

JUS NATURÆ

METHODO SCIENTIFICA
PERTRACTATUM.

PARS SECUNDA,

IN QUA AGITUR

DE DOMINIO

AC INDE

RESULTANTIBUS JURIBUS

CUMQUE IIS

CONNEXIS OBLIGATIONIBUS

AUTORE

CHRISTIANO WOLFIO

POTENTISSIMI BORUSSORUM REGIS CONSILIARIO INTIMO,
FRIDERICIANÆ P. T. PRO-RECTORE, PRO-CANCELLARIO, JURIS NATURÆ
ET GENTIUM ATQUE MATHEMATUM PROFESSORE ORDINARIO, PROFES-
SORE PETROPOLITANO HONORARIO, ACADEMIÆ REGIÆ SCIENTIA-
RUM PARISIÆ SOCIETATUMQUE REGIARUM BRITANNICÆ
ATQUE BORUSSICÆ MEMBRO.

CUM PRIVILEGIIS

HALÆ MAGDEBURGICÆ MDCCLXII.
PROSTAT IN OFFICINA LIBRARIA RENGERIANA.

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO
PRINCIPI
AC DOMINO

DOMINO
FRIDERICO

REGI BORUSSIÆ, MARGGRAVIO
BRANDENBURGENSI, SACRI ROMANI IMPERII
ARCHI-CAMERARIO ET PRINCIPI ELECTORI, SUPREMO
SILESIE INFERIORIS DUCI, PRINCIPI SUPREMO ARAUSIO-
NENSI, NOVI CASTRI ET VALANGIÆ, GELDRIÆ, MAGDE-
BURGI, CLIVLÆ, JULIACI, MONTIUM, STETINI, POMERANIÆ,
CASSUBIORUM, VANDALORUM ET MEGAPOLIS, NEC NON
CROSNÆ DUCI, BURGGRAVIO NORIMBERGENSI, PRINCIPI
HALBERSTADII, MINDÆ, CAMINI, VANDALII, SUERINI, RA-
CEBURGI, OST-FRISIE ET MURSII, COMITI HOHENZOLLERÆ,
RUPINI, MARCÆ, RAVENSBERGI, HOHENSTEINII, TECKLEN-
BURGI, SUERINI, LINGÆ, BURÆ ET LEERDAMI, DOMINO RO-
STOCHII, STARGARDIÆ, LAUENBURGI, BUTOVIÆ,
ARLAYÆ ET BREDÆ

&c. &c. &c.

REGI AC DOMINO MEO LONGE
CLEMENTISSIMO.

REX AUGUSTE

Interest generis humani, ut
Jura illa certa sint, quibus
Gentes inter se utuntur &
negotia publica reguntur:
incertitudo enim ma-
gnam post se trahit malorum catervam.
Jura hæc ipsa rerum natura constituta
sunt, & inter se indivulso nexu cohæ-
rent, ita ut ex aliis nascantur alia, nec de-
tur aliquod, quod non agnoscat ratio-
nem sufficientem in primitivis, quæ im-
mediate

DEDICATIO.

mediate ex ipsa hominis ac rerum natura deducuntur. Illa ego in ordinem redigere cœpi sub protectione Potentissimi Suecorum Regis Hassiæ Langravii, sub TUÆ autem MAJESTATIS auspiciis alibi secundis avibus cœpta nunc continuo. Prima jam in lucem prodit continuatio, quæ partem Juris naturæ secundam comprehendit de rerum communiione primæva ac dominio in ejus locum surrogato. Ex illa intelligitur, quæ homini unicuique natura rerum conveniant jura, & Regum ac Principum est curare, ne dominia in præjudicium eorundem introducta esse jure quis conqueri possit. Jura hæc quæ homini natura competunt, tueri debent Principes, qui ut potestate legislatoria rite utantur, legum, quas ferunt, normam, agnoscerentur Jus illud æternum ac immutabile. Hæc MAJESTATI TUÆ intime perspecta esse novit orbis universus,

DEDICATIO.

ut adeo nullus dubitem fore, ut, **REX SAPIENTISSIME, TIBI** probetur meum, quod in enucleando Jure Naturæ ac Gentium colloco, studium, quemadmodum ipso facto admodum luculenter ostendisti, non improbari **TIBI** meos philosophiam universam, qua nihil præstantius homini a Deo datum esse agnovit antiquitas, reformandi conatus. Et enim vix folium conscenderas, cum de me in terras **TUAS** revocando & de fortunis meis omni ex parte augendis cogitares, cumque Rex Sueciæ, Hassiæ Landgravius, ægre me dimittere vellet, cujus munificentia ac protectione prorsus singulari inter tot inimicorum insultus ac funesta molimina tutus ac securus per multos annos fueram usus, ipsemet effecisti, ut veniam abeundi ac **Halam** redeundi impetrarem. Publice igitur **MAJESTATI TUÆ** gratias immortales humillima ac venerabunda
men-

DEDICATIO

mente agere jubet pietas, sine ingrati-
dinis labe non intermittendas. Ea est
ratio, quæ præsens operum meorum vo-
lumen ad pedes MAJESTATIS TUÆ
subjectissima mente deponere jubet,
tanquam animi grati tesseram, ut pateat
orbi universo, quicquid ad amplifican-
dos generis humani thesauros, quos in
veritatibus ad augendam felicitatem ho-
minum utilibus consistere certum ac ex-
ploratum est, indefessa opera posthac
collaturus sum, id totum munificentia
TUÆ deberi. Primis statim diebus,
cum, Regum SAPIENTISSIME, re-
gnum oculis omnium in TE converfis
capefferes, celeri gradu fama minime
fallax exhibat per orbem universum, fore
ut per MAJESTATEM TUAM scien-
tiis ac artibus suis restituatur honos, &
eædem longe lateque diffundantur, quo
sane munere augustius humano generi
dare nequeunt Reges. Et quamvis di-
vina

DEDICATIO.

vina providentia contigerit, ut in ipso statim regiminis limine Mars ad se TE totum traxisse videretur, ut TE Heroem agnoscant Gentes potentia ac fortitudine præstantem; non tamen adeo infestus est Mars Minervæ, ut amico fœdere jungi non possint. Quamobrem non vana spe expectamus Saturniam ætatem a TE in Terram reducendam, ubi pace Germaniæ, immo Europæ universæ restituta TIBI ipsi redderis, ut, Marte lampada tradente Minervæ, quod de scientiis ac artibus propagandis & amplificandis summa prudentiâ apud animum TUUM statuisti, ipso opere exequaris. Servet TE Deus, REX vere AUGUSTE, Delitium generis humani, & consiliis TUIS respondere jubeat eventum. Ita vovet

AUGUSTÆ MAJESTATIS
TUÆ

humillimus ac subjectissimus
CHRISTIANUS WOLFIUS.

PRÆFATIO.

Rodit jam ex intervallo pars se-
cunda juris naturæ. Quod id sit
longius, ne mireris: primum
enim cogitatio de mutando do-
micilio, deinde ipsa mutatio mo-
ram injecit operi cœpto continuando. Cum enim an-
no 1740. in lucem prodiret pars prima, ad professio-
nem in Academia Ultrajectina lautis conditionibus
invitabar, quam præter commoda privata, scientiæ
propagandæ ac naturalis præsertim feliciter perfici-
endæ opportunitas non parum commendabat.
Exiguo intervallo interjecto Rex Borussiae pro volun-
tate in scientias earumque cultores ac me imprimis
propen-

PRÆFATIO.

propensissima conditionibus splendissimis ac lautissimis me Halam revocabat. Fatorum meorum non ignari facile per se judicabunt, quænam mihi fuerint rationes, cur providentiæ divinæ singulari tribuerem reditum adeo honorificum in Academiam Fridericianam. Erat tamen Marburgi non modo commodissima mearum Musarum sedes, verum etiam ea rei meæ familiaris ratio, quæ vel insolita munificentia alibi vix ac ne vix quidem in melius mutari posse videbatur, quemadmodum jam publice professus sum (a). Dudum quoque decreveram vitam Marburgi finire, probe gnarus sedem, qua sedemus, commodam non sine gravissimis rationibus mutandam esse, & gratus in Domum Hassiacam animus cogitationem omnem a mutando domicilio retrahebat. Inter has animi distractiones de continuando Jure naturæ cogitare non licebat, præsertim cum novæ editioni Tomi primi Elementorum Matheseos vacarem, cujus maxima pars per æstatem anni 1740. typis describebatur, donec sub ejus finem in Algebra gradum sistere jubebat domicilii translatio. Qui factum fuerit, ut ex tam dubiis animi fluctibus emersem & quomodo quasi nolentem ad mutandum domicilium traxerint fata, alibi jam dixi (b). Cum Halam rediissem

(a) In Programmate de necessitate methodi scientificæ & genuino usu Juris Naturæ ac Gentium p. 4.

(b) loc. cit. p. 6. 7.

PRÆFATIO.

diissem die sexta Decembris urbem ingressus & in rebus meis adornandis totus essem; statim munus Pro - Rectoratus negotiosissimum mihi offerebatur: & quamvis onus hoc declinarem, semestri tamen spatio elapso eidem ut humeros meos submitterem tandem mihi persuaderi passus sum ob rationes satis prægnantes. Moram igitur facile excusabunt, qui æqui rerum arbitri sunt. Rationes moræ silentio præterire haud debebam, propterea quod, qui inimicum in me animum nondum deposuerunt, sed invidia potius exacerbant, mendaces spargerunt rumores, quasi animi corporisque vires adeo defecissent, ut muneri meo obeundo non par sim, nec animum ad scribendum eodem, quo ante, successu appellere detur, cum tamen idem adhuc vigor sit, anno climacterico magno inter tot curas & labores exacto, qui fuerat ante hos octodecim annos, cum Hala Marburgum tanquam in asylum secederem. Et quoniam confido, Deo providente, eundem vigorem adhuc conservatum iri, operam quoque daturus sum, ut non interrupta continuatione mora pensetur.

Præsentem partem secundam quod attinet, agit ea de dominio ac inde resultantibus Juribus una cum iis connexis obligationibus. Dominia surro-

PRÆFATIO.

gata in locum communionis rerum primævæ. Quamobrem necesse erat hanc ante explicari, quam de dominio ageremus. Dominia nimirum inde orta, quod jus natura omnium commune fieri cœperit proprium. Quamobrem quale sit jus dominium & quænam jura particularia hinc descendant, nemo intime perspicit, nisi qui communionem primævam intime perspectam habet. Vulgo Autores de communionem rerum primæva non nisi perfunctorie agunt, immo non desunt Jcti, qui eandem ex Jure naturæ eliminandam esse contendunt, non alia certe de causa, quam quod originem omnis juris non satis profunde scrutati sunt, nec quomodo alia ex aliis obstetricantibus obligationibus nascantur perviderunt. Quodsi quis attenta mente perlegerit, quæ a nobis in præsentem volumine demonstrata sunt, is non modo comprehendet, quam necessaria sit ampla de communionem primæva tractatio, ne doctrina de dominio luce sua destituatur; verum etiam abunde convincetur, communionem primævam legi naturæ ex asse convenire, etsi nec ea repugnante in ejus locum dominia successerint. Qui jura intime perscrutari voluerit, is primo loco perpendere debet, quale sit jus aliquod in statu naturali originario, quodnam jus gignat in adventitio, introductis dominiis ac impe-

PRÆFATIO.

imperiiis privatis. Deinde inquirendum est, quamnam mutationem subeant hæc jura in statu civili, ut pateat quid tum vi notionis civitatis in genere, tum vi formæ regiminis & status civitatis in specie addendum vel demendum sit juri naturali, ut efficiatur jus civile, quod vel civitati omni, vel in specie huic vi formæ ac status sibi proprii convenit. Ita demum penitus inspiciuntur Jura tam naturalia, quam positiva, & liquido constat, quomodo civilia ex naturalibus efficiantur, & quænam horum in omni civitate recipi possint, quænam vero inepte introducantur. Multi conqueruntur de legibus Romanis absurde apud nos receptis, quod a nostris moribus abhorreant: quod etsi verum sit de iis legibus, quæ rationem sufficientem in statu Reip Romanæ agnoscunt, adeoque Romanorum propriæ recte dicuntur, earum tamen a ceteris differentiam hætenus non satis ostenderunt Juris Romani interpretes. Quod si quis ea, quam dixi, methodo leges Romanas ad examen revocare voluerit, is ipso facto convincetur, vera esse, quæ a nobis dicuntur. Neque enim loquimur nisi experta, qui ejus rei periculum fecimus, cum in Lectionibus publicis differentias Juris naturalis ac Romani secundum ordinem Institutionum explicarem. Nullus dubitare, ut mentem meam plenius perciperent, si vel unum titulum Institutionum hoc modo evolveremus:

PRÆFATIO.

mus: instituti vero præsentis ratio id minime permittit. Rectius fidem oculatam dabimus suo loco, quando theoriam legum civilium naturalem demonstraturi sumus. In parte prima explicavimus Jura, quæ homini connascuntur primaria, una cum obligationibus respondentibus. Ex iis a priori deducuntur, quæ de communione rerum primæva tradidimus. Dominium resultat, dum ex jure communi efficitur proprium, quemadmodum jam ante insinuavimus. Quicquid vero de dominio & resultantibus inde Juribus ac cum iis connexis obligationibus demonstratum fuit, id suo modo jam obtinuit in communione primæva, nec introductis dominiis locum haberet, nisi in communione primæva jam locus aliquis eidem fuisset. Minime existimandum est, facto humano demum effici Jura naturæ, quin potius certum est, Jura homini connata in statu adventitio solummodo mutationem quandam subire pro ratione hujus status. Qui attentionem sufficientem afferunt ad præsentem de communione primæva ac dominio tractationem perpendendam, modo jurium in parte prima explicatorum fuerint probe memores, hanc jurium immutationem pro diverso statu admodum clare perspicient, & in sequentibus non sine voluptate eandem contuebuntur. Atque ita demum extra omnem

PRÆFATIO.

nem controversiam positum erit, Jus naturæ omne, siue absolutum, siue hypotheticum dixeris, immo Jus omne etiam positivum, quod nomen suum tuetur, nec per abusum Jus dicitur, quod injuria dici rectius debebat, in ipsa hominis natura radicari. Poterant in præsentis opere multa dici brevius, sed minime consultum existimavimus, ut, dum breves esse volumus, evadamus obscuri, nec ab iis satis intelligamur, multo minus eos convincamus, quibus scribimus. Alia dabitur occasio, qua totum Jus naturæ ad principia generalia nonnulla revocare licebit, unde cetera per modum corollariorum nuda subsumptione fluunt. Id enim fieri posse, in hoc ipso opere hinc inde ostendimus, & quæ modo diximus de omni Jure in natura humana radicato idem loquuntur. Erunt fortassis etiam nonnulla in hoc opere, quæ paradoxa videbuntur iis, qui notionibus Juris Romani imbutam possident mentem. Sed nebulæ, quæ mentem ipsorum occupant, suo tempore veluti sponte sua dispellentur. Quodsi quidam fuerint, quibus diversa placent, illi per me statuant, quid velint; ego nemini litem movebo. Et quemadmodum ego neminem in scriptis meis nominatim perstringo, ita & cum nemine ferram contentionis recipiabo, qui litigare voluerit. Multa adhuc mihi agenda sunt, antequam totum opus fuerit absolutum,

PRÆFATIO.

tum, quod aggressus sum, ut adeo tempus, quod in illo continuando utiliter collocatur, vanis litigiis fallere nefas existimem. Neque etiam ætati, nec dignitati, nec moribus meis convenit altercari cum aliis, qui aliorum naves non cognosco, nisi ut proprios emendem, & recte ac bene ab aliis facta laudo, ut ad bene & recte agendum incendantur alii, & cuilibet a me suus deferatur honor. Hos mores non mutabo, quoad vixero, nemini unquam gravis futurus: philosophi enim esse puto omnem dare operam, ut sit perpetuus ac constans vitæ ac doctrinæ consensus. Non eo fine scribo, ut ad nominis famam contendam, qui unumquemque laude sua etiam immerita quiete frui patior; sed ut eorum studia juvem, qui mea opera eadem juvari posse persuasi sunt. Non ad pompam philosophari constituti, sed ad utilitatem aliorum. Faxit Deus, ut, qui sunt docili ac ingenio ingenio præditi, eam utilitatem consequantur, quam intendo!

Halæ Magdeburgicæ d. 10. Aprilis

Anno 1742.

JURIS NATURÆ

PARS SECUNDA.

DE

DOMINIO AC INDE RESVL- TANTIBVS JURIBVS, CUMQVE IIS CONNEXIS OBLIGATIONIBVS.

CAPUT I.

De primæva rerum Communione,

§. 1.

*Us rerum dicitur, quod homini com-
petit respectu rerum.* *Jus rerum
quodam sit.*

Ita jus ad eas res homini natura
competens, quæ corpus alere pos-
sunt (§. 383. *part. I. Jur. nat.*), ut sci-
licet eas in cibum ac potum capere
liceat, ad jus rerum spectat.

§. 2.

*Jus commune vocamus jus idem, quod pluribus simul Jus commu-
(Wolffii Jur. Nat. Pars II.) A compe-ne & pro-*

Pars II. Cap. I.

primum quod- competit: *Proprium* vero, quod uni cuidam homini in sin-
uam dica- gulari soli competit.
tur.

Ita jus natura homini competens ad eas res, quæ corpus alere possunt, jus commune est, quia omnibus hominibus simul competit, ita ut eandem numero rem in cibum vel potum capere liceat, cui libuerit. Inferius autem patebit, dominium esse jus proprium, quod soli domino competit. Notandum vero subinde aliquos considerari tanquam unum hominem seu personam unam in oppositione ad alios ab ipsis diversos: quo respectu jus quoddam etiam ipsis proprium dicitur. E. gr. Potestas parentum in liberos est jus, quod solis parentibus competit, non vero homini cuidam alii. Quamobrem ea respectu hominum ceterorum, qui parentes non sunt, jus proprium dicitur. Ceterum ad evitandam æquivocationem (§ 143. *Disc. pralim.*) vocabulum juris semper sumimus pro facultate morali agendi (§ 156. *part. I. Phil. pract. univ.*), nunquam vero pro lege: quo in posteriore significato *commune omnium hominum jus* dicuntur leges, quibus omnes populi utuntur; *Romanorum* vero *proprium* vocantur leges, quas populus Romanus sibi constituit §. 1. *Inst. de I. N. G. & C.* Denique nec hoc prætermittendum, quod identitatem non aliter intelligamus, quam qualem definivimus in Philosophia prima (§ 181. *Ontol.*), ne quæ certo respectu eadem dicuntur habeantur pro iisdem omni respectu.

§. 3.

Communio rei, est jus commune rei ejusdem, hoc est, *rei quid sit.* jus idem pluribus simul respectu ejusdem rei competens (§. 1. 2.).

Definimus *communio* nem rerum in genere, ut definitio valeat de qualibet ejus specie, tum ea, quæ inter jura homini connata refertur, tum alia quacunque, quæ a dominio pendet. Ita natura homini competit jus ad res, quæ corpus alere possunt (§ 388. *part. I. Jur nat.*): Cuilibet igitur homini licet earum, quacunque in cibum ac potum capere, nec

nec natura definitum est, quam hic, vel ille capere debeat. Hoc ipsum jus dicitur communio rerum. Similiter primi Christiani Act. II, 44. 45. omnia, quæ habebant, in unam massam conferebant, & distribuebatur singulis, prout cuique opus erat. Jus adeo singulis erat iisdem rebus utendi, prouti necessitatibus suis succurrendum erat. Hoc jus erat rerum, quas cætus integer habebat, communio. Morem hunc imitantur Religiosi in cœnobiis, quorum singuli nihil proprii habent, singulorum autem necessitatibus prospicitur ex communi massa, prouti unicuique opus est. Vid. *van Espen* in Appendice ad *Vindicias Dissert. Canon. de peculiaritate & simonia c. 1. §. 5. f.*

65. 2.

§. 4.

Hinc *Res communes* dicuntur, ad quas pluribus idem *Res communes* jus competit.

Hinc natura *res communes* sunt, quæ cibo ac potui inserviunt (*not. §. 2.*). Et primorum christianorum omnia dicuntur fuisse communia, Act. II, 44. Monachorum quoque omnia communia sunt (*not. §. 3.*).

§. 3.

Res singulares aut, si mavis, *Res singulorum* dicuntur, *Quenam* ad quas jus proprium cuidam competit, hoc est, ad quas *singulares* homini cuidam in singulari soli jus aliquod competit (*§. 2.*). *siue singularum.*

E. gr. Si tibi soli competit jus percipiendi fructus arboris cujusdam, nec liceat alteri cuicumque proprio ausu aliquem horum fructuum percipere; fructus isti dicuntur *res singulares*, seu in numerum rerum, quæ *singulorum* sunt, referendæ. Similiter si tibi soli competit jus colendi hunc agrum & fruges, quas profert, colligendi; ager & fruges erunt *res singulares* seu, tam ager, quam fruges pertinent ad *res singulorum*.

A 3

§. 6.

§. 6.

*Res nullius
quanam sint.)*

Res nullius sunt, ad quas nemini hominum competit jus proprium.

Ita aves per aërem volitantes res nullius sunt, quoniam nemini hominum in hanc avem, quæ per aërem volitat, jus quoddam proprium competit.

§. 7.

*Quales sint
res corpora-
les natura.*

Natura res omnes corporales sunt communes; qualibet earum est nullius. Quoniam rei nomine venit ens omne, quod homini usui esse potest, veluti ad vitam conservandam, & commode ac jucunde transigendam, vel ad animæ corporisque perfectionem quomocunque promovendam (§. 495. part. I. *Jur. nat.*); jus autem natura homini competit ad ea omnia, sine quibus obligationi suæ naturali, qualis est ea ad vitam conservandam (§. 350. part. I. *Jur. nat.*), & commode ac jucunde transigendam (§. 466. 471. part. I. *Jur. nat.*), nec non ad animæ corporisque perfectionem promovendam (§. 173. part. I. *Jur. nat.*), satisfacere nequit (§. 159. part. I. *Phil. pract. univ.*); homini cuilibet competit indifferenter jus ad res omnes, quæ in mundo sensu percipi possunt, adeoque corporales (§. 496. part. I. *Jur. nat.*), sine quibus obligationi suæ naturali satisfacere nequit, consequenter quæ quomocunque usui ipsi esse possunt. Quinam adeo idem jus hominibus in universum omnibus ad res omnes corporales in hoc mundo ad spectabili natura competit, *per demonstrata*, communes vero omnium hominum sunt res, ad quas omnibus idem jus competit (§. 4.); res corporales omnes in hoc mundo ad spectabili natura communes sunt. *Quod erat primum.*

Quoniam hominibus in universum omnibus natura competit jus ad res corporales omnes in hoc mundo ad-

spe-

spectabili per demonstrata; nemini eorum in singulari soli jus quoddam in hanc rem competere potest, quod non etiam competat ceteris, consequenter nulla datur in hoc mundo ad spectabili res corporalis, ad quam homini cuidam in singulari jus proprium competit (§. 2.). Quare cum res nullius sit, ad quam nemini jus proprium competit (§. 6.); unaquælibet rerum corporalium in hoc mundo ad spectabili res nullius est. *Quod erat alterum.*

Utrumque etiam ita ostenditur. Natura homines omnes æquales sunt (§. 81. part. I. Jur. nat.), adeoque eadem omnium jura (§. 78. part. I. Jur. nat.), consequenter idem quoque jus omnibus competit ad eas res, quæ usui ipsorum quomodocunque inservire possunt (§. 159. Phil. pract. univ.), adeoque ad res omnes corporales (§. 495. 496. Jur. nat.), neque adeo uni soli natura competere potest aliquod jus in hanc rem, quod non eodem modo competat ceteris. Enimvero communes sunt res, ad quas omnibus idem jus competit (§. 4.), & nullius sunt, ad quas nemini hominum competit jus proprium (§. 6.), consequenter jus quoddam ipsi in singulari soli (§. 2.). Natura igitur res omnes corporales communes sunt earumque quælibet nullius est.

Per demonstrationem priorem patet communionem rerum habere rationem sufficientem in ipsa essentia & natura hominum; per posteriorem vero liquet, eandem convenire naturali hominum æqualitati. Etenim obligatio legis naturalis rationem sufficientem in natura ac essentia hominis rerumque habet (§. 143. part. I. Phil. pract. un.), ex ea vero descendit jus ad omnia, sine quibus eidem satisfieri nequit (§. 159. part. I. Phil. pract. un.), consequenter ad res omnes corporales (§. 495. 496. part. I. Jur. nat.), ut singulæ pateant omnium usibus (§. 495. part. I. Jur. nat.), prouti unicuique opus fuerit. Quod adeo res sint communes, rationem sufficientem in ipsa essentia & natura hominis deprehendimus.

dimus. Enimvero nullo modo ex essentia & natura tua ex sculpes rationem, quod tibi soli competat jus ad hanc rem in singulari, ita ut ea tantummodo pateat tuis usibus, ab ejus autem usu arceantur ceteri omnes. Videmus itaque natura non dari res singulorum (§. 5.), sed omnes esse communes. Quamobrem legi naturæ non repugnat, res omnes esse communes, quemadmodum visum est nonnullis Jctis, veluti *Strav-bio* in Dissertatione de imperio maris c. 1. & *Oldendorpio* apud *Sebardium* in Lexico Juridico voce *Communio rerum omnium*. Conf. *Müllerus* ad *Struvium* Exercit. 1. lib. 1. tit. 8. §. 75. not. a. Rectius omnino *Imbrofius* offic. lib. I. c. 28. Natura, inquit, jus commune generavit. Quoniam hoc jus fuit ex essentia & natura hominum ac brutorum communi, quemadmodum principia demonstrationis prioris aperte loquuntur, si rite expendantur eorundem demonstrationes; imaginem hujus juris etiam videmus in brutis, quatenus unumquodque eorum ex iis rebus, quæ usui ipsius inserviunt, arripit eas, quæ obvix sunt, nulli eorum re quadam in singulari per naturam assignata. Demonstratio posterior communionem rerum omnium deducit ex naturali hominum æqualitate, adeoque dubitari nequit, quod eadem natura si hominum æqualitati conveniat. Quamdiu nimirum res sunt communes, nemo hominum deterioris conditionis est altero: unicuique enim adsunt ea, quibus opus habet ut vitam legi naturæ conformem agere naturalemque felicitatem, cujus capax est, consequi valeat. Æqualitas hominum naturalis æstinanda est ex identitate juris ad ea, quibus indiget, non vero ex quantitate eorum, quibus ad usus suos opus habet. Neque enim communio rerum requirit, ut unicuique tantundem tribuatur, quemadmodum mox clarius elucescet.

§. 8.

An natura
dantur res
singulorum.

Natura non dantur res singulorum. Etenim natura res quælibet corporalis nullius est (§. 7.), consequenter nemi-

ni

ni ad earum quandam in singulari jus proprium competit (§. 6.). Quoniam itaque res singulorum non sunt, ad quas nemini in singulari jus proprium competit (§. 5.); natura non dantur res singulorum.

§. 9.

Rerum omnium corporalium communio natura toti humano generi competens *Communio primæva* dicitur. *Communio primæva*

Realitas hujus definitionis patet per propositionem præcedentem, qua evicimus, natura res omnes corporales esse communes, quamlibet verò earum esse nullius. Dici autem sœvit communio rerum primæva, quæ natura toti humano generi competit, quia dominiorum origo concipi nequit, nisi præsupposita rerum omnium communione, utpote quæ ex essentia & natura hominis, seu iis, quæ homini natura insunt, deduci nequit, quemadmodum inde fuit communio rerum, nec res singulorum dari concipi potest, nisi præsupponas, omnes fuisse communes, prouti ex sequentibus constabit. Quamvis adeo communio rerum primæva non amplius subsistat; non tamen idcirco supervacaneum censendum est accurate in eandem inquiri, ut tota quanta pateat. Neque enim solum origini dominiorum lucem affundit, sed multa admodum dantur Jurisprudentiæ naturalis capita, quæ sine ista non intelliguntur.

§. 10.

Communio rerum primæva est jus connatum. Competit *Quales sit* enim toti generi humano natura (§. 9.); adeoque per essentiam & naturam humanam (§. 32. part. I. Jur. nat.), consequenter posita essentia & natura hominis ponitur. Quoniam itaque jus connatum omne ponitur posita essentia & natura hominis (§. 28. part. I. Jur. nat.), non verò quod eidem opponitur (§. 26. 35. part. I. Jur. nat.), jus acquiritum (§. 36. part. I. Jur. nat.); communio rerum primæva jus connatum est.

Quodsi

Quodsi definitiones juris connati & acquisiti (§. 26. 35. *part. I. Jur. nat.*) inter se contuleris, statim apparet jus naturale omne vel esse connatum, vel acquisitum, consequenter cum illud ponatur posita essentia & natura hominis, hoc vero eadem sola posita nondum ponatur (§. 28. 36. *part. I. Jur. nat.*), jus illud connatum esse, quod essentia & natura hominis posita ponitur, adeoque quod rationem sufficientem in ea agnoscit sola (§. 118. *Ontol.*). Unde patet utramque propositionem posse converti, ut adeo conversas demum demonstrari non fuerit opus.

§. 11.

*In quo statu
communio
rerum obti-
nerit.*

Quoniam status naturalis originarius determinatur per jura connata connatasque obligationes (§. 128. *part. I. Jur. nat.*), communio autem rerum primæva jus connatum est (§. 10.); *communio rerum primæva obtinuit in statu naturali originario.*

Non loquimur hic de qualibet communione, sed tantummodo primæva. Quamobrem non est quod objicias communionem rerum adhuc subsistere posse cum in statu adventitio, dominiis rerum introductis & imperiis particularibus, tum in specie etiam civili, introductis imperiis civilibus, exemplo Monachorum in cœnobiis, quorum omnia sunt communia, singulorum nihil est, etsi cœnobia habeant res in dominio, monachi subsint superiori vivantque in civitatibus. Communio enim ista particularis non est eadem cum primæva, etsi eam imitetur. Nec inutilibus objectionibus, quales plures præsertim hodie protruduntur, locus est. Diximus enim in propositione tantummodo, communionem rerum primævam in statu naturali originario obtinere: id quod impugnari nullo modo potest. Postea vero videbimus, quid in ea immutet status adventitius.

De primæva rerum communione.

9

§. 12.

Usus rerum necessarium appellamus eum, qui ad hoc *Usus neces-*
requiritur, ut obligationi nostræ naturali satisfaciamus. *sarius qui-*

E. gr. Homo corpus suum conservare debet (§. 349. *nam dica-*
part. I. Jur. nat.). Quare cum sine cibo ac potu idem *tur.*
conservare nequeat (§. 380. *part. I. Jur. nat.*), usus ea-
rum rerum, quæ cibo ac potui inserviunt, necessarius est.
Patet idem eodem modo de usu rerum, quæ ad vitam com-
mode ac jucunde transigendam requiruntur (§. 466. 471.
part. I. Jur. nat.). Dicitur nimirum necessarius intuitu
ejus, quod ab homine fieri debet. Tolle enim rerum
usum, neque amplius fieri poterit, quod fieri debet.

§. 13.

Usus rerum non modo necessariorum, verum etiam utilium *Quarum-*
& voluptuarias necessarius est. Quoniam res *nam rerum*
necessariæ sunt, quæ ad vitæ ac sanitatis conservationem & *detur usus*
animam perficiendam requiruntur (§. 449. *part. I. Jur. nat.*), *necessarius.*
utiles vero, quæ ad vitam commode degendam (§. 500.
part. I. Jur. nat.), & jucundæ denique, quæ ad eam ju-
cunde transigendam faciunt (§. 501. *part. I. Jur. nat.*); re-
rum necessariorum usus requiritur ad vitæ ac sanitatis con-
servationem & animam perficiendam, usus vero utilium
ad vitæ commoditatem & usus voluptuarias ad
ejusdem jucunditatem. Enimvero homo non mo-
do obligatur ad vitam & sanitatem conservandam (§.
350. 393. *part. I. Jur. nat.*), verum etiam ad vitam com-
mode ac jucunde transigendam (§. 466. 471. *part. I. Jur.*
nat.). Usus adeo non modo rerum necessariorum, verum
etiam utilium & voluptuarias ad hoc requiritur, ut
obligationi naturali satisfaciat. Quoniam itaque usus re-
rerum necessarius est, qui ad hoc requiritur, ut obliga-
tioni nostræ naturali satisfaciamus (§. 12.); usus non modo
(*Wolfii Jur. Nat. Pars II.*) B rerum

rerum necessariorum, verum etiam utilium & voluptuariorum necessarius est.

Ne præsens propositio in perversum sensum trahatur, non modo probe perpendendum est, quo sensu usus rerum dicatur necessarius (not. §. 12.); verum etiam definitiones commoditatis ac jucunditatis vitæ animo sunt recolendæ (§. 465. 470. part. I. Jur. nat.), ut definitiones rerum utilium & voluptuariorum non contra mentem nostram explicentur. Si vitam commode ac jucunde transigere debes, usus rerum utilium & voluptuariorum non minus necessarius est, quam usus necessariorum, si corpus vivum ac sanum conservare velis. Sicuti impossibile est, ut sine usu rerum necessariorum vita ac sanitas conservetur; ita etiam fieri nequit, ut sine usu rerum utilium & voluptuariorum vita sit commoda & jucunda. Distinguendus etiam est usus ab abusu. Quemadmodum enim rerum necessariorum abusu vita ac sanitas destruitur aut in periculum adducitur; ita etiam abusu rerum utilium & voluptuariorum non consultitur commoditati ac jucunditati vitæ. Modo ex notionibus determinatis fluant ratiocinia, omnia sese rite habent.

§. 14.

Qualis rerum usus lege naturali homini tribuatur.

Lex natura homini tribuit usum necessarium rerum non minus utilium & voluptuariorum, quam necessariorum. Usus enim rerum necessarius ad hoc requiritur, ut obligationi nostræ naturali satisfiat (§. 12.). Quoniam itaque lex naturæ dat nobis jus ad ea, sine quibus obligationi naturali satisfieri nequit (§. 159. part. I. Phil. nat.); omnem omnino usum rerum necessarium homini tribuit. Sed usus rerum non modo necessariorum, verum etiam utilium & voluptuariorum necessarius (§. 13.). Lex igitur naturæ homini tribuit usum necessarium non minus rerum utilium & voluptuariorum, quam necessariorum.

Legi naturæ non minus convenit, ut necessarium faciamus usum rerum utilium & voluptuariarum, quam necessariorum, quantum in potestate nostra est. A vero igitur aberrant, qui omnem rerum utilium & voluptuariarum usum promiscue damnant & pro abusu habent, nec nisi necessarium licitum pronunciant. Aberrant non alia de causa, quam quod confusa rerum utilium & voluptuariarum notione deludantur, cui tacite admiscerit, quæ ex eadem exulare debent ea non agnoscentes, quæ homo sibi metipsum debet.

§. 13.

Rerum omnium necessariorum, utilium & voluptuariarum Quinam usus necessarius licitus. Lex enim naturæ hominibus tribuit *rum usus lo-* usum necessarium rerum non minus utilium & voluptuariarum, quam necessariorum (§. 14.), adeoque jus eum faciendi confert (§. 156. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quoniam itaque licitum est omne, quod agendi jus habemus (§. 170. *part. 1. Phil. pract. univ.*); rerum omnium necessarium, utilium & voluptuariarum usus necessarius licitus est.

Si usus rerum utilium aut voluptuariarum esset illicitus; ad eum omittendum obligaremur (§. 170. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum res utiles faciant ad vitæ commoditatem (§. 500. *part. 1. Jur. nat.*), voluptuariarum vero ad jucunditatem (§. 501. *part. 1. Jur. nat.*); homini prohibitum esset vitam commode ac jucunde transigere: contrarium vero ostendimus (§. 466. 471. *part. 1. Jur. nat.*). Poterat earundem rerum usus licitus etiam ostendi hoc modo. Homini jus est ad omnia, quæ quomodocunque ad vitæ commoditatem & jucunditatem faciunt, & ad omnes actus huc requisitos (§. 468. 472. *part. 1. Jur. nat.*), adeoque etiam ad usum necessarium faciendum rerum utilium & voluptuariarum (§. 500. 501. *part. 1. Jur. nat.*). Quoniam itaque licitum est, ad quod faciendum jus habemus (§.

Pars II. Cap. I.

170. *part. I. Phil. pract. univ.*). Rerum utilium & voluptuariarum usus necessarius licitus est.

§. 16.

Quasnam res usu consummi dicantur.

Res illæ usu consumi dicuntur, quarum nullus fieri potest usus, nisi intereant.

Coincidit hæc definitio cum ea, quam tradit *Commanus* lib. 7. c. 3. n. 4. id quod ideo monemus, ne videamur definivisse, quæ definiri vulgo non solent, ac ideo definitione nulla indigere putantur. Dari autem istiusmodi res, experientia docet. Tales nimirum sunt, quæ usum alimentorum & medicamentorum præbent. Talia etiam sunt ligna, quæ caloris necessarii causa cremantur.

§. 17.

Destructio rerum quid tereantur.

Res destrui dicuntur, quæ facto quodam nostro intereant.

Ita destruantur poma, quæ comedimus, cum in ore masticata & in ventriculo digesta poma esse desinant. Similiter destruantur ligna, quæ a nobis cremantur.

§. 18.

Quasnam res destrui licet.

Res, quæ usu consumuntur, usus necessarii gratia destrui licet. Rerum enim, quæ usui consumuntur, nullus fieri potest usus, nisi intereant (§. 16.), consequenter nisi a nobis destruantur (§. 17.). Quoniam itaque rerum omnium tam necessariorum, quam utilium & voluptuariarum usus necessarius licitus (§. 15.); res quoque omnes, quæ usui consumuntur, usus necessarii gratia destrui licet.

Imaginem hujus juris videmus in animantibus brutis tam carnivoris, quæ non nisi carne aliorum animalium aluntur, quam iis, quæ plantis aut fructibus arborum vescuntur. Natura enim feruntur ad sui conservationem: quod ut fieri possit, cibo conveniente utantur necesse est. Quamobrem

rem cum hic usus obtineri nequeat sine destructione corporum organicorum aliorum, sive ex regno animali, sive ex vegetabili; per naturam quoque suam ad destructionem eorum tendunt. Ceterum præsens propositio principium sæcundum deprehenditur in jure hominis in brutâ enucleando.

§. 19.

In communione rerum primæva usus rerum corporalium necessarius promiscue patet omnibus. Quomodo Etenim in communione se habeat primæva idem jus ad res omnes competit promiscue omni-*usus rerum* bus natura (§. 9. 2.). Quoniam itaque lex naturæ omni-*necessarius* bus omnino hominibus rerum omnium corporalium, tam in *commu-* necessariarum, quam utilium & voluptuariarum *usum* ne-*nione pri-* cessarium tribuit (§. 14.); in communione rerum primæ-*mæva.* va usus rerum corporalium necessarius promiscue patet omnibus.

Hinc a nonnullis res communes toti generi humano dicuntur, quorum usus promiscue patet hominibus omnibus. Etsi autem usus simpliciter dicatur, non tamen alius intelligi potest, quam qui nobis necessarius vocatur, nempe is, qui obligationi naturali satisfaciendæ inservit (§. 12.). Neque enim aliunde deduci potest jus, quod in communione primæva homini naturæ competit, quam ex obligatione naturali, qua tenentur (§. 23. 25. *part. 1 Jur. nat.*). Sane brutis nullum tribuitur jus, non alia de causa, quam quia in eadem nulla cadit obligatio, & imaginem juris in iis spectamus, quatenus necessitas quædam physica agendi deprehenditur in iisdem, quæ æquipollet morali in homine, hoc est, obligationi ejusdem (§. 118. *part. 1, lib. pract. univ.*).

§. 20.

Quoniam in communione rerum primæva usus rerum corporalium necessarius promiscue patet omnibus (§. 19.);

Communio primæva ne- minem ex- nemo cludit.

nemo ab usu rerum corporalium necessario in communione primæva arceri potest.

In communione primæva res corporales singulæ sunt nullius (§. 7.), usus vero necessarius earundem omnibus promiscue seu indifferenter patet *vi præsentis*. Unde cum res quælibet pertineat per se ad nullum, ut nemo dicere possit eandem esse suam seu sibi propriam, cuilibet tamen competat usus necessarius, ut quilibet affirmare possit, sibi perinde competere usum ejus ac alteri; *Communisio hæc a nonnullis vocari solet negativa.*

§. 21.

*Quale sit
jus rerum
in commu-
nitione pri-
mæva.*

In communione rerum primæva nemini præter usum rerum corporalium necessarium jus quoddam in eas competere potest. Jus enim, quod homini in communione primæva tribuitur, natura eidem competit (§. 9.), adeoque a lege naturæ tribuitur (§. 135. part. I. *Phil. pract. univ.*). Sed lex naturæ non tribuit jus ad res corporales, nisi quatenus iisdem opus habemus ad satisfaciendum obligationi nostræ naturali (§. 159. part. I. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum usus rerum corporalium necessarius ad hoc sufficiat (§. 12.); nec jus aliud præter usum necessarium in res corporales homini competere potest.

Res non appetuntur, nisi quatenus aliquem habent usum. Quæ nullum habent usum, aut quorum usus ignoratur, eæ contemuntur. Jus adeo circa res nullum concipi potest, nisi quatenus aliquis est earum usus. Quamdiu res sunt communes, usus rerum necessarius promiscue patet omnibus (§. 19.), nec quisquam rei cujusdam usum sibi arrogare potest exclusis ceteris hominibus (§. 7.). Unde præter usum rerum necessarium in communione primæva jus nullum concipi potest, quod homini competat circa res. Ne forsitan dicas dari etiam jus fruendi seu percipiendi fructus

ex re aliqua provenientes, quod fit a jure utendi diversum; sequentes addere lubet propositiones.

§. 22.

In communiõne primæva fructus rerum tantummodo spectantur tanquam res, nec ab iis distinguuntur. Cum enim fructus spectentur sint res ex rebus aliis quomodocunque provenientes, veluti poma arborum fructus (§. 956. pars. I. Theol. nat.), in communiõne autem rerum primæva usus rerum corporali-um necessarius promiscue pateat omnibus (§. 19.); fructuum quoque usus promiscue omnibus patet, immo quilibet eorum nullius est (§. 7.). In communiõne adeo primæva nulla ratio est, cur fructus a rebus, unde proveniunt, distinguantur, consequenter tantummodo spectantur tanquam res, nec ab iis distinguuntur.

Habent nimirum fructus in communiõne primæva idem commune cum rebus ceteris, quod ad omnes pertinent, nec sint singulorum (§. 8.). Quamobrem cum nemini hominum in aliquem fructum competat aliquod jus, quod non similiter competat alteri cuicumque; nulla sane ratione fructus a rebus, unde proveniunt, intuitu juris distinguerentur. Convenit fructui definitio rerum (§. 495. part. I Jur. nat), ut adeo in numerum rerum recte referantur. Quod vero ex aliis rebus proveniant, in communiõne primæva attendendum non est: neque enim hic queritur, cujusnam sint fructus, cum sint perinde ac res, ex quibus proveniunt, nullius, quoad usum vero quemadmodum ceteræ communes, adeoque usus solius gratia fructus a rebus, ex quibus proveniunt, distingui opus non est.

§. 23.

Cur in communiõne

Quoniam in communiõne primæva fructus rerum spectantur tanquam res, nec ab iis distinguuntur (§. 22.), primæva præter usum vero rerum corporalium necessarium nemini non datur
jus jus fruendi.

jus quoddam aliud competere potest (§. 21.); *In communione primæva præter usum necessarium fructuum jus nullum aliud concipi potest, consequenter nec datur jus fruendi, quod sit a jure utendi diversum* (957. 958. part. I. Theol. nat..).

Jus fruendi, quo fructus singulis acquiruntur & usus eorum ad singulos restringitur (§. 958. part. I. Theol. nat.), supponit res singulorum, quales nullas novit communio primæva, quemadmodum facile ostenditur.

§. 24.

Cur in communione primæva res nulla dentur singulorum. *In communione primæva nulla dantur res singulorum; sed omnes sunt communes.* Etenim in communione rerum primæva natura toti humano generi competit rerum omnium corporalium communio (§. 9.). Sed natura non dantur res singulorum (§. 8.), omnes sunt communes (§. 7.). Ergo in communione primæva nullæ dantur res singulorum, sed omnes sunt communes.

Res singulorum opponuntur communibus (§. 5. 4.): universalis adeo rerum communio, qualis est primæva (§. 9.), tollit res singulorum, nec ullam esse permittit ullius.

§. 25.

Communio fructuum omnium. *In communione primæva fructus nulli sunt singulorum, sed omnes communes.* Fructus enim tantummodo spectantur tanquam res, nec ab iis distinguuntur (§. 22.). Quamobrem cum in communione primæva nullæ dentur res singulorum, sed omnes sint communes (§. 24.); nec fructus ulli singulorum sunt, sed communes omnes.

In communione primæva nemo usum fructuum quorundam, veluti arboris cujusdam sibi soli asserere potest ajens: Ego his fructibus uti volo, seu horum fructuum usus ad me solum pertinere debet. Hoc enim pacto sibi assereret jus proprium in fructus illius arboris (§. 2.), consequenter ex rebus communibus faceret singulares (§. 5.).

§. 26.

§. 26.

In communione rerum primæva nemo ab usu fructuum quo- Nemo ab usu rumcunque necessario arceri potest. Etenim fructus tantum- aliorum fru- modo spectantur tanquam res, nec ab aliis rebus distin- ctuum ex- guuntur (§. 22.). Erimvero in communione primæva *cludendus.* nemo ab usu rerum necessario arceri potest (§. 20.). Ergo nec quisquam arceri potest ab usu fructuum quorumcun- que necessario.

Imaginem hujus juris videmus in brutis animantibus, quæ fructibus arborum vescuntur. Patent enim iidem indifferenter omnibus, quæ iisdem vescuntur, nec fructus quidam ita sunt unius, ut hoc solum in singulari iisdem vescatur; nec alteri veluti avi huc advolare iisdemque vesci sit concessum. Eodem prorsus modo sese res habet cum usu fructuum necessario in communione primæva.

§. 27.

In communione primæva usus rerum necessarius unicuique Quo usque patet in quantum necessarius, seu prout cuique opus est. Etenim jus uniuscu- in communione primæva unicuique patet usus rerum ne- jusque in cessarius (§. 19.), consequenter is, qui ad hoc requiritur, communione ut obligationi suæ naturali satisfaciat (§. 12.). Quoniam primæva ex- vero obligationi suæ satisfacere nequit, nisi usus hic co- tendatur. usque extendatur, donec obligationi satisfaciendæ suf- ficiat, consequenter in quantum necessarius est (§. cit.), & lex naturæ eousque usum rerum nobis concedit (§. 159. part. I. Phil. pract. univ.); in communione primæva usus rerum necessarius unicuique omnino patet, in quantum ne- cessarius, seu prout cuique opus est.

Nimirum si æstimare volueris, prouti cuique opus sit usu rerum, respiciendum ad obligationem, cujus gratia is conceditur (§. 159. part. I. Phil. pract. univ.), consequenter quo respectu necessarius est (§. 12.). Quamobrem si

eo sine plurium rerum usu quis opus habet, quam alter, eidem quoque plurium rerum usus est necessarius, adeoque concessus: si cui diuturnior rei, quæ usu non consumitur, usu opus est, quam alteri, diuturnior quoque ejusdem usus ei concessus. Hinc primi Christiani communionem primævam imitati distribuebant singulis de communi, prout cuique opus erat, Act. II, 44. 45. Similiter religiosi de communi, cujus administratio incumbit superiori, ab eodem indifferenter distribuitur, prout cuique opus est, juxta regulam *Augustini*.

§. 28.

*Quomodo
natura res
utendas di-
stribuat.*

Quoniam in *communione primæva* usus rerum necessarius unicuique patet, prout unicuique opus est (§. 27.); qui pluribus indiget, ei etiam *natura plurium rerum usus concessus, quem qui paucioribus indiget.*

Natura res utendas non distribuit æqualiter, quia non omnes indigent æqualiter. Non dat superfluum, sed quantum unicuique opus est. Imitati sunt naturam primi Christiani, imitantur adhuc superiores in monasterio aut ad eorum nutum constituti officiales, qui, quæ communia sunt, administrant. Videmus adeo, doctrinam juris naturæ de *communione primæva*, etsi ea amplius non subsistat, lucem tamen affundere *Juri Canonico de paupertate Religiosorum.*

§. 29.

*At in com-
munionem
primæva res
industriales
& artificia-
les sunt com-
munes.*

In *communione primæva* etiam res *industriales & artificiales sunt communes.* Etenim homines operam dare debent, ne *primæva res* desit sufficiens copia rerum necessariorum, utilium & voluptuariorum, sive industrialium, sive artificialium (§. 511. *part. I. Jur. nat.*). Quamobrem cum per ipsam essentiam atque naturam suam obligentur ad perfectionem suam statusque sui conjunctis viribus promovendam (§. 221. *part.*

l. Phil.

Phil. pract. univ.), in communione vero primæva nullæ dentur res singulorum, sed omnes sunt communes (§. 24.); in multiplicandis rebus necessariis, utilibus & voluptuariis tam industrialibus, quam artificialibus usum, præter quem jus nullum in rem quandam ulli competere potest (§. 21.), non suum tantum, sed omnium communem intendere debent. Quoniam adeo omnibus ad easdem res industriales & artificiales idem jus est *per demonstrata*; res omnes industriales & artificiales in communione primæva sunt communes.

Si natura non sua sponte profert res necessarias tanta copia, quanta omnibus sufficit; ad earum proventum opera sua multiplicandum obligantur homines (§. 506. *part. 1. Jur. nat.*). Hinc obligantur ad agros & hortos usui æconomico destinatos colendum (§. 507. *part. 1. Jur. nat.*), ad rem pecuariam faciendam, (§. 508. *part. 1. Jur. nat.*), ad sylviculturam (§. 509. *part. 1. Jur. nat.*). Et ubi natura non sua sponte profert, aut sola producere nequit, quæ ad vitæ commoditatem ac jucunditatem faciunt; ea arte sua ac industria parare tenentur (§. 510. *part. 1. Jur. nat.*). Hæc obligatio non cessat in communione primæva, utpote necessaria & immutabilis (§. 142. *part. 1. Phil. pract. un.*). In communione igitur primæva si quis agros & hortos colit, fruges, olera & fructus arborum non ipsius sunt, sed omnium promiscue patent usui necessario, ita ut singuli iisdem uti possint, prouti unicuique opus est (§. 27.). Eodem modo, si quis arte parat instrumenta ad agriculturam vel horticulturam necessaria aut saltem utilia, eorum usus non ipsi proprius est, sed omnium communis, qui eodem indigent. Idem intelligitur de rebus quibuscumque aliis. Quodsi cuidam difficultates quædam objiciantur circa harum rerum usum communem; eædem per sequentia evanescent. Communio rerum, quæ nihil proprium seu singulorum esse permittit (§. 24.), & omnes æquales facit (§.

3. part. II. Jur. nat. & §. 78. part. I. ejusd.), non aliter fert, quam ut res industriales & artificiales, quarum ne ullus sit defectus qui possunt curare tenentur, sint communes & promiscue ac indifferenter pateant uniuscujusque usibus necessariis, prout unicuique opus est.

§. 30.

Incorporatio rerum quid sit.

Res una dicitur incorporari rebus aliis, si eidem juri subijcitur, cujus sunt ceteræ.

E. gr. In monasterio omnia bona Monasterii sunt communia & inde indifferenter providetur singulorum religionum necessitatibus, prout cuique opus est. Pone autem religioso uni undecunque obvenire res quascunque, sive nummos, cum proprii nihil habere possit, in communem rediguntur, & perinde ac de ceteris bonis Monasterii singulorum necessitatibus inde providetur, prout cuique opus est. Res igitur religioso uni undecunque provenientes dicuntur incorporari bonis Monasterii. Similiter cum christiani primævi omnia quæ habebant, ad Apostolos referrent, ut fierent communia, de quibus singulis distribueretur prout unicuique opus esset, Act. II, 44. 45 bona, quæ singuli afferbant, incorporabantur iis, quæ jam communia erant.

§. 31.

Incorporatio rerum industrialium & artificialium in communione primæva.

In communione primæva res industriales & artificiales incorporantur, pure naturalibus. Cum res pure naturales sint, quas natura sua sponte profert (§. 503. part. I. Jur. nat.), quæque adeo dantur, antequam ulla datur res industrialis & artificialis (§. 504. 505. part. I. Jur. nat.), natura vero res omnes corporales sint communes (§. 7.); res pure naturales natura, adeoque in communione primæva (§. 9.), communes esse, nemo est qui dubitet. Enimvero in communione primæva etiam res industriales & artificiales sunt

sunt communes (§. 29.), adeoque eidem subjiciuntur juri, quo pure naturales (§. 4.). Quoniam itaque res incorporantur in res alias, si eidem juri subjiciuntur, cujus sunt, ceteræ (§. 30.); in communione primæva res industriales & artificiales pure naturalibus incorporantur.

Quamdiu adeo concipitur communio primæva, res industriales & artificiales cum pure naturalibus constituunt communem omnibus hominibus seu toti generi humano massam bonorum, ad quam unicuique hominum idem jus est, nempe ut eadem qualibet utatur, prout ipsi opus est. Pone adeo in communione primæva a te plantari arborem, ut fructus edat. Non ideo dicere licet, ego fructuum gratia hanc arborem plantavi. Ergo eorundem usum mihi vindico. Sed usus hic indifferenter patet omnibus, ita ut fructus percipere possit quicumque, qui iisdem opus habet. Sive igitur tu plantasti arborem, ut fructus sint res industriales; sive natura sua sponte eandem produxit, ut fructus sint pure naturales; idem in hocce tibi jus competit, nempe non proprium, sed quod omnium hominum commune est. Intuitu juris hominibus competentis in communione primæva res industriales & artificiales æquipollent pure naturalibus, nec ab his distinguuntur. Primævam adeo rerum communionem imitati sunt Christiani primævi in Actis & imitati sunt Religiosorum Patres & Legislatores, veluti *Basilus*, *Augustinus*, *Benedictus* (nat. §. 30.). Etsi enim potissimum respexerint communionem christianorum primævorum in Actis, cum tamen eadem imitetur communionem primævam, a veritate alienum non est, quod communio Religiosorum imitetur primævam rerum communionem. Quamobrem cum jus naturæ sit fons juris ceterorum omnium, & nos illud ita tradere intendamus, ut usus ejus in jure etiam Romano & Canonico elucescat, non modo terminos in utroque jure usitatos in jure naturæ retinemus, sed hinc inde etiam, ubi e re videtur, hoc ad illud applicamus.

§. 32.

Quomodo se habeat usus rerum industrialium & artificialium in communione primæva.

In communione primæva rerum industrialium & artificialium usus non magis patet iis, quorum industria ac arti ea debentur, quam alii cuicumque. Sunt enim communes (§. 29.), adeoque cum primæva communitio toti generi humano competat (§. 9.), omnes omnino homines in eas idem jus habent (§. 3.). Quoniam itaque in communione primæva nemini præter usum necessarium jus quoddam competere potest (§. 21.), usus autem necessarius omnibus promiscue patet (§. 19.); rerum quoque industrialium & artificialium usus non magis patet iis, quorum industriæ ac arti eæ debentur, quam alii cuicumque.

Incorporantur res industriales & artificiales pure naturalibus (§. 31.), adeoque cum iis, quæ natura communes sunt (§. 7.), in eandem massam rediguntur, unde provideretur unicuique, prouti opus habet, indifferenter. Non igitur ei, cujus industriæ ac arti debetur res industrialis & artificialis, in ejus usu ulla competit prærogativa. Neque enim in usu ejus omnibus indifferenter competente attenditur, cujusnam industriæ ac arti accepta ferenda. Idem omnino obtinet in communione Religiosorum (not. §. 31.), quemadmodum latius deduxit *van Espen* loco supra (not. §. 3.) citato.

§. 33.

Quomodo in ea usus rerum commensurandus.

In communione rerum primæva usus rerum quarumvis proportionatur indigentia, seu necessitati satisfaciendi obligationi suæ naturali. Etenim in communione primæva usus rerum necessarius unicuique patet, in quantum necessarius (§. 27.) consequenter prouti cuique opus est ad hoc, ut obligationi suæ naturali satisfaciatur (§. 12.), & hinc qui pluribus indiget, ei etiam natura plurium rerum usus concessus, quam alteri, qui indiget paucioribus (§. 28.). Tantus adeo est cuique

cuique competens usus, quanta indigentia, seu quanto opus habet ad satisfaciendum obligationi suæ naturali. Præterea vero in communiõne primæva res industriales & artificiales non minus communes sunt (§. 29. 32.), quam pure naturales (§. 7. 9.), rerumque utilium & voluptuariarum usus perinde necessarius ac necessariorum (§. 13.). Quamobrem patet in communiõne primæva usum rerum quarumvis proportionari indigentia, seu necessitati obligationi naturali suæ satisfaciendi.

In communiõne adeo primæva non spectatur æqualitas usus, sed juris ad res utendas. Quod vero hoc non repugnet æqualitati hominum naturali, ostendimus jam superius (not. §. 7.). Nullius adeo jus violatur, si, qui pluribus indiget rebus, pluribus etiam utatur: violaretur vero, si æqualis esse deberet usus omnibus, & idem æstimaretur ex indigentia ejus, qui paucioribus opus habet. Superflua enim in communiõne primæva nulla ratione appetuntur. Non adeo fit injuria ei, qui paucioribus indiget, quando alter pluribus utitur, qui opus pluribus habet (§. 859. part. 1. Jur. nat.).

§. 34.

Eadem re in singulari nonnisi unus actu uti potest, si usu Usus actus consumitur; eodem tempore vero nonnisi unus, si non consumitur. lis quomodo
Si enim usu consumitur, nullus ejus fieri potest usus, nisi restringatur. intereat (§. 16.), adeoque finito usu non amplius extat. tur.

Quamobrem præterea alterius usui inservire nequit, adeoque nonnisi unus eadem actu uti potest. *Quod erat unum.*

Si res usu non absumuntur, in ipso usu non intereunt (§. 16.), adeoque finito usu adhuc supersunt, consequenter posthac alterius usui inservire possunt. Quod vero quando tu eadem uteris, non simul alius eadem uti possit, per se patet. *Quod erat alterum.*

Ufus

Ufus pomorum in eo confistit, ut comedantur. Quod tu comedis pomum, idem uumero alius simul comedere nequit. Ligna, quæ a te eo fine concremantur, ut corpus tuum calore foveas, non simul ab alio eodem fine concremari possunt. Si quis præterea igni adstiterint, possunt iidem usum, quem facis, participare. De eo autem jam non quæstio est, quemadmodum nec de eo, si plures in eo consentiant, ut simul faciant usum rerum consumptibilium, cuius plures participes fieri possunt, veluti si ligna congerant & igni injiciant, ut simul corpus suum calore ejus foveant. In hoc enim casu posteriori plures in unum consentientes habentur pro uno; in priori usum intendit ac facit nonnisi unus, & ex accidente est, quod plures eundem participant. Quæ de rerum consumptibilium usu unico, quem actu habere possunt, diximus; eadem valent de usu solitario rerum non consumptibilium, qui actu fieri potest. Eo tempore, quo tu uteris cuneo ad findenda ligna, alius eodem uti nequit eodem fine. Et quando tu citharam pulsas, non simul alius eandem pulsare potest. Cum tamen hoc facias auris oblectandæ causa, eundem, quem tuis auribus hauris sonum, si qui adstiterant, alii suis quoque auribus haurire possunt. Sed tum participant usum, quem tu facis & facturus eras, etsi nemo præterea eundem participaret, atque adeo quod participant ex accidente est. Quod si plures in eo consentiant, quod sono citharæ pulsu producto aures suas oblectare velint; plures quoque hic habentur pro uno: consensus enim in numero idem unam facit personam moralem, cum quoad usum, cuius plures participes fieri possunt, nonnisi una adsit voluntas. Præter necessitatem adeo præsens propositio restringeretur.

Quomodo se

*In communione primaeva si tu re quadam in singulari, quæ habeat actu-usu consumitur, actu uteris; nemo alius ejusdem usum licite præ-
 alius rerum tendere potest: si vera uteris re, quæ usum non consumitur, nemo
 alius*

alius eodem tempore ejusdem usum prætere licite potest. In *in singulari* communione enim primæva idem omnium est jus ad res *usus in com-* quaslibet tanquam communes (§. 24. 4.), quatenus nem- *munione* pe usum necessarium habent (§. 21.). Patet earum usus *primæva.* promiscue omnibus §. 19.), ut adeo eundem facere possit, qui opus habet (§. 27.). Quoniam itaque re, quæ usu consumitur, nonnisi unus actu uti potest (§. 34.); si quis eadem actu utitur, nemo alius ejusdem usum licite prætere potest. *Quod erat unum.*

Et quia re, quæ usu non consumitur, eodem tempore nonnisi unus actu uti potest (§. *cit.*), nec quisquam alius eodem tempore eundem usum licite prætere potest. *Quod erat alterum.*

Utrumque etiam ostenditur hoc modo. Ponamus licitum esse, ut, si tu re quadam in singulari jam actu uteris aut in eo es, ut utaris, alius quicumque eundem usum præterdat, adeoque te eundem ipsi cedere debere. In communione igitur primæva te ab usu rei cujuscunque necessario licite arcere potest, qui voluerit. Enimvero nemo in eadem ab usu rerum necessario arceri potest (§. 20.). Ergo nec tu, si re quadam in singulari actu utaris, ab eo usu arceri potes licite, consequenter si tu re quadam in singulari actu uteris, quæ usu consumitur, nemo alius eundem usum licite prætere potest: si vero uteris re, quæ usu non consumitur, nemo alius eodem tempore eundem usum licite prætere potest.

Poterat idem multis adhuc aliis modis ostendi. Cum in communione omnium idem jus sit (§. 3.), si tu usum rei alteri relinquere teneris, quando in eo es, ut eadem utaris, vel actu uteris, eidem præ te jus quoddam competere deberet (§. 156. *part. I. Phil. pract. un.*), consequenter prærogativam quandam natura haberet (§. 93. *part. I.*

Jur. nat.), cum communio primæva homini natura competat (§. 9.). Hoc vero absurdum est, cum natura homini nulli prærogativa ulla competat (§. 94. *part. I. Jur. nat.*). Cumque æqualitatem tollat prærogativa (§. 97. *part. I. Jur. nat.*), in communione primæva, consequenter natura (§. 9.) homines omnes non forent æquales: quod denuo absurdum, cum natura omnes æquales sint (§. 81. *part. I. Jur. nat.*). Similiter is, qui te arcere licite potest ab usu rei cujusdam, aut plus juris habet (§. 87. *part. I. Jur. nat.*), aut majus (§. 88. *part. I. Jur. nat.*): quod ipsum quoque absurdum, cum natura nemo hominum plus juris habeat, quam alter, nec ullus hominum jus habeat majus, quam alter (§. 89. *part. I. Jur. nat.*). Natura usum rerum omnium æqualem facit quoad jus, non quoad factum, nimirum ut quilibet re quacunque uti possit, qui ea opus habet, sed singuli rebus utantur non æqualiter, verum pro uti unicuique opus fuerit. Quod igitur re quadam uteris, hoc facis jure tuo, quod citra injuriam nemo tibi violare potest.

§. 36.

Rei apprehensio quid de officio in communione primæva.

Quoniam in communione primæva nemo usum necessarium ejus rei in singulari, quem tu facis, prætere de officio in communione primæva. *licite potest (§. 35.); si usus necessariis gratia rem quandam manu apprehendis, vel quomodocunque in eum statum redigis, quo eam apprehendere potes, eandem statim apprehensurus, nemini licet eandem tibi invito eripere, vel ab ea apprehendenda vi depellere.*

Actu, quo quis rem utendam apprehendit, vel in eum statum redigit, ut apprehendere possit, nullum jus acquiritur, quod quis antea nondum habet; sed pertinet is ad exercitium juris, quod habet, & sine quo jus esset nullum (§. 156. *part. I. Pbil. pract. univ.*), nimirum ad actualem usum. Usus quoad potentiam, hoc est, quatenus fieri potest, jus est; quoad actum, hoc est, quatenus fit, factum, in quo exercitium ejus consistit, & ad hoc etiam per-

tinent

inent facta quæcunque alia, sine quibus usus obtineri nequit, ad ministras actiones, quas diximus (§. 427. *part. 1. Jur. nat.*), referenda. Nimirum jus est facultas quædam agendi (§. 156. *part. 1. Phil. pract. univ.*), ut licite quid facere possis (§. 170. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quando igitur actu agis, jus tuum exerces & licite facis, quod licite facere poteras. Quoniam ergo nemo habet jus te impediendi, quo minus jure tuo utaris (§. 180. *part. 1. Phil. pract. univ.*), nec quisquam licite te impedire potest, ut, quod licite a te fieri potest, facias. Quamobrem actu apprehensionis rei utendæ nullum acquiris jus prioritatis §. III. *part. 1. Jur. nat.*), consequenter nullam præcedentiam (§. 104. *part. 1. Jur. nat.*), qualis natura homini nulli competit (§. 106. *part. 1. Jur. nat.*) & quæ tollit æqualitatem (§. 107. *part. 1. Jur. nat.*) statui originario convenientem (§. 130. *part. 1. Jur. nat.*), in quo obtinet communio primæva (§. 11.). Defectum adeo acuminis probant, qui in casu propositionis præsentis jus quoddam prioritatis ex pacto tacito hominum deducunt. Hinc vero simul patet, quam sit necesse in Jure naturæ omnia refecari ad vivum, hoc est, in notiones primas resolvi, ne in iis, quæ magis implicita sunt, definiendis cespites, pro iisdem habens, quæ ad confusas notiones attento eadem videntur, non sunt. Ceterum propositio præsens principium sæcundum est multas quæstiones particulares resolvendi, nec hoc inutile cense-ri debet, quoniam communio primæva, etsi non amplius subsistat, non tamen penitus sublata occurruntque præterea, quæ ad ejus normam exigenda, aut saltem penitus absque ea intelligi nequeunt in jure positivo, etiam Romano civili & Canonico. Sed demus adhuc exemplum facile, quo præsens propositio illustretur. Ponamus Titium in communione primæva decerpere pomum, ut comedat: nemo eum licite impedit, quo minus decerpatur, nec licite eripit, ut ipse comedat. Similiter ponamus, eum sagitta ferire feram & hanc cadere, ut eam apprehendere possit. Nemo eundem licite impedit, quo minus sagittam in eam

emittere possit, aut si cadit, eum vi prostermit, ne apprehendere queat, aut cadentem apprehendit, ut caro ejus sibi usum cibi præbeat. Quæ in genere diximus ad hosce casus particulares applicari possunt, ne quid in iis relinquatur quod sit obscurum.

§. 37.

*Quanam
res in usu
maneant
communes.*

In communione primæva nemo utitur rebus tanquam suis, sed tanquam communibus. Etenim in ea præter usum rerum necessarium nemini in eas jus quoddam competere potest (§. 21.). Quamobrem cum nemo prætere licite possit usum ejus rei in singulari, quem tu actu facis (§. 35.), nec ullo modo licite impediatur, quo minus eundem facere possis (§. 36.); in eas res, quibus actu uteris, non aliquod tibi jus competat necesse est, quo ceteri carent, ut uti possis, consequenter necesse non est, ut propter usum actualem fiant singulorum (§. 5.), quæ antea communes erant, non singulorum (§. 24.). Manent igitur communes in ipso usu, adeoque nemo in communione primæva re utitur tanquam sua (§. 131. part. I. Jur. nat.), sed tanquam communi.

Idem obtinet in communione religiosorum, quæ perinde ac primæva res singulorum non fert. Nemo enim eorum, quæ ad necessitatem conceduntur, quicquam possidere debet ut proprium, neque uti ut proprio, quemadmodum habent verba *Clementis VIII.* apud sæpius laudatum *vam Espen* loc. cit. §. 8. f. 68. b.

§. 38.

*Quid inde
sequatur.*

Quoniam in communione primæva nemo utitur re quadam tanquam sua, sed tanquam communi (§. 37.), consequenter in ipso usu res manent communes, adeoque in eas non tollitur jus ceterorum (§. 4.); *finito rerum usu,*
que

qua usu non consumuntur, alius quicumque iisdem licite uti potest, nec is, qui usus ante fuerat, eum ab earundem usu arcere potest (§. 20.).

Nimirum si usus rei, quæ usu non consumitur, propter usum, quem quis semel fecit, jam subesset ipsius juri proprio, ut de eodem pro suo arbitrio disponere possit; jus, quod natura omnibus competit, expirare deberet. Nulla vero est ratio, cur hoc fieri debeat, cum quis jure suo uti possit, quod cum aliis commune habet, salvo jure ceterorum, quibus idem commune est. Exercitium juris unius non permittit juris ejusdem exercitium alteri una, cum hoc per se fieri nequeat; non tamen tollit jus alterius, cum alter eodem tempore eadem re uti potuisset, si antequam alter id faceret ad hoc faciendum voluntatem suam determinasset, & posthac uti poterit, quando libuerit, si quidem usu unius non absumitur res. Et hoc ipso comprobatur, non inanem esse distinctionem inter usum rei tanquam propriæ & tanquam communis. Ut quoad votum paupertatis illibatam conscientiam servet religiosus, distinctio hæc maximi momenti est, juri naturæ convenienter facta, non temere conficta a Pontifice (not. 37.).

§. 39.

Quoniam res artificiales *in communione primæva incor-* Idem juris porantur pure naturalibus (§. 31.), consequenter cum pure etiam quæ re naturalibus eidem juri subjiciuntur (§. 30.); *finito usure artificia-* rei artificialis quem fecit, qui eam arte paravit sua (§. 505. les. part. I. Jur. nat.), alii cuicumque concedere tenetur actualem ejusdem, nec ab eo quemquam licite arcere potest (§. 38.).

Paradoxum hoc nobis videtur, postquam dominia introducta, & res artificiales sunt propriæ ejus, qui artē suam easdem paravit, neque satis aperta est obligatio naturalis communem perfectionem conjunctis viribus promovendi (§. 221. part. I. Phil. præf. univ.), a qua proprietatis cogitatio

gitatio animum avertit. In præfenti utique ftatu hoc abfonum foret: in ftatu autem originario, in quo communio primæva regnat (§. 11.), nullum locum habet fensus repugnantix æquitati, neque enim adefit confufa perceptio, quæ proprietatem mifceret rei artificiali. Difcant igitur, quam fallax fit fensus moralis, quem fensus communis quandam fpeciem nonnulli habent, & ad difcernendum bonum a malo, æquum ab iniquo nobis datum fibi imaginantur, ficti odoratus externi fensus fpecies ad difcernendos odores natura hominibus ac animantibus brutis perfectis concessus. Quamdiu primæva communio fubfiftit, nullus proprietatis fensus animos hominum obfedit; quid fit meum, quid tuum ignoratur; præter rerum ufum nil appetitur. Quamobrem rerum artificialium perceptionibus nec cogitatio proprietatis mei ac tui admifceri poteft, nec actu admifcetur.

§. 40.

*Participatio
ufus rerum
commu-
nium.*

Si in communione primæva ufum rei, quem actu facis, adhuc alii participare poffunt; quo minus volentes participent impedire non debes, fed participatio promifcue omnibus volentibus permittenda. Etenim in communione primæva rerum omnium neceffarius ufus promifcue patet omnibus (§. 19.), nec quisquam ab eodem arceri poteft (§. 20.), & ubi re quadam actu uteris, non uteris tanquam tua, fed tanquam communi (§. 37.), confequenter ufu, quem tu facis, non tollitur jus alterius. Quamobrem fi ufus, quem tu actu facis, alii adhuc participes fieri poffunt, qui foli eundem facere jure fuo poterant, quod non impediri poffint, quo minus volentes eundem participent, fed participatio potius volentibus omnibus promifcue permittenda fit, oppido manifefturn eft.

Dedimus jam fupra not. §. 34. exempla, quibus præfens propositio illustratur. Nimirum fi ligna a te concremantur corporis calefaciendi gratia, nemo prohiberi poteft
ne

ne eodem fini accedens igni adstet. Quæ enim a te concremantur ligna, eadem ab alio quocunque eodem jure concremari poterant, neque hoc actu ligna fiunt tua, sed manent communia. Quamobrem nullum jus tuum violatur, si alter corporis sui calefaciendi gratia ad ignem accedat eidemque adstet, quamdiu libuerit; violaretur vero jus alterius, si ferre nolles, ut eodem tecum calore frueretur. In communione primæva calor ignis non minus communis est, quam radiorum solarium. Et si enim ille in numerum rerum industrialium referendus fit (§. 504. *part. I. Jur. nat.*), cum hic fit pure naturalis (§. 503. *part. I. Jur. nat.*); in primæva tamen communione res industriales incorporantur pure naturalibus (§. 31.), adeoque cum his eodem jure censentur (§. 30.).

§. 41.

In communione primæva omnibus laborandum communis Cur laborabilitatis gratia, nemini otiosandum. Etenim hominibus laborandum in-
 dum est (§. 514. *part. I. Jur. nat.*), adeoque opera danda, ut res *communione*
 siue corporales, siue incorporales producantur, vel compa-
 rentur, aut ut ad eas producendas saltem concurratur, quæ
 ad vitam commode, jucunde ac decore agendam quomodo-
 docunque requiruntur (§. 512. *part. I. Jur. nat.*). Quoniam
 res corporales industriales sunt, quæ natura nonnisi inter-
 veniente opera humana producit (§. 504. *part. I. Jur. nat.*),
 artificiales vero, quæ arte humana parantur (§. 505. *part. I. Jur. nat.*);
 laborandum est, ne desit sufficiens rerum indu-
 strialium & artificialium copia, quam usus necessarius exi-
 git (§. 12.). Enimvero in communione primæva rerum
 industrialium & artificialium usus non magis patet iis, quo-
 rum industriæ ac arti eæ debentur, quam alii cuicunque
 (§. 32.) & proportionatur cujusvis indigentia (§. 33.).
 Quoad res adeo corporales laborandum est communis uti-
 litatis

litis gratia. Porro opera danda est unicuique, ut homines etiam alii consequantur omnem habitum facultatis cuiuslibet animæ acquiritu sibi possibilem (§. 637. *part. I. Jur. nat.*), nec quisquam in propagandis virtutibus intellectualibus & moralibus industriam suam desiderari patiatur opus est (§. 638. *part. I. Jur. nat.*), immo exemplo suo virtutes intellectuales & morales docere & ad earum studium incitare debet alios (§. 639. *part. I. Jur. nat.*). Virtutes intellectuales & morales referendæ in numerum rerum incorporalium (§. 497. *part. I. Jur. nat.*). Cum adeo in iis acquirendis respiciendum sit quoque ad alios & dum aliorum animis eas instilimus, aliorum utilitati velificamus; evidens est, laborem, qui impenditur virtutibus intellectualibus ac moralibus acquirendis & propagandis, communis utilitatis fieri. Quamobrem quia præter res corporales & incorporales non dantur aliæ (§. 496. 497. *part. I. Jur. nat.*); labor vero, qui tam illis, quam hisce impenditur, communis utilitatis gratia fieri debet *per demonstrata*; in communiõne primæva omnibus laborandum communis utilitatis gratia. *Quod erat unum.*

Quoniam itaque utilitatis communis gratia in communiõne primæva omnibus laborandum est *per demonstrata*; nemini otiaandum. *Quod erat alterum.*

In communiõne primæva nemo quærit quod suum est, sed unusquisque quærit quod est commune, adeoque in omni labore communem utilitatem intendit. Dum vero unusquisque quærit quod aliorum est, singulis provideretur abunde, ne desit quicquam, quo indiget. Unde si omnes pro virili laborant, cuivis, etsi nihil habeat nec labore suo quicquam n acquirat proprii, nihil tamen deest, sed abunde suppetunt omnia, quibus opus habet. Status adeo communiõnis primævæ non est status indigentia, modo ho-

mines

aut saltem aliis rectius perficere quis possit. Etsi autem communio primæva hodie non amplius subsistat, propositio tamen præsens non inutilis censeri debet. Habet enim non modo usum in communione Religiosorum, ut superior laborem unicuique convenientem assignet; verum etiam in civitate, ubi hoc principio opus habemus non ad unum demonstrandum. Datur enim etiam aliqua communio in civitate, quæ quidem non eadem est cum primæva, ex primæva tamen originem suam trahit, ut adeo sine hoc penitus non intelligatur.

§. 43.

*Quantum definire de-
licans usum
rerum ne-
cessarium
in commu-
nionem pri-
mæva.*

*In communione primæva uniuscujusque judicio relinquen-
dum, in quantum usus rerum sit ipsi necessarius, & quanta sit
indigentia sua.* Etenim communio primæva, jus con-
natum (§. 10.), in statu originario obtinet (§. 11.).
In statu autem originario quilibet homo liber est (§.
144. part. I. Jur. nat.), adeoque ipsi permittendum,
ut in determinandis actionibus suis suum sequatur ju-
diciam, quamdiu contra jus alterius nil facit (§. 156.
part. I. Jur. nat.). Quamobrem cum suo jure utatur
dum rebus utitur, in quantum earum usus ipsi necessarius
(§. 27.); ipsius quoque judicio relinquendum, in quan-
tum usus rerum ipsi sit necessarius, seu quantum sit indi-
gentia sua.

Ostendi etiam potest per indirectum hoc modo. Po-
namus Titium in communione primæva definiendi jus ha-
bere, quanta sit uniuscujusque, veluti Caji, Grachi,
Sempronii indigentia, consequenter hos rebus uti non
posse, nisi in quantum visum fuerit Titio. In eandem
itaque usu a voluntate Titii erunt dependentes (§. 85 I.
Ostol.), consequenter minime liberi (§. 152. part. I. Jur. nat.).

Quo-

Quoniam itaque communio primæva in statu originario obtinet (§. 11.); in statu originario homines omnes non erunt liberi: quod absurdum (§. 144. part. I. Jur. nat.).

Quodsi fingas, cæterum quendam hominum inter se convenire, ut usum rerum unus quidam definiat, cujus voluntatem sequi velint; libertati naturali renunciant & imperium introducunt, quale natura nemini competit in alterum. Immo rerum quandam quantitatem sibi propriam faciunt, communem scilicet huic cætui, non vero amplius integro generi humano, consequenter a communione primæva recedunt. Non vero jam quæstio est, num melius faciant; sed quid in communione primæva juris fit.

§. 44.

Quoniam in communione primæva uniuscujusque judicio *Actualis* relinquendum, in quantum usus rerum fit ipsi necessarius *rum usus* (§. 43.); quilibet rebus uti potest, quibus uti libuerit. *quomodo determinatur*

Quoad exercitium juris in communione primæva nemo dependet a voluntate alterius, sed quod lubet licet respectu *in primæva* ceterorum, scilicet ut nemini rationem reddere teneatur *commu-* usus, quem facit. Sequitur hoc ex libertate naturali (§. *nione.* 152. 158. part. I. Jur. nat.). Etsi enim libertas non tollat obligationem naturalem (§. 159. part. I. Jur. nat.), adeoque nemo quoque uti debeat rebus nisi prout ipsi opus fuerit (§. 27.); uniuscujusque tamen conscientiz relinquendum, num jure suo utatur, an vero eodem abutatur (§. 157. part. I. Jur. nat.). Quamdiu quis non excluditur ab usu rerum, nec usus eidem controvertitur; nihil fit contra jus ipsius (§. 20.), consequenter nec ipsi competit jus exigendi rationem usus, quem facit alter (§. 158. part. I. Jur. nat.).

§. 45.

In communione primæva unicuique competit jus resistendi *Jus resisten-* *ci, di usum rei*

impedire co- ei, qui usum necessarium rei quo minus faciat, impedire quonanti in modocunq; conatur. Etenim in communione primæva unicuique competit usus rerum necessarius pro- ut cuique opus est (§. 27.), ut adeo rebus uti possit, quibus uti libuerit & prout libuerit (§. 44.). Ex adverso nemo alius eum ab hoc usu arcere potest (§. 20.), ut adeo, si usus necessarii gratia rem quandam manu apprehendit, vel quomodocunq; in eum statum redigit, quo eam apprehendere potest eandem statim apprehensurus, nemini liceat eandem invito eripere, vel ab ea apprehendenda vi depellere (§. 36.); nec alteri liceat prætere uteris (§. 35.); consequenter quilibet obligatur ad nullo modo alterum impediendum, quo minus rebus utatur, quibus uti libuerit & prout libuerit. Ponamus itaque homini in communione primæva non competere jus resistendi ei, qui usum necessarium rei quo minus faciat quomodocunq; impedire conatur. Nihil ipsum juvabit jus rebus utendi, nil jus independenter ab alterius voluntate utendi natura ipsi concessum, nil proderit ipsi obligatio alterius non impediendi usum, quem facit independenter a voluntate alterius. Quoniam igitur natura homini non frustra confert jura, nec frustra obligat ceteros ad usum jurium seu exercitium eorundem non impediendum; ferendum non est, si quis usum rerum necessarium quomodocunq; impedire conatur, ubi quis iisdem uti voluerit, consequenter ipsi, quo minus alter hoc faciat, impedire, adeoque resistere licet (§. 727. *Ontol.*). Unicuique adeo in communione primæva competit jus resistendi ei, qui usum necessarium rei quo minus faciat impedire quomodocunq; conatur.

Plur hoc jus resistendi ex obligatione ad non arcendum alterum ab usu rerum necessario & ad non impediendum actualem

actualem usum (§. 23. *part. 1. Jur. nat.*), quæ obligatio respondet juri rebus utendi communi, cujus exercitium independens facit a voluntate alterius jus libertatis. Unde vides sublato jure resistendi, de quo semo est in propositione præsentè, perinde esse, five tibi sit aliquod jus, five nullum, five eidem aliqua respondeat obligatio, five nulla. Neque enim tibi facere licet, nisi quod voluerit alter, & alteri licebit tibi præscribere, quid facere debeas, ipse vero facere poterit, quod libuerit. Tua igitur libertas nulla est, libertas vero alterius in licentiam vertitur. Qui dependentiam jurium & obligationum a se invicem intime perspexit, non concipere potest jus homini concessum, & obligationem ad patientiam, quæ exercitio juris penitus adversa. Quodsi ad exempla maxime vulgaria animum attendas, quam absurda foret obligatio ad istiusmodi patientiam statim perspicitur. Ponamus itaque in communiõne primæva te pomum decerpere, ut comedas. Natura tibi competit jus hoc faciendi, & dum facis, jure tuo uteris. Nemini jus sub quocunque prætextu pomum tibi eripiendi, quod decerpisti, nec licite impedire quisquam potest, quo minus decerpas, immo quilibet obligatur, ne eripiat, ne impediat, seu eripere aut impedire non debet (§. 170. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quis ergo dixerit, ferendum tibi, quod alter agat contra obligationem suam & contra jus tuum, dum tu tantummodo uteris jure tuo, nihil facis contra jus alterius? sane sublato jure resistendi in casu propositionis præsentis, alteri plus juris in te competit, quam tibi in alterum, aut minimum tibi ferendum, ut plus juris in te sibi arroget, quam tibi in ipsum competit: quod cum naturali hominum æqualitate in statu originario, in quo viget rerum omnium primæva communiõ (§. 11.), minime consistit (§. 130. 78. *part. 1. Jur. nat.*). Quodsi dicas patientiam istam, qua jus resistendi nostrum vel tollitur, vel saltem inutile redditur aut in effectu nullum, convenire omnibus; jurium & obligationum naturalium pugna multo magis conspicua evadet. Jure naturæ non da-

tur manu una, quod altera aufertur. Quando igitur jus quoddam natura concessum obligatione naturali tolleretur, aut saltem inutile redderetur; hanc nullam esse & gratis fingi liquet.

§. 46.

*Usus rerum
necessarius
quale sit jus.*

Quoniam in communione primæva unicuique competit jus resistendi ei, qui usum necessarium quo minus faciat impedire quomodocunque conatur (§. 45.), adeoque usus rerum necessarius conjungitur cum jure cogendi alterum, ut obligationi suæ naturali de non impediendo usu rei necessario, quem actu facis, nec te arcendo ab eodem satisfaciat (§. 36. 20.); *usus rerum necessarius in communione primæva unicuique competens, in quantum necessarius, seu prout cuique opus est (§. 27.) jus perfectum est (§. 235. part. I. Phil. pract. univ.)* & similiter obligatio neminem arcendi ab usu rerum necessario, nec ullo modo impediendi actualem earum usum respectu eorum, quibus obligaris, perfecta est (§. 236. part. I. Phil. pract. univ.).

Scilicet perfecte obligaris alteri in communione primæva, ne ipsum ab usu rerum necessario arceas, nec ullo modo actualem eorum usum, quem facere vult, aut jam facit, impedias. Et huic perfectæ obligationi respondet vis licita, qua contra eandem agentis resistitur ad tuendum jus perfectum rebus utendi, prout opus fuerit.

§. 47.

*Alio adhuc
modo idem
ostenditur.*

Jus in res communes cuiuslibet competens in communione primæva jus perfectum est. Etenim jus, quod unicuique competit in primæva communione in res communes (§. 24.), consistit in usu earum necessario (§. 21.), adeoque lege naturæ eidem tribuitur ad satisfaciendum obligationi suæ naturali (§. 14. 12.). Enimvero jus omne, quod homini
dat

dat lex naturæ ad satisfaciendum obligationi suæ naturali, perfectum jus est (§. 905. part. I. *Jur. nat.*). Ergo jus in res communes cuilibet competens in communione primæva jus perfectum est.

Usum rerum necessarium in communione primæva esse jus perfectum hoc modo patet independenter a jure resistendi illum impedire conanti, ut adeo satisfaciatur iis, qui in admitendo jure resistendi sunt scrupulosiores, antequam demonstraveris esse jus perfectum. Non tamen propterea superfluum censeari debet, quod esse usum istum jus perfectum etiam deduxerimus ex jure resistendi eundem impedire conanti (§. 46.), quoniam hoc pacto magis conspicua fit jurium & obligationum naturalium mutua dependentia a se invicem (not. §. 45.): id quod plurimum conducit ad jus naturæ intimius perspiciendum. Quodsi vero independenter a jure resistendi demonstrares usum rerum necessarium esse jus perfectum, inde jus resistendi colligitur.

§. 48.

Qui in communione primæva alterum impedire quocunque usus impeditur modo conatur, ne rebus, prouti opus fuerit, utatur; eundem lædit in communione primæva. Usus enim rerum necessarius, prouti cuique opus fuerit, in communione primæva jus perfectum est (§. 47.); *maius namque* consequenter qui alterum quocunque modo impedire *se lædit.* conatur, ne rebus, prouti opus fuerit, utatur, contra jus perfectum alterius hoc facit. Sed qui quid facit contra jus alterius, eum lædit (§. 920. part. 2. *Jur. nat.*). Qui ergo in communione primæva alterum impedire quocunque modo conatur, ne rebus, prouti opus fuerit, utatur, eundem lædit.

§. 49.

Quoniam in communione primæva alterum lædit, *Jus non potest* qui quocunque modo impedire conatur, ne rebus, prouti *tenendi impeditur* opus *usus rerum.*

opus fuerit eidem, utatur (§. 48), homini autem jus perfectum competit non patiendi, ut alter ipsum lædat (§. 913 part. 1. *Jur. nat.*); *in communione primæva homini jus perfectum competit non patiendi, ut alter ipsum quocunque modo impedire conetur, ne rebus, prout ipsi opus fuerit, utatur.*

Vides adeo patientiam æquo animo ferendi impeditionem usus necessarii rerum in communione primæva, cui jus resistendi impedire conanti contrariatur, invito jure naturæ fingi, cum independenter a jure resistendi demonstratur, hominem pati non debere, ut quis alius eum impediatur, quo minus rebus utatur, prout ipsi opus fuerit.

§. 50.

Ad quodnam genus illud referendum.

Quia jus non patiendi, ut quis te lædat, jus securitatis est (§. 917 part. 1. *Jur. nat.*), qui vero impedit, ne rebus in communione utaris primæva, prout tibi opus fuerit, te lædit (§. 48); *jus in communione primæva tibi competens non patiendi, ut quis impedire quocunque modo conetur, ne rebus utaris, sicuti tibi opus fuerit, ad jus securitatis pertinet homini omni competenti (§. 918 part. 1. *Jur. nat.*), consequenter qui in communione primæva alterum impedire quocunque modo conatur, ne rebus utatur, prout ipsi opus fuerit, jus securitatis violat.*

Qui adeo commendant patientiam ferendi impeditionem usus necessarii in communione primæva, jus securitatis in eadem tollunt, aut minimum liberam faciunt unicuique ejus violationem, ut saltem omnis securitatis violatio impune fieri debeat. Hinc facile perspicitur, quam sit absurdum patientiam illam fingi juri naturæ convenientem, quoniam non subsistit nisi cum violatione securitatis impune facta.

§. 51.

Qui in communione primæva alteri resistit, qui usum re-Defensio sui rum necessarium quo minus faciat impedire quocunque modo co-in communatur, se adversus eum defendit. Etenim qui in communione primæva alterum impedire quomodocunque conatur, ne rebus, prouti ipsi opus fuerit, utatur, eum lædit consistat.

(§. 48). Qui itaque eidem resistit, lædere conanti resistit, ne lædere possit, aut ut læsionem, quantum in se est, avertat. Qui vero hoc facit, se defendit (§. 972 part. I. Jur. nat.). Ergo qui in communione primæva alteri resistit, qui quomodocunque impedire conatur, quo minus rei cujusdam usum necessarium faciat, adversus hunc se defendit.

§. 52.

Quoniam itaque homini competit jus se defendendi *Quod sit li-* (§. 973. part. I. Jur. nat.); in communione primæva homini com-
petit jus resistendi ei, qui quomodocunque impedire conatur, quo
minus usum rei alicujus necessarium faciat (§. 51.).

Placuit hanc propositionem superius (§. 45.) jam demonstratam adhuc aliter demonstrare ex hoc principio, in quod demonstratio præsens resolvitur, quod jus in res homini competens in communione primæva sit perfectum (§. 47.), ne forsan justo scrupulosiores in demonstratione superiore difficultates comminiscantur, etfi præter necessitatem. Securitas non minus inter ea jura refertur, quæ homini natura competunt, quam libertas & usus rerum necessarius, prout cuique opus est. Et Juris istius imaginem etiam conspiceret licet in animantibus brutis, quatenus unumquodque eorum natura fertur ad sui defensionem, consequenter securitatem appetit, quodque natura singulorum securitati consulit organica corporis constructione

§. 53.

*Quos habeat
limites.* Jus se defendendi adversus eum, qui quocunque modo usum rerum necessarium impedire conatur, seu eidem resistendi infinitum est. Jus enim se defendendi omne infinitum est (§. 978. part. I. Jur. nat.). Ergo etiam jus se defendendi adversus eum, qui quocunque modo usum rerum necessarium alicui impedire conatur, seu eidem resistendi infinitum est (§. 52.).

Quo sensu jus dicatur infinitum, diximus alias (§. 977. part. I. Jur. nat.), atque inde patet, quomodo interpretanda sit propositio præsens. Nimirum in genere præscribi nequeunt limites, intra quos coerceri debeat; sed tantumdem licet, quantum ad vim repellendum sufficit. Datur enim hoc jus, ne usu rerum necessario excidamus, adeoque in casu dato mensuram accipit a vis, quæ superanda, ne hoc fiat.

§. 54.

*Vis quantum
licita in
eum, qui ne-
cessarium
rerum usum
alicui impe-
dit in com-
munione
primæva.* Vis omnis licita in eum, qui in communiione primæva quocunque modo impedit usum rerum necessarium actualem, sine qua conatus ejus irritus fieri nequit. Etenim qui usum rerum necessarium actualem quocunque modo impedire conatur in communiione primæva alterum lædit (§. 48.), adeoque aggressor est (§. 979. part. I. Jur. nat.). Enimvero in aggressorem tantumdem licet, quantum læsioni arcendæ sufficit (§. 980. part. I. Jur. nat.). Ergo vis omnis licita in eum, qui in communiione primæva quocunque modo impedire conatur, ne rebus prouti opus fuerit utatur, sine qua conatus irritus fieri nequit.

Quoniam jus resistendi usum rerum necessarium actualem in communiione primæva impedire conanti ad jus se defendendi pertinet (§. 51.); quæ de hoc jure demonstravimus (§. 982. & seqq. part. I. Jur. nat.), ad illud quoque appli-

applicanda sunt, ut adeo nobis non opus fit præter necessitatem esse prolixioribus. Relegenda igitur sunt, quæ ibidem tradidimus: ita enim fore confidimus, ne quid in præsentem superfit vel obscuri, vel dubii.

§. 55.

In communione primæva homini competit jus puniendi eum, Num puniri qui ipsum quocunque modo impedit, quo minus rebus uti potuerit, prout ipsi opus erat. Etenim homini cuilibet natura competit jus puniendi eum, qui ipsum læsit (§. 1061. part. primæva, I. Jur. nat.). Lædit vero alterum in communione primæva, qui alterum qui quocunque modo impedit, quo minus rebus utatur, impedit, prouti ipsi opus fuerit (§. 48.). Ergo homini quoque in communione primæva competit jus puniendi eum, qui ipsum quocunque modo impedit, quo minus rebus uti potuerit, prouti ipsi opus erat.

Quoniam de jure puniendi homini natura competente prolixè jam egimus (§. 1061. & seqq. part. I. Jur. nat.); quæ ibidem in genere demonstravimus, ad jus puniendi in casu propositionis præsentis quoque applicanda sunt. Ne jus hoc paradoxum videatur, poenarum tantummodo species ad animum revocandæ (§. 1062. part. I. Jur. nat.). Pœna enim emendatrix repetitur ab eo, qui læsit, ut animum lædendi mutet; exemplaris vero, ut aliis metus incutiat, quo a te aliisve lædendis deterreantur. Facile hinc intelligitur, poenis provideri securitati in futurum. Natura homini concessus est usus rerum necessarius, prouti ipsi opus fuerit (§. 27.). Natura etiam ipsi competit securitatis jus (§. 918. part. I. Jur. nat.), vi cuius pati non tenetur, ut quis ipsam lædat (§. 917. part. I. Jur. nat.); consequenter ut ipsum impediatur, quo minus rebus utatur, prouti ipsi opus fuerit. Quodsi igitur quis eum actu impedit, nec is impedire conanti resistere potuit, ut vim vi repelleret, nec usu, quem intendebat, excideret; non modo metuendum ipsi est, ne,

si factum impune ferat, in posterum denuo ab eodem lædatur, verum etiam ne exemplum sequantur alii. Jus ad eo securitatis in futurum admodum vacillat. Ad hoc igitur firmandum pœnis & emendatricibus, & exemplaribus opus est. Natura igitur, quæ jus securitatis tribuit, pœnis quoque emendatricibus & exemplaribus locum facit, sine quibus istud in tuto collocari nequit.

• §. 56.

*Quos habeat
limites.*

Jus puniendi eum, qui alterum impedivit, quo minus rebus uti potuerit, prouti ipsi opus erat, infinitum est. Jus enim puniendi omne, quod homini natura competit, infinitum est (§. 1063. part. I. Jur. nat.). Ergo etiam jus puniendi eum, qui alterum impedivit, quo minus rebus uti potuerit, prouti ipsi opus erat, homini in communione primæva competens (§. 55.), infinitum est.

Quæ de interpretatione juris sese defendendi in communione primæva diximus (not. §. 53.), de interpretatione quoque juris puniendi tenenda sunt. Nulli in genere eisdem præscribi possunt limites; sed tantumdem licet, quantum securitas in futurum exigit. Datur enim securitatis in futurum gratia (not. §. 55.); adeoque mensuram recipit in casu dato ex spe probabili securitatis in futurum obtinendæ.

§. 57.

*Bellum in
communione
primæva
justum.*

Si quis impedire conatur, quo minus rebus, prouti tibi opus fuerit, utaris, vel actu impedivit, quo minus uti potueris; in eum jus belli tibi competit in communione primæva. Etenim in communione primæva tibi competit jus te defendendi ad versus eum, qui quocunque modo te impedire conatur, ne rebus utaris, prout tibi opus fuerit (§. 52.), & jus puniendi eum, qui te actu impedivit, quo minus rebus uti potueris, prouti tibi opus erat (§. 55.). Enimvero qui se defendit

fendit & pœnam ab eo, qui ipsum læsit, sumit, bellum gerit (§. 1114. part. I. Jur. nat.). In communione igitur primæva in eum tibi competit jus belli, qui te impedire conatur, quo minus rebus, prouti tibi opus fuerit, utaris, vel actu impedivit, quo minus uti potueris.

Videmus adeo bellum in communione primæva evitare non posse, nisi permittendum fit, ut pravorum licentia jus communionis, libertatis, æqualitatis, securitatis continuo violetur. Ratio hæc fuisse videtur, quod statum originarium sibi imaginatus fuerit *Hobbesius* instar belli continui omnium contra omnes, cujus finiendi gratia homines introduxerint dominia & imperia, adeoque jura sibi constituerint, eaque de causa ex bello omnium contra omnes jus naturæ derivaverit. Animum nimirum non advertit ad jura connata, per quæ status originarius determinatur (§. 128. part. I. Jur. nat.); sed eum finxit omnis juris expertem, in quo mera licentia regnat, bellorum non jure, sed ipso facto genetrix, quasi bellum fit vis, qua quis ab altero extorquere conatur, quod libet.

§. 58.

Bellum in communione primæva justum est, quod geritur in eum, qui alterum vel impedivit, quo minus rebus uti potuerit, primæva quemadmodum ipsi opus erat, vel impedire conatur, quo minus communione utatur. Etenim si quis te impedivit, quo minus rebus uti potueris, prouti tibi opus erat, cum usus rerum necessarius in communione primæva tibi competat prouti tibi opus est (§. 27.), & idem jus perfectum sit (§. 47.), evidens est eundem jus perfectum tuum violasse, adeoque injuriam fecisse (§. 859. part. I. Jur. nat.). Eodem patet modo, si quis te impedire conatur, quo minus rebus utaris, prouti opus tibi fuerit, eum injuriam tibi facere velle. Belli adeo, quod geritur in illum, causa est injuria facta; quod adversus hunc,

injuria facienda, consequenter justa §. 1109. *part. I. Jur. nat.*). Bellum justum est, quod justam habet causam (§. 1110. *part. I. Jur. nat.*). Justum igitur est bellum in communione primæva, quod geritur in eum, qui alterum vel impedit, quo minus rebus uti potuerit, prout ipsi opus erat, vel impedire conatur, quo minus utatur.

Nos hic tantummodo loquimur de bello, quod nonnisi in communione primæva locum habet, non vero de bello omni, quod in statu originario obtinet. De omni enim bello in genere, quod in statu naturali locum habet, egimus in parte prima juris naturæ, ut ibi dicta valeant non minus in adventitio, quam in originario. Quemadmodum vero hic ostenditur, quomodo applicatione principiorum generalium facta pateat, quodnam bellum justum fit violato jure communionis; ita etiam eodem modo ostendi potest, quænam bella sint justa violatis juribus aliis perfectis.

§. 59.

*Bellum inju-
stum in com-
munione
primæva.*

Qui in communione primæva alterum ab usu rei cujusdam actuali vi depellere conatur; bellum injustum gerit. Etenim quod unicuique in communione primæva competit jus perfectum est (§. 47.), consequenter qui alterum ab usu rei actuali vi depellere conatur jus ejus perfectum violat, consequenter injuriam ipsi facit (§. 859. *part. I. Jur. nat.*). Enimvero injuria omnis illicita est (§. 911. *part. I. Jur. nat.*), adeoque injuriæ inferendæ causa bellare non licet. Quoniam itaque injusta belli causa est, ob quam bellare non licet (§. 1108. *part. I. Jur. nat.*); qui in communione primæva alterum ab usu rei cujusdam actuali vi depellere conatur, justam belli causam non habet. Quamobrem cum injustum bellum sit, cujus causa justa non est (§. 1110. *part. I. Jur. nat.*); qui in communione primæva alterum ab usu rei cu-

jusdam

quosdam actuali vi depellere conatur, bellum injustum gerit.

In bello persequimur jus nostrum adversus eum, qui idem nobis tribuere non vult (§. 1103. *part. I. Jur. nat.*), veluti in communione primæva usum rerum necessariam actualem. In bello itaque, quod obtinet in communione primæva, duo de usu rei ejusdem per vim certant. Bellum ex parte ejus justum est, qui usum sibi competentem vi vindicat; injustum ex parte alterius, qui eundem alteri vi eripere tentat, aut ubi eripuit, pœnæ, quæ licite exigitur, sese submittere non vult. Qui bellum injustum gerit, jus, quod sibi fingit, vel arrogat, persequitur; qui justum, quod sibi revera competit.

§. 60.

Sic quis in communione primæva vim ejus vi repellere conatur, Auxilium qui ipsum ab usu rei actuali necessario depellere conatur, vel eum, in bello committit, qui hoc fecit, punire vult; qui possunt alii ad opem ipsi ferendam munitionis obligantur. Etenim qui in communione primæva alterum primæva vi ab usu rei cujusdam necessario actuali depellere conatur, vel actu hoc fecit, in eum, quod geritur, bellum justum est (§. 58.). Enimvero ad ferendam opem bellum justum gerenti, siquidem eadem opus habet, obligatur qui potest (§. 1116. *part. I. Jur. nat.*). Quamobrem si quis in communione primæva vim ejus vi repellere conatur, qui ipsum ab usu rei actuali necessario depellere conatur, vel eum, qui hoc fecit, punire vult; qui possunt alii ad opem ipsi ferendam obligantur.

Videmus adeo, quomodo licite, immo debite implicentur alii bello, quod inter duos geritur: id quod probe notandum est. Per se autem pater, quomodo nullo quidem jure, ipso tamen facto eidem implicentur alii ex parte ejus, quæ bellum injustum gerit. Absit autem ut hinc inferas, com-

munionem

munionem primævam perperam inter jura referri homini natura competentia, cum ex levi causa in eadem nascantur bella, quibus multi implicari possunt, immo subinde debent, cumque belli jus infinitum sit (§. 1107. *part. I. Jur. nat.*), levissima de causa damna multa dari possint multis. Neque enim hoc communioni primævæ per se convenit, sed ex accidente est, ut tanta inde sequantur mala, quemadmodum ex sequentibus constabit.

§. 61.

*Turbator
communio-
nis primævæ
quinam sit.*

*Communio-
nis primævæ* *turbator* dicitur, qui vi impedire conatur sive per se, sive per alios, quo minus quis rebus uti possit, prouti ipsi opus fuerit.

Nimirum per se communionem primævam turbat, qui ipse vi utitur ad impediendum usum rerum actualem, prouti huic vel isti opus fuerit; turbat per alios, qui eos ad hoc inducit, instigat, vel alio quocunque modo concurrat, veluti consilium dando, turbatorem adjuvando, & ita porro, quemadmodum alibi docuimus (§. 111. *Et seqq. part. II. Phil. pract. univ.*).

§. 62.

*Auxilium
ferre belli-
geranti
quando in
communione
primævæ
non liceat.*

*Quicquid in
communione
primævæ* *in gratiam turbatoris fit,* *illicitum est ac injustum.* Qui enim communionem primævam turbat, is impedire conatur sive per se, sive per alios, quo minus quis rebus uti possit, prout ipsi opus fuerit (§. 61.). Sed qui in communionem primævam alterum ab usu rei cujusdam actuali vi depellere conatur, bellum injustum gerit (§. 59.). Communio adeo primævæ turbamentum bellum injustum est. Quoniam itaque illicitum & injustum est, quicquid alius quicunque in gratiam ejus facit, qui bellum injustum gerit (§. 1115. *part. I. Jur. nat.*); quicquid in communionem primævam in gratiam turbatoris fit, illicitum est ac injustum.

Quando

Quando igitur quis se defendit adversus turbatorem, vel eundem punit, nemo huic licite fert opem, neque enim alia de causa fieret, quam ut defensor & punitor sine suo excideret, quem tamen licite prosequitur, ut adeo illicitum sit eidem adversari.

§. 63.

Si quis in defensione sui adversus turbatorem communionis Quando li-primæva vel in eodem puniendo modum excedit; alii, qui possunt, ceat turba-eidem licite opem ferunt, immo ferre debent. Si enim in de-tori bellige- fensione sui modum excedit, turbatorem communionis ranti opem primævæ adjuvandi jus habet unusquisque, immo si ipse, ferre. qui fuerat turbator, adversus excessum sese defendere ne- quit, ad eum defendendum seu adjuvandum obligatur, quantum in potestate sua positum (§. 1007. part. I. Jur. nat.). Quamobrem eidem licite opem fert, immo quantum po- test ferre debet (§. 170. part. I. Phil. pract. univ.). *Quod erat unum.*

Similiter si quis in puniendo turbatore communi- nis primævæ modum excedit, eum lædit (§. 1067. part. I. Jur. nat.). Quare cum qui alterum lædit aggressor sit (§. 979. part. I. Jur. nat.); punitor, quam primum modum pu- niendi excedit, fit aggressor. Quoniam itaque homini competit jus defendendi alterum, quantum potest, immo etiam obligatur ad defendendum alterum, quantum in potestate sua positum, si ipse sibi defendendo non sufficit (§. 990. part. I. Jur. nat.); si punitor in puniendo turbato- re communionis primævæ modum excedit, alii qui pos- sunt eidem licite opem ferunt, immo ferre debent. *Quod erat alterum.*

Videmus adeo, quomodo in communione primæva bel- la ex bellis nascantur & bellum, quod erat ab initio duorum, (Wolffii Jur. Nat. Pars II.) G fiat

fiat multorum commune : id quod probe notandum est, ut posthac rectius intelligatur, cur a communione primæva fuerit recedendum. Qui propositionem præsentem perpendit, haud obscure animadvertet, fieri quoque posse ut turbatori opem ferentes adversus excessum defensionis vel punitionis & ipsi modum excedant : quo facto aggressoris personam induunt, adeoque denuo jus dant aliis defensori & punitori succurrendi. Hoc modo progressus belli patet in infinitum, raro, immo rarsime jure terminandi, non nisi casu finiendi, eventu profus ancipiti, ut non semper finem, quem licite intenderat is, cui justa belli causa initio fuerat, consequatur, quin potius eodem excidat plurima insuper damna perpeffus. Ceterum qui ad animum revocat, quæ de bello in communione primæva dicta sunt ; is abunde intelliget, cur votum paupertatis cum voto obedientiæ conjunctum sit a Patribus religiosorum. Etenim voto paupertatis renunciant omni proprietati & hoc jus cum jure communionis commutant. Voto autem obædientiæ renunciant juri libertatis & id in superiorem transferunt. Unde etiam quoad exercitium juris communionis seu usum facti non dependent a propria, sed a superioris voluntate, sicque evitatur omnis juris abusus, evitantur omnia bella, quibus in communione primæva locus est. Communio adeo religiosorum etfi imitetur communionem primævam (not. §. 31.), non tamen est mater discordiarum & bellorum genitrix, quemadmodum communio primæva. Tolluntur enim discordiæ, tolluntur bella voto obedientiæ.

§. 64.

*Jus commu-
ne ad actus.*

In communione primæva homini competit jus ad omnes actus, sine quibus usus rerum necessarius obtineri nequit. Sine usu rerum necessario, qui in communione primæva lege naturæ homini tribuitur (§. 14.), obligationi suæ naturali satisfacere nequit (§. 12.). Quamobrem nec eidem satisfacere

facere potest absque iis actibus, sine quibus usus rerum necessarius obtineri nequit. Quoniam itaque jus naturæ dat nobis jus ad ea, sine quibus obligationi naturali satis fieri nequit (§. 159. *part. I. Phil. pract. univ.*); jus etiam dat ad eos actus, sine quibus usus rerum necessarius obtineri nequit, consequenter in communione primæva homini competit jus ad omnes actus, sine quibus usus rerum necessarius obtineri nequit.

Ostenditur etiam indirecte hoc modo. Ponamus homini non competere jus ad omnes actus, sine quibus usus rerum necessarius obtineri nequit. Qui ergo hos actus impedit, nil facit contra jus alterius, consequenter nec contra jus alterius quicquam facit, qui impedit, quo minus alter rebus utatur, prouti ipsi opus fuerit. Vi libertatis naturalis homo facere potest, quod liber, quamdiu nil facit contra jus alterius (§. 156. *part. I. Jur. nat.*). Ergo in communione primæva, quæ datur in statu originario (§. 11.), in quo viget libertas naturalis (§. 155. *part. I. Jur. nat.*), quilibet impedire potest, quo minus alter utatur rebus, prouti opus ipsi fuerit, ubi libuerit. Quod absurdum (§. 20.).

Indirecte brevius etiam ostenditur hoc modo. Ponamus denuo homini in communione primæva nullum competere jus ad eos actus, sine quibus usus rerum necessarius obtineri nequit. Qui ergo hos actus impedit, nil facit contra jus alterius, consequenter nec eum lædit (§. 920. 921. *part. I. Jur. nat.*). Quamobrem alterum non lædit, qui impedit quo minus rebus utatur, prouti opus fuerit: quod denuo absurdum (§. 48.).

Propositio hæc probe noranda est: utemur enim ea in sequentibus ad alia demonstranda, neque superflua aut nullius

lius momenti censeri debet. Ceterum nec in se propositio sterilis ac nullius usus existimari debet: fluunt enim ex eodem per modum corollariorum multa jura particularia, quod ut appareat sequens corollarium subnectere visum est,

§. 65.

Jura particularia ad actus communia.

Quoniam in *communione primæva* homini competit jus ad omnes actus, sine quibus rerum usus obtineri nequit (§. 64.); per se patet, quod *ipsi competat jus venandi, piscandi, aucupandi, poma decerpenti, ligna cadendi & ita porro.*

Non opus est, ut plura jura particularia ad actus recensamus: vi enim propositionis præcedentis dato quocunque actu statim patet, num homini in *communione primæva* ad eundem jus conveniat.

§. 66.

Jus commorandi, habitandi & transitus.

In *communione primæva* homini commorari ac habitare ubivis terrarum licet, ubi libuerit & quamdiu libuerit, transire quotaque per loca quæcunque, prout ipsi opus visumque fuerit. In *communione* enim *primæva* usus rerum corporalium necessarius promiscue patet omnibus (§. 19.). Quoniam res corporales sunt, quæ sensu percipi possunt (§. 496. *part. I. Jur. nat.*), & in rerum numerum referenda sunt, quæcunque homini usui esse possunt (§. 495. *part. I. Jur. nat.*); terra quoque tota in rerum corporalium numero est, adeoque tota patet promiscue omnium usibus. Quamobrem ubivis terrarum homini cuicumque in *communione primæva* commorari ac habitare licet, ubi & quamdiu libuerit, & per quascunque terræ partes sive loca transire, prout ipsi opus fuerit. *Quod erat primum.*

In communione primæva uniuscujusque judicio relinquendum, in quantum usus rerum sit necessarius, & quanta sit indigentia sua (§. 43.). Quamobrem cum tota terra pateat promiscue omnium usibus *per demonstrata*; in quantum usus quidam ejus sit ipsi necessarius, consequenter, cur hic potius, quam alibi commorari, aut habitare ipsi opus videatur, & quamdiu hoc sibi videatur, & per quænam loca transire ipsi e re sua videatur, immo cur transitu opus habeat, ipsius judicio relinquendum. *Quod exat alterum.*

Videmus imaginem hujus juris in brutis animantibus, veluti in feris & avibus, quarum illæ huc illuc circumvagantur, hæ circumvolitant, loca quærunt, in quibus somno indulgent & ab æris injuriis tutæ sunt, nidos etiam extruunt, ubi commodum fuerit. Ceterum quemadmodum in genere notandum est, jura hominis in communione probe esse excutienda, cum hinc definienda sint jura, quæ obtinent dominiis & imperiis introductis; ita idem etiam de jure commorandi, habitandi & transitus tenenda sunt, quod adeo quale fuerit in statu originario, in quo vigeat rerum omnium communio (§. 11.), hic demonstrandum fuit, ne desint in sequentibus demonstrandi principia. Fons enim jurium in statu adventitio sunt jura in statu originario. Absit itaque, ut tibi persuadeas, quia communio primæva non amplius subsistit, inutilem esse tantam ejus discussionem.

§. 67.

*Si quis in communione primæva in iis locis, ad que accedit, ædium ab-
videt ades a nemine inhabitatas, aut qua plures habitatores reci-
pere possunt: in iis habitandi jus habet, quamdiu ipsi opus vi-
trumque fuerit. Etenim in communione primæva etiam res usus in
artificiales, adeoque etiam ædes (§. 505. part. I. Jur. nat.) in
communione pri-
sunt mara.*

sunt communes (§. 29.), toti nempe generi humano (§. 9.), eorumque usus non magis patet iis, qui eas extruxerunt, quam alii cuicumque (§. 32.): eodem tamen tempore, quo alius easdem inhabitat, nemo alius licite pretendere potest, ut eas sibi inhabitandas cedat (§. 35.). Quamobrem patet, si quis in iis locis, ad quæ accedit, videt ædes a nemine inhabitatas, quod eas licite inhabitare possit. *Quod erat primum.*

Porro si in communiōne primæva usum rei, quem ætætu facis, adhuc alii participare possunt; quo minus volentes participant, impedire non debes, sed participatio promiscue omnibus volentibus cōcedenda (§. 40.). Quamobrem si ædes plures habitatores recipere possunt, in iis habitandi jus habet in communiōne primæva, quicumque ad ea loca, in quibus extructa sunt, accedit. *Quod erat secundum.*

Denique in communiōne primæva unius cujusque iudicio relinquendum, in quantum usus rerum sit necessarius & quanta sit indigentia sua (§. 43.). Quamobrem ubi ad alia loca accedens ædes, quas vacuas videt, inhabitat; eas inhabitare potest, quamdiu visum fuerit. *Quod erat tertium.*

§. 68.

*Simplicitas
vitæ in quo
consistat.*

Vita simplex dicitur, in qua homines rebus pure naturalibus maxima saltem parte contenti non appetunt cibum ac potum, nisi quatenus ad famem explendam & sitim restinguendam sufficit, nec veste utuntur, nisi quæ contra injurias tempestatum eos defendit, aut in climate mitiori nudi incedunt, nec nisi in casis humilibus ac tuguriolis quiescunt.

Simplicitatem vitæ in Scythiis describit *Justinus* lib. 2. c. 2. Hominibus, inquit, inter se nulli fines, neque enim a-

grum

grum exercent: nec domus illis ulla, aut tectum, aut sedes est, armenta & pecora semper pascentibus, & per incultas solitudines errare solitis. Uxores liberosque secum in plaustris vehunt, quibus coriis imbrium hiemisque causa tectis pro domibus utuntur. - - Aurum & argentum non perinde ac reliqui mortales appetunt. Lacte & melle vescuntur. Lanæ iis usus ac vestium ignotus; quanquam continuis frigoribus uruntur: pellibus tamen ferinis aut murinis utuntur. Geminam vitæ simplicitatem hodiernum observare licet in Hottentottis Africæ progenie, nec desunt exempla gemina in extrema septentrione. Istiusmodi quoque vitæ simplicitatem olim sectati sunt Indorum sapientes, cujus exemplum memoratu dignum recenset *Arrianus* lib. 7. Cum enim *Alexander M.* aliquem eorum sibi adungi optaret, incredibilem in eis laborum tolerantiam admiratus; inter eos natu maximus, *Dandamis*, respondit, neque se ad *Alexandrum* venturum, neque aliis ut irent permitturum. Se enim etiam Jovis esse filium, perinde atque *Alexander*, neque ulla re ab *Alexandro* egere: iis enim, quæ haberet contentum esse. - - Nihil se expetere eorum, quæ *Alexander* largiri posset; sed nec timere quidem, ne iis, quæ possideret, prohiberetur. Quamdiu enim viveret, Indorum regionem tempestivos statis anni partibus fructus ferentem ipsi sufficere. Notandum vero, Indorum sapientes incessisse nudos, adeoque nullam ipsis vestium curam fuisse.

§. 69.

In simplicitate vitæ homines paucis indigent. Quoniam Quanta sit enim cibum ac potum non appetunt, nisi qui fami explenda ac siti restinguenda sufficit (§. 68.), huic autem aqua, *indigentia in vita simplici.* illi quæ sponte nascuntur abunde sufficiunt; ad alendum corpus paucis admodum opus habent homines in simplicitate vitæ. Jam vero qui in ea persistunt, aut nudi incedunt,

dunt, aut corpus non vestiunt, nisi quantum ad idem contra tempestatis injurias regendum sufficit (§. cit.), veluti pellibus ferinis (not. §. 68.); vestitus adeo gratia paucis opus habent. Denique in casis humilibus ac tuguriolis quiescunt (§. 68.), aut Scytharum more in plaustris corio tectis. Habitationis adeo causa paucis opus habent. Cum ad vitam tolerandam præter cibum ac potum, vestem, qua corpus in climate immitiori adversus injurias tempestatis defenditur, & locum, in quo quieti ac somno indulgetur, nulla re alia sit opus; qui in simplicitate vitæ persistunt, paucis admodum indigent.

Hinc intelligitur, quid sibi velit illud pervulgatum: Natura paucis contenta. Respicit nimirum vitæ simplicitatem, qualis fuit Scytharum & priscorum sapientum in India (not. §. 68.). Quantum vero ab hac simplicitate abeat nostra vivendi ratio, cuilibet per se patet, qui utramque inter se conferre voluerit. Simplex ista vita propius accedit ad vitam animantium brutorum, ut adeo in iis imaginem ejusdem conspiciere detur. Vescuntur ea sponte nascentibus, nec cibum appetunt, nisi quantum ad famem explendam sufficit. Sitim aqua restinguunt. Veste nulla opus habent, cum natura corpora satis muniverit adversus injurias tempestatum, loca, ubi tuta quiescunt, facile ubivis reperiunt, ut adeo nullis opus habeant ædibus. Et si natura talia non offert, ipsamet sibi arte ac industria ea parant, quæ usus exigit necessarius. Ita videmus aves sibi construere nidos, quibus ad fœtus excludendos & educandos opus habent. Ratio adeo vivendi brutorum cum simplicitate vitæ hominum convenit. Quemadmodum itaque hæc paucis indigent; ita etiam homines in simplicitate vitæ non multis habent opus,

§. 70.

Si homines in simplicitate vitæ persistunt, ob communio- *Simplicitas*
nem primævam non multum metuenda sunt bella. Etenim in *vita a com-*
 simplicitate vitæ homines contenti sunt cibo ac potu, qui *munione pri-*
 ad famem explendam & sitim restinguendam sufficit, ve- *mævæ arce-*
 ste utuntur aut nulla, aut ea, quæ corpus contra injurias *bella.*
 tempestatis defendit, nec nisi in casâ humili facile paran-
 da quiescunt contenti rebus pure naturalibus, maxima sal-
 tem ex parte (§. 68.). Cum adeo non modo perpauca
 sint, quibus indigent homines, quamdiu in communione
 primæva persistunt, verum etiam ea ubivis abundanter of-
 ferat natura absque illorum industria atque arte; raro con-
 tingere potest, ut quis alterum impediat vel impedire co-
 netur, quo minus rebus utatur communibus, prouti ipsi
 opus fuerit. Quoniam igitur in communione primæva,
 quæ præter usum rerum corporalium necessarium jus in eas
 aliud non novit (§. 21.), neque justum, neque injustum
 datur bellum, nisi ubi quis alterum ab usu rei communis
 actuali vi depellere conatur (§. 58. 59.); quamdiu homi-
 nes in simplicitate vitæ persistunt, ob communionem pri-
 mævam non multum metuenda sunt bella.

Quoniam in simplicitate vitæ paucis admodum indiget
 homo (§. 69.); non est cur ejus rei usum in singulari præten-
 dat, qua actu utitur alter, aut ut vi ei eandem eripiat. Neque
 enim deficit altera, qua ipse uti potest. Unde nulla ratio
 est, quæ bellum suadeat injustum (§. 59.), nec belli justæ
 causa ponitur (§. 58.). Communio adeo primæva, quam-
 diu in simplicitate vitæ persistitur, rarius parit bella. Quod-
 si hic prolixioribus esse liceret; idem multo adhuc eviden-
 tius ostendi poterat, ubi expensum ante fuisset, quænam
 vitiorum ignoratio cum simplicitate ista sit conjuncta, &
 (Wolffii Jur. Nat. Pars II.) H qua-

quarumnam virtutum exercitium fit in ea facile; sed nec nostrum est in tantas ambages jam descendere, nec eas præsentis instituti ratio apprime exigit. Ne tamen quis dubitet utrumque esse verum, quod hic sumitur; ad animum tantummodo revocet, quæ de Scythiis refert *Justinus lib. 2. c. 2.*

§. 71.

An res pure naturales vita simplicitati sufficiant.

Si genus humanum multiplicatur, res pure naturales simplicitati vita non sufficiunt. Etenim nostro, quo vivimus, tempore in Europa genus humanum multiplicatum est. Equis vero nostrum est, qui nesciat, etiamsi agri ubivis exercantur & horti colantur, si sterilitates contingant, ea, quæ terra profert, non sufficere hominibus? Quodsi adeo ponamus, per universam Europam nullos exerceri agros, nec hortos coli, ut sponte nascentibus tantummodo vescendum sit; nemo non fatebitur, hæc tantæ hominum multitudini, quæ nunc est, non suffectura. Quamobrem cum, quas terra sua sponte edit, res pure naturales sint (§. 503. *part. I. Jur. nat.*); si genus humanum multiplicatur, res pure naturales non sufficiunt victui & amictui eorundem, consequenter nec simplicitati vitæ.

Nemo a nobis exigit, ut calculo definiamus, quænam ad simplicitatem vitæ homini uni necessaria sint, & quantus sit sponte nascentium proventus in regione quandam inculta, ut inde probabiliter colligatur, quanta foret sponte nascentium copia apud nos, agricultura & horticultura, immo omni æconomia rurali neglecta: ut hinc porro determinetur, quanto hominum numero apud nos sponte nascentia sufficerent: ut denique ostendatur hominum nunc viventium numerum hunc longe superare. Quamvis enim istiusmodi probatio magis convenire videatur scientiæ philosophicæ, magis etiam satisfacere nonnisi evidentibus as-
sentiri

teneri solitis; eã tamen nec facilis est, nec hic loci necessaria, ubi sumere licet, quæ levi attentione ad ea, quæ ipsimet experti sumus, & adhuc experimur, cognoscuntur. Ipse sane *Euclides* notiones communes sumit domestica uniuscujusque experientia confirmandas, ut ex iis tanquam principiis demonstraret, quæ ad Geometriam & Arithmeticam pertinent. Quidni etiam nos in Jure naturæ demonstrando sumamus, quæ domestica experientia nobis offert, si ad eam animum attendere velimus? Probationem scrupulosam ostentationi ingenii magis inservituram, quam assensui extorquenido necessariam esse, haud obscure intelligitur.

§. 72.

Multiplicato genere humano vitæ simplicitas exigit res industriales. Multiplicato enim genere humano res pure naturæ exiguas simplicitati vitæ non sufficiunt (§. 71.), adeoque tergetur industria tantam earum copiam non producit sua sponte, quanta omnibus sufficit (§. 503. part. 1. Jur. nat.). Neesse igitur est, ut opera sua rerum necessariarum præventum multiplicare studeant homines. Quomiam res industriales sunt, quas natura non nisi interveniente opera humana producit (§. 504. part. 1. Jur. nat.); evidens omnino est; multiplicato genere humano vitæ simplicitatem exigere res industriales.

Immo non alia de causa homines de agris exercendis & hortis in usum æconomicum colendis, de re item pecuaria facienda cogitare cœperunt, quam quod sponte nascentia simplicitati etiam vitæ non amplius sufficere animadverterent, genere humano multiplicato. Immo videas Scythas, etsi per incultas solitudines errare solitos in summa vitæ simplicitate rei tamen pecuariæ operam dedisse (not. §. 68.), manifesto indicio, sponte nascentia ipsis non suffecisse, quamvis adeo non multiplicatus esset eorum numerus, quemadmodum hodie in nostris oris humanum genus multiplicatum vide-

mus, quippe ubi nullæ sunt solitudines incultæ, quæ incolis destituuntur.

§. 73.

An vita simplicitas sufficiens ad commoditatem & jucunditatem vitæ. In simplicitate vitæ necessitati vitæ tantummodo prospicitur, nulla propemodum est cogitatio de ejus commoditate ac jucunditate. Etenim in simplicitate vitæ homines non appetunt cibum ac potum, nisi quatenus ad famem explendam & sitim restinguendam sufficit, nec utuntur veste, nisi quæ contra injurias tempestatis eos defendit, aut in climatibus mitioribus prorsus nudi incedunt, nec nisi in casis humilibus ac tuguriolis quiescunt (§. 68.), consequenter eos minime tangit corporis sui conservandi cura. Patet igitur, quod in simplicitate vitæ tantummodo vitæ necessitati prospiciatur. *Quod erat unum.*

Porro quoniam in vitæ simplicitate rebus pure naturalibus maxima saltem ex parte contenti sunt homines (§. 68.), ac vitæ tantummodo necessitati prospiciunt *per demonstrata*, experientia autem docemur, naturam suam sponte non offerre ea, quæ ab actionibus nostris omnem molestiam remouent, & ex quibus veram, aut saltem innocuam percipere licet voluptatem, præterea casæ humiles & tuguriola non comparanda veniunt cum ædibus commode ac pulchre extructis, quales ignorat vitæ simplicitas (§. 68.); in vitæ simplicitate homines parum tangit cura omnem ab actionibus suis molestiam removendi & voluptate, qua frui licite poterant, fruendi. In ea igitur nulla propemodum est de vitæ commoditate ac jucunditate cogitatio (§. 465. 470. *part. I. Jur. nat.*). *Quod erat alterum.*

Quæ ad vitæ commoditatem & jucunditatem faciunt, non esse negligenda, non modo alias demonstravimus (§. 466.

471. *part. l. Jur. nat.*); verum etiam natura indicat, quid homini conveniat, dum non modo necessitati, sed & commoditati brutorum animantium prospexit. Consuluit necessitati, quatenus sufficiente copia offert unicuique bruto propria alimenta, sine quibus conservari non poterant. Consuluit commoditati ipsa organorum structura, quæ talis præcise deprehenditur, qualis ad eorundem usum in capiendo cibo ac potu aliisque eo aut alio fine edendis actionibus requiritur. Ita in avibus deprehendimus rostra ea præcise figura ac magnitudine, quæ cibo ipsorum capiendo convenit, ut scilicet commode capi possit. Per naturam suam ipsis inest industria, qua ad commode nonnulla facienda opus est. Exemplo sunt aves, quarum unaquæque commodum sibi nidum loco commodè extruit, quando eodem opus habet. Exemplo etiam sunt araneæ, dum rete suum muscarum capiendarum causa perficiunt. Prostant exempla alia insectorum, quæ ex viri summi *de Reanimæ* historia insectorum peti poterunt. Sed de hisce nobis agendum erit in Teleologia. Consuluit vero etiam natura jucunditati vitæ, quatenus singulis brutis concessit arma ad copus suum defendendum, & vestitum dedit, quo corpus adversus aëris injurias munitur, consequenter doloris ac molestiæ sensum ab iis abesse vult. Jucunditati adeo vitæ brutorum providet natura, quantum ea in ipsa cadit. Quamobrem falluntur, qui in vita brutorum nullam commoditatis ac jucunditatis rationem haberi arbitrantur. Absit autem, ut quis sibi persuadeat, naturam magis prospexisse brutis, quam hominibus, ne desint ad vitam conservandam eamque commode ac jucunde degendam necessaria. Largita enim homini est eas animæ facultates præter apta corporis organa, quarum legitimo usu obtineri potest, quicquid non modo vitæ necessitas, verum etiam commoditas & jucunditas exigit.

§. 74.

Scientiarum & artium cultura neglecta in vita simplici. Si homines omnes in simplicitate vitæ persisterent, artes & scientias parum excolunt. Ex enim in simplicitate vitæ tantummodo prospicitur necessitati vitæ, nulla propemodum de ejus commoditate ac jucunditate cogitatio est (§. 73.). Quoniam itaque illi sufficiunt res pure naturales (§. 68.), nec ea industriales exigat, nisi in nimium multiplicato genere humano (§. 72.); nulla ipsis ratio est, cur de rebus arte parandis, adeoque artificialibus cogitent (§. 505 part. I. Jur. nat.). Artes igitur parum excolunt. *Quod erat unum.*

Scientiarum culturam esse nullam, ignoratis aut neglectis artibus omnibus, etsi non adeo pronum sit ostendere, quamdiu scientiarum & artium mutua a se invicem dependentia non fuerit perspecta; hic tamen doceri potest, quantum præsentis instituto sufficit. Cum nihil sit sine ratione sufficiente, cur potius sit, quam non sit (§. 70. *Onsol.*); ratio etiam aliqua adesse debet, cur homines, quos omnium scientiarum ac artium rudes supponimus, de scientiis excolendis cogitent & quæ eos, ubi hæc cogitatio animum subit, ad easdem excolendas invitet. In simplicitate vitæ homines contenti sunt rebus pure naturalibus (§. 68.), nec has curant, nisi quatenus eorum usus vitæ necessitati servit (§. 73.). Quoniam paucis admodum indigent (§. 69.), & multa in rerum natura vident, quorum nullus ipsis est usus; forsitan sagacior aliquis quæsierit, quo sine reliqua a natura producantur, & curiosior sollicitus esse potest, quomodo Sol, Luna & astra reliqua moveantur in cælo, ut statis temporibus ad pristina redeant loca; immo quænam sint meteororum per vices redeantium causæ. Prima igitur cogitatio de Astronomia & Physi-

Physica incidit. Hinc etiam videmus Astronomiam antiquissimis temporibus ubivis gentium fuisse excultam, ubi scientiis aliquis honor esse coepit, ac deinde de causis rerum naturalium eas fuisse sollicitas. Enimvero observationes exigit Astronomia absque instrumentorum subsidio non comparandas, sine quibus nullus datur, nec sperandus est in ea progressus. Quamdiu adeo arte parari nequeunt instrumenta, vana est de Astronomia excolenda cogitatio, quam admiratio parit. Quam multas vero artes supponat instrumentorum astronomicorum constructio, nemo ignorat, nisi qui nunquam perpendit, quam causarum serie actus rerum artificialium determinetur. Si quis in causas rerum naturalium earundemque usum latentem inquirere voluerit, usui facultatum cognoscendi pollere debet, qui homini naturalis non est, sed ipso earum usu acquirendus, quam necessitas quædam exigit, ut adeo veluti sponte sua elici videatur. Quamobrem dubium non est, quin primum homines de vitæ commoditate cogitare coeperint molestiam ab actionibus suis remoturi (*§. 465. part. 1. Jur. nat.*), sicque ad artium culturam fuerint adducti, qua facultatum cognoscendi usus aliquis fuit obtentus, ad Astronomiam primum, deinde & Physicam excolendam adhibitus non sine omni prorsus successu, donec ipsa sui continuatione successive fuerit perfectus. Pater itaque, antequam artes manuarum fuerunt excultæ, nullam quoque fuisse scientiarum culturam. Quare cum homines, quamdiu in simplicitate vitæ persistunt, artes parum excolant *per num. 1.* quamdiu in eadem persistunt, scientias quoque parum excolunt. *Quod erat alterum.*

Ne quæ hic dicuntur in perversum sensum trahantur, unum alterumque moneri consultum ducimus. Notandum itaque est, nos in præsentî, ubi de statu originario agimus, qualis hominum fuerit necesse est, cum primi existere cœperunt in hisce terris, supponere totum humanum genus omnium scientiarum ac artium rude, nec res ulla eis co-existentes præter eas, quæ natura sua sponte producit, hoc est, pure naturales (§ 502. part. 1. *Jur. nat.*) In hac hypothesis nihil sumitur, quod sit a veritate alienum. Antequam enim supponas homines in terra existentes, præter res pure naturales nullæ in ea existentes concipi possunt; quæ ipsorum industriæ ac arti debentur hoc est, artificiales & industriales nullæ (§ 504. 505. part. 1. *Jur. nat.*) Ipsa natura homines perinde ac animantia bruta ducuntur ad usum earum rerum, quibus vitæ necessitati prospicitur. Usus autem initio nullus in potestate est nisi rerum pure naturalium. Quamobrem hic quæritur, quænam ratio ipsos impulerit, ut de rebus artificialibus & industrialibus cogitare cœperint, & ad scientias ac artes excolendas animum appulerint. Ratio ista petenda omnino est ex statu originario, qualis fuisse concipitur, cum primum cœperit humanum genus. Quilibet adeo facile perspicit, quamdiu res pure naturales suffecerunt, nullam hominibus fuisse rationem, cur de rebus naturalibus opera sua multiplicandis cogitarent, adeoque non ante rebus industrialibus ullum concedi posse locum. Arte quæ parantur, commoditati vitæ ac jucunditati ejusdem inserviunt. In statu originario nulla dari potest ratio, cur de rebus artificialibus cogitare cœperint homines, quam sensus molestiæ actiones quasdam ipsorum comitans ob defectum rerum artificialium: cui quomodo mederi possent cogitare cœperunt natura ingenio & sagacitate ceteros vincentes. Similiter in statu originario, quo sensu non perceperunt res alias præter pure naturales, nulla alia datur, immo ne fingi quidem potest ratio, quæ cupidinem sciendi exci-

excitavit in animis hominum, quam admiratio orta ex consideratione eorum, quorum causas ignorabant: id quod dudum agnatum fuit ab iis, quibus debetur pervulgatum istud: Propter admirari cœperunt homines philosophari. Nullum vero in statu originario fuit objectum, ad quod animum adverterent, præter sidera cœli & corpora partialia in Tellure una cum meteoris. Quamprimum vero rebus industrialibus operam navare cœperunt, propior jam aderat ratio, cur de motu solis ac stellarum cognoscendo essent solliciti. Unde non mirum, quod Astronomia primo omnium fuerit excolta. Videmus adeo, quæ a nobis dicta sunt (§. 72. 73. 74.) satis sibi constare. Quod si antiqua satis de vicissitudinibus status humani generis monumenta prostant; nullus dubito, quin singula, quæ diximus, a posteriori quoque confirmare liceat. Quamvis vero hisce adminiculis destituamur, manifesta tamen indicia deprehendimus in iis gentibus, quæ a vitæ simplicitate parum recesserunt. Exempli loco pau o ante adduximus Scythas, quos *Justinus* describit. Non exercebant agros: lacte & melle vescabantur, per incultas solitudines errare soliti. De rebus adeo industrialibus non cogitarunt, multo minus iisdem operam navarunt, quia pure naturales in ista vitæ simplicitate sufficiebant. Eadem de causa lanæ ipsis usus ac vestium ignotus erat, quod pellibus ferinis ac murinis utebantur, quia rebus naturalibus sufficientibus de artificialibus non cogitabant. Et dum justitiam ingenii cultam, non legibus, iisdem tribuit *Justinus*, & naturam quoad mores quosdam illis dedisse affirmat, quod Græci longa sapientium doctrina præceptisque philosophorum consequi non potuerint; abunde hinc intelligitur, eos de scientiarum cultura parum fuisse sollicitos. Unicum exemplum cum sufficiat ad ea confirmanda, quæ a nobis dicta sunt; cur de pluribus anxie laboremus non est. Nullum igitur dubium superest, artes & scientias in eo, in quo nunc sunt, statu

nondum extiruras fuisse; siquidem ad nostra usque tempora totum humanum genus in prima simplicitate vitæ persistisset. Alia vero longe quæstio est; num hodie, qui in vitæ simplicitate unus persistit, arte ac scientia præstare possit aliis. Sed cum ea in præsentis nihil nobis negotii.

§. 75.

Quando in communione primæva nulla metuedenda sint defectus rerum industrialium & artificialium. Si in charitate mutua persistunt homines, etiamsi in simplicitate vitæ non persistent; nulla in communione metuenda sunt bella, nec metuendus est rerum industrialium & artificialium defectus. Quoniam enim charitas virtus est, qua alios diligimus tanquam nos metipfos (§. 620. part. I. Jur. nat.), aliterum vero tanquam se ipsum diligit is, cui constans & perpetua est voluntas felicitatem alterius promovendi, hoc est, omni studio id agendi, ut alter sit felix, ac cavendi, ne fiat infelix (§. 617. part. I. Jur. nat.); si in charitate mutua persistunt homines, unusquisque ad alterius felicitatem promovendi confert, quod potest, consequenter in communione primæva, in qua usus rerum necessarius unicuique patet, prout cuique opus est (§. 27.), & unicuique laborandum communis utilitatis gratia, nemini otiaandum (§. 41.), unusquisque vero eo defungi debet labore, quo maxime opus est, & quem recte perficere valet (§. 42.), nemo alterum quocunque modo impedit, ne rebus utatur, prout ipsi opus videtur, communis utilitatis gratia lubentissime laborat, eoque defungitur labore, quo maxime opus habent omnes, & quem rectius alio labore & rectius quam alii perficere valet. Quamobrem cum in communione primæva non orientur bella, nisi quatenus quis quocunque modo impeditur, ne rebus utatur, prout ipsi opus fuerit (§. 57. & seqq.), & res industriales interveniente opera humana a natura (§. 504. part. I. Jur. nat.), res autem artificiales arte

arte humana producantur (§. 505. part. I. Jur. nat.); si homines in charitate mutua persistunt, nulla in communione primæva metuenda sunt bella, nullus metuendus est rerum industrialium & artificialium defectus. *Quod erat unum.*

In simplicitate vitæ tantummodo prospicitur vitæ necessitati, nulla propemadum est de ejus commoditate ac jucunditate cogitatio (§. 73.). Enimvero cum homines non modo operam dare debeant, ne desit sufficiens copia rerum necessariorum, sed etiam ne desit utilium & voluptuariorum, sive industrialium, sive artificialium (§. 511. part. I. Jur. nat.), quamdiu vero in mutua charitate persistunt, omnes simul in communione primæva huic obligationi pro virili satisfaciunt *per demonstrata*; quamdiu in mutua charitate persistunt, nec ullus in communione primæva metuendus est defectus rerum utilium & voluptuariorum, consequenter earum, quæ ad vitam commode ac jucunde transigendam requiruntur (§. 500. 501. part. I. Jur. nat.), etiamsi in simplicitate vitæ non persistunt. *Quod erat alterum.*

Non est quod objicias, fingi statum, qui dari nequit. Neque enim affirmamus, statum istum pro præsentis humani generis conditione possibilem esse. Sed hoc tantummodo quaeritur, quid in tali statu evenire debeat, ubi res omnes fuerint communes, nec in simplicitate vitæ persistent homines, sive is possibilis ponatur, sive impossibilis. Interest autem nosse, qualis esse debeat hominum status, ut in communione rerum omnium singuli vitam commode ac jucunde transigere possint, & ne communio degeneret in statum indigentiae, quo vix ac ne vix quidem suppetunt quæ ad vitæ necessitatem requiruntur. Rara omnino est charitas, qua quis alterum quemvis diligit tanquam seipsum & eodem studio quaerit quæ alteri prosunt, quo quæ sibi

I 2

nullo

nullo factō inter se ac alios discrimine. Hac charitate imbuti fuerunt primi christiani, nec alia causa eos impulit, ut omnia, quæ singuli habebant, ad Apostolos deferrent in communem massam redigenda, unde singulorum necessitati provideretur, prout cuique opus foret Aët. II. 44. 45. Primorum christianorum communitio cum ex sincera charitate proficisceretur, & usus adeo communium continuum esset ejus exercitium, simulque signum infallibile virtutis in animis latentis; Patres Religiosorum sanctissimam illam disciplinam appellarunt, & ideo in Ordinibus Religiosorum eandem introduxerunt, ut non modo ipsis charitatis exercitium redderetur familiare, sed suo etiam exemplo charitatem docerent ceteros eosque ad eandem excitarent. Charitas lege naturali præcepta (§. 621. part. 1. Jur. nat.), quæ cum a natura proficiscatur (§. 135. part. 1. Phil. pract. univ.), non absolum videri potest, quod natura etiam res omnes tam pure naturales (§. 24.), quam industriales & artificiales sint communes (§. 29.). Lex naturæ vult homines mutuo amoris vinculo copulari, quos ita fecit naturæ autor Deus, ut non nisi conjunctis viribus eam consequi valeant perfectionem, quæ in ipsos cadit (§. 220. part. 1. Phil. pract. univ.). Quodsi adeo legi naturæ convenienter viverent homines, rerum omnium tam naturalium, quam industrialium & artificialium communitio nihil haberet incommodi, nec bellis mutuis ansam præberet. Communitio itaque primæva, qualem depinximus in anterioribus, custodiæ legum naturalium maxime convenit, & per eam ac cum ea subsistit.

§. 76.

Continentia Si homines in simplicitate vitæ persistant, nondam multiplici-
quando obti- cati in nimium in communitioe præsertim primæva nullum rerum
neat in com- affluxum appetunt, multo minus autem aurum atque argentum.
munitioe pri- Etenim si in simplicitate vitæ persistant, rebus admodum
mæva. pau-

paucis indigent (§. 69.), quæ nondum in nimium multiplicato genere humano pure naturales sunt (§. 71.), adeoque a natura sponte sua offeruntur (§. 503. *part. I. Jur. nat.*): in communione autem primæva earum usus necessarius unicuique patet, prouti cuique opus est (§. 27.), nec resullæ sunt singulorum, communes omnes (§. 24.). Præterea vitæ tantum modo necessitati prospicitur in vitæ simplicitate, nec ulla de ejus commoditate ac jucunditate cogitatio est (§. 73.). Quamobrem nulla profus ratio est, cur homines rerum multarum affluxus, argentum præsertim ac aurum cui sit usui ignorantes, rerum affluxum, aurum inprimis ac argentum appetere (§. 56. *Onsol.*). Quando itaque homines in simplicitate vitæ persistant, in nimium nondum multiplicati in communione præsertim primæva nullum rerum affluxum, multo minus autem aurum & argentum appetunt (§. 70. *Onsol.*).

Quilibet in seipso experitur, se rem nullam appetere, ejus usum ignorat. Ecquis appetit herbas in pratis sponte nascentes, quarum nullus ipsi est usus? Quis appetit lapillos in arena jacentes, quorum nullum perspicit usum? Quis insidiatur ranis, quas esui esse posse ignorat, aut a quarum esu abhorret? Postquam rebus, quarum datur aliquis usus, pretium statutum est; inter usus etiam recenseri debet, quod ex iis locupletiores fieri possimus, etsi nulli nobis sint usui. Hæc vero ratio non locum habet in communione primæva: immo nec dominiis introductis, quamdiu ob vitæ simplicitatem permutationi soli locus est, emtio venditio ignoratur. Quamvis vero idem eodem modo sese habeat, quamdiu homines in simplicitate vitæ persistant, sive in communione vivant, sive aliquid saltem proprium habeant; in communione tamen primæva abundat ratio, quod nulla proprietatis cogitatio homi-

num animos subire potest, & natura ubi vis sponte offert quod unicuique opus est.

§. 77.

Communitio primæva Si homines nondum in nimium multiplicati, absque charitate subsistere potest primæva communitio in vita simplicitate: si vero in nimium multiplicatur, communitio subsistere nequit, ne quisque charitate eadem in simplicitate absque charitate, immo nec subsistere potest, subsistat, nondum in nimium multiplicato genere humano, absque charitate, quando non. si vitam quoque commode ac iucunde transigere velint. Etenim quamdiu genus humanum non multiplicatur in nimium, res pure naturales simplicitati sufficiunt, non amplius sufficienturæ, ubi in nimium fuerit multiplicatum (§. 71.). Quoniam itaque natura sua sponte unicuique offert, quibus ad vitæ necessitatem sustentandam opus habet (§. 503. part. I. Jur. nat.); nemo ad amplificandam rerum necessariorum copiam quicquam conferre tenetur, adeoque nemini laborandum communis utilitatis gratia in communitio primæva (§. 29.), consequenter ne in ea desit rerum necessariorum copia, necesse non est ut unusquisque alios diligat tanquam semetipsum (§. 617. part. I. Jur. nat.). Quoniam itaque charitas virtus illa est, qua quis alterum diligit tanquam seipsum (§. 620. part. I. Jur. nat.); in communitio primæva, quamdiu homines in nimium nondum multiplicati in simplicitate vitæ persistunt, charitas huc non facit, ne quis sit rerum necessariorum defectus, consequenter absque charitate eadem persistere potest. Quod erat primum.

Quod si vero genus humanum multiplicetur, vitæ etiam simplicitas res industriales exigit (§. 72.), consequenter ut natura res necessarias tanta copia producat, quanta
neces-

necessitati vitæ omnium sufficit, homines operam suam
huc conferre tenentur (§. 504. *part. I. Jur. nat.*), agros &
hortos usui œconomico destinatos colendo (§. 507. *part. I. Jur. nat.*),
consequenter laborandum (§. 512. *part. I. Jur. nat.*). Enimvero in
communione primæva omnibus laborandum communis utilitatis gratia
(§. 41.) & unusquisque eo defungi debet labore, quo maxime opus est,
& quem recte perficere valet (§. 42.), cumque communio primæva sit
in statu originario (§. 11.), in quo homines omnes liberi sunt
(§. 144. *part. I. Jur. nat.*), in laborando nemo dependet ab alio homine,
sed a se ipso (§. 153. *part. I. Jur. nat.*), consequenter ipsius iudicio
relinquendum, num sibi laborare conveniens existimet, ac quo labore
defungi velit. Quamobrem cum communis utilitatis gratia sua sponte
sit laborandum & quidem non suus, sed aliorum subinde unice
intendendus sit usus *per demonstrata*; unusquisque in communione
primæva, multiplicato genere humano, etiamsi in simplicitate vitæ
persistatur, ad aliorum felicitatem promte conferre debet, quod potest,
consequenter homines ceteros omnes diligat necesse est tanquam
semetipsum (§. 617. *part. I. Jur. nat.*). Virtus illa charitas est, qua
homines alios diligimus tanquam nosmetipsum (§. 620. *part. I. Jur. nat.*).
Patet itaque multiplicato in nimium genere humano, etiamsi in
simplicitate vitæ persistatur, communionem primævam absque
charitate subsistere non posse. *Quod erat secundum.*

Denique si in vitæ simplicitate non persistitur, in quantum modo
prospicitur vitæ necessitati (§. 73.), & artes ac scientiæ paucæ
excoluntur (§. 74.), sed de vita etiam commode ac jucunde
degenenda cogitatio est: rebus quoque

que utilibus & voluptuariis opushabent (§. 500. 501. *part. I. Jur. nat.*), ipsarumque rerum necessariorum major requiritur varietas (§. 499. *part. I. Jur. nat.*). Experientia in eo, quo nunc vivimus, statu obvia constat, naturam res utiles ac voluptuarias non sua sponte producere tanta copia, quæ sufficiat omnibus, immo eas maxima parte industria ac arti hominum deberi. Quamobrem etiam si non in nimium multiplicetur genus humanum, si in communione primæva recedatur a vitæ simplicitate, hominibus singulis utilitatis communis gratia laborandum est & singuli non suum, sed aliorum plerumque intendere debent usum. Unde porro eodem, quo ante modo *n. 2.* conficitur, communionem primævam non posse subsistere absque charitate, genere humano in nimium non multiplicato, si in vitæ simplicitate non persistatur. *Quod erat tertium.*

Charitas est lege naturali omnibus præcepta fit, rara tamen avis est in hisce terris. Et quamvis major humani generis concipi non possit felicitas, quam quando omnium animi charitate uniuntur, ut totum humanum genus sit una quasi persona & corpori assimiletur, cujus singula organa dum agunt quod suum est, toti corpori bene est; pauci tamen sunt, qui hoc capiunt. Quoniam itaque communio primæva non subsistere potest absque charitate, si non modo necessitati, verum etiam commoditati & jucunditati vitæ prospiciendum, est genus humanum non fuerit multiplicatum; nemo non intelligit, quam parum conveniat communio primæva statui præsentis generis humani, ut adeo vana sint illorum consilia, qui communionem universalem introducere intendunt seu primævam rerum omnium communionem revocare conantur, dominiis prorsus sublati. Adeo parum convenit primæva communio statui præsentis, ut, quando demonstratur, in communione primæ-

primæva omnibus utilitatis communis gratia esse laborandum, omnes etiam res industriales & artificiales communes esse debere, ita ut iis uti possit unusquisque, prouti ipsi opus fuerit, nec jure potior sit, cujus industriæ & arti res deberetur, quam alius quicumque, hæc omnia adeo absque videantur, ut vix sibi a risu temperare possint bene multi. Aut enim animum avertunt a charitate, quæ eam possibilem facit; aut charitatem perfectam omnibus animis instillare non posse perpendunt, consequenter eam non nisi in hypothese impossibili possibilem agnoscunt, adeoque inter ideas Platonicas referunt. Quicquid sit, mox tamen constabit, nos non sine ratione hanc de comunione primæva tractationem doctrinæ de dominio præmississe, immo præmittere debuisse. Ceterum absit, ut primævam istam communionem universalem, quæ totius generis humani est, aut, saltem hominum, regiones quasdam incolentium, in quibus ipsis cum aliis gentibus, apud quas dominia rerum introducta sunt, nullum est commercium, cum communione particulari cætus cujusdam inter alios homines, quibus dominia sunt, degentis in eundem censum referas & ex hoc de illa judicium feras. Magnum enim inter utramque intercedit discrimen, ut promiscue ab una ad alteram non valeat argumentatio.

§. 78.

In vita simplicitate homines tantummodo corporis conser- Neglectus a-
vandi, nullam vero animæ perficienda rationem habent. Quam- *nima perfi-*
diu enim in vitæ simplicitate persistunt, contenti sunt fa- *cienda in*
mem explevisse & sitim restinxisse, corpus utcunque con- *simplicitate*
tra injurias aëris munivisse, & in loco ab imbribus tuto *visa.*
quievissent (§. 68.), vitæ tantummodo necessitati prospicien-
tes (§. 73.). Patet adeo, quod non nisi corporis conser-
vandi curam habeant, de anima autem perficienda artes
(Wolffii Jur. Nat. Pars II.) K & scien-

& scientias minime excolentes (§. 74.) nullam prorsus habeant cogitationem.

Experientia propositionem præsentem satis superque confirmat. Videmus enim adhuc hodie, gentes a vitæ simplicitate parum recedentes crassa rerum omnium ignorantia aborare & ab eo facultatum animæ usu procul abesse, qui apud gentes cultiores observatur, ubi artes ac scientiæ excoluntur. Cavendum vero etiam hic est, ne personas singulares inter gentes cultiores degentes aut etiam inter incultas, quibus cum cultioribus commercium est, & vitæ simplicitatem affectantes, atque gentes integras in simplicitate vitæ persistentes, nec cum aliis gentibus cultioribus commercium quoddam habentes in eundem censum referas: neque enim ab illis ad has valet argumentatio, cum ingens admodum discrimen inter utrasque intercedat. Supponimus hic totum humanum genus persistere in vitæ simplicitate & nihil adhuc artium, nihil scientiarum ulli innotuisse, & quid ex hac hypothese sequatur, quales sint homines in hoc statu disquirimus.

§. 79.

An vitæ simplicitas conveniat cum lege naturali. *In Vitæ simplicitate homines non satisfaciunt obligationi suæ naturali.* In vitæ simplicitate homines tantummodo corporis sui conservandi, nullam vero animæ perficiendæ rationem habent (§. 78.). Enimvero lege naturali præcipitur, ut officia erga animam & quoad statum externum cum officiis quoad corpus jungantur (§. 170. part. I. Jur. nat.), & cura corporis cum neglectu animæ ac status externi conjuncta improbatur (§. 171. part. I. Jur. nat.). Quoniam itaque obligatio, quæ a lege naturæ venit, naturalis est (§. 141. part. I. Phil. pract. univ.); in vitæ simplicitate homines non satisfaciunt obligationi suæ naturali.

Non

Non negamus, curam corporis conservandi esse obligationi naturali conformem (§. 349. part. 1. Jur. nat.), & hominem cibum ac potum nonnisi sanitatis conservandæ gratia appetere debere (§. 408. part. 1. Jur. nat.), nec nisi ea quantitate, quæ corpori conservando sufficit (§. 403. part. 1. Jur. nat.), consequenter quatenus hoc faciunt qui in simplicitate vitæ persistunt, eos obligationi naturali satisfacere. Enim vero obligatio naturalis latius extenditur: cetera igitur qui negligit, eidem minime satisfacit.

§. 80.

Prima natura dicuntur ea, ad quæ animalia sua natura feruntur. Unde *quanam sint prima natura* patet, si ad *primam naturam animalium, imo etiam hominum, simul atque nati sunt, actiones animum advertimus.*

Stoici prima naturæ distinxerunt in homine ab iis, quæ ea consequuntur, quando usu rationis pollet, quemadmodum videre est apud *Ciceronem* lib. 3. de finib. bon. & mal. Et respectu primorum naturæ ipsa etiam animantia bruta juris naturæ quadam peritia censentur *l. 1. ff. de J. & J.* quasi brutis insit natura notitia quædam eorum, quæ ad prima naturæ faciunt. Et quatenus prima illa naturæ hominibus ac brutis communia sunt; imago quædam juris naturæ etiam in brutis conspicitur.

§. 81.

Quoniam animalia, simulatque in lucem edita sunt, *Prima natura* cibum ac potum appetunt, non aliunde edocta se defendunt, & ubi ad generandum apta sunt, ea faciunt, quæ ad *primam naturam* generationem atque educationem foetus necessaria sunt; *prima natura sunt conservatio & defensio sui, generatio & educatio proles, seu conservatio sui, status sui ac speciei suæ.*

Quod animantia bruta aliunde non edocta faciant ea, quæ ad prima naturæ spectant; exemplis facile docetur, & dudum docuere veteres. Si pullus ex ovo exclusus a gallina ovis incubante remouetur, granula milii objecta rostro statim colligit, quamvis hoc nondum fieri viderit ab alio. Eruca ex ovulis exclusæ foliola recentia arborum statim depascunt, etsi non viderint ab alio. Quamobrem cum cibo ac potu, seu alimentis corpus conseruetur; hinc patet animalia bruta natura ad sui conseruationem ferri. *Galenus* jam observavit, animantium quodque eo ad sui tutelam uti, quo maxime valet. Vitulos nondum enatis cornibus ea parte minari, ut hinc *Lucretius* argute cornua nota prius vitulo dixerit, quam frontibus existant, & equuleos nondum firmatis unguis calcitrare & catellos dentibus nondum robustis morfitare. Unde denuo patet, bruta animantia non aliunde edocta facere, quæ fieri necesse est sui defendendi causa. Nec multa attentione opus est, ut obserues, brutis esse perspectum coeundi modum, etsi coitum alterius nondum viderint; aves exstruere nidos, quorum structuram nemo eos docuit; quid fieri debeant in partu, canes nosse, etsi partui alterius non adstiterint. Omitto cetera, quæ ad educationem partus faciunt. Udenam fit, ut bruta natura ferantur ad sui statusque sui ac speciei suæ conseruationem, & quomodo fieri possit, ut huc facientes edant actiones non edocta ab aliis; nostrum non est in presenti disquirere. Ea enim quæstio ad Physicam pertinet. Nobis hic sufficit nosse, prima naturæ non gratis esse conficta, sed reuera dari.

§. 82.

Simplicitatis vite terminus. *Simplicitas vite intra terminos primorum natura subsistit.* Etenim in vite simplicitate homines tantummodo corporis conseruandi, nullam veto animæ perficiendæ rationem habent (§. 78.), consequenter non curant nisi ea, quæ ad

ter ea considerari possunt tanquam rationes finales, per quas determinantur actiones ad eadem tendentes (§. 932. *Ontol.*). Quoniam homo actiones hasce cum brutis habet communes, quæ libertate agendi destituuntur (§. 763. *Psych. rat.*); quin eæ naturalibus æquipollent, dubitandum non est (§. 12. *part. I. Phil. pract. univ.*). Enimvero actiones, quæ per easdem rationes finales cum naturalibus determinantur, lege naturali præcipiuntur (§. 179. *part. I. Phil. pract. univ.*). Actiones itaque ad prima naturæ tendentes legi naturali conformes sunt, consequenter prima naturæ cum eadem consentiunt.

Inde est, quod homines in simplicitate vitæ facientes ea, quæ primis naturæ conveniunt (§. 82.), faciant quæ juri naturæ conformia sunt, sed non ea intentione, ut legi naturæ voluntatem suam submittant ac obligationi suæ naturali satisfaciant. Similiter & bruta, quatenus primis naturæ conformiter vivunt, faciunt, quæ juri naturæ conveniunt, non tamen quia conveniunt, ut adeo non opus habeant juris naturæ notitia, quæ nec in ipsa cadit. Quomobrem non proprie intelligendum est, quando *Ulpianus* affirmat naturam jus naturæ omnia animalia docuisse & ea hujus juris peritiam censerit. Quo sensu autem hoc accipiendum sit, docuimus in *Heris Subsecivis A. 1729. trim. brum. n. 2. §. 8.* Ceterum hinc jam uberius intelligitur, quod in simplicitate vitæ non satisfaciunt homines obligationi suæ naturali. Erunt enim faciunt nonnulla, ad quæ naturaliter sunt obligati, non tamen faciunt ideo, quia ad hoc faciendum sese obligatos agnoscunt.

§. 84.

An detur virtutis co- *In vita simplicitate non est cognitio virtutis.* Etenim in simplicitate vitæ homines intra terminos primorum natu-

re subsistunt (§. 82.): quæ quoniam cum jure naturæ con-^{gnitio in} sentiunt (§. 83.), aliqua quidem faciunt perinde ac ani-^{simplicitate} mantia bruta, quæ juri naturæ conveniunt, non tamen i-^{vita.} deo, quia eidem conveniunt, nec ea intentione, ut obligationi suæ naturali satisfaciant (not. §. 83.), quemadmodum nec ceteroquin cogitant, quomodo obligationi suæ naturali, præsertim quoad animam (§. 78.), satisfaciant (§. 79.). Enimvero cum virtutis sit habitus actiones suas legi naturali conformiter dirigendi (§. 321. part. I. Phil. pract. univ.); ubi fiunt, quæ juri naturæ conveniunt, non quia eidem conveniunt, nec ea intentione, ut obligationi naturali satisfiat, immo de actionibus suis legi naturali conformandis parum cogitatur; ibi nulla virtutis cognitio est. In vitæ igitur simplicitate cognitio virtutis non est.

Probe hic tenendum, quod supra jam annotavimus (not. §. 74.), nobis hic sermonem esse de toto humano genere in simplicitate vitæ persistente, vel natione aliqua integra, cui cum aliis gentibus cultioribus nullum est commercium. Sane de Scythis commemorat *Justinus* lib. 2. c. 2; quod nullâ ipsis fuerit virtutis cognitio, quos simplicitati vitæ deditos fuisse supra monuimus (not. §. 68.). Sed nulla hic foret *Justinus* autoritas, nisi ratione corroboraretur, cum judicio, quod discursivum vocamus in Logicis, cognitionem virtutis denegat, non vero factum sensu percipiendum narret. Nemo igitur temere reprehendat, quod ea rationibus evincamus, quæ fide veterum monumentorum consistere poterant.

§. 85.

In simplicitate vitæ non alia homini boni notio est, quam Qualis boni
quod bonum existimet, quod a tædio sive molestia vel dolore libe- & mali notio
rat, adeoque malum, quod tædium sive molestiam creat aut do- in primaeva
lore simplicitate.

lorem parit. Etenim in vitæ simplicitate homines rebus pure naturalibus contenti maxima saltem parte, non appetunt cibum ac potum, nisi quatenus ad famem explendam & sitim restinguendam sufficit, nec veste utuntur, nisi quæ contra injurias tempestatum eos defendit, aut in climate mitiori nudi incedunt, nec nisi in casis humilibus aut turguriolis quiescunt (§. 68.). Facile adeo patet, quod averfentur ob sensum molestum, qui ex fame ac siti est, & quem injuriæ tempestatum creant, famem, sitim, injurias tempestatum. Enimvero quoties quid averfamur, id nobis repræsentamus tanquam malum, etiamsi sensitiva fuerit averfatio (§. 893. *Psych. empir.*). In simplicitate adeo primæva non alia mali notio est, quam quod tædium sive molestiam creet, aut dolorem pariat. *Quod erat unum.*

Appetunt vero cibum ac potum, ut a fame ac siti liberentur, vel eandem evitent; appetunt vestes, appetunt quietem in casis humilibus, ut ab injuriis tempestatum sint liberi & lassitudo sedetur. Quamobrem cum nobis tanquam bonum repræsentemus, quod appetimus, etiamsi appetitus fuerit sensitivus (§. 893. *Psych. empir.*); patet in simplicitate vitæ bonum censei, quod a tædio sive molestia & dolore nos liberat. *Quod erat alterum.*

Habent homines in simplicitate vitæ notionem mali positivam, quatenus molestiam ac dolorem ex nonnullis percipiunt: est boni nonnisi negativam, quatenus id censeitur bonum, quod a malo nos liberat, vel idem arcet. Propositio præfens secundum principium est distincte explicandi, quomodo animantia bruta & homines ante rationis usum sua natura ferantur ad appetenda primis naturæ convenientia, ut nulla requiratur de conservatione sui ac speciei suæ cogitatio, consequenter nulla opus sit notitia insita, quod-

quod animal seipsum & speciem suam conservare debeat, quodque habeat jus adversus vim conservationi oppositam se defendendi: quæ sunt principia illa Juris naturæ, quod hominum ac animalium proprium appellari solet. Atque vi hujus ipsius propositionis porro adhuc elarius intelligitur, quod in propositione præcedente evicimus, in vitæ simplicitate non esse cognitionem virtutis, nec virtutis amore paucis contentos esse homines. Immo hinc tandem intelligitur, quid sentiendum sit de illa Stoicorum opinione, quod prima naturæ antecedant omnem voluptatis notionem, quæ de causa appetitio eorum, quæ ipsis conformia sunt, non videretur subesse legi appetitus generali. Unde amorem quendam naturalem superius tanquam animanti cuicumque insitum commenti sunt, qui sit stimulus sui conservandi ac speciei suæ. Stoicis vero vix condonandum videtur, quod in negativa boni notionem, qualem in vitæ simplicitate obtinere ostendimus & cui convenienter determinantur primæ omnium hominum ac animantium appetitiones, acquiescentes in praxi morali nonnisi de vitanda molestia, non vero de percipienda voluptate animi cogitaverint. Ceterum hæc obiter: suo enim loco de hisce ex instituto agendum.

§. 86.

In simplicitate vitæ actiones humanae determinantur juxta Lex naturæ hanc regulam: Quæ molestiam vel dolorem creans, vitanda; quæ qualis in avertunt, aut inde nos liberant, facienda. In vitæ enim simplicitate non alia erat hominibus notio mali, quam quod molestiam vel dolorem creet, nec boni alia, quam quod a molestia vel dolore liberet (§. 85.). Quod vero tanquam bonum cognoscimus, id appetimus (§. 589. Psych. empir.); quod tanquam malum, id avertimur (§. 590. Psych. empir.). Patet itaque in simplicitate vitæ actiones
(Wolffii Jur. Nat. Pars II.) L hu.

humanas determinari juxta hanc regulam : Ea esse vitanda, quæ molestiam vel dolorem creant ; facienda vero , quæ avertunt, aut inde nos liberant.

Hæc regula videtur in simplicitate vitæ lex naturæ ipsiſ hominum animis natura inſcripta. Fallit tamen, ſi univerſaliter intelligatur de omni moleſtia in caſu moleſtiæ innocuæ (§. 386. *part. I. Phil. præct. univ.*), quæ apparens tantummodo eſt, non vera. Ubi vero veram ab apparente ſeu innocua diſtinguere noveris, non ſatisfacit, cum in noſtione boni negativa ſubſiſtat, nec ad poſitivam extendatur (*not. §. 85.*).

§. 87.

Vitiorum ignorantia in vita ſimplicitate.

In vita ſimplicitate plerorumque, ſi non omnium vitiorum ignorantia eſt. In vitæ ſimplicitate homines una viventes actiones ſuas determinant juxta hanc regulam : Quæ moleſtiam vel dolorem creant, vitanda ; quæ avertunt, aut inde nos liberant, facienda (§. 86.). Quamdiu in vitæ ſimplicitate perſiſtunt, neceſſitati tantummodo vitæ proſpiciunt, de commoditate vero ejuſdem ac jucunditate non cogitant (§. 73.), & neglectis artibus ac ſcientiis (§. 74.), corporis ſolum conſervandi, nullam vero animæ perficiendæ rationem habent (§. 78.). Quamobrem regula iſta agenti imponere nequit, ut, quod malum eſt, appeteret ſub ratione boni, vel etiam, quod bonum eſt, averſaretur ſub ratione mali. Quamdiu itaque malum non allicit appetitum ſub ratione boni, nec bonum averſationem ciet ſub ratione mali; ignoratur, quinam ſint actus legi naturæ contrarii (§. 153. *part. I. Phil. præct. univ.*). Quoniam itaque vitium conſiſtit in habitu actiones ſuas ratione contraria determinandi, quam lege naturali præſcribitur (§.

322. part. 1. *Phil. pract. univ.*), evidens est in simplicitate vitæ si non omnium, saltem plerorumque vitiorum esse ignorantem.

Ignorantem vitiorum Scythis tribuit ob vitæ simplicitatem *Justinus* lib. 2. c. 2. & eam plus in ipsis profecisse affirmat, quam in Græcis virtutis cognitionem. Ex demonstratione propositionis præsentis non modo liquet, ignorantem vitiorum ob vitæ simplicitatem recte tribui Scythis; verum etiam per eandem patet ratio, cur in ea vitiorum cognitio nulla ipsis esse potuerit. Probe autem tenendum est, nos hic loqui de ignorantia simplici, quam vocant Scholastici, non vero de composita, quæ cum errore eadem est. Nimirum vi propositionis præsentis in simplicitate vitæ nullam esse hominibus notionem vitiorum contenditur (hoc enim est, quod simpliciter ignoratur); non vero defenditur, quod per errorem vitiosos actus non haberint pro talibus. Si notio aliqua vitiorum hominibus in simplicitate vitæ persistentibus esse deberet, aut eam haberent a priori, aut a posteriori. A priori habere nequeunt, neque enim scientias excolunt (§. 74.), immo nec intellectum perficiunt (§. 78.). Frustra igitur affirmatur, ipsis aliquam vitiorum notionem a priori venire potuisse (§. 438. *Psych. empir.*). Neque etiam a posteriori vitia cognoscere ipsis datur, quia in simplicitate vitæ deest actus vitiosos patranda occasio, quemadmodum quivis facile admittit, qui tantummodo cogitat, in simplicitate vitæ hominem paucis contentum esse, quæ unicuivis abunde suppeditat naturam, omnesque esse æquales & eodem vivere modo. Quodsi Philosophia moralis jam extaret, in qua vitiorum origo demonstranda venit; multo adhuc clarius ostendi posset, quamdiu homines in primæva communione viventes in vitæ simplicitate persistunt, vitiorum deesse fomitem, consequenter vitia exulare, nec fieri posse, ut eorum hominibus ulla sit

notio a posteriori. Quoniam vero nec virtutis cognitio est (§. 84.), vitia una cum virtute exulant, si non omnia, pleaque certe. Non tamen ideo boni sunt, qui mala non faciunt, quod defit faciendi occasio, & quod ignoti nulla sit cupido. Secus enim & bruta laudem mererentur, quae tamen nemo laudaverit, nec laudum capaces judicaverit. Id demum virtutis est ac laudem meretur, si a vitiis abhorreas ob eorum, quam cognoscis, turpitudinem virtutis amore. Absit adeo, ut vitæ simplicitatem, de qua nobis in praesenti sermo est, ob vitiorum ignorantiam vitæ cultiori praeferas.

§. 88.

Quando in primæva communiõne aut eidem contrarii oriuntur affectus, non in nimium multiplicatõnem fiat contra charitatem. Si in communiõne primæva in vitæ simplicitate persistunt homines, nulla fere ipsis ratio est, cur edant actus charitati contrarios, communiõne aut eidem contrarii oriuntur affectus, non in nimium multiplicatõnem fiat contra charitatem. Etenim in vitæ simplicitate homines tantummodo corporis conservandi rationem habent, animæ autem perficiendæ nullam (§. 78.), & vitæ tantummodo necessitati prospicitur, nulla propemodum est de ejus commoditate ac jucunditate cogitatio (§. 73.). Non modo paucis indigent homines (§. 69.), sed etiam nondum multiplicato genere humano rebus industrialibus non indigent (§. 72.), pure naturalibus contenti (§. 68.). Quamobrem homo unus raro indiget ope alterius, cumque omnes eodem modo vivant & eodem fruantur jure (§. 3. 9.), nulla sane ratio est, cur unus alterum se existimet feliciorẽ, consequenter nullus tristitiæ locus est ob felicitatem alterius, adeoque nec invidia locum habet (§. 705. Psych. empir.). Quoniam itaque charitas virtus est, qua alios diligimus tanquam nosmetipsos (§. 620. part. I. Jur. nat.), consequenter constantem & perpetuam exigit voluntatem alterius

terius felicitatem promovendi, hæc est, omni studio id agendi, ut alter sit felix, ac cavendi, ne fiat infelix (§. 617. *part. I. Jur. nat.*); patet omnino in communione primæva, quamdiu homines in nimium nondum multiplicati in simplicitate vitæ persifunt, nullam fere ipsis esse rationem, cur edant actiones charitati contrarias, aut cur eidem contrarii orientur affectus.

In eo statu, quem supponimus in propositione præsentè, nulla vero occasio ad charitatis exercitium homines invitat, immo vix reperire licet in eodem, per quæ idea charitatis in animis hominum suscitetur, ut adeo quemadmodum virtutum ceterarum, ita hujus quoque tam eximie virtutis nulla sit cognitio (§. 842). Nemo de charitate cogitat. Accedit, quod ob actionem boni non nisi negativam (§. 85.) nec felicitatis notio ab omni defectu libera sit (§. 636. *Psych. empir.*), sine qua tamen quid sit charitas non intelligitur (§. 617. 620. *part. I. Jur. nat.*). Quemadmodum vero nulla propemodum occasio est charitatem exercendi; ita nec facile datur aliqua eidem contrarios actus edendi. Si Philosophia moralis jam proffaret, qualem animo conceptam tenemus, multo evidentius ac uberius hæc omnia demonstrari poterant. Enimvero cum nunc iis contenti esse debeamus, quæ unicuique domestica experientia suggerit; ad confirmandam propositionem præsentem hæc annotasse sufficiat. Quoties videmus homines actus charitati contrarios edentes vel affectibus eidem adversis indulgentes; inquirendum tantummodo est in rationem tam illorum actuum, quam horum affectuum, seu cur istos edant, hisce indulgeant. Nemo non deprehendet statim absque ulla difficultate, rationem non esse aliam, quam inæqualitatem quoad opes, honores seu dignitates & vivendi modum. Inæqualitas ista prorsus cessat in communione primæva, quæ in statu originario obtinet, quamdiu in simplicitate vitæ

persistitur, nec in nimium multiplicatur genus humanum, ut industria sua quid conferre debeant singuli ad communem utilitatem, prouti abunde perspectum est ei, qui anteriora animo probe comprehendit. Cessat itaque ratio, cur charitati contrarios actus edant homines, & cur adversis eisdem affectibus indulgeant. Non tamen propterea dici potest, quod in eo, quem supponit præsens propositio, statu homines sese diligant mutuo tanquam seipos: nam nil facere contra charitatem non idem est ac facere, quod est charitatis.

§. 89.

Charitati   *Si homines in vitæ simplicitate non persistunt; in communio-*
quinam locus ne primæva praxis charitatis difficilis est, ac facillime oriuntur af-
fit hominibus fectus eidem contrarii. Quodsi enim homines a simplicitate
a simplicitate vitæ recedunt, non solum vitæ necessitati prospiciunt, verum
te vitæ rece- etiam vitam commode ac jucunde transigere volunt (§. 73.),
dentibus. nec corporis tantummodo conservandi, verum etiam ani-
 mæ perficiendæ rationem habent (§. 78.). Quamobrem
 non modo rerum necessariorum major requiritur varietas
 (§. 499. part. I. Jur. nat.); sed & utilibus ac voluptuariis
 opus est (§. 500. 501. part. I. Jur. nat.). Quoniam itaque
 experientia in eo, quo nunc vivimus, statu obvia constat,
 naturam res utiles ac voluptuarias non sua sponte produce-
 re tanta copia, quæ sufficiat omnibus, immo nec res ne-
 cessarias omnes; eadem industriæ ac arti hominum debentur,
 consequenter ut prostent res industriales ac artificiales
 (§. 504. 505. part. I. Jur. nat.), omnibus hominibus la-
 borandum est (§. 512. part. I. Jur. nat.). Enimvero in com-
 munionem primæva omnibus laborandum est communis uti-
 litatis gratia (§. 41.) & eo unusquisque defungi debet la-
 bore, quo maxime opus est, & quem recte perficere valet
 (§. 42.)

(§. 42.). Quamobrem si contingat, alium tanto labore defungi vel non posse, vel nolle, quo tu defungeris, vel defungi labore, qui tibi alio minus necessarius videtur, adeoque eundem non tantundem conferre existimas ad communem utilitatem, quantum a te confertur; cum tamen hoc non obstante tecum industrialium & artificialium usus eidem non magis pateat quam tibi (§. 32.), immo earundem usus proportionetur ipsius indigentia (§. 33.), ut adeo & plurium, & earum, quæ usui non consumuntur, diuturnior usus eidem sit concedendus; nemo non facile assequitur, quot & quantæ hinc oriuntur querelæ de labore alterius, quod & affectet usum indigentia suæ proportionatum, qui potius labori communis utilitatis gratia perlato proportionandus videbatur, in æstimando valore ejus non omnibus consentientibus. Unde porro intelligitur, quantæ hinc oriuntur contentiones, & quod potentiores facile vi impedire conentur, quo minus eis, quem usui indignum judicant, ab eodem arceant. Hæc omnia esse contraria constanti ac perpetuæ voluntati omni studio id agendi, ut alter sit felix, ac cavendi, ne sit infelix, adeoque dilectioni (§. 617. part. I. Jur. nat.), consequenter etiam virtuti, qua alios diligimus tanquam nosmetipsos, hoc est, charitati (§. 620. part. I. Jur. nat.), nemo non intelligit. Abunde igitur patet, si homines in simplicitate vitæ non persistunt; in communione primæva praxin charitatis admodum difficilem esse. *Quod erat primum.*

Si homines in vitæ simplicitate non persistunt, in communione primæva iis, qui amore vitæ commode ac jucunde transigendæ & artium ac scientiarum ducti nulli labori parcunt, iis displicet, quod alii, quos rebus communibus

uti, prouti ipsis opus esse videtur (§. 27. 43.); vel otientur, vel non satis laborent *per demonstrata*. Enimvero si quod in altero observatur, quod displicet, odium oritur (§. 677. *Psych. empir.*). In communione igitur primæva facile oriuntur odia. Si quis alterum videt vel prorsus otiantem, vel suo iudicio non satis laborantem, vel non merentem labore suo eum, quem sibi vindicat, rerum usum; quin eum indignum iudicet iure communibus utendi, prouti ipsi opus videtur, quo una cum ceteris fruitur, quin modo labore sese magis defatigant, vel plus conferunt earum rerum, quæ ad vitæ commoditatem ac iucunditatem faciunt, vix ac ne vix quidem fieri potest. Quoniam itaque invidia oritur, si alterum indignum iudicamus bono, quo fruitur (§. 714. *Psych. empir.*); in communione primæva, si homines in simplicitate vitæ non persistunt, facile invidia oritur. Iisdem positis ubi contingit alterum uti re industriali & artificiali, qua tu uti volueras, & quæ industriae vel arti tuæ debetur, cum tu ipsi eandem eripere vel ab ea apprehendenda vi depellere non debeas (§. 36. 43.), facile injuriam tibi fieri existimabis (§. 859. *part. I. Jur. nat.*), jus quoddam prælationis in usu rei, quæ industriae vel arti tuæ debetur, tibi competere opinatus. Quamobrem cum ira nascatur ex opinione injuriæ nobis factæ (§. 862. *Psych. empir.*); in communione primæva, a simplicitate vitæ recedentibus hominibus, ira facile excandescit animus. Et quoniam ira cum cupiditate vindictæ conjungitur (§. 872. *Psych. empir.*); vindictæ etiam cupidini locus est. Affectus hocce charitati contrarios esse, vix opus est, ut multis demonstretur. Ne tamen precario hoc sumsisse videamur; pauca saltem indigitanda sunt. Charitas jubet alterum diligere tanquam seipsum (§. 620. *part. I. Jur. nat.*), adeoque con-

constanter ac perpetuo omni studio in id eniti, ut alter sit felix, ac cavere, ne fiat infelix (§. 617. *part. I. Jur. nat.*), consequenter voluptatem percipere ex alterius felicitate (§. 904. 558. *Psych. empir.*). Enimvero qui alterum odit ex ejus infelicitate voluptatem percipit (§. 661. *Psych. empir.*); qui invidia laborat, ex alterius felicitate tædium percipit (§. 705. *Psych. empir.*); ira cum cupidine vindictæ conjuncta (§. 872. *Psych. empir.*), in id, quod malum alteri est, fertur (§. 871. *Psych. empir.*), consequenter quod tædium ipsi creat (§. 569. *Psych. empir.*), adeoque infelicem eundem reddit (§. 637. *Psych. empir.*). Apparet adeo affectus, quas in communione primæva facile oriri posse ostendimus, charitati contrarios esse. *Quod erat alterum.*

Qui homines supponit, quales sunt, non quales esse debent, ei nos in evincenda propositionis præsentis veritate abunde satisfecisse existimamus. Adduximus enim rationes ex ipsa communione primæva, qualis esse debet hominibus in vitæ simplicitate non persistentibus, petitas, cur praxis charitatis sit difficilis & cur affectus eidem contrarii facile orientur. An hæc sufficientes sint, unusquisque in seipso quodammodo experiri poterit, si fingat se in statu communionis primævæ esse constitutum, & in ea obvia casus conferat cum aliis, quos in suo statu ante hac expertus fuerat. Posterius enim necessarium nobis videtur, ne quis speret de facultatibus suis, quam in iis est: id quod plerumque accideret solet, ubi nos fingimus in iis circumstantiis positos, quæ nondum actu præsentis sunt. Magna est animorum varietas, sive eos spectes quoad ea, quæ natura insunt, sive quoad cetera, quæ acquisita sunt. Pro hac varietate non solum variant hominum judicia, quando de appetibilibus & averfabilibus ferendum est judicium; verum etiam ipsæ appetitiones atque averfiones, & iisdem so-

cii affectus. Multa adeo discussione opus foret, quæ nec hujus loci est, si charitatis deficientis & affectuum eidem contrariorum ortus rationes pro illa varietate determinare vellemus. Diximus tantummodo, charitatis praxin esse difficilem in hypothesi propositionis præsentis ac facile oriri affectus eidem contrarios, etsi haud paucos fore arbitror, qui fieri non posse existimantur sunt, ut charitas mutua vi-geat inter homines in eo communionis primævæ statu, quem vi antecedentium in demonstratione propositionis præsentis sumimus. Neque inficior, etsi absolute loquendo impossibile non sit, ut mutua charitate in eo etiam statu, quem supponit præsens propositio, utantur erga se invicem homines, id tamen pro impossibili habendum esse pro præ-senti hominum conditione. Statum integritatis supponere non licet, ubi status corruptionis est, siquidem cum Theologis loqui volueris. Fingere homines, qui puritate mentis angelis æquipollent, non videtur convenire præ-senti instituto.

§. 90.

Quando i-
dem magis
metuendum. Quoniam *charitatis praxis difficilis in communi-
one primæ-
væ, si in vita simplicitate non persistunt homines, & facile ori-
untur affectus illi contrarii* (§. 89.); utrumque *multo adhuc ma-
gis metuendum est, multiplicato in nimium genere humano.*

Multiplicato enim in nimium genere humano multo major rerum industrialium & artificialium copia requiritur ad vitam commode ac jucunde transigendam. Et vix credendum est, tantam parari posse, quanta omnibus ad æque commode ac jucunde vivendum sufficit. Quamobrem haud difficulter conjectare licet, praxi charitatis mutuæ statum communionis primævæ, qualem hic supponimus, magis utique adversari, si genus humanum fuerit multiplicatum, ita ut difficultas exercitiū crescat cum numero hominum, quo-
rum

rum idem jus est ad vitæ commoditatem & jucunditatem. Querelas continuas de inæqualitate laboris & fructuionis, seu usus rerum, ac inde enatas dissensiones, paci communi adversas, dudum allegarunt, quotquot tam communionem primævam, quam illam *Platonicam* a *Campanella* in Republica Solis renovatam inter ea retulerunt, quæ pro præsentis hominum conditione impossibilia sunt, aut subsistere non possunt.

§. 91.

Vitæ simplicitas legi naturæ contrariatur. Etenim in vitæ *Num vitæ simplicitate tantummodo corporis conservandi, nulla ve-* simplicitas *ro animæ perficiendæ ratio habetur (§. 78.), ac vitæ tan-* legi naturæ *tummodo necessitati prospicitur, quæ vero ad vitæ com-* conveniat: *moditatem ac jucunditatem spectant, negliguntur (§. 73.).* Enimvero lex naturæ exigit a nobis omnem facultatum nostrarum usum, qui ad perficiendum animam, corpus & statum nostrum, & ad arcendum omnem ab anima, corpore & statu nostro imperfectionem requiritur (§. 173. part. I. *Jur. nat.*) ac non usum prohibet (§. 174. part. I. *Jur. nat.*). Hominem quoque ad vitam commode (§. 466. part. I. *Jur. nat.*) & jucunde transigendam obligat (§. 471. part. I. *Jur. nat.*). Vitæ igitur simplicitas legi naturæ contrariatur.

Erunt forsan nonnulli, quibus durum videbitur, vitæ simplicitatem inter ea referri, quæ legi naturæ contraria sunt. Sed hi erunt, qui ex notionibus confusis de rebus per transennam conspectis judicare solent, non expendentes, in quonam vitæ simplicitas, in quonam ejus commoditas & jucunditas consistat. Enimvero cum huic dubio jam satisfecerimus (not. §. 466. 470. & seq. part. I. *Jur. nat.*); non opus est, ut, quæ ibidem legi possunt, repetamus. Quod si objicias, in vitæ simplicitate plerorumque, si non omnium

vitiorum esse ignorationem (§. 87.), ut adeo parum locus sit actionibus, quæ legi naturæ adversantur (§. 322. *part. I. Phil. pract. univ.*), atque hinc porro inferas esse eam medium vitia si non omnia, saltem pleraque exterminandi; cogitandum quoque est, in eadem vitæ simplicitate non esse cognitionem virtutis (§. 84.), adeoque actus positivos, qui videntur legi naturæ conformes, eidem non magis convenire, quam actiones brutorum, multasque omitti lege naturali præceptas (§. 321. *part. I. Phil. pract. univ.*), quemadmodum nec actus privati, quibus vitiosorum ommissio continetur, legi naturæ respondent, quia tales actus non mittuntur tanquam legi naturæ adversi, sed quia ignorantur, nec eos edendi occasio offertur. Neque actus hi privati virtuti tribui possunt, cum virtuosus actiones legi diffformes lubenter ac libere omittere debeat (§. 345. *part. I. Phil. pract. univ.*), vitiorum odio (§. 368. *part. I. Phil. pract. univ.*). Ad actionem rectam etiam requiritur notio actionis sufficienter determinata & iudicium verum de ejus malitia, si omitti debeat (§. 80. *part. I. Phil. pract. univ.*); ad actionum vero rectitudinem ipsa lege naturæ obligamur (§. 189. *part. I. Phil. pract. univ.*). Facultates animæ homini datae non sunt frustra, ut nullum earum faciat usum; quin potius naturæ humanæ conforme est, ut, quemadmodum organa vitalia corporis sponte sua eum faciunt usum, qui ipsis convenit, ita etiam homo facultatum animæ libere faciat eum usum, quem habere possunt ac vi legis naturalis habere debent. Hinc non per omnia probari potest iudicium *Iustini* de Scythis lib. 2. c. 2. quod natura illis dederit, quod Græci longa sapientium doctrina præceptisque philosophorum consequi non potuerunt, cultique mores inculta barbariæ collatione superentur, neque satis ex vero dicitur, simplicitatem vitæ esse medium exterminandi vitia, cum simul exterminetur virtus. Alia vero quæstio est, quantum hominibus in simplicitate vitæ ab ineunte ætate perfi-

persistentibus imputari possint defectus, quos *per demonstrata* arguit lex naturæ: quam hic nostram non facimus.

§. 92.

Quoniam vitæ simplicitas legi naturæ contrariatur (§. *An in vitæ* 91.), juxta legem naturæ autem actiones nostras determi- *simplicitate*
nare obligamur (§. 131. 135. *part. I. Phil. præct. univ.*), hæc *hominibus*
que obligatio necessaria & immutabilis est (§. 142. *part. I. persistere li-*
Phil. nat.); *in vitæ simplicitate hominibus non est persistendum.* *ceat.*

Loquimur hic de hominibus in universum omnibus simul sumtis aut genere quadam, cui cum aliis cultioribus nullum est commercium. Nec vitæ simplicitatem aliter interpretari convenit, quam fert definitio supra allata (§. 68.) & qualem observamus in gentibus incultis.

§. 93.

Si quis in communione primæva ad usum necessarium futu- *An in com-*
rum res quasdam, quas apprehendit, servat, eas ipsi eripere non li- *munione pri-*
cet: Si tamen res, quas servat, usu non consumuntur, interea mæva que-
temporis, quod ipse iisdem non utitur, earum usum aliis concedere dam in futu-
tenetur. Etenim in communione primæva usus rerum uni- *rum usum*
cuique patet, prout ipsi opus est (§. 27.), indigentia ipsius *servari pos-*
proportionatus (§. 33.), & uniuscujusque *judicio relinquitur.*
tur, in quantum usus rerum sit necessarius & quanta sit in-
digentia sua (§. 43.). Quamobrem si cui videtur usus
quarundam rerum necessarius in futurum, quin usus futuri
gratia res istas apprehendere, consequenter in eundem ser-
vare liceat, dubitandum non est. Enimvero si quis usus
necessarii gratia rem quandem manu apprehendit, nemini
licet eandem ipsi invito eripere (§. 36.). Ergo nec res
eripere licet, quas quis in communione primæva ad usum
necessarium futurum servat. *Quod erat unum.*

Porro in communione primæva rerum omnium usus necessarius promiscue patet omnibus (§. 19.), nec quisquam ab eodem arceri potest (§. 20.), & ubi re quadam uteris, non uteris tanquam tua; sed tanquam communi (§. 37.), consequenter etiam ubi eandem servas usus futuri gratia, non servas tanquam tuam, sed tanquam communem. Quamobrem quod rem quandam in usum futurum servas, eo ipso non tollitur jus alterius. Quodsi ergo interea temporis re ista, quam in futurum usum servas, uti possit, cum usu non consumatur, *per hypothesin*, eidem is omnino concedendus. *Quod erat alterum.*

Equidem non ignoro, quibusdam hoc pacto videri proprietatem in troduci in communione, quia ab usu ejus rei, quam quis apprehendit, excluduntur ceteri omnes ac idem restringitur nonnisi ad unum, eum scilicet, qui usus præsentis vel futuri gratia rem quandam apprehendit; minime tamen hoc inde sequitur. Neque enim solum jam Grotius lib. 2. c. 2. §. 2. recte observavit, quod talis usus universalis juris sit vice proprietatis quia quod quisque sic arripuerat, id ei eripere alter nisi per injuriam non poterat; verum etiam nos supra ostendimus, quod in communione primæva nemo utatur rebus tanquam suis, sed tanquam communibus (§. 37.): id quod clarius conspicitur in iis rebus, quæ usu non consumuntur & quarum usum plures alii participare possunt. Si quæ enim usu non consumuntur, finito rerum usu, alius quicumque iisdem licite uti potest, necis, qui usus ante fuerat eum ab earundem usu arceri potest (§. 38.), & si res in usum futurum asservatur, interea temporis ejus usum alii cuicumque concedere tenetur, qui futuri usus gratia eam apprehendit, *vi præsentis*: Si vero alii usum participare velint, participatio omni volenti permittenda (§. 40.). Nullum vero foret jus utendi competens unicuique, nisi idem exercere valeret, consequens

quenter si alteri liceret impedire usum rei, quæ eodem consumitur, & sibi vindicare, vel ejus, quæ usu non consumitur, usum eodem tempore prætere licite posset. Neque enim rei natura patitur, ut rei, quæ usu consumitur, usum plures simul actu faciant, aut, si usu non consumitur, eodem faciant tempore (§. 34.). Distinguendum est inter jus & exercitium juris, quod in actu consistit. Jus universale esse potest, etsi actus non fit nisi singularis. Quando autem de proprietate sermo est, non quæritur, num idem actus eodem tempore non possit esse nisi unius: Sed an jus, hoc est facultas moralis edendi istius modi actum (§. 156. part. 1. Phil. pract. univ.), uni soli competat. In priori casu physice impossibile est, ut eadem re, quæ usu consumitur, utantur plures, ea autem, quæ usu non consumitur, utantur simul eodem tempore (§. 34.): in posteriori autem moraliter impossibile est, ut eadem utantur plures, prout ipsis opus videtur.

§. 94.

In communiōne primæva incolis cujuscunque regionis excurre licet in regionem quamcunque aliam ut inde petant res, quarum usus ipsis necessarius est: si vero eas apportent in eam regionem, quam ipsi incolunt, omnium usibus ibidem promiscue patent, regrinis repproui cuique opus fuerit. Etenim in communiōne primæva regionibus res omnes per totum terrarum orbem communes sunt (§. pesere liceat 24.) & nemo ab usu earundem arceri potest (§. 20.). Quomodo patet incolis ejusdem regionis, verum etiam hominibus quibuscunque aliis in aliis regionibus commorantibus, nec quisquam eorum ab earundem usu arceri licite potest. Quodli ergo homines aliam regionem incolentes excurrant in aliam, ut inde petant res, quarum usus ipsis necessarius est: hoc ipsis facere licet. Quod erat unum.

Res,

Res, quæ ex regionibus aliis afferuntur in alias, in quibus non nascuntur, æquipollent iis, quæ natura non nisi interveniente opera humana producit, adeo industrialibus (§. 504. part. I. Jur. nat.). Enimvero in communione primæva rerum industrialium usus non magis patet iis, quorum industriæ eæ debentur, quam alii cuicumque (§. 32.), prouti ipsi fuerit opus (§. 27.). Ergo si quis in communione primæva ex regionibus aliis apporet res in aliam, in hac earum usus non magis ipsi patet, quam alii cuicumque regionis istius incolarum, prouti unicuique opus fuerit.

Quod erat alterum.

Paradoxum, immo absurdum hoc videbitur nostris moribus, ubi sensus proprietatis occupavit hominum animos, ut eidem e diametro contraria sensui, quem dicunt, communi repugnare arbitrentur. Neque enim acumine suo discernunt, undenam sit illa repugnantia. Absurdum adeo viderur, magno sudore aliunde allata aliorum non minus, quam suo usui destinata esse debere, ita ut unius cujusque indigentia usum actualem determinet. Enimvero cum ex ipsa demonstratione pateat, res aliunde allatas æquiparandas esse industrialibus, non major hic difficultas est, quam quod res industriales incorporentur pure naturalibus (§. 31.), ut cum pure naturalibus constituent communem quandam toti generi humano massam bonorum (*not. §. cit.*). In communione primæva, qua nullæ res dantur singulorum (§. 24.), aliud quid obtinere nequit. Absit autem ut tibi persuadeas, humanæ naturæ repugnare, ut ex aliis regionibus apporentur res in communem massam redigendæ, ut in se provideatur indifferenter cuicumque prouti ipsi opus fuerit. Contrarium enim loquitur praxis religiosorum (*not. §. 30.*). Quod si tibi videatur votum obedientiæ & hinc pendentem subjectionem libertatem voluntatis non profus intactam relinquere, ut faciant, quod sua sponte sibi relict;

relictæ non facerent; mihi quidem durum, immo iniquum videtur de religiosis in universum omnibus ita sentire, quasi nullus eorum infucata charitate fratrum frueretur & cum gaudio quæreret quod aliorum, non quod suum est: nolo tamen ea de re litigari cum hominibus, quorum animos affectus in transversum abripit. Ad aliud igitur exemplum provoco omni exceptione majus. Labor non magis molestus concipi potest homini præsertim erudito & qui acumine intellectus vincit alios, quam constructio Tabularum Sinuum & tangentium atque Logarithmorum, ut de astronomicis nihil dicam. Tabularum igitur conditores eo fuerunt animo, ut utilitatis alienæ gratia multas calculorum molestias sine ullo suo commodo devorare non dubitaverint. Dantur omnino homines, quorum ea est indoles, ut de aliis bene mereri magis ipsis volupe sit, quam propriæ utilitati velificari: qualis animus charitati apprimè convenit, & hinc naturæ lege ab omnibus exigitur. Ceterum si quis usus rei a se aliunde allati fuerit necessarius, cum eam hujus gratia jam arripuerit, nemo eandem ipsi eripere licite potest, etiamsi ejus usus ipsi sit necessarius (§. 36.). Non tamen hoc in casu re ista utitur tanquam ea, in quam ipsi jus quoddam potius competit, quod eandem aliunde apportavit, sed tanquam communi (§. 37.), quatenus scilicet contingit ejus ipsi usum ante necessarium esse, quam alteri, aut providentiæ convenit eandem in usum certo futurum asservari (§. 93.).

§. 95.

In communione primæva non licet incolas regionis cujusque An in sede sua expellere aliis eandem incolere volentibus. Etenim cum munione priores omnes corporales, quorum etiam in numero Terra est, *in communione* commune hominum ac animalium omnium habitaculum *la regionis u-* (§. 495. 496. part. I. Jur. nat.), omnium usui promiscue *nus sede sua* teant (§. 19.); Terra etiam quoad habitationem promiscue *licite expel-* (*Wolfii Jur. Nat. Pars II.*) **N** *patet antur ab aliis.*

patet omnibus omnino hominibus, ita ut unusquisque in ea sedem sibi eligere possit, prouti visum fuerit (§. 43.). Enimvero in communione primæva nemo alius usum ejus rei licite prætendit, qua tu actu uteris, eodem tempore (§. 35.), nec ab usu rerum necessario quisquam arceri potest (§. 20.). Quamobrem cum regionem, quam alii jam actu incolunt, inhabitare velle alii licite nequeunt, nec incolas sede sua expellere eo fine licet.

Non est, quod hic fingas proprietatem in communione, quod in primitiva utique absurdum, quæ res nullas novit nisi communes (§. 24.). Qui tractum quendam Telluris incolunt, eum incolunt tanquam communem, non tanquam sibi proprium; cujus effectus est, ut nec alius denegent accessum in eandem regionem, ibidem commoraturis, quamdiu visum fuerit (§. 66.), vi juris participandi usum ejus rei, quem alius actu facit, plures vero participare possunt (§. 40.). Quodsi tractus terræ consideretur tanquam res corporalis, qua jam actu utitur aliquis; nihil difficultatis erit circa propositionem præsentem. Quæ enim de usu cujuscunque rei dicta sunt, ea etiam de partibus superficiæ Telluris, quæ inhabitantur, intelligenda sunt, modo observetur, earum usum in eo consistere, ut inhabitentur. Pellere adeo alterum sede sua, quam sibi habitaculum commodum elegit, perinde est ac pomum eripere e manibus, quod comedere jam cœpit. Cum nemo non fateri debeat in communione primæva hoc non licere; nec affirmare licet, quod incolas regionis cujusdam sede sua pellere permissum sit aliis, qui eandem incolere volunt.

§. 96.

In communione primæva nemo est usufructu rerum omnium tam pure naturalium, quam industrialium & artificialium; sive sua industria ac arti, sive aliena hædebeat.

jur. Etenim in primæva communione nemini præter usum rerum corporalium necessarium jus quoddam in eas competere potest (§. 21.) & rerum industrialium & artificialium usus non magis patet iis, quorum industriæ ac arti eæ debentur, quam alii cuicumque (§. 32.). Quoniam itaque non nisi usufruarius est, cui præter jus re quadam utendi nullum aliud in eandem ipsi competit (§. 377. *part. I. Jur. nat.*); in communione primæva homines omnes simul non sunt nisi usufruarii rerum omnium tam pure naturalium, quam industrialium & artificialium, sive suæ industriæ ac arti, sive alienæ hæ debeantur.

Non est, quod excipias, in communione primæva homines etiam percipere fructus rerum corporalium, consequenter iisdem quoque competere debere jus fruendi (§. 958. *part. I. Jur. nat.*), adeoque jus utendi & fruendi simul. Dicendos igitur esse potius usufructuarios, quam usurarios. Etenim jam superius (§. 22.) evicimus, in communione primæva fructus rerum tantummodo spectari tanquam res, nec quoad jus inter rem & ejus fructum tum ullam esse differentiam.

§. 97.

Quicquid in communione primæva citra usum necessarium circa res quascunque tam industriales & artificiales, quam pure naturales fit; id licitum non est. Etenim præter usum rerum necessarium in communione primæva homini nullum jus competit (§. 21.), cumque res industriales ac artificiales incorporentur pure naturalibus (§. 31.), una cum his eidem juri subjiciuntur (§. 30.). Quicquid igitur circa res quascunque tam industriales & artificiales, quam pure naturales citra usum necessarium fit, id nullo jure fit. Quamobrem cum licitum non sit, quod nullo jure fit (§. 170.

part. I. Jur. nat.) ; quicquid in communione primæva citra usum necessarium circa res quascunque tam industriales & artificiales, quam pure naturales fit, id licitum non est.

Habemus adeo principium sæcundum discernendi quod licet ab eo, quod non licet in communione primæva. Actus nimirum omnes astimantur ex usu rerum communium necessario. Absit autem ut res necessarias cum usu rerum necessario confundas, consequenter rerum utilium & voluptuariarum usum, præsertim harum, damnes: quod idem foret ac ad vitæ simplicitatem redire velle, in qua tamen hominibus non est persistendum (§. 92.). Habent nimirum etiam res utiles ac voluptuariæ usum necessarium, ad hoc requisitum, ut obligationi nostræ naturali satis faciamus (§. 12.), cum ad vitam quoque commode ac jucunde transigendam obligemur (§. 466. 471. *part. I. Jur. nat.*), quo usus rerum utilium & voluptuariarum facit (500. 501. *part. I. Jur. nat.*).

§. 98.

Idem ulterius explicatur.

Quoniam usus necessarius est, qui ad hoc requiritur, ut obligationi nostræ naturali satisfaciamus (§. 12.), quicquid vero in communione primæva citra usum necessarium circa res quascunque tam industriales & artificiales, quam pure naturales fit, id licitum non est (§. 97.); quicquid circa easdem, fit, nec ad satisfaciendum obligationi cuidam naturali facit, id licitum non est.

Videmus adeo, quomodo definiendum fit in casu quocunque dato, num actus pertineat ad usum necessarium rerum, an citra eundem fiat. Ita temporis fallendi gratia destruere res necessarias omnino actus est, qui ad hoc non requiritur, ut obligationi cuidam naturali satisfacias: unde apparet, id licitum non esse. Similiter nimiam cibi quantitatem capere obligationi naturali repugnat (§. 402.

part.

part. I. Jur. nat.), adeoque actus hic ad hoc minime requiritur, ut obligationi cuidam naturali satisfiat unde apparet nemini licere in communione primæva earum rerum, quæ nobis alimento sunt, majorem quantitatem arripere, quam quæ corpori conservando sufficit. Nimirum etsi in communione primæva uniuscunq̄ue judicio relinquendum sit, quid ipsi opus sit (§. 43.); non tamen propterea liberaris ab obligatione naturali, cui satisfaciendum, etiamsi pro arbitrio tuo rebus communibus utaris. Usus continetur intra obligationis naturalis limites, quos quamprimum quis transiit in abusum degenerat.

§. 99.

Omnis actus circa res obligationi cuidam nostræ naturali con- *In quonam*
trarius abusus rerum est. Abusus enim cum opponatur usui *abusus re-*
(§. 646. *part. I. Theol. nat.*); iis constare debet actibus, qui *rum consti-*
illis, in quibus usus consistit, contrarii sunt. Enimvero u- *stat.*
sus rerum consistit in actibus, sine quibus obligationi no-
stræ naturali satisfacere non possumus (§. 12.) atque hoc
intuitu eundem homini necessarium diximus (§. *cit.*). Er-
go abusus consistere debet in actibus, qui obligationi cui-
dam nostræ naturali adversantur. Patet itaque omnem o-
mnino actum circa res obligationi cuidam nostræ naturali
contrarium esse abusum rerum.

E. gr. Solius voluptatis percipiendæ gratia cibum ac po-
tum appetere licitum non est (§. 412. *part. I. Jur. nat.*).
Abusus adeo cibi est, si quis eodem non fruitur nisi vo-
luptatis solius gratia. Idem dicendum est de vino genero-
so, eodem fine hausto.

§. 100.

In communione primæva nemo majorem viæ commoditatem Num diver-
ac jucunditatem licite præterdit altero. Etenim in communio- *sum vivendi*
ne genus conve-

niat commu- ne primæva hominibus in universum omnibus idem jus est
nioni primæ- ad res omnes corporales (§. 3. 9.), etiam industriales &
va. artificiales (§. 29.), nec ultra usum necessarium hoc jus ex-
 tenditur (§. 21.), sed quicquid præter eundem circa rem
 quamcunque fit, id licitum non est (§. 97.). Nemo igitur
 usum quendam licite præterdit, quem non æque alius
 quicunque præterdere possit (§. 170. *part. I. Phil. præct. univ.*).
 Eninvero rerum usus facit ad vitam conservandam & com-
 mode ac jucunde transigendam, ac ad animæ corporisque
 perfectionem quomocunque promovendam (§. 495. *part.*
I. Jur. nat.). Quamobrem nemo majorem vitæ commo-
 ditatem ac jucunditatem licite præterdit altero in commu-
 nione primæva.

Diversum vivendi genus repugnat æqualitati juris in com-
 munionem primæva. Atque ea ratio est, quod vitæ simplici-
 citati maxime conveniat, quæ diversitatem non admittit (§.
 68.); quamprimum autem a simplicitate vitæ receditur,
 praxis charitatis reddatur difficilis, ac affectibus ei contrariis
 frequens detur locus (§. 89.). Experimur quotidie, quo-
 modo homines alii aliorum vivendi genus affectent, ne vi-
 deri velint deterioris conditionis: ut adeo nihil magis aptum
 fit ad gignendam invidiam aliosque charitati adversos affe-
 ctus, quam diversi vivendi generis affectatio in commu-
 nione primæva.

§. 101.

Quanam Quoniam in communionem primæva nemo majorem
circa usum vitæ commoditatem ac jucunditatem licite præterdit alte-
rerum uti- ro (§. 100.); *si quis rebus quibusdam aliis indigere novit ad vi-*
lium & volu- ta necessitatem, *iis uti non licet ad utilitatem & jucunditatem.*
ptuariarum Cumque nemo non concedat vitæ commoditatem præsta-
observanda.

renuda delectatione; nec ad jucunditatem vitæ uti licet rebus, quas quis novit alios indigere ad vitæ utilitatem.

Ostendimus res utiles voluptuariis, necessarias autem & utilibus, & voluptuariis anteponendas esse (§. 502. *part. I. Jur. nat.*). Quemadmodum itaque hæc unusquisque observare tenetur respectu sui in quocunque statu; ita idem tenere debet respectu ceterorum in communione primæva, ubi omnes simul idem jus, quod promiscue competit singulis, unam facit personam moralem. Si quis adeo in ea communione ad utilitatem vel jucunditatem utitur rebus, quæ aliorum necessitatibus serviunt ac servire debent, cum hoc pacto res necessarias vertat in utiles vel jucundas, vel etiam utiles in jucundas, utiles & jucundas necessariis, jucundas utilibus antepondere dicendus est contra id, quod fieri debet. Justitia universalis jus suum tribuit alteri quoad omnes actiones, quatenus respiciunt alios (§. 934. *part. I. Jur. nat.*). Eideam igitur convenit, ne in usu rerum communium quocunque modo violetur jus alterius. Jubet ea, quemadmodum in omnibus aliis, ita etiam in usu rerum communium aliorum semper haberi rationem, ne cui sint justæ de eo, quem nos facimus, usu aliorum querelæ. Ceterum necessitas vitæ hic æstimanda est non modo quoad corpus, verum etiam quoad animam, quemadmodum fert rerum necessariorum definitio (§. 499. *part. I. Jur. nat.*).

§. 102-

In communione primæva non licitus est usus rerum, qui tendit ad minuendum earum numerum indigentia communi proportionatus in primæva. Homines enim operam dare debent, ne debeat sufficiens copia rerum necessariorum, utilium & voluptuariorum, sive industrialium, sive artificialium (§. 511. *part. I. illicitus. Jur. nat.*). Ergo omittere debent ea, quæ tendunt ad minuendam hanc copiam, consequenter earum numerum in

com-

communione primæva indigentia communi proportionatum. Quamobrem si quarundam rerum usus tendat ad minuendum earum numerum indigentia communi proportionatum, quin is in communione primæva sit omittendus, adeoque lege naturali prohibitus (§. 163. part. I. Phil. pract. univ.), consequenter illicitus (§. 170. part. I. Phil. pract. univ.), dubitandum non est.

Ita in communione primæva non licet cædere arbores frugiferas propter ligni usum, si alimentorum copia non fuerit superflua, ut, quæ natura profert, omnia consumi minime possint, nec quorundam annorum sterilitas compensanda sit fertilitate aliorum. Eadem de causa non capere licet pisciculos, antequam præfixam sibi a natura attigerint metam. Probe hæc notanda sunt, cum habeant usum in definiendo jure superiori civitatis competente usum domini-
norum legibus positivis limitandi.

§. 103.

An in communione primæva unus quoad jus excludat alterum.

In communione primæva nemo excluditur a jure utendi re quacunque. Etenim in communione primæva omnibus idem jus est in res quascunque (§. 3. 9.), iisdem nempe utendi (§. 21.), prout ipsi opus fuerit (§. 27.), nec ab usu rerum corporalium necessario quisquam arceri licite potest (§. 20.). Patet adeo in communione primæva neminem excludi a jure utendi re quacunque.

Distinguentum est jus utendi ab usu actuali, qui in facto consistit. Jus excludit neminem quippe quod commune esse non repugnat: aut usus actualis sive factum, quod non nisi unius esse potest (§. 34.), excludit ceteros omnes. Nimirum poterant & ipsi eadem re licite uti, nisi jam aliuseadem uteretur: sed ubi alius eadem jam utitur, per se patet, quod idem fieri nequeat.

§. 104.

§. 104.

Communitio negativa dicitur, in qua res communes *Communitio negativa*
sunt nullius. *quænam dicitur.*

Ideo nimirum negativa appellatur, quia res, in quas omnibus idem jus competit, nullius sunt, ut nec omnes simul dicere possint, eas esse suas, nec unus eorum dicere queat, quod suæ sint. Equidem quidam communionem negativam dici arbitrantur, quod nemini eorum, qui in communionem sunt, animus sit alium quemcunque ab usu earundem rerum excludendi; immo in eo communionem primævam consistere sibi persuadent; non tamen hi jus a facto distinguunt, quod ex illo ortum trahit. Etenim si res sunt communes omnibus in universum hominibus, cuilibet eorum competit jus utendi re quacunque. Ac ideo prohibitum est, ne quis alterum ab usu rei cujuscunque arceat. Factum hoc redditur illicitum a jure alterius, quod eodem violatur. In nulla communionem licite ab usu rei arceatur, qui jus utendi commune habet, ab altero. Atque propterea hoc nihil facit ad separandam communionem negativam a positiva. Differentiam hanc peperit rerum nullius & propriarum, seu quæ sunt singularum, differentia: ut adeo negativa communio peculiarem constituat communionem speciem, quatenus res communes in ea sunt nullius.

§. 105.

Communitio primæva negativa est. Etenim in *Communitio primæva*
ne primæva res omnes sunt communes (§. 24.), etiam in *quæ sit.*
dustriales & artificiales (§. 29.). Nullæ earum sunt singularum (§. 24.), adeoque nulla datur, ad quod homini cuidam soli in singulari jus proprium competat (§. 5.). Quamobrem cum res nullius sint, ad quas nemini hominum competit jus proprium (§. 6.); res in communionem primæva
(*Wolffii Jur. Nat. Pars II.*) O va

va communes nullius sunt. Communio negativa est, in qua res communes sunt nullius (§. 104.). Primæva igitur communio negativa est.

Patebit deinceps, ere esse, ut communio negativa a positiva distinguatur, ne uni tribuantur, quæ nonnisi alteri propria sunt. Quamobrem consultum fuit ostendere, qualis communio sit primæva, ne eidem tribuas, quæ communioni nonnisi positivæ conveniunt, vel ea, quæ de primæva demonstrata sunt, parum congrue ad positivam applices. Ceterum cum primæva communio negativa sit, hoc est ea, quæ natura datur, res omnes communes, sed nullam ullius faciens; quæ de eadem qua primæva ostendimus, de communione negativa accipienda sunt.

§. 106.

An communio primæva legi naturæ contrarietur.

Communio primæva per se legi naturæ non contrariatur; sed cum eadem apprime consentit. Quodsi enim homines in charitate mutua persistunt, etiamsi in vitæ simplicitate leginaturæ contraria (§. 91.) non persistant, nulla in communione primæva metuenda sunt bella, nec metuendus est rerum industrialium & artificialium defectus (§. 75.), consequenter ratio nulla est, cur in eadem persistere non detur (§. 56. *Ontol.*): absque charitate autem ea subsistere nequit, ne quidem in simplicitate vitæ, multiplicato nimium genere humano (§. 77.). Enimvero homines ad charitatem mutuam colendam ipsa lege naturali obligantur (§. 621. *part. I. Jur. nat.*). Quamdiu itaque actiones suas juxta legem naturæ determinant, quemadmodum debent (§. 70. *part. I. Phil. præct. univ.*); nulla datur ratio, cur in ea persistere non possint, adeoque ea per se legi naturæ non contrariatur. *Quod erat unum.*

Communio primæva subsistere potest, quamdiu homines in mutua charitate persistunt (§. 75.). Enimvero charitas mutua lege naturali præcipitur (§. 621. *part. I. Jur. nat.*), cumque hominum nullus se statumque suum solus perficere possit, quemadmodum urget lex naturæ (§. 167. *part. I. Phil. pract. univ.*), sed unusquisque aliorum indigeat auxilio, nec nisi conjunctis viribus perfectio ista obtineri possit (§. 220. *part. I. Phil. pract. univ.*), & hinc unus quisque ad perfectionem alterius statusque ipsius conferre teneatur per ipsam essentiam atque naturam suam, quantum conferre valet (§. 222. *part. I. Phil. pract. univ.*), omnes autem simul obligentur ad perfectionem suam statusque sui conjunctis viribus promovendam (§. 221. *part. I. Phil. pract. univ.*) charitas autem, quæ quemvis alium diligere jubet tanquam seipsum (§. 620. *part. I. Jur. nat.*), urgeat ut alterius felicitatem omni studio promoveamus (§. 617. *part. I. Jur. nat.*), charitate nihil naturæ humanæ, consequenter legi naturæ quæ in ea rationem sufficientem habet (§. 135. *part. I. Phil. pract. univ.*), convenientius dici potest. Quamobrem patet, ipsam quoque primævam communionem cum naturæ lege apprime per se consentire. *Quod erat alterum.*

Consentit utique cum lege naturæ, quod ejus custodiæ subsistentiam suam debet. Quamobrem nemo non consensus communionis primævæ cum lege naturali agnoscere tenetur, modo animo comprehensa teneat, quæ in anterioribus demonstrata sunt, iisque principiis, quæ in parte prima tam Philosophiæ practicæ universalis, quam Juris naturalis evicimus, animum habuerit imburum. Quodsi communio primæva per se legi naturæ contrarietur; necesse omnino foret, ut, si homines in eadem persistere vellent, actiones suas contraria ratione determinare deberent, quam

juxta legem naturæ determinare debebant. Enimvero communio primæva per se non obstat, quo minus homines actiones suas juxta legem naturæ determinent; quin potius mutuum charitatem urget, cum sine ea subsistere nequeat (§. 77.). Omnia adeo incommoda, quæ in communione primæva locum habent, ex eo sunt, quod homines actiones suas legi naturæ convenienter determinare nolint, quemadmodum debebant. Consensus communionis primævæ cum lege naturali non tollitur nisi ejus transgressione (§. 139. part. I. Phil. pract. univ.). Quod vero transgressioni legis naturæ contrarium; id ipsi naturæ legi contrarium esse nequit, sed potius cum eodem consentiat necesse est.

§. 107.

An in communione primæva per se legi naturæ non contrariatur, sed cum eadem apprime consentit (§. 106.); primæva per se legi quoque natura non adversatur, ut in communione primæva stare, aut persistatur, aut etiam, ubi res singulorum esse ceperunt, cæus eam imitari quidam hominum in iis, quæ ipsorum sunt, aut quorum usus iisdem sit licitum. proprius est, communionem primævam imitentur.

Patet adeo communionem primævorum Christianorum Hierosolymis, quæ imitabatur primævam (not. §. 27.), non fuisse juri naturali adversam. Et similiter cum communio religiosorum eandem imitetur (not. §. 31.); nec eadem legi naturæ adversa dici potest, immo vi voti obedientiæ obtinetur, ut cum eadem apprime consentiat (not. §. 63.).

§. 108.

Legi naturali non repugnat, ut res fiant singulorum. Etenim lex naturæ hominibus confert jus rebus utendi, pro uti cuique opus fuerit, ad satisfaciendum obligationi suæ naturali (§. 159. part. I. Phil. nat.). Quoniam usus rerum

dèpendet a rebus ipsis antecedenter ad jus, quod homini in eas competere potest (*not. §. 495. part. 1. Jur. nat.*), non autem a jure, quod homini in eas competit; idem manet, siue omnibus idem jus in easdem res indifferenter competit, siue uni soli in res certas in singulari, quibus opus habet, consequenter siue res sint communes (§. 4.), siue singulorum (§. 5.). Atque adeo cum usus necessarius ad hoc requiratur, ut obligationi suæ naturali satisfaciat homo (§. 12.); obligationi naturali non minus satisfieri potest, si res fiant singulorum, quam si communes fierent, earundem usu. Quamobrem patet legi naturali, quatenus vult nos rebus uti ad satisfaciendum obligationi nostræ naturali (§. 12. 14.), non minus satisfieri posse; siue res fuerint communes, siue fiant singulorum. Legi ergo naturali non repugnat, ut res fiant singulorum.

Usus rerum spectatur tanquam medium, & obligatio, cui rerum usu satisfieri debet, tanquam finis. Quamdiu itaque usus rerum invariatus manet, etiamsi jus eodem utendi variet, finem eodem modo consequi licet. Perinde igitur est, siue indifferenter in res, quibus opus habes, tibi competat jus, ut eas arripias atque iisdem utaris, quando opus habes; siue res quædam, quibus opus habes, tuæ sint, nec præterquam tibi jus iisdem utendi ulli jus competat. Finem adeo eum consequi detur, quem lex naturæ intendit, dum usum rerum concedit, siue res sint communes, siue singulorum fiant, nec primæva rerum communio, nec earum proprietates legi naturæ repugnat. Eadem igitur salva & in communione primæva perfitti, & in proprietatem res deduci possunt; modo non aliæ sint causæ, ob quas homines siue jure communi, siue proprio utentes legem naturæ transgredi, quam custodire malint. In utroque casu quæ emergunt incommoda ex sola transgressione legum natura-

lium, non ex differentia juris resultant. Inde est, quod nonnulli affirmant, legem naturæ hominum arbitrio relinquere, utrum in communiōne persistere, an vero res in proprietatem deducere velint, respectu nimirum habito ad res solas & jus in eas competens, non vero simul ad hominum mores, quorum si rationem habere velis, non amplius indifferens est, siue jure communi, siue proprio utantur homines, quemadmodum ex iis liquet, quæ in anterioribus demonstrata sunt (§. 77.).

§. 109.

An communiōnem primævam tollere licuerit.

Quoniam res singulorum fieri nequeunt, nisi communis esse desinant (§. 4. 5.), consequenter nisi communio primæva tollatur (§. 24.), legi autem natura non repugnat, ut res fiant singulorum (§. 108.); eidem quoque non repugnat, ut communiō primæva tollatur, seu ab eodem discedatur.

Errant adeo, qui sibi persuadent non sine multorum injuria a communiōne primæva fuisse discessum, & charitati adversum statuunt, quod fuerit sublata, ideo eandem reduci debere contendentes: id quod facere voluisse Johannem Lugdunensem, Anabaptistarum sectæ addictum, Timanus autor est lib. I. & 50. In omni philosophia, quæ circa actiones hominum versatur, multa cautione opus est, ne judicium præcipitetur, cum sæpissime aliquo respectu vera appareant, quæ rite expensa a veritate procul distant. Exemplo præfenti hoc doceri potest, modo sufficiens afferatur attentio. Qui præsentem rerum statum considerantes animum ad inæqualitatem in usu rerum obviam advertunt, & in communiōne primæva omnibus idem jus fuisse perpendunt, hinc protinus inferunt, violatum esse jus multorum, dum communiōne sublata in proprietatem res fuerunt deductæ. Arbitrantur nimirum quoad usum rerum perfectam observandam esse æqualitatem, & abusus in præfenti rerum statu

De dominio & modo idem acquirendi origin. III.

tu obvius juri proprio tribuunt, a quibus communionem primævam prorsus liberam sibi imaginantur. Nemo non vel ex hisce videt, quomodo confundantur, quæ discernenda sunt; quomodo non considerentur, quæ inprimis attentionem merebantur; quomodo fingantur, quæ non sunt, aut saltem supponantur tacite, quæ esse nequeunt.

CAPUT II.

De dominio & modo idem acquirendi originario.

§. 110.

R*es omnes aut communes esse debent, aut singulorum. Et quales res enim aut omnibus indifferenter competit jus idem esse possint. in rem quamcunque, aut in eandem rem jus nullum competit nisi uni soli, aut pluribus, quatenus in oppositione ad ceteros homines instar unius personæ considerantur. Enimvero si idem jus omnibus indifferenter competit in rem eandem, ea communis est (§. 4.); si vero in eandem rem non competit jus ullum nisi uni soli, consequenter etiam pluribus, quatenus simul sumti instar unius personæ spectantur in oppositione ad ceteros homines, ea pertinet ad res singulorum (§. 5.). Pater itaque res omnes aut communes esse debere, aut singulorum.*

Natura res omnes communes sunt, nulla singulorum (§. 7. 5.). Quod adeo uni jus est in rem quamcunque, id etiam alteri cuicunque competit (§. 3.). Inde est, quod non minus alius quicunque eandem in usum suum arripere licite possit, quam tibi hoc facere licet. Enimvero ponamus, eam communem esse non debere: necesse omnino est, ut tibi soli hoc jus tribuatur, quod antea compete-

ibat indifferenter omnibus. Et hoc modo fit tua (§. 131. part. I. Jur. nat.). Quamprimum adeo res communes esse definunt, singulorum fiunt. Quodsi quædam hominum multitudo res quasdam inter se communes esse velit, ab earum tamen communione ceteros omnes excludat; supra jam monuimus (not. §. 2.), istam hominum multitudinem quoad reliquum genus humanum ac respectu aliorum quorumcunque hominum spectari instar unius individui, ut adeo res ad ipsos pertinentes non amplius referantur in numerum rerum communium, sed earum potius, quæ factæ sunt singulorum. Non adeo opus est, ut inter communionem primævam, quæ jus totius generis humani commune est, & inter jus proprium, quo res sunt singulorum, intermedium aliquod admittatur, per quod nonnisi ab uno ad alterum fit transitus. Res communes sunt juris communis; res singulorum vero proprii. A jure communi non datur transitus nisi ad proprium, sive hoc jus proprium plures invicem animo conjuncti velint sibi esse commune, sive id individuo uni relinquatur. In moralibus individuum physicum & morale unum idemque sunt. Facit autem individuum morale animorum conjunctio, quatenus nimirum plures idem volunt: quale quid non obtinet in communione primæva, ubi juris identitas non derivatur ab omnium hominum in unum consentiente voluntate.

§. III.

*Quales fiant
communione
primæva
sublata.* Quoniam res vel communes sunt, vel singulorum (§. 110.); sublata communione primæva, res, quæ fuerunt communes, fieri debent singulorum, aut, quod perinde est, quæ erat juris communis, ea subjici debent juri proprio (§. 2. 4. 5.).

Quodsi quem offendar, quod res communes, quales spectantur in communione primæva, & res singulorum sibi mutuo opponantur, & ferre nequeat fictionem individui

moralis, quod fit animorum conjunctione, ut sic conjunctionum non nisi una sit voluntas (*not. §. 110.*); is rebus juris communis opponat res juris proprii, quamvis ubi omnia ad vivum refecantur, denuo in fictionem istam inciditur, quali posthac sæpius utendum erit in argumentis maxime arduis.

§. 112.

Per *Universitatem* hic intelligimus multitudinem hominum certo fine consociatorum. *Consociari* autem dicuntur, qui in eundem finem conjunctim persequendum consentiunt. *Universitas quid dicatur.*

De hac hominum consociatione, quæ apud Philosophos Societatis nomine venit, dicemus suo loco ex instituto. Hic tantummodo explicare volumus, quid hoc vocabulo indiget, ut significatus Universitatis nihil habeat quod sit obscurum, quia eodem mox utemur. E. gr. Si plures homines in hoc consentiant, quod a communione primæva discedere & res antea communes juri suo proprio subjicere velint, quibus tamen ipsi tanquam communibus inter se utantur; eo fine consociati simul sumti universitatem constituunt. Hoc sensu in civitate omnia collegia universitatis nomine veniunt, & integer populus universitatem constituit. Per se autem patet nobis hic esse sermonem de universitate personarum, cui opponitur universitas rerum, de qua suo loco.

§. 113.

Quoniam qui universitatem constituunt in eundem finem consentiunt conjunctim persequendum (§. 112.), consequenter universi idem facere volunt (§. 658. *part. 1. Phil. pract. univ.*); *universitas quoad finem conjunctim persequendum nam unam in oppositione ad alios homines spectatur instar unius personæ, consequenter hoc respectu personam unam representat.*

(*Wolffii Jur. Nat. Pars II.*)

P

Uni-

Universitati una tantummodo est voluntas, & in agendo unum tantummodo repræsentat agens. Quamobrem perinde est ac si una tantummodo esset persona. Quæ ei tribuuntur, prædicantur de eodem tanquam una persona: Hoc principio sæpissime utemur, adeoque etiam convenit, ut eodem utamur in declaranda origine dominiorum.

§. 114.

Quomodo usus rerum restringatur petere potest. Si res fiunt singulorum, cuius rei usus uni competit, is non amplius indifferenter omnibus, immo præter ipsum alii nulli committitur. Etenim si res fiunt singulorum, non nisi uni soli in eandem rem jus quoddam competere potest (§. 5.).

Quoniam itaque sublata communione primæva res, quæ erant communes, singulorum fiunt (§. 111.); in primæva autem communione præter usum rerum nemini jus quoddam in eas competere potest (§. 21.); ubi res fiunt singulorum, usus ejusdem rei, qui antea promiscue omnibus competeat (§. 19.), uni soli competit, consequenter cuius rei usus uni competit, is non amplius indifferenter omnibus, immo præter ipsum alii nulli competere potest.

Communis adeo ac indifferens rerum usus ad singulos ita restringitur, dum res fiunt singulorum, ut ejusdem rei usus non pateat nisi uni, nec quisquam alius sibi eundem arrogare valeat.

§. 115.

Quomodo ad universitatem. Quoniam universitas quoad finem conjunctim persequendum spectatur instar personæ unius (§. 113.); si res universitatis fit, cuius rei usus eidem universitati competit, is nulli extra illam universitatem competere potest.

Notanda hic est differentia, quæ inter duas dictiones intercedit, quarum una aliquid affirmatur de omnibus, altera vero

vero de universis. Quodsi dicas, omnes sibi rerum quarundam usum vindicarunt; id ita intelligendum est, quod singuli eorum rerum singularum usum sibi vindicaverint. Quodsi vero dicas, universi sibi rerum quarundam usum vindicarunt; id ita capiendum, quod omnes conjunctim sibi quarundam rerum usum asseruerint communem. Hæc probe notanda est differentia, ut deinceps rectius intelligatur, quale jus universitati acquiratur, dum a communione primæva receditur.

§. 116.

Si res facta sunt singulorum, is, cujus res est, ab ejus usu ceteros omnes licite arcere potest. Quando enim res fiunt singularum, cujus rei usus uni competit, ejusdem usus præterea jusdamm alii nulli competere potest (§. 114.). Quamobrem cum cendi unde ubi singulorum fiunt, jus quoque unicuique conferat necesse est ab usu earum rerum, quæ unius cujusque fiunt, ceteros omnes arcendi. Enimvero licite fit, ad quod agendum homini jus est (§. 170. part. I. Phil. pract. univ.). Quamobrem si res factæ sunt singulorum, is, cujus res est, ab ejus usu ceteros omnes licite arcere potest.

Nimirum jus arcendi ab usu rei cujusdam ceteros omnes in jure proprio, cui subjiciuntur res dum fiunt singulorum, continetur, ita ut absque illo hoc foret nullum. Quamobrem si jus proprium, quo res fiunt singularum, legi naturali non repugnat, nec jus arcendi ceteros ab usu rei ejusdem eidem repugnare potest. In communione primæva nemo alterum ab usu rei cujuscunque licite arcere poterat (§. 20.); quod adeo in illa erat illicitum, ea sublata fit licitum. Hoc minime adversatur intrinsecæ actionum honestati ac turpitudini, quæ jus naturæ immutabile reddit: neque enim honestas ac turpitudinis intrinsecæ actionis intel-

igitur, nisi de actione sufficienter determinata. Variatis circumstantiis notio actionis per eas determinanda non amplius eadem manet. Per notionem autem actionis ejus determinatur moralitas. Absit adeo; ut hinc contra moralitatem intrinsecam quid inferas, quod sub aliis circumstantiis actus illicitus esse possit, qui sub aliis licitus.

§. 117.

Jus libere de re aliqua disponendi unde nascatur. Si res factæ sunt singulorum, unicuique competit jus pro arbitrio suo disponendi de rebus juri ipsius proprio subjectis. Etenim usus rerum, quæ proprio uniuscujusque juri subjiciuntur, unicuique soli competit, nec ulli alii competere præter ipsum potest (§. 114.), quin potius eidem jus est ceteros omnes ab eodem usu arcendi, quicumque fuerint (§. 116.). Contra jus igitur alterius non agit, quomodocunque de re ista disponat. Enimvero natura homines omnes liberi sunt (§. 146. part. I. Jur. nat.), nec ulli hominum rationem reddere tenentur actionum suarum, quamdiu nihil faciunt contra jus alterius (§. 158. part. I. Jur. nat.). Quamobrem ubi res factæ sunt singulorum, unus quisque vi libertatis naturalis de rebus juri suo proprio subjectis statuere potest, quod sibi videtur, consequenter ipsi competit jus pro arbitrio suo disponendi de rebus juri ipsius proprio subjectis.

Ex demonstratione propositionis præsentis patet, jus de re aliqua disponendi pro arbitratu suo nasci ex jure primævæ communionis & libertatis naturalis. Nimirum vi primævæ communionis homini competit jus re, qua indiget, utendi (§. 27.) & jus non patiendi, ut alter ipsum quocunque modo impedire conetur, ne rebus, prouti ipsi opus fuerit, utatur (§. 49.), aut rem, quam usus necessarii gratia apprehendit, invito eripiat (§. 36.). Vi libertatis autem naturalis eidem competit jus de re utenda disponendi, prouti

De dominio & modo idem acquirendi origin. II7

prouti ipsi visum fuerit, quale jus etiam ipsi jam est in communione primæva statuendi de usu rerum necessario & indigentia sua (§. 43.), quod in jus disponendi de re utenda transit, ubi res juri proprio subjiciuntur. Factum humanum solum jus nullum parere potest, quippe cujus fons est obligatio passiva (§. 23. part. 1. *Jur. nat.*), ex qua interveniente facto legi naturali non repugnante resultare potest (§. 35. part. 1. *Jur. nat.* & §. 163. part. 1. *Phil. pract. univ.*), quatenus scilicet jus quoddam natura nobis competens & ex obligatione naturali originem suam deducens facto isto licito aliquam mutationem subit.

§. 118.

Jus proprium disponendi de re pro arbitrio suo, prouti *Dominium* scilicet visum fuerit, *Dominium* appellamus. *quid sit.*

In hunc modum definivimus dominium in Theologia naturali (§. 959 part. 1.). Et eodem fere modo idem definitum reperio a *Struvio*, Ictō magni nominis, Exercit. II. lib. 6. Tit. I. §. 4. nisi quod addat *proprio nomine*; quia etiam tutor de rebus pupilli videtur pro arbitrio suo disponere: id quod fallere parebit suo loco. Tutor enim non prorsus pro arbitrio suo disponit, cum rationem reddere teneatur, adeoque alieno judicio subicere debeat, quomodo de rebus pupilli disposuerit: id quod non est ejus, qui de re disponendi jus habet, prouti sibi visum fuerit. Immo sunt alii Icti plures eodem modo dominium definientes, nisi quod subinde nonnulla addant, quæ ex definitione exulare debebant, cum per eam demonstrari possint. Icti Romani nullam domini definitionem dederunt, quod mirum videri poterat, cum maxima pars totius Juris Romani dominionatur. Inde est, quod ejusdem interpretes non omnes eodem prorsus modo dominium definiverint. Sed nostrum non est eorum definitiones sub incudem revocare. Quod si excipias pupillis non competere facultatem libere de re

disponendi, eadem tamen ipsis adempta manere dominos: jus cum exercitio juris confundis. Competere ipsis jus de rebus suis pro arbitrio disponendi, tanto minus in dubium vocari potest, cum tutor, qui de ipsis disponit, rationem reddere teneatur administrationis suæ: quo sane opus non erat, si jus istud in tutorem fuisset translatum & pupillo ademptum. Exercitium adeo juris ob judicii immaturitatem suspendit jus civile in ipsorum commodum principiis juris naturalis convenienter, quemadmodum suo loco ostendemus. Qui vero per ætatem vel alia quacunq; de causa jus suum exercere prohibetur, is ideo jus non amittit. Rex captivus retinet imperium, etiamsi idem administrare nequeat. Et si pupillus idem administrare nondum valet, jus tamen imperandi ipsi competere nemo in dubium vocare potest, cum ejus nomine ideo expediat omnia is, cui administratio demandata. Ecquis ergo dixerit in gratiam eorum casuum, quibus Rex imperium administrare prohibetur, idem aliter definiendum esse, quam fert ejus natura. In rebus definiendis id tantummodo spectandum est, ut ex iis, per quæ definiuntur, cetera de iisdem affirmanda demonstrari possint. In hunc enim usum conduntur definitiones in scientiis, ut ex iis ratio a priori reddi possit eorum, quæ rebus conveniunt vi earundem ad sua genera suasque species reducerentur. Demonstravimus paulo ante (§. 116.), ubi res factæ sunt singulorum, eum, cujus res est, ab ejus usu ceteros omnes licite arcere posse. Videtur itaque consultius esse, ut dominium definiatur per jus usu alicujus rei alios excludendi. Enimvero hoc pacto alienus prorsus introduceretur dominii significatus, vi cujus dominium tribuendum foret iis, quos dominos dici nemo juris peritus patitur. Etenim usufructuarius habet jus ceteros omnes usu rerum excludendi, cum solus rebus uti frui possit, nec alius quicumque ipso invito iisdem uti frui queat; non tamen ideo est dominus. In communiione primæva

si quis re quadam in singulari, quæ usu consumitur, actu utitur, nemo alius ejusdem usum licite prætere-
re potest, & si usu non consumitur, nemo alius eodem
tempore ejusdem usum prætere- licite potest (§. 35.),
adeoque utenti jus est ceteros omnes in casu priori pe-
nitus, in posteriori ad tempus usu rei istius excludendi.
Nemo tamen dixerit, eum esse rei, qua utitur, domi-
nium, in posteriori temporarium, cum in communione
primæva nemo utatur rebus tanquam suis, sed tanquam
communibus (§. 37.). Idem omnino patet in communi-
one Religiosorum, ubi usu rerum a superiore sibi assignatæ u-
nus excludit ceteros, etsi re ista utatur tanquam communi,
non tanquam propria, nec dici possit dominus ejus, quod
a superiore ipsi fuit assignatum. Enimvero ut appareat ra-
tio, cur dominium ita definiri nequeat, sequentem addere
libet propositionem.

§. 119.

Jus proprium omne involvit jus alios eodem excludendi. Jus propri-
Etenim jus proprium uni in singulari soli competit (§. 2.). *um quodnam*
Ponamus itaque jus hoc non involvere jus alios eodem ex-*involvat.*
cludendi. Necessè igitur est, ut prætere etiam aliis com-
petat. Quamobrem proprium non erit (§. cit.): quod utique
absurdum (§. 28. Ontol.).

Videmus itaque exclusionem aliorum ab usu ejus rei, quæ
est in dominio, non competere dominio, quatenus domi-
nium est, sed quatenus est jus proprium, consequenter do-
minium hoc cum omni jure proprio habet commune. Ne-
que ante constat, vi domini ab usu alicujus rei alios exclu-
di, nisi ante constet, quale jus sit dominium quoad diffe-
rentiam specificam. Immo cum dominium non tantum-
modo conferat usum rei, sed prætere actus alios faciat li-
citos dominoque proprios; vi ejusdem non modo usu rei,

verum etiam actibus aliis circa eandem rem alii quicunque excluduntur, prouti ex sequentibus luculentius constabit.

§. 120.

*Quale jus
exclusionis
insit domi-
nio.*

Quoniam dominium jus proprium est (§. 118.), jus proprium autem omne involvit jus alios eodem excludendi (§. 119.); *dominium quoque involvit jus excludendi omnes alios eodem jure, in quorum dominio res non est.*

Arque sic videmus, quodcunque licitum est circa rem aliquam, in cujus dominio ea est, idem illicitum esse alii cuicunque, ut adeo jure suo is excludat ceteros omnes iis actibus, qui vi domini ipsi liciti sunt. Jus adeo exclusionis non restringitur ad solum usum, sed indifferenter adactus alios quoscunque circa rem vi domini licitos.

§. 121.

*Dominus &
non dominus*

Dominus dicitur, in cujus dominio res est: Non dominus vero, in cujus dominio non est. Quamobrem cum dominium contineat jus excludendi omnes alios eodem jure, quod quodnam domino est (§. 120.); domino competit jus interdicendi curvis illi in hunc non domino omni actu vi domini licito, nec patiendi, ut quis a jus competat. Ius quicquam faciat se invito, quod sibi vi domini fatere licet.

Principium hoc admodum fecundum est, cum hinc definiantur omnes actus, a quibus dominiis introductis abstinendum, cum in communione primæva essent liciti. Jus commune & proprium sibi mutuo opponuntur, ut quod uni convenit alteri contrarietur (§. 2.). Quamobrem cum res a jure communi in proprium fuerint deductæ, ubi in dominia distinctæ fuerunt (§. 118.); non mirum videri debet, actus, qui antea fuerunt liciti, jam illicitos esse. Omne dubium, quod angit hebetiores, inde est, quod tacite supponant, actus licitos factio quodam humano, quale est introductio

ductio dominiorum, factos fuisse illicitos: id quod immutabilitati juris naturalis & intrinsecæ actuum moralitati repugnare videtur. Enimvero introductio dominiorum a ætuo dominio contrarium non demum illicitum fecit; sed tantummodo efficit, ut actus istiusmodi, qui ab omni æternitate illicitus erat, committi posset. Ab omni æternitate possibile fuit, ut res dominio subjicerentur. Ab omni æternitate verum fuit, homines, si qui existerent, non invita naturæ lege res dominio subjicere posse. Ab omni quoque æternitate verum fuit, dominiis introductis non licere non domino, quod domino licet. Sed ut non dominus faceret quod non licet, fieri non poterat, antequam esset dominus. Jus naturæ non tantum complectitur propositiones categoricas, verum etiam hypotheticas; actus vero, qui hypotheticis præcipiuntur, prohibentur aut permittuntur, non ante cum hisce legibus conferri possunt, quam conditione existente. Sub diversis autem conditionibus idem actus & præceptus, & prohibitus, & permissus, & non permissus intelligitur. Notandum hoc in genere est, cum idem notasse profit ad multas difficultates tollendas, quæ circa theoriam generalem de Jure naturæ subinde suboriuntur, præsertim in ea latitudine, quam nos huic Juri tribuimus.

§. 122.

Dominium jus perfectum est. Continet enim jus inter- *Dominium*
dicendi cuivis non domino omni actu vi domini licito, nec *quale sit jus.*
patiendi, ut quis alius quicquam faciat se invito, quod sibi vi domini facere licet (§. 121.), consequenter jus cogendi alterum, ne resistat actibus sibi domino licitis, & ne quicquam faciat se invito, quod sibi soli facere licet. Enimvero jus perfectum est, quod conjunctum est cum jure cogendi alterum, si obligationi suæ satisfacere noluerit (§. 235. part. I. Phil. pract. univ.). Ergo dominium jus perfectum est.
(*Wolffii Jur. Nat. Pars II.*) Q Quodsi

Quodsi dubites, an recte supponatur, quemlibet non dominum obligari, ne resistat actibus domino vi domini licitis, & ne invito domino faciat, quod sibi soli facere licet; sequentem addere lubet propositionem.

§. 123.

*Actus domini
alterius
contrarii
cur illiciti.*

Omnes actus dominio alterius contrarii illiciti sunt. Etenim nemo quicquam contra jus alterius facere debet (§. 910. part. I. Jur. nat.). Quamobrem cum dominium sit jus idque perfectum (§. 122.); nemo quoque quicquam facere debet, quod est contra dominium alterius. Illicitum est, ad quod omittendum obligamur (§. 170. part. I. Jur. nat.). Illiciti itaque sunt actus omnes dominio alterius contrarii.

Nemo non fateri cogitur, dominio alterius contrariari si quis resistere velit actibus domino licitis, aut si quis eodem invito facere velit, quod eidem soli licet facere. Unde manifestum est actus omnes, quibus resistitur actibus domino licitis, omnesque actus, qui domino invito eduntur ab alio quocunque non domino, illi autem soli liciti sunt, lege naturali prohibitos esse, atque ideo non dominum ad eos omittendos obligari. Poterat hoc recte sumi vi principii generalis (§. 910. part. I. Jur. nat.), ex quo etiam hic inferitur. Non tamen inconsultum fuit idem demonstrari ob usum sequentem.

§. 124.

*Quenam
res sint
nostrae.*

Res nostras dicimus, in quibus dominium habemus. Dicimus autem convenienter definitioni sui in genere, quam dedimus (§. 131. part. I. Jur. nat.). Etenim cum dominium sit jus perfectum (§. 122.) idemque proprium (§. 118.); in iis rebus, in quibus dominium habemus, nobis solis jus

quod-

De dominio & modo idem acquirendi origin. 123

quoddam perfectum competit (§. 2.). Quoniam itaque suum est, in quod homini cuidam soli jus perfectum competit (§. 131. *part. I. Jur. nat.*); res utique nostræ sunt, in quibus dominium habemus.

Definitio hæc non debet videri superflua. Hinc enim pater, eum, qui contendit rem esse suam, probare debere, quod sibi in ea dominium competat: quam probationem non esse adeo facilem ex iis, quæ porro de dominio demonstrabuntur, elucescet.

§. 125.

Quoniam dominium, quod nos in re aliqua habemus, *Cui meum* eodem jure in re ista excludit ceteros omnes (§. 120.), res *non possit esse* autem ejus non esse possunt, qui dominium in iis non habet (§. 124.); *Quod nostrum est, alterius esse nequit, seu quod meum est, tuum non est.*

§. 126.

Communio positivæ est, in qua plures in re indivisa dominium omnibus conjunctim competens pro parte rata *positivæ quænam sit.* habent.

Plures hic simul in re una eademque idem jus conjunctim habent, quod alias uni competit. Atque ideo omnes simul repræsentant unam personam, in cujus dominio res est in relatione ad alios, qui extra communionem sunt. Quamdiu res indivisa est, dominium quoque nonnisi unum est, nec tot possunt dici dominia, quod sunt in communiione personæ, neque etiam de uno in individuo dici potest, quod habeat in ea re dominium, absolute, sed nonnisi cum addito pro rata. Hinc quilibet eorum fructus percipit pro rata &, ubi res venditur, pretium participat pro rata; ubi dividitur, ratam accipit partem. E. gr. Si Cajo, Titio & Mævio dominium in aliquo prædio competit æqualiter, unus-

quisque tertiam fructuum partem percipit, & ubi venditur, tertiam pretii partem accipit. Ast si Cajus dominium habet pro partibus tribus, Cajus pro duabus, Mævius pro una; Cajo debetur dimidium fructuum & , ubi prædium venditur, pretium dimidium; Titio in utroque casu pars tertia, Mævio sexta, aut, si ager communis dividitur, Cajo cedit ager dimidius, Titio pars tertia, Mævio sexta. Quod si res, quæ erat communis, dividatur, pars, quam unusquisque accipit, est in dominio ipsius a dominio ceterorum distincto. Nec est, quod absonum videatur, loco domini unius, facta divisione, resultare plura, veluti in casu dato tria. Jus enim, quod locum habet in re tota, locum quoque habere potest in qualibet ejus parte, si dividi potest. Geminum quid obtinet in rerum natura, ubi corpus integrum nonnisi unum habere potest centrum gravitatis, quod si tamen in plures dividatur partes in quacunque ratione, quælibet pars centrum gravitatis habet proprium, ut jam sint tot centra gravitatis diversa, quot sunt partes.

§. 127.

*Quinam sit dominus in communi-
one
positiva.*

Quoniam in communi-
one positiva quilibet nonnisi pro parte dominium habet in re communi, omnibus conjunctim competens, qui in communi-
one sunt (§. 126.), dominus vero est, qui in re quadam dominium habet (§. 121.).

*Quilibet, qui in communi-
one positiva est, pro parte rei communis dominus est; omnes conjunctim dominus sunt.*

Ita in exemplo, quod modo dedimus (not. §. 126.), Cajus pro parte tertia dominus est in casu priore, in posteriore pro partibus tribus: nemo autem solus dominus dici potest, sed omnes conjunctim dominus sunt. Neque inanis hæc subtilitas est; quæ enim licita sunt domino, ea non licent nisi omnibus conjunctim, ut adeo ad singulos actus omnium requiratur consensus, quemadmodum deinceps ostendetur; com-
moda

De dominio & modo idem acquirendi origin. 125

moda vero domini distribuantur pro rata, hoc est pro parte, qua quis dominus est, prouti modo monuimus (*not. §. cit.*). Qui subtilitates juris contemnit, is in multis cœcurit, nec nisi alienis oculis videt, in aliis hæsitat, in aliis cespitat. Quamdiu distinguuntur, quæ diversa sunt, de subtilitatibus temerariæ sunt querelæ. Cum dominium sit jus de re pro arbitrio suo disponendi (§. 118.), ut constet, num licite de eadem disponatur, constare utique debet, quinam sit dominus. Quoniam vero in communione positiva dominium est propter utilitatem multorum, pro rata participandam singulis; considerandum quoque, pro qua parte unusquisque dominus sit. Priore respectu omnes conjunctim sunt una persona & utuntur jure indiviso seu eodem in re indivisa; posteriori autem spectantur tanquam plures, & finguli in percipienda utuntur jure sibi proprio.

§. 128.

Qui sunt in communione positiva dominio suo excludunt ceteros omnes, qui extra eam sunt. Etenim dominium involvit *communio* jus excludendi omnes alios eodem jure, in quorum dominio res non est (§. 120.). Quoniam itaque qui in *positiva excludat.* communione positiva sunt, conjunctim dominium habent in re indivisa (§. 126.); qui in eadem sunt dominio suo excludere debent omnes, qui extra eam sunt.

Omnes nimirum conjunctim sunt rei indivisæ dominus (§. 127.); & hætenus spectantur in oppositione ad alios tanquam persona una (*not. §. cit.*). Quamobrem quæ domini vis est in singulis, ea etiam est in iis, qui in communione positiva sunt, ut adeo inter dominium singulorum & eorum, qui in communione positiva sunt, conjunctim spectatorum, nulla prorsus intercedat differentia. Qua de causa quoque nos dominium, quod pluribus conjunctim in re indivisa competit, non distinguimus a dominio, quod

individuo physico est, in relatione scilicet, ad non dominos. Atque adeo rebus natura communibus res singulorum unice opposuimus (§. 110.).

§. 129.

Communio mixta quænam sit.

Communio mixta est, in qua res equidem sunt in dominio universitatis, omnibus tamen non competit nisi usus earundem indifferenter, prouti scilicet unicuique opus fuerit.

Convenit adeo communio mixta cum positiva, quod res a communione primæva, quæ negativa erat (§. 105.); in dominium fuerunt deductæ, universitati competens, cum negativa vero, quod membra universitatis inter se non alio jure utantur, quam quod fuerat in communione primæva (§. 21. 27.). Imitatur positivam respectu eorum, qui sunt extra universitatem; negativam vero intuitu eorum, qui sunt de universitate. Unde apparet, cur eam mixtam vocemus. Equidem non ignoro, communionem vulgo non distingui nisi in negativam & positivam, ita ut in negativa sint res nullius (§. 104.), in positiva vero res in dominium deductæ (§. 126.): nemo tamen negaverit, communionem, quam mixtam vocamus, differre a positiva. Cum enim in positiva qui sunt in communione dominium in rebus indivisis pro parte rata habeant; in mixta qui sunt dominium pro rata non habent, sed eorum respectu res considerantur tanquam nullius. Unde alia prorsus sunt singulorum jura in communione positiva, alia in mixta. Necessè igitur est, mixtam distingui a positiva, quemadmodum hæc distinguitur a negativa. Neque existimandum est, quasi hoc fiat nullius utilitatis gratia. Mixta enim communio religioforum est. Et horum interest, ne eam cum positiva confundant contra intentionem Patrum & Legislatorum eorundem, ut quoad votum paupertatis illibatam servant conscientiam suam. Neque alia de causa Protestantibus vulgo
votum

Votum paupertatis cum divitiis cœnobiorum pugnare videtur, quam quod communionem mixtam cum positiva confundant. Pugnat enim cum positiva, sed pulcherime consentit cum mixta. Votum paupertatis non aliud dicit, quam quod quis rem nullam habere velit in dominio suo, ut adeo nec pro rata dominium in rebus indivisis habere possit voto hoc obstrictus, quemadmodum fert communio positiva (§. 126.). In communiōe autem mixta nemo pro parte dominus est, adeoque in re prorsus nulla, neque divisa, neque indivisa dominium habet.

§. 130.

Qui sunt in communiōe mixta dominio universitatis excludunt omnes, qui sunt extra universitatem. Etenim in communiōe mixta res sunt in dominio universitatis (§. 129.). Quoniam itaque in dominio continetur jus excludendi alios eodem jure, in quorum dominio res non est (§. 120.); universitas dominio suo excludit omnes, qui sunt extra universitatem, seu, quod perinde est, qui sunt in communiōe mixta dominio universitatis eosdem excludunt.

Ita bonis cœnobii excluduntur omnes, qui non sunt religiosi ejusdem cœnobii, etsi accurate loquendo dicere non possint, hæc esse sua, cum sint cœbii & eorum saltem usus indifferenter ipsis pateat, prouti cuique opus fuerit (§. 129.).

§. 131.

Jus disponendi de ipsa substantia rei Proprietas dicitur. Et cui proprietas in re aliqua competit, *Proprietarius quid sit.* appellatur.

Proprietatem & dominium multi pro synonymis habent, nec a se invicem distinguunt, quos inter *Puffendorffus* de J. N. & G. lib. 4. c. 4. §. 2. & *Huberus* ad Inst. lib. 2. tit. 14. §. 13. p. III. 85. a. dominium & proprietatem unum idemque esse

esse pronuncians. Diximus jam ante *not.* §. 118. Jctos Romanos dominium non definivisse: quod & de proprietate tenendum. Vago igitur significato contenti cum fuerint, facile accidere potuit, ut vocabula subindè promiscue usurparent. Etsi autem ea libertate, quæ circa definitiones nominales unicuique competit, proprietatem a dominio distinguere liceat, ut non confundenda a se invicem separentur, si vel maxime tota Interpretum juris Romani cohors proprietatem & dominium unum idemque esse affirmaret; a recepto tamen vocabulorum in Jure significato præter necessitatem recedere nolumus. Sunt autem plures Jcti, qui proprietatem a dominio ita distinguunt, ut proprietatem dicant dominium usufructu deminutum. Quodsi autem a jure in re, vi cujus de eadem pro arbitrio disponere licet, auferas usufructum, non sane relinquitur nisi jus disponendi de ipsa substantia rei, quod proprietatis nomine indigitari potest. Immo nec hic significatus a mente Jctorum Romanorum alienus. Unde *Scharidus* in *Lexico vocabulo Proprietas*: domini nomine, inquit, solidum dominium fere intelligitur, id est, in quo usufructus inest, unde usufructus dominium appellatur *l. 3 ff. de usufr.* Cum igitur dominium usufructu deminutum significare vellent, proprietatem dixerunt, ut patet ex titulo de usufructu locis innumeris, in quibus usufructus proprietati opponitur. Hæc ille. Nostrium non est intextuum explicatione tempus consumere. Sufficit enim ostendisse, quod significatus vocabuli Proprietatis non sit a nobis noviter confictus. Quoniam jus, quod præter usufructum dominio inest, ab eo distingui necesse est, quemadmodum deinceps patebit, adeoque vocabulo opus est, quo idem indigemus; nullum convenientius reperiri potuit, quam proprietas.

§. 132.

Res propria
quanam di-
catur.

Res propria dicuntur, in quibus jus proprietatis habemus.

Ita

De dominio & modo idem acquirendi origin. 129

Ita ager proprius est, in quo jus proprietatis nobis est: similiter domus propria est, in qua jus proprietatis habemus.

§. 133.

Res singulorum sunt res propria. Etenim si res factæ sunt *Quanam* singulorum, unicuique competit jus pro arbitrio disponendi de rebus proprio ipsius juri subjectis (§. 117.), consequenter de substantia ipsorum. Enimvero jus disponendi de substantia rerum proprietatis est (§. 131.). Quando itaque res factæ sunt singulorum, unusquisque in iis, quæ juri ipsius proprio subjiciuntur, jus proprietatis habet. Sed in quibus nobis jus proprietatis est, eæ res nobis propriæ sunt (§. 132.). Res igitur singulorum sunt res propriæ.

Paret itaque a communionem primæva, utpote qua sublata res, quæ fuerant communes, singulorum fiunt (§. 111.), transitum fieri ad proprietatem. Quamprimum adeo communio primæva tollitur, communia fiunt propria.

§. 134.

Res aut communes sunt, aut propria. Etenim aut communes *Quales res* sunt, aut singulorum (§. 110.). Sed res singulorum *esse possunt:* propriæ sunt (§. 133.). Ergo res aut communes, aut propriæ sunt.

Inter communionem adeo negativam & proprietatem non datur medium. Unde qui in communionem negativam degunt, nihil proprii habent, & qui nihil habent proprii, in negativa communionem degunt. Religiosi vi voti paupertatis nihil proprii habere possunt. Atque adeo patet communionem, in qua vivunt, quoad ipsos esse negativam, quemadmodum paulo ante (*not.* §. 129.) diximus.

§. 135.

Jus disponendi de quolibet rei usu pro arbitrio suo di- *Jus utendi*
(*Wolfii Jur. Nat. Pars II.*) R *cimus & fruendi*

*quod non
dicatur.*

cimus *Jus utendi*: jus autem disponendi de quolibet rei fructu pro arbitrio suo *Jus fruendi*: jus utendi & fruendi conjunctim *Jus utendi fruendi*, omiſſa conjunctione copulativa.

Equidem has definitiones jam dedimus in Theologia naturali (*part. I. §. 957. 958.*); quoniam tamen hic quædam de iis adhuc monenda ſunt, ea repetenda eſſe duximus, præfertim cum hic propria earum ſedès fit. Conſiderari poteſt jus utendi & fruendi vel tanquam in dominio contentum, vel tanquam eodem ſejunctum. Quando in Jure Romano jus utendi vocatur ſimpliciter uſus, jus utendi fruendi vero uſusfructus poſteriori modo ſpectatur. Quamobrem quoties de jure utendi & fruendi tanquam in dominio contento loquemur, nunquam uſum & uſumfructum dicemus, ne ambiguitati obnoxia ſiant, quæ præſpicua eſſe debent.

§. 136.

Jus in dominio con-
ſentia.

Dominium continet & proprietatem, & jus utendi, & jus fruendi. Eſt enim dominium jus proprium de re aliqua diſponendi pro arbitrio ſuo, prouti ſcilicet viſum fuerit (§. 118.), nec permittit, ut alius quicumque de eadem ullo modo diſponat (§. 120.). Quoniam itaque vel de ſubſtantia rei, vel de uſu ejus, vel denique de fructu diſponi poteſt, dominum continet jus diſponendi de ſubſtantia, uſu & fructu rei pro ſuo arbitrio. Enimvero jus diſponendi de ſubſtantia rei pro arbitrio ſuo proprietas eſt (§. 131.); jus diſponendi de uſu, itemque de fructu rei pro arbitratu ſuo jus utendi & jus fruendi eſt (§. 135.). Dominium itaque continet & proprietatem, & jus utendi, & jus fruendi.

E. gr. Ponamus tibi competere dominium in arbore; licebit tibi eandem excindere, ſi viſum fuerit, vel ramos amputare, furculos trunco inſerere alterius ſpeciei: quod dum
facis.

De dominio & modo idem. acquirendi origin. 137

facis, de ipsa substantia disponis jure proprietatis. Licebit ligna arboris excisæ concremare vel alii usui cuicumque, quem habere possunt, adhibere, sub umbra virentis sedere, quancumque & quotiescunque visum fuerit, ac arborem omnium usui tuo destinare, cui inservire potest, qualiscunque tandem fuerit, vi juris utendi. Denique fructus, quos profert arbor, tibi percipere licet jure fruendi & de hisce fructibus deinceps disponere porro pro arbitrio tuo tanquam rebus tuis.

§. 137.

Dominium plenum est, quod nullo jure deminutum in dominio contento. Quamobrem cum dominium contineat & proprietatem, & jus utendi, & jus fruendi (§. 136.) ; sit. dominio pleno inest proprietas, ac jus utendi fruendi nulla ex parte deminutum.

Quomodo fieri possit, ut dominium jure quodam ad ipsum pertinente deminuat vel ex toto, vel ex parte, ostendemus inferius. Quamobrem in præsentî non expendimus objectionem, quæ fieri poterat, quomodo dominium subsistere possit, sublato jure quodam ad ipsum pertinente: id enim perinde videtur, ac si triangulum æquilaterum subsistere deberet, sublata laterum æqualitate.

§. 138.

Quoniam dominium plenum continet proprietatem & jus utendi fruendi (§. 137.), dominium vero omnes eodem jure excludit, in quorum dominio res non est (§. 120.); *Quo jure excludantur non domini. dominium plenum excludit omnes proprietate, jure utendi, jure fruendi, in quorum dominio res non est.*

Quando dominum simpliciter appellamus, semper intelligimus dominium plenum. Quemadmodum corpus humanum simpliciter dictum denotat corpus integrum nulla

ex parte mutilatum. Quodsi adeo perpendas, quinam actus sub proprietate, quinam sub jure utendi, quinam denique sub jure fruendi contineantur; haud difficile erit, in dato quocunque casu definire, quinam actus sint domino liciti & quibus non dominus excludatur, quosque adeo dominus ferre non tenetur in non domino (§. 121.).

§. 139.

Quando res in dominium deducantur. Si res sunt singulorum, in dominium deducuntur. Si enim res singulorum fiunt, ita subjiciuntur juri singulorum, ut unicuique competat jus pro arbitrio suo de rebus disponendi (§. 117.). Quoniam itaque jus disponendi de re pro arbitrio suo dominium est (§. 118.); quando res fiunt singulorum, in dominium deducuntur.

Cum jure singulorum in re ponitur dominium; unde dominia cæperunt, quamprimum res nonnullæ factæ sunt singulorum.

§. 140.

Quando ea introduci necesse sit.

Quoniam dominia introducuntur, ubi res fiunt singulorum (§. 139.), res autem singulorum fiant necesse est communionem primævam sublata (§. 111.); *communione primæva sublata, dominia introduci necesse est.*

Inter communionem adeo primævam & dominium non datur jus intermedium, per quod ab illa ad hoc fit transitus. Sive enim multi conjunctim juri suo proprio res quasdam subjiciunt, sive singuli singulas suas faciunt, sublata communionem dominia introducuntur. Singuli autem res quasdam in dominium suum statim deducere possunt, neque opus est, ut ante deducantur in communionem primævam.

§. 141.

§. 141.

Legi naturæ non repugnat, ut dominia introducantur. Et- *An dominio-*
enim communione primæva sublata, dominia introduci ne- *rum intro-*
cesse est (§. 140.), ut adeo utrumque fiat uno eodemque *ductio legi*
actu. Enimvero legi naturæ non repugnat, ut communio *naturæ re-*
primæva tollatur (§. 109.). Quamobrem nec eidem re- *pugnet.*
pugnat, ut dominia introducantur.

Idem etiam ostenditur hoc modo. Legi naturæ non repugnat, ut res fiant singulorum (§. 108.). Enimvero quando res fiunt singulorum, in dominium deducuntur (§. 139.). Legi adeo naturæ non repugnat, ut res in dominium deducantur, consequenter ut dominia introducantur.

Videmus itaque dominiorum introductionem non fuisse illicitam. Errant adeo, qui sibi persuadent, quasi homo bona conscientia nihil in dominio habere possit, ac propterea communionem mixtam introduci volunt. Quodsi dominia rerum essent illicita, nec communio mixta licita foret, propterea quod res pluribus ita communes, ut earum usus singulis indifferenter pateat, prout unicuique opus fuerit, quemadmodum obtinet in communione primæva (§. 27.), in dominio universitatis sunt (§. 129.), adeoque dominium tanquam legi naturæ non adversum supponunt. Dominia rerum non invita naturæ lege fuerunt introducta.

§. 142.

Communio nec positiva, nec mixta legi naturæ repugnat. In *Communio*
communione positiva pluribus in re indivisa dominium pro *positiva &*
parte competit (§. 126.), ut adeo perinde sit, sive singu- *mixta num*
li in aliqua parte separatim dominium habeant, sive uni- *legi naturæ*
versi seu omnes simul habeant dominium in re indivisa. E- *repugnet.*
nimvero dominia legi naturæ non repugnant (§. 141.).

Quamobrem nec eidem repugnat communio positiva.
Quod erat unum.

In communione negativa res sunt in dominio universitatis, omnibus tamen non competit nisi usus earundem indifferenter, prouti unicuique opus fuerit (§. 129.), adeoque nullius eorum res universitatis dominio subjectæ censentur, quemadmodum in communione negativa (§. 104.), qualis est primæva (§. 105.). Communio itaque mixta partim jus domini, partim jus communionis primævæ continet. Enimvero nec communio primæva (§. 106.), nec dominium legi naturæ repugnat (§. 141.). Ergo nec communio mixta eidem repugnat.

Videmus itaque, nec communionem positivam, nec mixtam illicitam esse. Non invita igitur naturæ lege & in communione primitiva persistere possunt homines, & communionem positivam introducere, & in mixta vivere, & dominia singularia communioni cuicumque præferre, prouti ipsis commodum visum fuerit. Loquimur autem hic de juribus hisce in se spectatis. Quodsi enim eadem spectentur sub certis circumstantiis, lex naturæ perfectiva præferri jubet jus, quod pro istis circumstantiis melius. Ita instituto religiosorum convenientissima est communio mixta, qui exemplo suo praxin Christianismi docere debent ceteros, quemadmodum hinc facile ostendi poterat. Eam igitur dominiis singularibus & communioni positivæ prætulerunt illorum Patres ac Legislatores, communione primæva non amplius subsistente, nec denuo introducenda ob rationes, quas ex supra demonstratis facile petere licet.

§. 143.

Quomodo in In communione positiva unusquisque pro rata excludit ceteram
communione ros, qui in communione sunt, proprietate & jure utendi fruendi.
 Qui

De dominio & modo idem acquirendi origin. 135

Qui enim in communione positiva est, pro rata dominium ^{positivum} non habet in re indivisa (§. 126.), adeoque perinde est ac si pars ^{non excludat} quaedam rei in dominio ipsius esset. Enimvero si pars rei ^{alterum} divisae in ipsius dominio esset, jure suo in ea excluderet ceteros, qui in ceteris partibus dominium haberent (§. 120.). Ergo qui in communione positiva est pro rata jure, quod in re indivisa habent omnes conjunctim, excludit ceteros. Quoniam itaque dominium proprietatem & jus utendi fruendi continet (§. 136.); qui in communione positiva est, pro rata excludit ceteros, qui in eadem sunt, proprietate & jure utendi fruendi.

Hanc propositionem addere lubuit, ut tanto evidentius pateret, res in communione positiva non differre a rebus singulorum, sive eas referas ad eos, qui sunt in communione, sive ad ceteros, qui sunt extra eandem. Ubivis enim vis juris proprii sese exerit, qua res sunt singulorum (§. 5.). Proderit tamen praeterea hanc propositionem etiam notasse ob alia.

§. 144.

Qui in communione mixta sunt, eodem inter se jure utuntur, quod est in communione primæva. Quale jus ^{eorum qui in} Etenim qui in communione mixta sunt, iis non competit nisi usus rerum ^{communione} indifferenter, prouti cuique opus fuerit, nec praeterea aliud ^{mixta sunt.} In rebus, quæ sunt universitatis, jus competit (§. 129.). Enimvero in communione primæva rerum usus unicuique indifferenter patet, prout ipsi opus fuerit (§. 27.), nec ulli praeter rerum usum necessarium jus quoddam in eas competere potest (§. 21.). Quamobrem qui in communione mixta sunt, eodem inter se jure utuntur, quod est in communione primæva.

Quæ

Quæ igitur de communione primæva demonstrata sunt, ea etiam ad mixtam applicari possunt respectu eorum, qui in eodem sunt. Principium adeo hoc sæcundum est, siquidem communionem religiosorum intimius inspicere volueris: id quod utile est in multis Juris Canonici capitibus.

§. 145.

Quomodo unus excludat
munione est,
alterum in usu non consumitur,
eadem tempore, quo eadem utitur,
si alii u-
communione sum participare nequeunt.
Qui in communione mixta sunt,
eadem inter se jure utuntur,
quod est in communione primæva
(§. 144.). Enimvero si in communione primæva tu
re quadam in singulari, quæ usu consumitur, actu uteris,
nemo alius ejusdem usum licite prætere tendere potest, adeoque tu actuali ejus usu excludis ceteros omnes; si vero res,
qua uteris, usu non consumitur, nemo alius eodem tempore ejusdem usum prætere tendere licite potest, adeoque eo, quo uteris tempore, usu actuali ceteros omnes excludis (§. 35.).
Quod si vero rei, quem actu facis, usum adhuc alii participare possunt, participatio promiscue omnibus volentibus permittenda (§. 40.).
In communione igitur mixta nemo excludit alterum, qui in communione est, nisi actuali rei, quæ usu consumitur, usu, aut, si ea usu non consumitur, eodem tempore, quo eadem utitur, siquidem alii eundem participare nequeunt.
In communione adeo mixta nemo alterum excludit jure quodam in re, sed tantummodo facto, quod pluribus circa eandem rem simul competere nequit. Neque hæc exclusio venit a jure ad rem, quod omnium commune est, sed ab impossibilitate physica, quod scilicet actualis rei cujusdam usus, qui in facto consistit, plurium simul esse non potest.

In communione mixta nemo excludit alterum, qui in communione est, nisi usu actuali rei, qua usu consumitur, aut, si ea alterum in usu non consumitur, eodem tempore, quo eadem utitur, si alii u-
communione sum participare nequeunt. Qui in communione mixta sunt,
eadem inter se jure utuntur, quod est in communione primæva (§. 144.). Enimvero si in communione primæva tu
re quadam in singulari, quæ usu consumitur, actu uteris,
nemo alius ejusdem usum licite prætere tendere potest, adeoque tu actuali ejus usu excludis ceteros omnes; si vero res,
qua uteris, usu non consumitur, nemo alius eodem tempore ejusdem usum prætere tendere licite potest, adeoque eo, quo uteris tempore, usu actuali ceteros omnes excludis (§. 35.).
Quod si vero rei, quem actu facis, usum adhuc alii participare possunt, participatio promiscue omnibus volentibus permittenda (§. 40.).
In communione igitur mixta nemo excludit alterum, qui in communione est, nisi actuali rei, quæ usu consumitur, usu, aut, si ea usu non consumitur, eodem tempore, quo eadem utitur, siquidem alii eundem participare nequeunt.

In communione adeo mixta nemo alterum excludit jure quodam in re, sed tantummodo facto, quod pluribus circa eandem rem simul competere nequit. Neque hæc exclusio venit a jure ad rem, quod omnium commune est, sed ab impossibilitate physica, quod scilicet actualis rei cujusdam usus, qui in facto consistit, plurium simul esse non potest.

De dominio & modo idem acquirendi origin. 137

fit. Licitam vero hanc exclusionem facit ipsum jus commune, quod sine eadem nulli prodesse poterat: actualis enim usus determinatur per indigentiam utentis, cui usum rerum communium proportionatum esse vult jus omnibus competens (§. 27.).

§. 146.

*Res aliena dicitur, quæ non est in dominio nostro, sed Res aliena
dominio alterius subjecta. quamam sit.*

E. gr. Liber, qui est Titii, tuus non est, consequenter in eo dominium habet Titius, tu non habes. Liber igitur alienus est. Probe vero notandum est, ut res aliena dici possit, utrumque requiri, nimirum ut non habeas dominium in ea, & ut alterius dominio sit subjecta. Uno eorum deficiente, res aliena non erit. Ita avis, quæ per ærem volitat, tua non est, cum in eadem dominium non habeas. Neque tamen est aliena, cum nulli adhuc hominum dominium in eadem competat, consequenter nullius sit. Hinc in communiōne primava res nulla dici potest tua, nec tamen etiam ulla dici potest aliena, sed communis dicenda.

§. 147.

*De rei aliena substantia, usu & fructu nemo pro arbitrio suo Quod de ea
disponere potest.* Etenim res aliena in dominio alterius est nullo modo (§. 146.), adeoque is, in cujus dominio est, jure suo excludit omnes, in quorum dominio non est (§. 120.). Quamobrem cum illa in dominio non sit tuo (§. 146.), idem etiam te excludit jure suo. Competit autem ei, in cujus dominio est, jus disponendi de substantia, usu & fructu rei (§. 136. 131. 135.). Ergo te excludit omni jure disponendi de substantia, usu & fructu rei. Patet igitur neminem pro arbitrio suo de rei alienæ substantia, usu & fructu disponere posse.

Loquimur hic de jure disponendi de re aliena, quale nullum esse apparet ex demonstratione. Quamobrem non opus est, ut addamus, domino invito. Tacite enim supponitur, quod non constet de domini voluntate, seu idem non fiat, domino volente. Tunc enim quod per alium facit, per se fecisse putatur. Et de hoc casu dicemus suo loco.

§. 148.

*Res mobiles
quoniam di-
cantur.*

Res corporales dicuntur mobiles, quæ de loco in locum moveri possunt salva substantia sua.

Ita res mobiles sunt omnia utensilia, libri, pecudes, fruges, olera, vestes. Neque enim hic attenditur, num natura aut ars eas a rebus aliis separatas produxerit, ut de loco in locum transferri possint, quales sunt lapilli, pisces, pulli & gallinæ, ova gallinarum, utensilia; an vero rebus aliis cohæreant, a quibus separata demum de loco in locum transferri possint, ut fructus arborum, olera. Quando nimirum salva rei, cui cohærent, suaque substantia separari possunt; cohæsiō ista minime obstat, quo minus substantia sua salva de loco in locum transferri possint, nec ea ad substantiam rei alterius pertinent.

§. 149.

*Res immobili-
les quoniam
sunt.*

Res immobiles sunt, quæ salva substantia sua de loco in locum moveri non possunt.

Ita res immobiles sunt omnes fundi, veluti agri, prata, horti, item ædificia.

§. 150.

*Possessio quid
sit.*

Detentio rei tanquam suæ, sive quis eam suam esse putet, sive suam esse & ab aliis pro tali haberi velit, dicitur Possessio. Et qui rem possidet, Possessor vocatur.

Sumitur possessio de facto, non de jure: cui enim competat jus possidendi, deinceps inquirendum. Sunt equidem, qui possessionem per jus definiunt; sed cum etiam rem possidere dicantur, qui jus possidendi non habent, jus possidendi & jus possessionis ab ipsa possessione distinguere malumus: qua in re etiam præeuntes habemus Jctos alios. Jcti Romani possessionem non definiverunt: unde in ea definienda multum desudarunt interpretes Juris & Glossa in. l. 38. ff. de V. O. notat, etiam peritissimos nescivisse definire possessionem. *Constantinus Hermonopulus* tit. 1. lib. 2. Epit. Jur. possessionem esse, ait, detentionem, quæ animo dominantis fit. Atque hæc definitio, si rem, non verba spectes, cum nostra coincidit. Quoniam enim res nostra est, in qua dominium habemus (§. 124.); rem tanquam suam detinet, qui in ea dominium exercere voluerit: id quod *Hermonopulus* uno vocabulo dominari dicit. Dominari nimirum idem est ac ea facere, quæ jure domini facere licet.

§. 151.

Quoniam possessor rem detinet tanquam suam (§. *Qualis sit a-*
150.), nostrum vero est, quod in dominio nostro est (§. *nimus possi-*
124.) & qui rem in dominio habet, ejus est dominus (§. *dentis.*
121.); *possessor vel putat se esse dominum, vel pro domino haberi vult, etsi norit se dominum non esse.*

Qua de causa vero quis se dominum rei existimare possit, patebit ex iis, quæ de modo dominium acquirendi demonstraturi sumus: unde simul constabit, quo modo quis certus esse possit, se dominum non esse.

§. 152.

Quoniam possessor rem detinet tanquam suam (§. *Quinam*
150.), res vero aliena nostra non est (§. 124. 146.); *Qui rem non possidet tanquam alienam, ut non modo norit eam esse alterius, verum nec pro sua eam haberi velit, is eam non possidet. detinet.*

Ita qui ædes incolit ex contractu locationis conductionis, eas novit esse alterius, nec vult haberi pro suis; ædes igitur non possidet. Similiter qui librum sibi commodatum detinet, eum non modo novit esse alterius, sed nec pro suo haberi vult. Eum igitur non possidet. Hinc conductor non dicitur possessor rei conductæ, nec commodatarius rei commodatæ. Uterque enim re non utitur, nisi consensu domini, nec eidem competit usus pro arbitrio suo, sed voluntate domini definitus, prouti suo loco constabit.

§. 153.

Possessor bona & mala fidei quinam sit.

Possessor bona fidei est, qui rem, quam possidet, putat esse suam. Ast mala fidei possessor est, qui rem, quam possidet, novit esse alienam. Quamobrem cum nostrum sit, in quibus dominium habemus (§. 124.), consequenter cuius dominus sumus (§. 121.), aliena vero res sit, quæ in dominio nostro non est, sed dominio alterius subjecta (§. 146.), consequenter cuius nos non sumus dominus, sed alius est (§. 121.); *Possessor bona fidei putat se esse dominum; ast mala fidei possessor novit, non se, sed alium dominum esse, vult tamen dominus esse & pro eo haberi.*

Quando b. f. possessor rem, quam possidet, dicit esse suam, quod pro verò habet, affirmat: ast quando malæ fidei possessor idem dicit, quod falsum esse novit, affirmat.

§. 154.

Qua ignorantia laboraret qui rem alienam bona fide possidet.

Si bona fidei possessor rem alienam possidet, eam alienam esse ignorat. Putat enim rem, quam possidet, esse suam (§. 153.). Quamobrem cum nostrum esse nequeat, quod alienum est (§. 140. part. I. Jur. nat.); bonæ fidei possessor ignorare debet, rem, quam possidet, esse alienam, si talis fuerit.

Ostenditur etiam indirecte hoc modo. Ponamus si fieri

fieri possit, te rem alienam possidentem non ignorare, quod aliena sit. Eam igitur alienam esse nosti (§. 27. part. 1. Phil. pract. univ.). Enimvero si noveris rem, quam possides, esse alienam, malæ fidei possessor es, non bonæ fidei (§. 153.): quod est contra hypothecin.

Quomodo fieri possit, ut quis existimet rem suam esse, quæ aliena est, adeoque alienam esse ignoret, ex modis acquirendi rerum dominia, præsertim derivativis patebit.

§. 155.

Quoniam *bonæ fidei possessor* rem alienam possidens ignorat, eam alienam esse (§. 154.); *quamprimum scit, rem, seffor b. f. si- quam possidet esse alienam, in malæ fidei possessorem abit* (§. 153.). *at possessor*

Bona fides involvit ignorantiam, quod res, quæ posside-*m. f.* tur, sit aliena, nec absque ea subsistere potest. Sublata igitur ignorantia, bona fides expirat. Bona autem fide expirante, mala adest. Cum enim inter bonam & malam fidem non detur medium, quemadmodum ex definitionibus possessorum bonæ ac malæ fidei inter se collatis intelligitur (§. 153.); una posita, tollitur altera.

§. 156.

Qui dubitat, utrum res, quam possidet, sua sit, nec ne, malæ fi- *An dubitatio*
dei possessor non est; bona tamen fides vacillat. Qui enim du-*de dominio*
bitat, utrum res, quam possidet, sua sit, nec ne; is nec no-*rei efficiat*
vit, eam esse suam, nec eam esse alienam (§. 417. part. 2. *malam &*
Theol. nat.). Quoniam itaque possessor malæ fidei non est, *dem-*
qui non novit rem, quam possidet, esse alienam (§. 153.);
qui dubitat, utrum res, quam possidet, sua sit, nec ne, *malæ*
læ fidei possessor non est. *Quod erat unum.*

Enimvero qui dubitat, utrum res, quam possidet, sua sit, nec ne, ei rationes quædam adesse debent, *ar non im-*
possibi-

possibile videatur, rem esse alienam (§. 417. part. 2. Theol. nat. & §. 70. Ontol.), consequenter in eo hæret, num rem pro sua habere possit, quemadmodum bonæ fidei possessori persuasum esse debet (§. 153.). Quia tamen malæ fidei possessor nondum efficitur *per demonstrata n. 1.* bona fides saltem vacillat. *Quod erat alterum.*

Equidem in jure civili, ubi actuum externorum saltem ratio habetur, dubitatio hæc non attenditur; in jure tamen naturæ negligenda non est, quod etiam conscientiæ rationem haberi vult. In hoc igitur jure inquiritur in omnes latentes animi recessus, ut is ab omni labe purgetur, quantum facultatum nostrarum usus permittit. Dubitationis illius sibi conscius est, qui dubitat. Ast nemo alius eam perspicere potest, nisi signis quibusdam externis prodatur. Quamobrem ea saltem expendenda venit, ubi quis propriæ conscientiæ rationem habere voluerit, ut constet, quid in hac dubitatione faciendum, ne conscientiæ tranquillitas labefactetur, prouti suo loco docebimus. Idem vero nosse debent, qui conscientiæ aliorum præficiuntur, ut, si cui subriantur scrupuli, eos eximere valeant.

§. 157.

*Cuinam jus
possidendi
competat.*

Jus possidendi non competit nisi domino. Domino enim dominium competit in re (§. 121.), adeoque ea sua est (§. 124.). Quamobrem cum dominus excludat jure suo omnes alios, in quorum dominio res non est (§. 120.); nemini quoque rem detinere licet tanquam suam, nisi qui dominus est. Quoniam itaque rem possidet, qui eam detinet tanquam suam (§. 150.); nemini quoque præter dominum jus possidendi competere potest.

Hinc patet, cur possessio male dicatur a quibusdam Juris Romani interpretibus *jus*, ceteris recte contradicentibus.

Jus

De dominio & modo idem acquirendi origin. 143

Jus enim possidendi ab actu possessionis distinguendum est. Illud competere nequit nisi dominio; possessionem vero habere potest etiam non dominus, cui jus possidendi non competit. Ceterum jus possidendi, quod dicimus, & quod dominium continet, non confundendum cum jure possessionis, de quo deinceps dicemus.

§. 158.

Quoniam jus possidendi non competit nisi domino (§. *Cuinam non* 157.), *non dominus rem alienam jure non possidet.* *competat.*

Si quis putat rem esse suam, cum non sit, eamque possidet, jure rem possidere nequit, cum enim nemo rem possidere velit nisi utilitatis ex ea percipiendæ gratia, non domino tribui deberet jus omnem ex re utilitatem percipiendi, quod absurdum (§. 138.). Unde possessio neminem tuetur adversus dominum, sed res, quæ possidetur ab alio, in possessionem domini tradenda. Hinc etiam qui credit se dominum esse, cum non sit, bona fide, non jure rem possidere dicitur (§. 153.).

§. 159.

Si quis ignorat rem, quam possidet, esse alienam, & ignorantia Quando i-
ejus invincibilis est, bonæ fidei possessor est: Si vero ignorantia
fuerit vincibilis, pro possessore malæ fidei habendus. Etenim si *bonæ fidei,*
ignorantia fuerit invincibilis, possessori imputari nequit, quando mala
quod rem, quæ aliena est, putet esse suam (§. 550. part. I. Phil. fidei possesso-
pract. univ.). Quamobrem cum bonæ fidei possessor sit, qui *rem efficiat.*
rem, quam possidet, putat esse suam (§. 153.); si quis ignorat
rem, quam possidet, esse alienam, & ignorantia ejus fuerit
invincibilis, possessor bonæ fidei est. Quod erat unum.

Enimvero si ignorantia fuerit vincibilis, possessori imputandum est, quod ignoret, rem, quam possidet, esse alienam (§. 549. part. I. *Phil. pract. univ.*), adeoque pro sciente habe-

habetur. Quamobrem cum malæ fidei possessor sit, qui scit seu novit rem esse alienam (§. 153.); si quis ignorat rem, quam possidet, esse alienam, & ignorantia ejus fuerit vincibilis, pro possessore malæ fidei utique habendus. *Quod erat alterum.*

Qui ignorantia vincibili laborat, eum ignorantia non excusat (*not.* §. 549. *part. I. Phil. pract. univ.*). Quodsi igitur possessor bonæ fidei haberetur, qui ignorans rem, quam possidet, esse alienam, ignorantia vincibili laborat; eum ignorantia excusaret, quod rem alienam tanquam suam detinuerit, nec domino restituerit, consequenter ignorantia vincibilis cum invincibili in eundem censum referretur: quod utique absurdum. Propositio præsens non solum usui est, ubi conscientiæ rationem habueris; sed eadem quoque utemur tanquam principio ad demonstranda alia, quæ etiam usu fori comprobata sunt.

§. 160.

Possessor b. & m. f. num ju- re de re disponat. Possessor tam bonæ, quam malæ fidei de re aliena, quam possidet, nullo jure disponit. Etenim possessor bonæ fidei tantummodo putat se dominum esse, malæ fidei possessor autem novit, se non esse (§. 153.), neuter igitur in re, quam possidet, dominium habet (§. 121.). Enimvero dominus jure suo de re pro arbitrio suo disponendi excludit omnem non dominum (§. 120. 118.). Possessor igitur tam bonæ, quam malæ fidei de re aliena, quam possidet, nullo jure disponit.

Ratiocinamur hic de factis hominum, quomodo ex notionibus distinctis ratiocinari datur. Quæ enim ex notionibus rerum consequuntur, ea ipsis tribuendæ. Et ubi jus naturæ spectamus, nil admitti potest tanquam verum, nisi quod ex definitionibus tanquam assumpto deducitur sive absolute,

De dominio & modo idem acquirendi origin. 145

solute, sive sub certa conditione. De re disponere pro arbitrio suo domini est (§. 118.). Quare non dominus de eadem pro arbitrio suo disponere nequit. Nec sufficit, quod ignoret rem esse alienam, & se dominum putet. Ignorantia enim hæc ex non domino non facit dominum, nec jus alterius in eum transfert.

§. 161.

Quoniam de re disponit, qui eadem utitur & fruitor, *An possessor possidet tam bona, quam mala fidei de re aliena, quam b. & m. f. jus possidet, nullo jure disponit (§. 160.); uterque etiam re utendi & aliena, quam possidet, nullo jure utitur & fruitor; seu nullum fruendi re ipsi jus utendi & fruendi competit.* *habeat.*

Hinc fructus, quos percipit ex re aliena, alieni sunt, e-
jus nempe, qui dominium in re habet (§. 136.), si vel maxime ignoret, cujusnam sint, immo si putet, eas esse suas.

§. 162.

Immo quia possessor tam bona, quam mala fidei de re aliena, *Quales sint* quam possidet, nullo jure disponit (§. 160.), *quicquid a- ejus actus.* git, in nudo facto consistit & factum juri alterius, scilicet domini, *contrarium.*

Dicitur nimirum hic *factum nudum*, quod jure destituitur. Sibi arrogat possessor, quod alterius est.

§. 163.

Cumque actus omnes dominio alterius contrarii illi- *Idem porro* citi sint (§. 123.), *quicquid agit possessor tam bona, quam mala expenditur.* fidei, dum de re aliena, quam possidet, disponit, id in se spectatum *ill-* *icitum est, etsi factum possessori bonæ fidei ob ignorantiam invin-* *cibilem (§. 159.) non imputetur (§. 550. part. I. Phil. pract.* *univ.), ob ignorantiam tamen vincibilem (§. 159.) & scien-* *tiam*
(*Wolffii Jur. Nat. Pars II.*) T

nam (§. 153.) imputetur possessori mala fidei (§. 549. 705. 708. part. I. Phil. pract. univ.).

Possessor b. f. non potest dici injustus, quod agit contra jus alterius, quia ignorat, se contra jus alterius quicquam facere, nec ignorantiam evitare potuit, si vel maxime voluerit. Propositio præsens probe tenenda est, utemur enim ea suo loco ad demonstranda alia. Neque enim existimandum est, nos præter necessitatem nimis subtiliter in ea inquirere, quæ ex definitionibus consequuntur.

§. 164.

Quomodo dominus usugat, dum de ea disponit, jure quidem facit, attamen peccat. Quod juris sui peccare possit.

Si qui rem suam possidet eam putet esse alienam, quicquid a-
dominus usugat, dum de ea disponit, jure quidem facit, attamen peccat. Quod-
juris sui peccare possit. (§. 124.), adeoque tibi competit jus disponendi de eadem pro arbitrio tuo (§. 118.). Quicquid igitur agis, dum de ea quomocunque disponis, jure tuo facis. Quoniam tamen putas, rem istam esse alienam, eam dominio alterius subjectam esse putas (§. 146.), consequenter quod facis, dum de ea disponis, dominio alterius contrarium, adeoque illicitum esse censet (§. 123.). Cum vero hoc non obstante id facias, contra conscientiam erroneam agis (§. 419. part. I. Phil. pract. univ.). Qui contra conscientiam erroneam agit, peccat (§. 446. part. I. Phil. pract. univ.). Quamobrem quicquid agas, dum de re tua, quam alienam esse putas, quomocunque disponis, peccas.

Videmus adeo, quomodo dominus, dum jure suo utitur, peccare possit. Unde apparet, quam necesse sit pro salvanda conscientia sua, ut quis de jure suo certus sit.

§. 165.

Contra com-

Si qui rem suam possidens eam putet esse alienam, quicquid facit,

De dominio & modo idem acquirendi origin. 147

facit, dum de ea disponit, nemini injuriam facit. Etenim si res scientiam tua est, non ideo desinit esse tua, quod putes eam esse alienam, quod brevitatis causa nemine contradicente sumitur. Quoniam igitur in re tua dominium habes (§. 124.), eo minus eodem jure excludis omnes alios non dominos (§. 120.), nec alicui injures tua potest simul esse alterius. Vi domini tibi competit jus disponendi de re tua (§. 118.), nemini vero præter te jus idem competere potest per demonstrata. Quamobrem quicquid facis, dum de re, quam possides, disponis, nil facis quod contra jus alterius est. Enimvero qui nihil facit, quod contra jus alterius est, nemini injuriam facit (§. 859. part. I. Jur. nat.). Ergo si rem, quam possides, putas esse alienam, quicquid facis, dum de ea disponis, nemini injuriam facis.

Nemo est, qui de injuria sibi facta conqueri possit, cum nemo sit, qui affirmare queat, contra jus suum quicquam fuisse factum. Peccat enim dominus qui rem suam putat esse alienam (§. 164.), non quod injuriam faciat alteri, sed quod habeat voluntatem injuriam alteri faciendi, idem omnino facturus, quod nunc inscius jure suo facit, etiamsi nosset rem esse alterius.

§. 166.

Dum res, quæ erat nullius, dominio subjiuntur, jus, quod Quale jus erat omnium commune, transit in unum. Etenim res in dominium deducuntur, dum sublata communione primæva sunt dominium unius singulorum (§. 139. 140.). Enimvero in communione primæva omnibus hominibus in rem quamcunque idem jus competit (§. 24.), dum vero fiunt singulorum, in eadem rem non nisi uni cuidam soli in rem quandam in singulari convenit (§. 5.). Jus adeo, quod erat omnium commune, transit in unum, dum res dominio subjiuntur quæ erat nullius.

Cum nobis jam ostendendum sit, quomodo dominus re sua uti debeat, ne eadem abutatur, quale sit jus domini paulo accuratius inquirendum. Sane etsi dominium liberam dicat dispositionem de re sua (§. 118.), cum tamen nemo non fateatur, homines re sua abuti posse, quilibet hoc ipso largitur, libertatem istam lege naturali limites recipere, ultra quos extendi nequeat, seu non debeat. Quamobrem cum in locum communionis primæve succedant dominia, quid liceat domino dijudicandum ex eo, quod licitum erat in communiōe primæva, & quod exigit jus proprium loco communis exurgens. Unde perpendendum est jus, quod in dominos transit, communiōe primæva sublata. Sumi autem poterat vel sine probatione, dum dominia introducuntur, jus, quod erat omnium commune, transire in singulos fierique singulorum proprium. Unde & dominium per jus proprium definivimus (§. 118.). Ceterum hic non repetimus, quod jam aliquoties inculcavimus, quomodo quoad dominum plures simul spectentur instar unius personæ (not. §. 110.), & quo respectu hominum quædam multitudo repræsentet unam personam (§. 113.).

§. 167.

*Qualis rei
usus compe-
tat domino.*

Dominus re sua non aliter uti debet, quam ut satisficiat obligationi cuidam naturali. Etenim dum res, quæ erat nullius, dominio subijcitur, jus, quod erat omnium communiōe, transit in unum, nempe dominum (§. 166.). Enimvero in communiōe primæva rerum nemini præter usum rerum corporalium necessarium jus quoddam in eas competere potest (§. 21.). Quamobrem dum res quædam, quæ nullius erat, dominio subijcitur, usus ejus necessarius transit in dominium, qui antea promiscue patebat omnibus (§. 19.). Domino adeo non competit usus alius, nisi necessarius. Enimvero usus necessarius est, qui ad hoc requiritur,

ut obligationi nostræ naturali satisfaciamus (§. 12.). Quamobrem dominus re sua aliter uti non debet, quam ut satisfaciat obligationi cuidam naturali.

Lex naturæ homini non tribuit jus rebus utendi, nisi quia sine hoc usu obligationi suæ naturali satisfacere nequeunt (§. 459. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem ubi eadem non repugnante dominio res subjiciuntur, non alium dominis usum permittit, quam sine quo obligationi suæ naturali satisfacere nequeunt. Ultra hunc adeo usum libertas disponendi de re sua quæ domino competit (§. 118.), non extendenda. Nemini hominum jus sine ulla restrictione faciendi, quod libet, competere potest (§. 148. part. 1. *Jur. nat.*), nec libertas tollit obligationem naturalem (§. 159. part. 1. *Jur. nat.*), unde est libertas etiam disponendi de re sua, quemadmodum ex demonstratione superiori liquet (§. 117.). Falluntur itaque, qui sibi persuadent, vi dominii sibi licitum esse non attenta obligatione naturali, qua tenemur, pro lubitu disponere, quasi usus rei suæ nulli subjiciatur legi, libertatem utique in licentiam vertentes (§. 150. part. 1. *Jur. nat.*), quam Deus alicui ut det fieri haud quamquam potest (§. 151. part. 1. *Jur. nat.*).

§. 168.

Quoniam dominus re sua non aliter uti debet, quam ut *Abusus re-* satisfaciat obligationi cuidam naturali (§. 167.); *si re sua rum suarum* *abusus quid facit, quod obligationi cuidam naturali repugnat, re sua* *quinam sit.* male utitur, seu abutitur (§. 61. part. 1. *Jur. nat.*).

E. gr. Homo obligatur ad corpus suum conservandum (§. 349. part. 1. *Jur. nat.*), quod sine potu conservari nequit (380. part. 1. *Jur. nat.*). Quodsi quis vinum bibit, quod sanitati suæ nocet, vel tantum bibit, quantum eidem officit, vino male utitur, seu abutitur. Propositio præsens principium fœcundum est, vi cujus abusus rerum facile definitur in casu particulari.

§. 169.

Abusus rerum num impediendus. Natura nemo alteri rationem reddere tenetur, quomodo re sua utatur, nec ulli jus est abusum rerum impediendi, quamdiu qui rebus suis abutitur nil facit contra jus alterius. Etenim natura homines omnes liberi sunt (§. 146. part. I. Jur. nat.). Quamobrem cum qui liber est nulli hominum rationem reddere teneatur actionum suarum (§. 158. part. I. Jur. nat.); nemo etiam natura alteri rationem reddere tenetur, quomodo re sua utatur. *Quod erat unum.*

Porro qui liber est, ejus conscientia relinquendum, quid agat, seu utrum actionem quandam committere, an ommittere velit (§. 157. part. I. Jur. nat.), nec nulli competit jus rationem actionum suarum ab altero exigendi, quamdiu nil facit contra jus alterius (§. 158. part. I. Jur. nat.). Quoniam itaque dominus jure suo, quo de re disponit pro arbitrio suo (§. 118.), excludit ceteros omnes, in quorum dominio res non est (§. 120.); sive re sua bene, sive male utatur, seu abutatur, nil facit quod est contra jus alterius. Quamobrem sive re sua bene, sive male utatur seu abutatur, ipsius judicio relinquendum, quomodo eadem uti velit, nec ulli competit jus rationem ab eodem exigendi, cur eodem male utatur seu abutatur, consequenter multo minus ulli hominum jus est abusum rerum impediendi, quamdiu qui rebus suis abutitur nil facit contra jus alterius.

Nos hic loqui de abusu rerum, qui in statu naturali obtinet, quamdiu homines prorsus sui juris sunt, nemo non videt. Quid vero conveniat statui civili, suo loco dispicemus. Ceterum hinc vides, quo respectu dominium dicatur jus de re disponendi pro arbitrio suo. Pro arbitrio nimirum suo disponere domino integrum est respectu aliorum, in quorum dominio res non est. *Quemadmodum*

De dominio & modo idem acquirendi origin. 151

vero libertas naturalis non tollit obligationem (§. 159. *part. I. Jur. nat.*); dum de re sua disponit dominus, legi naturæ convenienter de eadem disponere debet. Ceterum ex præfenti quoque propositione intelligitur, quo sensu a nonnullis interpretibus Juris Romani dicatur, dominum posse rem suam perdere. Etenim si eam perdit, non licite hoc facit, sed peccat: nemini tamen hoc impedire licet nec rationem a domino exigere, cur perdiderit, ubi hoc fecit.

§. 170.

Abusus rerum suarum lege naturali prohibitus. Etenim ab-
usus rei suæ obligationi cuidam naturali repugnat (§. 168.), *sua enim lege*
consequenter officio cuidam contrariatur (§. 224. *part. I. naturali pro-*
Phil. pract. univ.). Enimvero homo obligatur ad rectum fa-
ciendum juris sui usum, (§. 62. *part. I. Jur. nat.*), adeoque
ad eum, quem officia exigunt (§. 61. *part. I. Jur. nat.*), & ad
evitandum abusum, seu usum minus rectum (§. 62. *part. I.*
Jur. nat.), adeoque ad eum, qui officio cuidam contraria-
tur (§. 61. *part. I. Jur. nat.*). Abusus adeo rerum suarum le-
ge naturali prohibitus (§. 163. *part. I. Phil. pract. univ.*).

Ostenditur etiam hoc modo. Qui re sua abutitur, domi-
nio, quod in ea habet (§. 124.), adeoque jure suo abutitur (§.
118.). Sed abusus juris sui illicitus (§. 63. *part. I. Jur. nat.*).
Ergo etiam abusus rei suæ illicitus, consequenter lege na-
turali prohibitus (§. 170. 163. *part. I. Phil. pract. univ.*).

Si dominus re sua abutitur, peccat (§. 440. *part. I. Phil.*
pract. univ.), etsi nec tuum, nec alterius sit, impedire, ne
peccet, cum nec tui, nec alterius juri subjectum fit exerci-
tium domini alieni. Qui animo probe comprehendit, quæ
de libertate naturali demonstrata sunt, nihil in hisce difficul-
tatis reperiet, modo observet ante statum civilem introdu-
ctis licet dominiis statum libertatis integrum perstitisse (§.
147. *part. I. Jur. nat.*)

§. 171.

§. 171.

*Primordia
dominii, qua-
muntur,
lia fuerint.*

*Si quis in communiōe primæva res mobiles, quæ usu consu-
muntur, usus futuri gratia apprehensas detinet, ceterosque usu
earum, antequam ipse actu utatur, excludit; eas dominio suo
subjicit.* Etenim in communiōe primæva nemo excluditur
a jure utendi re quacunque (§. 103.); sed unus ceteros tan-
tummodo excludit usu actuali rei (§. 35. 36.). Quodsi er-
go quis in communiōe primæva res mobiles, quæ usu consu-
muntur, usus futuri gratia apprehensas detinet, ceteros-
que usu eorum, antequam ipse actu utatur, excludit; in
communiōe primæva res istas non relinquit. Enimvero
cum communiōe primæva sublata dominia introduci ne-
cesse sit (§. 140.); si quæ res in communiōe primæva non
relinquatur, ea dominio subjiciatur necesse est. Quam-
obrem si quis in communiōe primæva res mobiles, quæ
usu consumuntur, usus futuri gratia apprehensas detinet ce-
terosque usu earum, antequam ipse actu utatur, excludit;
eas dominio suo subjicit.

Nemo facile dubitabit, hoc modo prima rerum dominia
introducenda fuisse. Etenim prudentia, quam haud longa ex-
perientia suggerit, suadet, ut usus futuri gratia asserventur
res mobiles, quæ usu consumuntur. Unde etiam in brutis
imaginem quandam hujus prudentiæ observare licet. Ne-
que apes alio sine mel conficiunt, quam ne hieme fame ipsæ
sit pereundum. Ad prudentiam colendam homines obligan-
tur (§. 258. part. I. Jur. nat.). Quamobrem ubi in commu-
niōe primæva futuræ indigentia provide cœperunt homi-
nes, ut a communiōe primæva discederent ipsa naturæ le-
ge invitati fuisse videntur. Dum vero usum rerum quarun-
dam mobilium ita sibi proprium fecerunt, qui indigentia
futuræ provide voverunt, ut sibi soli vindicarent faculta-
tem de eo disponendi; quin res dominio suo subjicerint
dubi-

dubitari nequit (§. 118.). Atque adeo patet, qualia fuerint dominiorum primordia. Hinc etiam videas apud gentes, quibus fixa sedes non erat, res mobiles in dominio fuisse, quarum usus vitæ necessitati serviebat, veluti apud Scythas, de quibus dictum est in superioribus (not. §. 68.). Cum in primæva communione viverent homines, nulla domini notio ipsis erat. Ratio igitur aliqua requirebatur, ob quam domini notio mentem illorum subiret. Initio humanum genus in vitæ simplicitate acquiescebat, adeoque sponte nascentibus, contentum erat (§. 68.), rebus industrialibus & artificialibus insuper propemodum habitis. Quamobrem fieri haud quaquam potuit, ut in re quadam jus quoddam proprium appetere, quam ut res quasdam mobiles, quæ usu consumuntur, futuri usus gratia eidem subjicerent, non invidentibus ceteris, quibus eosdem imitari & futuræ necessitati eodem modo prospicere integrum erat.

§. 172. *Bubol. Hinc dominiorum...*

*Si quis in communione primæva agrum exercet, hortos colit Progressus
& pratum quoddam rei suæ pecuaria destinat, ut fruges & fru-
ctus solus percipiat, & suo usui agrum, hortum & pratum dicat;
fundos, agrum scilicet, hortum & pratum, dominio subjicit. Ete-
nim in communione primæva omnibus laborandum com-
munis utilitatis gratia (§. 41.), adeoque exercendi sunt a-
gri, colendi horti, res pecuaria facienda non propriæ, sed
communis utilitatis gratia, ita ut res industriales, fruges,
fructus, pecora & hinc nascentia commoda sint communia
(§. 29.). Quamobrem si quis agrum exercet, hortum co-
lit eo animo, ut ipse fruges & fructus solus percipiat, &
huic usui suo agrum & hortum, pratum vero quoddam rei
suæ pecuariae soli destinat; is fundos in communione primæ-
va non relinquit, huic etiam subducit res industriales. E-
nimvero in communione primæva sublata dominia introduci
(Wolffii Jur. Nat. Pars II.) U   necesse*

neceſſe eſt (§. 140.). Quodſi igitur quis in communione primæva agrum exercet, hortum colit, ut fruges & fructus ſolus percipiat, huicque ſuo uſui agrum ac hortum deſtinat, ſicuti rei pecuariæ ſuæ pratum aliquod; iſ fundos, agrum ſcilicet, hortum & pratum, dominio ſubjicit.

Atque hinc diſcere licet, quomodo dominio ſubjici etiam cœperint res immobiliſ. Cum enim multiplicato genere humano ipſa vitæ ſimplicitas exigeret res industrialiſ (§. 72.), & proprii juris jam eſſe cœpiſſent res mobiliſ, quæ uſu conſumuntur (§. 171.), conſequenter dominii notio hominibus jam eſſet; commodius utique viſum fuit, ſi res ſuæ industrialiſ debitæ etiam ſuæ eſſent, quam communes, conſequenter fundi quoque rerum industrialiſ gratia dominio ſubjicerentur. Omnes quoque fatentur, quibus veſta monumenta non ſunt ignota, res mobiliſ ante in dominium fuiſſe deductas, quam immobiliſ: id quod denuo exemplum Scytharum confirmat (not. §. 68.). Pecora enim & ſuppellex erant ipſiſ propria; aſt agri, quos non exercebant, prata fundique ceteri omnes in communione ſubiſtebant. Et quoniam humano genere nondum in nimum multiplicato, nec vitæ ſimplicitate prorsus relicta, unusquiſque tantum de fundis ſibi aſſerere poterat, quantum uſibus ſiſ ſufficere exiſtimabat, cum non deeſſent alii, quos ceterorum quiſque uſibus ſiſ vindicaret; nec hic ulla erat ratio, cur ceteri obſtarent, ſi quis fundos dominio ſuo ſubjicere vellet, præſertim cum nemo tunc plura appeteret, quam quæ vitæ neceſſitati ſufficerent, nec ſuperflua ullius eſſent uſus. Res adeo immobiliſ citra invidiam dominio ſubjici cœperunt.

§. 173.

*Modus do-
minium ac-*

Si quis in communione primæva actu quodam externo declarat, quod ipſe ſolus ea uti frui velit, ſeu uſum ejus ſibi ſoli aſſerit;
eandem

eandem dominio suo subijcit. Etenim in communione primæ-quirendi in
va usus rerum indifferenter patet omnibus (§. 19.) & fru-communione
ctus sunt tantummodo in numero rerum, nec ab iis distin-primæva.
guuntur (§. 22.). Quamobrem si quis in communione pri-
mæva actu quodam externo declarat, quod ipse solus re u-
ti frui velit, seu usum ejus sibi soli asserit; eandem in com-
munione primæva non relinquit. Enimvero si commu-
nio primæva tollitur, dominia introducantur necesse est
(§. 140.), consequenter res, quæ in communione primæ-
va non relinquitur, dominio subijcitur. Si quis ergo in
communione primæva actu quodam externo declarat, quod
ipse solus ea uti frui velit, seu usum ejus sibi soli asserit; do-
minio suo eandem subijcit.

In communione primæva res omnes sunt communes,
(§. 24.), adeoque omnibus idem jus ad eandem competit
(§. 4.), ut quamcunque ad usum necessarium arripere possit,
qui voluerit, nec apprehensam invito quisquam alius eri-
pere licite queat (§. 36.). Quamobrem si quis velit rem
quandam dominio suo subijcere, qua indiget, cum ipsius
judicio relinquendum sit, in quantum usus rerum ipsi ne-
cessarius & quanta indigentia sua sit (§. 43.); sua unicuique
sufficit voluntas ad usum rei cujusdam sibi soli asserendum,
consequenter ad eandem dominio suo subijciendam. Res
adeo, quæ antea erat communis usus, fit tua, quia vis ean-
dem tuam esse. Atque adeo ad dominium in communio-
ne primæva acquirendum sufficere videbatur actus volun-
tatis. Enimvero dominus jure suo excludit ceteros omnes
(§. 120.), ipsi competit jus non patiendi, ut quis alius fa-
ciat se invito, quod vi domini facere licet (§. 121.), con-
sequenter quando res communis in communione primæva
subijcitur dominio, præter dominum nemini jam re illa uti
frui datur, cum usus antea promiscue pateret omnibus. Ne-

cesse igitur est ut voluntas, qua usum rei cuiusdam quis sibi appropriat, actu quodam externo sufficienter declaretur alias enim ceteris constare nequit, se usu ejus rei exclusos esse. Qui consensum ceterorum ad acquirendum dominium in communiōe primæva requirunt & hinc ex pacto quodam sive expresso, sive tacito originem dominiorum deducunt; non perpendunt, communionem primævam nefingi quidem posse nisi in statu originario (§. 11.), in qua datur libertas nullo modo restricta, seu jus libertatis naturalis plenum viget (§. 145. part. 1. Jur. nat.). Unde porro non revocant ad animum, quomodo unusquisque de usu rerum communium suo iudicio decernat (§. 43.), nec consensu demum aliorum eundem definiat, nec nisi communicato cum ceteris consilio iisdem utatur. Præterea non advertunt, qualis fuerit vitæ simplicitas, antequam a communiōe primæva discederent homines, quodque in hac illam relinquere vix datum fuerit, quemadmodam ex iis intelligitur, quæ de vitæ simplicitate in superioribus demonstrata sunt (§. 70. & seq.). Quæ de causâ sibi persuadent, eum, qui rem quandam sibi propriam facit, jus suum ceteris auferre: id quod omnino sine ipsorum consensu fieri minime posset. Ne igitur nebula quædam obfusarent intellectum, jus communionis primævæ in superioribus accuratius declarare visum fuit, quam huc usque ab aliis factum. Relegenda quoque sunt, quæ modo ad paragraphos præcedentes (§. 171. 172.) annotavimus, cur citra invidiam res tam mobiles, quam immobiles dominio subijci poterint in communiōe primæva.

§. 174.

*Occupatio
quid sit.*

Occupatio est factum, quo quis declarat rem nullius suam esse debere & eam in hunc statum redigit, ut sua esse possit.

Nihil notius est, quam occupationem haberi pro modo originario acquirendi rerum dominia & modum antiquissimum celebrari, quo homines a communione primæva discedentes dominio res subjecerunt. In ea vero definienda mire se torquent autores, nec inter se consentiunt & in casibus particularibus definituri, quando res dici debeat occupata, haud raro in diversas sententias abeunt. Nostrium non est examinare definitiones aliorum: eam vero dedisse contenti sumus, quæ usui loquendi responderet & ex qua in casu quovis particulari citra omnem difficultatem ostendi potest, utrum res occupata dici debeat, nec ne, ne jus commune ullo modo violetur. Ad occupationem itaque requiritur 1. ut res, quæ occupatur, sit nullius, quod si enim jam sit in dominio alterius, ea tua esse nequit (§. 125.): 2. ut velis, eam esse tuam, alias enim manet nullius: 3. ut factum quodam declares, quod eam tuam esse velis, alias enim aliis constare nequit de voluntate tua: 4. ut factum hoc in eum statum redigatur, quo tua esse possit, alias enim absurdum est velle, quod esse nequit. E. gr. Ponamus te pullos avium ex nido tecum auferre. Nemo est, qui negare audeat, eos a te esse occupatos. Hoc vero factum tale est, ut omnia ei convenient, quæ ad occupationem requisivimus. Etenim 1. pulli avium in nido sunt nullius, quod nemo non concedit, & contra negantem sumi potest exempli causa. 2. Qui pullos ex nido secum aufert, eos vult esse suos, alias enim in nido eosdem relinqueret: 3. nemo non ex eo, quod pullos ex nido secum aufert, colligit, quod eos suos esse velit, adeoque factum hoc voluntatis declaratio est, seu tale, quo voluntas alterius declaratur: 4. factum quoque tale est, ut pulli avium, qui erant in nido, redigantur in eum statum, quo, sui esse possunt, hoc est, ut de iis pro arbitrio suo disponendi facultas ei competere queat, seu quod dominum constituere valet, qui esse vult. Tolle unum horum requisitorum, quodcunque volueris, non

amplius dici poterit, pullos in nido fuisse occupatos. Ponamus te pullos in nido manu apprehendere & velle, ut fiat tui: at cum jam commodum non sit, ut eos tecum statim auferas, eos in nido relinquere. Nemo affirmare audebit, quod eos occupaveris, sed tantummodo concedet, quod eos occupare decreveris. Nimirum ex facto tuo alteri nondum constare potest de voluntate tua, nec tu pullos in eum redeigisti statum, quo tui esse possint, seu possibile est, ut de iis pro arbitrio tuo disponas. Enimvero demus etiam exemplum rei immobilis occupatæ. Si quis agrum, qui nullius erat, colit & semen suum eidem committit; agrum occupare dicitur. Et enim adsunt denuo omnia requisita, quæ ad occupationem exigunt definitio. Primum per se patet, quod sit res nullius. Cum agrum non colamus, nisi frugum percipiendarum gratia; dum agrum colis & semen eidem immittis tuum, nemo dubitabit, quin velis fruges percipere, adeoque agrum esse tuum. Unde liquet, facto huic convenire requisitum secundum & tertium. Dum vero agrum actu colis, eum esse in eo statu, ut de ejus usu pro arbitrio tuo disponere possis, ecquis in dubium revocabit, cum actu disponas? Adest igitur etiam requisitum quartum. Eodem modo intelligitur, te pisces & aves, quos capis, occupare: occupare etiam lapillos, quos ad ripam fluvii colligis & domum apportas. Non est, quod excipias factum tale esse posse, ut ex eo certo colligi non possit voluntas alterius. E. gr. fieri posse, ut quis lapillos domum apportet, non quod velit eos esse suos, sed quia eos alteri monstrare cupit, quo facto eos denuo abjecturus est. Sufficit enim factum esse tale, ut eodem alter voluntatem suam rem dominio suo subjiciendi declaret, adeoque pro occupante ab aliis haberi possit. In probabilibus enim recte inferitur, quod facto quodam quis voluntatem suam declarare voluerit, quo eam delarare potest (§. 578. Log.): quale quid etiam obtinet in aliis bene multis, ubi de animo alterius statuendum.

§. 175.

Rerum, quæ sunt in communione primæva, dominium occupando acquiritur. Res, quæ sunt in communione primæva, nullius sunt (§. 7. 9.) & si quis in eadem declarat factum quodam, quod ipse solus ea uti frui velit, seu usum ejus sibi soli asserit, eandem dominio suo subjicit (§. 173.). Quoniam itaque qui rem occupat declarat rem nullius suam esse debere, & eam in hunc statum redigit, ut sua esse possit, consequenter ut ejus usum sibi soli asserere queat (§. 124. 121.); in communione primæva qui rem occupat, eam dominio suo subjicit, seu quod perinde est, rerum quæ sunt in communione primæva, dominium occupando acquiritur.

Atque adeo patet, occupationem esse modum dominium acquirendi, ubi a communione primæva disceditur (§. 112. part. 1. Jur. nat.).

§. 176.

Modus acquirendi originarius est, quo acquiritur dominium rerum nullius.

Modum acquirendi in genere definivimus jam alibi (§. 112. part. 1. Jur. nat.); quæ definitio non modo valet de dominio, sed de jure quovis alio, quod homini non conascitur. Hic vero in specie definimus, quinam modus acquirendi dominium dicatur originarius.

§. 177.

Modus acquirendi derivativus est, quo acquiritur dominium alicujus rei, quæ in dominio alicujus existit.

Dari modos acquirendi etiam derivativos, hoc est, nos acquirere posse dominium earum rerum, quæ jam in dominio alicujus existit.

nio alicujus sunt, suo loco demonstrabimus. Quia modus acquirendi derivativus distinguitur ab originario, eum hic definire libuit, ut appareat, cur quidam dicatur originarius, etsi in hoc capite definitione hac non utamur.

§. 178.

*Occupatio
qualis modus
acquirendi
dominium
sit*

Occupatio est modus acquirendi dominium originarius. Occupatione acquiruntur rerum dominia in communione primæva (§. 175.). Quare cum non occupentur nisi res, quæ sunt nullius (§. 174.); occupatio est modus acquirendi dominium rerum nullius. Enimvero modus acquirendi originarius est, quo acquiritur dominium rerum nullius (§. 176.). Ergo occupatio est modus acquirendi dominium originarius.

Modo acquirendi originario res primum in dominium deducuntur, quæ juri proprio nondum subjectæ sunt: id quod fit, dum res occupantur, quæ communes totius generis humani sunt, & in quibus nemini in singulari jus aliquod competit. Dicitur occupatio a nonnullis etiam modus acquirendi maxime naturalis, quem originarium appellamus: sed non opus est, ut eandem rem diversis nominibus exprimamus. Nimia subtilitate eademque superflua contenderes modum maxime naturalem acquirendi dominium esse peculiarem speciem modorum acquirendi, quos probat jus naturæ, ita ut ex præmissa definitione demonstrandum sit occupationem esse modum acquirendi maxime naturalem: neque enim entia multiplicanda sunt præter necessitatem.

§. 179.

Jus occupandi cuiamque in communione primæva. Si a communione primæva receditur, jus occupandi rem quamcunque omnibus indifferenter competit, qui eadem indigent. Si enim a communione primæva receditur, dominia introducantur necesse est (§. 140.). Quamobrem cum rerum, quæ

quæ sunt in communione primæva, dominium occupando acquiratur (§. 175.) ; jus occupandi competit a communione primæva recedentibus (§. 156. part. I. *Phil. pract. univ.*). Cum vero dum res, quæ erant nullius, dominio subjiuntur, jus, quod erat commune, in unum transeat (§. 166.), commune vero hoc jus consistat in usu necessario (§. 21.) unicuique patente, prouti ipsi opus est (§. 27.), seu re ista indiget; jus quoque rem quamcunque occupandi omnibus indifferenter competere debet, qui eadem indigent, ubi a communione primæva receditur.

Natura, quæ res omnes fecit communes (§. 7.), nemini in singulari hanc vel istam rem occupandam assignat. Quemadmodum itaque jus rebus utendi omnibus promiscue competit, prouti hac vel ista re quis indiget; ita similiter jus occupandi rem quamcunque, qua quis indiget, indifferenter competere omnibus debet.

§. 180.

Jus occupandi, ubi a communione primæva receditur, proportionatur indigentia uniuscujusque; quanta vero sit hæc indigentia, uniuscujusque judicio relinquenda. In communione primæva usus rerum necessarius proportionatur indigentia uniuscujusque (§. 27.). Enimvero si ab eadem receditur, jus occupandi rem quamcunque unicuique competit, qua indiget (§. 179.), & quia occupando dominium acquiratur (§. 175.), jus, quod erat omnium commune, usus nempe rerum occupatarum necessarius (§. 21.), transit in unum (§. 166.). Quamobrem dubitari nequit, quin etiam jus occupandi proportionari debeat indigentia uniuscujusque *Quousque jus occupandi extendatur & qui nam idem definire debeas.*

Quod erat unum.

Enimvero communio primæva obtinet in statu originali
(*Wolffii Jur. Nat. Pars II.*) X nario

nario (§. 11.), adeoque jus occupandi, ubi a communione eadem discedendum, in eo statu sub hac conditione jam competit. Quoniam itaque in statu originario quilibet homo liber est (§. 144. part. I. *Jur. nat.*), adeoque ipsi permittendum, ut in determinandis actionibus suis suum sequatur judicium, quam diu contra jus alterius nil facit (§. 156. part. I. *Jur. nat.*), suo autem jure utitur, qui rem occupat (§. 179.); uniuscujusque judicio etiam relinquendum, quanta sit ipsius indigentia. *Quod erat alterum.*

Quodsi propositionem præsentem non explices, nisi per definitiones in anterioribus datas, & principia, quibus indemonstrando utimur, animo comprehenderis; nihil circa eandem difficultatis suboriri poterit. Rebus indigemus, quatenus earum usus nobis necessarius, consequenter quatenus sine earum usu obligationi nostræ satisfacere non possumus (§. 12.). Quamobrem si quis in æstimanda indigentia sua non modo rationem habet officiorum erga seipsum, verum etiam officiorum erga alios: hoc ipsum reprehendendum non est, sed laudandum. Ita si quis in communione primæva usus futuri gratia dominio suo subjicit res mobiles, quæ usu consumuntur (§. 171.), & non modo propriæ, verum etiam aliorum necessitati provideat; non ideo dici potest plus occupasse, quam indiget. Deinde notandum est, nos hic supponere, quod status civilis non cæperit, communione primæva adhuc subsistente: ad eum enim introducendum dominia potissimum causam dederunt, quemadmodum suo loco plenius constabit. Immo non opus est, ut de facto ferram contentio- nis cum aliquo reciprocemus. In propositione enim præ- sente supponimus a communione primæva, quæ statui originario cohæret, ut is sine ea subsistere non possit, discedi in statu originario, adeoque enunciatur, quid hic conveniat. Non igitur ex principis alienis, quæ statui civili con-

veniunt, hic ratiocinandum. Supra etiam jam annotavimus, quod dominia rerum introducta fuerint in eo generis humani statu, quo nemo præter necessaria appetebat, superflua vero nonnisi molesta existimabat, nimirum simplicitate vitæ adhuc persistente. In tali itaque rerum statu non facile metuendus erat libertatis naturalis in rebus occupandis abusus. Prolixius hoc ostendi poterat, si quidem ex principiis psychologicis conjectare vellemus, quomodo successive status originarius tandem degeneraverit in præsentem, & quasnam alterationes passus fuerit appetitus hominum pro diversa eorum inclinatione naturali in diverso statu: quod etsi nonnullis non magis curiosum, quam utile videri poterat, facta scilicet præterita a priori conjectando assequi, non tamen instituto præsentis convenit, ubi jus, non facta explicamus, quam vis illustrationis gratia ad hæc subinde provochemus.

§. 181.

Si quis, ubi dominia introduci cœperunt, res mobiles nullius apprehendit, nec eas iterum abjicit, vel suo loco reponit; eas occupat. Ubi enim dominia res subijci cœperunt, notionem cupentur. sui habent homines (§. 124.), & facta aliorum videntibus, quibus eas sibi asserere volunt, ea notio succurrit (§. 117. Psych. empir.). Quoniam itaque res mobiles nullius apprehendens, eas in eum statum redigit, quo sua esse potest (§. 118. 124.); ubi eas non iterum abjicit, vel suo loco reponit, ex hoc facto intelligitur, quod eas suas esse velit, consequenter tali facto voluntas ejus declaratur. Enimvero si quis facto suo declarat rem nullius suam esse debere eamque in hunc statum redigit, ut sua esse possit, eandem occupat (§. 174.). Quamobrem si quis, ubi dominia introduci cœperunt, res mobiles nullius apprehendit, nec eas iterum abjicit, vel suo loco reponit; eas occupat.

In communione primæva res apprehenduntur solius usus gratia, nec hominibus adhuc domini notio est. Unde nisi dominia jam primordia cœperint, quod quomodo fieri possit, paulo ante demonstravimus (§. 171.), nemini factum apprehensionis notionem sui in memoriam revocare valet, ut inde colligat, alterum velle, ut res, quam apprehendit, sit sua. Et, si eandem non statim abjicit, vel suo loco reponit, hinc saltem inferitur, quod ea uti velit tanquam communi. Videmus itaque cur in hypothesi propositionis præsentis sumamus non præter necessitatem, dominia introduci cœpisse. Enimvero quamvis hominibus jam sit notio sui, ex sola tamen actuali apprehensione nondum constare potest de animo alterius, quod scilicet rem, quam apprehendit, velit esse suam, cum adhuc alia esse possint rationes, cur eas apprehendat, veluti ut eas contempletur. Ad actualem adeo apprehensionem factum quoddam adhuc aliud requiritur sive positivum, sive negativum, ut animus eam sibi habendi, quemadmodum vulgo dicitur, inde colligi possit. Tale factum negativum, quod in omni casu obtinet, esse debet, si res, quas apprehendit, non statim iterum abjicit, vel suo loco reponit. Unde si quis pullos in nido manu sua apprehendit, sed eas iterum reponit, in reditu easdem secum ablaturus, quamvis animum habeat ut pulli sint sui, actualis tamen earum apprehensio dici nequit occupatio. Neque enim de voluntate apprehendentis constare potest, si rem apprehensam non retinet, id quod tamen necesse est, quia jure tuo alterum usu non modo ejusdem rei, sed omni actu domino licito excludere vult, ut adeo alter scire debeat se esse exclusum. Nullus dubito, quin illi, qui occupationem per apprehensionem actualem rei cum animo eandem sibi habendi definiunt, tacite supposuerint rem apprehensam retineri & in eum statum deduci, ut intelligi possit animus rem sibi habendi. Ecquis vero dubitabit, nos recte facere, quod,

quæ

De dominio & modo idem acquirendi origin. 165

quæ tacite supponuntur, disertis verbis exprimamus, ne tacitæ suppositionis ignarus definitionem male applicet. Nihil enim frequentius est, quam quod propositiones ac definitiones non satis intellectæ perperam applicentur ac falsæ inde conclusiones inferantur. Et quis interpretum Juris reprehendit, si interpretatione restrictiva adjiciantur legi tacitæ determinationes a legislatore omissæ, ne male applicetur. In communione primæva res usus etiam gratia apprehenduntur, quamobrem ubi a communione primæva receditur, ex sola apprehensione dignosci nequit, utrum re tantummodo uti, an vero eam tuam esse velis. Nec aliter statuendum, ubi res quædam in primæva communione relinquuntur, dominiis licet rerum ceterarum introductis.

§. 182.

Quoniam rerum, quæ sunt in communione primæva, dominium occupando acquiritur (§. 175.), occupantibus autem res mobiles nullius, ubi dominia introduci cœperunt, si quis eas apprehendit, nec iterum abjicit, vel quomodo assuo loco reponit (§. 181.); si quis, ubi dominia introduci cœperunt, res mobiles nullius apprehendit, nec eas iterum abjicit, vel suo loco reponit; earum dominium acquirit.

Atque hic est modus originarius acquirendi res mobiles (§. 176.), qui non modo obtinuit, ubi a communione primæva discesserunt homines; verum etiam hodiernum adhuc viget. Ita dominus pullorum evadis, ubi eos ex nido tecum auferis, & piscium, qui in fluvio natabant, ubi captos aquæ in vase quodam contentæ immittis.

§. 183.

Si quis, ubi dominia rerum introduci cœperunt, rem mobilis nullius apprehendit; eam ipsi eripere non licet. Quale jus Etenim aut acquiratur

nuda apprehensione.

eam apprehendit usus cujusdam gratia, aut eo animo, ut sit sua, eam adeo non iterum abjecturus, vel suo loco repositurus. Quodsi res adhuc nullius est, in communione primæva est (§. 7. 9.). Enimvero si usus necessarii gratia, de quo judicium unicuique relinquendum (§. 43.), rem quandam apprehendis, nemini licet tibi invito eandem eripere (§. 36.), & si eo animo eandem apprehendis, ut sit tua, eam non iterum abjecturus, vel loco suo repositurus, dominium acquiris (§. 182.), adeoque jus perfectum in ea habes (§. 122.), contra quod nemo quicquam facere debet (§. 910. *part. I. Jur. nat.*). Quamobrem si quis, ubi dominia rerum introduci cœperunt, rem mobilem nullius apprehendit; eam ipsi eripere non licet.

Videmus adeo apprehendenti rem mobilem eripi non posse, etiamsi nondum constet de voluntate ipsius, utrum scilicet eam suam esse velit, nec ne, consequenter num occupaverit (§. 174.). Quamobrem cum ad occupationem rei mobilis requiratur apprehensio (§. 181.); si quis ex ea probabiliter colligit animum dominantis (§. 578. *Log.*), non metuendum est, ut quid faciat contra jus alterius, vel suo juri desit. Expectandam enim est, donec facto quodam declaret eum rem suam esse nolle, antequam de usu juris sui statuatur. Quamprimum itaque quis rem mobilem nullius apprehendit, quoad alios perinde est, sive eam velit esse suam, sive minus. Unde quoad alios pro occupante haberi potest, modo rem apprehenderit, consequenter & pro domino haberi (§. 175.), quamdiu eam tenet. Atque hoc sensu admitti potest, apprehendentem habendum esse pro domino, & ubi rem abjicit, eam iterum dereliquisse.

§. 184.

Alius modus

Si quis, ubi dominia rerum introduci cœperunt, rem mobi-

lem

De dominio & modo idem acquirendi origin. 167

*lem nullius in eum statum redigit, quo eam apprehendere potest, occupandi & factum tale sit, ut una declares quod eam velit esse suam; mobilia. eam occupasse censetur ejusque dominium acquirit. Etenim si facto suo rem mobilem nullius in eum statum redigit, quo eam apprehendere potest, quin ipsius esse possit, si velit, nemo dubitare potest. Quodsi vero dominia rerum introduci cœperunt, ut non modo notio domini animo hominum succurrat, quoties de eo cogitandi occasio offertur, verum etiam modi, quibus res mobiles occupari solent, perspecti sunt, quo rerum in communiione primæva existentium dominium acquiritur (§. 175.); ex facto alterius, quo rem in istum statum redigit, quo eam apprehendere potest, facile intelligitur, num velit rem in eo statu existentem esse suam. Enimvero si quis facto quodam declarat rem nullius suam esse debere & eam in hunc statum redigit, ut sua esse possit, eam occupat (§. 174.). Quamobrem si quis, ubi dominia rerum introduci cœperunt, rem mobilem nullius in eum statum redigit, quo eam apprehendere potest, & factum tale est, ut una declaret, quod eam velit esse suam; eam occupasse censendus est. *Quod erat unum.**

Qui rem nullius occupat, eam dominio suo subjicit (§. 175.). Quamobrem qui rem mobilem nullius, ubi dominia introduci cœperunt, in eum statum redigit, quo eam apprehendere potest, & factum tale est, ut una declaret, quod eam velit esse suam; ejus dominium acquirit. *Quod erat alterum.*

Sunt quædam etiam in Jure Romano controversiæ de acquirendo rerum communium dominio, quæ decidi non possunt, nisi modi occupandi satis fuerint perspecti. *Quamobrem*

obrem ne defint principia , quibus veritas evincatur ; nostrum omnino est modum occupandi accuratius ad examen revocare. Omnes omnino consentiunt in eo, quod occupando acquiratur rerum , quæ sunt in communione primæva, dominium ; ubi vero definire debent, utrum actus aliquis pro occupatorio haberi debeat, nec ne, subinde hæsitant. Non alia sane ratio est, quam quod modum, quo quid occupari possit, non satis expenderit. Res, quæ erat communis, non alia de causa fit tua, quam quod tuam esse velis, quemadmodum in communione primæva non actu uteris re communi, quam quod eadem uti velis: sublata nimirum communione primæva in locum usus succedit dominium (§. 21. 140.). Quemadmodum vero in primæva communione factò quodam declarare debes, quod tu re uti velis ; ita similiter dominii rerum receptis factò quodam declarare debes, quod eam velis esse in dominio tuo seu tuam. Apprehensio rei mobilis in communione primæva aperte loquitur, quod eadem uti velis ; est enim in numero usuum etiam nuda ejus contemplatio. Quoniam vero introductis dominii non tollitur jus utendi, quod in communione primæva solum obtinebat (§. 21.), sed adhuc integrum est ; ex sola apprehensione nondum constare potest, quod rem velis esse tuam. Quamobrem actus occupatorii nec in nuda apprehensione consistunt, nec eam semper requirunt, modo tales sint, ut ex iis colligi possit saltem probabiliter, te velle ut res tua sit. Notandum præterea actus occupatorios ita definiendos seu determinandos esse, ubi a communione primæva receditur, ut evitentur lites, quales oriri debere, si alter frustretur operam tuam, quam rebus in eum statum redigendis impendisti quo tua esse potest, sine qua autem alterius fieri non poterat, nemo est qui non intelligat.

§. 185.

Si quis, ubi dominia introduci cœperunt, fundum aliquem limitibus circumscribit, aut actu usufructu suo non transitorio de- *Quomodo*
stinat, eum occupat. Etenim si quis fundum aliquem limi- *res immobi-*
tibus circumscribit, nemo non intelligit, ubi dominia rerum *les occupen-*
introduci cœperunt, quod eum esse velit suum, quemad- *tur.*
modum clarius patet per ea, quæ jam aliquoties de occu-
patione rerum mobilium dicta sunt. Per se autem patet,
fundum quendam limitatum tuum esse posse; ut adeo nul-
lo actu alio in eum demum statum sit redigendus, quo tuus
esse possit, instar avis, qui avolare, vel feræ, quæ aufugere
potest. Enimvero si quis facto quodam declarat rem nul-
lius suam esse debere & eam in hunc statum redigit, ut sua
esse possit, eam occupat (§. 174.). Quamobrem si quis,
ubi dominia introduci cœperunt, fundum aliquem limiti-
bus circumscribit, eum occupat. *Quod erat unum.*

Quod si quis fundum aliquem usui cuidam suo minime
transitorio destinat, veluti si in eo arbores plantet suo de-
mum tempore fructus edituras, aut agrum colit spe messis
futuræ; hoc ipso actu declarat, quod hunc fundum suum
esse velit, ubi dominia introduci cœperunt ut res industria-
les non amplius sint communes (§. 29. 140.). Dum vero
res quædam immobilis actu servit usui tuo, quin in eo sta-
tu sit, ut tua esse possit, denuo dubitari nequit. Quoniam
itaque rem occupat, qui eam in eum statum redigit, ut
sua esse possit, & declarat quod suam esse velit (§. 174.); qui
fundum aliquem usui cuidam suo minime transitorio de-
stinat, eum occupat.

Homines primum res pure naturales mobiles occupare cœ-
perunt, & ad horum imitationem occuparunt etiam fun-
(*Wolffii Jur. Nat. Pars II.*) Y dos

dos rerum industrialium causa. Inde per se sequebatur, quod fixas quoque sibi constituere deberent sedes: quo sine etiam fundos occuparunt ædium extruendarum causa. In communiōe primæva communis utilitatis gratia omnibus foret laborandum (§. 41.), ut res & industriales & artificiales in communem usum prostant (§. 32.). Enimvero cum res mobiles pure naturales dominio subjici cœperint, antequam de industrialibus cogitarent homines (§. 171.); omni probabilitate destituitur, quod communiō primæva tamdiu duraverit, donec rebus industrialibus esset opus, & is status unquam ullibi terrarum obtinuerit, quo communis utilitatis gratia laborarunt homines, ne deesset sufficiens rerum industrialium & artificialium in communem usum prostantium copia. Quamobrem ex eo, quod rerum industrialium causa quis labore, statim collegerunt alii, quod fundum velit esse suum. Atque adeo patet fundos, qui sunt res immobiles pure naturales rerum industrialium acquirendarum causa limitibus circumscribi, aut, ubi sedes fixa placuit hominibus, ædium extruendarum. Supponi autem hic fundos adhuc esse nullius, me non monente patet: cum alias occupari minime possent (§. 174.).

§. 186.

Rerum immobilium dominium quomodo originarie acquiratur.

Si quis, ubi dominia introduci cœperunt, fundum aliquem limitibus circumscribit, aut actu usui suo cuidam minime transitorio destinat; dominium ejus acquirit. Utroque enim facto fundum, qui erat in communiōe primæva, occupat (§. 185.). Quoniam itaque occupando acquiritur dominium rerum, quæ sunt in communiōe primæva (§. 175.); dominium fundi acquirit, si quis, ubi dominia introduci cœperunt, fundum aliquem limitibus circumscribit, aut actu usui cuidam suo minime transitorio destinat.

Partem aliquam hujus propositionis jam in superioribus demonstravimus, cum ostenderemus, quomodo dominia ad res immobiles extendi cœperint (§. 172.), quamvis, si subtiliter distinguere volueris, quæ aliquo adhuc modo differunt, non prorsus eadem dici possit propositio ibidem demonstrata cum parte altera præsentis.

§. 187.

Si quis fundo cuidam limitato insistens verbis declarat, se Alius modus velle eum esse suum, presentibus aliis; eam occupat & dominium occupandi ejus acquirit, ubi dominia introduci cœperunt. Etenim hoc facto declarat se velle, ut fundus hic sit suus, qui, quod per se patet, in eo statu est, ut suus esse possit, cumque fundus limitatus sit, præsentibus quoque intelligunt quidnam suum esse velit. Quamobrem cum rem, quæ adhuc nullius est, occupet, qui facto quodam declarat, quod velit eam esse suam, & ubi res in eo statu est, ut sua esse possit (§. 174.); qui fundo cuidam limitato insistens verbis declarat, presentibus aliis, quod eum suum esse velit, eundem occupat. Quod erat unum.

Quamobrem cum rei, quæ est in cœmunionem primæva, dominium occupando acquiratur (§. 175.); quin in casu propositionis præsentis dominium fundi acquiratur, dubitandum non est. Quod erat alterum.

Equidem si quis re immobili actu utitur tanquam sua, hoc ipso eandem dominio suo subjicit, ubi a cœmunionem primæva receditur (§. 185.), ut adeo superfluum videatur verbis demum declarare voluntatem suam, quod ea sua esse debeat, aliis præsentibus; non tamen ideo modus præsens acquirendi dominium rei immobilis pro nullo haberi debet: neque enim semper exemplo re immobili uti datur, quamvis esse suam. Hoc autem minime obstat, quo minus eandem

dos rerum industrialium causa. Inde per se sequebatur, quod fixas quoque sibi constituere deberent sedes: quo sine etiam fundos occuparunt ædium extruendarum causa. In communiōe primæva communis utilitatis gratia omnibus foret laborandum (§. 41.), ut res & industriales & artificiales in communem usum proffarent (§. 32.). Enimvero cum res mobiles pure naturales dominio subjici cœperint, antequam de industrialibus cogitarent homines (§. 171.); omni probabilitate destituitur, quod communiō primæva tamdiu duraverit, donec rebus industrialibus esset opus, & is status unquam ullibi terrarum obtinuerit, quo communis utilitatis gratia laborarunt homines, ne desset sufficientium industrialium & artificialium in communem usum prostantium copia. Quamobrem ex eo, quod rerum industrialium causa quis laboret, statim collegerunt alii, quod fundum velit esse suum. Atque adeo patet fundos, qui sunt res immobiles pure naturales rerum industrialium acquirendarum causa limitibus circumscribi, aut, ubi sedes fixa placuit hominibus, ædium extruendarum. Supponi autem hic fundos adhuc esse nullius, me non monente patet: cum alias occupari minime possent (§. 174.).

§. 186.

Rerum immobilium dominium quomodo originarie acquiratur.

Si quis, ubi dominia introduci cœperunt, fundum aliquem limitibus circumscribit, aut actu usui suo cuidam minime transitorio destinat; dominium ejus acquirit. Utroque enim facto fundum, qui erat in communiōe primæva, occupat (§. 185.). Quoniam itaque occupando acquiritur dominium rerum, quæ sunt in communiōe primæva (§. 175.); dominium fundi acquirit, si quis, ubi dominia introduci cœperunt, fundum aliquem limitibus circumscribit, aut actu usui cuidam suo minime transitorio destinat.

Partem aliquam hujus propositionis jam in superioribus demonstravimus, cum ostenderemus, quomodo dominia ad res immobiles extendi cœperint (§. 172.), quamvis, si subtiliter distinguere volueris, quæ aliquo adhuc modo differunt, non prorsus eadem dici possit propositio ibidem demonstrata cum parte altera præsentis.

§. 187.

Si quis fundo cuidam limitato insistens verbis declarat, se Alius modus velle eum esse suum, presentibus aliis; eam occupat & dominium occupandi ejus acquirit, ubi dominia introduci cœperunt. Etenim hoc facto declarat se velle, ut fundus hic sit suus, qui, quod per se patet, in eo statu est, ut suus esse possit, cumque fundus limitatus sit, præsentibus quoque intelligunt quidnam suum esse velit. Quamobrem cum rem, quæ adhuc nullius est, occupet, qui facto quodam declarat, quod velit eam esse suam, & ubi res in eo statu est, ut sua esse possit (§. 174.); qui fundo cuidam limitato insistens verbis declarat, presentibus aliis, quod eum suum esse velit, eundem occupat. *Quod erat unum.*

Quamobrem cum rei, quæ est in cœmunionem primæva, dominium occupando acquiratur (§. 175.); quin in casu propositionis præsentis dominium fundi acquiratur, dubitandum non est. *Quod erat alterum.*

Equidem si quis re immobili actu utitur tanquam sua, hoc ipso eandem dominio suo subjicit, ubi a cœmunionem primæva receditur (§. 185.), ut adeo superfluum videatur verbis demum declarare voluntatem suam, quod ea sua esse debeat, aliis presentibus; non tamen ideo modus præsens acquirendi dominium rei immobilis pro nullo haberi debet: neque enim semper exemplo re immobili uti datur, quamvis esse suam. Hoc autem minime obstat, quo minus eandem

dem dominio tuo subdicere valeas. Non est quod excipias aliquibus præsentibus non sufficienter declarari voluntatem, cum istiusmodi requiratur declaratio, qua omnibus constare possit, rem aliquam ex communione fuisse exemptam & dominio subjectam. Antequam enim re utaris fieri potest ut ab alio, qui ignorat eam a te jam fuisse occupatam, oocupetur. Etenim tum dominium per testes, qui erant præsentibus, probare & fundum tibi vindicare potes: de qua vindicatione dicitur suo loco. Præstaret utique, ubi hoc metuendum, signo quodam externo indigitari, quod fundus jam sit occupatus, jure naturæ perfectivo tale urgente ad præscindendas lites: ideo tamen negandum non est, dominium jam tibi esse acquisitum. Ceterum fundus aliquis limitatus esse potest vel per fundos adjacentes dominio jam subjectos, vel per terminos naturales, quos habet, quales sunt montes, fluvii, viæ publicæ.

§. 188.

Modus quidam res mobiles verbis declarat, quod eam velit esse suam; eam occupat & dominium ejus acquirit. Ostenditur eodem modo, quo proponendi & easitio præcedens.

Modus quidam res mobiles verbis declarat, quod eam velit esse suam; eam occupat & dominium ejus acquirit. Ostenditur eodem modo, quo proponendi & easitio præcedens.

Modus hic acquirendi rei mobilis dominium fere inutilis est. Qui enim rem mobilem suam esse vult, eam non iterum abjicit aut suo loco deponit. Quamobrem cum hinc jam constet de voluntate ejus, ut dominium ab ipso acquisitum in dubium vocari nequeat (§. 181.); necesse non est, ut aliis præsentibus verbis declaret, quod eam suam esse velit. Quoniam tamen fieri potest, ut hoc faciat; casus hic prætermitti non debebat. Neque prorsus inutilis censeretur, cum usui esse possit in rei vindicatione, prout suo loco ostendetur.

§. 189.

Si plures conjunctim eandem rem occupant, dominium con- *Quando oc-*
junctim acquirunt. Cum quod meum est tuum esse non pos- *cupando do-*
sit (§. 125.); fieri non potest, ut plures simul dominium *minium con-*
in solidum in eadem re acquirant. Quamobrem cum oc- *junctim ac-*
cupando dominium acquiratur (§. 175.). Si plures con- *quiratur.*
junctim eandem rem occupant, omnes nonnisi conjunctim
dominium in eadem acquirunt.

Quod *conjunctim fit*, in idem faciendum omnes consen-
tire debent. Quamobrem cum occupantes rem, quæ nul-
lius adhuc est, eam suam esse velint (§. 174.); qui in oc-
cupationem rei conjunctis viribus faciendam consentiunt,
in eo etiam consentiunt, quod res occupanda debeat esse
sua. Quoniam vero implicat, ut sit singulorum in soli-
dum; occupando nec fit Titii solius, nec Mevii, nec Caji,
sed omnium simul. Atque ea de causa jam sæpius incul-
cavimus, plures simul repræsentare nonnisi unam personam
moralem, quæ unus dominus est.

§. 190.

Quoniam *si plures conjunctim eandem rem occupant, do-* *Quod in con-*
minium conjunctim acquirunt (§. 189.); singuli aut domi- *junctim fa-*
nium in re indivisa acquirunt prorata, vel pro partibus aequalibus, Et occupa-
vel inaequalibus, aut nonnisi jus utendi re universis propria tan- *tione singu-*
quam inter se communi, prouti inter ipsos convenerit. *lis jus acqui-*
obrem cum communitio positiva sit, in qua plures in re in- *ritur.*
divisa conjunctim habent dominium pro parte rata (§. 126.),
mixta vero, in qua res equidem sunt in dominio univer-
forum, omnibus tamen non competit nisi usus earum indif-
ferenter, prouti scilicet unicuique opus fuerit (§. 129.);
occupatione conjunctim facta res, qua erat nullius, seu in commu-

nione primæva, aut in communionem positivam, aut in mixtam deducitur, prouti inter occupantes conventum fuerit.

Atque hinc clarissime patet, quantum a vero distet illorum opinio, qui contendunt, communionem primæva sublata res primum transisse in communionem positivam, antequam fierent singulorum propriæ. Tacite nimium supponunt, quasi genus humanum ante coiverit in populos, quam dominia introducerentur, & populi conjunctim occupaverint regionem quandam una cum rebus mobilibus inibi contentis aut jura easdem occupandi antequam quicquam esset singulorum: id quod tamen nec necesse est ad acquirenda rerum tam mobilium, quam immobilium dominia viciorum, quæ modo demonstrata sunt, nec naturæ humanæ convenit, quatenus facta ex ea conjectantur, nec fide historica constat, exemplo vel Scytharum contrarium insinuante: fit ita, quod populos terras vacuas quærentes ad imitationem aliorum populorum fixam sedem habentium regiones occupasse ex migratione gentium palam fit. Enimvero cum in Jure naturæ non agatur de quæstione facti, sed de quæstione juris, quæ illam præcedit; in his discutiendis prolixiores esse nolumus. Ceterum si de facto sermo fuerit, non dissiteor, ubi genus humanum a communionem primæva discessit, haud facile contigisse, ut conjunctim occupata deducerentur in communionem mixtam: cum enim revera negativa sit intuitu eorum, qui in communionem vivunt, quæ primævam, tanquam negativam (§. 105.), tolli suaserunt rationes, vix universim occupantibus persuadere potuerunt eandem inter se retineri. Quoniam tamen discessus a communionem primæva in mixtam per occupationem conjunctim factam in se non impossibilis, immo hodie exemplum facile habiturus esset, modo non deessent terræ vacuæ occupantibus patentes, cum non desint, qui primævorum Christianorum communionem introducere mallent,

mallerent, siquidem fieri posset, neque præfracte negari potest, nullum nunquam in orbe extitisse exemplum, etiamsi in Historicorum monumentis non conservatum; tanto minus convenire videbatur, ut eum inter ea referremus, quæ fieri non possunt.

§. 191.

Quoniam dominium conjunctim acquiritur, si plures *Quomodo* conjunctim eandem rem occupant (§. 189.), nec singulis *divisione ac-* in re indivisa nisi pro rata vel æquali, vel inæquali parte *quiratur do-* dominium competere potest (§. 190.); *singuli acquirunt do-* *minium in certa parte rem dividendo prouti inter ipsos conventum* fuerit, seu rei *divisa partem ratam unicuique assignando, si res* conjunctim occupetur.

Sane adeo diversa sunt pro parte esse dominum, & partis esse dominum. Pro parte qui dominus est, omnem equidem utilitatem ex re proveniente pro ea parte percipit, veluti sextam partem fructuum horti, si pro sexta parte dominus est; non tamen certa pars rei eidem assignata, de qua tanquam sua disponere possit, sed de re indivisa semper disponendum omnium consensu, eum omnes simul, qui pro parte domini dicuntur, non nisi unus dominus sunt. Enimvero partis dominus est, cujus pars certa rei divisæ dominio subjecta est, de qua adeo tanquam re sua solus pro arbitrio suo disponere potest, & ex qua proveniente utilitatem solam ipse solus percipit, sive ea superet ratam, quam habebat in communiione, sive ab eadem deficiat. Immo divisione facta, pars respectu juris, quod in ea universis erat, non amplius dici potest pars, sed fit res simpliciter dicta, quemadmodum ceteræ, quæ sunt in dominio. Unde qui fit partis dominus per divisionem, deinceps non dicendus dominus partis, sed rei hujus simpliciter. Dum enim partes rei transeunt in dominium singulorum, dominium, quod erat

erat in re indivisa, expirat, quippe quod cum isto subsistere nequit. Apparet adeo, quanta sit differentia inter dominium in rei divisæ parte & dominium in re indivisa pro rata parte acquisitum.

§. 192.

Quando divisio sit modus acquirendi originarius.

Quod si plures conjunctim rem occupant, ut inter ipsas dividatur; divisio est modus acquirendi dominium originarius. Et enim si plures conjunctim rem occupant, ut inter ipsos dividatur; singuli volunt partem quandam ejus esse suam. Quamobrem occupatione conjunctim facta quoad occupantes res censetur in eum statum redacta, ut sua fieri possit, divisio vero transit in dominia singulorum. Atque adeoque singuli acquirunt dominium in parte (§. 191.), tanquam in re, quæ erat in communione primæva seu nullius. Quoniam itaque modus acquirendi originarius est, quo acquiritur dominium rei nullius (§. 177.); si plures conjunctim rem occupant, ut inter ipsos dividatur, divisio modus acquirendi dominium originarius est.

Quod si plures conjunctim non aliter rem occupent, quam ut inter ipsos dividatur; dominium universis acquiri nolunt, sed singulis in determinata quadam parte, adeoque nolunt, ut tota sit universonum, volunt vero, ut partes determinatæ sint singulorum, seu singuli volunt partem quandam determinatam rei esse suam. Nemo igitur non videt, perinde esse, ac si unusquisque partem sibi assignatam occupasset (§. 174.), nec dici potest, quod dominium universis fuerit acquisitum in re indivisa, cum dominium non acquiratur nisi volenti, quemadmodum ex omnibus propositionibus anterioribus elucescit, quibus diversos occupandi modos, quibus dominium originarie acquiritur (§. 178.), demonstravimus. Non est quod excipias occupantes simul re tota, quæ occupatur, ceteros omnes excludere velle quod

quod dominio proprium est (§. 120.). Accurate enim loquendo singulis nonnisi animus est parte certa rei occupandæ excludendi non modo ceteros omnes, verum etiam sociorum quemlibet. Et hoc modo intelligitur, quo sensu divisio a *Grotto* lib. 2. c. 2. §. 2. n. 5. pro modo dominium acquirendi originario habitus fuerit. Hinc etiam de-nuo confirmatur, ubi a communione primæva discesserunt homines, non ante res in communionem positivam ex negativa deducendas fuisse, quam fierent singulorum propriæ. In hypothese propositionis præsentis plures conjunctim rem occupantes instar personæ unius spectari nolunt, quemadmodum necesse est, ut universis acquiratur dominium in re indivisa pro parte.

§. 193.

Si plures in eo consentiant, ut fundum quendam, qui nullius est, veluti agrum, insulam &c. inter se dividant, cum adhuc nullius sit; divisione singulis acquiritur dominium ejus partis, quæ ipsi cedit. Fundus, quem plures inter se dividere volunt, necessario limitatus esse debet, quod per se patet: illimitatum enim divisionem in certas partes seu in data ratione non admittit. Dum plures consentiunt, quod eum inter se dividere velint, unusquisque voluntatem suam declarat, quod certam hujus fundi partem suam esse velit, omnes vero simul declarant sibi invicem, quod fundum integrum omnium esse velint. Quoniam vero divisio actu institui nequit, nisi eidem insistant; ubi plures in eo consentiunt, ut fundum quendam inter se dividant, omnino perinde est, ac si quis fundo cuidam limitato insistens aliis præsentibus verbis declararet, se velle eum esse suum. Quamobrem cum fundo cuidam limitato insistens, si aliis præsentibus verbis declaret, se velle eum esse suum, eum occupet (§. 187.); ubi plures in eo consentiunt, ut fundum quendam,

Alius modus acquirendi dominium per divisionem.

qui adhuc nullius est, inter se dividant, perinde sane est, ac si eundem conjunctim occuparent, dum divisionem actu instituunt. Enimvero si res conjunctim occupetur, singuli dominium in certa parte rem dividendo acquirunt (§. 191.). Quare si plures in eo consentiunt, ut fundum quendam, veluti agrum, insulam &c. inter se dividant, cum adhuc nullius sit; divisione singulis acquiritur dominium ejus partis, quæ ipsi cedit.

Ostenditur etiam hoc modo. Dum plures fundum aliquem, qui adhuc nullius est, actu inter se dividunt, pars unicuique assignata limitibus circumscribitur, neque enim pars totius intelligitur sine limitibus, quæ determinata esse debet. Perinde igitur est, ac si unusquisque eorum fundum aliquem, qui nempe pars est ipsi assignata, limitibus circumscriberet. Quod si vero quis, ubi dominia introduci cœperunt, fundum aliquem limitibus circumscribit, ejus dominium acquirit (§. 186.). Quamobrem si plures in eo consentiant, ut fundum quendam, uti agrum, insulam &c. inter se dividant, cum adhuc nullius sit; divisione singulis acquiritur dominium ejus partis, quæ ipsi cedit.

Nonnulla nobis hic monenda sunt, ut intelligatur quantum propositio præsens conveniat cum anteriore (§. 192.), quantum ab eadem differat. In propositione anteriore supponitur, rem dividendam ante conjunctim fuisse occupatam, antequam divisio actu fuerit instituta, etsi occupata fuerit animo dividendi; in præsentem autem sumitur, consentientes in divisionem statim ad actum divisionis procedere, nullo actu peculiari occupationis conjunctim factæ prævio. Ut casuum diversitas appareat, demus exemplum. Ponamus plures conjunctim agrum posthac inter se dividendum limitibus circumscribere, quos nec natura, nec factu

facto hominum habet. Hoc factio ager eo animo conjunctim occupatur, ut inter singulos dividatur, adeoque occupatio conjunctim facta præcedit divisionem actualem. Ponamus vero agrum naturales habere terminos, veluti sylvam, fluvium & viam publicam, aut inter agros alios dominio jam subiectos jacere, quem plures inter se dividere decernunt. In hoc casu divisio statim instituitur, nullo occupationis universim factæ actu divisionem præcedente. Manifesta igitur est differentia inter casum propositionis præsentis & casum superioris, nec idem in præsentis aliis tantummodo verbis dicitur. Demonstratio posterior independens a priori casu; prior autem casum præsentis propositionis ad casum superioris reducit, quatenus actu divisionis ex consensu factæ inest occupatio conjunctim facta, quoniam omnes simul respectu uniuscujusque considerantur instar præsentium, quibus voluntas uniuscujusque declaratur, quod velit rem totam esse omnium. Ceterum propositionis præsentis casus videtur ansam dedisse *Grotio*, quod divisionem habuerit pro modo acquirendi dominium originario occupationi contradistinctum.

§. 194.

Si plures in eo consentiunt, ut fundum quendam, qui adhuc Divisio nullius est, inter se dividant, divisio acquirendi dominium modus quando originarius est. Etenim cum fundum inter se dividant, qui *adhuc nullius est*, singuli autem divisione acquirunt dominium ejus partis, quæ ipsis cedit (§. 193.); evidens est, *adhuc nullius est*, singulos acquirere dominium rei, quæ adhuc nullius fuit. Enimvero modus, quo acquiritur dominium rei, quæ adhuc nullius est, modus acquirendi dominium originarius est (§. 176.). Si ergo plures in eo consentiunt, ut fundum quendam, qui adhuc nullius est, inter se dividant; divisio acquirendi dominium modus originarius est.

Sunt qui divisionem omnem pro modo acquirendi dominium derivativo habent, cum *Grotius*, quemadmodum paulo ante (*not.* §. 192.) annotavimus, eam inter modos acquirendi dominium originarios referat. Nostrum igitur esse existimavimus, ut in hoc sententiarum divortio ostenderemus, quid veri in utraque sententia insit, cum nemini imputemus errores, quamdiu vera quis cogitasse, etsi non sufficienter mentem suam expressisse videtur.

§. 195.

Quando diviso modo acquirendi derivativus.

Si res, quæ in communione positiva est, dividitur inter eos, qui rem communem habent; dominium, quod singulis acquiritur in parte, modo derivativo acquiritur. Etenim si res in communione positiva est, dominium in re indivisa pluribus simul conjunctim competit (§. 126.). Quamobrem si inter hosce dividitur, singuli acquirentes dominium in parte sibi assignata acquirunt dominium rei, quæ jam in dominio existit alterius, cum omnes conjunctim spectentur tanquam persona ab ea diversa, quæ in parte quadam rei divisæ dominium acquirit. Enimvero modus acquirendi dominium derivativus est, quo acquiritur dominium alicujus rei, quæ in dominio alterius existit (§. 177.). Quamobrem si res, quæ in communione positiva est, dividitur inter eos, qui rem habent communem; dominium, quod singulis acquiritur in parte, modo derivativo acquiritur.

Qui divisionem pro modo acquirendi dominium derivativo habent, supponunt rem, quæ dividitur, esse in communione positiva: *Grotius* vero supponit, rem, quæ erat in communione primæva, dividendo statim subjici dominio singulorum, non ante indivisam deduci in dominium pluribus conjunctim competens, quam dividatur. Hunc vero casum non minus esse possibilem, quam qui est propositionis præsentis, ex anterioribus liquet (§. 192. 194.).

§. 196.

Occupatio fieri dicitur per universitatem, si plures conjunctim rem quandam, veluti terrarum quendam tractum, occupant. *Occupatio per fundos fieri dicitur*, si singuli fundos singulares occupant. *Divisio occupationis.*

Ita *Grotius* occupationem distinguit de J. B. & P. lib. 2. c. 2. §. 4. Equidem is occupationem per universitatem potissimum refert ad populum terram quandam vacuum & incultam occupantem: enimvero cum universitatem superius usu loquendi non repugnante in latiori significato definiverimus (§. 112.), nil quoque obstat, quo minus occupationem per universitatem in latiori quoque significato sumamus. Et quamvis occupatio per fundos proprie non intelligatur nisi de fundis, adeoque rebus immobilibus occupatis; occupatio tamen per universitatem etiam extenditur ad res mobiles per se: utrique autem inest occupatio rerum mobilium & rerum etiam incorporalium, quatenus istæ insunt rei mobili, hæ autem cum dominio inesse intelliguntur.

§. 197.

Quod per universitatem occupatur, in dominio universitatis est, seu id universitatis est. Per universitatem occupatur, id plures conjunctim occupant (§. 196.). Enimvero si plures conjunctim occupant rem, in ea dominium omnibus conjunctim acquiritur, consequenter universitati (§. 112.). Quicquid ergo per universitatem occupatur, id universitatis est, seu in ea dominium universitati competit.

Atque hinc patet, quomodo quædam originarie acquirantur universitati (§. 178.).

§. 198.

Quenam res sint inexhausti usus. *Res usus inexhausti esse dicuntur, quarum usus omnibus sufficit hominibus & iisdem patet, quoties eodem indigent.*

Non jam quæritur de eo, num res usus inexhausti pro præsentis rerum statu possit fieri usus exhausti pro alio rerum statu. Hic enim nobis perinde est, five rei usus semper inexhaustus sit, five pro aliquo rerum statu. In utroque enim casu de rebus usus inexhausti idem pronunciandum.

§. 199.

An dominio subjienda. *Res naturales usus inexhausti dominio subjienda non sunt.* Etenim earum usus sufficit hominibus omnibus & iisdem patet, quoties eodem indigent (§. 198.). Quamobrem cum natura hominibus omnibus indifferenter pateat rerum pure naturalium usus (§. 19.); nulla sane ratio est, cur tu vel plures simul alios eodem usu excludere velitis. Quamobrem cum dominus usu rei suæ excludat ceteros omnes (§. 136. 120.); res naturales usus inexhausti dominio subjiendæ non sunt.

Non alia sane ratio fuit, cur res pure naturales in dominium deductæ, quam quod usus earum non sufficeret omnibus in universon, ut deinceps industria ac arte augetur rerum numerum, ne deessent ad vitæ necessitatem, utilitatem & commoditatem requisitæ. Quamobrem nec ullum fuit hominibus motivum, cur res usus inexhausti suas esse vellent, cum non magis ipsis prodesse, ubi propriæ factæ, quam ubi in primæva communiione relinquuntur.

§. 200.

Quales sint.

Res pure naturales inexhausti usus sunt communes, seu communes

munes manent, etiamsi cetera dominio subjiciantur. Res enim omnes aut communes sunt, aut propriae (§. 134.), consequenter cum dominium proprietatem contineat (§. 136.), dominio subjecta. Quamobrem cum res pure naturales inexhausti usus dominio subjiciendae non sint (§. 199.); communes esse debent, consequenter quia natura communes sunt (§. 7.), communes manent, etiamsi cetera dominio subjiciantur.

Nos hic loquimur de jure, non de facto, consequenter negamus homini competere jus dominio suo subjiciendi rem inexhausti usus. Quamobrem si quis vel maxime rem usus inexhausti dominio suo subjicere velle ponatur, nullo tamen hoc facit jure, quin potius cum tale factum foret contra legem naturae prohibitivam (§. 199.), illicitus foret ejus ausus (§. 170. *part. I. Phil. pract. univ.*).

§. 201.

Nemo rerum pure naturalium inexhausti usus dominium acquirere valet. Etenim res pure naturales, quae sunt inexhausti usus, dominio subjici non debent (§. 199.), consequenter jure naturali permissum non est, ut quis eas dominio suo subjicere velit (§. 170. *part. I. Phil. pract. univ.*). Nemo igitur rerum pure naturalium, quae inexhausti usus sunt, dominium acquirere valet.

Quodsi dominia in genere lege naturali prohiberentur, adeoque illicita essent (§. 170. *part. I. Phil. pract. univ.*); dominium quoque foret jus nullum, sed factum illicitum, consequenter detentio rei tanquam suae possessio illicita (§. 150.). Occupando adeo acquireretur dominium, quod jus quoddam est (§. 118.), sed possessio illicita & quatenus juri communionis repugnat (§. 134.), quod tolli nequit (§. 200.), injusta (§. 239. *part. I. Phil. pract. univ.*).

§. 202.

*An usu rei
inexhausti
usus aliquis
excludi
possit.*

Quoniam nemo rerum pure naturalium inexhausti usus dominium acquirere valet (§. 199.), nemo vero nisi dominus jus habet ceteros omnes usu rei suæ excludendi (§. 120. 136.); *nemo quoque alterum usu rerum, qui inexhausti usus sunt, excludendi jus habet.*

Quodsi adeo quis tale jus sibi arrogat, jus sibi fingit, quale nullum datur: neque enim voluntate sua homines sibi jus constituere possunt, quale non datur, immo dari non potest.

§. 203.

*Cur dominio
subjicien-
dum limita-
tum esse de-
beat.*

Quicquid dominio subjicitur, illud limitatum esse debet.
Si qua enim res dominio subjicitur, ea ceteros omnes excludit dominus (§. 121.), veluti omni ejus usu (§. 136.). Enimvero si quem omni actu vi domini licito, veluti usu rei, excludere velis, necesse est ut constet, quousque pertingat res tua: quod cum sine limitibus intelligi nequeat (§. 468. *Ontol.*), quicquid dominio subjicitur, illud limitatum esse debet.

E. gr. Agrum illimitatum nemo occupare & dominio suo subjicere potest. Cum enim tibi soli competere velis jus agrum colendi & fructum omnem inde percipiendi; necesse est ut aliis constet, quo usque ager tuus pertingat, ne quid faciat, quod est contra jus tuum (§. 123.). Atque hinc vidimus in superioribus fundum occupari, & hoc facto dominio suo subjici si eum limitibus circumscribit (§. 186.), ut aliis constet, quousque eum esse velit suum (§. 174.).

§. 204.

Cur limitari

*Quoniam limitatum esse debet, quod dominio sub-
jicitur*

De dominio & modo idem acquirendi origin. 185

jicitur (§. 203.), si quid limites omnes respuit, illud dominio nescium do-
subjici nequit. minio subjici
nequeat.

Facile apparet, nos hic non loqui de eo, quod naturali-
ter nullos habet terminos, verum cui nec a nobis termini
ulli præfigi quocunque modo possunt, sive qui in sensum
incurrunt, sive qui ex aliis in sensum incurrentibus colligi
possunt.

§. 205.

Limites seu Termini alii sunt naturales, quos ipsa natu-
ra constituit; alii artificiales, qui factò quodam humano Termini quo-
duplices sint.
constituuntur. Sunt etiam alii sensibiles, qui per se in sen-
sus incurrunt; alii intelligibiles, qui ex aliis in sensus incur-
rentibus demum colliguntur.

Termini naturales sunt mare, fluvii, montes, sylvæ, arbo-
res, quemadmodum supra jam indicavimus (not §. 187.);
artificiales sunt lapides terminales, vernacula Marcksteine,
qui & uno nomine termini appellantur, arbores eo fine
plantatæ, ut fines distinguant, pali terræ infixi, septa. Sen-
sibiles termini sunt naturales & artificiales omnes, quos huc
usque commemoravimus. Termini mere intellectuales
sunt latitudo & longitudo geographica. Constat enim ex
Mathesi longitudinem & latitudinem geographicam non pos-
se definiri nisi ex observationibus astrorum (§. 55. 56. Geogr.).
Quodsi ergo dicas tractum aliquem terræ contentum esse
debere intra duos meridianos datos & duos parallelos no-
tos, ut constet, a quo gradus longitudinis incipiat & in quo
desinat quoad longitudinem & in quo gradu latitudinis con-
stituendum sit principium, in quo finis; non minus certi
sunt ejus termini, quam si sensibilibus sive naturalibus, si-
ve artificialibus includatur. Non est quod excipias, sub-
tilitates mathematicas esse, de quibus diximus, Mathema-
ticis relinquendas, nec Juri naturæ inferendas. Videbi-

(Wolffii Jur. Nat. Pars II.)

Aa.

mus

mus enim suo loco, nos hisce terminis carere non posse in hoc Jure, eosque dudum fuisse receptos, nec a nobis demum eosdem admitti. Ceterum terminos, quos intelligibiles in dato exemplo dicimus, per se in sensus non incurere, vix puto aliquem in dubium revocaturum. Si quis tamen ad censendum alios pronus, quales hodie inter nos sunt plurimi, impugnare ausit, quæ non intelligit; haud difficile est, ut erroris redarguatur. Etenim si in tellure descripti essent Meridiami & paralleli, quemadmodum in Globo artificiali depicti cernuntur; termini forent sensibiles, utpote in oculos incurrentes. Quoniam vero in eodem descripti non sunt, sed ex observationibus astronomicis demum colliguntur; nemo non videt, eos non in numerum terminorum sensibilium, sed intelligibilium vi definitionum, quas dedimus, esse referendos.

§. 206.

*Quidnam
omnes limi-
les respuat.* (S. 205.) *Quod adeo omnes limites respuit, id nec naturales, nec artificiales, nec sensibiles, nec intelligibiles habet, vel recipere potest.*

§. 207.

*Aër, aqua
profluens &
lumen solis
quales sint
res.* *Aër, aqua profluens & lumen solis sunt res usus inexhausti.* Aëris enim usus potissimum in respirando consistit, nec sine eo vitam vel per breve temporis spatium continuare possunt homines ac animantia bruta: id quod in Philosophia experimentalis experimentis docetur, nec a quovis in dubium vocatur. Usus adeo aëris omnibus in universum hominibus quovis momento necessarius est, non modo physice, quod sine eo vivere non possumus, verum etiam moraliter (S. 12.), quia quivis vitam suam conservare tenetur (S. 350. part. I. Jur. nat.). Enimvero aër totum nostrum globum terraqueum circumfluit, & omnia spatia ab
aliis

aliis corporibus vacua occupat, ita ut ubivis ad respirandum sufficiens copia reperiatur, ubicunque fueris. Et si eodem in loco fuerint quotcunque homines, aer ibidem singulis ad respirandum sufficit. Atque adeo patet, usum aeris omnibus sufficere hominibus iisdemque patere, quoties eodem indigent, hoc est, omni in loco quovis momento. Quamobrem cum res inexhausti usus sit, cujus usus omnibus sufficit hominibus iisdemque patet, quoties eodem indigent (§. 198.); aer usus inexhausti est. *Quod erat primum.*

Aquæ usus multiplex neminem fugit, cum eadem quotidie indigeamus. Utimur aqua ad potandum, ad lavandum, ad coquendum, ad jumenta adaquanda, ad præ irriganda. Aqua in fluviis profluens nunquam deficit, alia continuo in ejus locum succedente, ut, quamvis accolæ inde hauriant aquam in usus suos, non tamen ideo fluvius detumescat. Quodsi flumen fuerit navigabile, navigando nihil prorsus aquæ profluenti decedit, nec cursus ejus ullo modo mutatur. Quamobrem patet aquam profluentem omnium usui sufficere, quotquot ad eundem accedere possunt. Idem quoque experientia patet de fontibus aquam continuo emittentibus. Quoniam itaque res usus inexhausti est, si ejus usus omnibus sufficit hominibus, qui eadem uti volunt, & iisdem patet, quoties eodem indigent (§. 198.); aqua profluens usus inexhausti est. *Quod erat secundum.*

Denique luminis solis, quæ lucem efficit diurnam, potissimus usus est ad videndum: directo solis lumine utimur ad corpora madida exiccanda. Lumen solis directum per quævis spatia libera diffunditur: lux vero diurna per aper-

qui adhuc nullius est, inter se dividant, perinde sane est, ac si eundem conjunctim occuparent, dum divisionem actu instituunt. Enimvero si res conjunctim occupetur, singuli dominium in certa parte rem dividendo acquirunt (§. 191.). Quare si plures in eo consentiunt, ut fundum quendam, veluti agrum, insulam &c. inter se dividant, cum adhuc nullius sit; divisione singulis acquiritur dominium ejus partis, quæ ipsi cedit.

Ostenditur etiam hoc modo. Dum plures fundum aliquem, qui adhuc nullius est, actu inter se dividunt, pars unicuique assignata limitibus circumscribitur, neque enim pars totius intelligitur sine limitibus, quæ determinata esse debet. Perinde igitur est, ac si unusquisque eorum fundum aliquem, qui nempe pars est ipsi assignata, limitibus circumscriberet. Quodsi vero quis, ubi dominia introduci cœperunt, fundum aliquem limitibus circumscribit, ejus dominium acquirit (§. 186.). Quamobrem si plures in eo consentiant, ut fundum quendam, uti agrum, insulam &c. inter se dividant, cum adhuc nullius sit; divisione singulis acquiritur dominium ejus partis, quæ ipsi cedit.

Nonnulla nobis hic monenda sunt, ut intelligatur quantum propositio præsens conveniat cum anteriore (§. 192.), quantum ab eadem differat. In propositione anteriore supponitur, rem dividendam ante conjunctim fuisse occupatam, antequam divisio actu fuerit instituta, etsi occupata fuerit animo dividendi; in præsentem autem sumitur, consentientes in divisionem statim ad actum divisionis procedere, nullo actu peculiari occupationis conjunctim factæ prævio. Ut casuum diversitas appareat, demus exemplum. Ponamus plures conjunctim agrum posthac inter se dividendum limitibus circumscribere, quos nec natura, nec

facto

De dominio Et modo idem acquirendi origin. 179

facto hominum habet. Hoc facto ager eo animo conjunctim occupatur, ut inter singulos dividatur, adeoque occupatio conjunctim facta præcedit divisionem actualem. Ponamus vero agrum naturales habere terminos, veluti sylvam, fluvium & viam publicam, aut inter agros alios dominio jam subjectos jacere, quem plures inter se dividere decernunt. In hoc casu divisio statim instituitur, nullo occupationis universim factæ actu divisionem præcedente. Manifesta igitur est differentia inter casum propositionis præsentis & casum superioris, nec idem in præsentis aliis tantummodo verbis dicitur. Demonstratio posterior independens a priori casu; prior autem casum præsentis propositionis ad casum superioris reducit, quatenus actu divisionis ex consensu factæ inest occupatio conjunctim facta, quoniam omnes simul respectu uniuscujusque considerantur instar præsentium, quibus voluntas uniuscujusque declaratur, quod velit rem totam esse omnium. Ceterum propositionis præsentis casus videtur ansam dedisse Grotio, quod divisionem habuerit pro modo acquirendi dominium originario occupationi contradistinctum.

§. 194.

Si plures in eo consentiunt, ut fundam quendam, qui adhuc Divisio nullius est, inter se dividant, divisio acquirendi dominium modus quando mo- originarius est. Etenim cum fundum inter se dividant, qui *adhuc nullius est*, singuli autem divisione acquirunt do- *rendi origi-* minium ejus partis, quæ ipsis cedit (§. 193.); evidens est, *navius.* singulos acquirere dominium rei, quæ adhuc nullius fuit. Enimvero modus, quo acquiritur dominium rei, quæ adhuc nullius est, modus acquirendi dominium originarius est (§. 176.). Si ergo plures in eo consentiunt, ut fundum quendam, qui adhuc nullius est, inter se dividant; divisio acquirendi dominium modus originarius est.

Sunt qui divisionem omnem pro modo acquirendi dominium derivativo habent, cum *Grotius*, quemadmodum paulo ante (*not. §. 192.*) annotavimus, eam inter modos acquirendi dominium originarios referat. Nostrum igitur esse existimavimus, ut in hoc sententiarum divortio ostenderemus, quid veri in utraque sententia inest, cum nemini imputemus errores, quamdiu vera quis cogitasse, etsi non sufficienter mentem suam expressisse videtur.

§. 195.

Quando divisio modus acquirendi derivativus.

Si res, quæ in communione positiva est, dividitur inter eos, qui rem communem habent; dominium, quod singulis acquiritur in parte, modo derivativo acquiritur. Etenim si res in communione positiva est, dominium in re indivisa pluribus simul conjunctim competit (§. 126.). Quamobrem si inter hosce dividitur, singuli acquirentes dominium in parte sibi assignata acquirunt dominium rei, quæ jam in dominio existit alterius, cum omnes conjunctim spectentur tanquam persona ab ea diversa, quæ in parte quadam rei divisæ dominium acquirat. Enimvero modus acquirendi dominium derivativus est, quo acquiritur dominium alicujus rei, quæ in dominio alterius existit (§. 177.). Quamobrem si res, quæ in communione positiva est, dividitur inter eos, qui rem habent communem; dominium, quod singulis acquiritur in parte, modo derivativo acquiritur.

Qui divisionem pro modo acquirendi dominium derivativo habent, supponunt rem, quæ dividitur, esse in communione positiva: *Grotius* vero supponit, rem, quæ erat in communione primæva, dividendo statim subjici dominio singulorum, non ante indivisam deduci in dominium pluribus conjunctim competens, quam dividatur. Hunc vero casum non minus esse possibilem, quam qui est propositionis præsentis, ex anterioribus liquet (§. 192. 194.).

§. 196.

§. 196.

Occupatio fieri dicitur *per universitatem*, si plures conjunctim rem quandam, veluti terrarum quendam tractum, occupant. *Occupatio per fundos* fieri dicitur, si singuli fundos singulares occupant.

Ita *Grotius* occupationem distinguit de J. B. & P. lib. 2. c. 2. §. 4. Equidem is occupationem per universitatem potissimum refert ad populum terram quandam vacuum & incultam occupantem: enimvero cum universitatem superius usu loquendi non repugnante in latiori significato definiverimus (§. 112.), nil quoque obstat, quo minus occupationem per universitatem in latiori quoque significato sumamus. Et quamvis occupatio per fundos proprie non intelligatur nisi de fundis, adeoque rebus immobilibus occupatis; occupatio tamen per universitatem etiam extenditur ad res mobiles per se: utrique autem inest occupatio rerum mobilium & rerum etiam incorporalium, quatenus istæ insunt rei mobili, hæ autem cum dominio inesse intelliguntur.

§. 197.

Quod per universitatem occupatur, in dominio universitatis Per universitatem, seu id universitatis est. Quod enim per universitatem occupatur, id plures conjunctim occupant (§. 196.). Enimvero si plures conjunctim occupant rem, in ea dominium omnibus conjunctim acquiritur, consequenter universitati (§. 112.). Quicquid ergo per universitatem occupatur, id universitatis est, seu in ea dominium universitati competit.

Atque hinc patet, quomodo quædam originarie acquirantur universitati (§. 178.).

§. 198.

*Quenam**res sint inexhausti usus.*

Res usus inexhausti esse dicuntur, quarum usus omnibus sufficit hominibus & iisdem patet, quoties eodem indigent.

Non jam quæritur de eo, num res usus inexhausti pro præsentis rerum statu possit fieri usus exhausti pro alio rerum statu. Hic enim nobis perinde est, five rei usus semper inexhaustus sit, five pro aliquo rerum statu. In utroque enim casu de rebus usus inexhausti idem pronunciandum.

§. 199.

An dominio subjiciendæ.

Res naturales usus inexhausti dominio subjiciendæ non sunt. Etenim earum usus sufficit hominibus omnibus & iisdem patet, quoties eodem indigent (§. 198.). Quamobrem cum natura hominibus omnibus indifferenter pateat rerum pure naturalium usus (§. 19.); nulla sane ratio est, cur tu vel plures simul alios eodem usu excludere velitis. Quamobrem cum dominus usu rei suæ excludat ceteros omnes (§. 136. 120.); res naturales usus inexhausti dominio subjiciendæ non sunt.

Non alia sane ratio fuit, cur res pure naturales in dominium deductæ, quam quod usus earum non sufficeret omnibus in universon, ut deinceps industria ac arte augerent rerum numerum, ne deessent ad vitæ necessitatem, utilitatem & commoditatem requisitæ. Quamobrem nec ullum fuit hominibus motivum, cur res usus inexhausti suas esse vellent, cum non magis ipsis prodesse, ubi propriæ factæ, quam ubi in primæva communione relinquuntur.

§. 200.

Quales sint.

Res pure naturales inexhausti usus sunt communes, seu communes

munes manent, etiamsi cetera dominio subjiciantur. Res enim omnes aut communes sunt, aut propriae (§. 134.), consequenter cum dominium proprietatem contineat (§. 136.), dominio subjecta. Quamobrem cum res pure naturales inexhausti usus dominio subjiciendae non sint (§. 199.); communes esse debent, consequenter quia natura communes sunt (§. 7.), communes manent, etiamsi cetera dominio subjiciantur.

Nos hic loquimur de jure, non de facto, consequenter negamus homini competere jus dominio suo subjiciendi rem inexhausti usus. Quamobrem si quis vel maxime rem usus inexhausti dominio suo subjicere velle ponatur, nullo tamen hoc facit jure, quin potius cum tale factum foret contra legem naturae prohibitivam (§. 199.), illicitus foret ejus ausus (§. 170. *part. I. Phil. pract. univ.*).

§. 201.

Nemo rerum pure naturalium inexhausti usus dominium ac-
quirere valet. Etenim res pure naturales, quae sunt inex-
hausti usus, dominio subjici non debent (§. 199.), conse-
quenter jure naturali permissum non est, ut quis eas domi-
nio suo subjicere velit (§. 170. *part. I. Phil. pract. univ.*). Ne-
mo igitur rerum pure naturalium, quae inexhausti usus sunt,
dominium acquirere valet.

Quodsi dominia in genere lege naturali prohiberentur, adeoque illicita essent (§. 170. *part. I. Phil. pract. univ.*); dominium quoque foret jus nullum, sed factum illicitum, consequenter detentio rei tanquam suae possessio illicita (§. 150.). Occupando adeo acquireretur dominium, quod jus quoddam est (§. 118.), sed possessio illicita & quatenus juri communionis repugnat (§. 134.), quod tolli nequit (§. 200.), injusta (§. 239. *part. I. Phil. pract. univ.*).

§. 202.

*An usu rei
inexhausti
usus aliquis
excludi
possit.*

Quoniam nemo rerum pure naturalium inexhausti usus dominium acquirere valet (§. 199.), nemo vero nisi dominus jus habet ceteros omnes usu rei suæ excludendi (§. 120. 136.); *nemo quoque alterum usu rerum, qui inexhausti usus sunt, excludendi jus habet.*

Quodsi adeo quis tale jus sibi arrogat, jus sibi fingit, quale nullum datur: neque enim voluntate sua homines sibi jus constituere possunt, quale non datur, immo dari non potest.

§. 203.

*Cur dominio
subjicien-
dum limita-
tum esse de-
beat.*

Quicquid dominio subjicitur, illud limitatum esse debet.
Si qua enim res dominio subjicitur, ea ceteros omnes excludit dominus (§. 121.), veluti omni ejus usu (§. 136.). Enimvero si quem omni actu vi domini licito, veluti usu rei, excludere velis, necesse est ut constet, quousque pertingat res tua: quod cum sine limitibus intelligi nequeat (§. 468. *Ontol.*), quicquid dominio subjicitur, illud limitatum esse debet.

E. gr. Agrum illimitatum nemo occupare & dominio suo subjicere potest. Cum enim tibi soli competere velis jus agrum colendi & fructum omnem inde percipiendi; necesse est ut aliis constet, quo usque ager tuus pertingat, ne quid faciat, quod est contra jus tuum (§. 123.). Atque hinc vidimus in superioribus fundum occupari, & hoc facto dominio suo subjici si eum limitibus circumscribit (§. 186.), ut aliis constet, quousque eum esse velit suum (§. 174.).

§. 204.

Cur limitari

*Quoniam limitatum esse debet, quod dominio sub-
jicitur*

jicitur (§. 203.), si quid limites omnes respuit, illud dominio nescium do-
subjici nequit. minio subjici
nequeat.

Facile apparet, nos hic non loqui de eo, quod naturali-
ter nullos habet terminos, verum cui nec a nobis termini
ulli præfigi quocumque modo possunt, sive qui in sensum
incurrunt, sive qui ex aliis in sensum incurrentibus colligi
possunt.

§. 203.

Limites seu *Termini* alii sunt naturales, quos ipsa natu-
ra constituit; alii *artificiales*, qui factò quodam humano Termini quo-
duplices sint.
constituuntur. Sunt etiam alii *sensibiles*, qui per se in sen-
sus incurrunt; alii *intelligibiles*, qui ex aliis in sensus incur-
rentibus demum colliguntur.

Termini naturales sunt mare, fluvii, montes, sylvæ, arbo-
res, quemadmodum supra jam indicavimus (not §. 187.);
artificiales sunt lapides terminales, vernacula *Marcksteine*,
qui & uno nomine termini appellantur, arbores eo fine
plantatæ, ut fines distinguant, pali terræ infixi, septa. Sen-
sibiles termini sunt naturales & artificiales omnes, quos huc
usque commemoravimus. Termini mere intellectuales
sunt latitudo & longitudo geographica. Constat enim ex
Mathesi longitudinem & latitudinem geographicam non pos-
se definiri nisi ex observationibus astrorum (§. 55. 56. *Geogr.*).
Quodsi ergo dicas tractum aliquem terræ contentum esse
debere intra duos meridianos datos & duos parallelos no-
tos, ut constet, a quo gradus longitudinis incipiat & in quo
desinat quoad longitudinem & in quo gradu latitudinis con-
stituendum sit principium, in quo finis; non minus certi
sunt ejus termini, quam si sensibilibus sive naturalibus, si-
ve artificialibus includatur. Non est quod excipias, sub-
tilitates mathematicas esse, de quibus diximus, Mathema-
ticipis relinquendas, nec Juri naturæ inferendas. Videbi-

mus enim suo loco, nos hisce terminis carere non posse in hoc Jure, eosque dudum fuisse receptos, nec a nobis demum eosdem admitti. Ceterum terminos, quos intelligibiles in dato exemplo dicimus, per se in sensus non incurere, vix puto aliquem in dubium revocaturum. Si quis tamen ad censendum alios pronus; quales hodie inter nos sunt plurimi, impugnare aufit, quæ non intelligit; haud difficile est, ut erroris redarguatur. Etenim si in tellure descripti essent Meridiani & paralleli, quemadmodum in Globo artificiali depicti cernuntur; termini forent sensibiles, utpote in oculos incurrentes. Quoniam vero in eodem descripti non sunt, sed ex observationibus astronomicis demum colliguntur; nemo non videt, eos non in numerum terminorum sensibilibus, sed intelligibilium vi definitionum, quas dedimus, esse referendos.

§. 206.

Quidnam omnes limites respicit, id nec naturales, nec artificiales, nec sensibiles, nec intelligibiles habet, vel recipere potest les respuat. (§. 205.).

§. 207.

Aër, aqua profluens & lumen solis sunt res usus inexhaustibiles. Aëris enim usus potissimum in respirando consistit, nec sine eo vitam vel per breve temporis spatium continuare possunt homines ac animantia bruta: id quod in Philosophia experimentalis experimentis docetur, nec a quovis in dubium vocatur. Usus adeo aëris omnibus in univ. hominibus quovis momento necessarius est, non modo physice, quod sine eo vivere non possumus, verum etiam moraliter (§. 12.), quia quivis vitam suam conservare tenetur (§. 350. part. I. Jur. nat.). Enimvero aër totum nostrum globum terraqueum circumfluit, & omnia spatia ab aliis

aliis corporibus vacua occupat, ita ut ubivis ad respirandum sufficiens copia reperiatur, ubicunque fueris. Et si eodem in loco fuerint quotcunque homines, aer ibidem singulis ad respirandum sufficit. Atque adeo patet, usum aeris omnibus sufficere hominibus iisdemque patere, quoties eodem indigent, hoc est, omni in loco quovis momento. Quamobrem cum res inexhausti usus sit, cujus usus omnibus sufficit hominibus iisdemque patet, quoties eodem indigent (§. 198.); aer usus inexhausti est. *Quod erat primum.*

Aquæ usus multiplex neminem fugit, cum eadem quotidie indigemus. Utimur aqua ad potandum, ad lavandum, ad coquendum, ad jumenta adaquanda, ad præter irriganda. Aqua in fluviiis profluens nunquam deficit, alia continuo in ejus locum succedente, ut, quamvis accolæ inde hauriant aquam in usus suos, non tamen ideo fluvius detumescat. Quodsi flumen fuerit navigabile, navigando nihil prorsus aquæ profluenti decedit, nec cursus ejus ullo modo mutatur. Quamobrem patet aquam profluentem omnium usui sufficere, quotquot ad eundem accedere possunt. Idem quoque experientia patet de fontibus aquam continuo emittentibus. Quoniam itaque res usus inexhausti est, si ejus usus omnibus sufficit hominibus, qui eadem uti volunt, & iisdem patet, quoties eodem indigent (§. 198.); aqua profluens usus inexhausti est. *Quod erat secundum.*

Denique luminis solis, quæ lucem efficit diurnam, potissimus usus est ad videndum: directo solis lumine utimur ad corpora madida exiccanda. Lumen solis directum per quævis spatia libera diffunditur: lux vero diurna per aper-

turas in ipsas interiores ædium partes quascunque penetrat & spatia quævis replet, ad quæ lumen solis directum pertingere prohibetur. Nemo non novit, lumen solis & lucem, quam efficit, diurnam omnibus sufficere hominibus, nec usu unius aliquid decedere usui alterius: immo quam primum sol oritur, ac lucem per atmosphæram nostram diffundit, usum hujus patere omnibus, qui eodem indigent. Quamobrem cum res usus inexhausti sint, cujus usus omnibus sufficit hominibus iisdemque pater, quotiescunque eodem indigent (§. 198.); lumen solis res usus inexhausti est.

Quod erat tertium.

Aëris & luminis solaris usum inexhaustum quivis statim largitur, propterea quod nemo non sibi conscius est, aërem ac lucem esse ubivis, & illum ad respirandum, hunc ad videndum sufficere omnibus, quotquot simul in eodem loco esse possunt. Sed aqua profluens in fluviis non videtur comparanda cum aëre & luce, cum non æque diffundatur per omnia spatia, ad quæ accessus non prohibetur, sed intra angustos, si minores fuerint fluvii, terminos continetur. Enimvero considerandum hic quoque est, quod ad fluvium usus cujusdam gratia non atcedant nisi accolæ, nec hi quidem aquam ad omnem usum ex fluvio petant, cum etiam puteos foveant, quorum aquæ extra terram defluere non possunt. Unde nec ad fontes ab ædibus præsertim remotiores, quorum extra terram continuo profluat aqua, omnes accolæ cujusvis usus gratia accedunt. Respectu igitur ejus usus, quem habet aqua fontana, non minus ea usus inexhausti dici potest, quam aqua in fluviis continuo fluens. Quod si præterea consideres aquas puteales extra terram non profluentes, aqua non minus per omnia terræ loca diffunditur, quam aër & lumen solare, quantum exigit usus necessarius. Ceterum nostrum jam non esse duri-

duximus in omnes aëris, aquæ profluentis & luminis solaris usus inquirere; sed sufficit recensuisse eos, qui quotidiani sunt ac omnibus manifesti: usus singulares, si qui sunt, ob ipsam raritatem erunt inexhausti. Manifesti autem si qui non sunt, veluti aëris ad sonum propagandum, consequenter ad audiendum, hoc ipso sese inexhaustos probant, quod nemo deficientem sibi experiatur.

§. 208.

Aër, aqua profluens & lumen solis dominio subijci non debent. Aërem, aquam profluentem & lumen solis esse res quam pure naturales, per se patet. Sunt vero etiam usus inexhausti (§. 207.). Enimvero res usus inexhausti pure naturales dominio subijci non debent (§. 199.). Aër igitur, aqua profluens & lumen solis dominio subijci non debent.

Non solum hic ostendimus, quod aër, aqua profluens & lumen solis dominio subijci non possit; verum etiam quod illicitum sit, si hoc fiat (§. 170. part. 1. Phil. præf. antv.). Dominio rem qui subijcit, ejus usû alios excludit (§. 120. 136.). Quamobrem si aër, aqua profluens & lumen solis dominio subijcerentur, aut aliqui rerum harum usu forent excludendi, aut non nisi titulo oneroso is foret acquirendus, quemadmodum deinceps patebit, ubi de translatione dominii agemus. Quodsi aëris usu quis excluderetur, cum sine respiratione vivere non detur, ipsi foret moriendum. Si excluderetur usu luminis solis, in carcerem tenebrosam foret detrudendus, ex quo in publicum procedere non liceret. Quodsi usus demum pecunia foret redimendus; præter necessitatem sumtuosus redderetur, qui natura omnibus indifferenter patet, prouti unusquisque eodem indiget (§. 27.). Absurdum itaque non modo foret, aërem, aquam profluentem & lumen solis dominio subijcere velle; verum etiam inju-
stum.

stum. Utamur hoc principio suo loco ad alia demonstra-
stranda.

§. 209.

Quales res sint aër, aqua profluens & lumen solis, aër vero, aqua profluens & lumen solis dominiiis introductis, Quoniam in communione primæva relinquuntur, quæ dominio non subjiuntur (§. 140.), consequenter res communes manent, ubi dominia introducuntur (§. 24.); aër vero, aqua profluens & lumen solis dominiiis in- minime debent (§. 208.); aër, aqua profluens & lumen solis in communione primæva relinqui, adeoque communes manere debent, ubi res alia dominio subjiuntur. Infertur etiam ex eo, quod res usus inexhausti maneant communes, etiam si ceteræ dominio subjiuntur (§. 200.).

Unde recte *Marcianus* l. 2. ff. de div. rer. Naturali, inquit, jure omnium communia sunt aër & aqua profluens: quibus etiam addere poterat lumen solis. Et *Mantius* in Commentario ad Institut. de rer. divis. §. 1. bene observavit, Jæis Romanis res communes dici, quæ in communione primæva relictae sunt. *Duaremus* vero ad tit. ff. de rerum div. optime reddit rationem, cur in primæva communione res istæ fuerint relinquendæ, scilicet quia non poterant dividi, nec expediebat.

§. 210.

Quenam res quoad usum unum vel alterum juri proprio subjiungi possunt. Si res quædam pure naturalis præter usum inexhaustum usum quoque admittit alium, qui inexhaustus non est; quoad hunc usum juri proprio subjiungi licite potest. Etenim quodsi res quædam pure naturalis præter usum inexhaustum usum quoque admittit alium, qui inexhaustus non est; quoad hunc ipsum usum non censetur res usus inexhausti. Quamvis adeo dominio subjiungi nequeat quoad usum inexhaustum (§. 199.); nil tamen obstat, quò minus ea quoad usum

exhaustum unius juri ita subjiciatur, ut jus ad eum non competat nisi ipsi soli. Quoniam itaque jus proprium est, quod uni cuidam homini in singulari soli competit (§. 2.); si res quædam pure naturalis præter usum inexhaustum usum quoque admittit alium, qui inexhaustus non est, quoad hunc usum juri proprio subjici licite potest.

§. 211.

*Res dominio subjiciuntur propter usum, quem nobis præstare Cur res dō-
possunt.* Introducuntur enim dominia, dum a communione *minio subji-
primæva receditur* (§. 140.), & dum res dominio subji-
ciuntur, jus, quod in eadem erat commune (§. 3.), transit in
proprium (§. 118.). Enimvero in communione primæva
præter usum rerum necessarium jus nullum competere po-
test (§. 21.). Quamobrem usus rei, qui erat communis,
dum hæc dominio subjicitur, fit domini proprius. Patet
itaque res dominio non subjici nisi propter usum, quem no-
bis præstare possunt.

Ita nemo agrum vult esse suum, quam ut eundem colere
& fruges percipere possit. Quodsi ager esset adeo sterilis,
ut culturam non ferret; nemo quoque in eo dominium ha-
bere veller. Ager itaque dominio subjicitur propter u-
sum, quem nobis præstare potest. Idem patet in re qua-
cunque alia.

§. 212.

Quicquid terminatum est, dominio subjici potest. Quod e-
nim terminatum est, uniuersaque limites habet, adeoque *natum do-
si in dominio esse debet, intelligi potest, quousque res tua minio subji-
fit* (§. 468. *Ontol.*), consequenter fieri potest, ut alii omni *possit.*
ejus usu adeoque jure domino competente abstineant. Quam-
obrem cum dominus ceteros omnes jure in re sua sibi com-
peten-

petente excludat (§. 120.); quicquid terminatum est, dominio subjici potest.

Propositio hæc non eadem cum superiore, qua ostendimus, quod dominio subjicitur, limitatum esse debere. Hic enim ostenditur, quod terminatum est, id tale esse, ut dominio subjici possit, seu in eo nobis dominium esse posse. Non autem ideo asseritur, quod omne terminatum dominio subjici debeat. Possunt enim aliæ esse rationes, cur eam dominio subjici necesse non sit, immo cur non debeat. Mox autem hoc principio utemur.

§. 213.

An piscina & stagna in dominio esse possint. *Piscina & stagna dominio subjici possunt.* Piscinæ enim & stagna suis limitibus comprehenduntur, atque adeo limitata sunt. Quamobrem cum dominio subjici possit, quod terminatum est (§. 212.); piscinæ & stagna dominio subjici possunt.

Piscinæ & stagna nonnisi magnitudine differunt. Magnitudo autem stagnorum non obstat, quo minus ea dominio subjici possint, quemadmodum ex demonstratione propositionis præcedentis patet, ubi nulla supponitur magnitudo.

§. 214.

Cujusnam sint pisces in gnum. *Pisces in piscina & stagnis ejus sunt, cujus est piscina & stagna.* Etenim & piscinæ, & stagna dominio subjici possunt (§. 213.), & quando eidem subjiciuntur, hoc fit propter usum, quem nobis præstare possunt (§. 211.). Enimvero piscinarum & stagnorum usus est, quod pisces, qui in eisdem generantur, alimentum nobis præbeant, quemadmodum poma, quæ edit arbor frugifera. Quamobrem si quis piscinam vel stagnum dominio suo subjicit, piscium

in

in iis generandorum vel jam inclusorum gratia hoc facit : unde & in piscina numerum piscium industria sua multiplicare studet , quemadmodum frugum proventum in agro promovere solemus. Pisces igitur in piscina & stagnis inclusi , ut elabi nequeant , ejus sunt , cujus est piscina & stagnum.

Nerva filius l. 3. ff. de acquir. poss. pisces , quos in piscinas conjecerimus , a nobis possideri affirmat : negat autem eos pisces , qui in stagno sunt , a nobis possideri. Vult itaque pisces in piscina esse ejus , cujus est piscina ; qui vero sunt in stagno , eos esse nullius. Contrarium defendit *Grotius* de J. B. & P. lib. 2. c. 8. §. 2. atque hæc sententia verior est. *Grotius* hanc reddit rationem , quod pisces non minus stagno privato includantur , quam piscina : id quod in dubium minime vocasse videtur *Nerva*. Hic enim pisces , antequam occupentur , habet pro rebus nullius. Pisces vero , quos in piscinam conjicimus , jam sunt nostri & iis nati sunt quasi fructus ex rebus nostris provenientes , veluti poma , quæ arbor edit nostra : id quod de piscibus in stagno dici nequit. Enimvero pisces stagno inclusi in custodia sunt , ut inde elabi nequeant , adeoque non modo cum stagno occupari possunt , sed & propter eos potissimum stagnum occupatur. Quamobrem cum occupatione acquiritur dominium earum rerum , quæ natura fuerant communes (§. 175.) ; nil sane obstat , quo minus & piscium dominium acquiratur , dum stagnum dominio nostro subjicitur. Qui vero in stagno nostro nascuntur pisces , non minus spectantur tanquam fructus ex re nostra provenientes , quam qui nascuntur in piscina nostra. Dum sylva dominio subjicitur , eidem subjiciuntur una cum fundo arbores & frutices , neque opus est peculiari actu , quo arbores singulæ , singuli frutices , & fundus , in quo radicanter occupantur ; sed omnia simul uno occupationis actu acqui-

runtur. Quidni igitur uno actu occuperetur & stagnum cum aqua & piscibus in eo contentis?

§. 215.

Pisces in fluviis & mari cujusnam sint.

Pisces in fluviis & mari sunt res nullius. Etenim pisces alveo fluminis non sunt ita inclusi, quemadmodum qui in stagno sunt eidem includuntur; sed per diversos fluvii tractus libere hinc inde vagantur, ut adeo nemo dicere possit, hosce pisces, qui in hac fluvii parte sunt, volo esse meos. Quamobrem fieri nequit, ut una cum parte quadam fluvii occupentur (§. 174.), adeoque in dominium alicujus transeant (§. 175.). Manent igitur, quales sunt natura. Enimvero natura res omnes sunt nullius (§. 5.). Ergo etiam pisces in fluviis sunt nullius. *Quod erat unum.*

De piscibus in mari multo magis patet, quod non perinde ac ii, qui in stagno sunt, inclusi intra terminatum spatium veluti in custodia detineantur. Quamobrem potero eodem, quo ante, modo liquet, pisces in mari seu per vastum oceanum libere vagantes esse nullius. *Quod erat secundum.*

Ponamus in determinata quadam fluvii parte pisces tuos esse debere, in parte alia alterius. Quoniam pisces, qui nunc in parte tua sunt, mox in partem alterius evagantur; qui tui erant, mox erunt alterius, & ulterius progressi nec tui, nec alterius. Quod si ex parte alterius revertantur in tuam, denovo qui erant alterius fient tui. Videmus adeo nullum stabile jus, quale est dominium (§. 118. & seqq.), in piscibus ulli competere posse, qui in fluviis atque mari sunt.

§. 216.

Res incorporeales

Res etiam incorporeales dominia subijci possunt. Etenim res

in-

incorporales, quales sunt v. gr. jus piscandi, jus venandi, ^{porales do-} cum sint in numero rerum, etsi sensu externo non perci- ^{minio subji-} piantur (§. 497. part. I. Jur. nat.), non minus ac corporales, ^{quæcant.} quæ sensu percipiuntur (§. 496. part. I. Jur. nat.), frum habent usum (§. 495. part. I. Jur. nat.), nec minus earum usu ceteros excludere licet, quam rerum corporalium usu: immo & de rebus incorporalibus ipsis earundemque usu, perinde ac de corporalibus pro arbitrio suo disponere possumus, quod per se patet. Quoniam itaque juris proprii fieri potest res, cujus usu ceteros omnes excludere possumus (§. 119.), dominium vero jus proprium est de re pro arbitrio suo disponendi (§. 118.) & propter usum res dominio subjiuntur, quem nobis præstare possunt (§. 211.) res etiam incorporales dominio subjiungi possunt.

Hinc superius (§. 118.) dominium definivimus per jus proprium de re pro arbitrio suo disponendi, etsi communiter Jsti dicant dominium esse jus in re corporali, ubi idem definiunt. Sunt tamen etiam alii, qui dominium ad res etiam incorporales extendunt. Ratio dissensus inter eos potissimum ex eo est, num menti Jstorum Romanorum conformiter dominium quoque rerum corporalium dici possit. Disputarunt ea de re *Huberus* & *Thomasius*, quorum ille non admittit dominium rerum nisi corporalium, hic vero etiam incorporalium, Rationes utriusque vide apud *Huberum* in *Prælect.* ad *Institut.* de rerum div. Nobis hic non quæritur, quid menti Jstorum Romanorum; sed quid veritati convenientius sit. Atque adeo quæstio huc redit, num definitio domini etiam conveniat rebus incorporalibus, veluti juri venandi. Nemo non per se videbit, quæ de dominio dicuntur, non minus de re incorporali, quam corporali prædicari posse. Quodsi jus venandi mihi competit, perinde de eodem tanquam de re mea disponere pos-

sum, ac de re corporali quacunq̄ue. Possum enim idem exercere, prouti visum fuerit; possum idem locare alteri; possum alteri concedere, ut venetur in prædio meo; possum quoque jus istud alienare. Dubium adeo in Jure naturali nullum est, quod etiam rerum incorporalium sit dominium, atque adeo non minus dominio subjici queant, ubi a communione primæva receditur, quæ in eadem erant communes.

§. 217.

Quenam res incorporales. 216.) Quoniam res incorporales dominio subjici possunt (§. 140.4); ubi ab eadem communione primæva receditur, res in eadem communione communes dominio subjiciuntur (§. 140.4); ubi ab eadem communione receditur, res etiam incorporales, quæ in eadem erant communes, dominio subjici possunt.

primæva subtilata.

Ostendimus in superioribus (§. 21.) in communione primæva præter usum rerum corporalium jus nullum in eas homini competere posse. Enimvero ut res usui nostro ætate adhibeamus, pro earum diversitate diversi requiruntur actus, quibus earundem reddimur compotes. Ita homini in communione primæva non aliud competit jus in pisces, qui in fluvio natant, quam ut iisdem vescatur, quando cibo indiget, aut, si quis alius detur usus, eos in eundem convertat, veluti ut cultro anatomico piscem subjiciat, vel ad experimenta physica adhibeat, ubi rerum naturalium fuerit studiosus. Enimvero nihil horum facere potest, nisi pisces ceperit. Cum adeo res redigendæ sint in nostram potestatem, antequam iisdem uti detur; jus quoque homini competere debet in communione primæva ad omnes actus, quibus res usui ipsius inservituræ in potestatem ejus rediguntur, ut de eodem statuere possit, prouti opus videbitur. Quemadmodum res quoad usum necessarium omnibus communes sunt; ita quoque jus ad istos actus omnibus commune est. Jus vero ad quemlibet horum actuum

res quædam incorporalis est, veluti jus piscandi seu capiendi pisces in fluvio natantes (§. 497. part. I. Jur. nat.). Atque adeo patet dari in primæva rerum communiõne etiam res incorporales communes, veluti jus piscandi, quod exempli loco modo adduximus. Cum igitur non repugnet res incorporales in dominio esse, veluti ipsum jus piscandi; nulla sane ratio est, cur eadem, ubi a communiõne primæva receditur, non minus propriæ fieri ac dominio subijci possint, quam res corporales.

§. 218.

In fluvio non occupato jus piscandi dominio subijci potest intra certos limites. Et si enim dominia introducantur, pisces tamen in fluvio res nullius sunt (§. 215.), adeoque occupari (§. 174.) & occupando eorum dominium acquiri potest (§. 175.). Idem etiam patet inde, quod eorum dominium non nisi originarie acquiratur (§. 176.), occupatio vero modus acquirendi originarius sit (§. 178.). Ad occupationem vero piscium intra aquas natantium requiritur piscatio, quod tanquam nemini non notum sumo. Quamobrem cum jus piscandi sit res incorporalis (§. 497. part. I. Jur. nat.), res vero incorporales etiam dominio subijci possint (§. 216.) & quæ eidem subijciuntur limitata esse debeant (§. 203.); quin in fluvio non occupato jus piscandi dominio subijci possit intra certos limites, dubitandum non est.

Ita non repugnat, ut possessor fundi fluvio adjacentis jus piscandi occupet in ea fluvii parte, quæ fundo ipsius respondet, etiamsi aqua profluens maneat in primæva communiõne, nec alvei illa pars, in qua piscandi jus habet, ab ipso fuerit occupata.

§. 219.

*Quomodo
res incorpo-
rales domi-
nio subji-
antur.*

Si jus quoddam, quod commune est in communione primæva, exerces, ubi dominia introduci cœperunt, & eodem te invito uti volentes ne utantur prohibes; jus istud dominio tuo subjicis. Etenim cum res nullius sit, ad quam nemini hominum jus quoddam proprium (§. 6.), consequenter soli competit (§. 2.); jus, quod in communione primæva commune est, spectatur instar rei incorporalis, quæ nullius est (§. 497. part. I. Jur. nat.). Quamobrem cum res nullius occupentur, si quis facto quodam declarat rem nullius suam esse debere & eam in hunc statum redigit, ut sua esse possit (§. 174.), qui vero jus quoddam, quod in communione primæva commune est, exercet, ubi dominia introduci cœperunt, nec patitur, ut alii eodem posthac se invito utantur, hoc ipso declarat, jus istud suum esse debere (§. 121.), ipsum vero exercitium juris loquatur, rem hanc incorporalem in eum statum esse redactam, ut sua esse possit; si quis, ubi dominia introduci cœperunt, jus quoddam, quod commune est in communione primæva, exercet, nec patitur, ut alii se invito eodem utantur, jus istud tanquam rem incorporalem occupat, consequenter cum rerum, quæ sunt in communione primæva, dominium occupando acquiratur (§. 175.), res vero etiam incorporales dominio subjici possint (§. 216.), idem dominio suo subjicit.

Cum res incorporales tangi nequeant (§. 497. part. I. Jur. nat.); nec eo modo occupari possunt, quo res corporales occupantur. Quocunque enim modo res quædam corporalis, sive mobilis, sive immobilis occupetur; factum semper erit tale, quod supponit, rem occupandam tangi posse. Res itaque incorporales, quæ in juribus consistunt, cum ad occupationem non sufficiat solus animus, seu actus vo-

honestatis internus, aliter occupari nequeunt nisi exercitio & & non patientia, qua alios eodem exercitio excludit dominus.

§. 220.

Quoniam jus quoddam dominio suo subicit, qui eo *Quomodo* utitur, nec patitur ut alii, quibus in communione primæ-jus piscandi va fuerat commune, se invito eodem utantur (§. 219.), proprium jus vero piscandi in fluvio non occupato dominio subici fiat. potest (§. 218.), ubi vero actu subicitur, pars ista fluvii certis limitibus comprehendi debet (§. 203.); *si quis in certa fluvii non occupati parte piscetur, nec ut alii se invito in eadem piscentur patiatur, jus piscandi in ista fluvii parte dominio suo subicit, consequenter sibi proprium facit (§. 118.).*

Equidem in antecedentibus jam monuimus, non deesse Jctos qui res etiam incorporeales in dominio esse posse affirmant (not. §. 216.), nec a *Grotii* mente abhorret, quod etiam jura, quæ fuerant in communione primæva communia non minus, quam res corporales occupari possint: quodsi tamen quis dominium non nisi rerum corporaliū esse velit, nec occupationem agnoscere nisi in iisdem corporalibus rebus; is dicat, jura in communione primæva communia propria fieri posse eo sensu, quem supra explicavimus (§. 2.), veluti te jus piscandi in certa fluvii non occupati parte tibi proprium facere posse: ultro enim constiteri debet, hoc a te fieri non posse, nisi ut eodem jure utaris, nec ut alii te invito eodem utantur patiaris. Ceterum per se patet, propositionem præsentem non esse extendendam ultra modos acquirendi dominia rerum originarios: de hisce enim in præsentis solis loquimur.

§. 221.

*Si instrumenta quælibet, quibus pisces capiuntur, velu- Quomodo
si dominium*

piscium instrumentis acquiratur.

si retia, in fluvio fuerint collocata, ubi piscandi jus habes; pisces ita inclusi, vel alio quocunque modo detenti, ut elabi nequeant, tui sunt. Pisces enim in fluviis nullius sunt, etiamsi dominia rerum fuerint introducta (§. 215.), quales sunt natura (§. 7.). Eorum igitur dominium occupando acquiritur (§. 176. 178.). Enimvero cum jus piscandi in fluvio etiam non occupato dominio subjici possit (§. 218.), dominus vero eodem excludat ceteros omnes (§. 120.); pisces occupare, seu piscari in fluvio etiam non occupato non licet nisi ei, qui piscandi jus habet. Quodsi instrumenta qualiacunque, quibus pisces capiuntur, veluti retia aut hami, in fluvio a te fuerint collocata; pisces iis inclusi, vel alio quocunque modo detenti ut elabi nequeant, in eum statum redacti sunt, quo eos apprehendere potes, & collocatio istorum instrumentorum tale factum est, quo declaras, te pisces hisce instrumentis capiendos tuos esse velle. Quoniam itaque ubi dominia introduci ceperunt rem occupasse censes mobilem ejusque dominium acquiris, quamprimum eam in eum redigis statum, quo eam apprehendere potes, & factum tale fit, ut una hoc ipso declaretur, quod velis rem istam esse tuam (§. 184.); si instrumenta qualiacunque, quibus pisces capiuntur, veluti retia, in fluvio fuerint collocata, ubi piscandi jus habes; pisces ita inclusi, vel alio quocunque modo detenti, ut elabi nequeant, tui sunt.

Jus piscandi in communione primæva commune est omnibus: quodsi vero a communione primæva receditur, cum tunc piscatio abeat in occupationem, omnibus adhuc indifferenter competit, qui piscibus indigent (§. 179.). Jus hoc commune omnium transit in unum, quamprimum dominio subjicitur (§. 118. 5.). Propositio præsens vera erit, si ve

De dominio & modo idem acquirendi origin. 201

five jure piscandi communi, five proprio utaris. Habet vero ea nihil prorsus difficultatis, si singulae determinationes rite expendantur, nec principia supponantur a veritate aliena. Qui ad occupationem rei mobilis requirunt ejusdem apprehensionem manibus factam; illi se torquent, ubi definire debent, utrum pisces instrumentis a te in fluvio collocatis detenti tui sint, nec ne. Idem quoque evenit, ubi non advertitur, jus piscandi tanquam rem incorporalem non minus occupari ac in dominio esse posse, quam corporalem. Si vero anteriora animo probe comprehenderis, nihil difficultatis deprehendes.

§. 222.

Qui re aliena utitur, invito domino, iniuriam ipsi facit. Usus rei alienae quando
Etenim dominus excludit jure suo, adeoque etiam jure utendi (§. 136.), ceteros omnes, in quorum dominio res non sit iniuria. est (§. 120.). Quod si ergo invito domino re ipsius utaris, contra jus ipsius, quod perfectum est (122.), agis. Enimvero qui contra jus alterius perfectum quid facit, injuriam ipsi facit (§. 859. part. I. Jur. nat.). Quamobrem injuriam facis domino, si re ipsius eodem invito utaris.

§. 223.

Si instrumenta aliena, invito domino, in fluvio a te fuerint collocata, ubi piscandi jus habes; injuriam quidem facis instrumentorum domino, pisces tamen iisdem detenti, ut elabinequeant, tui sunt. An domini-um piscium
Qui enim re aliena utitur, invito domino, injuriam ipsi facit (§. 222.). Quare si instrumenta aliena in fluvio a te collocentur piscium capiendorum gratia, invito domino, injuriam ipsi facis. *Quod erat unum. tis alienis*

Quoniam tamen instrumenta a te non collocantur nisi in fluvio, ubi piscandi jus habes, per hypoth. ipsa instru-
(Wolffii Jur. Nat. Pars II.) Cc

strumentorum collocatio jure tuo fit. Quamobrem cum in tali instrumentorum collocacione pisces iisdem detenti tui sint (§. 221.); nulla adest ratio, cur tui esse non debeant, quod rei alienæ usu injuriam alteri feceris *vi num.*
 1. Dicendum adeo est, quod sint tui.

Actus occupationis in se spectatus, quatenus scilicet est acquisitivus, nihil vitii habet, nec defectu quodam laborat (§. 221.): quod vero per accidens accedat vitium, quatenus instrumento alieno uteris, consensu domini non impetrato, id acquisitioni juris, quæ hujus actus effectus est, nocere nequit. Dantur multi actus alii, qui vitio quodam inficiuntur, effectum tamen juris hoc non obstante, producunt, quem per se producere apti sunt. Agnoverunt hoc non modo Icti Romani; verum etiam Juris Romani interpretes. Hinc *Busius & Wissenbachius* ad l. 1. ff. de acquir. rer. dom. cum statuerent, feram esse nullius, ubicunque moreretur, in alieno fundo captam capientis esse affirmarunt, licet domini fundo injuria fiat: de quo inferius.

§. 224.

Cujusnam res occupata jus occupandi mihi soli competit, seu in dominio meo est; res occupata non fit tua, sed mea. Etenim si res quasdam in vel districtu, hoc fundo, vel districtu occupandi in dominio meo est, in quo jus occupandi alius solus habet. ego eodem jure excludo ceteros omnes (§. 120.), consequenter cum occupando acquiratur dominium rei (§. 175.), ibidem nemo præter me dominium rei occupabilis acquirere valet. Quamobrem si tu rem, quæ in se nullius est, in eo fundo, vel districtu occupes, in quo jus occupandi mihi soli competit seu in dominio meo est, occupando rei dominium non acquiris, consequenter ea non fit tua (§. 124.). *Quod erat urum.*

Enimvero dominium continet jus utendi & fruendi (§. 136.), consequenter percipiendi omnem utilitatem, quam dominus inde percipere potest. Quoniam itaque jus occupandi res certas in aliquo fundo vel districtu in dominio meo est *per hypoth.* mihi etiam soli, cum eodem jure excludam ceteros omnes (§. 120.), competit jus percipiendi omnem utilitatem, quæ ex jure isto occupandi haberi potest, consequenter cum non alia detur hujus juris utilitas, quam acquisitio dominii rerum ibidem occupatarum, quod per se patet, nec aliò sine quis jus illud suum facit, quod denuo per se evidens est, mihi quoque acquiri debet dominium rei ibidem occupatæ, consequenter si tu in eo fundo vel districtu rem occupes, res occupata mea fit.

Quod erat alterum.

In definiendo casu propositionis præsentis non omnes inter se consentiunt, nec rationes decidendi afferuntur quæ satisfaciunt. Accidit hoc non alia de causa, quam quod ex notione occupationis deducere volunt, quod ex notione dominii erat deducendum, quemadmodum a nobis factum est. Sane si in occupationem totus fueris intentus, quocunque te vertas, in difficultates incidis inextricabiles, cum ex adverso omnia plana ac perspicua sint, ubi mentis aciem in dominium convertis, in quo est jus occupandi tanquam res incorporalis eodem prorsus modo, quo in eodem sunt corporales. Neque enim de rebus incorporalibus, quatenus in dominio sunt, aliter ratiocinandum, quam de corporalibus, quatenus eidem subsunt. Nihil a nobis asseritur de jure occupandi, quod in dominio est, quam quod ultro conceditur ab omnibus de rebus corporalibus, in quibus dominium habemus. Quoniam analogia inter dominium rerum corporalium & dominium incorporalium hætenus non satis expensa; non inconsultum ju-

Cc 2 dicamus

dicamus eandem quoad casum propositionis præsentis explanare, præsertim cum in aliis etiam usui esse possit. Conferamus itaque jus piscandi, quod in dominio est, cum agro, qui dominio nostro subjectus est. Nemo rem quandam corporalem, veluti agrum, dominio suo subicit nisi propter utilitatem inde percipiendam, veluti fruges, quas bene cultus profert. Ita similiter nemo jus piscandi in dominio suo habere vult, nisi propter utilitatem inde percipiendam, quæ in acquisitione domini piscium captorum consistit. Quemadmodum itaque fructus agri acquiruntur domino, ita etiam pisces acquiruntur ei, cui jus piscandi proprium est. Hinc, prouti deinceps videbimus, capti etiam ab alio pisces tibi acquiruntur, quemadmodum fructus a possessore agri tui non ipsi, sed tibi acquiri nemo dubitat & suo loco ostenditur. Jus possideri nequit nisi eius exercitio seu usu: qui ergo jus occupandi tuum sibi arrogat hoc faciens, quod non nisi tibi facere liceret, non male comparatur cum possessore agri tui, qui eum colit, te non consentiente. Videmus adeo, expensa analogia domini rerum corporalium & incorporalium sine ulla difficultate casum propositionis præsentis definiri, quem alias tantopere intricare solent.

§. 225.

*Cujusnam
sint pi-
sces capti
ab alio, ubi
jus piscandi
mihi pro-
prium.*

Si tu pisceris in ea fluvii parte, in qua jus piscandi mihi proprium est; pisces capti non sunt tui, sed mei. Cum enim pisces, qui intra fluvium natant, sint res nullius, etiam dominiis introductis (§. 215.), neque adeo ejus, cui jus piscandi in aliqua fluvii parte proprium est; piscatio, ubi domini introducta sunt, actus occupatorius est (§. 174.). Enimvero si tu rem nullius ibi occupas, in quo jus occupandi mihi soli competit, seu proprium est (§. 2.); res occupata non fit tua, sed mea (§. 224.). Ergo si tu pisce-
ris

in ea fluvii parte, in qua jus piscandi mihi proprium est; pisces capti tui non sunt, sed mei.

Quæ ad illustrationem propositionis præsentis faciunt, ex iis petenda, quæ ad præcedentem annotavimus. Quod si in præcedente generaliter non demonstrassemus, quid valeat occupatio contra jus proprium alterius facta, præsentem eodem profus modo demonstrare potuissemus, quo anteriorem demonstravimus.

§. 226.

Si tu pisceris in ea fluvii parte, in qua piscandi jus mihi proprium est, injuriam mihi facis. Etenim si jus piscandi mihi proprium est, ego te eodem excludo (§. 119.), consequenter tibi in ea fluvii parte piscari non licet (§. 170. alteri proprium sit piscari in ea parte. I. Phil. pract. univ.). Quod si tamen hoc facis, id ipsum fit contra jus meum. Quoniam itaque injuriam mihi facis, si quis facis, quod est contra jus meum (§. 859. part. I. Jur. nat.); si me non consentiente pisceris in ea fluvii parte, in qua piscandi jus mihi est proprium, injuriam mihi facis.

Juri alterius detrahi, si quis piscetur, ubi alteri soli jus piscandi competit, agnoscunt omnes: sed an damnum detur, quod juxta inferiora sit reparandum, id demum est, quod dubium ac anceps videtur in casu præsentis. Dubium hoc potissimum inde est, quod pisces non ita sint inclusi parti fluvii, ubi piscandi jus tibi proprium est, ut inde non elaborantur, consequenter ibidem adhuc sint, quando tu jure tuo usus piscari volueris, adeoque eosdem capturus postea fuisses, quos cepit alter. Videtur itaque is, qui te non consentiente tibi piscatur, ubi jus piscandi tibi proprium est, occupare rem nullius, nec ullum tibi hoc pacto inferre damnum. Ea etiam ratio est, cur quidam Jæti defendant,

eum pisces captos suos facere naturali jure (§. 179.): sumunt enim ubi jus proprium non exercetur, jus autem naturale omnibus commune sine damno alterius exerceri potest, reviviscere jus illud naturale. Atque adeo casum præsentem comparant cum eo, quo quis in fundo alieno capit avem, quam capere licet jure naturali: ubi injuriam quidem facit domino fundi, quod fundum ejus ipso non consentiente ingreditur, actu autem occupationis nullum eidem infert damnum. Enimvero speciem omnem huic opinioni detrahit analogia dominii rerum corporalium & incorporalium, quæ acquisitionem dominii piscium captorum exhibet tanquam fructus ex re tua percipiendos (not. §. 224.).

§. 227.

*Quales res
sint aves
in aëre.*

Aves in aëre res nullius sunt. Etenim aves in aëre libere huc illucve volitant, ut nemo prohibere possit, ne avolent nunquam reditura. Quamobrem facile apparet, nemini jus quoddam proprium in iis competere posse, antequam occupentur (§. 2.). Sunt ergo nullius (§. 6.).

Quamdiu aves in libero aëre huc illucve volitant, nulla allegari potest ratio, cur sint tuæ. Si enim tuæ sint, necesse est ut eorum dominium acquisiveris cum natura res omnes nullius sint, quæ natura largitur (§. 7.). Non dici possunt a te occupatæ, quod velis esse tuas: voluntate enim tua non ita rediguntur in potestatem tuam, ut de ipsis earumque usu pro arbitrio tuo disponere possis, quemadmodum exigit dominium (§. 118.). Requiritur præter animam eas habendi etiam actu quo in eum statum rediguntur, ut tuæ esse possint (§. 174.), consequenter ut tibi competere possit libera de iisdem disponendi facultas (§. 124. 118.).

§. 228.

Jus aucupii in certo fundo dominio subjici potest. Etenim *Jus aucupii* jus aucupii res incorporalis est (§. 497. part. I. *Jur. nat.*) num in do- & aves res nullius sunt, quæ in aëre volitant (§. 227.), ut *minio esse* adeo earum dominium acquiri possit eas capiendo (§. 176. *possit.* 178.). Quoniam igitur, ubi a communione primæva receditur res non minus corporales, quam incorporales dominio subjici possunt (§. 217.), quod vero dominio subjicitur, limitatum esse debet (§. 203.); quin jus aucupii in certo fundo dominio subjici possit, dubitandum non est.

Poteramus hoc sumere vi principii generalis de rebus incorporalibus dominio subjiciendis. Quicquid enim dominio subjici potest, id etiam ubi a communione primæva receditur, dominio subjicere licet. Sane perinde est, si ex agro occupato omnem percipias utilitatem, quam inde percipere licet, si ex jure piscandi, aucupandi alioque quocunque. Quemadmodum nemini injuria fit, quod agrum solus colas, qui antea erat communis, ac solus percipias fructus in rem tuam vertendos; ita nec injuria fieri potest cuiquam, quod jus piscandi in certa quadam fluvii parte vel aucupandi in certo fundo solus exerceas ac utilitatem, quæ inde sperari potest, habeas solus. Quod si aves non egrederentur fundum, in quo includuntur; nullum est dubium, quin una cum fundo dominio subjicerentur, quemadmodum arbores cum suis fructibus, quos edunt, in eodem extantes aut posthac nascituræ. Quidni igitur citra ceterorum injuriam cum fundo simul dominio subjicere liceret jus aves in eo capiendi, quæ ibidem commorantur? Quod si vero injuria nemini fit, si cum fundo occupetur jus in eodem aucupandi; occur non idem jus occupari etiam potest sine fundo, quatenus exercitium hujus juris non nocet fundo alterius, sed in eius usu

usu innoxio consistit, siquidem fundus jam in dominio alterius esse ponatur, ubi jus aucupandi in eodem occupatur? Patebit ex sequentibus usum innoxium non posse denegari alteri, dominiis licet introductis.

§. 229.

An jus capiendi certas aves occupari possit.

Quoniam jus aucupii in certo fundo occupari potest (§. 228.), quin etiam jus capiendi certæ tantummodo species aves occupari possit, dubitari nequit.

Jus aucupii in genere continet jus capiendi aves certæ speciei. Quodsi ergo jus capiendi aves quascunque occupare licet (§. 228.), æquis in dubium revocabit posse etiam occupari jus capiendi aves saltem certæ speciei, quod rariores sint. Sane quo rariores sunt res, eo minus datur ratio quædam naturalis, quæ eorum occupationi obstat, vel etiam juri, quod dominium antevertit.

§. 230.

Quomodo jus aucupii dominio subijciatur.

Si quis aves capit ubi a communione primæva receditur in eo fundo, in quo nemo iisdem infidiatur aut in fundo suo, nec patitur, ut alius ibidem aves capiat; jus aucupii dominio suo subijcit. Ostenditur eodem modo, quo supra evicimus (§. 220.), jus piscandi in fluvio non occupato dominio subijci posse.

§. 231.

Quomodo aves instrumentis occupentur.

Si instrumenta, quibus capiuntur aves, veluti decipulas ibi collocaveris, ubi eas capiendi jus habes; aves iisdem ita detentæ, ut avolare nequeant, tuæ sunt. Etenim si instrumenta, quibus aves capiuntur, ibi colles, ubi eas capiendi jus habes; aves ibidem capere atque eo fine instrumenta, quibus capiuntur, collocare licet (§. 170. part. I. Phil. pract. univ.). Quodsi ergo iisdem aves ita detineantur, ut avolare

lare nequeant, in eum statum redactæ sunt, quo eas apprehendere potes, & collocatio instrumentorum tale factum est, quo declaras, te aves iisdem captas tuas esse velles. Quoniam itaque, postquam dominia introduci cœperant, rem mobilem occupasse censeris ejusque dominium acquiris, quam primum eam in eum statum redigis, quo eas apprehendere potes, & factum tale est, ut una eodem declaratur, quod velis rem esse tuam (§. 184.); si instrumenta, quibus aves capiuntur, veluti decipulas, ibi collocaveris, ubi eas capiendi jus habes, aves iisdem decenter, ut avolare nequeant, in dominio tuo sunt, consequenter tuæ sunt (§. 124.).

Non hic supponimus, jus occupandi fuisse occupatum, ut sit alicuj proprium, vel in communiōe positiva. Valeret etiam, si indifferenter competit omnibus, qui avibus indigent, adeoque eas capere volunt. Per se autem liquet, ubi instrumenta tibi non licet collocare, ibi aves iisdem capere non licere. Hinc quidam addunt, instrumenta collocata esse debere in fundo proprio, non alieno: id quod tamen subinde fallere potest. Fieri enim potest, ut jus occupandi, quod tibi proprium est, etiam competat in fundo alieno; quo in casu cum eo conjunctum est jus instrumenta, quibus aves capiuntur, in fundo etiam alieno collocandi, neque dominus fundi illo modo impedire potest, quo minus jure utaris tuo. Vides itaque, cur nos in propositione præsentē hanc adjecerimus determinationem, instrumenta esse collocanda ibidem, ubi aves capiendi jus tibi competit, sive jus istud fuerit proprium, sive, commune.

§. 232.

*Si instrumenta aliena, non consentiente domino, ibi a te An instru-
collocentur, ubi aves capiendi jus habes, injuriam quidem facis mentis alie-
(Wolffii Jur. Nat. Pars II.)*

Dd

instru- nis pisces

Et aves ca- instrumentorum domino, aves tamen iisdem detenta, ut avolare
 de sint ca- nequeant, tuae sunt. Idem dicendum, si alienis instrumentis,
 pientis. domino non consentiente, aves quocumque modo capias, ubi eas
 capiendi jus habes. Valet quoque idem de piscibus alienis instru-
 menti, domino eorundem non consentiente, ibi captis, ubi pi-
 scandi jus habes. Eundem in modum hæc ostenduntur, quo
 supra demonstravimus, pisces tuos esse, qui alienis instru-
 menti, domino non consentiente, ibi collocatis, ubi pi-
 scandi jus habes, ita detinentur, ut elabi nequeant (§. 223.).

§. 233.

Cujusnam Si tu aves capias in eo fundo vel districtu, in quo jus aucu-
 sint aves ppii mihi proprium est, aves captae non tuae sunt, sed meae. Ostendi-
 tur eodem prorsus modo, quo supra de piscibus contra jus
 captæ ab alio, piscandi proprium alterius captis idem evicimus (§. 225.).

ubi mihi jus Quamobrem quæ ibidem annotavimus, de casu propo-
 aucupii pro- sitionis præsentis etiam tenenda sunt.

prium est.

§. 234.

Cujusnam Si jus occupandi res certæ speciei fuerit in dominio tuo, &
 sint res cer- alius te non consentiente, eas occupat, eas non sibi, sed tibi
 ta speciei acquirit, tibi que simul injuriam facit. Quando jus occu-
 contra jus pandi res certæ speciei est in dominio, per se patet, il-
 proprium al- lud restrictum esse debere ad certum districtum, quantus-
 terius occu- cunque demum is fuerit. Perinde igitur est ac si jus oc-
 pata. cupandi res certas seu in aliquo districtu tibi fuerit
 proprium, in dominio tuo. Enimvero si quis rem
 quamcunque, quæ nullius est, occupet in eo districtu,
 ubi jus occupandi est in dominio alterius, rem occupatam
 non sibi, sed ei acquirit, cui jus occupandi proprium est (§.
 224.). Ergo si jus occupandi res certæ speciei fuerit in

dominio tuo, & alius te non consentiente eas occupet, eas non sibi, sed tibi acquirit. *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam jus occupandi res illius speciei in dominio tuo est, *per hypoth.* adeoque jus perfectum (§. 122.); qui te non consentiente rem istius speciei occupat, contra jus tuum perfectum agit. Cum itaque alteri injuriam faciat, qui contra jus perfectum alterius quid facit (§. 559. *part. I. Jur. nat.*); qui rem istius speciei occupat, cuius speciei res occupandi jus in dominio tuo habes, te non consentiente, injuriam tibi facit. *Quod erat alterum.*

Injuria, quæ infertur alteri, cujus jus usurpatur, distinguenda est ab eo, quod usurpatione hujus juris acquiritur & alteri debetur. Patebit enim suo loco, utriusque rationem habendam esse, ubi determinandum quomodo ei, qui jus occupandi in dominio habet, ab altero, qui idem violavit, suum sit reddendum.

§. 235.

Si quis jure suo occupandi usus rem ejus speciei casu occupat, cujus occupandi jus alteri in dominio est, & rem occupatam Quando de huic tradit, nullam ipse injuriam facit. Etenim in casu propositi presentis dominium rei occupatæ non sibi, sed *citra injuriam* alteri acquirit, cujus in dominio est res istius speciei occupandi jus (§. 234.). Quamobrem si alteri eandem tradit, *rius fiat.* ipse reddit, quod suum est (§. 124.), consequenter hoc ipso nil facit contra jus ipsius, adeoque nec injuriam eidem facit (§. 859. *part. I. Jur. nat.*). Enimvero cum occupatio sit effectus casualis *per hypoth.* adeoque occupanti imputari nequeat (§. 638. *part. I. Phil. pract. univ.*), præsertim, cum jure suo occupandi usus eundem evitare non potuerit, nec actum occupationis tanquam in genere

fibi licitum (§. 170. part. I. Phil. pract. univ.) omittere obligatus fuerit (§. 639. 640. part. I. Phil. pract. univ.); nulla ratione dici potest, quod occupando rem ejus speciei, cujus occupandæ jus alteri soli competit, contra jus alterius sciens ac volens quicquam feceris (§. 460. part. II. Theol. nat.). Quamobrem nec hoc actu ipsi injuriam facis (§. 559. part. I. Jur. nat.).

Duplici modo injuria fieri potest ei, qui occupandi jus proprium habet, vel quatenus quod occupatur ab occupante retinetur tanquam fibi acquisitum, vel quatenus actus occupatorius est contra jus alterius. Utrumque cessat in hypothese propositionis præsentis. Quamobrem omnis quoque abest injuria ab occupatione. Immo in casu propositionis præsentis injuria non aliter fieri potest, quam si res occupata non traditur ei, qui jus occupandi in dominio habet.

§. 236.

Res se moventes quæ translocantur.

Res se moventes dicuntur, quæ principio quodam intranscunt ex uno loco in alterum.

Contradistinguntur iis mobilibus, quæ ex loco uno in alterum pervenire nequeunt, nisi ex illo in hunc transferantur, aut ex uno in alterum projiciantur, consequenter se ipsas ex loco uno in alterum movere nequeunt. Res se moventes sunt omnia animalia, veluti pisces, aves, feræ, pecudes. Continentur sub rebus mobilibus tanquam genere suo (§. 148.), peculiarem tamen earum speciem constituunt, quod modus, quo de loco in locum moveri possunt, diversus est in ipsis & mobilibus aliis (§. 712. Log.). Unde & jam olim Juri Romani eas a ceteris mobilibus, ubi opus est, distinguunt veluti l. 1. ff. de ædilit. edicto. Dicuntur etiam, subinde simpliciter *moventia*, quamvis *Cello* incul-

cantur.

De dominio & modo idem acquirendi origin. 213

cante mobilia & moventia communiter idem significant l.
93. ff. de V. S.

§. 237.

Ex eo, quod res se movens nullius sit in fundo tuo, nullum tibi An ex eo, jus in eam nascitur. Quoniam enim res se movens principi- quod res se pio quodam intrinseco de loco in locum movetur (§. 236.), movens quæ nunc est in fundo tuo mox in alio ~~est~~ neque limi- nullius-
tibus, quibus fundus aliquis continetur, ~~coarctatur.~~ ~~Ita sit in fun-~~
avis, quæ nunc est in horto tuo, mox avolat in alium, ~~do tuo tibi~~
inde in campum patentem, vel sylvam. Quamobrem nascatur ali-
cum non ita fundo tuo derineatur, ut inde elabi neque- quod jus in
at; per hoc, quod res se movens nullius sit in fundo tuo, ~~eam.~~
dici non potest in eum statum redacta, quo eam apprehendere potes, neque per hoc declaratur voluntas tua, quod tuam esse velis; quippe quæ facti quidem tuo, sed non res se moventis, declarari potest, consequenter ea de causa res ista tua dici nequit (§. 184.). Immo quia a te non pendet, ut res se movens nullius nunc sit in fundo tuo, quæ sua sponte te incio & inconsulto de fundo uno in alterum movetur; per hoc, quod nunc est in fundo tuo, jus occupandi eam dominio tuo subjectum dici nequit (§. 219. & not. ej.). Quoniam itaque in rem nullius jus aliud acquiri nequit, nisi ut vel ipsa vel jus eam occupandi dominio subjiciatur, quod ubi a communione primæva receditur omnibus indifferenter competit (§. 179.); ex eo, quod res se movens nullius sit in fundo tuo, nullum tibi jus in eam nascitur.

Natura res omnes sunt communes & earum quælibet nullius est (§. 7.): quando autem dominio subjiciuntur, ex communibus fiunt propriæ (§. 132. 136.). Res quæ sunt in

communione primæva dominio subjiciuntur occupando (§. 175.) & ubi a communione primæva receditur, jus occupandi omnibus indifferenter competit (§. 179.), nec idem dominio subjicitur nisi occupando (§. 219. *Et not. ej.*). Hæc qui perpendit facile perspiciet, per hoc, quod res se movens nullius nunc sit in fundo tuo, nec rem, nec jus occupandi eam occupari, consequenter nec rei dominium acquiri, nec jus eam occupandi in dominio tuo esse. Non datur autem jus aliud, quod in rem nullius acquiri potest, nisi aut dominium ipsius rei, aut juris occupandi, quemadmodum ex iis, quæ diximus, una elucescit. Nec acquisitio domini, nec juris occupandi a fundo pendet. Jus occupandi commune homini natura competit, quemadmodum ex supra demonstratis palam est (§. 179.). Etsi autem jus occupandi res se moventes nullius perinde ac res ipsa occupari possit, ut in dominium transeat (§. 216.); non tamen occupatur una cum fundo, sed fundus sine hoc jure, & jus idem sine fundo occupari potest, cum modus occupandi fundum a modo occupandi jus rem quandam occupandi prorsus diversus sit (§. 185. & §. 219.). Agnovit Imperator, etsi res a se movens nullius sit in fundo tuo, ideo tibi non plus juris competere in eam, quam cuius non domino fundi, ubi §. 12. Inst. de rer. div. Non interest, inquit, feras bestias & volucres utrum in suo fundo quis capiat, an in alieno. Qui in diversam abeunt sententiam, non distinguunt, utrum a domino fundi jus occupandi fuerit occupatum, nec ne, nec originarium modum jus istud acquirendi a derivativo discernunt, quorum tamen hic ab isto pendet, nec sine illo intelligitur.

§. 238.

Quid inde sequatur.

Quoniam ex eo, quod *res se movens nullius est in fundo tuo* nullum tibi jus in eam nascitur (§. 237.); *quando est in fundo tuo manet nullius & jus occupandi eidem saltem, cui competebar.*

Nimi-

Nimirum si jus occupandi adhuc fuerit commune, commune manet; si cuidam proprium fuerit, proprium manet: nulla hic accidit quoad rem vel jus occupandi, seu quoad jus in rem istam mutatio.

§. 239.

Si quis rem se moventem nullius, cui eam occupandi jus est, Res se mo- occupet in fundo alieno, eam sibi, non domino fundo acquirit. vens in fun- Quodsi tamen fundum alienum ingrediatur invito domino, eidem do alieno oc- injuriam facit. Etenim si tibi fuerit jus rem se moventem cupata cu- nullius occupandi, eam occupare tibi licet (§. 170. part. I. jusnam sit. Phil. pract. univ.). Quamobrem cum hoc jus maneat sal- vum, etiamsi res in fundo alieno existat (§. 238.); in eo- dem adhuc eandem occupare licet. Quoniam itaque oc- cupando acquiritur dominium rei (§. 175.), nec per hoc, quod ea est in fundo alieno, jus ullum domino fundi in eam nascitur. *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam domino fundi de ingressu in fun- dum suum pro suo arbitrio statuere integrum (§. 118.); pati haud tenetur, ut tu ipso invito utilitatis cujusdam tuæ gra- tia in fundum ipsius ingrediaris. Quodsi tamen illo prohi- bente hoc facis, contra jus ipsius hoc facis. Enimvero quando quid facis contra jus alterius, injuriam ipsi facis (§. 859. part. I. Jur. nat.). Ergo si rem se moventem nul- lius occupaturus ingrediaris in fundum alienum, quam- vis tibi jus sit eam occupandi, injuriam domino fundo facis.

Dum supponimus ei, qui rem se moventem occupat in fundo alterius, occupandi jus esse, simul sumitur, domi- no fundi non esse jus occupandi proprium in isto fundo. Pone enim tale jus ipsi competere, cum te eodem exclu- dar

dar in fundo suo (§. 119.), non potes habere jus occupandi in eodem fundo, etsi tibi alibi competat. Jus igitur occupandi, quod tibi est, non limitatur dominio fundi, sed proprietate juris occupandi in isto fundo.

§. 240.

Cujusnam sint aves in fundo alieno captæ. Si tibi jus capiendi aves, eas in fundo alieno captas tuas facis. Quod si vero domino fundi fuerit jus eas capiendi proprium, captæ non tuæ sunt, sed domini fundi. Sunt enim aves in numero rerum se moventium (§. 236.). Enimvero si quis rem se moventem nullius, cui eam occupandi jus est, occupet in fundo alieno, eam sibi acquirit (§. 239.). Ergo si aves, quas capiendi jus habes in fundo alieno capis, eas tuas facis. *Quod erat primum.*

Quando aves capis, ubi jus capiendi mihi proprium aves captæ non tuæ sunt, sed meæ (§. 233.). Quamobrem ubi jus capiendi aves domino fuerit proprium in suo fundo; aves a te in eodem captæ non tuæ sunt, sed domini fundi. *Quod erat secundum.*

Non superfluum videri debet, quod adjiciatur in prima propositionis parte, si aves in fundo alieno captas tuas facere velis, tibi jus eas capiendi esse debere, quod §. 12. Inst. de rer. divis. simpliciter asseratur, volucres in fundo alieno captas esse tuas. Romani enim supposuerunt, aves in communiione primæva relictas occupandi jus manere omnibus hominibus commune, nec a quoquam occupari posse: cujus tamen contrarium & supra demonstravimus (§. 228. 229.), & moribus nostris convenit. Absit adeo, ut tibi persuadeas ad occupationem rei nullius sive in fundo alieno, sive alibi ubicunque non requiri jus occupandi in Jure Romano.

De dominio & modo idem acquirendi origin. 217.

§. 241.

Si jus capiendi aves certæ speciei tibi sit proprium, qui te non consentiente eas capit, non suas, sed tuas facit, tibi que simul injuriam circa am facit. Quodsi vero jus capiendi pisces certæ speciei tibi sit jus proprium proprium, eas qui capit, tuas facit, sed nullam tamen injuriam capiendi affecit, modo tibi reddat. Etenim in genere constat, si ves vel piti tibi competit jus proprium occupandi res certæ speciei, & sces certa alius te non consentiente eas occupat, quod eas tuas faciat, non suas, simulque injuriam faciat (§. 234.), nisi casu occupatam rem tibi reddat (§. 245.). Quamobrem si tibi est jus occupandi aves vel pisces certæ speciei proprium, eos non facit suos, qui capit, sed tuos, & cum aves dignosci possint, antequam capiantur, pisces autem, ad quos tibi jus proprium est, non capiantur nisi casu, si aves capit tibi injuriam facit, si vero pisces injuriam nullam facit, modo captos tibi tradat.

Moribus nostris convenit, ut alicui competat jus aucupii & piscandi, excipiantur tamen certæ speciei aves ac pisces, quorum illas capere prohibetur, hos suos facere nequit, ubi casu capit. In casu adeo priori ipse actus occupatorius est contra jus alterius tibi que imputatur, quatenus ab eodem abstinere poteras & debebas (§. 528. *part 1. phil. pract. univ.*), at in posteriori non item, quia jure tuo piscandi usus capis casu piscem, quem tuum facere non potes, & quem a te captum iri prævidere non poteras. Non jam inquiri, quandonam fieri possit, ut nec tibi imputari possit, quod avem ceperis ejus speciei, quam capiendi jus proprium alter habet. Quæ enim de imputatione in genere demonstrata sunt in Philosophiæ practicæ universalis parte prima, ea unusquisque in casu quolibet speciali facile applicabit, qui sufficiente attentione utitur, ne nimis prolixi esse teneamur.

(*Wolfii Jur. Nat. Pars II.*)

Ec

§. 242:

§. 242.

Cujusnam sint pulli avium in nido, qui est in fundo tuo, non sunt tui; sed nullius. Idem valet de ovis in eodem exclusis. Aves enim pulli nullius sunt (§. 227.), & quando sunt in fundo tuo manent nullius (§. 238.). Quamobrem finidum extruunt in fundo tuo, ac in illa ova ponunt, ex his vero pullos excludunt, neque ova, neque pulli sunt res ex re tua provenientes, consequenter non sunt fructus ex re tua percipiendi (§. 956. part. I. Theol. nat.), multo minus adeo referri possunt inter fructus ex fundo tuo provenientes. Quamobrem etsi tibi competat jus percipiendi omnem fructum fundi tui (§. 136.), non tamen ideo ova & pulli avium in nido, qui est in fundo tuo, tui sunt: quod cum multo magis intelligatur de alio quocunque, patet omnino tam ova, quam pullos in nido, qui est in fundo tuo, nullius esse.

Idem adhuc evidentius patet, si demonstrationem ad formam indirectæ reducere velis. Pone nimirum pullos avium & ova, ex quibus excluduntur, in nido, qui est in fundo tuo, esse tua. Quoniam aves nidum extruunt, ova in eodem deponunt & ex iis pullos excludunt, exclusosque educant; tam ova, quam pulli sunt fructus avium (§. 956. part. I. Theol. nat.), adeoque fructus avium ideo sunt tui, consequenter in dominio tuo, quia nidificantes pullos gignunt in fundo tuo. Sunt vero aves istæ nullius (§. 227.) atque in numero rerum se moventium (§. 236.), adeoque ex eo, quod res se moventes nullius sint in fundo tuo, cum dominium sit jus proprium (§. 118.), consequenter & jus fruendi, quod ipsum continet (§. 136.), tibi jus quoddam proprium in eas nascitur: quod cum sit
absur-

De dominio & modo idem acquirendi origin. 219

absurdum (§. 237.), pulli avium ac ova in nido, qui est in fundo tuo, tua non sunt, sed nullius.

Quod aves nidos extruant in fundo tuo, nullo modo a fundo dependet, sed aliæ sunt rationes, quæ ipsas ad nidificandum ibidem determinent. Nulla igitur ratio a fundo, quod tuus est, derivari potest, cur tibi aliquod jus acquiratur in ova vel pullos; sed si jus quoddam competere debet, id aliunde arcessendum.

§. 243.

Si mihi est jus proprium capiendi aves ejus speciei, quæ nidificant in fundo tuo, tibi ova & pullos, qui sunt in nido, occupare non licet. Etenim si mihi est jus proprium capiendi ejus speciei aves, quæ nidificant in fundo tuo, cum ego te excludam isto jure (§. 119.), nec ex eo, quod aves sint in fundo tuo, jus aliquod in eas nascitur, quod non habes (§. 237.) per se patet, pullos in nido, qui est in fundo tuo, tibi occupare non licere (§. 170. part. I. Phil. pract. univ.). *Quid licitum in casu juris proprii.* *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam pulli excluduntur ex ovis, nectantur numero multiplicarentur aves, siquidem ex nidis auferentur ova; cui competit jus proprium capiendi aves certæ speciei, ei etiam competit jus, ne ova, ex quibus excludendæ, ex nidis auferantur prohibendi, consequenter si aves certæ speciei capere non licet, nec ova eorum ex nidis auferre licet. Quod si ergo mihi est jus proprium capiendi aves ejus speciei, quæ nidificant in fundo tuo, nec tibi ova earum ex nidis auferre licet. *Quod erat alterum.*

Pulli jam sunt in numero avium, adeoque quod in aves competit jus, idem etiam in pullos est. Nemini ea de re

scrupulus esse potest. De ovis idem adeo manifestum non est, propterea quod ova & aves sunt res diversæ. Enimvero cum in rerum natura existere nequeant aves, nisi ova conserventur, ex quibus excludendæ; nemo non levi attentione usus intelligit jus tuum capiendi aves diminui, si ova auferantur, ne pulli inde excludi ac educari possint, consequenter ablationem ovorum ex nido non minus esse contra jus tuum proprium, ac captura avium est (§. 239. *part. I. Phil. pract. univ.*).

§. 244.

*Præsumptio
quid sit.*

Præsumptio est collectio probabilis rei dubiæ in casu singulari, vel ejus, quod dubium est in casu singulari.

In jure Præsumptio opponitur probationi tit. ff. de prob. & præsumt. De quibus in foro litigatur, res singulares sunt, veluti quod hoc sit, vel factum sit, e. gr. quam res, quam possides, sit tua; num pecunia, quam tibi solutam fateris, sit indebite soluta; num Titius, qui Mevium gladio interfecit, habuerit occidendi animum. Quæ igitur in foro probantur, vel præsumuntur, res singulares sunt, non veritates universales, de quibus disputatur in disciplinis. Quod probari potest, pro certo habetur: quod vero præsumitur, donec contrarium probetur, veluti te habere dominium rei, quam justo titulo possides, donec alter dominium suum probaverit, vel pecuniam tibi debite solutam, donec alter probaverit solutionem factam fuisse indebite, dubium est. Objectum adeo præsumptionis sunt res dubiæ in casu singulari: sub rebus autem hic comprehenduntur etiam facta, quemadmodum fert significatus rei in genere (§. 243. *Ontol.*). Quoniam vero quod dubium est, sumitur tanquam verum; ideo tantummodo ex aliis, quæ certo cognoscuntur, probabiliter colligitur (§. 578. *Log.*). Atque ideo præsumptio nonnisi collectio probabilis est, quæ in probatione certa esse debet. Hinc etiam nonnulli Jcti præ-

præsumtionem dicunt probabilitatem quandam. Vid. *Cel. Babmerus* noster in *Introduct. in Jus Digestorum* d. t. §. 11. p. 44. part. 2. Neque vero a mente Jctorum alienum est, ut præsumptiones in numerum collectionum referantur. Vid. *Huberus* in *Prælect. Jur. civ. d. t. ff. §. 14. part. 4. p. 88.* Vocabulum adeo præsumtionis sumimus in recepto in *Jure* significatu. Neque alius est significatus, qui communiter obtinet. Ita præsumere dicimur causam, cur collegium aliquod extra ordinem fuerit congregatum, vel cur *Titius Sempronium* adierit. Vi præsumendi se excelluisse fatetur *Cicero epist. 6. ad familiares lib. 6. & Plutarchus* eam tantam facit, ut integro, antequam evenirent, decennio res futuras prædicere potuerit. Addunt nonnulli in definitione præsumtionis collectionem, quam diximus, fieri debere ex eo quod fit ut plurimum. Enimvero quamvis negari possit, hujus principii magnam esse vim in præsumtionibus; haud quaquam tamen affirmaverim, quod eam totam conficiat, multo minus autem affirmare licet, quod conficiat sola. Consentit omnino *Donellus* ad d. t. qui præsumtionem vocat *judicium rei latentis*, quod per rationes & signa colligitur, quemadmodum & juxta *Oldradum* in præsumptione res dubia ex aliquibus signis extrinsecus quæsitis colligitur. Et si quis plura præsumtionum exempla, quæ ipsi indies offeruntur, percurrere voluerit; facile deprehendet, ad præsumendum non sufficere id, quod fit ut plurimum. Enimvero nec opus est, ut in definitione exprimantur rationes, per quas colligitur res dubia in præsumtionibus. Quoniam enim præsumptio probabilis collectio est, de rationibus ad probabile quid concludendum sufficientibus statuendum ex iis, quæ de probabilitate demonstrantur (§. 578. & sqq. *Log.*). Ueberior vero tractatio pertinet ad *Logicam probabilium*. Nonnulli, cum quibus *Huberus* loco ante citato facit, præsumtionem per anticipationem *judicii* definiunt,

quia iudicium fertur de re adhuc incerta, antequam scilicet adsint rationes sufficientes ad assensum præbendum. Quemadmodum vero in foro præsumtionibus carere non possumus, tam in civilibus, ubi exitus absque iis inveniri nequit, quam in criminalibus; ita etiam amplissimus earum usus est in negotiis humanis quibusvis, ita ut prudentiæ satisfieri nequeat absque præsumtionibus: quæ suo loco clarius patebunt, ubi in Philosophia morali praxin virtutis hujus intellectualis trademus. Tanta igitur cum sit præsumtionum necessitas & utilitas, vel ex eo intelligitur, quantum interfit, ut non modo determinatam præsumtionis notionem habeamus, verum etiam theoria ejus exasciata proster.

§. 245.

*Voluntas
& noluntas
presumpta
quid sit.*

Hinc *voluntatem* & *noluntatem* alterius *presumere* dicitur, qui probabiliter colligit, quid alter velit, vel non velit in dato casu singulari: ut adeo *Voluntas presumpta* dicatur actus volitionis in dato casu singulari probabiliter collectus, & *Noluntas presumpta* actus nolitionis in dato casu singulari probabiliter collectus. Communiter noluntas præsumpta sub voluntate præsumpta comprehenditur, quatenus non minus nolitio, quam volitio habetur pro actu voluntatis sumto vocabulo voluntatis in sensu latiori, ut etiam noluntatem sub se comprehendat. Ceterum tam voluntas, quam noluntas præsumpta non modo sub se comprehendit volitionem & nolitionem præsentem, verum etiam præteritam & futuram.

Nimirum non solum præsumitur, quid quis velit in præfenti, verum etiam quid voluerit, vel ut velit futurum sit. Quomodo voluntas præsumatur, nostrum jam non est inquirere. Pertinet hoc ad Logicam probabilium, ut ex natura voluntatis fontes præsumtionis deducantur.

§. 246.

§. 246.

Quod præsumitur falsum esse potest. Quod enim præsumitur nonnisi probabile est (§. 244.). Enimvero propositio probabilis falsa esse potest (§. 591. Log.). Ergo etiam *si verum.* quod præsumitur falsum est potest.

Quod præsumitur est propositio quædam, si logice enunciatur, veluti Titius, qui iusto prædium titulo possidet, est ejus dominus, seu pro domino habendus; Sybilla gravida pariet unum infantem, non gemellos, si nimirum ex eo colligitur, quod hoc plerumque fiat; Titius Mævio non indebite solvit pecuniam.

§. 247.

Quoniam *quod præsumitur, falsum esse potest* (§. 246.), *Præsumtio pro vero tantum habetur, donec contrarium fuerit probatum, con-* *num fallere sequenter præsumtio fallere potest, seu infallibilis non est.* *possit.*

Nimirum non alius præsumtionis finis est, quam ut pateat, quid interea habendum sit pro vero, donec de veritate constet, aut quid statuendum, antequam de veritate constare potest, vel ubi de eadem nobis constare nequit, nisi solius curiositatis gratia fiat.

§. 248.

Quod plerumque fit, id præsumitur, non quod rarius, ubi Num præsum- *nulla rationes peculiare prostant.* Præsumtionis locus est, *mendum* quando de re dubia ferendum iudicium (§. 244.), & *quod ple-* *interea quid habendum pro vero, donec contrarium pro-* *rumque fit.* *batur* (§. 247.). Ubi igitur dubium est, num quid sit, nec ullæ prostant rationes peculiare, num quod rarius accidit potius videatur verum, quam quod plerumque fit; a sola possibilitate concludendum ad actum. Enimvero si quid

quid plerumque fit, plures in hac rerum serie continentur casus, in quibus ponuntur rationes actum determinantes, quam in quibus ponuntur rationes determinantes actum ejus quod fit rarius (§. 118. *Ontol.*). Quoniam igitur de his rationibus nihil prorsus constat *per hypoth.* id potius esse sumitur, quod plures habet in hac rerum serie casus, quam quod pauciores, ubi periculum errandi minus esse debet. Præsumendum igitur, quod plurimum fit, non quod rarius, ubi nullæ rationes peculiare prostant, cur scilicet rarius præsumatur.

E. gr. Si Tanaquilla fuerit gravida, nec præterea quid constet, quam quod fit gravida, nemo non præsumit fore, ut unum pariat infantem, quam ut pariat gemellos, aut plures, non alia de causa, quam quia illud contingit plerumque, istud rarius, hoc rarissime. Quod enim plerumque contingit, id magis possibile intelligitur, si possibilitatem extrinsecam spectes, quam quod accidit rarius.

§. 249.

Rei derelictio quid sit & animus derelinquendi.

Rem derelinquere dicitur, qui, cum sua esset, eam non amplius suam esse nude vult, parum scilicet sollicitus, quinam eandem suam facere velit. Hic vero actus voluntatis *animus derelinquendi* vocatur. Unde *Res derelicta* appellatur, quam tuam non amplius esse nude vis.

Nude quis vult rem, quæ sua fuerat, non amplius esse suam, si actus voluntatis sive volitio nil amplius continet, quam quod sua esse non debeat. E. g. qui rem suam abjicit ea mente, ut eandem in rerum suarum numero esse nolit, nude vult eam non amplius esse suam, atque adeo eandem derelinquit. Enimvero si rem tuam alteri vendis, eam quoque non amplius tuam esse vis, sed non nude: vis enim simul ut fit emtoris. Voluntatis adeo tuæ actus non

præter

præter hoc, quod rem, quam vendis, tuam amplius esse nolis, simul includit volitionem, quod esse debeat venditoris. Hinc explicationis gratia adjecimus, dereliquentem parum sollicitum esse, quinam eandem suam facere velit. Ceterum vocabulum derelictionis sumitur in significato recepto in Jure Romano. Ita enim Imperator Inst. tit. de rer. div. §. 36. Pro derelicto, inquit, habetur, quod dominus ea mente abjecerit, ut id in rerum suarum numero esse nolit. Quoniam tamen ad derelictionem non semper requiritur, ut res abjiciatur; verba Imperatoris pro definitione accipi non possunt, adeoque definitio verbis generalioribus concipienda fuit, ut omni in casu satisfaciat.

§. 250.

Qui rem derelinquit, statim dominus ejus esse desinit. Rei dereli-

Qui enim rem derelinquit, eam non amplius suam esse *Et e domi-*
vult (§. 249.), adeoque statim ejus esse desinit (§. 153. *part. I. nium quo-*
Jur. nat.). Quamobrem cum dominus rei non sit, *cujus modo in-*
res non est (§. 124.); si quis rem derelinquit, statim *desinit.*
dominus ejus esse desinit.

Nimirum a tua voluntate pendet, utrum rei tuæ dominus manere velis, nec ne, cum actionum tuarum nemini rationem reddere tenearis, quamdiu nil facis, quod est contra jus alterius (§. 158. *part. I. Jur. nat.*): id quod non fit, si jus quoddam tuum, veluti hic dominium, habere non vis. Ex libertate adeo naturali fuit, quod rem derelinquendo dominus ejus esse desinas. Hinc etiam in demonstratione ad libertatem naturalem tantummodo provocavimus. Tuum est, non alterius judicare, utrum dominus rei manere velis, nec ne (§. 156. *part. I. Jur. nat.*), quemadmodum a tua, non vero alterius voluntate pendet, utrum rem nullius occupare (§. 174.) & occupando tuam facere velis, nec ne (§. 175.). Inde est, quod affirmetur, iisdem modis res desinere esse nostras, quibus acquiruntur.

(*Wolfii Jur. Nat. Pars II.*)

Ff

§. 251.

§. 251.

Res derelicta cujusnam sit.

Res derelicta fit nullius. Etenim si rem derelinquis, statim dominus ejus esse desinis (§. 250.), & quoniam nude vis eam non amplius esse tuam, parum sollicitus, quinam eandem suam facere velit (§. 249.), nec jus quoddam proprium ad eam ulki nascitur ex derelictione (§. 2.). Enimvero res nullius est, ad quod nemini jus quoddam proprium competit (§. 6.), quale etiam dominium est (§. 119.). Res igitur derelicta nullius est, seu; quia derelinquitur, ideo fit nullius.

§. 252.

Quomodo ejus dominium acquiritur.

Rei derelicta dominium acquiritur occupando. Etenim res derelicta nullius est (§. 251.), adeoque non alius datur modus eam acquirendi nisi originarius (§. 176.). Quoniam itaque modus acquirendi dominium originarius occupatio est (§. 178.); rei derelictae dominium acquiritur occupando.

Res derelicta, quia nullius (§. 251.), occupabilis est, seu in numero earum est, quæ occupari possunt. Quamobrem cum occupando acquiratur dominium (§. 175.); rei derelictae etiam occupando dominium acquiri debet.

§. 253.

Quinam suam facere possit.

Quoniam rei derelictae dominium occupando acquiritur (§. 252.), jus vero rem quamcunque occupandi indifferenter omnibus competit, qui eadem indigent (§. 179.), quamdiu ipsum dominio subiectum non fuit (§. 219.); *Quamdiu jus rem derelictam occupandi in nullius dominio est, seu nulli proprium est, eam suam facere potest qui eadem indiget, consequenter qui vult (§. 180.), cumque qui jus*

occu-

De dominio & modo idem acquirendi origin. 227

occupandi in dominio habet eodem excludat ceteros omnes (§. 120.), *ubi jus occupandi rem derelictam in cujusdam dominio est, rem suam facere nequit nisi qui jus istam occupandi in dominio habet.*

Equidem §. 46. Inst. tit. de rer. div. simpliciter pronunciat, si rem derelictam occupaverit quis, statim eum dominum effici; non tamen id contrariatur asserto nostro: in Jure enim Romano supponitur, jus occupandi mansisse commune, nec ullius proprium factum esse. Certe Romani idem omnibus commune esse voluerunt.

§. 254.

Rem suam jactare dicitur, qui nullo urgente officio, nec ^{*Rem suam*} necessitate ulla, sine ulla utilitate eam non vult esse suam. ^{*jactare qui-*}
^{*nam dica-*}

^{*tur.*}
Dictionem hanc explicamus secundum receptum loquendi usum. Nemo non est, qui non dicat, Titium jactare suum, si venditori statim solvit, quod exigit, pretium, viliori rem vendituro, nisi in idem extemplo consensisset. Quod ultra vilius pretium solvit, id nullo urgente officio absque ulla utilitate sua suum esse non vult. Ac ideo non alia de causa suum jactare dicitur, quam quod suum esse non vult absque ulla utilitate, etiam si nullum urgeat officium, quemadmodum accidit, ubi egeno danda eleemosyna: sit ita quod per inconstantiam loquendi tanquam scienti ac libere volenti tribuatur, quod inconsultus facit. Quando enim homines de aliis judicant, in applicandis definitionibus seu notionibus, quæ earum locum sustinent, confusis non satis accurati sunt. Ubi vero de vocabulorum significatu agitur, non quæritur, quomodo respondentes iisdem notionibus applicentur, sed quænam iisdem respondeant, aut quænam eas applicantium animo obversetur idea.

§. 255.

*An homines
suum jacta-
re præsu-
mantur.*

Nemo suum jactare præsumitur. Videmus enim quoti-
die homines rerum suarum esse amantes, ut, nisi ratio-
nis usu destituantur, veluti infantes & amentes, qui quod
faciunt non intelligunt, absque ulla urgente ratione,
quod suum est alterius esse nolint. Sane infantes atque
amentes, quando pecuniam temere abjiciunt, ejus usum
non intelligunt, aut non considerant. Immo vix reperias
hominem, qui nullo urgente officio, cui satisfacere de-
creverit, ubi nullam utilitatem sperat, qualiscunque tan-
dem illa fuerit, pro diversitate opinionum, rem suam esse
nolit, consequenter qui suum jactare velit (§. 254.). Quo-
niam itaque præsumitur quod ut plurimum fit (§. 248.); ultra
quilibet concedet, quod nemo suum jactare præsumatur.

Quod præsumitur, pro vero tamdiu habetur, donec
probetur contrarium (247.), nec obtinet præsumtio, nisi
quamdiu dubia res est, de qua statuendum. Non igitur
quæstio de eo est, num quidam suum jactare dicantur,
ubi de actione nobis perspecta ferendum judicium, sed quid
affirmandum sit in casu dubio. In hoc ubi quæritur, num
Tirius suum sit jactaturus; quilibet eum hoc facturum ne-
gabit, immo plerisque ridicula videbitur quæstio. Pro
certo potius habendum putabunt, quod suum jactaturus
non sit, quam ut negent id præsumendum esse. Qui pro-
digi sunt, non ideo suum jactare volunt: dantur enim ra-
siones prodigalitaris, quæ dilapidationem bonorum suo-
rum prodigo commendant, quemadmodum suo loco vi-
debimus.

§. 256.

*An dominus
habeas jus*

Domino competit jus rem suam derelinquendi. Etenim
cum dominium proprietatem contineat (§. 136.); domi-
NUS

nus habet jus de ipsa substantia rei suæ pro arbitrio disponendi (§. 131.), consequenter cum natura nemo alteri rationem reddere teneatur, quomodo re sua utatur, nec ulli jus est abusus rerum impediendi, quamdiu qui rebus suis abutitur nil facit, quod est contra jus alterius (§. 169.), rem quoque suam e numero rerum suarum eximendi, seu dominio suo sese abdicandi. Quoniam igitur qui nude vult rem suam non amplius esse in numero rerum suarum eam derelinquit (§. 249.); dominus quoque rem suam derelinquendi jus habet.

Jus derelinquendi opponitur juri occupandi: quemadmodum enim occupando dominium acquiritur (§. 175.), ita derelinquendo amittitur (§. 250.). In communiione primæva usus rerum necessarius patet omnibus, prouti unicuique opus fuerit (§. 27.) & uniuscujusque judicio relinquendum, in quantum usus rerum fit necessarius (§. 43.). Quando itaque a communiione primæva receditur, juri res in usum suum pro arbitrio apprehendendi respondet jus occupandi. Si in communiione primæva re quadam, quæ usu consumitur, actu uteris; nemo alius ejusdem usum licite prætereendere potest: si vero uteris re, quæ usu non consumitur, nemo alius eodem tempore usum ejusdem licite prætereendere potest (§. 35.). Quando res, quæ erant nullius, dominio subjeiuntur, jus quod erat omnium communiione transit in usum (§. 166.). Quamobrem nunc unus excludit usu rei cujusdam ceteros, quemadmodum in communiione primæva quilibet habebat jus usu actuali excludendi ceteros. Et hinc dominium involvit hoc jus excludendi. Denique in communiione primæva finito rerum usu, quæ usu non consumuntur, alius quicumque iisdem licite uti potest, nec is, qui usus ante fuerat, eum ab earundem usu arcere potest (§. 38.). Res adeo, quæ durante usu juri proprio erat subjeita (§. 2.), finito usu iterum fit nullius (§. 6.).

Ubi igitur a comunione primæva receditur, si rei cujusdam usus domino non amplius in potestate est, idem denuo patet cuicumque, qui eandem apprehendere in usum suum valet, &, ubi quis usum ejus non curat, eandem usui relinquorum cur relinquat, nil obstat. Atque hinc nascitur jus rem suam derelinquendi, siue quis necessitate adductus, siue sponte sua hoc faciat. Hæc ideo paulo distinctius inculcari visum fuit, ut appareat, quomodo jus dominii non penitus intelligatur, nisi agnoscat, quomodo a jure comunionis primævæ dependeat. Introductis enim dominii jura in comunione primæva homini competentia immutantur, quantum juris proprii a communi differentia exigit, nec alia præter hæc jura immutata quoad res eadem competere possunt. Ceterum hinc quoque intelligitur, cur homini jus rem suam derelinquendi competere evicerimus, ut constet eam hoc licite facere posse, & necessitatem quoque derelictionem imperare vel invito, quoniam jus nullum extenditur ad impossibile.

§. 257.

*An cum
possessione
dominium
amittatur.*

Si possessio amittitur, non ideo dominium amittitur, sed ejus saltem exercitium suspenditur. Si quis possessionem amittit, rem suam non amplius detinet (§. 150.), adeoque de eadem actu disponere nequit pro arbitrio suo, consequenter exercitium dominii suspenditur (§. 118.). *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam ideo, quod rem tuam non amplius detines, ut de eadem pro arbitrio tuo actu disponere possis, non vis eam non amplius esse tuam; rem tuam ideo non derelinquis (§. 249.), consequenter nec ideo desinis esse dominus (§. 250.). Quamvis adeo possessio amittatur, non tamen ideo dominium amittitur. *Quod erat alterum.*

Propo

Propositio præsens illustrari potest jure libertatis. Vi enim libertatis homo facere potest, quod salva sua obligatio facere libet (§. 138. part. 1. Jur. nat.) & ejus conscientia relinquendum, quid agat (§. 157. part. 1. Jur. nat.), nec ulli hominum rationem reddere tenetur suarum actionum, quamdiu nil facit contra jus alterius (§. 158. part. 1. Jur. nat.). Quando vero vi facere prohibetur, quod libet; non ideo jure libertatis privatur, sed ejus exercitium saltem suspenditur. Eodem prorsus modo sese res habet, si dominus possessionem rei suæ amittit.

§. 258.

Dominium retinetur solo animo. Pone enim dominium *Num rei do-*
solo animo non retineri. Amittitur itaque, quamprimum *minium solo*
amplius non detines rem, ut de ea actu pro arbi- *animo reti-*
trio tuo disponere possis, consequenter quando possessio- *netur.*
nem omittis (§. 150.). Quod cum sit absurdum (§. 257.);
dominium solo animo retineri necesse est.

Dominium originarie acquiritur occupando (178.), ad-
eoque voluntate tua (§. 174.), nec transit in alium nisi vo-
luntate tua, quemadmodum suo loco videbimus. Domi-
nus igitur efficitur, quia vis esse dominus, & dominus
manes, quamdiu esse volueris. Est adeo actu externo
opus fit ad dominium acquirendum, quo declaras, te ejus
rei dominum esse velle, ut de voluntate, consequenter
de jure tuo constet aliis, nullo tamen actu externo opus
est, quo declaras, te dominium retinere velle, quia nemo
suum jactare præsumitur (§. 255.). Unde necesse est, ut
vel actu quodam externo declares, te dominium am-
plius esse nolle. vel ut ex aliis rationibus idem probabi-
liter colligatur, cum tamdiu habendus sis pro domino, do-
nec de contraria voluntate tua constet (§. 247.).

§. 259.

§. 259.

*Num posses-
sio solo ani-
mo retineri
possit.*

Possessio solo animo retineri nequit. Ut enim rem possideas, necesse est, ut eam actu detineas tanquam tuam (§. 150.). Enimvero nemo non intelligit, te ideo rem non actu detinere, ut de eadem pro arbitrio tuo actu disponere possis, quia eam retinere vis. Quamobrem impossibile est, ut possessio solo animo retineatur.

Contradictionem omnino involvit, quod possessio solo animo retineatur. Qui enim vult rem possidere, eam vult detinere tanquam suam (§. 150.), adeoque actu non detinet. Possessionem itaque solo animo retinere idem est ac eandem actu detinere & non detinere.

§. 260.

*Num jus
possidendi.*

Jus possidendi solo animo retinetur. Etenim dominium solo animo retinetur (§. 258.). Enimvero jus possidendi non competit nisi domino (§. 157.), adeoque a dominio inseparabile est, consequenter qui dominium retinet, jus etiam possidendi retinet. Jus itaque possidendi solo animo retinetur.

Quamprimum igitur patet tibi dominium rei competere, simul manifestum possessionem tibi deberi, cum nemo præter te eam licite possideat. Equidem non ignoro Jætos Romanos statuisse, quod possessio solo animo retineatur, quæ etiam communis est Jætorum modernorum, Interpretum Juris Romani, sententia; non tamen existimandum est, quasi in re sit dissensus, qui non nisi in verbis est. Non distinguunt illi jus possidendi ab ipsa possessione, adeoque illud vago quodam significato possessionis nomine compellant. Possessio etiam ab ipsis definitur per detentionem cum animo sibi habendi, quæ definitio a nostra, si mentem, non verba spectes, non dif-
fert

fert (§. 150.). Equis igitur dixerit, rem actu detineri, ut tamquam tua uti pro arbitrio possis, si tantummodo detineri velis? Bene autem obseruat *Struvius* in Synt. Jur. civ. Exercit. 42. §. 22. pag. 154. part. 3. edit. *Mülleri*, rem detineri vel actu secundo, cum ipso corpore tenetur, si nimirum mobilem comprehendimus, immobili insistimus, jus quod in ea habemus exercemus; vel actu primo, quando res ita comparata est, ut licet res jam manibus non teneatur, aut ei insistatur, aut jus exerceatur, ea tamen corpore & actu a nobis, quodcumque volumus, teneri possit saltem remoto obstaculo, si quod adest, non excludens facultatem rem mobilem complectendi, vel immobili insistendi, veluti si quis absens est. Quodsi cum *Jctis Romanis* earumque interpretibus dicere velis actu primo possessionem retineri tantummodo animo, in verbis utique dissensus est, sed non in re. Qui enim actu primo rem detinet, non eam tantummodo detinere vult, vocabulo detentionis in latiori hoc significato accepto, sine quo possessio non concipitur. Quamvis autem possidendi jus non competat nisi domino (§. 157.), in casu tamen dubio tribuendum est ei, qui dominus præsumitur, quemadmodum suo loco uberius explicabitur. Videbimus autem suo loco, quod, quæ *Jcti* ex eo deducunt, quod possessio solo animo retineatur, etiam ex principiis nostris recte colligantur. Nec mirum, cum omnes quæstiones huc redeant, cui jus possidendi sit tribuendum.

§. 261.

*Si volucres fera ex aviario vel cavea, aut custodia tua qua- Volucrum
cunque volant, per hoc earum possessionem, sed non jus possidendi, possessio siue
nec dominium amittis.* Si enim ex custodia tua, veluti ex dominio
aviario vel cavea volant, non amplius a te detinentur quomodo a-
tanquam tuæ, ut de iis pro arbitrio disponere possis. Quo-
niam itaque possessio in istiusmodi detentione consistit (§.

(*Wolffii Jur. Nat. Pars II.*)

Gg

150.);

250.); quod possessio amittatur, dubitari nequit. *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam ideo non amittitur dominium, quia possessio amittitur (§. 257.), jus autem possidendi domino soli competit (§. 157.); propterea quod volucres e custodia tua avolant, ut eas non amplius possideas *per demonstrata*, cum non minus jus possidendi, quam dominium solo animo retineatur (§. 268; 258.), jus possidendi eas eorumque dominium non amittitur. *Quod erat alterum.*

Nimirum ex eo, quod avis avolavit, quae erat tua, nondum colligi potest, quod eam tuam amplius esse nolis, consequenter quod eam derelinquas. Actus volitionis determinari debet per aliquod motivum, aut ponitur, quia actus volitionis contrarius tendit ad impossibile, sive absolute, sive hypothetice tale. Motivum volitionis est representatio boni (§. 80. *Psych. empir.*), adeoque volitio cessat, si nulla adsit boni representatio (§. 889. *Psychol. empir.*). Nolle autem tenemur, quod ut fiat voluntate nostra efficere non possumus. Quoniam aves, quae sunt in custodia tua, vis esse tuas, aliquod motivum volitionis adesse debet, quo earum possessio representatur tanquam bona, consequenter etiam dominium, sine quo non est possessio iusta (§. 157.). Hoc motivum, qualecunque tandem illud fuerit pro diversa hominum opinione, non mutatur per hoc, quod avis, quam habere vis, avolat. Unde voluntas eam habendi subsistit, neque adeo ex eo solo, quod avolat, colligitur animus eam derelinquendi (§. 249.). Atque inde est, quod eam recuperare optes & ex recuperatione voluptatem percipias, minimum ea tibi non ingrata accidat. Diversae enim cum sint hominum de rebus suis opiniones, nec omnium idem prorsus est animus. Videmus itaque homines adhuc animum
avem

De dominio & modo idem acquirendi origin. 235

avem sibi habendi habere, etiam si avolaverit, consequenter animo dominium & cum eo connexum jus possidendi retinere. Volunt nimirum avem adhuc esse suam, volunt eandem a se possideri, nec aliter hunc animum deponunt nisi sub conditione, si eam recuperari impossibile sit; propterea ex sequentibus clarius constabit.

§. 262.

Quoniam dominium & jus possidendi non amittitur, *Cujusnam si volucres feræ ex avario vel cavea, aut custodia tua quæcumque avolant (§. 261.); si avis tuâ, quæ avolavit & ab alio avolavit, capta fuit, internosci ab aliis possit, ea tibi tanquam tua reddenda (§. 924. part. I. Jur. nat.).*

Non refert, unde avis tua, quæ avolavit, internoscatur ab aliis, siue signa quædam adsint naturalia, siue artificialia, quæ Græci *πρωτογενῆ* dicunt, *Apulejus* crepundia vocat. Nulla igitur ratio est, cur *Grotius* de J. B. & P. lib. 2. c. 8. §. 3. propositionem ad casum posteriorem signorum artificialium solum restringat, nisi dicas eum hunc casum exempli saltem loco referre, propterea quod rarius sit, ut ex signis naturalibus internoscantur aves.

§. 263.

Ex eadem ratione patet, *aves non ideo fieri nullius, quod An aves ex custodia nostra elapsa libertati suæ restituantur.*

Hinc etiam videas rationem, quæ in contrarium affertur, esse nullam, scilicet quod res facile redeat ad suam naturam & nativam libertatem vid. *Manzetus* ad Inst. de rerum div. §. 12. n. 29. Libertati nimirum suæ restitui hic non aliud significare potest, quam a possessione liberari.

§. 264.

Si possessio recuperatu impossibilis, aut solum spes nulla ex Quando de-
reca-relictio rei

presumatur recuperandi superest; dominus rem derelinquere præsumitur. Et enim si possessio amittitur, exercitium dominii suspenditur (§. 257.). Quodsi ea recuperatu impossibilis, fieri quoque non potest, ut ullum actum edas vi dominii tibi competentem, &, ubi spes nulla est eam recuperandi, nulla tibi spes relinquatur fore, ut ullus actus vi dominii tibi competens in tua potestate sit. Res igitur, cujus possessionem amisisti, æquiparanda rei, ex qua nulla prorsus utilitas percipi potest, & in ea dominium nullius prorsus valoris est. Quamobrem cum nemo hominum appetat ea, quæ ipsi prorsus inutilia sunt & quæ nullum habent valorem; si possessio amissa recuperatu impossibilis aut saltem spes nulla eam recuperandi superest; ex eo colligitur, quod eam dominus suam esse non amplius velit, parum sollicitus, utrum alius eandem occupaturus sit, nec ne. Quoniam itaque istiusmodi collectio præsumtio est (§. 244.), & rem derelinquit, qui eam suam non amplius esse vult, parum sollicitus, utrum alius eandem occupaturus sit, nec ne (§. 249.) ; si possessio amissa recuperatu impossibilis, aut saltem spes nulla eam recuperandi superest, dominus rem derelinquere præsumitur.

Si res quædam tibi nulli prorsus usui, nec ejus ullus valor est, ut eam cum alia permutare aut pretium ejus loco recipere possis; eam cur habere velis, ratio sane nulla est. Quamobrem nec fieri potest, ut eam appetas seu tuam esse velis (§. 889. *Psycb. empir.*). Quoniam igitur res, cujus amissa possessio recuperatu impossibilis, minimum difficilima, quæ vix ac ne vix quidem sperari potest, istiusmodi rei æquiparanda venit; præsumtio superstruitur principio evidenti, a nemine in dubium revocando. Ipsa omnino experientia docet, homines rem suam pro derelicta habere,

De dominio Et modo idem acquirendi origin. 237

bere, quamprimum possessionis recuperandæ spes nulla apparet. Equidem cum sint rerum suarum amantes, ut possessionem amissam recuperent optant, adeoque mallent eam esse suam, quam fieri alterius. Inde est, quod, ubi videant rem recuperatu esse possibilem, de cujus possessione iterum acquirenda desperarunt, voluntatem suam facile mutant. Enimvero hic tantum modo attenditur, quænam sit voluntas sub circumstantiis præsentibus, ubi quaeritur, quid præsumi debeat; non vero quænam hisce mutatis futura sit voluntas. Admittendæ autem sunt præsumptiones in casu dubio, ne jura hominum maneant incerta.

§. 265.

Quamprimum res a domino derelicta præsumi potest, pro re nullius habenda. Etenim si res derelicta a domino præsumitur, probabiliter pro tali habenda (§. 244.). Enimvero res derelicta nullius fit (§. 251.). Ergo quamprimum res a domino derelicta præsumi potest, pro re nullius habenda.

Equidem præsumtio fallere potest (§. 247.), consequenter etiam fieri potest, ut pro re nullius habeatur quæ non est, sed cujus dominium (§. 258.) & jus possidendi animo adhuc retinet dominus (§. 260.): non tamen ideo effectus, præsumtionis naturaliter nullus est, excusat enim occupationem, ne dici possit dolose retinuisse rem alterius (§. 705. part. I. Pbil. pract. univ.), quam eidem reddere debebat. Immo sufficiens ratio est, cur dominium ei tribuatur, qui iusto titulo possessionem acquisivit, lege præfertim positiva: id quod suo loco evidentius patebit.

§. 266.

Quamdiu spes recuperandi rem, cujus possessionem amisisti, Quando rei, adhuc superest; eam derelictam a te esse non præsumitur. Et cujus possessio enim (si amissa,

*derelictio
præsumi ne-
quit.*

enim si spes recuperandi rem, cujus possessionem amisisti, adhuc superest, sine ulla urgente necessitate, nec ulla tua utilitate eam tuam non esse amplius velles, consequenter rem tuam jactares (§. 254.). Quoniam itaque nemo rem suam jactare præsumitur (§. 255.); nec eam a te derelictam esse præsumi potest; quamdiu spes recuperandi rem, cujus possessionem amisisti, adhuc superest.

Poterat hæc propositio sumi sine probatione, postquam eviceramus præsumptioni locum esse in casu opposito, cum alias derelictio semper esset præsumenda, ubi possessio amissa: contra quod militat præsumtio, quod nemo res suas jactet (§. 255.). Consultius tamen visum fuit eandem demonstrari, ut clarius elucescat, quomodo dicta modo præsumtio militet contra universalem præsumptionem derelictionis rei, cujus possessio amissa.

§. 267.

*Discernibile
& indi-
scernibile
quodnam sit.*

Si rei tuæ notas manifestas easque sufficientes alteri recensere vales, per quas eam a ceteris individuis ejusdem speciei distinguere certo potes, etiamsi ante non viderit; *res tua discernibilis est: sin minus, indiscernibilis.* Dicuntur autem notæ manifestæ, quarum notio, vocabulo audito, statim succurrit.

Dominiis rerum introductis, quarum possessio multis modis amitti potest, retento tamen dominio & jure possidendi (§. 257. 258. 260.), haud parum refert discernibiles ab indiscernibilibus accurate distingui. Notandum vero pro notis manifestis etiam haberi, quas contuse percipiunt alii, qui rem viderunt, modo de eorum fide certus sis per ea, quæ alibi de eadem demonstravimus (§. 613. & seqq. Log.). Testimonium enim testium oculatorum certum subit vicem notarum rei tuæ ab aliis individuis ejusdem

dem speciei distinguendæ sufficientium. Ceterum quæ hic de individuorum discernibilitate dicuntur non confundenda sunt cum probatione, qua evincitur rem esse tuam: fieri enim potest, ut etiam rei indiscernibilis dominium probetur. De probatione vero domini hic non agitur, fit ita quod discernibilitas rei tuæ etiam ad probandum dominium tuum facere possit. Quoad discernibilitatem vero perinde est, sive notæ petantur ab iis, quæ rei natura insunt, sive ab iis, quæ supra signa artificialia diximus (not. §. 262.). Notandum præterea, subinde notam unam esse sufficientem, subinde requiri plures. Sed talia in casu dato facile intelliguntur, ut hic de iis multa moneri non sit opus.

§. 268.

Si volucris indiscernibilis fera ex custodia tua avolans conspectui tuo sese subducit, & ea loca petit, ubi alia ejusdem speciei reliquæ avis individua commorari solent; ea a te derelicta præsumitur: nisi ex custodia tue autem, si discernibilis fuerit, vel ea loca non petit, in quibus avolantis alia ejusdem speciei individua deprehendi solent. Etenim si volucris fera ex custodia tua avolans conspectui tuo sese subducit, tibi constare nequit, ubinam ea jam sit. Quod si ergo petit loca, ubi alia ejusdem speciei individua commorari solent; cum sit indiscernibilis per hypoth. adeoque per notas manifestas a ceteris individuis distingui nequeat (§. 267.); etiamsi ab alio ibidem occupetur, non tamen constare potest, utrum ea tua sit, nec ne, consequenter nulla tibi eam recuperandi spes superest. Enimvero si possessionem amissam recuperandi spes nulla superest, dominus rem dereliquisse præsumitur (§. 264.). Quamobrem si volucris fera indiscernibilis ex custodia tua avolans conspectui tuo sese subducit & ea loca petit, ubi alia ejusdem speciei individua commorari solent; ea a te derelicta præsumitur. Quod etiam unum. Enim-

Enimvero si volucris fera ex custodia tua avolans conspectui tuo sese subducit, ut ignores, quo avolaverit, fuerit autem discernibilis, eam esse tuam constare potest, ubi ab alio occupatur (§. 267.). Idem constat, si vel maxime indiscernibilis in eo fuerit loco, ad quæ istiusmodi volucris advolare non solet, cum inde colligatur, eam esse istam, quæ ex custodia tua avolavit. Quoniam itaque in hoc casu spes eam recuperandi adhuc superest, postquam possessionem amisisti; eam a te derelictam esse non præsumitur. *Quod erat alterum.*

Nemo suum jactare præsumitur (§. 255.). Quamdiu igitur spes ulla superest, te rem amissam recuperare posse, eam esse vis tuam, adeoque dominium non minus, quam jus possidendi animo retines (§. 258. 260.). Etsi adeo nescias ubinam sit res tua, cujus possessionem sive casu, sive alia quacunque de causa amisisti; minime tamen vis, ut alter eandem suam faciat, in cujus potestatem quomodo-cunque venit, sed vis potius, ut tibi restituatur, ubi contiterit eam esse tuam. Nemo dubitaverit, hunc esse hominum animum, nisi adsint causæ, quæ eundem mutari jubent. Derelictio igitur præsumi nequit nisi in eo casu, ubi spes rem amissam recuperandi prorsus decollata est. Hoc sane obtinet, si res tua fuerit indiscernibilis & inter alia individua ejusdem speciei deprehendatur quæ nullius sunt, qui est casus propositionis præsentis quoad partem primam. Quoniam vero tamdiu vis rem tuam, si in possessionem alterius devenerit, tibi tanquam tuam restitui, ubi constare potest, eam esse tuam; æquis præsumere recte potest, te eam derelinquere (§. 249.). Quamdiu res tua ab aliis internosci potest, impossibile non est, ut possessionem amissam recuperes. Atque hic est casus propositionis præsentis quoad partem secundam. Si igitur accu-
rate

rate definire volueris, quandonam avis e custodia tua avolans pro derelicta haberi debeat; non aliter decidenda quaestio est, quam eo, quo factum in propositione praesente, modo. Ostendimus (§. 246. *Cosmol.*), in rerum natura existere non posse duo individua ejusdem speciei similia, consequenter singula esse discernibilia. Videtur adeo in propositione praesente universaliter pronunciandum, quod dominium volucris ferae, quae ex custodia tua avolavit, etsi ignores ubinam ea sit, animo retineas cum jure eam possidendi. Enimvero dubium hoc facile solvitur. Quae in se spectata discernibilia sunt, non tamen ideo talia dicenda respectu tui. Multo minus dici potest, te in casu dubio semper probare posse, quod avis, quam alter cepit, sit ea, quae ex custodia tua elapsa fuit, praesertim si non statim, nec in vicinia fuerit capta. Videndum itaque, quid praesumendum sit in casu dubio. Etsi vero Imperator §. 12. I. de rer. div. asserat, volucres naturalem recipere libertatem, cum vel oculos tuos effugerint, vel ita sint in conspectu tuo, ut difficilis sit earum persecutio; ea tamen non contrariantur principiis, quibus in stabilienda praesumptione utimur. Quodsi enim quaesiveris, cur volucres naturalem recipiant libertatem, cum vel oculos tuos effugerint, vel ita sint in conspectu tuo, ut difficilis sit earum persecutio, non aliam reddi posse rationem apparet, quam quod de earum recuperatione sit desperandum. Dominium vero derelinquere praesumitur, qui possessionem amissam recuperandi spem nullam habeat. Imperator itaque existimat derelictionem praesumendam esse in eo casu, quo volucris vel oculos tuos effugit, vel ita est in conspectu tuo, ut ejus persecutio difficilis sit. Pendet adeo receptio libertatis naturalis volucrum a derelictione praesumpta. Etsi autem praesumptio tum non satis sit fundata, si jus naturae spectes; non tamen hoc obstat, quo minus admittatur in jure civili, quemadmodum suo loco patebit.

§. 269.

*Præsumtio
de avibus
in aëre voli-
tantibus.*

Aves in aëre libere hinc inde volitantes præsumuntur nullius, nisi adsint rationes per quas contrarium patet. Etenim aves in aëre res nullius sunt (§. 227.), nec dominio subjiciuntur, nisi quando capiuntur (§. 176. 178.). Enimvero sive aves discernibiles sint, sive minus, non tamen inde agnoscitur quod jam fuerint ab aliquo captæ in dominio & possessione ejus. Quamobrem cum præsumptioni tamdiu locus sit, donec contrarium constiterit (§. 247.); aves in aëre hinc inde volitantes nullius esse præsumuntur, nisi adsint rationes, per quas contrarium patet.

Ostenditur etiam hoc modo. Illud præsumitur, quod plerumque obtinet (§. 248.). Enimvero cum originarie aves omnes in aëre libere hinc inde volitantes nullius sint (§. 227.); nemo negaverit, quod nullius sit avis, quam libere in aëre hinc inde volitantem conspiciat, id plerumque obtinere. Præsumendum igitur est avem, quæ in aëre libere hinc inde volitat, esse nullius, nisi adsint rationes, per quas contrarium patet.

Restrictionem addimus ex superfluo in eorum gratiam, qui non omnia satis accurate pensitant. Præsumtio enim cum obtineat in casu dubio (§. 244.), per se patet, aves non posse præsumi nullius, si per rationes quasdam contrarium patet. Quinam vero sit præsumptionis hujus effectus, ex sequentibus elucet.

§. 270.

*Quando de-
minium avis
dia tua avolat,
avolantis: &
mittatur.*

*Quamprimum volucris fera indiscernibilis, qua ex castro-
minium avis dia tua avolat, conspectui tuo se subducit & ea loca petit, ubi alia
avolantis: & ejusdem speciei individua commorari solent; res nullius sit & tu
dominans*

dominus esse desinit. Etenim si volucris fera indiscernibilis ex custodia tua avolat & conspectui tuo sese subducit, ea-que loca petit, ubi alia ejusdem speciei individua commorari solent; ea a te derelicta præsumitur (§. 268.). Quoniam itaque res derelicta nullius fit (§. 251.) & qui rem derelinquit statim ejus dominus esse desinit (§. 250.); quamprimum volucris fera indiscernibilis, quæ ex custodia tua avolat, conspectui tuo se subducit & ea loca petit, ubi alia ejusdem speciei individua commorari solent, avis fit nullius & tu statim ejus dominus esse desinis.

Dubium nullum est, quod illud, quod præsumitur, pro vero tamdiu habendum, donec contrarium fuerit probatum (§. 247.), consequenter non recte inferatur, avem avolantem fieri nullius & te dominium ejus amittere. In hypothese enim propositionis præsentis probatu impossibile est, avem captam esse tuam, etiam si ista fuerit, quæ ex custodia tua avolavit. Semper itaque præsumendum est, eam a te esse derelictam. Immo si vocabulum præsumtionis difficultatem facessit, dicendum est, necesse esse ut a te derelinquatur, sive velis, sive nolis. Neque enim hic præsumitur, nisi quod a te fieri necesse est, quatenus nimirum absurda velle nemo præsumitur. Si dominium aut jus possidendi in hypothese propositionis præsentis animo retines, quod in se non repugnat; ea tibi retentio profus inutilis est, nec effectum juris ullum habere potest, cum impossibile sit, ut nisi casu incius avem, quæ ex custodia tua avolavit, recuperes, eoque rarissimo, in probabilibus pro nullo profus habendo.

§. 271.

*Si avis, que ex custodia tua avolat, discernibilis fuerit, vel Quando re-
ea loca non petit, ubi alia ejusdem speciei individua deprehendi so- rincatur.*

Hh a

lent;

lent; ea manet tua tibi que debetur possessio. Etenim si avis, quæ ex custodia tua avolat, discernibilis fuerit, vel ea loca non petit, ubi alia ejusdem speciei individua deprehendi solent, præsumi nequit, quod eam dereliqueris (§. 268.), consequenter præsumendum potius est, quod tuam adhuc esse velis (§. 249.), immo nullum prorsus dubium est, quin tuam esse, dicturus sis & possessionem ejus prætenturus, ubi tibi constiterit, eam esse ab alio captam. Quoniam igitur non minus possidendi jus (§. 260.), quam dominium solo animo retinetur (§. 258.); avis manet tua (§. 124.), tibi que adhuc competit jus possidendi (§. 157.), consequenter cum unicuique suum sit reddendum (§. 924. part. I. Jur. nat.), possessio tibi debetur (§. 170. part. I. Phil. pract. univ.).

Non nego casum propositionis præsentis esse rarissimum, consequenter rarissime te avem, quæ avolavit, recuperaturum; quoniam tamen hic non quæritur, quid raro contingat, sed quid de jure tuo statuendum sit, casus propositionis præsentis a casu præcedentis omnino distinguendus erat.

§. 272.

Quid obri- Si quis avem naturaliter discernibilem domino ibi capit, u-
neat, si avis bi alia ejusdem speciei aves capi solent, aut in casu opposito rescidi-
domino na- re nequit, ex cujusnam custodia elapsa fuerit; eam bona fide
turaliter possidet & tanquam dominus de ea disponit: quamprimum ta-
discernibilis, men constiterit, eam ex custodia tua avolasse, eam tibi reddere
aut cujus do- tenetur. Quoniam enim aves in aëre libere volitantes
minus igno- nullius esse præsumuntur, nisi adsint rationes, per quas
ratur, capia- contrarium patet (§. 269.), quando autem avis capitur,
tur, ubi alia ejusdem speciei aves capi solent, etiamsi domino
 natu-

naturaliter discernibilis sit, nullæ tamen adsunt rationes, per quas tibi constare potest, quod ea ex custodia avo- laverit; avis naturaliter licet domino discernibilis, si ibi- dem capitur, ubi aliæ ejusdem speciei aves capi solent, pro ave nullius recte habetur. Idem obtinet in casu op-posito, ubi rescire nequis, ex cujusnam custodia fuerit e- lapsa, quoniam enim fieri nequit, ut dominus possessionem amissam recuperet, eam dereliquisse præsumendus (§. 264.), consequenter ea pro ave nullius habenda (§. 265.). Enimvero qui rem, quam possidet, pro re nul- lius habet, cum eam occupando suam faciat (§. 176. 178.), suam esse putat, adeoque bona fide possidet (§. 153.), & de ea tanquam dominus disponit (§. 124. 118.). Quam- obrem si quis avem naturaliter discernibilem domino ibi capit, ubi aliæ ejusdem speciei aves capi solent, aut in casu opposito rescire nequit, ex cujus custodia elapsa fue- rit; eam bona fide possidet & tanquam dominus de ea disponit. *Quod erat unum.*

Quod præsumitur tandiu habetur pro vero, donec contrarium fuerit probatum (§. 247.). Quamobrem quamprimum constiterit, avem ex custodia tua esse ela- psam, quæ ab altero capta fuit, eam pro re nullius ampli- us habere nequit, antequam caperetur (§. 265. 266.), nec pro sua, postquam capta fuit; sed tuam esse, agno- scit (§. 258.), tibi que possessionem deberi novit (§. 260.). Quoniam itaque suum cuique reddendum (§. 924. part. 1. Jur. nat.); avem a se captam tibi reddere tene- tur. *Quod erat alterum.*

Non ignoro a nonnullis objici, quasi hoc pacto qui aves capiunt in perpetua incertitudine versentur, an non

ea, quæ capta fuit avis, forsan sit alterius, iisdemque metuendum sit, ne forsan quis eam vindicaturus sit: sed hæc difficultas non tanta est, quæ veritatem eorum, quæ ex notione dominii consequuntur, immutare possit. Eadem sane multo fortius urgenda adversus emtionem a non domino factam, quo tamen dominium transferri nemo defendere audet. Quidni igitur quod in translatione dominii non attenditur, idem in acquisitione eius originaria etiam non attendendum? Difficultatem hanc, si revera talis existimari potest, in præsentī casu minus attendendam esse, quam in dominii translatione, ex iis patebit, ad quæ dominus obligatur avem capienti, cujus recuperatio in ipsius non erat potestate: id quod præsentī loco, nondum ostendi potest. Notandum præterea, lege positiva aliter statui posse. Hic vero, ubi quaeritur, quid sit legis naturalis, seu rationi conveniat (§. 259. part. I. Phil. præct. univ.), pro vero utique habendum, quod ex rerum notionibus deducitur. Neque etiam hic quicquam valent litigia infinita & nunquam terminanda, quæ metuenda sint, si propositio præsens admittatur tanquam vera; præterquam enim quod rarissime iisdem locus esse possit, ea veritatem juris naturalis non immutant, sed saltem suadent, ut in lege positiva a naturali tantisper recedatur.

§. 173.

Quid sentiendum de a-
ve sclopeso
trajecta vel
vulnerata.

Si avis eo in loco, ubi sibi aucupii jus est, sclopeso trajecta vel alio quocumque modo vulnerata, ut avolare nequeas; tua est, antequam eam manu apprehenderis. Etenim si avis quocumque modo necatur vel vulneratur, ut avolare nequeat, in eum statum redacta est, quo eam apprehendere potes, & actu tuo, quo eam necas vel vulneras, factis declaras, te avem capiendō tuam facere velle: cumque tibi aucupii jus sit, ubi hoc facis, per hypoth. eam capiendō tuam facere licet

(§. 170.)

(§. 170. part. I. Phil. pract. univ.). Quoniam itaque, postquam dominia introduci ceperunt, rem mobilem occupasse censeris ejusque dominium acquiris, quamprimum eam in eum statum redigis, quo eam apprehendere potes, & factum tale est, ut una eodem declaretur, quod velis esse tuam (§. 184.); si avis eo in loco, ubi tibi aucupii jus est, sclopeto trajecta vel alio quocunque modo vulnerata, ut avolare nequeat, tua est, antequam manum eam apprehenderis.

Cum naturaliter aves in aëre nullius sint (§. 227.); atque adeo avis omnis in aëre hinc inde volitans nullius præsumatur nisi adsint rationes, per quas contrarium patet (§. 269.); immo rarissime accidat, ut avis aliqua ex custodia domini avolans in illarum numero sit, cujus a domino dominium animo retinetur, prouti per modo demonstrata abunde patet: quoties de avibus capiendis simpliciter loquimur, eas esse nullius supponimus, ut adeo opus non sit hanc determinationem semper adjicere.

§. 274.

Fera in sylvis apertis aut agris & campis libere circumvā- Fera in syl-
gantes nullius sunt. Etenim ferae, quæ in sylvis apertis libere circumvāgantur, non sunt in eum statum redactæ, libere va-
quo tanquam de rebus tuis pro arbitrio tuo de iis disponere possis, adeoque in dominio tuo esse nequeunt, etiam si tuas esse velis (§. 118.), consequenter quamdiu libere circumvāgantur, ut nunc hic, nunc alibi sint, manent, quales sunt natura, etiam si a communione primæ receditur & dominia introducuntur (§. 140.). Enimvero natura nullius sunt (§. 7.). Quamdiu itaque in sylvis apertis aut agris & campis libere circumvāgantur nullius sunt.

Que

Quæ supra annotavimus, cum aves in aëre inter res nullius collocaremus (not. §. 227.); ea quoque propositioni præfenti illustrandæ inservire possunt. Nullum tibi jus proprium in feris, quæ per sylvas circumvagantur, competere posse utique certum est, quamdiu nulla allegari potest ratio, cur dici possint a te occupatæ. Qui enim vult eas esse suas, ei probandum est, quomodo dominium earum acquisiverit, modum vero nullum, quo id acquisiverit, ostendere valet.

§. 275.

Venatio quid sit & ejus species.

Occupatio ferarum, per sylvas apertas libere circumvagantium, vel in agris & campis oberrantium, proprie *Venatio* dici solet. Receptus tamen est apud Autores, juris præsertim naturalis, significatus latior, quo etiam pisces & aves comprehenduntur. Quoniam vero piscium occupatio speciali nomine *Piscatio*, & occupatio avium *Aucupium* dici solet, & ferarum occupatio nullum peculiare nomen nata est præter venationem; ad evitandam ambiguitatem Venationis nomen nonnisi ferarum occupationi reservare libuit. Quodsi tamen quis in genere Venationem dicere velit animalium quorumcunque ferarum occupationem, & hanc deinde distinguere in piscationem, aucupium & venationem in specie sic dictam, per nos hoc faciat.

Diversi dantur modi capiendi feras, pisces & aves: sed actuum physicorum, in quibus consistunt, differentia nihil ad jus facit, de quo hic loquimur.

§. 276.

Jus venandi num in do- *Jus venandi in certo fundo dominio subjici potest. Etenim jus venandi res incorporalis est (§. 497. part. I. Jur. nat.)* & fe-

& feræ, quæ per sylvas apertas, agros atque campos libe-^{minio esse}
re vagantur, nullius sunt (§. 274.), ut adeo earum domi-^{possit.}
nium eas occupando (§. 176.), consequenter venando ac-
quiri possit (§. 275.). Quoniam vero res non minus in-
corporales, quam corporales dominio subijci possunt, u-
bi a communione primæva disceditur (§. 217.), quod
vero dominio subijciendum, limitatum esse debet (§. 203.);
jus venandi in certo fundo dominio utique subijci potest.

Quæ supra anotavimus (§. 228.), cum de jure accipiendi
dominio subijciendo ageremus, propositionem quoque præ-
sentem illustrant.

§. 277.

Quoniam jus venandi in certo fundo dominio subij-^{An jus ve-}
ci potest (§. 276.); ^{nandi feras}
^{certa speciei domi-}
nio subijci possit, dubitandum non est.

Repetenda hic sunt, quæ de jure capiendi aves certæ
tantummodo speciei occupando annotavimus (not. §. 229.)^{occupabile}
^{fit.}

Ubi a communione primæva receditur, jus occupandi in-
differenter competit unicuique, prouti ipsi visum fuerit
(§. 179. 180.). Qui adeo jus in certo fundo vel districtu
venandi occupare voluerit, vel sine ulla restrictione, vel
ad certas feras restrictum occupare potest.

§. 278.

Si quis venatur, ubi a communione primæva receditur, in eo ^{Quomodo}
fundo, in quo nemo adhuc jus venandi dominio suo subijcit, aut jus venandi
in fundo suo, nec patitur, ut alius ibidem venetur; jus venandi dominio sub-
dominio suo subijcit. Jus enim, quod erat commune, domi-^{ficiatur.}
nio subijcitur, si tu eodem utaris, nec patiaris, ut alii eo-
dem utantur (§. 219.). Quamobrem patet, jus venandi,

(Wolffii Jur. Nat. Pars II.)

Ii

quod

quod adhuc nullius est, sed omnium hominum commune, in certo fundo dominio aliter non subijci posse tuo, quam si tu in eo fundo veneris, nec patiaris, ut in eodem veneretur alius.

§. 279.

Cujusnam sit fera in fundo alieno capta tua est. Si jus venandi nemini proprium in aliquo fundo; fera a te in fundo alieno capta tua est. Sunt enim feræ in numero rerum se moventium (§. 236.). Sed si quis rem se moventem nullius, cui eam occupandi jus est, occupet in fundo alieno, eam sibi, non domino fundi acquirit (§. 239.). Quamobrem cum jus venandi in aliquo fundo nemini proprium sit per hypoth. adeoque tibi tanquam omnium commune (§. 134.) denegari non possit; fera a te in fundo alieno capta non domino fundi, sed tibi acquiritur, consequenter tua est.

Quæ de dubio, quod ex Institutionibus *Justinianearum*, moveri poterat etiam contra propositionem præsentem, monuimus, cum de avibus in fundo alieno captis ageremus; hic loci quoque tenendum. Quoniam enim Romani Jcti supposuerunt, jus venandi in communione primæva esse relictum, & relinquendum esse censuerunt; quando dicunt, feram in fundo alieno captam esse tuam, utique supponunt tacite, si jus venandi nemini proprium in isto fundo.

§. 280.

Cujusnam sit fera capta mihi proprium est; fera capta non tua, sed mea est, mihi que sibi, ubi mihi mul, dum eam capis, injuriam facis. Est enim venatio ferarum occupatio (§. 275.). Enimvero si rem nullius occupes in eo fundo vel districtu, in quo jus occupandi mihi proprium est; res occupata non fit tua, sed mea (§. 224.).

Quam-

De dominio E modo idem acquirendi origin. 251

Quamobrem si tu veneris in eo fundo vel districtu, ubi jus venandi mihi proprium est; fera capta non tua, sed mea est. *Quod erat unum.*

Negare autem non potes, dum venaris in eo districtu vel fundo, ubi jus venandi mihi proprium est, te hoc facere contra jus meum perfectum. Enimvero injuriam alteri facit, qui quid facit contra jus perfectum alterius (§. 359. part. I. Jur. nat.). Ergo in casu propositionis præsentis mihi injuriam facis. *Quod erat alterum.*

§. 281.

Si jus capiendi feras certæ speciei tibi fuerit proprium; qui Quid tenente non consentiente eas capit, non suas, sed tuas facit, tibi que si- dum de jure mul injuriam facit. Ostenditur eodem profus modo, quo proprio ve- supra idem evicimus de jure capiendi feras certæ speciei nandi certis (S. 224.) feras.

Convenit hoc & quod propositione præcedente dictum moribus nostris, ut cuidam sit jus venandi quoad feras certæ speciei, quoad alias vero eidem negetur: id quod aliter erat moribus Romanorum. Nostri autem mores non minus sunt juri naturæ conformes, quam Romanorum, quemadmodum ex demonstratis liquet. Grotius non videtur mores nostros probare nisi in statu civili; sed per demonstrationes nostras patet, eos juri naturæ convenire etiam extra statum civilem.

§. 282.

Retibus a nobis ibi positis, ubi venandi jus habemus, irre-Cajusnam sit tra fera, ut sese extricare nequeat, vel instrumentis aliis qui- fera retibus buscumque ibidem collocatis quocumque modo, ita tamen detenta, nostris irre- us effugere nequeat, tua est. Cum feræ per sylvas & cam- tra, vel alio pos instrumenta detenta.

pos libere vagantes nullius sint (§. 274.), perinde ac pisces in fluvio (§. 215.); propositio præsens eodem modo ostenditur, quo supra demonstravimus, pisces retibus ita inclusos, ut elabi nequeant si a te fuerint collocata, ubi piscandi jus habes, tuos esse (§. 221. 223.).

Unde etiam ad propositionem præsentem illustrandam faciunt, mutatis mutandis, quæ ibidem annotavimus. Ceterum in propositione præsentem non determinamus, utrum retia, vel instrumenta alia a te posita sint tua, an aliena, & num aliena posita a te sint domino consentiente, an dissentiente. Quemadmodum enim supra demonstravimus, pisces adhuc tibi acquiri, etiam si instrumenta fuerint aliena iisdemque domino invito utaris; ita quoque idem valet de feris, quæ capiuntur instrumentis alienis, quibus invito domino uteris. Ceterum cum præsentem propositionem consentiunt, quæ *Proculus* consultus respondit l. 55. ff. de acquir. rer. dom.

§. 283.

Cujusnam sit Si fera a te occupabilis sclopeto prostratur, aut ita vulnerata prostratur, vel lassata fuerit, ut manus tuas effugere nequeat; jam tua vel vulnerata est, antequam eam actu apprehenderis. Ostenditur propositio præsens eodem præsertim modo, quo paulo ante evicimus, aves eo in loco, ubi tibi aucupii jus est, sclopeto trajectas vel alio quocunque modo vulneratas, ut avolare nequeant, tuas esse, antequam eas manu apprehenderis (§. 273.).

Brevitatis gratia diximus, feram a te esse occupabilem. Cui enim termini perspecti sunt, is satis intelligit, non nisi eam rem nobis occupabilem esse, si cujus occupandæ jus sive commune, sive proprium nobis competit. Sunt equidem, qui contrarium statuunt, propterea quod ad occupationem omnem rei mobilis cujuscunque, adeoque etiam

iam feræ, actualem apprehensionem manibus factam requirunt. Sed hi sunt, qui non ex suo fonte, primis nimirum principiis, jura deducunt. In communione primæva usus rerum promiscue patet omnibus, qui eadem indigent (§. 27.), & hinc cuilibet competit jus rem, quæ indiget, in usum suum apprehendendi. Quando itaque rei apprehendendæ operam dat, jure suo utitur, consequenter nemo ipsum impedire debet, quo minus eodem utatur (§. 180. *part. I. Phil. pract. univ.*). An non vero alter a te impeditur in exercitio juris sui, si in communione primæva rem in eum statum redigit, in quo eam apprehendere potest, & tu eundem impedis, quo minus apprehendere possit? Jam ubi dominia rerum introducuntur, apprehensio rei in usum suum, quæ erat in communione primæva, degenerat in occupationem (§. 174.). Nonne igitur similiter statuendum, te impedire alterum in exercitio juris sui, ubi impedis quocunque modo, ne apprehendere possit rem, veluti feram, quam in eum statum redegit, ut apprehendere possit? Quoniam itaque occupatio modus acquirendi originarius est (§. 178.), annor occupasse rem dicendus es, & occupando eam fecisse tuam, ubi eandem in eum statum redegeisti, quo eam apprehendere potes? Non satis profunde jura scrutantur, qui ab actuali apprehensione dominii acquisitionem suspendunt in omni casu.

§ 284.

Fera in vivario & sylva eo sine a te circumseptæ, ne fera sint fera in inde effugere possint, inclusa tue sunt. Feræ enim, quæ vivario a te includuntur, tuæ sunt, quod hic supponitur. Eisdem vero inclusæ cum effugere nequeant, a te detinentur tanquam tuæ, consequenter possidentur (§. 150.). Nulla igitur ratio est, cur eorum dominus esse desinas, quia in vivario libere circumvagantur, adeoque vivario inclusæ manent tuæ. *Quod erat unum.*

Cujusnam

sint fera in

vivario &

sylva cir-

cumseptæ.

esse tuas. Quoniam tamen jus venandi proprium tibi esse potest, etiam si sylva non fuerit circumsepta, & proprium tibi fiat, dum non pateris, ut alius quis in eadem venerit (§. 278.); ubi sylvam circumsepis, non modo jus venandi, sed ipsas feras in sylva inclusas tuas esse vis, consequenter occupas (§. 184.), quemadmodum ostendimus. Mox etiam elucefcet, esse effectum quendam juris, si fera in sylva circumsepta tua sit, qui nullus est, si tibi tantummodo competit jus in sylva ista venandi proprium (§. 286.).

§. 285.

Si fera ex custodia tua elabatur; per hoc ejus possessionem, Possessio fera sed non jus possidendi, nec dominium amittit. Ostenditur utraque pars propositionis eodem prorsus modo, quo idem summittatur supra de volucribus feris evicimus (§. 261.).

ne dominio.

Feræ in vivario & sylva circumsepta inclusæ sunt in custodia tua, quatenus a te prohibentur ultra limites a te positos evagari & ex fundo tuo in alienum aufugere. Quamobrem propositio præsens etiam de feris ex vivario & circumsepta sylva elabentibus intelligenda. Ceterum hic repetenda sunt, quæ supra annotavimus (not. §. 285.).

§. 286.

Quoniam dominium feræ & jus eam possidendi non amittitur, si ex custodia tua elabatur; qui eam capit, eam tibi sit fera ex reddere tenetur, ubi ab aliis internosci potest.

*custodia elap-
sa & ab alio
capta.*

Quæ supra de avibus in hoc casu annotavimus (not. §. 262.); ea etiam de feris intelligenda.

§. 287.

Ex eadem ratione patet, feras non ideo fieri nullius, quod ex custodia tua elapsæ libertati suæ restituantur.

*An fera ex
custodia elap-
sa statim
Ferae fiant nullius.*

Ferae fiant nullius.

Feræ in libertate sua naturali sunt, quando in sylvis apertis, agris & campis libere circumvagantur. In hoc statu sunt natura, antequam ab aliquo in potestatem suam rediguntur. Unde quando dicitur feras in sylvis apertis, agris atque campis libere circumvagantes esse nullius, non ideo hoc asseritur, quod in libertate sunt, sed quod nemo adhuc eas suas fecerit, prouti ex demonstratione superiori abunde patet (§. 274.).

§. 288.

Quando derelictio feræ pos aufugit, ubi alia ejusdem speciei individua circumvagantur; ex custodia ea a te derelicta præsumitur: minime autem, si discernibilis fuerit, elapsa præsumitur, vel in ea loca se non recipit, ubi alia ejusdem speciei individua deprehendi solent. Ostenditur eodem fere modo, quo supra de volucribus feris ex custodia tua avolantibus utrumque demonstratam fuit (§. 268.).

Expendenda etiam hic sunt, quæ ibidem prolixè annotavimus.

§. 289.

Quando dominium se-conspicui tuo se subducit & in sylvas aut campos recipit, ubi alia ex custodia ejusdem speciei individua commorari solent; res nullius fit & elapsa a tu dominus esse desinit. Demonstratur eodem modo beneficio propositionis præcedentis (§. 288.), quo supra idem de volucribus feris ex custodia tua avolantibus ostendimus (§. 270.).

Quæ de volucribus ibidem annotavimus, ad feram quoque applicari possunt, ac debent.

§. 290.

Quando retinetur.

Si fera ex custodia tua elapsa fuerit discernibilis, vel in ea loca fugit,

fugit, ubi alia ejusdem speciei individua deprehendi minime solent; ea manet tua tibi que debetur possessio. Ostenditur eodem modo vi præsumtionis modo stabilitæ (§. 288.), quo utrumque demonstravimus de volucris fera in casu simili (§. 271.).

Non obstare raritatem casus, quo minus a ceteris distinguatur in Jure naturæ, supra jam annotavimus (*not. §. cit.*). Non perinde leges naturales, quemadmodum civiles disponunt de eo, quod fit ut plurimum, *Celso* monente & *Pamponio* l. 3. & seqq. ff. de LL.

§. 291.

Fera in sylvis apertis & campis libere circumvagantes nullius esse præsumuntur, nisi adsint rationes, per quas contrarium de feris in patet. Cum feræ in sylvis apertis & agris ac campis libere circumvagantes naturaliter sint nullius (§. 274.), præsumptio propositio porro iisdem modis ostenditur, quo hanc præsumptionem de avibus in aëre libere hinc inde volitantibus stabilivimus (§. 269.).

§. 292.

Siquis feram naturaliter discernibilem domino ibi capit, ubi alia ejusdem speciei individua commorari solent, aut in casu oportet, si fera posito rescire nequit, ex cujusnam custodia elapsa fuerit; eam domino nana fide possidet & tanquam dominus de ea disponit: quamprimum naturaliter ditamen constiterit, eam ex custodia elapsam esse, eam tibi reddere tenetur. Vi propositionis præcedentis veritas præsentis aut cujus eodem modo evincitur, quo in casu simili idem ostendimus de avibus (§. 272.).

Huic propositioni, ut & superiori de avibus (§. cit.) plurimum lucis affunderetur per ea, quæ inferius de rebus deperditis demonstrabuntur.

§. 293.

*Quid statuen-
endum de
fera vulne-
rata, quam
persequi de-
finis.*

Quodsi feram a te vulneratam persequi definis, ea fit occupantis. Quodsi enim feram a te vulneratam persequi definire potes, consequenter nec tua censetur (§. 184.). Et si vel maxime lethaliter vulnerata cudat, ut capi possit; ubi tamen eam non amplius persequeris, cum hoc ipso significes te deposuisse animum eam tibi habendi, si vel maxime tua fuisset, eam tamen dereliquisti (§. 249.); Quoniam itaque res, quæ nullius est (§. 175.), & quæ ab alio derelicta, occupantis fit (§. 252.); si feram a te vulneratam persequi definis, ea fit occupantis.

Equidem Imperator §. 13. Inst. de rer. div. sententiam hanc olim nonnullis J&is probatam rejicit, oppositam aliorum confirmans, qui non aliter tuam esse feram, quam si eam ceperis, putaverunt: ex anterioribus tamen abunde elucescit, priorem sententiam cum principiis Juris naturalis magis coherere. Jure Saxonico confirmata sententia, quæ nobis verior visa. Permittitur enim hoc jure feram vulneratam fugientem in alterius etiam territoria persequi, ut sine clamore & clangore, quod ibidem venandi jus tibi non competit. Vid. Land. Recht lib. 2. art. 61. Hoc vero jure tuo fieri non poterat, nisi admittatur, feram vulneratam ut capi possit (id quod in dubio præsumitur) esse tuam, antequam ceperis eam (§. 283.).

§. 294.

*Cujusnam
sint apes syl-
vestres.*

Apes sylvestres nullius sunt. Etenim perinde ac feræ in sylvis & pratis libere circumvagantur & favos efficiunt. Unde eodem, quo de feris idem demonstratum fuit, modo ostenditur eas esse nullius (§. 274.).

De dominio & modo idem acquirendi origin. 259

Studio dico, apes sylvestres. Constat enim, eas posse alveo includi, & quando in eodem favos efficiunt, avolare & revolare, ut a te detineantur tanquam tuæ (§. 118. 124.), consequenter a te possideantur (§. 150.), ut adeo dubitari nequeat, alveo inclusas in dominio esse posse.

§. 295.

Jus favos eximendi in sylvis dominio subjici potest. Ostenditur eodem modo, quo supra demonstravimus jus venandi in certo fundo dominio subjici posse (§. 276.). *An jus favos eximendi in sylvis occu-*

Quoniam apes sylvestres nullius sunt (§. 294.), favi *pari possit.* quoque, quos efficiunt, nullius esse debent: quod nemo in dubium revocaverit.

§. 296.

Si examen apium conspectui tuo sese subducit, pro re nullius habendum. Etenim si examen apium conspectui tuo sese subducit, ea plerumque petit loca, ut ignoretur, quo avo- *men apium*
laverit. Et, si vel maxime, te inscio, in arbore aliqua, fiat nullius. quæ in vicinia est, adhæserit, non tamen diu ibidem commoratur, nisi statim conveniente modo alveo indatur, sed potius avolat nunquam rediturum. Quamprimum igitur conspectui tuo sese subducit, ut idem persequi non possis, spes ipsum recuperandi nulla superest, consequenter a te derelictum præsumitur (§. 264.), atque adeo pro re nullius habendum.

Ideo Imperator §. 14. Inst. de rer. div. definit, examen apium, quod ex alveo tuo evolavit, eo usque intelligituum, donec in conspectu tuo est, nec difficilis persecutio ejus est, alioquin occupantis fieri.

§. 297.

Quoniam tamen dominium animo retines, quemad- *Quando ab*
modum alio inclu-

sum restituendum. modum retineri potest (§. 258.); si extemplo, quando examen conspectui tuo sese subducit, perconteris, num in vicini cujusdam arbore confederit, adeoque idem quantum datur persequeris, vicinus, qui idem abveo suo inclusit, tibi restituere tenetur.

Equidem Jure Saxonico contrarium obtinet, quod examen apium ad vicinum evolans & ab eo inclusum includenti acquiritur pronunciat, Weichbild art. 119. principiis tamen juris naturæ convenientius est, ut tibi restituatur, si animus idem non derelinquendi fuerit manifestus. Hoc vero non obstante non negamus, jure civili sanciri posse, ut maneat includentis, prouti suo loco constabit.

§. 298.

An ex eo tibi jus nascatur est. Si examen apium in arbore tua confederit; non ideo tuum me examen apium, quod ex improvise iterum procul hinc avolat & conspectui tuo sese subducit. Enimvero ex eo quod res se movens nullius sit in fundo tuo, nullum tibi jus in eam nascitur (§. 237.), ergo nec in examen apium ex eo tibi dominium, quod jus proprium est (§. 118.), nasci potest, quod in arbore tua confederit, consequenter nec ideo tuum est (§. 124.).

Consentit Imperator loco ante citato *not. §. 297.* Quando enim de apibus loquitur, de examine apium accipienda sunt, quæ dicit. Ceterum hic tanquam notum suppono, per examen apium intelligi novam earum sobolem, quæ instar novæ colonix, alveum, in quo genitæ, relinquere coguntur alias sibi sedes quæsituræ: eo enim in casu apes examinare, æconomix ruralis peritis pervulgatum est.

§. 299.

Quoniam itaque examen aptum, quod in arbore tua con-Cujusnam si
federit, non ideo tuum est (§. 298.); si nullius fuerit, nul- examen a-
lius manet. pius in arbo-

Quoniam ex eadem ratione patet, quod maneat de mini re tua consi-
ex cujus alveo evolavit, si adhuc animo dominium retinet dens.
hinc quoque demonstrari poterat, quod a te alveo tuo in-
clusum non tibi acquiratur, sed domino restituendum veniat
(§. 297.).

§. 300.

Quoniam dominium rei nullius occupando acquiri- Quando fiat
tur (§. 176. 178.); si examen apium, quod in arbore tua conse- occupantis.
dit, nullius fuerit, a te alveo includatur, tuum fit; si vero in-
cludatur ab alio quocunque, huius idem fieri debet.

Monet Imperator loco ante (not. §. 297.) citato, domi-
num fundi, si re integra te fundum suum ingredientem præ-
viderit, te jure prohibere posse, ne ingrediaris. Quod
utique ex notione domini liquet (§. 118.), ut demonstratione
nulla indigeat.

§. 301.

Si apes favos effecerint in arbore tua, hi nullius sunt. Apes, Cujusnam
quæ favos efficiunt in arbore tua, cum hic supponantur vel sint favi,
sylvestres, vel derelictæ, spe omni examen ex alveo evo- quos apes ef-
lans recuperandi decollata, nullius sunt (§. 294. 296.). Fa- faciunt in ar-
vi igitur, quos efficiunt, non sunt res ex rebus tuis prove- bore tua.
niens, consequenter nec fructus (§. 956. part. I. Theol. nat.),
a te percipiendi (§. 136.), multo minus autem haberi
possunt pro fructibus arboris tuæ, aut horti tui, in quo ea
vegetatur. Ex eo igitur, quod apes favos effecerint in arbore
tua, nullum tibi jus in has competere potest proprium. Sunt
adeo nullius (§. 6.). . .

Demonstratio fere coincidit cum ea, quam supra dedimus, cum ostenderemus, si aves nidum efficiat in arbore tua, nec ova, nec pullos ideo fieri tuos, sed nullius esse. Neque hoc mirum videri debet: Casus enim apium in arbore tua favos efficientium casui avium in tua arbore nidos facientium similis. Quod etiam Imperator §. cit. de rer. div. agnovit, qui ab hoc ad illum concludit. Poterat sane vi principii reductionis demonstratio ita concinnari, ut casus præsens apium ad superiorem avium reduceretur.

§. 302.

Quinam favos eximere possit, quos effecere apes in arbore tua. Quoniam favi, quos apes efficiunt in arbore tua, nullius sunt (§. 301.); jus autem occupandi commune est, seu cuilibet indifferenter competit (§. 179.), quamdiu a nemine occupatum est (§. 217.); Favos, quos effecere apes in arbore tua, eximere quilibet potest; quodsi tamen jus eximendi a te fuerit occupatum, quod occupari posse per superiora patet (§. 216.), nemo præter te eos eximere potest.

Imperator nude pronunciat prius. Ratio ex anterioribus manifesta. Romani jus occupandi res certas noluerunt fieri proprium. Etsi autem jus eximendi favos, utpote quod nonnisi semel exercetur, seu uno actu absolvitur, non videatur ex rerum incorporalium numero esse, quæ occupari possunt (§. 219.); non tamen ideo occupatio hujus juris habenda pro impossibili. Etenim favi, quos effecere aves in arbore tua, jam sunt in eo statu, ut a te apprehendi possint, quando visum fuerit. Quodsi ergo tantummodo signo quodam declares, te pati nolle, ut alius eos eximat; equis dubitabit, hoc pacto jus favos eximendi tibi fuisse acquisitum (§. 219.). Non prorsus ab hisce abluunt, quæ Imperator dicit, si re integra prævideris ingredienem fundum tuum, te eum jure prohibere posse, ne ingrediatur: quo facto jus, quod ipsi commune erat, eximendi favos tibi proprium facis.

§. 303.

§. 303.

Quodsi examen tuum in arboris tuae cavitate favos efficiat, cum arbor hæc sit loco alvei, cui includuntur industria humana, dominium autem contineat jus fruendi (§. 136.), favi utique tui sunt. *Quondam isti tui sint.*

Casus hic rarissimus est, ut adeo in jure præfertim positivo habendus sit pro nullo; in Jure tamen naturali a ceteris distinguendus.

§. 304.

Quemadmodum *Animalia fera* dicuntur, quæ hominum consuetudinem fugiunt, adeoque ex custodia, si datur, aufugiunt vel avolant nunquam reditura; ita ex adverso *mansueta* appellantur, quæ hominum consuetudine gaudent, & abeunt redeuntque, vel avolant revolantque, nec longius abire vel revolare solent. *Animalium mansuetorum a feris discrimen.*

Nemo non videt animalibus feris annumeranda esse, quæ ferarum nomine vulgo compellantur & volucres, quas terras dicere solemus: de quibus dictum est in anterioribus. Mansueta animalia cum hominum consuetudine gaudeant, non vero eandem fugiant, ferarum instar, *domestica* etiam appellari solent. Tales sunt gallinæ, anseres, anates ex genere volatilium; equi, vaccæ, boves, capræ, canes, felles ex genere quadrupedum. Animalia adeo mansueta in dominium cur non æque venirent, ac res mobiles inanimatæ, ubi dominia rerum introducebantur, nihil prorsus obstabat, quemadmodum ferorum animalium natura urgebat, ut eadem in communiione primæva relinquerentur.

§. 305.

Animalia mansueta nemo derelinquere præsumitur, etiamsi Cur animam inspectui ipsius sese subdancant, dum abeunt, vel avolant. Quonia mansueta niam inspecti no-

*stro se sub
ducentia non
habeant: et
pro dereli-
cti.*

niam enim animalia mansueta non longius abeunt, vel avolant, dum conspectui tuo sese subducunt (§. 304.), nec aliis suæ speciei individuis, quæ nullius sunt & a quibus discerni nequeunt, commiscetur, quemadmodum animalia fera e custodia elapsa; spes quoque eadem recuperandi superest, etiamsi ignores, ubinam sint. Immo cum hominum consuetudine gaudeant (§. 304.), in aliorum ædes sese recipere solent, ubi quilibet statim agnoscit ea non esse sua, sed alterius. Eorum itaque recuperatio in se non impossibilis. Quamobrem nulla ratio est, cur quis animalia mansueta non velit esse amplius sua, quia abierunt vel avolarunt & conspectui ipsius sese subduxerunt. Quoniam rem non derelinquit, nisi qui, cum sua esset, eam non amplius suam esse vult, parum sollicitus, quinam eam suam facere velit (§. 249.); nemo etiam animalia mansueta derelinquere præsumitur, quamvis conspectui ipsius sese subducant, dum abeunt, vel avolant.

Experientia confirmat, neminem animalia mansueta derelinquere, etiamsi abierint, vel avolarint, nec ipse norit, ubinam sint. Quodsi etiam scruteris rationes, cur dominium animo retineant, non alias esse deprehendes, quam quibus usi sumus in evincenda veritate propositionis præsentis. Immo si attendas animum ad consuetos hominum sermones, ubi animalia mansueta abesse vel non redire, aut, se præsentibus, abeunt vel avolant; has ipsas, non alias esse rationes abunde verbis, quæ proferunt, significant.

§. 306.

*Cur non ha-
beri possint
pro re nul-
lius, domino
ignorato.*

Quoniam nemo præsumitur animalia sua mansueta derelinquere, si abierint vel avolarint, ut ignoret ubinam sint (§. 305.); propterea haberi nequeunt pro rebus nullius, quod eorum dominus ignoratur (§. 251.).

Anim-

De dominio & modo idem acquirendi origin. 265

Animalia mansueta non carent domino, quemadmodum fera: quod nemini ignotum. Nullius adeo fieri nequeunt nisi derelictione (§. 250. 251.). Quamdiu itaque pro derelictis haberi nequeunt, nec pro re nullius haberi possunt.

§. 307.

Animalia mansueta, quocunque loco sint, etiamsi ignores, ubi animalia ubinam sint, manent tua. Etenim animalia mansueta derelinquere nemo præsumitur, etiamsi conspectui ipsius se fecerit possessio subdicant, dum abeunt vel avolant (§. 305.), ut adeo ne amissa ignoret, ubinam sint. Quamobrem quocunque loco sint, manent etiamsi ignores ubinam sint, non tamen ideo quod potestatem tuam evaserunt velle desinis, ut sint tua (§. 249.), consequenter cum dominium solo animo retineatur (§. 258.), eorum dominus manes, adeoque ipsa manent tua (§. 124.).

De gallinis & anseribus idem pronunciat Imperator §. 16. Inst. de rer. div. ratio autem cum petenda sit a mansueta eorum natura, de mansuetis animalibus in genere idem nobis demonstrandum fuit.

§. 308.

Quoniam animalia mansueta, que potestatem tuam evaserunt, tua manent, quocunque loco sint (§. 307.); nemo possideri possit ea tanquam sua detinere, consequenter possidere potest (§. 150.). Quodsi ergo quis ea tanquam sua detinet, possessor male fidei est (§. 153.).

Nondum ostendimus, quando furtum committat, qui ea detinet (§. cit. Inst. not. §. 307.), cum quid sit furtum nondum explicaverimus, neque hoc loco explicandum sit. Neque etiam hic ostendimus, quo casu tua fieri possint, cum id deinceps in genere ostendendum sit de rebus (Wolffii Jur. Nat. Pars II.) LI amissis,

amiffis, quarum utique in numero sunt animalia mansue-
ta, quæ abeunt, nec redeunt, & quorum dominus ab eo igno-
ratur, in cuius potestatem venerunt.

§. 309.

*Quo animo
detineri que-
ant.*

Si animalia mansuefacta aliena in potestatem tuam veniunt;
eo animo a te detineri possunt, ut dominus ea recuperare possit.
Quando enim in potestatem tuam veniunt, manent adhuc
domini sui (§. 307.), nec nisi ipsi adeo competit jus ea
possidendi (§. 157.). Quamobrem cum unicuique jus
suum sit tribuendum (§. 922. part. I. Jur. nat.), jus vero
suum alteri tribuat, qui quid eidem convenienter facit (§.
921. part. I. Jur. nat.); animalia mansuefacta aliena eo animo
a te detineri possunt, ut dominus ea recuperare possit.

Officium humanitatis alteri præstat, qui animalia man-
suefacta, quæ ipsius potestatem evaserunt, ubi in suam veniunt,
eo animo detinet, ut recuperatio sit domino non difficilis,
certe non impossibilis.

§. 310.

*Animalia
mansuefacta
quæ evaserunt.*

*Animalia mansuefacta dicuntur, quorum natura fera est,
mansuefacta sed quæ ex consuetudine abeunt redeuntque, vel evolant
quæ evaserunt. revolantque.*

Talia animalia sunt pavones & columbæ, ex consuetu-
dine evolantes & revolantes: id quod etiam faciunt apes.
Immo Imperator §. 15. Inst. de rer. div. jam observavit,
cervos quoque ita mansuetos fieri posse, ut in sylvam eant
redeantque. Et experientia multiplici constat, feras etiam
alias mansuetam induere posse naturam. Et memini me
audivisse, quod monachi quidam in Bohemia habuerint
aves adeo cicures, ut per apertas fenestras e Refectorio in hor-
tum evolaverint revolaverintque.

§. 311.

§. 311.

Quoniam animalia fera sua natura a consuetudine ho- *Quamdiu*
minum abhorrent & ex custodia elapsa non redeunt, sed *promansue-*
in solitudinem se recipunt (§. 304.); *quamdiu mansuefacta* si habeant
ex consuetudine abeunt redeuntque, vel *evolans revolansque, pro feris.*
mansuetis habentur; quando autem redeundi, vel revertendi con-
suetudinem deserunt, pro feris.

Hinc ad ea applicantur, quæ de mansuetis demonstrata
sunt, quamdiu abeunt redeuntque; quæ vero de feris osten-
dimus, quando revertendi consuetudinem deserunt,

§. 312.

Animalia mansuefacta dicuntur *habere animum rever-* *Animus re-*
sendi, quamdiu ex consuetudine abeunt redeuntque, vel *versendi*
evolant revolantque. Hinc *animalia mansuefacta tamdiu animalium*
habentur pro mansuetis, quamdiu animum revertendi habent; fe- *quid sit.*
ris autem demum annumerantur, si revertendi animum habere de-
serint (§. 310.).

Animus revertendi cum brutis tribuatur in Jure Roma-
no §. 15. Inst. de rer. div. ut usus Juris naturæ in Romano
explicando fiat magis conspicuus, quid eodem significa-
tur, exponendum & in eodem significato termino isto
utendum nobis erat.

§. 313.

Res domino adhuc carentes cum *Grosio lib. 2. c. 8. §. 7. di-* *ademptorum*
cuntur ademptorum, sive occupando in dominium nondum fue- *quamnam sint.*
runt deductæ, sive a dominis derelictæ, sive casu quodam
dominio exemptæ: Utemur autem hoc vocabulo de rebus
tantummodo inanimatis. Dicuntur etiam *Res dominio vacuæ.*

Ita inter *ademptorum* referuntur metalla in visceribus terræ,
latentia,

latentia, quæ cum fundi occuparentur certo quodam fine, veluti agriculturæ aut domus extruendæ gratia, non fuerunt simul occupata. In eorundem numero sunt thesauri, quorum dominus ignoratur, si vel maxime aliquis adhuc superstes sit, qui dominium in iis habere deberet, ita ut impossibile sit probatu, utrum adhuc aliquis sit, nec ne, cui dominium competat. Hi igitur casu quodam dominio fuerunt exempti. Refert etiam *Grotius* l. c. in eundem numerum Insulam desertam Aconthon, quæ carebat domino, quod nondum ab aliquo esset occupata. Quo jure autem *ἀδέσποτα* appellantur, quorum dominium casu interit; eodem quoque hoc nomine compelli possunt, quorum dominium voluntate domini defuit, hoc est, res derelictæ (§. 265.). Ita iisdem annumeranda sunt bona ejus, qui intestatus decedit, nec hæredem ab intestato habet. Ea enim casu dominio eximuntur. Similiter apparet, posse etiam pisces, aves & feras, quamdiu a nemine occupantur, ad *ἀδέσποτα* referri, cum & ipsa hæc animalia domino careant: id quod etiam menti *Grotii* l. c. convenire videtur. Quodsi cum nonnullis hoc nomine compellere tantummodo libuerit res istas, quæ in fundo in dominium deducto inoccupata manserunt; circa arbitrium vocabuli significatum nemini litem movebimus. Cur vero nos vocabulo tantummodo utamur de rebus inanimatis, hæc potissimum ratio est, quod de rebus animatis domino carentibus non per omnia eodem modo ratiocinandum, quò de inanimatis, ut adeo has ab illis nomine distingui interfit.

§. 314.

*Quales res
sint.*

Omnia ἀδέσποτα res nullius sunt. Etenim domino carent (§. 313.), consequenter cum dominium sit jus proprium in rebus (§. 118.), de iis pro arbitrio suo disponendi, nemo hominum de iisdem pro arbitrio suo quomocumque disponere potest, ita ut præter ipsum nemo alius hoc

hoc facere possit (§. 131.). Quoniam itaque nemini jus quoddam proprium in ea competit (§. 2.), res vero nullius est, ad quam nemini hominum jus proprium competit (§. 6.); *αἰδέσπορα* omnia res nullius sunt.

Ostendi etiam potest hoc modo. Cum dominium contineat proprietatem (§. 136.), res, quæ domino carent, adeoque *αἰδέσπορα* omnia (§. 313.), propriæ non sunt (§. 132.), consequenter communes (§. 134.). Sed ad res communes nemini in singulari jus quoddam competit (§. 4. 2.). Ergo ad *αἰδέσπορα* omnia nemini jus quoddam proprium competit (§. 2.). Quamobrem cum res nullius sint, ad quas nemini hominum jus proprium competit (§. 6.); omnia *αἰδέσπορα* res nullius sunt.

Ipsa demonstratio loquitur, *αἰδέσπορα* hic sumi in sensu latissimo, ita ut perinde sit, ac si dicas: *Res omnes, quæ dominio carent, nullius sunt.*

§. 315.

Eorum, quæ sunt αἰδέσπορα, seu dominio adhuc carent, dominium acquiritur occupando. Quomodo *dominium acquiritur occupando.* Sunt enim res nullius (§. 314.), *lorum dominium acquiruntur occupando.* Sed modus acquirendi dominium originarius occupatio ratur. adeoque non nisi modo originario acquiri possunt (§. 176). *Quomodo dominium acquiruntur occupando.* Sed modus acquirendi dominium originarius occupatio ratur. est (§. 178.). Ergo eorum, quæ *αἰδέσπορα* sunt, seu domino adhuc carent (§. 313.), dominium acquiritur occupando.

§. 316.

Jus occupandi αἰδέσπορα dominio subijci potest. *An jus ea occupandi αἰδέσπορα res incorporalis est (§. 497. part. I. Jur. nat.).* *Quomodo dominium subijci potest.* Quamobrem cum etiam res incorporales dominio subijci possint (§. 216.); jus etiam occupandi *αἰδέσπορα* dominio *ci possit.* subijci potest. *Nostri*

Nostri moribus hoc convenit, & suo videbimus loco, cur in civitate ἀδέσποτα fisco adjudicari possint: quod licite fieri non posset, nisi lege naturali occupatio juris occupandi ἀδέσποτα esset licita. Quamobrem nos, qui jura ex primis fontibus deducere decrevimus, quid extra societatem civilem licitum sit demonstrare tenemur, ne desint principia demonstrandi ea, quæ licite fiant in civitate.

§. 317.

Cuinam
ἀδέσποτα
acquirantur.

Si jus occupandi ἀδέσποτα nemini adhuc fuerit proprium; ea statim fiunt occupantis: si vero jus istud jam fuerit in dominio, ei acquiruntur, cui hoc jus proprium est. Etenim si jus occupandi ἀδέσποτα nemini adhuc fuerit proprium, nemo quoque alios eodem jure excludit (§. 119.). Quare cum cuilibet indifferenter competat jus occupandi rem quamcunque ab alio nondum occupatam (§. 179.), nisi jus occupandi jam fuerit alicui proprium factum (§. 217. 120.), & occupando acquiratur dominium (§. 178.), consequenter res occupantis fiat (§. 124.); si jus occupandi ἀδέσποτα nemini adhuc fuerit proprium, ea statim fit occupantis. *Quod erat unum.*

Altera pars propositionis hoc modo ostenditur. *Adέσποτα* res nullius sunt (§. 314.). Sed si tu res nullius occupas, quas occupandi jus mihi proprium est, ea non fit tua, sed mea (§. 224.). Quamobrem si jus occupandi ἀδέσποτα fuerit in dominio, adeoque alicui proprium (§. 118.); res a quocunque occupata ei acquiritur, cui hoc jus proprium est.

§. 318.

Metalla &
mineralia in ποτα,

Metalla & mineralia in visceribus terra latentia sunt adείνιο, seu res dominio vacua. Originarius acquirendi modus

occu-

occupatio est (§. 178.). Quamobrem cum res occupa-*visceribus* ri non possint nisi facto quodam tuo in eum redigantur *terra latent-* statum, quo tuæ esse possunt, & quo simul declaras, *etia* quales tuas esse velle (§. 174.), de metallis vero & mineralibus *sint res.* in visceribus terræ latentibus hoc affirmari non possit, antequam ex terræ visceribus eruantur (§. 118. 124.); metalla quoque & mineralia in visceribus terræ latentia nullius esse possunt, antequam emanant. Domino igitur carent, quamdiu in terræ visceribus latent, consequenter *αδέσποτα*, seu dominio vacua sunt (§. 313.).

Non licet excipere, quod metalla & mineralia in visceribus terræ latentia occupentur una cum fundo, adeoque propositionem præsentem non posse esse veram nisi in fundo non occupato, qui & ipse inter *αδέσποτα* fit referendus (§. 313.). Etenim si fundi occupantur, propter usum occupantur, quem habere possunt, veluti agriculturæ, horticulturæ vel ædium extruendarum gratia. Fundus igitur eo usque tuus est, quatenus usum præstat, ob quem tuum esse voluisti. Quæ igitur in terra latent, nullo modo a te dici possunt cum fundo occupata, præsertim cum tantum non semper ignoretur, quænam in fundo lateant. Quod si suspicio sit aut aliquo modo constet, metalla & mineralia alicubi in visceribus terræ latere, jus quidem ea occupandi & sua faciendi occupari potest (§. 316.), ut adeo nemini præter te ea eruere & sua facere liceat; non tamen ipsa metalla & mineralia in dominio tuo esse possunt, antequam fuerint eruta. Jus occupandi proprium cum dominio occupatione acquisito confundi minime debet. Equidem non ignoro esse nonnullos, quibus contrarium videntur; non tamen eorum sententia satis firmo nititur talo.

§. 319.

*Si jus effodiendi metalla & mineralia in aliquo fundo nemini Cujusnam
adhuc sint metalla*

Et mineralia adhuc fuerit proprium; qui ea eruit, statim sua facit: in casu ex terra eru- opposito ejus fiunt, cui jus ea effodiendi fuerit proprium. Metal- la enim & mineralia in visceribus terræ latentia sunt ἀθεσπορα (§. 318.). Quoniam itaque ἀθεσπορα statim fiunt occupantis, si jus ea occupandi nemini adhuc fuerit proprium, in casu autem opposito ei acquiruntur, qui jus istud in dominio habet (§. 317.); metalla quoque & mineralia in eo fundo, ubi nemini adhuc jus ea effodiendi proprium est, statim sua facit, qui ea eruit; in casu autem opposito ejus fiunt, cui jus ea effodiendi fuerit proprium.

Qui metalla & mineralia in visceribus terræ latentia una cum fundo occupari existimant, quoad effectum juris non dissentiunt. Negare enim non possunt, a tua pendere voluntate, utrum ea, quæ in terra latent, cum fundo simul occupare velis, nec ne. Quodsi nolis, nec tua erunt, sed manent ἀθεσπορα, qualia natura sunt, consequenter ea sibi acquirit, qui eruit. Quodsi vero volueris, tua erunt, adeoque qui ea eruit, sua facere nequit. Idem vero cum obtineat, quemadmodum pars altera propositionis habet, si jus occupandi in visceribus terræ latentia una cum fundo, aut, postquam fundus jam fuerit in dominio tuo, occupaveris; quoad effectum juris omnino perinde est, sive quæ intra terram latent tua sint, sive jus ea occupandi tibi fuerit proprium. Verior tamen dicenda sententia, quæ notionibus nullam vim infert, nec Scholasticorum more distinctionibus demum salvatur, ne iisdem repugnet.

§. 320.

Cujusnam sint, si effodi- antur in fundo alieno. Quoniam qui eruit metalla & mineralia in aliquo fundo, ubi jus ea effodiendi nemini adhuc proprium est, statim sua facit (§. 319.); si quis in fundo tuo metalla vel mineralia alia quacunque ex terra eruit, cum jus ea eruendi a te non fuerit occupatum, ea sua facit.

Pona-

Ponamus e. gr. operarios jussu tuo effodere terram in fundo tuo, veluti si cella condenda aut ædium substructio fieri debet, & intra ejus viscera reperiri mineras aut minérale quoddam; in casu propositionis præsentis dubium non est, quin quod inveniunt sit operariorum, modo quod inveniunt occupare, adeoque occupando suum facere velint (§. 175.). Ut enim ipsorum sit, non sufficit, quod quid effodiant, sed prætera requiritur etiam animus id sibi habendi (§. 174.). Quare si quod effodiunt abjiciant, non minus tu, quam alius quicumque idem occupare potest.

§. 321.

Si cui constat rem quandam dominio vacuum in fundo tuo An occupatio latere, tibi vero jus eam occupandi non fuerit proprium; haud rei dominio quaquam tamen pati debes, sed prohibere potius potes, ne quis eam vacua a do- ex terra eruat. Etenim domini est de fundo suo disponere *mino fundi* pro arbitrio suo (§. 118.) & ipsi competit jus interdicens *impediri pos-* di cuius non domino omni actu vi domini licito, nec pa- *sit, etsi jus* tiendi, ut quis alius quicumque faciat se invito, quod sibi *occupandi i-* vi domini facere licet (§. 121.). Quamobrem cum tibi *psi proprium* tanquam domino in fundo tuo terram effodere liceat, pro- *non sit.* ut visum fuerit; ne alius hoc faciat prohibere potes, nec ut faciat ferendum, si velit. Quoniam itaque rem dominio vacuum, quæ intra terram in fundo tuo latet, eruere & occupando suam facere nequit (§. 319.), nisi terram effodiat; etiamsi cuidam constet rem quandam dominio vacuum in fundo tuo latere, tibi vero jus eam occupandi non fuerit proprium, haud quaquam tamen pati debes, sed prohibere potius potes, ne quis eam ex terra eruat.

Consona hæc sunt principiis Juris Romani. Sane Imperator, dum §. 12. Inst. de rer. div. feras & volucres in fundo alieno captas ei adjudicat, qui capit, domino tamen, si

is præviderit, non adimit jus prohibendi; ne ingrediatur, qui fundum ejus ingreditur venandi aut occupandi gratia. Si dominus ne pati quidem debet, ut quis se invito fundum ipsius ingrediatur, multo minus pati debet, ut in eo terram fodiat. Quodsi hoc facit eo animo, ut ipsemetrem dominio vacuum intra terram latentem effodiat; quin hoc ipso jus eandem occupandi dominio suo subjiat dubitandum non est (§. 219.). Suppono nimirum animum alteri significari, cum ad occupationem non sufficiat, ut velis aliquid esse tuum, sed voluntas tua etiam aliis sufficienter indicanda fit, ut de eadem constet. Cavendum præterea, ne diu intermissa effossione ejus, quod in terra latet, animum id tibi habendi deposuisse præsumaris, ut jus occupandi pro derelicto habeatur (§. 249.).

§. 322.

*An prohibitio
domini ac-
quisitionem
impediat.*

Si tibi jus est occupandi rem dominio vacuum seu nullius quamcumque; occupatione in fundo alieno facta contra prohibitionem domini, ne fundum ipsius ingrediaris, tuam tamen factis. Si enim tibi jus est occupandi rem dominio vacuum seu quæ nullius est, licite eandem occupas (§. 170. part. I. Phil. pract. univ.), consequenter cum occupatio sit modus dominium acquirendi originarius (§. 178.), ætus in se utilis est, quo dominium rei acquirere, adeoque rem tuam facere potes (§. 124.). Et quoniam nemo alterum impedire debet, quo minus jure suo utatur (§. 180. part. I. Phil. pract. univ.); dominus quoque fundi prohibere nequit, ne alter rem nullius occupet, quam occupare jure suo potest. Quamvis vero prohibere possit, ne fundum suum ingrediaris, nec, si ad occupationem opus fuerit, terram fodias (§. 320.), consequenter si contra prohibitionem hoc facias injuriam ipsi facias (§. 859. part. I. Jur. nat.); ingref-

fus quidem in fundum alterius illicitus est, effossio terræ illicita (§. 911. *part. I. Jur. nat.*), actus tamen occupatorius manet, qualis est, adeoque licitus & acquisitivus *per demonstrata*. Quamobrem quod eodem acquiritur, tibi acquiritur, nec ulla est ratio, cur ob prohibitionem domino fundi acquiri debeat, quemadmodum ipsa notio rationis suggerit (§. 56. *Ontol.*). Quodsi igitur tibi jus sit occupandi rem dominio vacuum seu nullius quamcunque; occupatio rei in fundo alieno facta contra prohibitionem domini, ne fundum ipsius ingrediaris, tuam tamen facit.

Res, quam occupas, cum nullius sit *per hypoth.* domino fundi nullum in eam jus proprium competit (§. 6.), quo te excludere poterat, quo minus eam occupares (§. 119.), adeoque a re nulla peti potest ratio, quod tua esse nequeat. Prohibere potest, ne fundum ipsius ingrediaris, vi domini (§. 121.) & hætenus usum juris tui impedire, cum in collisione juris tui occupandi & domini ipsius exceptio facienda sit pro dominio, quemadmodum mox ostendetur, ut adeo prohibitio non sit illicita, sed ingressus contra prohibitionem illicitus fiat. Quoniam tamen actus occupatorius acquisitivus est, quatenus in se licitus, nec quatenus acquisitivus est juri alterius repugnat; prohibitionem quoque alterius, ne fundum ipsius ingrediaris effici nequit, ne maneat acquisitivus, consequenter ut res a te occupata maneat nullius seu dominio vacua, multo minus autem, ut hoc actu dominium acquiratur prohibenti domino fundi, cui vi domini jus nullum competit prohibendi ipsam occupationem, hac ipsa prohibitionem potius illicita existente (§. 910. *part. I. Jur. nat.*). Videmus adeo, nullam, quemadmodum in demonstratione diximus, adesse rationem, cur res, quam occupando tuam facere poteras, tua minime esse debeat, propterea quod contra prohibitionem domini fundum ipsius ingredi non debebas. Alia vero jam quæstio

est, quid liceat domino fundi in contemptorem prohibitionis suæ, quatenus ipsi competit jus puniendi (§. 1061. part. I. Jur. nat.) & jus exigendi reparationem damni, si quod datum, quod suo loco domino competere ostendemus: Sed de hac quæstione in præsentî non agimus, ubi tantummodo definiendum, cujusnam esse debeat, quod occupatur.

§. 323.

*Quomodo
exceptio fa-
cienda in col-
lisione juris
communis &
proprii.*

Si jus omnium hominum commune cum jure proprio collidatur; proprium vincit commune. Si enim jus tibi fuerit proprium, eodem excludis ceteros omnes (§. 119.): si vero jus fuerit omnium hominum commune, alius quicumque eodem te excludere nequit. Quodsi ergo jus omnium hominum commune cum jure proprio collidatur, adeoque aliquid fieri debeat vel contra jus tuum proprium, vel contra jus omnium commune (§. 510. Ontol.); qui jure communi uti vult cedere potius debet ei, qui jure utitur proprio, quam ut prætereundum possit, hunc in gratiam sui juri proprio cedere debere. Exceptio igitur, quæ hic facienda (§. 510. Ontol.), cum fieri debeat pro jure proprio; jus proprium commune vincit (§. 208. part. I. Phil. pract. univ.).

Aliter. Si jus commune cum jure proprio collidatur cum jus sit facultas moralis agendi (§. 156. part. I. Phil. pract. univ.), actio tibi licita (§. 170. part. I. Phil. pract. univ.), repugnat actui, quo alter vi juris proprii te excludere potest, non quidem per se, sed ex accidente, quatenus scilicet illa patrari nequit, nisi facias, quod invito altero a te fieri haud quaquam potest (§. 119. part. 2. Jur. nat. & §. 510. Ontol.). Quodsi ergo te eodem excludere voluerit alter, aut omittendum est, quod alias licite facere poteras, aut faciendum, quod est contra jus al-

terius, consequenter injuria alteri facienda (§. 859. *part. I. Jur. nat.*). Quoniam igitur alter jure suo usus ne tui hoc facias prohibet, atque adeo tibi injuriam non facit, nemo autem alteri injuriam facere debet (§. 910. *part. I. Jur. nat.*), tu potius ab usui juris abstinere debes quam alter, consequenter jus proprium alterius vincit commune.

Quodsi jure tuo uti non potes, nisi quid facias, quod præter alterum nemo ipso minima consentiente facere potest, adeoque actus accedat, quo alter te excludit jure suo; usus juris tui in hoc casu habendus est pro moraliter impossibili. Enimvero cum alter te eodem excludere possit jure suo usus, exclusio ipsa est actus moraliter possibilis. Ecquis ergo negare audeat, jus proprium commune vincere debere in casu collisionis.

§. 324.

Quamdiu jus occupandi res certas nullius, seu dominio adhuc vacuas, in nullius fuerit dominio, hoc ipsum jus *exceptio facta* indifferenter omnibus competit (§. 179.), adeoque *omnium* hominum commune est (§. 2.). Quamobrem cum occupandi dominium sit jus proprium (§. 118.), jus autem proprium commune vincat, quando hoc cum isto colliditur (§. 323.); *colliditur si jus occupandi res nullius seu dominio adhuc vacuas commune col-* cum domino. *liditur cum proprio alterius; dominium jus occupandi vincit, consequenter prohibitione ingressus in fundum (suum impedire licet occupationem rei dominia vacua alias non impediendam* (§. 180. *part. I. Phil. pract. univ.*).

Ex iis, quæ de occupatione rei dominio vacuæ in fundo alieno contra prohibitionem domini facta annotavimus (not. §. 322.), liquet, prohibitionem posse videri illicitam, quia impedit jus occupandi alterius, propterea quod

nemo alterum impedire licite possit, quo minus jure suo naturali utatur (§. 180. *part. I. Phil. pract. univ.*). Quae de causa diximus jus occupandi commune alterius & jus tuum proprium dominium inter se collidi, cum nec alter quicquam facere debeat, quod est contra jus tuum perfectum (§. 910. *part. I. Jur. nat.*), quale est dominium (§. 128.), ne ipsi injuriam faciat (§. 859. *part. I. Jur. nat.*), lege naturali prohibitam. Hoc igitur dubium jam sustulimus: quod ut clarius elucescat, haecenus dicta ad casum aliquem particularem applicare lubet. Jus aviculas ex nido auferendi, antequam evolent, hodiernum commune mansit, etiamsi jus aucupii fuerit proprium factum. Ponamus itaque te ex nido, qui est in horto meo, aviculas eximere velle. Cum jus eximendi supponatur commune, quod tibi est, id etiam mihi est. Actus adeo tibi licitus, etiam mihi licitus est. Jure tuo tu me non excludis eo actu, qui vi juris tui tibi licitus. Enimvero facere hoc non potes, nisi hortum meum ingrediaris. De ingressu in hortum meum non tuum, sed meum est statuere (§. 118.). Mihi is licitus tanquam domino (§. *cit.*): Sed cum ego te jure ingrediendi hortum meum excludam (§. 120.), ego interdicere possum, ne hoc facias (§. 121.), consequenter non licet tibi ingredi, nisi me consentiente ac permittente. Vi libertatis naturalis mihi integrum est de usu juris mei eximendi aviculas ex nido statuere, quod lubet (§. 152. *part. I. Jur. nat.*), consequenter aviculas ex nido eximere possum, si lubet, possum etiam permittere ut avolent. Enimvero tibi non aequè integrum est, num hortum meum ingredi velis, an nolis (§. 121.). Ecquis ergo dixerit, jus commune potius esse debere proprio, ita ut ego juri proprio cedere debeam, quo tu facere possis, quod perinde mihi ac tibi facere licet?

§. 325.

In statu naturali jus occupandi res nullius seu dominio vacuas An jus occupandi in fundo tuo te invito nemo occupare, seu dominio suo subijcere possit. Etenim si jus quoddam, quod commune est, in com-fundo alieno munione primæva dominio tuo subijcere volueris, neces-proprium se est ut prohibere possis, ne alii te invito uti volentes *ri possit in eodem utantur* (§. 219.). Enimvero cum dominus fun-statu natu-di vi domini prohibere possit, ne fundum ipsius ingredia-rali. (§. 121.), actus, quo jus occupandi commune domi-nio tuo subijcere vis, pugnat cum actu domino licito, con-sequenter jus commune dominio suo subijciendi jus occu-pandi commune colliditur cum jure proprio alterius (§. 510. *Ontol.*). Quoniam itaque jus occupandi rem nullius, qualis hic est incorporalis, nempe jus occupandi rem cor-poralem nullius, ubi colliditur cum dominio alterius, do-minio cedit (§. 324.); in statu naturali jus occupandi res nullius seu dominio vacuas in fundo tuo te invito nemo occupare seu dominio suo subijcere valet.

Ita nemo in fundo tuo aves capiendi, vel venandi jus si-bi proprium facere potest, te invito, quoniam tu prohibe-re, nec pati debes ingressum in fundum tuum. Cur ve-ro in statu civili licitum fieri possit, quod in naturali fieri nequit, suo ostendetur loco. In fundo non occupato jus quoddam occupandi dominio subijci posse dubium non est (§. 216.), cum tum occupatio fiat citra injuriam alterius. Ubi vero jus occupandi fuerit in dominio tuo, antequam alter fundum occupet & suo subijciat dominio; per se pa-tet, fundi occupationem aliter non esse possibilem, quam ut tibi maneat jus occupandi in eodem proprium. Alias fundi occupatio foret cum injuria tua conjuncta, cum tibi invito jus quoddam auferret, quod acquisivisti.

§. 326.

§. 326.

Quae in mari inveniuntur quales sint res. *Lapilli, gemmae & cetera, quae in mari inveniuntur, adempta sunt.* Natura enim, quemadmodum res ceterae omnes, nullius sunt (§. 7.), consequenter cum modus acquirendi dominium originarius occupatio sit (§. 178.), quamdiu a nemine fuerunt occupatae, domino carent. Enimvero res domino carentes *ἀδεσπота* sunt (§. 313.). *lapilli, gemmae & cetera, quae in mari inveniuntur, adempta sunt.*

§. 327.

Cuinam acquirantur occupando. *Lapilli, gemmae & cetera, quae in mari inveniuntur, statim inventoris fiunt, quamdiu jus occupandi nemini adhuc proprium: in casu opposito fiunt ejus, cui hoc jus fuerit proprium.* Sunt enim *ἀδεσπота* (§. 326.). Enimvero si jus occupandi *ἀδεσπота* nemini adhuc fuerit proprium, ea statim fiunt occupantis; in casu autem opposito acquiruntur ei, cui jus istud fuerit proprium (§. 317.). Quamobrem lapilli, gemmae & cetera, quae in mari inveniuntur, statim inventoris fiunt, quamdiu jus occupandi nemini adhuc proprium: in casu autem opposito ejus fiunt, cui hoc jus proprium fuerit.

Romani supposuerunt, jus occupandi *ἀδεσπота* maxime commune. Hinc Imperator §. 18. Inst. de rer. div. simpliciter pronunciat, jure naturali lapillos, gemmas & cetera, quae in mari inveniuntur, statim fieri inventoris. Ratio vero, quam vulgo reddunt Interpretes, quod res istae ejusdem sint juris, cujus sunt littora, quae natura communia sunt, nulla est, cum littora possint occupari & in dominium deduci salvo jure communi occupandi ea, quae in littoribus inveniuntur, quemadmodum cum fundo non occupantur.

De dominio & modo idem acquirendi origin. 281

jus occupandi ad *de novo* in fundo existentia, veluti metalla & alia mineralia in visceribus terræ latentia, vel cum fluvio jus piscandi, aut cum sylva jus venandi.

§. 328.

Thesaurus sunt res mobiles abditæ, præsertim pretiosæ, quarum dominus ignoratur. *Thesaurus quid sit.*

Tales imprimis sunt pecunia, aurum & argentum. Hinc *Paulus* l. 3. ff. de acquir. rer. dom. thesaurum definit, quod sit vetus quædam depositio pecuniæ, cujus non extat memoria, aut jam dominum non habeat. Plerumque enim homines metus causa vel custodiæ pecuniam in loco abdito recondere solent. Quodsi ergo subita morte extinguantur, nec aliis præter ipsos constet, quod eam & ubi eandem recondiderint, ubi longo tempore post casu quodam inventur, dominus ignoratur. Non tamen ideo thesaurus de sola dicitur pecunia, sed etiam de re mobili alia vocabulum usurpatur a Juris interpretibus. Immo latior significatus communi quoque usui loquendi convenit: fit ita quod vulgus eundem trahat ad res potissimum pretiosas. Ubi autem de Jure quaritur, quantitatis pretii nulla habetur ratio. Quando vero dicitur dominus ignorari, necesse est ut ignorantia inventoris sit invincibilis, ita ut adhibita omni diligentia detegi minime possit, quinam res istas mobiles in loco abdito veluti sub terra, aut intra murum recondiderit. Ideo *Paulus* requirit, ne depositionis extet memoria. Inde enim infert, quod jam non habeat dominum, quia deficient indicia, ex quibus colligi possit, quandoam & a quonam res istæ absconditæ fuerint.

§. 329.

Quodsi igitur constet, quoniam pecunia vel res mobiles abditæ fuerint reconditæ, etsi qui recondidit per errorem vel oblivionem thesaurus.

(*Wolffii Jur. Nat. Pars II.*)

N n

nem non repetiit, res mobiles abdita thesaurus non sunt. Tum enim dominus non ignoratur, sine qua ignorantia thesaurus non intelligitur (§. 328.).

E. gr. Ponamus tempore belli te sub terra recondere pecunias, sed postea oblivisci, quonam præcise loco eam sepeliveris, ut repetere non possis. Quodsi jam casu inveniatur ab alio, pro thesauro haberi nequit, præsertim cum nummi recentius cusi loquantur, eam recentius sub terra reconditam fuisse. Similiter si domum emas & in muro reperias pecuniam a venditore vel ejus parentibus reconditam, ea pro thesauro haberi nequit, cum jam constet, a quonam ibidem recondita fuerit. Nimirum res abditæ ubi inveniuntur, non ante haberi possunt pro thesauro, quam nullo modo fieri possit ut constet, a quonam fuerint reconditæ: id quod ex circumstantiis colligendum.

§. 330.

An nummi insuti in vestibus dominus non ignoratur (§. 328.); si vestes, quas emisisti, res abditæ sint periantur insuti nummi, pro thesauro iidem haberi nequeunt.

thesaurus.

Nostrum enim, a quonam vestem emeris, adeoque constare potest, a quonam nummi eidem insuti fuerint, consequenter dici nequit, dominum ignorari, si vel maxime satis certus fueris, venditorem hoc non fecisse. Est nimirum in hoc casu ignorantia vincibilis, cum inquirere possis, quonam istorum nummorum sit dominus. Equidem cupiditas habendi facile persuadet hominibus, ut rebus abditis, quas inveniunt, inhiant easque a se inventas reticere soleant: non tamen hic queritur, quid perverfis hominum moribus conveniat & quamnam exultationem iidem prætexant, sed quid veritati consentaneum sit.

§. 331.

Thefauri sunt ἀδέσποτα. Etenim thefauri sunt res mobiles abditæ, quarum dominus ignoratur (§. 328.). Enimvero res, quarum dominus ignoratur, adeoque perinde est ac si dominum non haberent, consequenter domino adhuc carere censentur. Quoniam itaque res, quæ domino adhuc carent, ἀδέσποτα sunt (§. 313.). Thefauri sunt ἀδέσποτα.

Sane *Grotius* de J. B. & P. lib. 2. c. 8. thesauros inter ἀδέσποτα refert, addita ratione, quod non apparet pro eo esse quod non sit, consequenter perinde esse, ac si nullus sit dominus, si dominus ignoratur.

§. 332.

Si jus occupandi thesauros nemini adhuc fuerit proprium, ii cuius inveniuntur sunt inventoris: in casu opposito acquiruntur ei, cui hoc jus proprium est. Sunt enim ἀδέσποτα (§. 331.). Enimvero si jus occupandi thesauros nemini adhuc fuerit proprium, ea statim fiunt occupantis; in casu autem opposito ejus, cui jus fuerit proprium (§. 317.). Quamobrem si jus occupandi thesauros nemini adhuc fuerit proprium, iidem fiunt inventoris: in casu opposito acquiruntur ei, cui hoc jus proprium est.

Ita sentit *Grotius* loco paulo ante citato (not. §. 331.). Thefauri, inquit, naturaliter fiunt inventoris, id est ejus, qui loco moverit apprehenderitque. Et idem quoque statuit *Divus Adrianus* §. 39. Inst. de rer. div. Quando vero additur, si quis in alieno loco, non data ad hoc opera, sed fortuito invenerit, dimidiam domino soli & dimidium inventori deberi, adeoque si quis in Cæsaris loco invenerit, dimidium inventoris & dimidium Cæsaris esse, consequenter

ter etiam, si quis in fiscali loco, vel publico, vel civitatis invenerit, dimidium esse debere fisci, vel civitatis, dimidium vero inventoris; id prorsus civile est, nec satis convenit principiis Juris Romani ipsius de occupatione rerum nullius in fundo etiam alieno. Thesaurorum occupatione acquiritur dominium, quia dominum non habentes censentur nullius. Ubicunque igitur reperiantur, nullius sunt, & jus occupandi commune manet, quamdiu nemini proprium factum juxta superiora. Ipsa vero hujus juris occupatio cum legi naturæ consentanea fit (§. 216.), ob rationes civiles suo loco expendendas lege civili dominium thesauri inventi variis modis definiri potest, cui fit tribuendum. Unde & l. un. C. de thes. thesaurus in loco alieno inventus totus adscribitur loci domino. Dimidia vero pars inventori non relinquitur, nisi quando casu, non studio perscrutandi fuerit inventus. Per se autem unicuique patet, quæ superius de occupatione rerum dominio vacuarum demonstrata sunt in anterioribus (§. 321. & sqq.), ad thesauros quoque applicari posse, immo applicanda esse.

§. 333.

*Cujusnam
sint fetus a-
nimalium.*

*Quæ ex animalibus tuis nata sunt, tua sunt, seu, fetus a-
nimalium tuarum tui sunt.* Foetus enim animalium cum sint res ex re tua provenientes, res autem ex re tua provenientes fructus sint (§. 956. part. I. Theol. nat.); foetus igitur animalium tuorum sunt fructus ex iis percipiendi. Enimvero dominium etiam continet jus fruendi (§. 136.), consequenter de quolibet rei fructu pro arbitrio disponendi (§. 135.), atque adeo rei tuæ fructus non minus ac res ipsa in dominio tuo (§. 118.), adeoque tui sunt (§. 124.). Quamobrem foetus animalium tuorum tui sunt.

Idem statuit Imperator §. 19. Inst. de rer. div. Idem quoque §. 37. h. t. foetus in pecudum fructu esse statuit.
Cum

De dominio & modo idem acquirendi origin. 285

Cum igitur fructus referendi sint ad eam utilitatem ex rebus percipiendam, ob quam dominia introducta fuerunt; non alia ratione opus est, cur tua esse debeant, quæ ex animalibus tuis nata sunt, quam quod in numero fructuum sint. Rationes adeo, quas vulgo afferre solent interpretes juris civilis & quas videre licet apud *Manzium* in Commentario, quas etiam concisè refert *Pomerischi* in Tirocinio juris ad §. 19. h. t. nullam in Jure naturæ attentionem merentur.

§. 334.

Fœtus adeo pecudum tuarum, agni, hædi, vituli, equuli, su- Quando tua
culis statim tui sunt, quamprimum in lucem eduntur. esse incipi-

Non igitur ullo actu opus est ad acquirendum fœtus pecudum dominium.

§. 335.

Sic equus tuus prægnantem fecerit equam meam, quod ex ea Cujusnam sit nascitur meum est, aut in genere, si animal tuum imprægnafœtus, qui
verit meum, mas nempe fœminam, quod natum est, meum est, nascitur ex non vero utriusque. Si enim equus tuus prægnantem fece- animali meo
rit equam meam, aut in genere animal tuum imprægnave- a tuo impræ-
rit meum, hoc tamen non obstante, quod animal tuum gnato.
concurrat ad conceptionem, nec hæc absque ejus concursu concipiatur possibilis, fœtus adhuc res est ex re mea proveniens, consequenter fructus rei meæ (§. 956. part. I. Theol. nat.). Unde porro eodem, quo ante modo sequitur, quod ex equa mea, vel in genere ex animali meo nascitur, esse meum (§. 333.), adeoque non est utriusque.

Prior sententia placuit *Pomponio & Ulpiano* lib. 5. ff. de rei vindic. posterior magis aridet *Grotio* de J. B. & P. lib. 2. c. 8. §. 15. modo de patre probabili ratione constat. Rationem hanc reddit, quod certum sit patris partem esse quod

nascitur. Non jam urgere lubet, ex notione partis ostendi minime posse, quod fœtus fit pars genitoris, immo nec satis quidem intelligi, quo sensu dicatur pars ejusdem, nisi forsitan quod, ubi spectatur tanquam effectus a genitore & genitrice productus, effectus hic ad genitorem ex parte fit referendus tanquam ad suam causam: id quod tamen ad præsentem quæstionem definiendam nullum momentum affert. Notasse sufficit, non jam quæri, quomodo fœtus a patre & matre dependeat quoad actum; sed cuius in esse debeat, non invito dominio in alterutro animali generante jam acquisito. Fœtus cum nondum extiterit, antequam nasceretur, per se nullius dominio subjacet. Videbatur adeo referendus inter ea, quorum dominium occupando acquiritur: id quod de fructibus arborum simili modo affirmandum. Enimvero cum dominia rerum acquiramus propter usum, quem eadem nobis præstare possunt, usus vero non postremus fit, quod res quædam fructus edant; dominium involvit jus fructus percipiendi, quatenus jus fructus occupandi simul cum re, quæ fructum proferre potest, occupatur. Atque hinc est, quod dominus rei jure percipiendi fructus excludat ceteros omnes, & hoc sensu fructus jam dicuntur ipsius antequam eos percipit, quia nemini nisi ipsi per naturam juris proprii acquiri possunt, quamprimum existunt. Quodsi igitur quæretur, an fœtus tantummodo matris, an vero patris fructus simul fit, cum in fructu tantummodo spectetur res, unde provenit, insuper habitis causis ceteris, qui ad actum ipsius concurrunt, nemo non affirmaverit, fœtum non esse nisi fructum matris. Alia vero prorsus est ratio liberorum, in quos liberos jus nascitur ex obligatione eos educandi, & qui non sunt in numero rerum, quæ dominio nostro utilitatis nostræ gratia subjiciuntur. Jæti igitur Romani fœtus animantium ab humanis recte distinxerunt, & de illis ex jure rerum judicium tulerunt, cum seductrix sit analogia, quæ fingitur, inter fœtus

De dominio & modo idem acquirendi origin. 287

tus animantium & hominum. Ad fructus arborum etiam concurrat sol. Equis vero ideo dixerit, fructus arborum ex parte esse arboris, ex parte vero solis, consequenter cum arbor sit in dominio, sol minime, sed usus, quem nobis præstat, omnium communis, eos ex parte domini arboris, ex parte communes esse debere? Natura ipsa satis indicat, fœtus non esse tali parentum juri subiectos, quale est dominium rerum. Videmus enim promiscuum esse coitum, ut pater ignoretur, ubi sola mater fœtui educando sufficit, ut adeo dici nequeat, natura fœtum esse & patris, & matris, consequenter eorum, quorum in dominio est pater & mater. Hæc multo clariora evadent, ubi jus parentum in liberos evolverimus: tum enim dilucide constabit, jus istud prorsus diversum esse a dominio, consequenter ab eo ad dominium argumentationem fieri non posse. Atque tum etiam intelligitur, cur decipiat analogia, quæ ducitur a liberis ad fœtus animantium: quæ ipsi *Grotto* viro alias valde acuto nebulas offudit.

§. 336.

Jus acquisitum nemo alteri invito auferre potest. Etenim *An jus acquisitum est facultas agendi moralis* (§. 156. part. I. *Phil. pract. situm alteri univ.*). Quamobrem cum natura homo liber sit (§. 146. *invito au-part. I. Jur. nat.*), adeoque in agendo independens a vo-ferri possit. luntate alterius (§. 152. part. I. *Jur. nat.*), ipsique permit-tendum, ut in determinandis actionibus suis suum sequatur judicium, quamdiu contra jus tuum nil facit (§. 156. part. I. *Jur. nat.*); etsi jus acquisitum homini auferri simpliciter non repugnet (§. 67. part. I. *Jur. nat.*), ipsius tamen est de jure suo statuere quid velit, scilicet an velit manere suum, an fieri alterius. Jus igitur acquisitum nemo alteri invito auferre potest.

Ostendi etiam potest hoc modo. Jus suum unicuique

que tribuendum (§. 922. part. I. Jur. nat.), consequenter nemo quicquam facere debet, quod est contra jus alterius, sed nonnisi ea facere tenetur, quæ salvo jure alterius fieri possunt (§. 921. part. I. Jur. nat.). Multo minus igitur alteri invito jus suum, consequenter etiam acquiritum auferre potest.

Demonstrationem priorem ideo attulimus ut appareat, ex quo fonte fluat moralis impossibilitas alteri invito jus suum auferendi, nimirum ex libertate naturali. Hoc observasse utile erit in aliis, quæ suo loco demonstrabuntur. Per se autem patet, nos hic non alia tradere, nisi quæ conveniunt statui naturali, adeoque non extendenda ad statum civilem, nisi quatenus per hunc naturalis non fuit immutatus.

§. 337.

Dominium quale sit jus. *Dominium est jus acquisitum.* Natura enim res communes sunt (§. 7.) & quando a communione primæva receditur, dominia introducuntur (§. 140.), originarie occupando (§. 175.), adeoque facto quodam tuo acquirenda (§. 174.). Quoniam itaque jus acquisitum est, quod ex sola quadam obligatione connata non oritur, sed interveniente demum facto quodam humano resultat (§. 35. part. I. Jur. nat.); dominium jus acquisitum est.

Ex obligatione naturali tum erga se ipsos, tum erga alios oritur jus communionis primævæ; sed facto demum humano, nempe occupatione, interveniente in ejus locum succedit dominium, quod adeo ex connata obligatione sola non oritur.

§. 338.

An invito dominium auferri possit. Quoniam dominium jus acquisitum est (§. 337.), jus vero acquisitum nemo alteri invito auferre potest (§. 336.);

nemo

nemo quoque alteri dominium rei sua invito auferre potest, consequenter quod meum est, me invito non potest fieri tuum.

Hinc omnino etiam sequitur, quod nemo alterum cogere possit, ut rem suam sibi vendat. Invito enim auferres dominium, quatenus in te transferre cogitur invitus, quod ipse retinere mallet, etiam si pro re pretium solvat. Sed de hoc suo loco.

§. 339.

Species appellari solet res singularis seu individuum *Species* & certæ speciei. Hinc *speciem facere* vel *specificare* dicitur, qui *specificatio* ex materia aliqua facit rem certæ cujusdam speciei, sed *quid sit*. diversæ ab ea, cujus est materia. Unde & intelligitur, quid sit *specificatio*, nimirum actus, quo ex materia quadam efficitur res alterius speciei.

E. gr. Si quis ex vvis vinum, olivis oleum fecerit, ex medicamentis emplastrum composuerit, ex auro, argento vel ære vas quoddam, ex tabulis ligneis navem vel mensam fabricaverit, ex lupulo & hordeo cerevisiam coxerit, ex saxo statuam sculpsit; vinum, oleum, emplastrum, vas, navis, mensa, cerevisia, statua dicuntur *species*, & qui *speciem* fecit *specificans*, actus vero, quo fecit, *specificatio*.

§. 340.

Si quis ex aliena materia speciem fecit, ea communis est *specificatio* materia domino & speciei auctori pro rata ejus, quanti unum quodnis jus. que est. Si quis enim ex aliena materia speciem facit, cum quod meum est, me invito non possit fieri tuum (§. 338.), materiæ dominus dominium in eadem retinet. Enimvero cum plura sit *species* nova, quam materia fuerat; forma quoque, unde nova *species* pendet, perinde ac materia
(Wolffii Jur. Nat. Pars II.) Oo æsti-

æstimabilis, & quoniam formam materiæ induxit specificans, quin ea non domini materiæ, sed speciei auctoris fit dubitari haud quaquam potest. Species itaque nova cum constet ex materia & forma, forma autem sine materia subsistere non possit, quod per se notum; illa communis fieri debet pro-rata ejus, quanti unumquodque est.

Si quis ex argento vas aliquod fecerit, vas argenteum commune erit argenti domino & fabro, qui vas fecit. Cumque vas argenteum maioris sit pretii quam massa argenti, ex qua factum; forma vasis, quam induxit argento faber, non minus æstimari potest quam argentum ipsum. Vas igitur pro-rata commune erit. Similiter si quis ex alienis tabulis navem fabricavit, navis pluris est, quam tabulæ erant. Atque adeo denuo forma navis non minus suum habet pretium, quam materia. Navis ergo communis est pro-rata ejus, quanti sunt tabulæ & quanti est forma navis. Idem tenendum de exemplis ceteris, quæ paulo ante adduximus (not. §. 239.). Probatur nobis *Gravii* sententia lib. 2. de J. B. & P. c. 8. §. 19. etsi in Jure Romano aliter statuatur §. 25. Inst. de rer. div. Nimirum inter *Sabinianos* & *Proculanos*, seu *Sabini* & *Proculi* Jætorum sectatores, agitata olim fuit controversia de dominio speciei ex aliena materia factæ. *Sabiniani* ejus esse dominium volebant, qui materiæ fuisset dominus, ea dubio procul de causa, quod tuum fieri nequeat altero invito, quod suum est (§. 338.). Enimvero qui formam inducit, quæ materiam in novam speciem mutat, cum ea non minus ac materia sit æstimabile quid, formam pro re sua habet, consequenter nec ipsi quod suum est auferri invito potest (§. cit.). Eadem adeo ratione rejicitur *Sabinianorum* sententia, qua admittitur. *Proculani* speciem ejus esse volebant, qui eam fecisset, quia per eam esse cœpisset, quod ante non existebat. Videbatur igitur ipsis nova species

res, quæ antea nullius fuerat, adeoque acquiritur ei, qui eam fecit, consequenter ut existeret voluit & fecit. Enimvero hinc omnino sequitur, quod meum est me invito seu non volente posse fieri tuum, quia dominus materiæ dominium, quod habet in re sua, amittit citra voluntatem suam, quod utriusque absurdum (§. cit.). Imperatori placuit sententia existimantium, si ea species ad priorem & rudem materiam reduci possit, eum videri dominum ejus esse, qui materiæ dominus fuerit. Si non possit reduci, eum potius intelligi dominum, qui fecerit. E. gr. vas confectum ex argento ad rudem materiam argenti reduci potest: vasis ergo dominus dicendus erit dominus argenti. Oleum ad olivas referri non potest: dominium adeo olei tribuendum ei, qui ex olivis id expressit. Enimvero quis non videt, sententiam hanc non minus pugnare cum principio, quod tuum te nolente meum fieri non possit, quam sententias *Sabinianorum & Proculianorum*. Equidem *Connanus* non immerito improbat istam sententiam; non tamen meliorem substituit, dum hoc unum videri vult, referente *Grotio* l. c. plus ne fit pretii in opere (sive forma), an in materia, ut quod pluris est, id prævalentia sua ad se trahat, quod minus est. Etenim hic denuo sive dominus materiæ, sive specificans se invito alterius fieri pati debet quod suum est. Patet adeo *Grotii* sententiam cum principiis Juris naturalis magis coherere, quam ceteras, & bene idem observat loc. cit. §. 21. ut majus ad se trahat minus, naturale esse facti, non juris, cum qui fundi pro vicesima parte dominus sit, tam maneat dominus, quam qui partes habet novemdecim.

§. 341.

Quoniam in demonstratione propositionis præcedentis tantummodo supponitur, novam speciem ex aliena materia esse factam, minime vero, quod bona fide eam fecerit mala fides;

rit specificans; *nova species ex aliena materia facta adhuc communis erit domino materia. Et speciei auctori pro rata ejus, quanti unum quodque est, etiamsi hic in mala fide versetur, hoc est, etiamsi norit materiam esse alterius.*

Mala igitur fides nihil immutat. Quod vero nulla sit objectio, quasi hoc pacto securitati dominorum periculum creetur, si cuilibet liceat pro lubitu suo ex aliena materia cum suo lucro speciem facere, nec teneatur nisi de pretio materiae refundendo; ex propositione sequente patescit.

§. 342.

Quod specificans mala fidei injuriam faciat Si ex aliena materia mala fide speciem feceris, injuriam facis domino materia. Quoniam enim dominus materiae jure suo in ea te excludit (§. 120.), dum ex ipsius materiae mala fide speciem facis, sciens ac volens contra jus ipsius a magis, adeoque ipsi injuriam facis (§. 859. part. I. Jur. nat.).

Ecce igitur tibi! Domino materiae, ex qua mala fide speciem fecisti, competit jus te puniendi (§. 1061. part. I. Jur. nat.), adeoque impune hoc non facis. Unde Grotius loc. cit. §. 20. bene observat, quod specificans mala fidei speciem perdat, aut potius operæ pretium juxta l. 12. ff. ad exhibend. esse pænale, adeoque non naturale, non tamen ideo inique constitutum. Etenim ut specificans mala fidei puniatur, juri naturæ convenit: quod vero pœna semper esse debeat jactura formæ, aut, si mavis, pretii operæ; id quidem lege naturali determinatum non est.

§. 343.

Quid sit juris, si ex parte materiae denuo tua est, pro parte materiae et forma seu operæ, et doctæ materiae Si partim ex tua, partim ex aliena materia speciem feceris, si ex parte materiae denuo tua est, pro parte materiae et forma seu operæ, et doctæ materiae mini materia pro ea materia parte; qua ipsius est. Ostenditur

tur eodem modo, quo communionem speciei demonstra- fuerit speci-
vimus, si ea materia integra fuerit aliena (§. 340.). fificantis.

Imperator loc. cit. dominium in hoc casu tribuit specifi-
canti soli, cum non solum operam suam dederit, sed & pa-
partem ejusdem materiae praestiterit. Enimvero contra
hanc definitionem militat, quod paulo ante ad §. 340. con-
tra. *Commanum* monuimus.

§. 344.

*Si quis ex aliena materia alieno nomine speciem fecerit, ea Quid sit
communis est pro rata materia domino & ejus, cujus nomine species juris si ali-
facta. Etenim si alius tuo nomine speciem fecit, perinde us tuo no-
est, ac si ipse eandem fecisses, consequenter tu in locum e- mine spe-
jus succedis & pro specificante haberis. Quamobrem, cum ciem ex alie-
domino materiae & specificanti pro rata communis sit nova na materia
species ex aliena materia facta (§. 340.); erit ea tibi & do- faciat:
mino materiae communis, si quidem alius tuo nomine ex
aliena materia speciem fecerit..*

Nimirum quantum valet forma ob operam a specifican-
te praestitam, id tuum censetur, quemadmodum alias ejus,
qui suo nomine fecit:

§. 345.

*Si quis ex aliena materia alieno nomine mala fide speciem Quod alieno
fecerit, injuriam facit domino materia. Eodem prorsus mo- nomine spe-
do ostenditur, quo ante demonstravimus, si specificans cificans ma-
suo nomine in mala fide versatur, eum injuriam domino la fidei inju-
facere. riam faciat*

Per ea, quae paulo ante (not. §. 342.) annotavimus, in- domino ma-
telligitur, specificantem non impune alieno nomine spe- teria.
ciem tacere, si in mala fide versetur. Qualis vero esse debeat

pœna, jure civili non videtur definitum. Quod si dicas operam perdere specificantem (*not. cit.*); hæc pœna erit ejus, cujus nomine species facta. Dicendum igitur est, quod pœnam inter se communicent.

§. 346.

*An excussio
frumenti ex
spicis sit spe-
cificatio.*

Excussio frumenti ex spicis non est specificatio. Qui enim frumentum ex spicis excutit, grana excutit, quæ sub ea, qua comparent, forma in spicis jam continentur, consequenter ex spicis non facit rem diversæ speciei ab ea, cujus est materia, unde fit, sed tantummodo partem a parte separat, una qualibet pristinam formam retinente. Quoniam itaque specificatione fit res ex quadam materia diversæ prorsus speciei ab ea, cujus est materia (§. 339.); excussio frumenti ex spicis specificatio non est.

Perperam igitur in Institut. §. 25. de rer. div. ad specificationem refertur. Quamobrem & male ad eandem applicatur jus specificationis. Unde non mirum, quod secundum jus institutionum scyphus sit domini argenti, frumentum vero ejus, qui ex spicis idem excussit; quod contra omnem rationem merito videtur *Martio* in Comment. ad h. t. f. 262. b. n. 23.

§. 347.

*Cujusnam sit
frumentum fuerunt.
ex spicis a-
lienis excus-
sum.*

Alienis spicis excussum frumentum ejus est, cujus & spica fuerunt. Etenim grana frumenti jam ea forma, quam excussa habent, in spicis inexistunt, nec nisi excussa usui sunt. Quamobrem talia, qualia sunt, postquam excussa fuerunt, jam sunt in dominio ejus, cujus sunt spicæ, ab ipso etiam excutienda, nisi id factum fuisset ab alio. Quoniam igitur quod alterius est ipso nolente tuum fieri nequit (§. 338.); nec grana, quæ ex spicis alienis excutiuntur,

untur, invito earum domino tua fieri possunt, sed ipsius manent. Patet itaque alienis spicis excussum frumentum ejus esse, cujus sunt spicæ.

Propositio præsens est *Gaji*, quæ eodem verbis legitur l. 7. ff. de acquir. rer. domin. Addit etiam is rationem, quod grana, quæ spicis continentur, perfectam habeant suam speciem, nec qui excussit speciem faciat: quæ est illa ipsa ratio, ob quam excussionem frumenti ex numero specificationum eximendam esse demonstravimus (§. 346.). Recte igitur *Wesfenbeckius* reprehendit compilatores Institutionum, quod *Gaji* declarationem in excubendo omiserint.

§. 348.

Accessorium dicitur, quod rei propriam formam jam *Accessorium* habenti, vel per se certæ speciei adjicitur, ut eidem quo *quid sit* & modocunque cohæreat, vel inexistat. Unde etiam intel- *Accessio.* ligitur, quid sit *Accessio*, nimirum ipsa rei cujusdam ad alteram certam formam jam habenti adjectio, ut eidem modocunque cohæreat, vel inexistat. Sit ita, quod *Accessorium* & *Accessio* pro synonymis venditentur ab aliis, veluti *Schardio* in Lexico Juridico, qui: *Accessorium*, inquit, idem est quod *accessio*.

Accessio dicitur l. 19. ff. de aur. & arg. leg. quod alterius rei ornandæ vel augendæ gratia adjicitur. E. gr. Si scypho ansa, lecto fulcrum additur, ansa & fulcrum sunt *accessorium* scyphi ac lecti. Si scypho aureo inseruntur gemmæ, hæ erunt *accessorium* scyphi. Si purpura affluit vestimento ornatus gratia, erit ea vestimenti *accessorium*. Observavit vero jam *Manzius* in Comment. ad §. 27. Inst. de rer. div. n. 9. ut *accessorium* a re principali discernas, respiciendum subinde esse animum facientis: id quod etiam

etiam ex definitione nostra sequitur. E. gr. Si aurum margaritarum aut gemmarum causa adhibitum fuerit, ut eo commodius geri possint, aurum erit accessorium: quodsi vero margaritæ vel gemmæ auro ornandi causa adhibita fuerint, margaritæ & gemmæ erunt accessorium.

§. 349.

Res principalis quænam.

Res principalis vocatur, cui alia accedit.

Ita in exemplis, quæ dedimus, scyphus & lectus respectu ansæ & fulcri sunt res principalis. Talis etiam scyphus est respectu gemmarum, purpura respectu vestimenti. Ex iis autem, quæ ad illa exempla annotavimus, apparet, nunc accessorium esse posse, quod alias principalis res est. Ut ecce in exemplo dato aurum accessorium est gemmarum ea de causa adhibitum, ut hæ commodius geri possint, idem vero res principalis est, si gemmæ ornatus gratia adduntur.

§. 350.

Divisio accessionis.

Accessio, quam natura facit, *naturalis*; quam facit homo, *artificialis* appellari solet. Addunt alii *mixtam*, ubi natura & industria humana concurrunt, quæ ad imitationem divisionis rerum *industrialis* dici poterat.

Accessio naturalis sunt fluvialia incrementa, quæ fundus fluvio adjacens insensibiliter capit; artificialis exempla sunt, quæ dedimus ante (not. §. 348.). Qui olera in horto pro accessione fundi habent, hanc ad accessionem mixtam seu industrialem referunt. Artificialis parum convenienter industrialis appellatur, quia usu recepto loquendi *industrialis* dici solet, quod naturæ beneficio & industriæ humanæ simul debetur.

§. 351.

Alluvio quid sit.

Alluvio est accessio naturalis, qua vi fluminis fundo adju-

adjacenti, veluti agro, insensibiliter adjiciuntur particulae quaedam terrae.

Hinc §. 20. Inst. de rer. div. alluvio dicitur incrementum latens, & per eam adjici dicitur, quod ita paulatim adjicitur, ut intelligi non possit, quantum quovis temporis momento fuerit adjectum. Recte autem alluvio ad accessionem naturalem refertur tanquam species ad genus suum. Etenim ager est res immobilis certae speciei, & eidem adjicitur incrementum quoddam, cum eodem tanquam pars cohaerens, quemadmodum fieri debet in accessione (§. 348.). Fit autem hoc vi fluminis, consequenter non ars, sed natura facit hoc incrementum. Atque ideo accessio naturalis est (§. 350.). Ne autem haec accessio confundatur cum aliis, qua incrementum quoddam acquirat ager seu fundus flumini adjacens; alluvio ab aliis cognatis accessionibus per hoc distinguitur, quod incrementum sit latens, hoc est, a successiva particularum in terrae insensibiliter facta accessione pendeat.

§. 352.

Si res interit, dominium, quod in ea habes, interit. Quod si Dominium enim res interit, existere desinit (§. 541.) Ontol.). Quamcumque re inobrem impossibile est, ut de ea amplius quicquam disponas, cum non amplius sit. Quoniam itaque jus disponendi de re pro arbitrio tuo dominium est (§. 118.); dominium tuum in ea desinit, consequenter dominium, quod in ea habes, interit (§. 541. Ontol.).

E. gr. Si pomis tuis vescaris, dominium, quod tibi in iisdem erat, interit. Si aedes tuae incendio conflagrant, dominium interit. Si pecus moritur putredine consumenda, dominium interit.

§. 353.

*Species
quando in-
tereat.*

Species interire dicitur, quando ejus forma perit, materia tamen adhuc residua.

Constat res constare ex materia & forma, & ob hanc eandem certæ esse speciei. Ita poculi argentei materia argentum est, sed forma, quæ argento inducta fuit a fabro, dat esse poculi. Quodsi poculum argenteum liquefiat, ut forma pereat, massa tamen argenti adhuc residua; species interiisse dicitur, poculum nempe non amplius extat. Similiter species interit, si olla frangitur. Interit etiam species, si frangitur culter.

§. 354.

*Quodnam
dominium
retineatur,
intercun-
te specie.*

Si species interit, materia adhuc dominus manes. Quoniam enim res quælibet materia & forma constat, dominium tibi non modo in materia, verum etiam in forma, ob quam res certæ speciei efficitur, habes. Quodsi ergo species interit, forma quidem ejus rei perit, adeoque eam dominii partem amittis, quæ a forma pendet, quatenus nullus amplius est ejus usus, quem ob formam habet, nullum etiam pretium, quod propter hunc usum eidem tribuitur, ut ad eum hujus respectu tibi non amplius integrum sit de re tua disponere, consequenter dominium nullum sit (§. 118.), materia tamen adhuc residua manet (§. 353.); adeoque de hac tibi adhuc integrum est disponere pro arbitrio tuo, consequenter ea dominii capax (§. 118.). Quamobrem cum tibi dominium in re competat, quatenus ex hac materia & forma constat, quod per se patet; si species interit, materiæ adhuc dominus manes.

Si poculum argenteum liquefit, massa, in quam argentum liquefactum confluit, tua manet. Si olla frangitur

tur, fragmina adhuc tua sunt. Neque enim jam queritur, num ea tanquam nullius usus ac pretii tua amplius esse nolis, adeoque abjiciendo derelinquas (§. 249.), ut derelictione tua esse definant & nullius fiant (§. 251.). Acute nimirum discernenda ratio est, ob quam dominium amittis.

§. 355.

Res perire dicitur, si ipsa intereat, siue ejus saltem *Res quando percat.*
species.

E. gr. Si incendio ædes conflagrant, res ipsa interit, ædes adeo perire dicuntur. Si poculum argenteum liquefit, vel olla frangitur, species interit: poculum adeo & olla perisse dicuntur. Equidem vulgo non distinguitur, an res intereat, an pereat; non tamen inutile est, hæc a se invicem distingui.

§. 356.

Res perit suo domino. Etenim quando res perit, vel *Cuinam res percat.*
ipsa interit, vel ejus saltem interit species (§. 355.). Quoniam itaque res interit, dominium interit (§. 352.); si vero interit species, materiæ saltem dominus manes (§. 354.); ubi res perit, ea vel prorsus non, vel saltem, quatenus erat hujus speciei, tua esse amplius nequit (§. 124.). Tibi igitur domino perit.

Nimirum si res interit, cum dominium intereat rei totius, quatenus scilicet materia & forma constat (§. 352.), tibi vero esset dominium; tu amisisti dominium, non alius, quem eodem excludebas (§. 120.). Idem eodem modo patet, si species interit, quod scilicet tibi pereat res, quatenus hanc habet formam, seu hujus speciei est. Ita si poculum liquefit, poculum tibi perit, etsi adhuc argentum, quod liquefactum in massam confluit, tuum sit, cum nulla sit

ratio, cur dominium in materia amittere debeas, quod adhuc subsistere potest. Res tibi perit, quatenus amittis dominium, quod in eo habes. An vero damnum, quod inde ferentis, tu ferre debeas, an alii sit imputandum, suo loco disquirendum. Res semper perit domino suo, sed non semper damnum, quod inde emergit, ferre debet. Aliud enim est amittere jus quoddam, quod habes, aliud ferre damnum, quod inde resultat.

§. 357.

Quomodo dominium in parte fundi fluvio abripiuntur, & in aqua dissolvuntur vel a flumine auvantur; adjacentis in ea parte, qua fundo tuo detrahitur, dominium amittis. Et enim in utraque hypotheseos propositionis presentis parte patet, partem fundi tui interire (§. 541. Ontol.). Quoniam itaque dominium interit (§. 352.), & res, quæ perit (§. 355.), tibi domino perit (§. 356.); dominium illius partis fundi amittis.

Si dominium interit, impossibile est, ut idem retineas, adeoque id admisisse utique dicendus es. Non licet excipere, interire saltem speciem, cum materia non annihilatur sed adhuc superfit in rerum natura. Neque enim ulli in unam massam coacervata existit, ut dicere possis hanc terram esse, quæ a fundo tuo fuit detracta, quemadmodum certo constat, massam argenti esse eam, ex qua constabat poculum tuum, vel fragmina vitri esse ea, ex quibus componebatur tanquam partibus scyphus vitreus tuus. Sane quando alluvio fit, non omnes particule terræ, quæ a fundo tuo abraduntur, fundo alterius adjiciuntur, nec ex sole, ut torum incrementum, quod alluvioni debetur, dici possit a fundo tuo venire. Alia igitur prorsus ratio est,

est, si species interit, quam si flumen fundo tuo damnum aliquod infert, & vel hac materia utitur ad aliud producendum, quod ante non erat. Sane omne corpus, si interit, ita dissolvitur, ut materia non in nihilum abeat, sed dispergatur, ut nemo eandem rursus in unam massam cogere possit, quemadmodum accidit, ubi vi fluminis pars quædam fundi adjacentis interit.

§. 358.

Quod per alluvionem flumen fundo adjacenti adjicit, incrementum natura nullius est. Per alluvionem enim insensibiliter adjiciuntur particule, ut cum fundo adjacentem coalescant & sensibile tandem incrementum oriatur, per modum partis fundo cohærens (§. 351. 348.). Hæc pars est res nova naturæ vi producta ex materia rei alterius intereuntis, in qua dominium suum amisit dominus (§. 357.). Quoniam igitur natura res omnis nullius est, incrementum quoque, quod per alluvionem flumen fundo adjacenti adjicit, nullius est.

Non contradicit hoc juri Romano, quo tibi acquiritur, quod per alluvionem agro tuo adjicitur. Neque enim hic quæritur, cuinam acquiri debeat fluviatile hoc incrementum, sed quale sit, si in se spectetur. Producitur hic naturæ ope pars fundi, quæ ante non extiterat, ex particulis terreis, quæ flumini insunt, aliorum fundorum partibus successively ac insensibiliter pereuntibus, quemadmodum res omnis, quam natura facit, producitur ex materia, quæ est ex interitu rerum aliarum. Natura vero nemini tribuit jus quoddam proprium in re, quam producit. Sed eam communem facit omnibus, adeoque nullius in singulari.

§. 359.

Quod per alluvionem flumen fundo adjacenti adjicit, occupantis acquiritur.

pantis fit, quamdiu jus occupandi nemini fuerit proprium. Est enim natura nullius (§. 358.), adeoque dominium ejus originarie acquiritur. Quamobrem cum occupatio sit modus acquirendi originarius (§. 178.), & jus occupandi indifferenter competat omnibus (§. 179.), quamdiu nullius dominio subiectum (§. 217.), consequenter nemini proprium fuerit (§. 118.); quod per alluvionem fundo adjacenti flumen adjicit, occupantis fit, quamdiu jus occupandi nemini proprium fuerit factum.

Hæc minime contraria sunt menti *Grotii*, quemadmodum haud obscure intelligitur ex iis, quæ lib. 2. c. 8. §. 11. leguntur: quæ enim ibi. lem. & in aliis articulis diversa tradit, utique supponunt, jus occupandi a populo in dominium esse deductum. Nos cum hic homines nondum consideremus, quatenus in populos coiverunt, sed quatenus adhuc in libertate naturali vivunt; de jure, quod obtinet, imperio introducto hic nondum agimus, suo loco demonstraturi, quæ huic statui convenient.

§. 360.

Si vis fluminis de tuo fundo partem aliquam detraxeris & vicini fundo attuleris, tua manet, quam diu eam non dereliqueris. Etenim si vis fluminis de tuo fundo partem aliquam detraxerit, cum adhuc extet, minime interit (§. 541. *Ont.*); sed locum saltem mutavit. Quamobrem cum alterius te invito fieri nequeat, quod tuum est (§. 338.), pars de fundo tuo detracta & vicini fundo allata tua adhuc manet. *Quod erat unum.*

Cujusnam sit pars a fundo alterius vi fluminis detracta.

Enimvero domino competit jus rem suam derelinquendi (§. 356.), consequenter etiam partem vi fluminis fun-

fundo tuo detractam & vicini fundo allatam. Quoniam igitur dominus esse desinit, quamprimum quis rem derelinquit (§. 250.), & ea pro re nullius habenda, quamprimum derelicta præsumi potest (§. 265.); si vis fluminis de tuo fundo partem aliquam detraxerit & vicini fundo attulerit, tua non manet, nisi quamdiu eam non derelinquis. *Quod erat alterum.*

Conveniunt hæc cum iis, quæ tradit Imperator §. 21. Inst. de rer. div. etsi nondum definiamus, quandonam derelictio præsumi debeat. Notandum vero, bene jam observatum fuisse a *Grotio* l. c. §. 8. quæ de hoc argumento ab Autoribus traduntur, ea magnam partem esse ex instituto quarundam gentium, neutiquam a naturali jure, quanquam ipsæ sæpe instituta sua eo nomine venditent.

§. 361.

Violenta ablatio partis de fundo tuo in alienum vi fluminis aut alio casu facta *Avulsio* dici solet. *Avulsio quid dici soleat.*

Cum ab alluvione manifesto differat (§. 351.), nomine quoque ab eadem recte distinguitur, præsertim cum jus alluvionis & avulsionis non idem sit (§. 351. & seq.). Ceterum avulsionem non modo vi fluminis fieri exemplo esse potest, si pars quædam montis violento casu avulsa una cum arboribus in agrum vicinum transfertur, ut, qui pratum fuerat, subito in sylvam mutatus appareat: quale quid ante annos hæud ita multos in loco aliquot miliaribus Francofurto ad Mœnum distante accidisse memini.

§. 362.

Agri vel certa mensura comprehenduntur, puta per *Agrorum distantias* & jugera, vel certis limitibus circumscribuntur, *visio.* five artificialibus, five naturalibus, quales sunt montes, fluvii, syl-

sylvæ. Illoscum *Grosio* de J. B. & P. lib. 2. c. 3 §. 16. n. 1. assignatos, istos limitatos, hos arcifinios appellare lubet.

Romani agros distinxerunt in assignatos, limitatos & arcifinios; sed non eodem prorsus sensu. Ager enim limitatus dicebatur, qui certa centuriarum & jugerum mensura comprehendebatur; assignatus, qui tantummodo per extremitatem mensura comprehendebatur; arcifinios denique, qui nulla mensura continebatur. Unde *Gronovius* in *Notis Grotium* reprehendit, quod auctores finium regendorum valde defunctorie legerit. Erat autem centuria 100. vel 150. jugerum; vero in longitudinem numerabat pedes 240, in latitudinem 120. Divisio agrorum, prout a nobis datur, instituto præsentis convenientior. Etenim si divisione simul occupantibus assignatur ager juxta certam mensuram (§. 193.), erit assignatus; si quis fundum occupat limitibus circumscribendo (185.), ager limitatus est; si denique quis fundo limites naturales habenti insitit verbisque declarat, præsentibus aliis, se velle eum esse suum (§. 187.), hoc modo occupatus ager arcifinios est. Videmus adeo agrorum divisionem, quam dedimus, optime respondere diversis modis immobilia occupandi, quibus originarie acquiritur eorum dominium. Mox etiam patebit, hanc agrorum divisionem per commodam esse in jure alluvionis prohibito definiendo. Nemo igitur nobis vitio vertet, quod terminos Romanorum nostræ divisioni aptaverimus, cum Romanorum divisio extrinsecis rationibus nixa nobis non eundem præstet usum.

§. 363.

Quando jus
alluvionis
cum agro oc-
cupetur. Si ager fuerit arcifinios & fluvio adiaceat, qui occupatur,
jus alluvionis simul occupatur. minime vero, si assignatus vel li-
mitatus fuerit. Si ager arcifinios est, terminos naturales
habet (§. 362.), consequenter si fluvio adiacet, terminus
ipius

ipſius fluvius eſt. Quodſi ergo eum occupas, eo utique animo eundem occupas, ut fluvius ſit terminus agri tui. Quoniam vero hoc fieri nequit niſi tuum fiat, quod per alluvionem adjicitur, hoc ipſum vero occupantis fit (§. 359.), juſ autem occupandi dominio ſubjici, ſeu & ipſum occupari poteſt (§. 216.); qui agrum tanquam arcifinium occupat, juſ occupandi quod per alluvionem adjicitur ſimul occupat (§. 351.). *Quod erat unum.*

Si ager aſſignatus eſt, certa meſſura comprehenditur; ſi vero limitatus, limites artificiales habet (§. 362.). Quodſi ergo eum occupat ut aſſignatum aut limitatum, hoc ipſo non vult, ut hic ultra limites, ille ultra meſſuram, qua comprehenditur, extendatur. Quamobrem ſi vel maxime ager limitatus & aſſignatus attingat fluvium; non tamen dici poteſt, quod occupator voluerit juſ occupandi quod flumen adjicit ſibi eſſe proprium. Qui ergo agrum occupat tanquam aſſignatum, vel limitatum, juſ alluvionis minime occupat (§. 351.). *Quod erat alterum.*

Non eſt, quod dicas, propoſitionem præſentem adhuc eſſe veram, etiamſi termini ſumantur in eo ſignificatu, quem ipſi tribuerunt Romani. Etenim cum ager aſſignatus certa centuriarum & jugerum meſſura, aſſignatus vero tantummodo per extremitatem meſſura comprehendatur (*not.* §. 368.); pars altera propoſitionis adhuc vera erit & eodem modo demonſtrabitur, ſi Romanorum ſignificatum retineas. Quoniam vero ager arcifinius nulla meſſura comprehenditur; non repugnare, ut per alluvionem augeatur. Enimvero hoc pacto ſaltem non repugnat, ut juſ alluvionis cum agro qua arcifinio una occupetur, non vero juſ alluvionis dominio, quod occupando acquiritur, ſimul ineſt, quemadmodum ex prima demonſtrationis parte intelligitur.

§. 364.

Quando jus alluvionis cum agro arcifinio non occupetur. Si inter agrum arcifinium, quem occupas, & fluvium via publica intercedit; jus alluvionis cum agro simul non occupatur. Etenim si inter agrum arcifinium & fluvium via publica intercedit, cum ager arcifinius terminos habeat naturales (§. 362.), via publica terminus est, ad quem usque ager, qui occupatur, pertingere debet. Quoniam igitur quod flumen per alluvionem adjicit, ultra viam publicam situm est & per eam ab agro se jungitur; occupator, dum agrum occupat tanquam arcifinium, hoc ipso facto minime declarat, quod jus occupandi per alluvionem ripæ adjectum suum esse velit. Quamobrem nec dici potest, jus alluvionis cum agro simul fuisse occupatum, si is arcifinius fuerit & inter eum atque fluvium via publica intercedit.

Nimirum in hypothese præpositionis præsentis: necesse non est, ut dominio simul insit jus alluvionis. Quod si dicas terminum esse debere fluvium, sed ea lege, ut inter fluvium & agrum via publica relinquatur; casus præsens non amplius subsistit, sed in præcedentem degenerat. Quod vero jam ante monuimus, hic denuo inculcamus, nos jus alluvionis hic non considerare, nisi quale esse debeat in statu naturali, imperio civili nondum introducto, quod supponitur in Jure Romano.

§. 365.

Insula quid sit.

Insula est terra aquis undique circumflua.

Divisio in *naturalem*, quæ semper fuit, veluti Creta, Sardinia, Corsica, & *casualem*, quæ in flumine, vel mari nascitur, cum antea ibidem nulla esset, nullius esse momenti. Neque enim existimandum est, saltem probari nequit insulas istas, quas naturales appellant, cum ipso mundo coepisse.

De dominio & modo idem acquirendi origin. 307

pisse, etsi de illarum origine in Historicorum voluminibus nihil memoriae fuerit proditum. Certe in presenti nullum habet usum, ubi nonnisi de iis insulis loquimur, quæ in mari & fluvio nunc demum nascuntur. *Vitruvius* Insulas vocat ædes, quæ nullas ulla ex parte contiguas habent. Idiomate vernaculo freyſtehende Häuser appellamus. In hoc significatu vocabulum etiam occurrit in Jure Romano.

§. 366.

Quoniam insula terra est aquis undique circumflua (§. *Quot modis* 365.); *insula*, quemadmodum recte *Pomponius* observat *J. insula fiat.* 30. ff. de acqu. rer. domin. *in flumine fit, cum agrum qui alvei non fuit, amnis circumfluit; cum locum, qui alvei esset, sic cum relinquit & circumfluere capit; cum denique paulatim colluendo locum eminentem supra abveum facit & cum alluendo auget.*

In casu primo ager, qui jam erat & adhuc subsistit, insula fit, non vero insula oritur: in duobus autem casibus reliquis cum terra, quam aqua circumfluit, antea non extaret, saltem aquis submersa pars alvei existeret, insula demum oritur (§. 1541. *Ontol.*), seu nascitur. Et in tertio in primis casu nascitur successive & per insensibilia incrementa augetur.

§. 367.

Si insula in flumine fit, cum agrum, qui alvei non fuit, cujusnam amnis circumfluit; insula ejus est, cujus fuerat ager. Quod si sit insula, enim insula in flumine fit, cum agrum, qui alvei non fuit, *qua fit pri-* amnis circumfluit; ager tuus adhuc extat, nec in ipso modo quicquam mutatum, idem adhuc, qui fuerat ante. Nulla igitur ratio est, cum invito te dominium tibi auferri non possit (§. 338.), cur dominium amittere debeas. Ager igitur adhuc tuus est, consequenter insula tua est (§. 10. *Ontol.*).

Qq •

Idem

Idem statuit *Pomponius* l. c. Hoc enim modo causam proprietatis non mutari ait. Valer autem hoc in omni statu, non minus in civili, quam naturali, prouti ex demonstratione facile intelligitur. Non omnia jura, quæ in statu naturali sunt, per civilem immutantur; sed saltem ea, quæ introductum imperium civile vel immutari jussit, vel suavit, prouti suo loco ostendetur.

§. 368.

*Cujusnam
ea, quæ se-
cundo modo
oritur.*

Si insula in flumine fit, cum locum, qui alvei fuit, siccum relinquit & circumfluere coepit, alveus vero fuerit occupatus; insula ejus est, cujus est alveus; in casu opposito nullius est, a quolibet occupanda, quamdiu jus insulas in flumine natas occupandi nemini proprium fuerit. Quod si enim insula in flumine fit, cum locum, qui alvei fuit, siccum relinquit & circumfluere coepit; insula non est nisi pars alvei. Et quamvis fluvius recedens ex vicinis agris terram detrahat, ut alveum ex parte mutet in ea tamen parte, quæ iis detrahatur, dominium extinguitur (§. 357.), nec dici potest insula ex terrâ agri tui facta. Quamobrem si alveus occupatus fuerit, pars quoque alvei, quæ sicca relinquitur ejus adhuc est, cujus ante fuerat (§. 338.). Quod si ergo insula in flumine occupato fit, cum locum, qui alvei esset, siccum relinquit & circumfluere coepit; insula ejus est, cujus est alveus. *Quod erat unum.*

Enimvero si fluvius adhuc a nemine fuit occupatus, alveus adhuc nullius est (§. 7.). Eodem igitur, quo ante, modo patet, in casu propositionis præsentis insulam esse nullius, consequenter cum jus occupandi omnibus indifferentes competat (§. 179.), quamdiu nemo id dominio suo subjicit (§. 217.), a quolibet occupanda, quamdiu

diu jus infulas in flumine natas occupandi nemini proprium fuerit (§. 118.).

Non contradicunt hæc iis, quæ *Grotius* habet lib. 2. c. 8. §. 9. sed potius principia sunt, ex quibus suo loco demonstrabitur, quod statuit *Grotius*, ubi inquiremus, qualia sint jura, imperio civili introducto, postquam homines in populos coiverunt. Ceterum in se non repugnat, ut partem alvei in statu naturali etiam occupet, qui voluerit. Etsi autem jus piscandi occupari possit in aliqua fluvii parte (§. 218.); non tamen hinc sequitur, eam quoque alvei partem ab eo fuisse occupatam, cui est in ea jus piscandi proprium. Etenim alveus occupari potest sine jure piscandi & jus vicissim piscandi absque alveo, neque adeo repugnat, ut alius sit jus piscandi, alius vero alveus.

§. 369.

Si insula in flumine fit, cum annis paulatim colluendo locum Cujusnam eminentem supra alveum fecit & eum alluendo auxit; insula ea, qua nullius est, adeoque cuilibet occupanda, qui voluerit, quamdiu ita modo fit, jus occupandi nemini proprium. Etenim insula in flumine fit, cum annis paulatim colluendo locum eminentem supra alveum fecit & eum alluendo auxit; eodem modo ea oritur, quemadmodum incrementum, quod per alluvionem fluvius agro adjacenti adjicit (§. 351.). Quoniam itaque hoc incrementum natura nullius est (§. 358.); insula quoque in casu propositionis præsentis nullius esse debet. *Quod erat unum.*

Enimvero quod per alluvionem flumen fundo adjacenti adjicit, incrementum occupantis fit, quamdiu jus occupandi nemini fuerit proprium (§. 359.). Quamobrem in casu propositionis præsentis insula quoque in flu-

mine nata a quolibet occupari potest, quamdiu jus occupandi nemini proprium fuerit. *Quod erat alterum.*

Nihil refert in casu propositionis presentis, utrum alveus fuerit occupatus, nec ne. Neque enim in presenti casu insula est pars alvei, quemadmodum in casu propositionis præcedentis. etsi in parte alvei nascatur. Dum enim colluendo primum, deinde alluendo nascitur insula, ut locus, qui fuerat pars alvei, ejus pars amplius esse non potest, ea pars alvei interiisse censetur, consequenter si in ea dominium habueris, hoc ipsum interit (§. 352.).

§. 370.

Insula in mari nata cujusnam sit.

Insula in mari nata nullius est & fit occupantis, quando jus occupandi nemini proprium fuerit. Si enim insula in mari nascitur, seu oritur, existere incipit, cum antea non esset (§. 541. Ontol.), nec quisquam dicere potest, eam ex materia sua a natura esse factam, quod per se patet. Quamobrem cum natura res nemini faciat proprias, sed natura potius res omnes nullius sunt (§. 7.); quin insula in mari nata nullius sit dubitandum non est. *Quod erat unum.*

Eodem igitur modo, quo idem de insula modo secundo in flumine nata demonstravimus (§. 368.), porro ostenditur, insulas in mari natas fieri occupantis, quamdiu jus occupandi nemini proprium factum. *Quod erat alterum.*

Hinc JCI Romani, qui jus occupandi omnibus voluerunt esse commune, nec cuiquam proprium fieri posse agnoverunt, insulam in mari natam occupantis esse statuerunt tanquam rem nullius l. 7. ff. de acqu. rer. dom.

§. 371.

Si flumen tam violentum decurrat, ut alveum mutans ab Cujusnam agro tuo faciat insulam, hæc tua est: quodsi ex Communi fecerit, sit insula, pro rata ejus, quod uniuscujusque fuit; communis erit. Et quam flumen si flumen tam violentum decurrens, ut alveum mutans ab agro tuo faciat insulam, eam ex materia tua fecerit ab agro tuo esse creditur. Quamobrem cum eo in loco jam flumen tuo facit decurrat, in quo erat ager tuus, & insula facta, ubi antea decurrebat, ex materia agri tui facta fuit, flumen agrum tuum in alium locum transfuisse censetur eo, quo ante erat, loco occupato. Quoniam igitur hæc locorum permutatio nulla ratio est, cur dominium amisisse videaris (§. 56. Ontol.); quin dominium in re in alium locum translata adhuc retineas invito non auferendum (§. 338.), dubio caret. Insula igitur, quam ab agro tuo fecit flumen adeo rapidum decurrens & alveum mutans tua est. Quod erat unum.

Non absimili modo patet, insulam communem pro rata ejus, quod uniuscujusque fuit, esse debere, si eam ex communi fecit flumen. Quod erat alterum.

Casus hic non fingitur, sed exemplo Padi, qui Italiæ fluvius est, defenditur. Et Aggenus Urbicus de limitibus agrorum tit. de controversis autor est, eam, quæ nobis placet, sententiam arrisisse Cassio Longino, cum circa Padum ageretur.

§. 372.

Naturalis alveus a flumine ad aliam partem fluente in unum Cujusnam versum derelictus ejus manet, a quo antea fuerat occupatus: in sit alveus casu opposito nullius est, a qualibet occupandus, qui voluerit, quam derelictus. Per se patet, diu ius occupandi nemini proprium factum est. si flu-

si flumen ad aliam partem fluens alveum naturalem in universum derelinquit, cum adhuc totus extet, ejus esse debere, cujus erat antea: quando flumen per eum decurrebat (§. 338.). Quamobrem si alveus fuerat occupatus, adeoque in alicujus dominio (§. 175.), ejus manet, a quo antea fuerat occupatus: Quodsi vero a nemine fuerat occupatus, consequenter adhuc nullius (§. 174.), nullius etiam erit, ubi derelinquitur. Unde cum occupatio modus acquirendi originarius sit, (§. 178.), quo acquiruntur res nullius (§. 176.), a quolibet occupari poterit, qui voluerit (§. 179.), quamdiu jus occupandi nemini adhuc proprium factum est (§. 217.).

Non abeunt hæc a mente *Grotii* lib. 1. c. 8. §. 9. modo statum naturalem, cum quo nobis jam negotium est, non confundas cum civili, ad quem totum animum convertit *Grotius*, quemadmodum jam ante monuimus, nec sine ratione iterato inculcamus. Quod vero Jctis Romanis placuit Inst. §. 23. de rer. div. & §. 7. ff. de acqu. rer. dom. id civile est & perperam pro jure naturali venditur. Poteramus propositionem præsentem etiam reducere ad modum secundum, quo insula fit in flumine (§. 368.).

§. 373.

Alveus fluminis & Ripa quemadmodum hætenus per *Alveum fluminis* intelleximus fossam, per quam flumen decurrit, ita *Ripa* vocantur alvei extremitates: ut adeo alveus non concipiatur sine *Littus*. ne ripis, atque adeo hæc ejus sint partes. In mari *Littora* dicuntur.

Idiomate Germanico *Ripa* & *Littus* communi termino dicuntur *das Ufer*, ita tamen ut in priori casu cum addito dicamus *das Ufer des Flusses*, in posteriori *das Ufer des Meeres*,

De dominio & modo idem acquirendi origin. 313

res; dicitur de Sec, nisi jam ex contextu appareat, de quo sermo sit.

§. 374.

Quoniam ripæ alvei partes sunt (§. 373.), *cujus totus Cujusnam alveus est, ejus etiam ripa sunt.* Sed quia ripæ simul sunt termini, seu extremitates fundorum seu agrorum fluvio adjacentium, & eas adversus vim fluminis muniri haud raro interest domino fundi seu agri: *ripa qua termini fundi seu agri sunt ejus, cujus est fundus, seu ager fluvio adjacens qua pars alvei ejus, cujus alveus est.* Unde porro sequitur, *ripas oppositas qua terminos fundorum & agrorum in diversorum dominio esse posse, etsi qua extremitates alvei in unius dominio sint.*

Nihil absurdi habet, quod in una eademque re, quæ diversis hominum usibus una servit, respectu usus unius tibi competat in eadem dominium, respectu vero alterius alteri, consequenter cum dominium etiam involvat proprietatem (§. 136.), adeoque jus disponendi de ipsa substantia rei (§. 135.), quatenus hoc usus exigit, cujus respectu dominium alicui competit. Aqua fluminis qua aqua in communiōne positiva est, immo in primæva relicta (§. 208.), quatenus tamen per alveum fluit, adeoque flumen constituit, in dominio populi vel Principis, qui populi jus habet, quemadmodum suo loco ostendetur, id quod nemo non largitur. Una igitur eademque res diverso respectu diversi juris est.

§. 375.

Quia dominium riparum qua terminorum fundi & *Circa usum* dominium earundem qua partium duo diversa jura sunt (§. *hujus juris* 374.), quorum unum qui habet eodem excludit alterum *observanda.* (§. 120.), nemo autem quicquam facere debet, quod est contra jus alterius (§. 170. *part. I. Jur. nat.*); *si dominium riparum qua partium alvei & dominium earundem qua terminorum* (Wolfii Jur. Nat. Pars II.)

Rr

agri

agri deversoribus fuerit, quilibet eorum jure suo uti debet, ne quid fiat contra jus alterius.

Non existimandum est, quæ de diverso dominio riparum hic traduntur steriles esse subtilitates. Etenim ex hoc fonte flux resolutio multarum quæstionum in Jure naturali, quæ adeo intricatæ habentur, ut in iis resolverendis inter se concordare non potuerint viri Juris peritissimi.

§. 376.

Reditus alvei ad speciem pristinam. Si flumen alveum novum, per quem fluere cepit, iterum derelinquit; alveus redit ad speciem pristinam, quam scilicet antea habuerat. Si enim flumen alveum novum, per quem fluere cepit, iterum derelinquit, cum is non amplius aqua tegatur, fundus erit, qui prati vel arvi usum præbet, aut in quo ædes extrui possunt. Enimvero antequam aqua tegetetur & flumen per eum flueret, fundus idem erat, qui prati vel arvi usum habebat, & in quo, si commodum videretur, ædes extrui poterant. Derelictus igitur redit ad eam speciem, cujus antea fuerat.

Triplici modo contingit, ut fluvius alveum novum, quem sibi fecit, iterum derelinquat. Etenim vel in pristinum alveum reverti, vel novum denuo uno veluti imperu sibi facit, vel denique paulatim a ripa recedit, ut aut alveus combatur, aut ultra ripam oppositam extendatur.

§. 377.

Cujusmodi sit alveus novus prioris. Si fluvius alveo in unum derelicto ad aliam partem fluit sibi fecerit alveum ex agro uno; possessionem agri amittit, alveus novus prioris est, cujus est flumen, aut nullius, si hoc fuerit in unum derelictum. Si vero adhuc dominium retinet, quatenus a flumine iterum derelinqui potest, & si ripa novi alvei fuerint pars agri sui relicta.

aut ejusdem termini, adhuc tue sunt. Si enim fluvius alveo in universum derelicto ad aliam partem fluens sibi fecerit alveum ex agro tuo; ager tuus omnem amittit usum, quem antea habebat, & quamdiu aqua tegitur, non nisi alvei usum habet, nimirum ut aquam contineat & per se decurrere faciat. Impossibile adeo est, ut ullum agri tui usum facias, quamdiu aqua tegitur, consequenter ut eum detineas tanquam tuum. Quoniam igitur rem suam non possidet, qui eam non ita detinet, ut tanquam sua uti possit (§. 150.); si fluvius derelicto in universum alveo alium sibi ex agro tuo facit, possessionem ejus amittis. *Quod erat primum.*

Enimvero fluvius sine alveo concipi nequit, ut adeo is non nisi cum aqua per eum continuo fluente efficiat flumen. Quamobrem, cujus flumen est, ejus etiam alveus novus qua alveus esse debet, consequenter si adhuc a nemine fuerit occupatus, cum natura res omnes nullius sint (§. 7.), nullius erit. *Quod erat secundum.*

Si fluvius alveum novum, per quem fluere coepit, iterum derelinquit, ad speciem pristinam redit, quam ante habuerat (§. 376.), ut adeo usui tuo denuo inservire possit, quemadmodum ante inserviebat, quam a flumine occuparetur. Quamobrem etsi possessionem amittas *vi num.* I. cum tamen nemo invito desinat esse dominus rei suae (§. 338.), ac solo animo sine possessione retineatur dominium (§. 257. 258.), nulla sane ratio est, cur dominium retinere nequeas in alveo novo, quatenus ad pristinam speciem reverti potest, quam antea habuerat. Quamobrem tuus erit, ubi flumen eum iterum derelinquit (§. 124. *Art. I. Jur. nat. & §. 70. Ontol.*). *Quod erat tertium.*

Denique si ripæ sint pars agri tui aut ejus extremitates, cum antea essent tuæ qua agri tui partes; nulla est ratio, cur non adhuc qua partes agri tui tuæ manere debeant (§. 338.), etsi qua partes alvei ejus sint, cujus alveus est (§. 374.). *Quod erat quartum.*

Ager, cujus possessionem amisisti, nec recuperare potes, quamdiu flumen per novum alveum fluit, duplici omnino modo considerari potest in hypothese propositionis præsentis, nimirum tanquam res, quæ aliam speciem assumfit, hoc est, tanquam alveus, & tanquam res, quæ ad pristinam speciem redire valet, ut nempe alveus esse desinat & agrorum in numero esse incipiat. Quamobrem non repugnat, ut, quatenus spectatur tanquam res, quæ ad pristinam speciem redire valet, sit in dominio tuo, quæ alveus vero in dominio alterius, quemadmodum paulo ante de ripis ostendimus, eos duplici respectu duorum dominiorum diversorum esse capaces (§. 374.). Sine domini exercitio possessio non substitit. Ubi in eo statu est, ut hoc tibi denegetur, possessionem utique amisisti. Ager igitur, ex quo flumen sibi alveum fecit, non dici potest a te possideri, quamdiu alveus manet, nec ullus qua agri usus ejusdem est. Nemo non agnoscit: æquitati convenientius esse, ut alveus a flumine in pristinum alveum revertente relictus in potestatem ejus veniat, cujus erat ager, ex quo factus, quam ut alius juris sit. Æquitas vero hæc nititur propositione præsentem, quemadmodum mox clarius elucescet.

§. 378.

Derelictio

alvei, quatenus a flu-

Quoniam homo qua dominus habet jus rem suam derelinquendi (§. 256.), alveus vero, quem flumen sibi fecit ex agro ejus, ipsius est, quatenus a flumine iterum derelinqui

relinqui potest, & ripæ quoque ipsius sunt quatenus pars *vio iterum* agri fuerunt (§. 377.); si quis voluerit, *alveum* quoque, derelinqui quem sibi fecit *flumen ex agro suo*, quatenus a *fluvio iterum de-* potest. relinqui potest, atque *ripas*, quatenus pars agri sui fuerunt, derelinquere potest, consequenter cum res derelicta nullius fiat (§. 251.), *alveus* quoque, quatenus a *fluvio iterum derelinqui potest cum ripis*, quatenus pars agri fuerunt, a domino agri derelictus nullius fit.

§. 379.

Si *flumen*, quod ex agro tuo *alveum* fecit, ad priorem re- Restitutio *versum fuerit alveum*, vel ad aliam partem fluat; ager restitu- agri a flumi- *tuus est & qualibet eius pars restituta tua est*. Etenim si ne ad prio- *flumen alveum in universon dereliquerit & ad aliam par-* rem *alveum* *fluens novum sibi ex agro tuo fecerit; dominium in revertente*. eo retines, quatenus a *flumine iterum derelinqui potest* (§. 377.). Quamobrem si *flumen revertatur ad priorem alveum*, vel ad aliam partem fluat, derelicto, quem ex agro fecerat, *alveo*, & hoc pacto agrum restituat, vel etiam aliquam ejus partem; ager restitutus tuus est & quælibet ejus pars restituta tua est.

Contrarium habetur Inst. §. 23. de rer. div. ast propositio præsens convenit cum sententia *Pomponii* l. 30. ff. de acqu. rer. dom. Sententiam contrariam, qua ager restitutus prædia prope ripam possidentibus jure alluvionis tribuitur, stricto jure veram agnoscit *Gajus* l. 7. ff. de aqu. rer. dom. duo tamen addit, vix esse ut obtineat, ipse non diffidetur eam videri iniquam. Inde est, quod Doctores sententiam *Gajii*, quam retinuit Imperator in Institutionibus, stricto & summo juri; alteram vero *Pomponii* æquitati convenire defendant, posteriorem vero priori præferant, quod æquitas rigori præferenda l. 8. C. de judiciis, cum sum-

Denique si ripæ sint pars agri tui aut ejus extremitates, cum antea essent tuæ qua agri tui partes; nulla est ratio, cur non adhuc qua partes agri tui tuæ manere debeant (§. 338.), etsi qua partes alvei ejus sint, cujus alveus est (§. 374.). *Quod erat quartum.*

Ager, cujus possessionem amisisti, nec recuperare potes, quamdiu flumen per novum alveum fluit, duplici omnino modo considerari potest in hypothefi propositionis præsentis, nimirum tanquam res, quæ aliam speciem assumfit, hoc est, tanquam alveus, & tanquam res, quæ ad pristinam speciem redire valet, ut nempe alveus esse desinat & agrorum in numero esse incipiat. Quamobrem non repugnat, ut, quatenus spectatur tanquam res, quæ ad pristinam speciem redire valet, sit in dominio tuo, quæ alveus vero in dominio alterius, quemadmodum paulo ante de ripis ostendimus, eos duplici respectu duorum dominiorum diverforum esse capaces (§. 374.). Sine domini exercitio possessio non substitit. Ubi in eo statu est, ut hoc tibi denegetur, possessionem utique amisisti. Ager igitur, ex quo flumen sibi alveum fecit, non dici potest a te possideri, quamdiu alveus manet, nec ullus qua agri usus ejusdem est. Nemo non agnoscit: æquitati convenientius esse, ut alveus a flumine in pristinum alveum revertente relictus in potestatem ejus veniat, cujus erat ager, ex quo factus, quam ut alius juris sit. Æquitas vero hæc nititur propositione præsentem, quemadmodum mox clarius elucescet.

§. 378.

Derelictio

Quoniam homo qua dominus habet jus rem suam de alvei, qua- relinquendi (§. 256.), alveus vero, quem flumen sibi fe- renus a flu- cit ex agro ejus, ipsius est, quatenus a flumine iterum de- relinqui

relinqui potest, & ripæ quoque ipsius sunt quatenus pars *vio iterum* agri fuerunt (§. 377.); si quis voluerit, alveum quoque, derelinqui quem sibi fecit flumen ex agro suo, quatenus a fluvio iterum de-potest. relinqui potest, atque ripas, quatenus pars agri sui fuerunt, derelinquere potest, consequenter cum res derelicta nullius fiat (§. 251.), alveus quoque, quatenus a fluvio iterum derelinqui potest cum ripis, quatenus pars agri fuerunt, a domino agri derelictus nullius fit.

§. 379.

Si flumen, quod ex agro tuo alveum fecit, ad priorem re- Restitutio *versum fuerit alveum, vel ad aliam partem fluat; ager restitu-* agri a flumi- *tus tuus est & qualibet ejus pars restituta tua est.* Etenim si ne ad prio- flumen alveum in univ^{er}sum dereliquerit & ad aliam par-rem alveum rem fluens novum sibi ex agro tuo fecerit; dominium in revertente. eo retines, quatenus a flumine iterum derelinqui potest (§. 377.). Quamobrem si flumen revertatur ad priorem alveum, vel ad aliam partem fluat, derelicto, quem ex agro fecerat, alveo, & hoc pacto agrum restituat, vel etiam aliquam ejus partem; ager restitutus tuus est & quælibet ejus pars restituta tua est.

Contrarium habetur Inst. §. 23. de rer. div. ast propositio præsens convenit cum sententia *Pomponi* l. 30. ff. de acqu. rer. dom. Sententiam contrariam, qua ager restitutus prædia prope ripam possidentibus jure alluvionis tribuitur, stricto jure veram agnoscit *Gajus* l. 7. ff. de aqu. rer. dom. duos tamen addit, vix esse ut obtineat, ipse non diffitetur eam videri iniquam. Inde est, quod Doctores sententiam *Gaji*, quam retinuit Imperator in Institutionibus, stricto & summo juri; alteram vero *Pomponi* æquitati convenire defendant, posteriorem vero priori præferant, quod æquitas rigori præferenda l. 8. C. de judiciis, cum sum-

mum jus, *Cicerone* autore lib. 1. offic. summa injuria fit & *Mynsingero* ad Inst. §. 23. de rer. div. inculcante, non superstitiose inhærendum sit juris subtilitatibus, quia plerumque sub autoritate juris stricti periculose erreretur. Vid. *Mozzius* ad Inst. §. 23. de rer. div. n. 14. & sqq. Prior sententia cur rigori juris convenire dicatur, ratio hæc est. quod, dum flumen ex agro alveum facit, ager interit, adeoque etiam dominium (§. 352.): perit autem res domino suo (§. 356.). Jure alluvionis alveus juxta placita *Jstorum Romanorum* pertinet ad eos, qui prædia vicina possident. Quoniam itaque prior possessor nec jure dominii, nec jure alluvionis alveum a fluvio iterum derelictum prætereundum potest, stricto jure ipsius esse posse negatur. *Posterior* videtur ideo æquior, quia prior possessor damnum habet, vicinus lucrum captat & ex alterius damno locupletari videtur, consequenter illi potius de vitando damno, quam huic de lucro captando prospiciendum. Nos rigorem juris cum æquitate in concordiam revocavimus, dum ex ipsa dominii notione deduximus quod æquitati convenientius censetur. Per nostras nimirum demonstrationes liquet, quod jus strictum vult idem esse, quod suadet æquitas, modo in distinguendis iis, quæ diversa sunt, tuum non desiderari patiaris acumen. Pervidisse hujus aliquid videtur *Wesembecius*, qui priorem possessorem tanquam in re amissa dominium retinere sentit, quamdiu spes recuperandi adhuc superest. Novus enim alveus, quem fecit flumen ex agro tuo, pro re amissa haberi potest, cujus recuperandi spes adhuc superest, quatenus flumen eum dereliquere potest, ut, qui fuerat alveus, rursus fiat ager. Dominium adeo in agro tuo, qui alveus factus est, retinetur, quatenus alveus fundus, qui ad pristinam agri speciem reverti potest. Videmus itaque subtilitates nostras a mente *Jstorum acutiporum* non abhorre.

Si flumen alveum suum in universum derelinquens ex agro An prior tuo novum sibi fecerit alveum, & ripa fuerint pars agri tui agri, possessor; ex quod per alluvionem ripa adjicitur, tuum est. Dominium qua alveus enim in alveo retines, quatenus est fundus, qui ad speciem agri reverti potest, quemadmodum ex demonstratibus jus al- tione superiori elucescit (§. 377.). Enimvero si flumen paulatim recedendo per alluvionem aliquid adjicit ripæ, quæ fuit pars agri tui; fundum in speciem agri restituit. Quamobrem quod per alluvionem adjicitur ripæ, quæ fuerat pars agri tui a flumine occupati, tuum esse debet.

Non ignoro, jure Digestorum distingui, utrum fluvius uno impetu pristinum alveum repetat & novum derelinquat, an vero paulatim recedendo alluvionem faciat, nec nisi in priori casu alveum derelictum ad priorem domini- nium reverti, jus vero alluvionis vicinæ prædia possidentibus concedi. Enimvero posterius non minus æquitati repugnat, quam prius & siquidem alveum spectes tan- quam fundum, qui ad pristinam speciem reverti potest, non minus rigori juris convenit, ut ager per partes resti- tutus tuus sit, quam si totus uno actu restituatur. Si rem amisisti, non solum tota tua manet quamdiu recuperandi spes superest, sed etiam quælibet ejus pars, quæ recupera- ri potest, tua adhuc est. Neque hic obstat, quod novum quid, non tuum esse videatur quod per alluvionem adji- cit flumen. Etenim ubi integrum alveum uno impetu dere- linquit, non tibi restituitur fundus tuus, qualis erat ante, quam a fluvio occuparetur, sed vi fluminis immutatus. Pars igitur fundi immutati per alluvionem & in pristinum statum agri restituta, quemadmodum totus restituitur dere- lictione, cur tua non esse debeat ratio nulla est. Sufficit in utro- que casu, quod erat alveus nunc esse agrum, ubi alveus esse desit.

defiit. Dominium vero a te retinetur, quatenus ad speciem agri revertitur alveus, non quatenus ager præcise talis restituitur, qualis fuerat antea. Ceterum ex præsentis propositione & ejus inprimis demonstratione etiam intelligitur, quid per alluvionem unicuique restitatur, si alveus ex plurium agris fuerit factus: cujuslibet nimirum est id, quod per alluvionem adjicitur eo in loco, ubi erat ager ipsius.

§. 381.

Quando alveus novus pleno jure ejus, cujus flumen est. Si flumen alveum fecit ex agro tuo, tu vero alveum qua fundum, qui ad pristinam speciem reverti potest, derelinquis; alveus pleno jure ejus fit, cujus est flumen. Quod si enim alveum, quem fecit flumen ex agro tuo, qua fundum, qui ad pristinam speciem reverti potest, derelinquis, in eo etiam qua fundo, qui ad pristinam speciem reverti potest, dominium tuum prorsus interit (§. 250.). Quoniam igitur cessat ratio, cur alveus spectetur tanquam fundus, qui ad pristinam speciem reverti potest; alveus nunc nude spectatur tanquam alveus, consequenter pleno jure ejus fit, cujus fluvius est (§. 377.).

Non est, quod excipias, alveum semper considerari posse tanquam fundum, qui ad speciem pristinam reverti potest, consequenter cum etiam jura occupando dominio subijci possint (§. 217.), ubi a domino derelinquitur dominium, quod in alveo qua fundo ad pristinam speciem revertente habet, id ab alio occupari posse, nec opus esse ut consolidetur cum dominio alvei qua alvei. Enimvero dominium occupando querendum in alveo qua fundo ad pristinam speciem reversuro non differret a jure occupandi alveum derelictum, aut quod per alluvionem adjicitur. Quoniam igitur huic juri locus est, si alveus, fuerit tuus

(S)

De dominio & modo idem acquirendi origin. 321

(§. 174.); quam primum jus alterius, in eo qua fundo ad speciem agri reversuro derelictione extinguitur (§. 251.), nil amplius obstat, quo minus alveus jure pleno tuus fit.

§. 382.

Quemadmodum aqua continuo fluens intra alveum *Flumen*, *lacus* vocatur; ita quæ non fluit, si perpetua fuerit, *Lacus*; cuius & *stagnum* si non fuerit perpetua, *stagnum* dicitur. *Aqua* autem dicitur *perpetua*, quatenus non certo tantummodo anni tempore, sed potius quolibet fundum, quem occupat, tegit.

Perpetuitati igitur non obstat, quod etiam lacus subinde exarefeat non minus, quam stagna.

§. 383.

Quando lacus & stagna crescunt vel decrescunt, nil hinc de vicinis fundis accedit, vel accedit vicinis fundis; sed quod suum erat, quilibet vicinis obtinet. Lacus enim & stagna suos habent limites, quibus a fundis vicinis dirimuntur. Quamvis adeo nunc crescunt, nulla tamen ratio est, cur dominium ejus, cuius lacus vel stagnum est, vel etiam vicinorum propter hanc inconstantiam ultra suos limites protendi, vel intra arctiores contractari debeat. Quin potius unusquisque dominium retinet in fundo suo, quousque limites ipsius pertingunt. Quamobrem patet, quando lacus & stagna crescunt, nihil hinc decedere, vel accedere vicinis fundis; sed quod suum erat, quemlibet retinere.

Ita ob eandem rationem sentiunt *Callistratus* l. 12. ff. de acq. rer. dom. & *Alfemus* l. 24. de acq. pluv. Ille enim disertè ait, in lacubus & stagnis jus alluvionis non agnoscitur, licet interdum crescant, interdum decrescant, quia suos retinent terminos. Et hic negat, ideo quia crescunt

(*Wolfii Jur. Nat. Pars II.*) Ss &

& decrescunt, in iis accessionis vel decessionis rationem habendam esse. Si nostra in jure alluvionis principia sumantur, nihil ea quoad præsentem propositionem difficultatem facessunt: per ea enim tamdiu unusquisque in re sua jus, quod habet, retinet, quamdiu nulla necessitas urget, ut id amittat. Ast qui principia Juris Romani probant, quibus jus alluvionis superstructum; illis dubium videri poterat, cur stricto jure jus alluvionis non etiam obtinere debeat in lacubus & stagnis. Sed tanti non est, ut de hoc dicamus differrius.

§. 384.

*Inundatio
quid sit.*

Inundatio dicitur, quando flumen extra ripas defluens fundos vicinos operit.

Deest vocabulum commodum, quo hoc naturæ factum tanquam per genus definiiri possit. Non vero opus est, ut rigori Logicæ in definiendo inhæreamus, ubi vocabula defunct, quibus genera indigitari possunt. Sufficit terminos ita explicari, ut satis intelligatur, quid per eos denotetur.

§. 385.

De inundatione.

Si ager tuus totus fuerit inundatus; dominium in eo retines; nec, si inundatio per longum tempus, veluti per plures annos duret, fundus tuus esse desinit, quamdiu eum non derelinquis. Communiter inundatio non diu durat, sed quo impetu venit aqua, iterum recedit. Quamobrem cum nemo velle præsumatur, agrum inundatum non esse suum, quem mox in pristinum statum restitutum iri novit, quod vero tuum est te invito. tuum esse non desinit (§. 338.); quin dominium in agro inundato retines extra omnem dubitationis aleam positum. Quod erat unum.

Quod si inundatio per longum tempus, veluti per plu-

plures annos, daret, eadem adhuc ratio subsistit, quod tuum esse non desinat te nolente, quod tuum est (§. 338.). Dominium igitur in fundo retines, quamdiu volueris. Quoniam tamen jus derelinquendi tibi competit (§. 256.), quamprimum vero fundum derelinquis, ejus dominus esse definis (§. 250.); si inundatio per plures annos daret, non ante fundus tuus esse definit, quam eum derelinquis.
Quod erat alterum.

Inundationem nihil mutare in dominio ea de causa pronunciat Imperator §. 24. Inst. de acq. rer. dom. quod speciem fundi commutat. Hinc inferunt Doctores, si inundatio diu daret, tunc idem quod de alveo dicendum, quia species fundi mutatur. Recte hoc *Grotius* lib. 2. c. 8. §. 10. negat qui ne quidem juxta principia Jertorum Romanorum hoc concedi posse contendit. Nam ut maxime (ipsa viri summi verba recito) summa pars agri in arenam dissolvatur, manet tamen solida pars fundi inferior & ut de qualitate quid mutet, substantiam non mutat. Principiis vero, quibus nos usi sumus, in adstruendo jure alluvionis, id prorsus repugnat, quemadmodum ipsa propositionis presentis loquitur demonstratio. Ceterum quamdiu durat inundatio, fundus aqua reclusus omnem usum amittit, quem antea habebat. Quamobrem ubi perpetuo duratura videtur, fieri omnino potest, ut dominus eum non amplius suum esse velit, consequenter eum derelinquat (§. 249.), non impossibile est.

§. 386.

Si res aliena, quæ rei tuæ accedit, absque rerum detrimento ab eo separari possit, ea manet domini sui. Etenim si res nis artificialis, quæ rei tuæ accedit, ab ea absque rerum detrimento separari possit, in eo statu est, ut dominus eam re-
Jus accessio-
lis, si res ali-
ena separari
cupere possit.

cuperare queat. Quoniam itaque quod suum est ipso nolente alterius fieri nequit (§. 339.); si res aliena, quæ rei tuæ accedit, ab ea absque rerum detrimento separari possit, manet domini sui.

Nos vocabulum accessionis sumimus in significato strictiori superius, quam in Jure civili communiter accipitur (§. 348.); ita ut accessio artificialis nobis sit, quæ nomine speciali *Adjunctio* appellatur. Non tamen significatus strictior abhorret ab usu Jætorum Romanorum, neque enim solum significatus strictior occurrit in Rubrica §. 26. Inst. de acq. rer. dom. verum etiam in Digestis l. 19. de aur. & arg. leg. quemadmodum supra jam annotavimus (not. §. 348.).

§. 387.

Casus particulares.

Quoniam gemma ab annulo, cui inclusa; purpura a vestimento, cui affuta, absque detrimento separari potest; *gemma tua alieno annulo inclusa & purpura tua alieno vestimento affuta tua manet.*

Hinc facile patet, possessorem annuli ad hoc teneri, ut gemmam exemptam tibi restituat, & possessorem vestimenti obligari ad purpuram separatam tibi reddendam. Casus plures particulares cumulari superfluum foret.

§. 388.

Jus accessionis artificia- separari non possit, erit res principalis cum accessoria communis lis, si res se-prorata, nisi rem, qua alteri accessit, alterius fieri velis. Quoparari non possit. niam res tuæ, quæ rei alienæ accedit, absque rerum detrimento separari nequit *per hypoth.* fieri non potest, ut unusquisque retineat, quod suum est. Quoniam tamen quod tuum est, te invito, alterius fieri nequit (§. 338.); nec dici potest, quod ideo fiat ejus, cujus rei accessit, quia
ab

ab eadem separari nequit. Quamobrem cum uterque dominium retineat in eo, quod suum est, res principalis cum accessoria pro rata communis esse debet, nisi tu rem tuam, quæ alteri accessit, alterius esse velis.

Dantur omnino rationes, quibus quis permoveri potest, ut res sua, postquam alteri ita accessit, ut absque detrimento ab eadem separari non possit, suam esse nolit, consequenter cur malit pretium ejus sibi restitui, quam rem communem habere, præsertim cum de re communi postea transigendum sit, ut negotium habeat exitum. *Grotius* itaque non male judicat, lege civili determinari posse, cuius esse debeat, ut negotia facilius habeant exitum: id quod suo loco ostendemus. Quamobrem quod nonnulli etiam in Jure naturali distinguunt, quænam rerum, quarum una alteri accessit, sit præstantior altera, & dominium ei adjudicent, cujus res ob raritatem, affectionem, operas, curam & culturam majus pretium admittat, id naturale non est, cum ex notione domini minime sequatur, sed civile, quippe non alio fine inventum, quam ut negotium faciliorem habere possit exitum. Quid juri naturali conveniat de communi dividendo, quando communio subsistere nequit, aut rem communem habere non lubet; suo loco inquiremus. Ceterum ex iis, quæ demonstrata modo sunt, liquet jus accessionis artificialis, si res quæ accessit absque detrimento separari nequit, non differre a jure specificationis (§. 340.).

§. 389.

Quoniam purpura aliena vestimento tuo intexta *Intextura* ab eo separari nequit absque detrimento: *si quis alienam jus. purpuram vestimento suo intexuerit, vestimentum hoc cum domino purpura pro rata commune habebit* (§. 388.).

Hoc casu utitur Imperator §. 26. Inst. de acq. rer. dom. ad illustrandum jus accessionis. Quando autem purpuram

vestimento cedere statuit tanquam accessorium rei principali; id omnino civile est. Jure enim Romanorum: *Accessorium sequitur suum principale*, cum hoc jure non attendendum sit, quodnam sit pretiosius, sed quid alteri accedat l. 19. ff. de aur. arg. leg. Qua de causa etiam imperator intextura purpuræ jus accessionis declarat, quemadmodum verba textus satis innuunt.

§. 390.

Quale sit jus, si quis rem sua rem suam reficiat.

Similiter quia tabula tua, qua quis navem fixam reficit, ab eo separari nequit, ut integram recipias, qualis antea fuerat, nec sine detrimento navis; si quis tabula aliena navem suam reficiat, erit navis pro rata communis (§. 388.).

Monuimus jam superius cum Grotio (not. §. 340.), nihil absurdi in eo esse, ut, qui pro parte dominus est, vel pro millesima aut quacunque alia parte adhuc minor dominus sit. Sane qui in casu separationis difficilis aut dominis rerum inutilis ac parum proficuae statuunt rem principalem cum suo accessorio alterutri adjudicandam esse, communionem tacite supponunt. Ubi ergo porro inquirunt, cuiam ea adjudicanda sit, non aliud agunt, quam ut definiant, quid fieri conveniat, si in communium divisione res, quæ dividenda erat, divisionem non admittat.

§. 391.

Mala fides quatenus spectanda.

Si quis mala fide rem alienam suæ adjungit; domino hujus injuriam facit. Ostenditur eodem modo, quo idem supra de specificatione demonstravimus (§. 342.).

In accessione aut, si mavis, adjunctione non spectandam esse malam fidem, contendunt Doctores Juris, rationes vero, quas afferunt, nullius sunt momenti. Vid. *Manzius* ad §. 27. Inst. de rex. div. n. 7. Enimvero cum ipsi domino

domino rei principalis tribuant dominium accessorii, quando dicunt in adjunctione non rationem habendam esse male fidei, hoc tantummodo volunt, malam fidem minime obstare, quo minus accessorium cedat rei principali, quemadmodum nec nos admittimus, malam fidem in jure accessionis seu adjunctionis quicquam immutare (§. 388.). Propterea tamen iidem minime negant, mala fide rem alienam suæ adjungentem domino ejus injuriam facere, consequenter de injuria facta teneri.

§. 392.

Confusio dicitur, quando duorum vel plurium dominorum materiæ liquidæ aut liquefactæ invicem miscentur, *Confusio* ut prodeat massa quædam ex utraque mixta. *quid dicatur.*

E. gr. Ponamus vinum generosum cum vino ignobiliori misceri, ut prodeat vinum quoddam mixtum. Vina hæc confundi dicuntur. Quoniam vero in jure hæc confusio tantummodo consideratur, quatenus materiæ, quæ confunduntur, diversum dominorum existunt; ideo in definitione additur materias confundendas duorum dominorum esse debere: id quod ex definitione exulare debet, siquidem in Physica tantummodo adhibetur. Addunt quoque nonnulli, mixtione non prodire debere novam speciem, propterea quod jus specificationis diversum est a jure confusionis in Jure Romano. Enimvero cum in jure naturali idem sit jus specificationis & confusionis, quemadmodum mox patebit; parum refert, utrum duæ materiæ invicem mixtæ novam faciant speciem, nec ne. Quando aurum & argentum invicem permiscentur, ut in unam conflantur massam, perinde confunduntur, ac si argentum tuum cum argento alterius confundatur. Mixtum ex auro & argento nova est species, quam electrum dicunt. Quamobrem hæc mixto ad specificationem referri debet, non ad confusionem. Nobis vero perinde est, sive ad specificationem

nem, five ad confusionem referas. Mixtum quando novam constituit speciem, nemo non videt ex duabus materiis novam fieri speciem earum confusione, consequenter si opus sit confusionem a specificatione distingui, per ipsam definitionem specificationis hoc manifestum esse, ut adeo necesse non sit in definitione confusionis addi, mixtum non esse debere novam speciem.

§. 393.

*Commixtio
quid sit.*

Commixtio dicitur, quando arida, & solida corpora duorum vel plurium dominorum ita permiscetur, ut, quæ unius sunt, distincta quidem maneat, ab iis, quæ sunt alterius, omnia tamen simul totum quoddam constituent, quod *totum per aggregationem* appellarunt Scholastici.

Ita frumentum tuum commiscetur frumento alterius, cum singula quidem grana frumenti tui distincta maneat a singulis granis frumenti alterius, nequaquam vero illa cum his in unum coalescant, omnia tamen grana simul sumta acervum unum frumenti constituent. Idem dicendum est de ovibus unum gregem constituentibus. Sæpe in Jure Romano confusionem pro commixtione & vice versa poni post alios adnotavit *Manzius* ad §. 29. Inst. de rer. div. ut adeo contra mentem Jstorum Romanorum confusionem a commixtione distingui arbitretur *Huberus* ad tit. de rer. div. n. 45.

§. 394.

*Jus confu-
sionis & com-
mixtionis.*

Si res duorum vel plurium dominorum confunduntur, vel qua sine detrimento separari nequeunt commiscetur; confusa vel commixta communes fiunt pro rata & quanta pars unicuique debetur, ex quantitate & qualitate ejus, quod ante habuerat, estimandum. Quodsi vero qua commiscetur a se invicem absque detrimento separari possunt, unusquisque retinet, quod suum est.

Quodsi

Quodsi enim res confunduntur, ita invicem miscentur, ut a se invicem aut prorsus non, aut saltem non sine detrimento separari possint (§. 392.). Quamobrem si res duorum vel plurium dominorum confunduntur, fieri non potest, ut unusquisque recipiat quod suum est. Quoniam tamen quod tuum est absque voluntate tua fieri non potest alterius (§. 338.); quilibet in eo, quod suum erat, dominium retinet, consequenter quod per confusionem prodit mixtum commune pro rata erit. *Quod erat primum.*

Quodsi quae commiscentur absque detrimento a se invicem separari nequeunt, patet ut ante, res commixtas pro rata communes esse debere. *Quod erat secundum.*

Quoniam vero quae confunduntur, vel commiscentur, si vel maxime fuerint eiusdem speciei, vel generis, ut eandem admittant mensuram, non tamen sunt ejusdem bonitatis. Ita in commixtione frumentum unum frumento alterius melius est & in confusione vinum unum generosius vino alterius. Rata igitur determinanda est ex quantitate & qualitate eius, quod unusquisque ante habuerat, quam res confunderentur, vel commiscerentur. *Quod erat tertium.*

Quodsi quae commiscentur a se invicem absque detrimento separari possunt, unusquisque facta separatione quod suum est recipere potest. Quamobrem cum unusquisque dominium in eo, quod suum est, retineat (§. 338.), nec quiquam obstet, quo minus idem recipiat *per demonstrata*; unusquisque suum recipere debet. *Quod erat quartum.*

Communione in confusione quoque agnoscit Jus Romanum rationem naturalem securum. Cumque communi
(*Wolfii Jur. Nat. Pars II.*) T t nioni

nioni locus sit, five res dominorum voluntate, five unius tantum voluntate & facto confundantur & commisceantur, non opus est ut hi casus a se invicem distinguantur, quemadmodum fecit Imperator §. 27. Inst. de rer. div. In commixtione communionem non admittit Jus Romanum, si casu mixtio facta vel sine tua voluntate, quia singula corpora in sua substantia durant, non vero in unam massam coeunt, quemadmodum in confusione, nec speciem mutant, quemadmodum in specificatione. Enimvero cum in confusione communitio obtineat, quia quae invicem permixta fuerunt a nobis separari nequeunt, vel saltem sine detrimento separari non possunt, ut unusquisque recipiat quod suum est; quando eadem ratio obtinet in commixtione, idem quoque jus obtinere debet. Hinc cum in specificatione species habeatur pro re, quae a materia separari nequit, ut conferuetur; jus specificationis differre nequit a jure confusions, prout supra a nobis demonstratum (§. 340.). Quemadmodum vero aliquoties jam monuimus, ita non sine ratione denuo inculcamus nos in praesenti jura non considerare nisi quatenus in statu naturali obtinent, hoc est, suas habent rationes naturales, veluti in praesenti negotio ex ipsa rerum natura & notione dominii consequuntur. Sed cum in statu civili ratio impinis habenda sit exitus negotiorum; altioris omnino indaginis est, quantum valeat Jus Romanum: quod cum dijudicandum sit ex principiis theoriae naturalis legum civilium, hic loci doceri nec potest, nec debet.

§. 395.

*Ferruminatio
& Adplumbatura quid
sit.*

Ferruminatio est adjunctio, qua metalla ejusdem generis, formata, vel non formata, nulla alia materia interveniente consolidantur. Ast *Adplumbatura* dicitur adjunctio, qua duae ejusdem diversi generis res mediante alia quadam ab ipsis diversa materia coagmentantur.

Si fer-

Si ferrum ferro jungitur contusione, junctura hæc dicitur ferraminatio; si vero vasi figulino jungitur operculum argenteum, aut asser asseri glutine, junctura adplumbatura vocatur. Quamvis enim etymologia vocum earum significatum multum restringere videatur, usus tamen loquendi eundem extendit, prouti ex definitionibus liquet.

§. 396.

Si qua per ferruminationem aut adplumbaturam junguntur Jus ferrumina se invicem sine detrimento separari possunt, uniuscujusque maminationis nec quod suum est, in casu opposito res principalis cum accessorio & Adplumbaturam erit communis prorata. Ostenditur eodem modo, quo idem *batura.* supra de accessione vel adjunctione in genere demonstravimus (§. 386. 388.).

In quo jus Romanum a propositione præsentis abit l. 27. ff. de acq. rer. dom. & l. 23. de R. V. id civile est: quemadmodum in antecedentibus satis superque inculcavimus.

§. 397.

Postquam homines certas terræ portiones dominio *Solum quid* suo subjecerunt, ut in ea ædificia exstruerent eandemque *sit:* colerent ac variis usibus suis aptarent, pro diversitate usus diversa quoque portionibus istis imposuerunt nomina, qualia apud Jctos Romanos occurrunt Fundus, Ager, Area, Solum. *Solum* vocabulum Jctis proprium appellat *Seneca* lib. II. Natur. Quæst. Dicitur autem ita, quatenus homines & res alias sustinet. Et in hoc significato vocabulo isto etiam nos utemur. Lingua vernacula in genere eodem sensu partem Telluris, quæ Terra vocatur in oppositione ad aquas, dicimus den *Erdboden*, quatenus vero tantummodo spectantur ejus certæ quædam portiones, den *Boden*, ita *solum meum* dicimus *meinen Boden*.

Et si vocabulorum significatus arbitrarius sit, adeoque a Philo-
 a Philosopho tribui possit, qualis commodus visus fuerit:
 non tamen consultum duximus a significato eo recedere,
 qui in Jure Romano obtinet, quantum patitur vagus signi-
 ficatus, qui subinde in isto Jure occurrit. In Jure pri-
 mum Naturæ fixus quidam & sufficienter determi-
 natus quiritur significatus. Ceterum eum, quæ diximus in Jure
 Romano obtinere, probari potest ex l. 32. ff. de contr. em-
 §. 29. & sqq. Inst. de rer. div. & ll. al. Hic vero voca-
 buli significatus postea in causa fuit, ut per translationem
 mare navium, aer avium, cælum stellarum solum dica-
 tur, veluti dum *Ovidius* canit: *Astra tenent cælestis solum*

§. 398.

Ædes & *vil-*
la quid sint. *Ædificia* in urbe Jæti Romani *Ædes*; rure autem *Vil-*
las appellant. Diserte enim *Florentinus* l. 211. de V. S. In
 usu, inquit, urbana ædificia *Ædes*; rustica villæ dicuntur.

Villarum nomine *Vitruvius* etiam omne ædificium rusti-
 cum designat lib. 6. c. 9. & *Columella* lib. 1. c. 6. villam di-
 vidit in tres partes, urbanam, rusticam & fructuariam: sed
 ea minutim persequi non est hujus loci.

§. 399.

Area, *Ager*,
fundus quid
 sit. *Florentinus* l. 212. de V. S. *Locus*, inquit, sine ædifi-
 cio in urbe *Area*, rure autem *Ager* appellatur & ager cum
 ædificio *Fundus* dicitur. Hæc tamen differentia nec in Ju-
 re Romano perpetuo attenditur, quin potius vocabula ager
 & fundus promiscue usurpantur, immo fundus etiam dici-
 tur subinde de loco in urbe. *Connanus* lib. 4. c. 3. n. 7. *Em-*
dum generis nomen esse ait, & species sub se habere arbu-
 stum, vineam, hortum, pratium, aruum, villam. Ap-
 pellatio generalis ad ipsam quoque urbem extensa nobis
 maxime

maxime placet, cum ea ad omnes Autores promiscue intelligendos faciat & omnem in intelligendo ambiguitatem tollat, ut adeo etiam inter species fundi referatur area. Hoc significatu generali vernaculo idiomate fundum cum solo conjungentes dicimus Grund und Boden; Agrum autem, quatenus denotat rure omnem locum sine ædificio, Land & Aream den Platz: quod tamen vocabulum etiam ~~non~~ usurpatur de loco, in quo ædificium extrui potest.

Non jam inquirimus, quid arbutum proprie appellarint Romani & quænam hortorum sint species: neque enim hæc usum aliquem habent in tractatione præsentis.

§. 400.

Superficies dicitur, quicquid supra solum existit eidem- *Superficies* que coheret. Ita plantæ, vites arbores dicuntur superficies *quid sit.* l. 1. ff. de ferv. præd. rust. Gaji Inst. lib. 2. tit. 1. §. 4. & domus superficies appellatur l. 1. 7. ff. de usufr.

§. 401.

Ædificatio est constructio ædificii cujuscunque tam ur- *Ædificatio* bani, quam rustici. Quatenus ædificium extruitur in solo, *quid sit.* vocatur etiam *Inædificatio.*

§. 402.

Si quis in solo suo ex aliena materia, vel in solo alieno ex sua materia ædificet; ædificium domini materia ac soli commune erit *Jus ædificatio-* *pro rata ejus, quod ante suum fuerat, nisi ædificium mobile sit.* *tionis.* Et enim cum ædificium ex solo & superficie tanquam partibus constet, eum solo imitatur, quod eidem inædificatur; si soli ac superficiem fuerint diversi domini, cum nemini dominium suum auferri invito possit (§. 338.), quilibet domini-

minium in eo, quod suum est, retinet. Quoniam tamen superficies sine solo existere nequit, & solum nullius usus est domino, quamdiu superficies non auferitur; si ædificium non fuerit mobile, ut de loco in locum moveri possit (§. 148.), pro rata quod uniuscuiusque fuerat communitate erit ædificium: at si mobile fuerit, cum quilibet retinere possit, quod suum est, dominus soli solum, dominus vero superficiem superficiem retinet.

Jus Romanorum superficiem considerat tanquam accessorium fundi, consequenter cum eodem jure accessorium sequatur suum principale, ædificium solo cedit, §. 29. 30. Inst. de rer. div. Recte autem Grotius lib. 2. c. 8. §. 22. hoc pro civili habet & communionem juris naturalis facit. Quod si quis ex aliena materia in solo suo ædificet, superficies species est & ædificii constructio ad specificationem referenda (§. 339.). Enimvero cum jure naturali species quoque communis sit (§. 340.); nullam hæc differentia in ipso jure mutationem facit, ut adeo opus non sit duos istos casus a se invicem distingui, quemadmodum in Jure Romano intuitu materię sit, quæ ædificantis vel propria, vel aliena.

§. 403.

*Plantatio
quid sit.*

Plantatio dicitur, qua planta solo immittitur, ut radices in eo agat & inde nutrimentum capiat.

Sumitur hic vocabulum plantæ, quemadmodum etiam Physicis solenne est, in significato latiori pro omni vegetabili, quocumque tandem nomine veniat. Unde plantatio intelligitur de arboribus, fruticibus, herbis, oleribus, quæ juniores ex solo uno in alium translatae ibidem radices agere & crescere solent.

§. 404.

Satio dicitur, quando semen terræ committitur, ut *Satio* quid plantæ inde progerminent. Unde significatu strictiori potissimum intelligitur de semine agris commisso.

§. 405.

Si alienam plantam in solo tuo posueris, vel plantam tuam in solo alieno, antequam radices egerit, in casu primo ejus manet, si cujus ante fuerat, in posteriori autem manet tua. Idem juris planta salva erit, in utroque casu, si planta, etiam postquam radices egerit, citra metuendum interitum tolli potest. Etenim si planta & solum fuerit diversorum dominorum, cum nec cuiquam invito dominium auferri possit, ut quod suum erat ipso nolente fiat alterius (§. 338.), nec re, quæ est alterius, ipso invito pro suo arbitrio quis uti possit (§. 120. 136.); quamdiu planta salva tolli potest, adeoque quamdiu radices non egerit, ratio nulla est, cur vel dominus plantæ dominium amittat, vel dominus soli usum ejusdem excidat, quem facere poterat & voluerat. Quamobrem planta a domino tollenda & liber soli usus soli domino relinquendus. Quod si ergo alienam plantam in solo tuo posueris, vel plantam tuam in solo alieno, antequam radices egerit, aut si etiam, postquam radices egerit, citra metuendum interitum tolli potest, in casu primo ejus manet, cujus ante fuerat; in posteriori tua.

Dantur plantæ, quæ etiam si post plantationem jam radices egerunt, hoc tamen non obstante, ex terra erui & alio in solo plantari possunt, si tantummodo caveatur, ne juniores radicum ramuli lædantur, five una cum terra, cum qua radices coaluerunt, eximantur: quod rerum hor-
tensium.

tenfium gnaris non ignotum. Dantur ex aduerfo plantæ aliæ, quorum repetita transplantatio nocet. Quid igitur conveniat, experientia magistra definiendum, ne lex naturæ male applicetur.

§. 406.

Jus plantationis, si in solo alieno, & postquam earadices egit, citra metuendum interiplanta salva tum tolli nequeat; erit planta communis pro rata ejus, quantum tolli nequit. valet planta, dum in solo ponitur, & nutrimentum, quod ex solo attrahit, ac impense, si quas cultura exigit. Ostenditur eodem prorsus modo, quo paulo ante communionem evicimus de ædificio in solo alieno extructo, vel in solo suo ex materia aliena (§. 402.).

Jus communionis tanquam naturale agnoscit *Grotius lib. 2. c. 8. §. 22.* Ast in diversum abit Jus Romanum, quod plantam tanquam accessorium solo tanquam rei principali cedere vult. Difficilis equidem videtur nutrimenti, quod ex solo attrahit planta, æstimatio; non tamen impossibilis existimari potest, cum constet quanti æstimetur usus soli certum plantarum istiusmodi numerum capientis alteri concedendus. Neque vero jam quæritur, num determinatio sit difficilis; sed num veritati consentanea: ubi vero discernendum, quid cujusvis sit, nemo non videt tuam esse plantam, quæ in terra ponitur, alterius vero, cuius solum est, in quo ponitur, nutrimentum plantæ, cui incrementum acceptum refertur, quatenus eo in loco alia planta crescere poterat eodem nutrimento. Phycis vero notum est, ut nutrimentum hoc faciat ad plantæ vegetationem non solo, sed ipsi plantæ, quæ in eo ponitur, deberi, ut adeo incrementum dici nequeat solius domini soli esse.

§. 407.

§. 407.

Si vicini arbor in fundum tuum radices egerit & ex his stolones nascuntur; stolones tui sunt. Nascuntur enim in fundo *sunt stolones;* tuo folius naturæ opera & arbore vicini illæsa ex terra erui *ex radicibus* & in alio quocunque loco poni possunt, ut in arbores cre- *arboris alien-* scant. Quoniam itaque sunt fructus soli tui (§. 958. *part. ne in fundo* J. Theol. nat.), jus vero fruendi tibi tanquam domino soli *suo nati.* competit (§. 136.), quin tui sint stolones dubitari nequit.

Non est quod excipias, stolones provenire ex radicibus alterius, adeoque non esse fructus soli tui. Etenim & radices tuæ sunt, quæ in fundo tuo crescant: fit ita quod a te succidi nequeant, quamdiu succisio arbori nocet, cum nemo alteri damnum dare debeat. Et si autem stolones nocent arbori, si numero præsertim copiosiores ad magnitudinem majorem excrescant, non tamen propterea in numerum rerum inutilium referuntur, quia ex iis arbores & frutices educari possunt multo breviori tempore, quam ex seminibus. Sane rosa, ribes, crispa, uva frutices in hortis communes non aliter, quam per stolones propagantur. In arborum genere pruni imprimis stolones frequentis sunt usus, ex quibus per inoculationem mali Armeniæ educari solent. Similiter eodem fine mali cydoniæ stolonibus inseruntur gemmæ malorum hortensium & pyrorum.

§. 408.

Si herba vel ex radicibus intra terram longe lateque sparsa, vel cauliculis humi repentibus novellas herbas emittunt; rum emissa ex herba aliena emissa fundo tuo ingeruntur, tua sunt. sariarum. Quoniam eodem modo generantur quo stolones nascuntur in casu primo, in altero autem non absimili, seu in presenti negotio omnino æquipollente, stolones autem ex radicibus alienæ arboris in fundo tuo nati tui sunt (§. 407.);

(Wolfii Jur. Nat. Pars II.) Uu tuæ

turæ quoque esse debent herbæ, quæ ex herbæ alienæ radicibus intra terram excurrerentibus, vel cauliculis humi repentibus emissæ fundo tuo ingeruntur.

Exemplum casus prioris mentha, posterioris fragaria præbet. Neque existimandum est, herbas esse adeo viles, ut de iure in iis nullæ metuendæ sint lites, ubi enim de iure quæstio est, quantitatis pretii nulla habetur ratio in iure naturali: secus se res habent in iure civili, quod communis utilitatis gratia transactionem subinde facit necessariam eamque libertati naturali subducit: de quo disertius dicemus suo loco.

§. 409.

Spatium intra ærem quatenus in dominio sit. Cujus est solum, ejusdem quoque est spatium eidem perpendiculariter imminens, quousque a superficie aliqua occupari potest. Quoniam enim superficies supra solum existit (§. 400.) & ab eodem sustinetur (§. 397.), adeoque sine hoc existere nequit solum propter superficiem dominio subijcitur (§. 211.). Enimvero superficies omnis certum intra ærem solo imminens spatium occupat. Quamobrem qui dominio suo solum subijcit, eidem quoque subijcit omne spatium intra ærem eidem perpendiculariter imminens, propterea quod quæ solo sustentur, juxta lineam perpendicularem eidem inniuntur. Cujus ergo solum est, ejusdem quoque spatium est eidem perpendiculariter imminens, quousque a superficie aliqua occupari potest.

Equidem aer dominio subijci nequit (§. 208.), sed communis manere debet, etiamsi fundi dominio subijcatur (§. 209.); non tamen hinc sequitur, quod spatium intra ærem, quod fundo imminet, in dominio esse nequeat: si enim solum spatium intra ærem, quod solo tuo imminet, non esset tuum; nec ædificium in solo tuo extruere liceret. Hoc

enim extracto, usu illius spatii excludis ceteros omnes: id ~~quod~~ non nisi domini est (§. 120.). Quod vero nullis limitibus terminetur hoc spatium versus superiora, sed eo usque tuum sit, quousque superficies tua exurgit, vel exinde patet, quod sine solo superficiem sustentante spatium intra aërem nullius usus sit. Vulgo non attenditur dominium spatiorum intra aërem; patebit tamen suo loco multis questionibus absque hoc dominio definiri non posse.

§. 410.

Quoniam Domino competit jus utendi (§. 136.), *Quamvis* adeoque etiam jus disponendi de quolibet rei suæ usu (§. *dominii ha-* 135.); *domini soli est pro arbitrio suo disponere, quemnam spatii jus conse-* *intra atmospheram fundo suo perpendiculariter imminentis usum* *quantur.* *facere velit* (§. 409.): cumque hoc jure excludat ceteros omnes (§. 120.), eidemque competat jus non patiendi, ut quis alius se invito ullum faciat spatii sui usum (§. 121.); *nec ferre is debet, ut quis usum illius spatii se invito faciat, vel quem ipse facere poterat, eum sibi arroget.*

Non aliter de spatio intra atmospheram, quod fundo tuo imminet, ratiocinandum, quam de ipso fundo. Quemadmodum itaque usus, quem habet lumen solis directum, ros, pluvia, aër, quatenus fundum tuum contingit, ad te pertinet, non ad alium; ita similiter *usus luminis solaris directi*, seu radiorum solarium, *oris, pluvia, aëris, venti*; *que in isto atmosphaera spatio esse potest, quod solo tuo imminet, ad te pertinet, non ad alium.* Quemadmodum invito domino non licet ingredi fundum ipsius; ita nec in spatio atmosphaerae fundo ejusdem imminente linteamina madida eodem invito ficcare darur; sed sicuti ingressum, ita etiam linteaminum in isto spatio ficationem prohibere valet.

§. 411.

*Spatium at-
mosphari-
cum quid di-
catur.*

Spatium istud intra atmosphæram, quod perpendi-
culariter fundo cuidam imminet, *Spatium atmosphæricum* ap-
pellare lubet, sermone patrio den *Luft-Raum*. Quo-
niam itaque spatium solo perpendiculariter imminens ejus
est, ejus est solum, quousque ipsum superficies aliqua
occupare potest (§. 409.) *Spatium atmosphæricum tuum est,
quod fundo tuo perpendiculariter imminet.*

§. 412.

*Jus sublu-
candi arbo-
rem alie-
nam quanda-
m competat.*

*Si arbor vicini ramos suos per spatium atmosphæricum tuum
diffundit & rami obstant, quo minus ejus usum, quem vis, facere
possis; tibi competit jus sublucandi arborem.* Etenim tibi tan-
quam domino soli competit jus de spatii atmosphærici tui
usu disponere, quemnam facere velis, nec ferendum tibi
est, ut alium usum quendam ejus te invito sibi arroget (§.
420.). Quamobrem nec tibi ferendum, ut rami arboris
alienæ impediunt usum spatii atmosphærici tui, quem face-
re vis. Quod si ergo rami, quos arbor vicini per spatium
atmosphæricum tuum diffundit, usum istum impediunt, cum
impedimentum aliter non tollatur, nisi decidantur, tibi
jus sublucandi arborem competat necesse est.

Jus sublucandi arborem vicini agnoscit *Jus Wechbildi-
cium* art. 125. Nullum ex eo damnum sentit arbor, si vel
maxi rami me solo tuo imminentes succidantur, quale metu-
endum est, si planta, quæ radices egit in fundo tuo, nec
transplantationem denuo admittit, eruat.

§. 413.

*Cujusnam
sunt rami*

Rami arboris vicini fundo tuo imminentes tui sunt. Si
enim rami fundo tuo imminet, in spatio atmosphærico
tuo

mo existunt. Et quoniam ordinarie arbor quoque radices *fundo aliena* per fundum tuum spargit, ubi ramos per spatium atmo-*imminen-* sphericum tuum diffundit, & ex *Physicis* constat, ex radici-*tes.* bus per truncum succum nutritium advehi iis potissimum ramis, qui cum iisdem versus eandem partem siti sunt; iidem ex solo quoque tuo nutrimentum capiunt. Ostendemus autem in *Physicis*, in plantis nutriendis & vegetandis non minus usui esse rorem & pluviam in spatio tuo atmosphaerico, super ramos cadentem, immo ad eorum vegetacionem concurrere quoque aërem & ventum per atmosphaericum tuum spatium spirantem unam cum calore a radii soloribus ibidem excitato, quorum omnium usus ad te pertinet (*not. §. 410.*). Rami igitur ac inde quotannis prognati surculi assimilantur herbis, quas emissariæ alienæ fundo tuo ingerunt. Quamobrem cum hæ herbæ tuæ sint (§. 408.); rami etiam arboris vicini fundo tuo imminentes tui esse debent.

§. Dixi arbores, quæ ramos per spatium atmosphaericum tuum explicant, ordinarie quoque radices per fundum tuum spargere: id quod experientia consentaneum, quæ docemur, arbores perinde ac ramos quaquaversum radices emittere, nisi impediuntur. Sed hoc rarissime accidit, ut radices recta propagandæ retrocedere cogantur, non amplius in orbem, sed retrorsum porrectæ. Exemplum commemorat *Manzius* ad *Inst. §. 32. de rer. div. n. 25.* Succus nutritivus in radicibus potissimam ac foliis præparatur, ut adeo trunci, per quem ex radicibus in ramos ascendit, non magnopere habenda fit ratio.

§. 414.

Quoniam vicino tanquam domino arboris competit *An domini-* proprietas (§. 136.), adeoque jus pro arbitrio suo dispo-*um tuum ra-* nendi *morum ob-*

set, quom- nendi de ipsa ejus substantia (§. 135.); licet rami tui sint, nus arbor a qui fundo tuo imminet (§. 413.), hoc tamen obstante vicinus domino ca- arborem suam cadere potest, quando libuerit. darur.

Dominium ramorum fundo tuo imminetium dependens est a dominio arboris ac interim quando rami amplius vegetari nequeunt trunco sublato: quo facto liber tibi restituitur spatii tui atmosphaerici ac fundi usus ramorum in isto vegetatione artea impeditus: Ramorum tuorum interitus spectari debet instar interitus arborum, qui casui cuidam tibi inevitabili deberur.

§. 415.

Quia rami arboris vicini fundo tuo imminentes tui sunt (§. 413.), domino vero competit jus fructus percipiendi (§. 136.); si rami arboris vicini fundo tuo imminet, fructus, quos edunt, tui sunt.

Fructus ramorum fundo tuo imminetium cujasmam sint.

Consentit *Jus Weichbildicum* art. 125. item *Land-Statut* lib. 2. art. 52. In statuto ultrajectino Rubr. 27. art. 1. propendentes fructus communicantur, quod Batavis crebro in usu esse observat *Huberus* in Praelect. ad Inst. de rerum div. n. 41. Communionem suadere videntur, quae supra de jure plantationis demonstravimus (§. 406.), si scilicet rami in spatio tuo atmosphaerico vegetati spectentur tanquam planta aliena in solo posita. Vegetationem tamen, quam suo loco in Physicis explicaturi sumus, si intimius perspicias, rectius arbores ramos suos per spatium atmosphaericum tuum explicantes comparantur cum plantis, quae novellas plantas in fundum alienum emittunt unde fluit jus proprietatis (§. 413.). Ceterum proprietates etiam sequitur ex principiis Jectorum Romanorum, si rami spectentur tanquam accessorium spatii atmosphaerici, usque jus accessionis huic cedant. Illud tamen principum cum naturale non sit, sed ad facilius transigendum negotia tantummodo

De dominio & modo idem acquirendi origin. 343

modo inventum; hic considerari non meretur, ubi de jure naturæ quæstio est.

§. 416.

Arbor in confinio duorum fundorum posita pro rata communis est. Arbor enim in confinio duorum fundorum posita sit arbor in & truncum in communi confinio habet, & radices in utrumque fundum æqualiter agit, & ramos per spatia atmosphaerica utriusque fundo imminetia propagat, adeoque non minus solo & spatio atmosphaerico tuo vegetationem debet, quam solo & spatio atmosphaerico vicini. Tantumdem igitur rationis est, cur tua esse debeat quam cur vicini. Erit adeo communionis pro rata.

Communionem hoc in casu etiam agnoscit Jus Romanum §. 31. l. de rer. div. quamvis communionem extendere etiam videatur ad eum casum, quo arboris truncus totus non nisi in uno fundo existit. In eo tamen juxta nostra principia truncus totus ejus est, in cujus solo existit (§. 414.). Romani ad radices potissimum animum attendunt, cum ab iis unice vegetationem pendere existimaverint, aliter philosophaturi, si omnem vegetationis rationem intimius perspexissent. In Jure Saxonico (quod perperam a nonnullis pro Jure Germanico in genere venditur) quemadmodum ante vidimus (not. §. 412. & 415.), ramorum potius habetur ratio, quam radicum, non tam ex naturali ratione, quam sequi voluerunt J& Romani, quam ex civili, quod inde jus uniuscujusque facilius definiri possit.

§. 417.

Si quis semina in agro tuo sparserit; frumenta communia erant pro rata ejus, quod valent semina & cultura atque usus agri. Oportet eodem modo, quo supra communionem plantæ adstruximus in casu separationis aut impossibilis, aut cum metu interim conjunctæ (§. 406.). Qui

Qui jus Romanorum §. 32. I. de rer. div. secuti frumenta domino soli adjudicant cum onere præstandæ æstimationis seminum & impensarum in culturam factarum, quod civile est cum naturali confundunt. Civile etiam est, non naturale, si dominus soli messem ei, qui agrum suum negligenter consevit, pro justa pensione relinquere jubetur. Quid enim juri naturali conveniat, ex principiis de resarciendo damno dijudicandum, quemadmodum etiam ex superioribus jam satis patet, quid conveniat in casu malæ fidei, ne, quæ quodammodo eadem videntur, totius repeti necesse sit.

§. 418.

Jus Scripturae & Picturae. Si quis in chartis vel membranis tuis scripserit, v. gr. chartam, historiam, orationem, vel in tabula tua pinxerit; corpus in utroque casu pro rata erit commune. Cum enim tua sit charta, membrana vel tabula, scriptura vero ejus, qui scripsit, pictura illius, qui pinxit, nemini autem quod suum est invito auferri possit (§. 338.); nec tu propterea chartæ, vel membranæ, aut tabulæ dominus esse desinis, quia alter te incio ac invito in ea scripsit, vel pinxit, nec ideo alter scripturæ vel picturæ dominus esse desinit, quia scripsit in charta vel membrana tua, aut in tua pinxit tabula. Quoniam tamen impossibile est, ut literæ a charta vel membrana, pictura a tabula separetur, ut unusquisque recipiat quod suum est; corpus in utroque casu pro rata commune esse debet.

Juri communionis mirime obstare, si multo plus præfit in eo, quod unius est, quam in illo, quod est alterius, supra jam annotavimus, cum de specificatione ageremus (not. §. 340.). Absurdum inde tantummodo sequitur, si scriptura Jætorum Romanorum more consideretur tanquam

accessorium tabulæ. Cum enim quod accedit cedere debeat rei principali, operis dominus esse debet, cujus sunt chartæ aut membranæ, vel cujus est tabula: quod etsi Imperator admisit in scriptura, absurdum tamen agnovit in pictura, cum ridiculum pronunciet, picturam *Appellis* vel *Parrhasii* in accessionem vilissimæ tabulæ cedere §. 33. 34. Inst. de rer. div. In communionem autem nihil absurdi alicui dominium vel pro millesima, immo vel millionesima tantummodo parte. Quid vero æquitati naturali conveniat in tanta differentia, ubi de rei individua divisione agitur, suo loco disquiremus.

§. 419.

Res amissa dicitur, quæ eo, qui illam habet, in advertente in humum cadit & eodem abeunte ibidem relinquitur. *Res amissa* *quænam* *intelligentibus dominis, aut de curru auriga non intelligente cadunt.*

Per se apparet, res non amitti nisi mobiles (§. 148.). Et quamvis usus loquendi communis latior ferat, ut etiam res se moventes, quæ nobis non intelligentibus abierunt, nec redeunt, veluti canes, amisisse dicamus; proprie tamen terminus non usurpatur nisi de rebus mobilibus se non moventibus. Atque hic strictior significatus valet, cum de rebus se moventibus, quæ ex potestate nostra elabuntur, supra jam egerimus.

§. 420.

Res amissa manet ejus, cujus fuerat, seu cum re non amittitur dominium, quod quis in ea habet. Quoniam res amittitur, si non advertente domino aut eo, qui eandem habet, in humum cadit ac ibidem eodem abeunte relinquitur (§. 419.); ex eo, quod amittitur, minime sequitur, quod dominus

(*Wolffii Jur. Nat. Pars II.*)

X x

minus

minus eam nolit adhuc esse suam. Quamobrem cum dominium solo animo retineri possit (§. 258.); qui rem amittit, dominum in eadem retinet. Manet igitur res amissa, cujus fuerat (§. 124.).

Animum retenti dominiū satis prodit, qui rem amittit, dum eam quarit, vel inquit, quinam eandem invenerit, aut præmium pollicetur inventori, si eam attulerit.

§. 421.

An inventio rei amissa sit *Qui rem amissam invenit, ideo non efficitur dominus ejus.* Res enim amissa manet ejus, cujus fuerat (§. 420.). Quamobrem cum quod tuum est sine voluntate tua non possit fieri alterius (§. 338.); nec res amissa inventoris fieri potest, quia eam invenit, consequenter qui rem amissam invenit, ideo non efficitur ejus dominus (§. 124.).

§. 422.

An quod invenisti sit tuum. Patet adeo, tuum non esse, quod invenisti (§. 421.), sed alienum, etsi ignores cujusnam id sit (§. 146.); consequenter si rem, quam invenisti, vel quam invenit alius, detines tanquam tuam, te rem alienam possidere (§. 150.).

Quando in Jure Romano inventio refertur inter modos acquirendi, ea intelligitur de rebus, quæ nullius sunt, vel quia in nullius adhuc fuerunt dominio, veluti lapilli et gemmæ in littore maris, vel quod a domino fuerint derelictæ. Quando autem res amissæ pro derelictis haberi possint, ex sequentibus patebit.

§. 423.

Quando res amissa mala fide possidetur. Si nobis, quinam rem inventam amiserit, hoc tamen non obstat, si eam detines tanquam tuam; rem amissam mala fide possides. Quod si enim rem amissam detines tanquam tuam, live

five ipse, five alius eam invenerit, rem alienam possides (§. 422.). Quamobrem si nosti, quinam rem inventam amiserit, cum eadem manet ejus, cujus fuerat (§. 420.); si ipse dominus eam amisit, nosti cujusnam res, quam detines, sit, si vero ipse dominus eam non amiserit, ex eo rescire potes, quinam sit dominus. Sed mala fide rem possidet, qui novit, cujusnam ea sit (§. 153-159.). Ergo si nosti, quinam rem amiserit, hoc tamen non obstante eam detines tanquam tuam, rem amissam mala fide possides.

Potes rem inventam ab inventore accipere, quam inventam esse ab eo vel nosti, dum accipis, vel rescis postea, postquam accepisti, nec opus adeo est, ut qui possidet rem amissam ipse invenerit. Præsens itaque propositio intelligenda est de possessore rei amissæ, quomocunque tandem res ad ipsum pervenerit.

§. 424.

Si dominus rem amissam derelinquit, ea fit inventoris, Quando res quamdiu jus res derelictas occupandi in nullius dominio. Etenim amissa fiat si dominus rem amissam derelinquit, ejus dominium acquirat, qui eandem occupat (§. 252.). Quamobrem cum eam occupando suam facere possit, qui eadem indiget, adeoque qui voluerit, quamdiu jus occupandi res derelictas in nullius fuerit dominio (§. 253.); inventor vero, qui eam apprehendit, dum invenit, & suam esse quin velit, ubi a domino derelinquitur, dubitari nequit, eandem occupasse censendus est, ubi a domino derelinquitur (§. 174.); si dominus rem amissam derelinquit, ea fit inventoris, quamdiu jus res derelictas occupandi in nullius dominio fuerit.

Undenam constet, dominum rem amissam dereliquisse,
X x 2 suo

suo ostendemus loco, quando nimirum de derelictione praesumata agemus. Non omnia, quæ de rebus amissis tenenda sunt, hic loci demonstrari possunt, eo loco tradenda, ubi per antecedentia eadem demonstrare datur.

§. 425.

An re inventa uti liceat.

Re amissa, quam invenisti, uti non licet, quamdiu a domino non fuerit derelicta. Quamdiu enim dominus rem amissam non derelinquit, quam invenisti, ea non fit tua, sed ipsius manet (§. 420. 424.). Quamobrem cum dominus te excludat omni jure, quod ipsi in re, quam invenisti, competit (§. 120.), jus autem utendi in dominio contineatur (§. 136.); omni quoque rei usu te excludit. Quamdiu itaque res amissa, quam invenisti, a domino non fuerit derelicta, eadem uti tibi non licet.

Ostenditur etiam hoc modo. Quod invenisti, alienum est, etiamsi ignores, cujus nam id sit (§. 422.); nec fieri potest tuum, quamdiu dominus idem non derelinquit (§. 424.). Enimvero de re aliena nemo pro arbitrio suo disponere potest (§. 147.). Ergo nec de usu rei inventæ disponere potes, quamdiu eam non derelinquit dominus, consequenter re amissa, quam invenisti, uti non licet, quamdiu a domino non fuerit derelicta.

Cum rei omissæ dominus ignoretur, nisi præsens videris eum, dum amisit, videtur ea convenire cum thesauro, cujus dominus ignoratur (§. 328.), consequenter inter *ad hoc nota* referri debere videtur (§. 331.), quæ statim occupantis fiunt, quamdiu jus occupandi nemini fuerit proprium (§. 317.). Videris adeo tamdiu dominus rei inventæ esse, quamdiu certo non constat, quinam sit dominus, consequenter non repugnare videtur, ut re inventa tanquam tua utaris, quamdiu dominium non redit ad pristinum dominum.

minum. Enimvero non satis firmo nititur talo hæc argumentatio. Neque enim thesaurus intelligitur, nisi quando pro impossibili habetur, ut de domino constare possit (§. 329.). Ast rem amissam habere adhuc dominum, manifestum est, & eundem inquirendo detegi posse pro impossibili non habendum, quemadmodum suo loco disertius docebitur. Dominio itaque vel interemistico locus esse nequit nisi ex derelictione præsumta, de qua suo loco. De jure naturali non ratiocinandum, nisi ex notionibus rerum, ut unus sit omnium concentus.

§. 426.

Quoniam inventor re, quam invenit, ne quidem uti *Quid juris* potest, quamdiu a domino derelicta non fuit (§. 425.); *sit inventori eidem non competit nisi rei inventa custodia, donec de domino constet, aut res ab eo derelicta fuerit.*

Hinc facile patet, qui non habet animum rem inventam custodiendi, donec de domino constare possit, eum nec eandem tollere debere. De Bibliis narrat *Ælianus* lib. 4. Var. c. 1. quod nihil in via, in quod incidebant, tollere voverint, quod non posuerant, hoc non inventum, sed furtum esse arbitrati. Et idem lib. 3. c. 46. autor est, Stagiritarum hanc fuisse legem: Quod non deposuisti, ne tollas. Enimvero hoc non convenire legi naturæ, quamvis primo intuitu justitiæ conforme videatur; suo ostendemus loco.

§. 427.

Quæ in tempestate levanda navis causa in mare projiciuntur, facta in maris suorum dominorum manent, Quæ enim navis levandæ causa in mare projiciuntur, ea non hoc animo ejiciuntur quod quis ea habere nolit, sed quo magis cum ipsa navi maris periculum effugiat. Domini adeo in iis, quæ navis levandæ causa in mare projiciuntur, dominium, quod solo animo

mo retineri potest (§. 258.), retinent (§. 338.), consequenter quæ in tempestate levandæ navis causâ in mare projiciuntur, suorum dominorum manent.

Poterant quæ in tempestate levandæ navis causâ in mare projiciuntur, cum rebus amissis conferri, quatenus fluctibus abreptæ conspectui projicientis subducuntur, ut perinde sit ac si se non advertente res quædam sua in terram ceciderit & ipse cum abierit postea ignoret, ubinam locorum ea hæreat. Intuitu juris inter res amissas & in tempestate in mare projectas nulla differentia.

§. 428.

*Cujus nam
sint bona
naufrago-
rum.*

Bona naufragorum manent dominorum suorum. Cadunt enim in mare & fluctibus abrepta conspectui dominorum subducuntur, ut ipsi ignorent, ubinam sint. Quoniam itaque rebus amissis æquiparanda (§. 419.), res amissæ vero manent dominorum suorum (§. 420.); bona quoque naufragorum dominorum suorum manent.

Idem jus est in rebus, quæ in tempestate navis levandæ causâ in mare projiciuntur, & in rebus naufragis. Nihil enim refert, quod in priori casu res in mare projiciantur voluntarie; in posteriori vero a fluctibus abripiantur re invito. In utroque nimirum casu dominis est animus res suas auferendi, siquidem eas invenerint, atque hic animus cum ipsa desperatione eas recuperandi consistit. Nemo est, qui non velit rem inventam esse adhuc suam, etiam si de ea recuperanda desperaverit. Quod si recuperandi spem abicientem interrogas, num rem suam esse velit, si ab alio inventa fuerit; quod velit esse suam affirmabit. Atque hæc in genere tenenda sunt de rebus amissis & quomodocunque ex potestate nostra elapsis.

§. 429.

Si quis res navis levandæ causa ejectas vel naufragas sive Qualesit jus fluctibus expulsas, sive in ipso mari nanciscatur; eidem non com-inventoris petit nisi illarum custodia, donec de domino constiterit, aut res rerum eje-ab eodem derelicta fuerint: quodsi vero a domino fuerint derelictarum & Etæ, ea sunt ejus, qui easdem nactus fuerat, quamdiu jus res naufragæ derelictas occupandi in nullius fuerit dominio. Quoniam res, rum. quæ navis levandæ causa in tempestate ejiciuntur, & res naufragæ manent dominorum (§. 427. 428.), quemadmodum res amissæ (§. 420.); propositio quoad singulas partes eodem modo ostenditur, quo idem de rebus amissis demonstravimus (§. 424. 426.).

Possunt nimirum res levandæ navis causa in mare ejectæ, adeoque multo magis naufragæ cum rebus amissis conferri (not. §. 427.). Vi igitur principii reductionis ad utrasque applicari debent, quæ de rebus amissis demonstrantur. Identitas, quæ res similes hic facit, in eo consistit, quod tam res ejectæ ac naufragæ, quam amissæ sint res, quæ ex domini potestate elapsæ ubinam sint ignoratur & quarum recuperatio videtur, si non impossibilis, difficilis tamen, aut, si mavis, quod sint res, quæ dominum habent, sed quarum dominus ab eo, qui easdem invenit, ignoratur.

§. 430.

Res a bestiis rapta; veluti oves a lupo, vel gemma ab aëre Eujusnam transvolante ablata, tamdiu manent domini, quamdiu recuperata sint res abe-ri possunt. Ostenditur eodem prorsus modo, quo res a bestiis rapta. missas ejus manere, cujus antea fuerant, supra demonstra- vimus (§. 420.).

Possunt nimirum etiam res a bestiis raptae ad res amissas reduci (not. §. 429.).

§. 431.

Cajusnam Immo in genere res, qua quomodocunque potestati tuae sub-
sit res, qua ducitur tamdiu, manet tua, quamdiu recuperari potest. Eodem
 potestati do- modo ostenditur, quo antea demonstravimus rem amissam
 mini sub du- manere domini sui (§. 420.).
citur.

Propositionem hanc generalem, quæ universalitate sua multas antecedentes complectitur, addere visum fuit, cum conducat ad ceteras memoria facilius retinendas. Quodsi eandem primo loco demonstrare voluissimus, ceteras per modum corollarii inde deducere licuisset. Nec obstat, si potestati tuæ subductæ veniant in possessionem alterius: neque enim cum possessione dominium amittitur, sed ejus saltem exercitium suspenditur, quod etiam contingit, si res potestati tuæ subducta a nemine possidetur.

§. 432.

Fructus na- Cum fructus in numero rerum sint (§. 956. part. I.
turales & In-Theol. nat.), perinde ac res in genere dividuntur in natu-
rales & industriales. Et *Naturales* quidem dicuntur *Fra-*
Etus, quos natura sua sponte producit; *Industriales* vero, quos nonnisi interveniente opera humana, seu cultura & cura, producit.

Applicantur nimirum ad fructus definitiones generales rerum naturalium & industrialium (§. 503. 504. part. I. *Jur. nat.*). Ita poma, nuces, glandes accensentur fructibus naturalibus, quia nulla fere hominum cura interveniente a natura producuntur. Quodsi tamen curam & culturam paulo majorem adhibeas, quam ut ea pro nulla reputari possit, nec absurdum erit, poma etiam a cerasa ac pira fructibus industrialibus accenseri. Vanæ adeo sunt lites eorum, qui inter se contendunt, utrum poma & cerasa aliique arborum fructus haberi debeant pro naturalibus, an industria-

libus.

libus, per definitiones in casu dato facile dirimendæ, in genere nunquam terminandæ. Sine eontroverfia vero fructus industriales sunt fruges, olera, vinum, oleum.

§. 433.

Fructus pendentes vocantur, qui a re, ex qua prove-*Pendentes,*
niunt, nondum fuerunt separati: *Percepti* autem, qui à re, *percepti ac*
ex qua provenerunt, jam sunt separati & plene collecti. *percipiendi.*
Percipiendi autem appellantur, quos quis percipere poterat,
modo voluisset, vel si jam natos a re, ex qua provenerunt,
separare non neglexisset, vel omiffa debita cultura atque
cura non in causa fuisset, ne nascerentur.

Ita poma, pira, cerasa, quamdiu arbori cohærent, fructus
pendentes sunt; quamprimum vero decerpuntur & in cel-
lam deferuntur, percepti dicuntur. Similiter fruges fru-
ctus pendentes sunt, quamdiu in agris adhuc extant, nec
ab eo separatae sunt: enimvero si demessæ & ab agro in hor-
reum avectæ fuerint, si grana ibidem excussa fuerint, fructus
percepti sunt. Fructuum perceptio pluribus constat acti-
bus, raro simplici absolvitur. Immo subinde fructus per-
cipiuntur sola destinatione ad usum quendam suum, velu-
ti si glandes sponte in terram cadentes non colligas, sed sui-
bus illuc actis vescendas relinquant. Eodem modo perci-
piuntur gramina in prato, quæ pecudes tuæ depascunt. Et-
enim sues in casu priori glandes consumunt, in posteriori
pecudes gramina depascunt tua voluntate, ut adeo actus pe-
cudum succedant in locum actuum, quibus fructuum per-
ceptio absolvitur, absque illis enim in casu priori glandes
colligere ac domum apportare, in posteriori gramina a
terra separare & in stabulum deferre deberes, ut in pabu-
lum pecudum tuarum cederent. Si fructus naturales, ve-
luti poma & pira sylvestria, ex quibus acetum vel vinum
crematum facere poteras, non decerpis ac colligis; fru-
(*Wolfii Jur. Nat. Pars II.*) Y y ctus,

ctus, quos colligendos neglexisti, sunt fructus percipiendi. Immo ipsum etiam acerum & vinum crematum, quod facere neglexisti, inter fructus industriales percipiendos recte refertur. Similiter si agrum semiter colis ut eas non ferat fruges, quas latura est debita diligentia culta; fruges uberiores, quos percipere potuisses, nisi in agro colendo negligentem te præbuisses, fructibus percipiendis annumerantur.

§. 434.

Fructus extantes & consumpti.

Fructus extantes dicuntur, quos possessor rei, ex qua provenerunt, adhuc habet; *consumpti* vero appellantur, qui non amplius extant.

Lana est fructus ovium. Quamdiu eam habes, fructuum extantium numero est; quando vero eam habere desinis, consumptis accensetur. Similiter lac fructus vaccæ est; quamdiu ipsum in vase asservas, ad fructus extantes pertinet: quando vero bibis vel aliis bibendum das, consumptis annumeratur. Frumentum etiam, quamdiu in granario tuo, fructibus extantibus annumeratur: ast si in farinam fuerit conversum & ex hac panis coctus, ad fructus consumptos refertur.

§. 435.

Perceptio fructuum inchoata & consummata.

Perceptio dicitur *inchoata*, quæ ad unum vel alterum tantummodo actum processit; *consummata* vero, quæ nullum amplius actum requirit.

Ita ad frumenta percipienda requiritur, ut fruges in agro extantes metantur, demessæ in mergites colligentur, colligatæ curru imponantur, curru impostæ in horreum vehantur, tandemque ex spicis triturando grana excutiantur loco commodo asservanda, donec de iis porro disponatur, pro uti visum fuerit. Hinc facile intelligitur, quandonam perceptio

ceptio frumentorum dici possit consummata, & quando-
nam inchoata haberi debeat.

§. 436.

Omnes hominis actiones, tam internæ, quam externæ liberae, equiparantur rebus, quæ sunt in dominio ipsius. Etenim actiones liberae hominum liberae, tam internæ, quam externæ, verae quæ respondent a voluntate ejus libera (§. 12. part. I. Phil. pract. spectu rebus univ.), adeoque fieri potest, ut de iisdem disponat, prout equiparentur libuerit. Enimvero natura homines omnes liberi sunt (§. tur. 146. part. I. Jur. nat.), adeoque in agendo non dependent ab ullo alio homine nisi a seipso (§. 153. part. I. Jur. nat.), & uniuscujusque conscientiam relinquendum, utrum actionem quandam committere, an omittere velit (§. 157. part. I. Jur. nat.). Quamobrem homini competit jus de actionibus suis disponendi pro arbitrio suo (§. 156. part. I. Phil. pract. univ.). Per se autem patet, quod actiones ipsius tam internæ, quam externæ liberae usui eidem sint cum ad vitam conservandam & commode ac tranquille transigendam, tum ad animæ atque corporis perfectionem quomodocunque promovendam. Actiones igitur liberae hominis tam externæ, quam internæ æquiparantur rebus (§. 495. part. I. Jur. nat.), de quibus ipsi jus est pro arbitrio suo disponendi per demonstrata. Quare cum res, de quibus pro arbitrio suo disponendi jus est homini, sint in dominio ipsius (§. 118.); omnes hominis actiones liberae tam internæ, quam externæ, æquiparantur rebus, quæ sunt in dominio ipsius.

Principii hujus multus usus in demonstrando, postquam dominia rerum introducta sunt, Ceterum ex eodem intelligitur, qui naturali adhuc pollet facultate agendi, eum non

habere nihil: habet enim actiones suas, quas quodocunque visum fuerit, tam suar, quam aliorum utilitatis gratia e-
dere potest. Patebit etiam suo loco, eas cum rebus per-
mutari posse, ac non minus quam has æstimationem
recipere.

§. 437.

*Quibusnam
rebus com-
paretur ope-
ra, cultura
etiam & cu-
ra rerum.*

Quoniam opera humana & cultura ac cura rerum cer-
tis actionibus liberis constat, quod per se notum; opera
quoque hominum non minus, quam cultura & cura rerum, equipa-
ratur rebus, quæ sunt in dominio ipsorum.

Opera tua non minus tua est, quam res mea est: quod
idem valet de cultura & cura rerum. Quemadmodum
meum est statuere de re mea, prouti libuerit; ita tuum
est statuere de opera tua, de cultura item & cura, quam
res exigunt, prouti tibi visum fuerit. Quæ de rebus, quæ
sunt in dominio, demonstrantur, quatenus in dominio sunt;
ea etiam ad operam tuam, nec non ad culturam & curam
rerum applicari possunt.

§. 438.

*Res artifi-
ciales quate-
nus in fru-
ctuum nu-
mero sint..*

Res artificiales: quæ species sunt fructus operæ tuæ. Res
artificiales arte humana parantur (§. 505. part. I. Jur. nat.),
dum scilicet ex materia operæ tuæ fit species (§. 339.);
Quoniam igitur operæ tuæ æquiparatur rei, quæ est in do-
minio tuo (§. 437.); res artificialis quæ species est res ex
re tua proveniens. Quoniam igitur res ex re tua prove-
niens fructus ejus est (§. 956. part. I. Theol. nat.), res arti-
ficialis quæ species est fructus operæ tuæ.

Quilibet res constat ex materia & forma & a forma ha-
bet, ut sit hujus speciei, consequenter sensu Juridico spe-
cies (§. 339.). Quamobrem si res artificiales consideran-

tur tanquam species, non ad materiam, sed ad formam respicitur, quæ opera tua materiam inducit. Res igitur artificialis qua species ab opera tua provenit. Summus in superioribus tanquam facile concedendum, formam materiam inductam esse specificantis, cum de jure specificationis ex aliam materiam ageremus (§. 340.). Quodsi vero quis in eo, admittendo scrupulosior fuerit; ex præsentii propositione idem facile demonstratur.

§. 439.

Fructus industriales non minus sunt fructus cultura ac cura fructus in tua, quam rei, ex qua proveniunt. Etenim fructus industriales sunt, quas natura non nisi interveniente opera tua, cultura scilicet ac cura, producit (§. 432.). Quamobrem rei fructus cum cultura & cura æquiparentur rebus, quæ sunt in dominio hominum (§. 437.); fructus, quatenus debentur cultura ac cura tuæ, non minus ex re tua proveniunt, quam quatenus ex re illa, quæ culturam & curam tuam exigit, nascuntur. Quoniam igitur fructus sunt fructus ejus rei, ex qua proveniunt (§. 956. *parr. I. Theol. nat.*); fructus industriales non minus sunt fructus cultura ac cura tuæ, quam rei, ex qua proveniunt.

E. gr. Si tu agrum colis & curam omnem adhibes, quam exigit, ut larga messis sperari possit; frumentum non minus fructus est cultura & cura tuæ, quam agri. Quemadmodum enim fruges non nascuntur, nisi in agro, atque ideo agri fructus existimantur; ita nec proveniunt absque cultura & cura tua, atque hac de causa eodem jure censentur fructus cultura ac cura tuæ, quo res artificiales fructus artis, seu opera tuæ sunt (§. 438.). Similiter si proventum fructuum, quos edunt arbores, harum cultura & cura tua promoves, id quod fieri posse nemo nisi rerum hortensium ignarus negaverit; arborum etiam fructus, ve-

luti poma, pira, cerasa, non minus culturæ ac curæ tuæ, quam arborum fructus sunt.

§. 440.

Fructus pendentes cujusnam sint.

Fructus pendentes jam sunt domini rei, ex qua proveniunt.
 Quoniam enim dominium continet jus fruendi (§. 136.); domini quoque est jus disponendi de fructu rei suæ, quam primum ex ea proveniunt (§. 135.); consequenter, ubi a re nondum separati, adeoque adhuc pendentes sunt (§. 433.). Sunt igitur fructus pendentes in dominio ejus, cujus res est, ex qua proveniunt (§. 118.), consequenter domini rei sunt (§. 124.).

E. gr. Si tua est arbor, fructus quoque nondum decerpti tui sunt, consequenter si quis pomum decerperit & auferat, rem tuam auferat. Similiter si tuus fuerit ager & a te cultus, aristæ quoque singulæ tuæ sunt, & qui aristas auferat, rem tuam auferat. Immo cum etiam seges sit fructus agri a te culti, qui segeti damnum infert, rei tuæ damnum infert.

§. 441.

Ejusnam sit jus fructus percipiendi.

Domino competit jus fructus percipiendi, nec ipso invito alius eosdem percipere potest.
 Domini enim rei sunt fructus adhuc pendentes, qui ex re ipsius proveniunt (§. 440.), adeoque ipsius sunt, antequam a re, ex qua provenerunt, separantur & colligantur (§. 433.). Quoniam itaque de re sua pro arbitrio suo disponere potest (§. 118.); fructus quoque a re sua separare & separatos colligere valet, nec ipso invito alius quispiam hoc facere potest (§. 121.). Quamobrem cum fructus percipiat, qui eosdem a re, ex qua provenerunt, separat separatosque colligit (§. 433.); domino competit jus fructus percipiendi (§. 156. *part. I. Phil. pract. univ.*), nec ipso invito alius eosdem percipere potest.

Si

Si arbor tua est, tibi competit jus poma decerpendi & colligendi, neque te invito quisquam alius ea decerpere & decerpta colligere potest. Similiter si ager fuerit tuus & tua cura cultus, nemo fruges demetere & in fasciculos collectos in horreum suum avehere potest te invito; sed tibi domino competit jus hoc faciendi.

§. 442.

Fructus industriales communes sunt pro rata domino rei, ex Fructuum qua proveniunt, & ei, cujus cultura ac cura debentur. Etenim *industriales* fructus industriales non minus sunt fructus culturæ ac *commu-* ræ, cui debentur, quam rei, ex qua proveniunt (§. 439.). *nio.* Quamobrem cum fructus sint domini rei, ex qua proveniunt (§. 440.); fructus industriales pro rata communes esse debent domino rei, ex qua proveniunt, & ei cujus culturæ ac curæ debentur.

Si tuus fuerit ager, mea vero cultura & cura, fruges spectantur tanquam res ex re communi provenientes (§. 437.). Ex re communi provenientes res fructus communes sunt. Fruges igitur communes esse debent, pro rata scilicet, quantum valet usus agri tui, & cultura ac cura mea.

§. 443.

Quoniam fructus industriales communes sunt pro *An possesso-* rata domino rei, ex qua proveniunt, & ei, cujus culturæ ac *ris fundi a-* curæ debentur (§. 442.); *Si tu fundum meum sive bona, sive leni sint* mala fide possides, fructus industriales communes sunt mei & tibi, fructus *in-* pro rata, quantum nimirum valet usus fundi mihi & cultura ac *dustriales.* *cura tua.*

Quod ergo Imperator §. 35. I. de rer. div. velit, possessorem bonæ fidei suos facere fructus perceptos pro cultura & curâ, id civile est: pœnale vero, adeoque iudem naturale

rale non est, quod possessor malæ fidei cum fundo etiam fructus restituere debeat. *Grotius*, qui idem agnovit, lib. 2. c. 5. §. 23. 24. utrique possessori tribuit jus fructus deducendi pro impendiis in rem factis & opera utili, residuum domino fundi adjudicans. Mirum vero videri poterat, cum in aliis veluti in specificatione, plantatione & scriptura, communionem juri naturali conformem defenderit, cur hic a communionem discedat, & fructus industriales domino rei tribuit, ex qua proveniunt, salvo jure deducendi impensas & id, quod valet opera utilis. Non attendit vir alias acutus, agrum & culturam cum cura facere rem communem, ex qua proveniunt fruges (not. §. 442.).

§. 444.

*Perceptio
fructuum non
est modus
eos acqui-
rendi.*

Perceptio fructuum non est modus eos acquirendi. Pona-
mus enim, si fieri potest, perceptionem fructuum esse mo-
dum eos acquirendi. Quoniam fructus percipit, qui eos
a re, ex qua proveniunt, separat atque colligit (§. 433.);
fructus occupando acquiruntur (§. 174.), consequenter
cum occupatio sit modus acquirendi originarius (§. 178.),
fructus, quandiu non percipiuntur, sunt nullius (§. 136.):
quod cum sit absurdum (§. 440.), perceptio fructuum mo-
dus eos acquirendi esse nequit.

Directe ostenditur hoc modo propositio præsens. Fru-
ctus pendentes jam sunt domini rei, ex qua proveniunt
(§. 440.), consequenter ipsius sunt, antequam a re sepa-
rantur & colliguntur (§. 433.). Quoniam itaque quod
meum est me invito tuum fieri nequit (§. 338.), & jus fru-
ctus percipiendi soli domino competit (§. 441.); haud
quaquam fieri potest, ut ideo fructus sint tui, quia eos a re,
ex qua proveniunt, separas atque colligis. Perceptio igitur
fructuum non est modus dominium eorum acquirendi.

Loqui-

Loquimur hic de modo acquirendi naturali, quem Jus naturæ probat; non de eo, quem jus civile pro tali declarat.

§. 445.

*Si tu fundum meum, sive bona, sive mala fide possides; fru- Cujusnam
ctus pure naturales mei sunt, & si eos consumis, fructus meos sive fructus
consumis. Fructus enim pure naturales natura sola produ- pure natura-
cit (§. 432.), adeoque toti ex fundo meo, qui a te qua- les, si fundus
cunque fide possidetur, proveniunt. Quamobrem cum jus a non domino
fruendi (§. 136.), adeoque de fructibus pro arbitrio di- possidetur.
sponendi mihi competat (§. 135.), nec ideo, quod a te
fundus possidetur, hoc jus a me fuerit amissum (§. 257.),
sed animo retineatur (§. 258.), nec quia fructus percipis,
dominium eorum acquiris (§. 444.); fructus pure natura-
les toti mei sunt (§. 118. 124.). Quod erat primum.*

Si tu fundum meum sive bona, sive mala fide possides, fructus pure naturales mei sunt *per demonstrata*. Quod si ergo eos consumis, te fructus meos, non tuos consumere patet. *Quod erat alterum.*

Nulla hic est ratio, cur fructus rei alienæ participare velit possessor cum domino, sicuti industriales (§. 443.). Neque enim opera, quam perceptioni impendit, vel etiam sumtus, quos in iis percipiendis facit, æquivalent rei, ex qua proveniunt fructus. Alia vero quæstio est, num impendia in perceptionem facta deducendi jus competat percipienti, quatenus ea fieri debebant a domino, si ipse eos jure suo usus (§. 441.), percipere debuisset. De hac enim dicemus suo loco, quid conveniat juri naturali.

§. 446.

*Qui re' aliena fruatur invito domino, injuriam ipsi facit. Perceptio
(Wolffii Jur. Nat. Pars II.) Z z Quo- fructuum ex*

*re aliena
quando sit
injuria.*

Quoniam jus fruendi perinde in dominio continetur ac jus utendi (§. 136.); eodem modo propositio demonstratur, quo supra ostendimus, injuriam domino facere eum, qui re ipsius eodem invito utitur (§. 222.).

Ostenditur etiam hoc modo. Jus percipiendi fructus domino competit, nec ipso invito alius eosdem percipere potest (§. 441.). Quodsi ergo ex re aliena invito domino fructus percipis, contra jus ipsius perfectum agis (§. 235. part. I. Phil. pract. univ.). Quamobrem cum injuriam alteri faciat, qui contra jus perfectum ipsius agit (§. 859. part. I. Jur. nat.); si re aliena fructus invito domino, injuriam ipsi facis.

§. 447.

*Differentia
inter posses-
sorem b. &
m. f. quoad
fructuum
perceptio-
nem.*

Cum possessor mala fidei fructus ex re aliena percipit, injuriam domino facit; minime autem possessor bona fidei. Perceptio fructuum ex re aliena invito domino facta in se spectata injuria est (§. 446.). Quamobrem cum possessori malæ fidei factum suum imputetur, minime autem possessori bonæ fidei (§. 163.); possessor quidem malæ fidei, dum fructus ex re aliena percipit, injuriam facit domino, non vero possessor bonæ fidei (§. 527. part. I. Phil. pract. univ.).

Juri adeo naturali convenit, quod Imperator quoad perceptionem fructuum inter possessorem bonæ ac malæ fidei distinguat (not. §. 443.), etsi quod quoad utrumque definit ex alie eidem non consentiat. Defendimus in superioribus communionem fructuum industrialium non minus quoad possessorem malæ, quam bonæ fidei (§. 443.). Forsan igitur erunt qui circa propositionem præsentem hærent, quod perceptionem fructuum ad injuriam referat in malæ fidei possessore. Enimvero nebulae, quæ menti offunduntur, facile

De dominio & modo idem acquirendi origin. 363

facile dispellentur. Etenim malæ fidei possessor ratam fructuum industrialium percipit tanquam dominus, non vero omnes, adeoque injuria inest perceptioni fructuum, quatenus communes sibi soli vindicat. Deinde ipsi etiam ratio inest injuria, quatenus ea involvit usum rei alienæ invito domino factum, quem esse injuriam constat (§. 222.).

§. 448.

Res, quæ sunt in dominio, univ. sim, non sigillatim *Bona quæ spectantur*, nullo attento earum discrimine, dicuntur generatim *Bona*, vernaculo sermone *Güter*, item in singulari *das Gut*.

Nimirum res, quando bona dicuntur, considerantur tantummodo, quatenus earum pretium pecunia determinari potest, seu quatenus pro iis pecuniam recipere datur. Hinc partem bonorum dicimus, quia bona, quæ quis possidet, consideramus tanquam aliquod totum. Non pure definitionem nostram abire a significato, qui receptus est in Jure Romano. *Africanus* enim dicit: Bonorum appellatio, sicut hereditatis, universitatem quandam ac jus successionis, non singulas res demonstrat. Et in bonis esse dicitur, quod domini nostri vel quasi domini est. Vid. *Schardius* in Lexico. Nobis equidem de significato in Jure Romano non multum laborandum, modo eum retineamus in sequentibus, quem vocabulo tribuimus; ad multos tamen textus Juris civilis intelligendos accurate perspectus esse debet.

§. 449.

Quoniam bona in dominio nostro esse debent (§. 448.); *Quomodo si in numero rerum suarum fuerint res aliena, aut si are alieno bona detur Labores, bona non intelliguntur, nisi rebus alienis sublatis, aut are mimentur alieno deducto.* *qua quis habet.*

Consentanea hæc sunt Juri Romano. Diserte enim *Paulus* l. 39. de V. S. Bona, inquit, intelliguntur cujusque, quæ deducto ære alieno superfunct. Ex hac lege sola demonstrari poterat, definitionem bonorum, quam dedimus, significatur in Jure Romano recepto convenire.

§. 450.

Idem porro expenditur. Ex eadem ratione patet, si res quadam tua fuerint penes alios, eas appellatione bonorum tuorum contineri, consequenter etiam nomina ad bona tua referenda esse.

Hoc denuo convenit Juri Romano l. 49. de V. S.

§. 451.

Ad huc alterius expenditur. Ex eadem ratione, cum etiam res in corporales in dominio sint (§. 216.), omnia quoque jura nostra in bonis nostris computanda.

Consentit etiam quoad hoc *Ulpianus* l. c. Quid sit res alienum, quid sint nomina, nondum equidem explicavimus; sed suo demum loco exhibebitur distincta notio, iis præmissis notionibus, in quas ea resolvitur: quoniam tamen, termini satis intelliguntur per confusas, quas habemus, notiones, nemo sanus reprehendet, quod iisdem hic usi sumus, ubi ad tuendum significatum Bonorum tanquam in Jure Romano receptum quædam ex definitione nostra inferenda fuerunt, quæ id aperte loquuntur.

§. 452.

Patrimonium quid sit. Omnium bonorum, quæ quis habet, universitatem *Patrimonium* appellamus.

Bona nimirum omnia simul sumta constituunt patrimonium. Equidem primo patrimonium non nisi ea bona continebat, quæ a parentibus obvenerant, patre nimirum atque

que avo, deinde vero ad idem quoque relata fuerunt, quæ a matre provenerant; attamen tandem ad ea quoque bona extensum, quæ quis propria acquisivit diligentia, ut adeo patrimonii appellatione omnia contineantur bona, undecumque provenerint. Et in hoc laxiori significatur vocabulum accipere lubet. Notandum porro in Jure Romano patrimonium non esse nisi eorum, qui sui juris sunt, filiis enim, qui erant in potestate patris, & servis, qui erant in potestate dominorum, non concedebatur nisi peculium, de cujus a patrimonio differentia dicere non est hujus loci. Enimvero nemo a nobis requisiverit, ut hac in parte definitionem patrimonii hypothesebus Juris Romani accommodemus. Immo suo loco constabit, definitionem patrimonii, suppositæ bonorum definitione, in quam ea resolvitur, a nobis datam non obstat, quo minus differentię juris Romani & Juris naturæ quoad patrimonium & peculium citra ullam hæsitationem aut ex confusione eorum, quæ discernenda sunt, metuendum errorem agnoscantur.

§. 453.

Patrimonium amplum dicitur, quod multa bona continet; *tenue* autem, quod pauca. *Patrimonium amplum & tenue.*

Videbimus suo loco, pecuniam fungī vice bonorum, adeoque etiam pecunias in patrimonio contineri. Idiomatice patrio patrimonium dicimus das Vermögen & amplum vocamus ein grosses Vermögen; tenue autem ein schlechtes Vermögen. Deo eo autem, qui amplum patrimonium habet, dicimus: Er hat viel Geld und Gut, hoc est, multum pecuniarum & bonorum habet.

§. 454.

In communiōe primæva patrimonium nullum datur; quam-primū vero ab ea receditur, patrimonia oriuntur. *Patrimonium* Etenim in *communiōe primæva* res omnes sunt nullius (§. 7.), adeo- *capere.*

que nullius hominis juri proprio (§. 6.), consequenter dominio subjectæ (§. 118.). Quamobrem cum bona sint res, quæ sunt in dominio tuo (§. 448.); in communione primæva nec tu, nec alius bona habere potes. Quoniam itaque bonorum, quæ quis habet, universitas patrimonium est (§. 452.); in communione primæva nemo hominum aliquod patrimonium habet, adeoque in ea nullum patrimonium datur. *Quod erat unum.*

Enimvero quamprimum a communione primæva receditur, dominia introduci necesse est (§. 140.), consequenter homines res quasdam in dominio habere incipiunt. Sublata igitur communione primæva bona habent (§. 448.), consequenter patrimonium aliquod (§. 452.). Patet itaque patrimonia oriri, quamprimum a communione primæva receditur.

Videmus itaque patrimonia cum ipso dominio cœpisse, & initio uniuscujusque patrimonium constituisse ex iis rebus, quas occupavit, immobilibus præsertim ac mobilibus, quæ usu non consumuntur (§. 175.), vel etiam se moventibus (§. 236.), postea vero amplificatum fuisse rebus artificialibus tanquam fructibus operæ (§. 438.), & fructibus tam industrialibus, quam naturalibus (§. 432. 439.), utpotevi domini percipiendis (§. 441.). Nostrum vero jam non est neque ex historia, neque rationibus, quæ abunde præstant in superioribus, docere, quam tenue initio fuerit patrimonium hominum, & quomodo quibusque de causis idem fuerit postea amplificatum, quæ de causa orta fuerit magna patrimoniorum diversitas. Neque enim hæc faciunt ad jus rerum intimius perspiciendum, quod hic tradere nobis proposuimus.

§. 455.

*Unusquisque patrimonio suo non aliter uti debet, quam ut Usus patri-
satisfaciat obligationi cuidam naturali: omnis vero abusus lege monii lici-
naturali prohibitus.* Patrimonium enim est bonorum, quæ *tus, abusus*
habemus, universitas (§. 452.), adeoque continet res, quæ *illicitus.*
sunt in dominio nostro (§. 448.), consequenter res no-
stras (§. 124.): Sed unusquisque re sua non aliter uti de-
bet, quam ut satisfaciat obligationi cuidam naturali (§.
167.). Quamobrem unusquisque patrimonio suo non a-
liter uti debet, quam ut satisfaciat obligationi cuidam na-
turali. *Quod erat unum.*

Quoniam abusus rerum suarum lege naturali prohi-
bitus (§. 170.), patrimonium vero bonis, quæ habemus
(§. 452.), adeoque rebus, quæ sunt in dominio nostro (§.
448.), consequenter rebus nostris constat (§. 124.); omnis
omnino abusus patrimonii lege naturali prohibitus. *Quod
erat alterum.*

In quonam consistat abusus patrimonii, intelligitur ex
eo, quod de abusu rerum nostrarum demonstravimus (§.
168.), nimirum si quis quid facit patrimonio suo usurus,
quod obligationi cuidam naturali repugnat.

§. 456.

*De patrimonio suo quilibet pro arbitrio suo disponere potest, Jus in patri-
nec ulli rationem de eo, quod disponis, reddere tenetur.* Patri-
monium enim continet omnia bona, quæ habemus (§. 452.),
adeoque non nisi res, quæ sunt in dominio nostro (§. 449.).
Enimvero vi domini unusquisque de re sua disponere po-
test pro arbitrio suo (§. 118.), nec ulli rationem reddere
tenetur, quomodo re sua utatur (§. 169.). Quamobrem
de patrimonio suo quilibet pro arbitrio suo disponere po-
test,

test, nec ulli rationem reddere tenetur de eo, quod disponit.

Patrimonii jus non diversum est a jure domini, propterea quod constat rebus, quæ sunt in dominio nostro (§. 449. 452.), nec ortum suum refert nisi ad dominium (§. 454.). In communiione primæva res omnes sunt bonæ totius generis humani communiæ, quod universum unicam quasi habet patrimonium.

§. 457.

An amplum patrimonium te dispenset a labore. Qui amplum habet patrimonium, ei non prorsus otiaandum, seu totam in otio vitam consumere non licet; sed perinde ac aliis, qui tenue aut nullum habent, laborandum. Etenim nemini hominum prorsus otiaandum (§. 515. part. I. Jur. nat.), sed unicuique laborandum (§. 514. part. I. Jur. nat.). Quamobrem nec ei, qui amplum patrimonium habet, vitam omnem in otio consumere licet, sed perinde ac aliis, laborandum, qui tenue ac nullum habent.

Nemini dubium oriatur circa propositionem præsentem, qui novit, quid laboris nomine indigetur (§. 512. part. I. Jur. nat.). Non nobis solis vivimus, sed etiam aliis, nec nobis solis laboramus, sed etiam aliis, hoc est, non nostram tantummodo intendimus utilitatem labore nostro, sed etiam aliorum. Oppido falluntur, qui ex patrimonio amplo privilegium otiaandi nasci sibi aut aliis persuadent: id quod nullo modo demonstrari potest. Quod si verum esset, nonnisi ea de causa laborandum esse, ut habeas, unde vivas; verum omnino foret, ei vitam omnem in otio consumere licere, qui tam amplo patrimonio instructus ut ex eo habeat, unde vitæ necessitati ac jucunditati prospiciatur. Etenim vero cum alia prorsus ratio sit, cur homines labore debeant (§. 514. part. I. Jur. nat.); privilegium istud, quod amplum patrimonium habenti a nonnullis conceditur, nullo niti-

ur fundamento. Sed hæc apertiora evadent, ubi demonstraturi sumus, quænam in acquirendis bonis & in iis administrandis hominum officia sint. Neque enim hic loci ea doceri possunt. Absit adeo ut existimes, a nobis esse prætermissa, quæ alii loco reservari leges methodi, quam tenemus, jubent.

§. 458.

Homo obligatur ad patrimonium suum conservandum & amplificandum, quantum in potestate sua fuerit. Obligatur enim ad statum suum externum perficiendum & ad imperfectionem vitandam (§. 152. part. I. *Phil. pract. univ.*). Cum patrimonium constet bonis, quæ quis habet (§. 452.), adeoque rebus, quæ sunt in dominio ipsius (§. 448.); quod id pertineat ad statum rei externum, & hic quoad patrimonium perficiatur, si numerus rerum, quæ sunt in dominio, sive bonorum augetur, imperfectior vero reddatur, si idem minuat, nemo non videt. Quoniam itaque patrimonium conservatur; si idem manet bonorum, qui in eodem continentur, numerus, amplificatur vero, si is augetur (§. 453.); quin homo obligetur ad patrimonium suum conservandum & amplificandum dubitari nequit. Enimvero nemo obligatur ad ea consequenda, vel vitanda, quæ in potestate sua non sunt (§. 176. part. I. *Jur. nat.*). Quamobrem homo obligatur ad patrimonium suum conservandum & amplificandum, quantum in potestate sua fuerit.

Obligatio hominis quoad patrimonium.

Quandonam conservatio & amplificatio patrimonii sit in potestate nostra ex definitione eorum, quæ in potestate nostra sunt & non sunt intelligitur (§. 175. part. I. *Jur. nat.*). Nimirum in potestate tua est, si facultatum, virium ac rerum tuarum usu, aliorumque ope ac auxilio eam consequi,

vel diminutionem patrimonii evitare possis; non est, si hoc fieri nequeat. In moralibus vero pro impossibili habetur, quod salva obligatione naturali fieri minime potest. Unde etiam ratio habenda ejus, quod de usu ac abusu patrimonii paulo ante demonstravimus. Hinc vero confirmatur, quod in propositione præcedente offendimus, nec ei vitam in otio consumere licere, qui amplum patrimonium habet, sed perinde ac aliis laborandum esse, qui tenues ac nullum habent (§. 457.). Equidem non ignoro esse haud paucos, qui inter licita quidem referunt amplificationem patrimonii; concoquere autem nequeunt obligationem, quam defendimus: immo nec me fugit esse nonnullos, qui curam amplificandi patrimonium in eorum numerum referunt, quæ illicita sunt, quasi omnia fortunæ, aut, si mavis, providentiæ divinæ sint committenda: enimvero nebulas, quæ ipsorum menti offunduntur, ut quod verum est perspicere nequeant, suo loco dispellemus. Præjudicia nimirum ista locum tenent inter impedimenta, quæ obstant, quo minus obligationi naturali satisfiat. Ea vero removenda sunt in Philosophia morali. In Jure naturæ sufficit demonstrasse, ad quænam facienda obligemur.

§. 459.

*Bona sua
quoniam dilapidet.*

Patrimonium vel bona sua dilapidare dicitur, qui abusu illud, vel hæc minuit. Lingua vernacula dicimus sein Vermögen, oder das Seinige verschwenden.

Abusus constat per ea, quæ de abusu rerum suarum demonstravimus (§. 168.). Quod si ergo usus patrimonii non subsistit sine ejus diminutione; qui ipso usu id diminuit, bona sua dilapidare minime dicendus.

§. 460.

Bona sua di-

Nemo patrimonium vel bona sua dilapidare debet. Patrimonium

monium enim vel bona sua dilapidat, qui abusu illud vel *lapidare j. n.* hæc minuit (§. 459.). Enimvero abusus patrimonii, con-*prohibisum.* sequenter bonorum suorum (§. 452.), lege naturali prohibitus (§. 455.). Ergo etiam lege naturali prohibitum esse debet, ne quis patrimonium vel bona sua dilapidet, consequenter nemo hoc facere debet (§. 163. *part. I. Phil. pract. univ.*).

Non obstat, quod de patrimonio suo unusquisque pro arbitrio disponere possit (§. 456.). Hoc enim non tollit obligationem naturalem (*not. §. 167.*).

CAPUT III.

De Obligationibus & Juribus ex dominio oriundis.

§. 461.

Res dicitur esse in potestate nostra, si nobis est potentia *Quoniam* physica de ea disponendi pro arbitrio nostro. *res sunt in*

Differt itaque rem habere in potestate sua a dominio, *potestate* quod est jus proprium (§. 118.), adeoque potentia *nostra.* moralis (§. 156. *part. I. Phil. pract. univ.*) de re pro arbitrio nostro disponendi. Nimirum si res fuerit in potestate nostra, non impossibile est, ut faciamus ea, quæ dominus facere potest; sed nobis non perinde ac domino hoc facere licet (§. 170. *part. I. Phil. pract. univ.*). E. gr. si res mea fuerit in potestate tua, tibi non impossibile est ut eam des, cui-cunque vuleris; sed si hoc facis, factum tuum illicitum est. Similiter si ager alterius fuerit in potestate tua, eum colere ac fructus percipere potes; sed hoc facere tibi *minime* licet. Nimirum ex eo, quod res veniat in potesta-

rale non est, quod possessor malæ fidei cum fundo etiam fructus restituere debeat. *Grotius*, qui idem agnovit, lib. 2. c. 5. §. 23. 24. utrique possessori tribuit jus fructus deducendi pro impendiis in rem factis & opera utili, residuum domino fundi adjudicans. Mirum vero videri poterat, cum in aliis veluti in specificatione, plantatione & scriptura, communionem juri naturali conformem defenderit, cur hic a communionem discedat, & fructus industriales domino rei tribuit, ex qua proveniunt, salvo jure deducendi impensas & id, quod valet opera utilis. Non attendit *vir* alias acutus, agrum & culturam cum cura facere rem communem, ex qua proveniunt fruges (*not.* §. 442.).

§. 444.

Perceptio fructuum non est modus eos acquirendi.

Perceptio fructuum non est modus eos acquirendi. Pona-
mus enim, si fieri potest, perceptionem fructuum esse modum eos acquirendi. Quoniam fructus percipit, qui eos a re, ex qua proveniunt, separat atque colligit (§. 433.); fructus occupando acquiruntur (§. 174.), consequenter cum occupatio sit modus acquirendi originarius (§. 178.), fructus, quoadiu non percipiuntur, sunt nullius (§. 136.): quod cum sit absurdum (§. 440.), perceptio fructuum modus eos acquirendi esse nequit.

Directe ostenditur hoc modo propositio præsens. Fructus pendentes jam sunt domini rei, ex qua proveniunt (§. 440.), consequenter ipsius sunt, antequam a re separantur & colliguntur (§. 433.). Quoniam itaque quod meum est me invito tuum fieri nequit (§. 338.), & jus fructus percipiendi soli domino competit (§. 441.); haud quaquam fieri potest, ut ideo fructus sint tui, quia eos a re, ex qua proveniunt, separas atque colligis. Perceptio igitur fructuum non est modus dominium eorum acquirendi.

Loqui-

De dominio & modo idem acquirendi origin. 361

Loquimur hic de modo acquirendi naturali, quem Jus naturæ probat; non de eo, quem jus civile pro tali declarat.

§. 445.

*Si tu fundum meum, sive bona, sive mala fide possides; fru- Cujusnam
ctus pure naturales mei sunt, & si eos consumis, fructus meos sine fructus
consumis. Fructus enim pure naturales natura sola produ- pure natura-
cit (§. 432.), adeoque toti ex fundo meo, qui a te qua- les, si fundus
cunque fide possidetur, proveniunt. Quamobrem cum jus a non domino
fruendi (§. 136.), adeoque de fructibus pro arbitrio di- possidetur.
sponendi mihi competat (§. 135.), nec ideo, quod a te
fundus possidetur, hoc jus a me fuerit amissum (§. 257.),
sed animo retineatur (§. 258.), nec quia fructus percipis,
dominium eorum acquiris (§. 444.); fructus pure natura-
les toti mei sunt (§. 118. 124.). Quod erat primum.*

Si tu fundum meum sive bona, sive mala fide possides, fructus pure naturales mei sunt *per demonstrata*. Quod si ergo eos consumis, te fructus meos, non tuos consumere patet. *Quod erat alterum.*

Nulla hic est ratio, cur fructus rei alienæ participare velit possessor cum domino, sicuti industriales (§. 443.). Neque enim opera, quam perceptioni impendit, vel etiam sumtus, quos in iis percipiendis facit, æquivalent rei, ex qua proveniunt fructus. Alia vero quæstio est, num impendia in perceptionem facta deducendi jus competat percipienti, quatenus ea fieri debebant a domino, si ipse eos jure suo usus (§. 441.), percipere debuisset. De hac enim dicemus suo loco, quid conveniat juri naturali.

§. 446.

*Qui re' aliena fruatur invito domino, injuriam ipsi facit. Perceptio
(Wolffii Jur. Nat. Pars II.) Z z Quo- fructuum ex*

*re aliena
quando sit
injuria.*

Quoniam jus fruendi perinde in dominio continetur ac jus utendi (§. 136.); eodem modo propositio demonstratur, quo supra ostendimus, injuriam domino facere eum, qui re ipsius eodem invito utitur (§. 222.).

Ostenditur etiam hoc modo. Jus percipiendi fructus domino competit, nec ipso invito alius eosdem percipere potest (§. 441.). Quodsi ergo ex re aliena invito domino fructus percipis, contra jus ipsius perfectum agis (§. 235. part. I. Phil. pract. univ.). Quamobrem cum injuriam alteri faciat, qui contra jus perfectum ipsius agit (§. 859. part. I. Jur. nat.); si re aliena frueris invito domino, injuriam ipsi facis.

§. 447.

*Differentia
inter posses-
sorem b. &
m. f. quoad
fructuum
perceptionem.*

Cum possessor mala fidei fructus ex re aliena percipit, injuriam domino facit; minime autem possessor bona fidei. Perceptio fructuum ex re aliena invito domino facta in se spectata injuria est (§. 446.). Quamobrem cum possessori mala fidei factum suum imputetur, minime autem possessori bonæ fidei (§. 163.); possessor quidem malæ fidei, dum fructus ex re aliena percipit, injuriam facit domino, non vero possessor bonæ fidei (§. 527. part. I. Phil. pract. univ.).

Juri adeo naturali convenit, quod Imperator quoad perceptionem fructuum inter possessorem bonæ ac malæ fidei distinguat (not. §. 443.), etsi quod quoad utrumque definit ex asse eidem non consentiat. Defendimus in superioribus communionem fructuum industrialium non minus quoad possessorem malæ, quam bonæ fidei (§. 443.). Forsan igitur erunt qui circa propositionem præsentem hærent, quod perceptionem fructuum ad injuriam referat in malæ fidei possessore. Enimvero nebula, quæ menti offunduntur, facile

De dominio Et modo idem acquirendi origin. 363

facile dispellentur. Etenim malæ fidei possessor ratam fructuum industrialium percipit tanquam dominus, non vero omnes, adeoque injuria inest perceptioni fructuum, quatenus communes sibi soli vindicat. Deinde ipsi etiam ratæ inest injuria, quatenus ea involvit usum rei alienæ invito domino factum, quem esse injuriam constat (§. 222.).

§. 448.

Res, quæ sunt in dominio, univ. sim, non sigillatim *Bona quæ spectatæ*, nullo attento earum discrimine, dicuntur generatim *Bona*, vernaculo sermone *Güter*, item in singulari *das Gut*.

Nimirum res, quando bona dicuntur, considerantur tantummodo, quatenus earum pretium pecunia determinari potest, seu quatenus pro iis pecuniam recipere datur. Hinc partem bonorum dicimus, quia bona, quæ quis possidet, consideramus tanquam aliquod totum. Non puto definitionem nostram abire a significato, qui receptus est in Jure Romano. *Africanus* enim discrete: Bonorum appellatio, sicut hereditatis, universitatem quandam ac jus successionis, non singulas res demonstrat. Et in bonis esse dicitur, quod dominii nostri vel quasi dominii est. Vid. *Schardius* in Lexico. Nobis equidem de significato in Jure Romano non multum laborandum, modo cum retineamus in sequentibus, quem vocabulo tribuimus; ad multos tamen textus juris civilis intelligendos accurate perspectus esse debet.

§. 449.

Quoniam bona in dominio nostro esse debent (§. 448.); *Quomodo se in numero rerum tuarum fuerint res aliena, aut si are alieno bona deser- labores, bona non intelliguntur, nisi rebus alienis sublati, aut are minentur alieno deducto.*

Consentanea hæc sunt Juri Romano. Diserte enim *Paulus* l. 39. de V. S. Bona, inquit, intelliguntur cujusque, quæ deducto ære alieno supersunt. Ex hac lege sola demonstrari poterat, definitionem bonorum, quam dedimus, significatui in Jure Romano recepto convenire.

§. 450.

Idem porro expenditur. Ex eadem ratione patet, si res quadam tua fuerint penes alios, eas appellatione bonorum tuorum contineri, consequenter etiam nomina ad bona tua referenda esse.

Hoc denuo convenit Juri Romano l. 49. de V. S.

§. 451.

Ad huc alterius expenditur. Ex eadem ratione, cum etiam res in corporales in dominio sint (§. 216.), omnia quoque jura nostra in bonis nostris computanda.

Consentit etiam quoad hoc *Ulpianus* l. c. Quid sit res alienum, quid sint nomina, nondum equidem explicavimus; sed suo demum loco exhibebitur distincta notio, iis præmissis notionibus, in quas ea resolvitur: quoniam tamen, termini satis intelliguntur per confusas, quas habemus, notiones, nemo sanus reprehendet, quod iisdem hic usi sumus, ubi ad tuendum significatum Bonorum tanquam in Jure Romano receptum quædam ex definitione nostra inferenda fuerunt, quæ id aperte loquuntur.

§. 452.

Patrimonium quid sit. Omnium bonorum, quæ quis habet, universitatem *Patrimonium* appellamus.

Bona nimirum omnia simul sumta constituunt patrimonium. Equidem primo patrimonium non nisi ea bona continebat, quæ a parentibus obvenerant, patre nimirum atque

que avo, deinde vero ad idem quoque relata fuerunt, quæ a matre provenerant; attamen tandem ad ea quoque bona extensum, quæ quis propria acquisivit diligentia, ut adeo patrimonii appellatione omnia contineantur bona, undecunque provenerint. Et in hoc laxiori significatur vocabulum accipere lubet. Notandum porro in Jure Romano patrimonium non esse nisi eorum, qui sui juris sunt, filiis enim, qui erant in potestate patris, & servis, qui erant in potestate dominorum, non concedebatur nisi peculium, de cujus a patrimonio differentia dicere non est hujus loci. Enimvero nemo a nobis requisiverit, ut hac in parte definitionem patrimonii hypothefibus Juris Romani accommodemus. Immo suo loco constabit, definitionem patrimonii, supposita bonorum definitione, in quam ea resolvitur, a nobis datam non ob stare, quo minus differentia juris Romani & Juris naturæ quoad patrimonium & peculium citra ullam hæsitacionem aut ex confusione eorum, quæ discernenda sunt, metuendum errorem agnoscantur.

§. 453.

Patrimonium amplum dicitur, quod multa bona continet; *tenue* autem, quod pauca. *Patrimonium amplum & tenue.*

Videbimus suo loco, pecuniam fungi vice bonorum, adeoque etiam pecunias in patrimonio contineri. Idiomatice patrio patrimonium dicimus das Vermögen & amplum vocamus ein grosses Vermögen; tenue autem ein schlechtes Vermögen. Deo eo autem, qui amplum patrimonium habet, dicimus: Er hat viel Geld und Gut, hoc est, multum pecuniarum & bonorum habet.

§. 454.

In communione primæva patrimonium nullum datur; quem-primum vero ab ea receditur, patrimonium oriuntur. Etenim in *una* quando *communione primæva* res omnes sunt nullius (§. 7.), adeo *cæperit.*

que nullius hominis juri proprio (§. 6.), consequenter dominio subjectæ (§. 118.). Quamobrem cum bona sint res, quæ sunt in dominio tuo (§. 448.); in communione primæva nec tu, nec alius bona habere potes. Quoniam itaque bonorum, quæ quis habet, universitas patrimonium est (§. 452.); in communione primæva nemo hominum aliquod patrimonium habet, adeoque in ea nullum patrimonium datur. *Quod erat unum.*

Enimvero quamprimum a communione primæva receditur, dominia introduci necesse est (§. 140.), consequenter homines res quasdam in dominio habere incipiunt. Sublata igitur communione primæva bona habent (§. 448.), consequenter patrimonium aliquod (§. 452.). Patet itaque patrimonia oriri, quamprimum a communione primæva receditur.

Videmus itaque patrimonia cum ipso dominio cœpisse, & initio uniuscujusque patrimonium constitisse ex iis rebus, quas occupavit, immobilibus præsertim ac mobilibus, quæ usu non consumuntur (§. 175.), vel etiam se moventibus (§. 236.), postea vero amplificatum fuisse rebus artificialibus tanquam fructibus operæ (§. 438.), & fructibus tam industrialibus, quam naturalibus (§. 432. 439.), utpotevi domini percipiendis (§. 441.). Nostrum vero jam non est neque ex historia, neque rationibus, quæ abunde præstant in superioribus, docere, quam tenue initio fuerit patrimonium hominum, & quomodo quibusque de causis idem fuerit postea amplificatum, quæ de causa orta fuerit magna patrimoniorum diversitas. Neque enim hæc faciunt ad jus rerum intimius perspicendum, quod hic tradere nobis proposuimus.

§. 455.

*Unusquisque patrimonio suo non aliter uti debet, quam ut Usus patri-
satisfaciat obligationi cuidam naturali: omnis vero abusus lege moni lici-
naturali prohibitus.* Patrimonium enim est bonorum, quæ eius, abusus
habemus, universitas (§. 452.), adeoque continet res, quæ illicitus.
sunt in dominio nostro (§. 448.), consequenter res no-
stras (§. 124.). Sed unusquisque re sua non aliter uti de-
bet, quam ut satisfaciat obligationi cuidam naturali (§.
167.). Quamobrem unusquisque patrimonio suo non a-
litter uti debet, quam ut satisfaciat obligationi cuidam na-
turali. *Quod erat unum.*

Quoniam abusus rerum suarum lege naturali prohi-
bitus (§. 170.), patrimonium vero bonis, quæ habemus
(§. 452.), adeoque rebus, quæ sunt in dominio nostro (§.
448.), consequenter rebus nostris constat (§. 124.); omnis
omnino abusus patrimonii lege naturali prohibitus. *Quod
erat alterum.*

In quonam consistat abusus patrimonii, intelligitur ex
eo, quod de abusu rerum nostrarum demonstravimus (§.
168.), nimirum si quis quid facit patrimonio suo usus
quod obligationi cuidam naturali repugnat.

§. 456.

*De patrimonio suo quilibet pro arbitrio suo disponere potest, Jus in patri-
nec ulli rationem de eo, quod disponit, reddere tenetur.* Patrimonia-
monium enim continet omnia bona, quæ habemus (§. 452.),
adeoque non nisi res, quæ sunt in dominio nostro (§. 449.).
Enimvero vi domini unusquisque de re sua disponere po-
test pro arbitrio suo (§. 118.), nec ulli rationem reddere
tenetur, quomodo re sua utatur (§. 169.). Quamobrem
de patrimonio suo quilibet pro arbitrio suo disponere po-
test,

test, nec ulli rationem reddere tenetur de eo, quod disponit.

Patrimonii jus non diversum est a jure dominii, propterea quod constat rebus, quæ sunt in dominio nostro (§. 449. 452.), nec ortum suum refert nisi ad dominium (§. 454.). In communiione primæva res omnes sunt bonæ totius generis humani communia, quod universum unicam quasi habet patrimonium.

§. 457.

An amplum patrimonium se dispenset a labore. Qui amplum habet patrimonium, ei non prorsus otium, seu totam in otio vitam consumere non licet; sed perinde ac aliis, qui tenue aut nullum habent, laborandum. Etenim nemini hominum prorsus otium (§. 515. part. I. Jur. nat.), sed unicuique laborandum (§. 514. part. I. Jur. nat.). Quamobrem nec ei, qui amplum patrimonium habet, vitam omnem in otio consumere licet, sed perinde ac aliis, laborandum, qui tenue ac nullum habent.

Nemini dubium oriatur circa propositionem præsentem, qui novit, quid laboris nomine indigetur (§. 512. part. I. Jur. nat.). Non nobis solis vivimus, sed etiam aliis, nec nobis solis laboramus, sed etiam aliis, hoc est, non nostram tantummodo intendimus utilitatem labore nostro, sed etiam aliorum. Oppido falluntur, qui ex patrimonio amplo privilegium otium nasci sibi aut aliis persuadent: id quod nullo modo demonstrari potest. Quod si verum esset, nonnisi ea de causa laborandum esse, ut habeas, unde vivas; verum omnino foret, ei vitam omnem in otio consumere licere, qui tam amplo patrimonio instructus ut ex eo habeat, unde vitæ necessitati ac jucunditati prospiciatur. Etenim vero cum alia prorsus ratio sit, cur homines labore debeant (§. 514. part. I. Jur. nat.); privilegium istud, quod amplum patrimonium habenti a nonnullis conceditur, nullo niti-

ur fundamento. Sed hæc apertiora evadent, ubi demonstraturi sumus, quænam in acquirendis bonis & in iis administrandis hominum officia sint. Neque enim hic loci ea doceri possunt. Absit adeo ut existimes, a nobis esse prætermissa, quæ alii loco reservari leges methodi, quam tenemus, jubent.

§. 458.

Homo obligatur ad patrimonium suum conservandum & amplificandum, quantum in potestate sua fuerit. Obligatio hominis quoad patrimonium.
ad statum suum externum perficiendum & ad imperfectionem vitandam (§. 152. part. I. Phil. pract. univ.). Cum patrimonium constet bonis, quæ quis habet (§. 452.), adeoque rebus, quæ sunt in dominio ipsius (§. 448.); quod id pertineat ad statum rei externum, & hic quoad patrimonium perficiatur, si numerus rerum, quæ sunt in dominio, sive bonorum augetur, imperfectior vero reddatur, si idem minuatur, nemo non videt. Quoniam itaque patrimonium conservatur; si idem manet bonorum, qui in eodem continentur, numerus, amplificatur vero, si is augetur (§. 453.); quin homo obligetur ad patrimonium suum conservandum & amplificandum dubitari nequit. Enimvero nemo obligatur ad ea consequenda, vel vitanda, quæ in potestate sua non sunt (§. 176. part. I. Jur. nat.). Quamobrem homo obligatur ad patrimonium suum conservandum & amplificandum, quantum in potestate sua fuerit.

Quandonam conservatio & amplificatio patrimonii fit in potestate nostra ex definitione eorum, quæ in potestate nostra sunt & non sunt intelligitur (§. 175. part. I. Jur. nat.). Nimirum in potestate tua est, si facultatum, virium ac rerum tuarum usu, aliorumque ope ac auxilio eam consequi,

vel diminutionem patrimonii evitare possis; non est, si hoc fieri nequeat. In moralibus vero pro impossibili habetur, quod salva obligatione naturali fieri minime potest. Unde etiam ratio habenda ejus, quod de usu ac abusu patrimonii paulo ante demonstravimus. Hinc vero confirmatur, quod in propositione præcedente ostendimus, nec ei vitam in otio consumere licere, qui amplum patrimonium habet, sed perinde ac aliis laborandum esse, qui tenuæ ac nullum habent (§. 457.). Equidem non ignoro esse haud paucos, qui inter licita quidem referunt amplificationem patrimonii; concoquere autem nequeunt obligationem, quam defendimus: immo nec me fugit esse nonnullos, qui curam amplificandi patrimonium in eorum numerum referunt, quæ illicita sunt, quasi omnia fortunæ, aut, si mavis, providentiæ divinæ sint committenda: enimvero nebulas, quæ ipsorum menti offunduntur, ut quod verum est perspicere nequeant, suo loco dispellemus. Præjudicia nimirum ista locum tenent inter impedimenta, quæ obstant, quo minus obligationi naturali satisfiat. Ea vero removenda sunt in Philosophia morali. In Jure naturæ sufficit demonstrasse, ad quænam facienda obligemur.

§. 459.

*Bona sua
quænam dilapidet.*

Patrimonium vel bona sua dilapidare dicitur, qui abusu illud, vel hæc minuit. Lingua vernacula dicimus sein Vermögen, oder das Seinige verschwenden.

Abusus constat per ea, quæ de abusu rerum suarum demonstravimus (§. 168.). Quod si ergo usus patrimonii non subsistit sine ejus diminutione; qui ipso usu id diminuit, bona sua dilapidare minime dicendus.

§. 460.

Bona sua di-

Nemo patrimonium vel bona sua dilapidare debet. Patrimonium

De dominio & modo idem acquirendi origin. 371

monium enim vel bona sua dilapidat, qui abusu illud vel *lapidare j. n.* hæc minuit (§. 459.). Enimvero abusus patrimonii, *con-*prohibitum. sequenter bonorum suorum (§. 452.), lege naturali prohibitus (§. 455.). Ergo etiam lege naturali prohibitum esse debet, ne quis patrimonium vel bona sua dilapidet, consequenter nemo hoc facere debet (§. 163. *part. I. Phil. pract. univ.*).

Non obstat, quod de patrimonio suo unusquisque pro arbitrio disponere possit (§. 456.). Hoc enim non tollit obligationem naturalem (*not. §. 167.*).

CAPUT III

De Obligationibus & Juribus ex dominio oriundis.

§. 461.

Res dicitur esse in potestate nostra, si nobis est potentia *Quoniam* physica de ea disponendi pro arbitrio nostro. *res sunt in*

Differt itaque rem habere in potestate sua a dominio, *potestate* quod est jus proprium (§. 118.), adeoque potentia *nostra.* moralis (§. 156. *part. I. Phil. pract. univ.*) de re pro arbitrio nostro disponendi. Nimirum si res fuerit in potestate nostra, non impossibile est, ut faciamus ea, quæ dominus facere potest; sed nobis non perinde ac domino hoc facere licet (§. 170. *part. I. Phil. pract. univ.*). E. gr. si res mea fuerit in potestate tua, tibi non impossibile est ut eam des, cui-cunque volueris; sed si hoc facis, *factum tuum illicitum* est. Similiter si ager alterius fuerit in potestate tua, eum colere ac fructus percipere potes; sed hoc facere tibi *minime* licet. Nimirum ex eo, quod res veniat in potesta-

tem tuam, nullum tibi nascitur jus ad eos actus, qui domino competunt. Quod vero jus nascatur aliud, hicquirendum venit.

§. 462.

Quando nam res potestati tua subducatur.

Hinc simul intelligitur, quandonam *res potestati tuae* subducatur, nimirum si non amplius tibi integrum est de ea pro arbitrio tuo disponere.

Ita res potestati tuæ subducitur, si eam amittis; similiter fera subducitur potestati tuæ, si ex custodia tua aufugit, ut ignores ubinam sit; avis item, si ex cavea, cui inclusa erat, avolat. Unde apparet, necesse non esse, ut res, quæ potestati tuæ subducitur, veniat in potestatem alterius: fieri enim potest, ut in nullius sit potestate.

§. 463.

An possidere rem in potestate sua habere se mutuo possident.

Qui rem possidet, eam in potestate sua habet: sed non contra *qui rem in potestate sua habet, eam possidet.* Qui enim rem possidet, eam detinet tanquam suam (§. 150.), adeoque non modo fieri potest, ut de ea pro arbitrio suo disponat, verum etiam actu disponit (§. 118. 124.). Enimvero si physica tibi fuerit potentia de re pro arbitrio tuo disponendi, ea in potestate tua est (§. 461.). Patet itaque eum, qui rem possidet, eandem in potestate sua habere. *Quod erat unum.*

Qui rem in potestate sua habet, ei non impossibile est ut de eadem pro arbitrio suo disponat (§. 461.). Enimvero quod ut faciat fieri potest, non ideo facere vult: nemo enim est qui nesciat multa a se fieri posse, quæ facere non vult. Atque adeo patet, qui rem in potestate sua habet, non eo ideo animo eam detinere, ut de ea pro arbitrio

arbitrio suo disponere possit, consequenter non ideo eam detinere tanquam suam (§. 124.). Quoniam itaque rem non possidet, qui eam tanquam suam non detinet, seu animo eam sibi habendi (§. 150.); rem quoque non possidet, qui eam in potestate sua habet. *Quod erat alterum.*

E. gr. Si rem invenisti, cujus dominus ignoratur, eamque animo custodiendi detines; in potestate quidem tua eandem habes (§. 461.), sed non possides (§. 150.). Quod si vero accedat animus eam tibi habendi, adeoque tanquam tuam detines, nec domino reddis, etiamsi noveris, cujusnam sit, eam omnino possidere dicendus es (§. 150.), et si mala fide possideas (§. 153.). Similiter si ego rem meam tibi commodavi, eam in potestate tua habes (§. 461.), sed propterea non eam possides (§. 150.). Ratiocinamur ex notionibus, retento fixo significato vocabulorum, quem iisdem tribuimus parum solliciti, num quod affirmamus, vel negamus, vago eorundem significatui, quem inconstantia loquendi introduxit, conveniat.

§. 464.

Si dominus rem in potestate sua habet, eam possidet. Et- *Res quae est enim* si res est in potestate domini, ei non impossibile est, *in potestate* ut de eadem pro arbitrio suo disponat (§. 461.), adeoque *domini, ab eo* eandem actu detinet. Et quoniam res ista domini est (§. *possidetur.* 124.), eam detinet tanquam suam. Enimvero qui rem detinet tanquam suam, eam possidet (§. 150.). Ergo si dominus rem in potestate sua habet, eam possidet.

Fieri equidem potest, ut res veniat in potestatem domini, ipse vero ignoret eam esse suam, adeoque eam detineat tanquam alienam, animo nimirum non sibi habendi, sed custodiendi, donec de domino constet, cui reddenda; non tamen in hoc casu dici potest, quod rem, quam in

potestate sua habet, possideat (§. 150.). Enimvero nemo non videt, quando de domino simpliciter dicitur, quod rem in potestate sua habeat sine ullo addito tacite supponi, quod non sit esse dominum, imo omnes hoc supponent, nisi expresse contrarium moneatur.

§. 465.

Cuiusnam Domino competit jus rem in potestate sua habendi, nec quis competit jus quam alius sine ipsius consensu sive expresso sive tacito rem alienam in sua nam in potestate sua jure habet. Etenim jus possidendi domino competit (§. 157.). Quoniam itaque qui rem possidet, eam in potestate sua habet (§. 463.); domino quoque competit jus rem in potestate sua habendi. *Quod erat unum.*

Ponamus jam non dominum sine consensu suo expresso, sive tacito rem alienam in potestate sua habere. Quoniam tunc fieri non potest, ut dominus de re sua pro arbitrio suo actu disponat (§. 461.), invitus pati cogitur, ut alius ipsum impediatur, quo minus jure suo utatur (§. 118. part. I. *Jur. nat.* & §. 660. part. I. *Phil. pract. univ.*), consequenter ut alter quid faciat contra jus suum (§. 239. part. I. *Phil. pract. univ.*), adeoque jus suum ipsi non tribuat (§. 921. part. I. *Jur. nat.*). Quod cum sit absurdum (§. 922. part. I. *Jur. nat.*); nemo alius præter dominum sine ipsius consensu expresso sive tacito rem alienam in potestate sua jure habet. *Quod erat alterum.*

Multiplici modo accidit, ut res tua sit in potestate alterius, etiam si eam minime possideat, quemadmodum! suo loco constabit, & invulgus notum est. Exemplo esse potest, si rem amissam tollis eamque detines, donec de domino constet. Non dici potest in hoc casu, quod injuria fiat domino, quemadmodum olim nonnullis visum (not. §. 426.). Quoniam enim dominus vult, ne res amissa pereat, sed ut eandem recuperet; tacite quoque in hoc

hoc consentit, ut alius custodiendi animo eam in potestate habeat, a quo eam recuperare possit.

§. 466.

Qui rem tuam in potestate sua habet, omnem operam dare Obligatio debet, ut in potestatem tuam veniat. Quoniam enim tibi domino competit jus rem tuam in potestate tua habendi, nec quisquam alius eam sine consensu tuo in potestate sua habere jure potest (§. 465.); si, qui rem tuam in potestate sua habet, operam non dat, ut in tuam veniat, is non facit, quod juri tuo convenienter fieri debebat, consequenter jus tuum tibi non tribuit (§. 921. part. I. Jur. nat.). Quotiam itaque jus suum unicuique tribuendum (§. 922. part. I. Jur. nat.); qui rem tuam in potestate sua habet, omnem omnino operam dare debet, ut in potestatem tuam veniat.

Idem etiam ex principio generali ostenditur hoc modo. Nemo non ultro concedere debet jus rem suam in potestate sua habendi pertinere ad statum nostrum externum (§. 706. Ontol.), atque adeo statum domini, cui hoc jus competit (§. 465.), reddi perfectiorem, si eodem fruitur, imperfectiorem vero, si eodem carere cogitur. Jam vero omnem facere tenemur facultatum nostrarum usum, qui ad perficiendum statum alterius & ad imperfectionem omnem ab eodem arcendam requiritur, quatenus id absque neglectu officii erga seipsum fieri potest (§. 609. part. I. Jur. nat.). Ergo si quis rem tuam in potestate sua habet, omnem omnino operam dare debet, ut in potestatem tuam veniat.

Propositionem præsentem totidem fere verbis enunciat Grotius lib. 2. c. 10. §. 1. n. 2. Ita enim ille; Teneatur, inquit

inquit, qui rem nostram habet in sua potestate, efficere, quantum in se est, ut in nostram potestatem veniat. Qui enim omnem dat operam, ut ea in nostram potestatem veniat, utique efficit, quantum in se est, ut illa veniat in potestatem nostram. Sensus autem propositionis præsentis latior est, quam præcepti de re aliena domino restituenda. Neque enim ea solum urget rei alienæ restitutionem, verum etiam operam a nobis impendendam, ut restitutio fieri possit. E. gr. qui domino poscenti rem suam restituit, præcepto de restituendo satisfacit, minime autem officio, quod urget propositio præsens: quod diserte etiam monuit *Grotius* & ex mox sequentibus clarius elucescit. Restitutionem rei alienæ ex natura domini fluere facile agnovit *Grotius*, sed quomodo inde fluat obligatio, quam præsens urget propositio, perspicere non potuit; unde eam ex tacito pacto derivat, quod quasi societatem inter dominos contractam vocat, cujus hanc reddit rationem, quod absque hac obligatione nimis debile futurum fuisset dominium & nimis sumtuosa custodia. Hoc scilicet motivum est, cur homines introductis dominis velint, ut, qui rem alienam in sua potestate haberet, eam domino redderet. Quamobrem hinc colligitur, quod dominis introductis in hoc consensissent, siquidem rogati fuissent primi rerum domini. Immo inde etiam colligitur, quod hodiernum quilibet dominus, si interrogetur, num hoc velit, se velle responsurus sit. Pactum igitur tacitum nihil absurdi habet. Enimvero ad obligationem voluntariam, qualis ea est, quæ ex pacto oritur, non confugiendum, quamdiu naturalis datur, quam ex ipsis rerum notionibus deducere licet & quæ officiis hominum naturalibus consentanea. Aliter itaque, quam *Grotius*, obligationem operæ in rei restitutionem impendendæ stabilire volumus.

*Obligatio rei
alienæ domi-
no restitu-
endæ.*

§. 467.

Quoniam qui rem alienam in potestate sua habet, omnem dare debet operam, ut in potestatem domini per-
veniat

veniat (§. 466.), ea autem in potestatem domini venit, si eidem reddatur, seu restituatur (§. 461.); *Qui rem alienam in potestate sua habet, & novit, cujusnam ea sit, eam domino restituere debet, si ve hic novit, quod in ipsius potestate sit & eandem possit, si ve ignoret.*

Urgent nonnulli restitutionem rei alienæ ea de causa, quod, cum invito domino meum fieri non possit, quod est alterius (§. 338.), inutilis sit rei alienæ detentio. Enimvero hoc motivum quidem esse potest, ut rem alienam domino restituamus; sed non est ratio, cur ad restituendum obligemur.

§. 468.

Ex eadem ratione patet, *si nosti rem, qua est in potestate tua, esse alienam, ignoras vero, quinam sit ejus dominus, te inquirere debere omni diligentia, quinam sit dominus.*

Obligatio inquirendi, cujusnam sit res aliena, qua est in potestate nostra.

Quodsi cupido habendi nemini persuaderet ut rei alienæ inhiaret, inutilis rei alienæ detentio quemvis facile adduceret, ut in dominum inquireret a custodia rei nullo ipsi emolumento futura liberandus. Non tamen hinc derivari potest diligentia in inquisitionem domini rei, quæ in potestate nostra est, impendenda.

§. 469.

Ex eadem ratione porro liquet, *celandum non esse, quod res aliena in potestate tua sit, seu in eandem venerit.*

An celare liceat, quod res aliena sit in potestate nostra.

Hoc denuo non faciet, nisi qui non habet animum rem alienam domino restituendi, sed eam potius sibi habere vult eam mala fide possessurus. Alias enim inutilis rei alienæ detentio tale quid non suaderet. Apparet vero hic quod, ex inutili detentione derivari minime posse obligationem non celandi, quod res aliena sit in potestate nostra.

§. 470.

*Qua circumspēctio-
debere, ne res, quam domina restituere intendis, veniat in pote-
ne opus sit in statem non domini.
re restitu-
enda.*

Immo hinc etiam sequitur, te satis circumspēctum esse
debere, ne res, quam domina restituere intendis, veniat in pote-
ne opus sit in statem non domini.
Fieri nimirum potest, ut, qui profiteretur se esse dominum
rei, quæ est in potestate tua, eandemque possidet, non sit do-
minus, vel ut ab aliis dominus vendiderat, qui non est.

§. 471.

*Obligatio
possessoris
rei alienæ.*

Possessor rei alienæ domino rem suam restituere tenetur.
Etenim qui rem alienam possidet eam in potestate sua ha-
bet (§. 463.). Sed qui rem in potestate sua habet alienam, &
novit, quinam sit dominus, eam domino restituere debet (§.
467.). Ergo possessor rei alienæ domino rem suam restituere
tenetur.

Valet hoc de possessore tam bonæ, quam malæ fidei.
Utrumque eadem tenet obligatio. Quoniam tamen pos-
sessor bonæ fidei se dominum esse putat (§. 153.), adeo-
que rem alienam esse ignorat; non ante dici potest offi-
cio suo de esse, quam ubi in bona fide esse definit (§. 163.).

§. 472.

*Obligatio
ejus, qui rem tuere tenetur: quod si vero ignoret, quinam eam amiserit, omni dili-
amissam in-
gentia inquirere debet, quinam is sit.*

*Qui rem amissam invenit, eam domino etiam non poscenti resti-
tuit.*
Qui enim rem amissam in-
venit, eamque detinet, rem alienam in potestate sua ha-
bet (§. 422. 461.). Enimvero qui rem alienam in pote-
state sua habet & novit, cujusnam ea sit, eam domino re-
stituere debet, etiam non poscenti (§. 467.), si vero igno-
ret, cujusnam res aliena, quam habet, sit, omni diligen-
tia inquirere debet, quinam sit dominus (§. 468.). Quam-
obrem qui rem amissam invenit, eam domino etiam non
poscenti

poscenti restituere tenetur: quod si vero ignoret, quinam eam amiserit, omni diligentia inquirere debet, quinam is sit.

Quinam actus requirantur ad inquirendum in dominium rei amissæ, hic loci definiendum non est. Pro circumstantiarum enim diversitate differre possunt, & eadem facile in dato casu illos suggerunt animum ad ipsas attendendi. Ex præsentem autem propositione intelligitur, quo animo tollenda & in potestatem suam deducenda sit res amissa, nimirum animo efficiendi, ut dominus rem amissam recuperet. Qui alio animo tollit, vitio non caret. Quamobrem cum perpauci sint, qui non alio animo rem amissam tollunt; ea dubio præcul de causa prohibuere nonnulli, ne res amissa tolleretur (not. §. 426.), & ipsi Platoni hoc iustum visum fuit, etsi sit a veritate alienum.

§. 473.

Quoniam ad res naufragas & navis levandæ causa in *Item ejus,* mare ejectas applicanda, quæ de rebus amissis demonstrantur (not. §. 429.); *qui res nau-* si res naufragas aut res navis levandæ frages vel *frages vel* de causa in mare ejectas in potestate tua habes, eas domino non in mare ejectione restituere teneris, quod si vero ignoret, quinam sit eorum etas nactus, dominus, omni diligentia inquirere debes, quinam is sit (§. 472.).

Non igitur opus est, ut provisionem præsentem peculiari-ter demum demonstremus, etsi demonstratio ex principiis anterioribus independentè a propositione præcedente con-texti poterat,

§. 474.

Quando pi- Si tu pisceris in ea fluvii parte, in qua jus piscandi mihi *Quando pi-* proprium est; pisces a te capti mihi sunt tradendi. Quod si sces a te ca- *pi mihi tra-* etiam tu pisceris in ea fluvii parte, in quo jus piscandi mihi *pro-* pro-dendi.

proprium est, pisces a te capti non tui, sed mei sunt (§. 225.), consequenter res meas in potestate tua habes (§. 463.). Enimvero si res meas in potestate tua habes, eas mihi tanquam domino restituere debes (§. 467.). Ergo pisces in ea fluvii parte, in qua jus piscandi mihi proprium est, a te captos mihi tradere teneris.

Dicere malumus pisces esse tradendos, non restituendos, quia proprie loquendo restituuntur ea, quæ jam habuimus, non vero, quæ nondum habuimus, etsi nobis per alium acquisita.

§. 475.

Quando res occupata alteri tradenda.

Si tu rem nullius occupes in eo fundo vel districtu, in quo jus occupandi mihi soli competit, res occupata mihi tradenda.
 Quodsi enim tu rem nullius occupes in eo fundo vel districtu, in quo jus occupandi mihi soli competit; res occupata mea est (§. 224.), consequenter si eam detines, rem meam in potestate tua habes (§. 461.). Quoniam itaque si rem meam in potestate tua habes, eam mihi restituere teneris (§. 467.); si tu rem nullius occupes in eo fundo vel districtu, in quo jus occupandi mihi soli competit, rem occupatam mihi tradere teneris.

Quoniam piscatio species occupationis est (§. 275.); propositionem præcedentem per præsentem quoque demonstrare poteramus, eodem prorsus modo, quo sequentem demonstramus. Minime autem inconsultum est, ut diverso modo demonstrantur, quæ eodem demonstrari poterunt: neque enim solum veritatem in aprico ponere intendimus, sed ipsam etiam demonstrativam methodum exemplis docere nobis propositum est.

§. 476.

Quando

Si tu aves capis vel feras in eo fundo vel districtu, ubi jus occupandi

aucupii vel venandi mihi proprium est; aves vel feras captas mihi tradere teneris. Etenim aucupium & venatio occupatæ species sunt (§. 275.), adeoque aves & feræ sunt res occupatæ, eademque res nullius (§. 227. 274.). Enimvero si tu rem nullius occupes in eo fundo vel districtu, in quo jus occupandi mihi proprium est, seu mihi soli comperit (§. 2.); res occupata mihi tradenda (§. 475.). Ergo etiam si aves vel feras capis in eo fundo vel districtu, ubi jus aucupii vel venandi mihi proprium est; aves vel feras captas mihi tradere teneris.

Poterat etiam independenter a propositione præcedente demonstrari hunc in modum. Si tu aves capis in eo fundo vel districtu, in quo jus aucupii mihi proprium est, aves captæ non tuæ sunt, sed meæ (§. 233.), & similiter si tu veneris in eo fundo vel districtu, ubi jus venandi mihi proprium est, fera capta non tua, sed mea est (§. 280.), consequenter in utroque casu res meas in potestate tua habes (§. 461.). Hinc porro ut paulo ante (§. 474.) inferitur, in casu priori aves, in posteriori feras a te captas mihi esse reddendas.

§. 477.

Si jus capiendi pisces, aves vel feras certæ speciei mihi fuerit proprium, pisces, aves vel feras ejus speciei a te captas mihi tradere teneris. Etenim si jus capiendi pisces, aves vel feras certæ speciei mihi fuerit proprium, pisces, aves vel feræ captæ, quæ sunt ejusdem speciei, meæ sunt (§. 241. 280.), adeoque si a te fuerint captæ, res meæ in tua potestate sunt (§. 461.). Quamobrem porro ut ante (§. 474.) hinc inferitur, quod pisces, aves vel feræ a te captæ mihi sint tradendæ.

§. 478.

Casus generalis.

Immo in genere si jus occupandi res certa speciei fuerit in dominio tuo & alius te non consentiente eas occupet, res occupata huic tradenda. Quodsi enim jus occupandi res certa speciei fuerit in dominio tuo & alius, te non consentiente, eas occupet, eas tibi acquirit (§. 234.); consequenter tuæ sunt. Quamobrem eodem profusum modo porro ostenditur, quo in propositione præcedente in casu speciali idem intulimus, res occupatas tibi esse tradendas.

§. 479.

Animalia

Si animalia mansueta in potestatem tuam veniunt, domino mansueta a suo reddenda, aut si is ignoretur, omni diligentia inquirere debes, quinam sit eorum dominus. Etenim animalia mansueta, quomodo reddenda. cunque loco sint, manent domini sui, etiamsi is ignoret, ubinam sint (§. 307.). Quamobrem si in potestatem tuam veniunt, res alienas in potestate tua habes (§. 146.). Eodem igitur porro modo ostenditur, animalia mansueta, quæ in potestatem tuam venerunt, domino suo reddenda esse, aut, si is ignoretur, omni diligentia inquirendum esse, quinam eorum sit dominus, quo utrumque de rebus amissis demonstravimus (§. 472.).

§. 480.

Quando res sitienda sint mansuefacta.

Quoniam animalia mansuefacta tamdiu habentur pro mansuetis, quamdiu animum revertendi habent, seu ex consuetudine abeunt redeuntque, avolant revolantque (§. 312.); animalia etiam mansuefacta, quæ in potestatem tuam veniunt, domino suo reddenda sunt, aut, si is ignoretur, omni diligentia inquirere debes, quinam sit eorum dominus (§. 479.).

Nemo

Nemo non videt, propositionem præsentem intelligendam esse tam de volucris, quam de fesis quadrupedibus.

§. 481.

Si res aliena, qua rei tuæ accessit, absque rerum detrimento ab ea separari possit, vel si res duorum dominorum fuerint confusa aut commixta, sive etiam per ferruminationem aut adplumbaturam junctæ, quæ absque detrimento a se invicem separari possunt; separatio fieri debet in omni casu & qui rem alterius in potestate sua habet domino eandem reddere tenetur. Si enim res aliena, quæ rei tuæ accessit absque rerum detrimento ab ea separari possit, ea manet domini sui (§. 386.). Similiter si res duorum dominorum absque detrimento a se invicem separabiles confunduntur, vel commiscuntur (§. 394.), aut per ferruminationem vel adplumbaturam junguntur, uniuscujusque manet quod suum est (§. 396.). Enimvero qui rem alienam in potestate sua habet & novit, cujusnam ea sit, eandem domino restituere debet (§. 467.). Quamobrem rem alienam, quæ rei tuæ accessit atque absque rerum detrimento ab ea separari potest, domino suo restituere debes, & similiter si res duorum dominorum fuerint confusæ vel commixtæ, sive etiam per ferruminationem aut adplumbaturam junctæ, quæ absque detrimento separari possunt, qui rem alienam in potestate sua habet, eam domino restituere debet, consequenter ut restitutio in omni casu fieri possit, res a se invicem separandæ sunt.

Quando in accessione, confusione, commixtione, ferruminatione & adplumbatura restitutio fieri debeat.

Nimirum restitutio cum fieri non possit sine separatione, si lex naturæ urget restitutionem, necesse est ut etiam præcipiat separationem: neque enim nos obligat ad id, quod impossibile (§. 209. part. I. Pbil. pract. univ.).

§. 482.

§. 482.

Quando
ἀδῆσποτα
occupata alii
reddenda.

Si jus occupandi ἀδῆσποτα alicui fuerit proprium, occupata ab alio quocunque huic reddenda, qui jus proprium habet. Etenim in genere res occupatae reddendae sunt ei, qui jus proprium eas occupandi habet (§. 478.). Ergo etiam ἀδῆσποτα a quocunque occupata reddenda ei sunt, qui jus ea occupandi proprium habet.

Exemplo esse potest succinum, quod in littore maris colligitur, inter ἀδῆσποτα utique numerandum, sed quod nemo privatus in Borussia occupando suum facere potest.

§. 483.

Theauri in-
venti quan-
do occupata
reddenda sunt
ei, qui jus
proprium habet.

Quoniam thesauri sunt ἀδῆσποτα (§. 331.), hæc venientia occupata reddenda sunt ei, qui jus proprium habet (§. 482.); Thesauri etiam a quocunque inventi ei reddendi sunt, qui jus eas occupandi proprium habet.

Poterat etiam independenter, quemadmodum propositio in præcedente citata (§. 478.), ex eo demonstrari, quod thesauri acquirantur ei, qui eos occupandi jus proprium habet (§. 322.).

§. 484.

Quando res
ab alio acce-
pta domino
restituenda.

Sires mea a Titio in potestatem tuam pervenit, eam non Titio, sed mihi restituere debes, ubi nosti rem meam esse & Titio nullum in ea jus competere. Etenim si rem meam in potestate tua habes, omnem operam dare debes ut in meam potestatem perveniat (§. 466.). Quoniam igitur per hoc non desinit esse mea, quod per Titium in potestatem tuam pervenerit; igitur eandem mihi, non Titio restituere debes, ubi nosti rem meam esse & Titio nullum in ea jus competere.

Restitutio nimirum ex dominio fuit, quemadmodum ante

ante vidimus (§. 466.). Dominium nemini invito auferri potest (§. 338.): ergo nec extingui potest invito domino obligatio eidem rem suam restituendi, quomocunque in potestatem alterius pervenerit. Utemur hoc principio in contractuum doctrina ad casus plures definiendos, de quibus dicere nondum est hujus loci. Falluntur, qui dicere solent: Rem reddo ei, a quo eandem accepi, seu a quo in potestatem meam venit. Etenim quando dubium est, cujusnam res aliena sit, quæ in potestate tua jam est, omni diligentia inquirere debes, quinam sit dominus, ne temere rem restituendo non domino violetur jus domini (§. 467.), consequenter eidem injuria fiat (§. 859. part. I. Jur. nat.), a qua abstinendum (§. 911. part. I. Jur. nat.).

§. 485.

Possessor tam bonæ, quam malæ fidei fructus extantes Fructus naturales domino restituere tenetur. Fructus enim pure naturales domini sunt (§. 445.). Quodsi vero adhuc extent, *tantes domini* possessor rei tuæ, ex qua provenerunt, eos adhuc habere *no restitu-* (§. 434.), consequenter res tuæ in potestate ipsius sunt *endi.* (§. 461.). Evidens autem est, perinde hic esse, sive quis bonæ, sive malæ fidei possessor sit (§. 461.). Enimvero qui rem alienam in potestate sua habet, & novit, cujusnam ea sit, eandem restituere debet (§. 467.). Ergo possessor tam bonæ, quam malæ fidei fructus extantes pure naturales domino restituere tenetur.

De fructibus industrialibus tam extantibus, quam consumtis, & de naturalibus consumtis quid statuendum sit, suo videbimus loco.

§. 486.

Jactura sui dicitur *Dammum*. Quamobrem cum tuum sit, *Dammum* in quo jus aliquod perfectum habes (§. 131. part. I. Jur. nat.); quid sit. (*Wolffii Jur. Nat. Pars II.*)

si jacturam rei facis, in qua jus perfectum aliquod habes, vel etiam jure, quod in ea habes, privaris, damnum pateris.

E. gr. Si ædes tuæ ferali flamma consumuntur; si rem, quam amisisti, non recuperas; si jure piscandi, quod tibi erat proprium; privaris; damnum pateris: similiter si libertas adimitur, quæ jus quoddam est tibi natura competens in actiones tuas, damnum pateris.

§. 487.

*Jacturam
sui quando
quis faciat.*

Jacturam vero sui facere dicendus est is, cujus potestati res quædam corporalis, vel incorporalis ita subducitur, ut eam nunquam recuperare possit, absque voluntate sua.

Ita jacturam ædium suarum facis, quas feralis flamma absorbit: jacturam mercium facis, quæ navis levandæ causa in vasto oceano ejiciuntur, nunquam recuperandæ: jacturam juris tui facis, quod injusta judicis sententia tibi auferitur & in alium transfertur. Hanc definitionem addere visum fuit, ne jacturam sui male interpreteris, consequenter damni definitio minus recte applicetur. Quamdiu enim res tua adhuc extat, ut eam recuperare possis; te jacturam ejus fecisse, consequenter damnum passum esse dici nondum potest.

§. 488.

*Damnum
dare quinam
dicatur.*

Damnum dare dicitur agens, quod factum quodam, vel etiam non factum in causa est, ut jacturam tui facias.

Consulto dicimus damnum dari ab agente, quia non solum homo, sed etiam res naturales tam animatæ, quam inanimatæ damnum dare possunt. Ita grando segetem profsternens, ut vel nulla, vel modica admodum speranda sit messis, damnum dat. Similiter incendium, quo ædes tuæ conflagravit, damnum dat. Qui corpus tuum vulnerat, damnum

De Obligation. & Jurib. ex dominio oriundis. 387

damnum infert corpori, quatenus effici nequit, ut corpus non sit vulneratum. Idem dicendum est, si manus amputatur.

§. 489.

Damnum voluntarium sive *dolosum* dicimus, quod intentione sive directa, sive indirecta datur. *Damnum voluntarium sive dolosum.*

Ita si quis gladio stricto te aggredirur, ut vulnus corpori infligat, & vulnus actu infligit, intentione directa damnum corpori tuo dat (§. *prac. & §. 62 L. part. I. Phil. pract. univ.*); damnum igitur corpori tuo datum voluntarium vel dolosum est. Quod si vulnus intendit, sed manum amputat, amputationem manus indirecte intendit (§. *62 L. part. I. Phil. pract. univ.*). Damnum igitur corpori datum idem voluntarium, sive dolosum est. Similiter si quis rem tuam, quæ usu consumitur, absque voluntate tua consumit, damnum tibi dat directa intentione; adeoque damnum denuo voluntarium sive dolosum est. Damnum hic eodem modo distinguere lubet in voluntarium, culposum & casuale, quemadmodum homicidium, quo damnum corpori inferitur (488.), utpote quod vita privatur.

§. 490.

Damnum culposum vocamus, quod nonnisi culpa specialiter sic dicta datur. *Damnum culposum quodnam sit.*

E. gr. Si tutor fuerit negligens in administrandis bonis pupilli; damnum culpa datur pupillo, adeoque culposum est. Ita si equis inconsideratus ignitabulum in equili relinquit, ut inde incendium oriatur, quo ædificium conflagrat; damnum, quod datur, culposum est.

§. 491.

Damnum casuale denique appellamus, quod nonnisi casualiter improvise, nec evitabili datur. *Damnum casuale quod- Iltius-nam sit.*

Istiusmodi damna ut plurimum sunt, quæ ab agentibus naturalibus dantur, veluti a vento, grandine, fulmine, inundatione. Dico ut plurimum: subinde enim in nostra potestate est, ut damnum evitemus, quod agentia naturalia dare possunt, consequenter ubi culpa nostra casui accedit, damnum casuale in culpofum abit.

§. 492.

*Imperfectio
status nostræ
ex damno
orta.*

Omne damnum, quod patimur, statum nostrum imperfectiorem reddit. Omne enim damnum consistit in jactura rei cujusdam, sive ea corporalis, sive incorporalis fuerit (§. 486.). Nemo est, qui nesciat, res tam corporales, quam incorporales pertinere ad statum nostrum (§. 705. *Ontol.*), eundemque imperfectiorem reddi, si eadem potestati nostræ subducuntur nunquam recuperandæ. Quamobrem cum earum jacturam faciamus, si res nostræ potestati nostræ ita subducuntur, ut eas recuperare nequeamus (§. 487.); damnum omne, quod patimur, statum nostrum imperfectiorem reddit.

Poteramus propositionem præsentem absque demonstratione instar axiomatis sumere. Consultius tamen fuit visum eam ex notionibus anterioribus deducere, ut clarius percipiatur ejus veritas.

§. 493.

*Obligatio
damni a se
vertendi.*

Quilibet operam omnem dare debet, ut damnum quantum quantum in se est, a se avertat. Quilibet enim omnem facere tenetur facultatum suarum usum, consequenter omnem operam dare debet, ut, quantum in se est, omnem a statu suo imperfectionem arceat (§. 173. *part. I. Jur. nat.*). Quamobrem cum omne damnum, quod patimur, statum nostrum imperfectiorem reddat (§. 492.); omnem omni-

no operata dare quilibet tenetur, ut damnum quodvis, quantum in se est, avertat.

Multa, quæ sub hac propositione tanquam casus speciales continentur, jam alibi a nobis demonstrata sunt. Ita ostendimus, quod integritatem omnium membrorum corporis conservare (§. 372. part. I. *Jur. nat.*), & periculum eam lædendi evitare debeamus (§. 373. part. I. *Jur. nat.*). Læsis autem hæc utique damnum est, quod corpori datur, & quo status ejus redditur imperfectior: id quod prolixè hic demonstrari non opus existimamus. Similiter ostendimus, quod homo famam servare debeat (§. 557. part. I. *Jur. nat.*). Fama vero ad statum nostrum externum pertinet & ejus jactura damnum est. Enimvero consultus existimavimus propositionem generalem demonstrari, ex qua citra ambages aliæ demonstrantur, quæ ex aliis principiis specialibus non sine ambagibus demonstrari poterant, præsertim cum de rebus nostris, quæ maximam status externi partem constituunt, in parte prima nihil demonstrare potuerimus, antequam de dominio ageremus, quo nostræ fiunt (§. 124.).

§. 494.

Quoniam patrimonium nostrum constat bonis nostris *Damnum a* (§. 452.), adeoque rebus, quæ sunt in dominio nostro (§. *patrimonio* 448.), consequenter si jacturam quandam rerum facimus, *avertendum* quæ sunt in dominio nostro, damnum inferitur patrimonio nostro, aut, si malis, nobis quoad patrimonium nostrum (§. 486.), damnum vero omne, quantum in nobis est, avertere a nobis debeamus (§. 493.); *omnem utique operam dare debemus, ut caveamus ne patrimonio nostro, aut, si malis, nobis quoad patrimonium nostrum damnum aliquod inferatur.*

Suum latius patere quam patrimonium satis notum est, adeoque propositio quoque præcedens latior præsentè.

§. 495.

Obligatio damni ab aliis avertendi.

Nemo alteri damnum dare, sed omne potius damnum unusquisque, quantum in se est, ab altero avertere debet. Omnem enim facere tenemur facultatum nostrarum usum, qui ad perficiendum statum aliorum hominum & ad arcendum omnem imperfectionem ab eodem requiritur, quatenus id absque neglectu officii erga seipsum fieri potest (§. 609. *part. I. Jur. nat.*). Enimvero damnum omne, quod patimur, statum nostrum imperfectiorem reddit (§. 492.). Quamobrem unusquisque, quantum in se est, damnum omne ab altero avertere, cumque lex præceptiva simul contineat prohibitivam contrarii (§. 722. *part. I. Jur. nat.*), nemo alteri damnum dare debet.

Obligatio non dandi damnum facilius agnoscitur, quam avertendi. Et qui a damno dando abstinet, non ideo quoque sollicitus est de damno ab aliis avertendo. Defectum vero charitatis perfectæ atquit neglectus damni ab aliis avertendi. Sed de hoc potius dicendum est in Philosophia morali.

§. 496.

An damnum culposum sit contra legem naturæ.

Damnum etiam culposum lege naturali prohibitum. Damnum enim culposum est, quod culpa datur (§. 490.). Sed quælibet culpa lege naturali prohibita (§. 299. *part. I. Jur. nat.*). Quamobrem cum lege naturali prohibeatur, ne damnum alteri demus (§. 495.); damnum etiam culposum lege naturali prohibitum esse debet.

Constat culpam aliam esse commissionis, quæ actioni positivæ inhæret, aliam vero omissionis, quæ privativam afficit (§. 719. *part. I. Phil. præct. univ.*). Ad posteriorem refertur neglectus eorum, quæ faciunt ad damnum ab aliis

avertendum: id quod etiam de damno doloso seu dolo dato (§. 490.) tenendum (§. 721. *part. I. Phil. pract. univ.*). Obligatio naturalis; omnimodam actionum rectitudinem urget (§. 189. *part. I. Phil. pract. univ.*), adeoque non tolerat quicquam culpofi in quovis actionum humanarum tam positivarum; quam privativarum genere (§. 696. *part. I. Phil. pract. univ.*).

§. 497.

Nemo alteri invito rem suam auferre debet, quocunque tandem animo id fiat. Etenim qui alteri auferit rem suam eo animo, ut suam fieri velit; alteri dominium, quod in ea habet, invito auferit (§. 124.). Enimvero nemini invito dominum rei suæ auferre licet (§. 338.). Quamobrem alteri invito nemini licet auferre rem suam eo animo, ut suam faciat. Et quoniam dominus omni suo jure excludit ceteros omnes, quod in re sua habet (§. 120.), adeoque si plenum ipsi fuerit dominium, quale hic supponitur, & proprietate, & jure utendi ac fruendi (§. 138.); nemo quoque invito domino rem suam auferre potest eo animo, ut quocunque modo pro suo arbitrio de ejus substantia, vel de ejus usu ac fructu disponat. Quoniam itaque qui rem alteri invito suam auferit, id facit vel animo eam sibi habendi, vel animo de proprietate, usu aut fructu aliquo modo prout sibi visum fuerit disponendi, quod per se patet; nemo alteri invito rem suam auferre debet, quocunque tandem animo id fiat.

Qui rem suam alteri invito auferit, aut id facit animo eam restituendi, aut non restituendi. Si animum non restituendi habuerit, aut eam sibi habere vult, aut eam perdere intendit, vel alii dare. Si animus restituendi adfuerit, necesse est ut eadem uti vel fructum quendam inde percipere

pere velit. Qualiscunque itaque fuerit auferentis animus, dominio alterius semper contrarius deprehenditur ob jus exclusionis, quod dominio per se inest (§. 120.). Non jam agimus de iis, quæ per jocum fiunt, sed quæ quis seria animi intentione facit: quod monendum esse duximus, ne quis argutetur, nos animum auferentis non sufficienter distinxisse. De jocis peculiaris tractatio est, quæ non est hujus loci. Quando aliquid per jocum fieri supponitur, id diserte monendum est: in omni alio casu jocus abesse sumitur. Ceterum obligatio naturalis rei alienæ non auferendæ quoad omnem suam latitudinem probe pendenda, ne quis sibi licere existimet, quod illicitum est, quemadmodum sapissime fieri experimur.

§. 498.

Furti definitio.

Ablatio rei alienæ inscio ac invito domino animo eam sibi habendi vel suam faciendi facta *Furtum* a nobis dicitur. Unde intelligitur, *Furem* esse eum, qui furtum committit.

Imperator §. 1. Inst. de oblig. quæ ex dol. nasc. furtum definit, quod sit contrectatio fraudulosa lucri faciendi gratia vel ipsius rei, vel etiam usus ejus possessionisve. Hæc definitio, si excipias ea, quæ objectum attinent & de quibus mox plura, a nostra non nisi verbis differt. Contrectatio enim explicatur ab interpretibus Juris Romani per ablationem rei de uno loco in alium, nec simplicem actum tangendi ad furtum faciendum sufficere admittitur. Ut igitur definitionem furti ab ambiguitate liberemus citra explanationem subnectendam, generis loco ponere maluimus ablationem rei alienæ, quam contrectationem. Dum furtum dicitur contrectatio fraudulosa, hoc ipso indigitatur, quod dolus malus adesse debeat, consequenter quod qui rem alienam aufert norit eam esse alienam & animum ha-

beat

beat rem alienam auferendi (§. 705. part. I. Phil. pract. nrv.). Ut igitur definitio esset clarior, nos dicere maluimus, quod fur rem auferat alienam: quod enim fiat a sciēte ac volente, consequenter dolus adsit (§. cit.) ex iis, quæ de animo dicuntur, liquet. Quando denique additur furtum requirere animum lucrificandi, non aliud indigitatur, quam quod fur sibi jus arroget in re aliena, quod non nisi domino competit, juxta nostram nimirum definitionem, quæ restrictior est, dominium plenum. Quod vero furtum fieri debeat incio & invito domino tacite supponit Imperator; consultius tamen est expressis verbis idem indigitare. Ceterum in Jure Romano, ubi furtum spectatur tanquam delictum, privatum, furtum extenditur etiam ad usum & possessionem rei; sed malumus hæc maleficia a furto distinguere communem loquendi usum secuti.

§. 499.

Quoniam non nisi res corporales mobiles auferri possunt de loco in locum (§. 496. part. I. Jur. nat. & §. 148. part. furti. II.). furtum vero est ablatio rei alienæ (§. 493.); *furtum non committitur nisi in re corporali mobili, in re immobili committi nequit.*

Ita poculum argenteum vel anulum aureum furari quidem datur, sed non domum, hortum aut agrum. Similiter patet jus venationis vel aucupii furari quempiam non posse. Quando enim dicimus jus alicui auferri, id non proprie intelligendum, sed perinde est ac si diceremus, eum jure suo privari, ut ipsi eodem uti non amplius concedatur.

§. 500.

Furtum diurnum vocatur quod interdium committitur; *Furtum di-nocturnum* vero, quod noctu fit. Unde patet, *Furem diurnum & nocturnum* esse, qui interdium furatur; *nocturnum*, qui noctu furatur.

(Wolffii Jur. Nat. Pars II.)

Ddd

Hæc

Hæc distinctio usum habet in Jure naturali, tum ubi agitur de jure in furem nocturnum, tum etiam de Jure puniendi furem non minus in statu naturali, quam civili.

§. 501.

*Res furtiva
quam di-
casur.*

Res furtiva dicitur, quæ furto ablata fuit.¹

Ita si poculum argenteum emas a fure, quod furatus est, poculum hoc *res furtiva* dicitur & tu rem furtivam possides.

§. 502.

*Furtum ma-
nifestum &
nec manife-
stum.*

Furtum manifestum dicitur, quando fur in ipso actu furandi & res furtivas in alium locum nondum perlatas adhuc habens deprehenditur. *Furtum vero nec manifestum* appellatur, qui in ipso furandi actu & antequam res furtivas alium in locum pertulit, non deprehenditur.

Nec manifestum obsoleta Latinitate idem est ac non manifestum.

§. 503.

*Furtum u-
sus.*

Furtum usus dicitur juxta principia Juris Romani, quando quis in scio ac invito domino de usu rei alienæ instar domini disponit.

Fit hoc multis modis, veluti si quis usus gratia domino in scio ac invito rem suam aufert finito usu restituendam; si re aliter utitur, quam ad usum a domino sibi concessum, vel diutius, quam permiserat dominus; si rem alienam alteri utendam tradit. Enimvero furtum usus non satis intelligitur, nisi explicatis contractibus. Cum hodie furtum ultimo supplicio vindicetur aut pena infamante, si minus fuerit; furtum usus a furto rei separare & ad injuriam referre maluimus; qualem esse supra jam aliquibus in casibus demonstravimus. Ceterum si quis injuriam domino quoad usum rei suæ factam furtum usus appellare voluerit, nos minime

minime contradicentes habebit: vernaculo tamen sermone non convenit furem einen Dieb appellari, qui furtum usus committit.

§. 504.

Furtum possessionis dicitur juxta principia Juris Romani, *Furtum possessionis* quando alicui invito possessio rei mobilis intervertitur.

Exemplum vulgo datur, si debitor subtraxerit creditori invito rem mobilem, quam pignoris gratia dedit. Factum hoc propius accedit ad furtum rei, quia res debitoris voluntate ipsius est penes creditorem loco rei suae, veluti pecuniae creditae. Sed haec furti species denuo intelligitur rectius contractuum doctrina ante explicata. Et quae praeterea ad definitionem praecedentem annotavimus, ad praesentem etiam accommodari possunt.

§. 505.

Rapina est ablatio rei alienae domino invito vi ereptae *Rapina quid* animo eam sibi habendi, seu suam faciendi facta. Dicitur *sic* etiam *vis bonorum raptorum*.

Differt a furto nonnisi in eo, quod fur clam auferat rem, domino non renitente, ut adeo nulla vi adversus ipsum opus sit; ast qui rapit rem alterius, vim adhibeat adversus dominum eidem renitentem.

§. 506.

Qui rapinam committit *Prædo* dicitur, sermone vernaculo ein Räuber. *Prædo qui nam sit.*

Idiomate Germanico distinguimus rapinam in via publica factam ab ea, quae fit alibi, magis propter usum civilem, qui in civitate obtinet, in irrogandis pœnis, quam qui in statu naturali attendendus fit. Vocatur autem rapina in via publica vel loco deserto; veluti in prato aut sylva, facta ein *Strassen-Raub*, & qui hoc delictum committit ein *Strassen*

fen. Mauber. Quamvis vero jus Romanum furtum etiam ad possessionem extendit, non tamen rapinam ad eandem trahit.

§. 507.

Invasio quid sit.

Si quis, qui nullum jus possidendi habet, alterum vi possessione sua rei immobilis dejicit, *Invasor* dicitur, & ipsum factum *Invasio* appellatur.

Contingit hoc non modo, quando dominus possessione rei suæ immobilis dejicitur; verum etiam quando possessor eadem dejicitur, quamdiu de domino certo nondum constat.

§. 508.

An rapina committatur alteri rem suam vi eripiendo.

Si dominus rem mobilem suam alteri eam detinenti vi eripit, rapinam non committit. Etenim si quis rem mobilem suam ei, qui eandem detinet, vi eripit is domino invito non eripit rem suam, consequenter nec alienam (§. 146.). Enimvero qui rem alienam domino invito non eripit, rapinam non committit (§. 550.). Ergo nec rapinam committit, qui rem mobilem suam alteri eam detinenti vi eripit.

E. gr. ponamus te habere librum meum, quocunque tandem modo in potestatem tuam devenerit. Quodsi ego eam tibi reluctanti vi eripio & vi ereptum aufero, factum meum rapina non est.

§. 509.

An is sit prado.

Quoniam qui rem mobilem suam alteri eam detinenti vi eripit, rapinam non committit (§. 508.), prado autem non est, qui eam non committit (§. 506.); nec prado esse potest, qui rem mobilem suam alteri eam detinenti vi eripit.

§. 510.

An dominus

Si dominus rem suam mobilem alteri eam detinenti clam auferat

aufert, furtum non committit, nec fur est. Si dominus rem suam rem suam alteri eam detinenti clam aufert, is non aufert *alteri aufe-* rem alienam inscio ac invito domino. Enimvero qui non *rens furtum* aufert rem alienam inscio & invito domino, furtum non *committat.* committit (§. 498.). Ergo furtum non committit, qui rem suam mobilem alteri eam detinenti clam aufert. *Quod erat unum.*

Quoniam itaque fur non est, qui furtum non committit (§. *cit.*); nec fur dicendus dominus, qui rem sibi propriam alteri eam detinenti clam aufert. *Quod erat alterum.*

Furtum & rapina non committuntur in re propria, sed aliena. Dominus rem suam furari, vel rapere nequit. Deest animus rem alienam sibi habendi, qui non minus ad rapinam, quam ad furtum requiritur (§. 498. 505.).

§. 511.

Si dominus possessorem rei suae immobilis possessione vi deji- *cit, invasor non est.* Etenim domino soli competit possessio rei *possessione rei* suae immobilis (§. 157.), nec alius eam jure possidet (§. *sua immobi-* 158.). Quamobrem cum alterum possessione ejus vi de- *lis alterum* jicit, non eum dejicit possessione ejus rei, cujus possiden- *vi dejiciens* di jus nullum habet. Quoniam itaque is demum invasor *sit invasor.* est, qui, cum nullum habeat jus possidendi, alterum possessione vi dejicit (§. 507.); si dominus possessorem rei suae immobilis possessione vi dejicit, invasor non est.

Invasor jure naturali esse nequit nisi non dominus, sive possessor rei immobilis sit dominus, sive non sit. Mox enim videbimus nonnisi domino competere jus alterum possessione vi dejiciendi, siquidem eam petenti restituere nolit.

§. 512.

Quando furtum com-occupandi mihi soli competit, aut rem ejus speciei, cujus speciei mittatur res occupandi jus mihi soli est; & rem occupatam tuam facere in re nullius vis; furtum committis. Etenim si tu rem nullius occupes in eo fundo vel districtu, in quo jus occupandi mihi soli competit, aut si rem ejus speciei occupes, cujus speciei res occupandi jus mihi soli est, res occupata non tua, sed mea est (§. 224. 234.). Quamobrem si eam tuam facere vis, rem alienam inscio ac invito me domino auferis, utique animo eam tuam faciendi. Enimvero qui rem alienam inscio ac invito domino auferit animo eam suam faciendi furtum committit (§. 498.). Furtum itaque committis, si rem nullius occupas in eo fundo vel districtu, in quo jus occupandi mihi soli competit, aut rem ejus speciei, cujus speciei res occupandi jus mihi soli est, & rem occupatam tuam facere vis.

Ex principio hoc generali per modum corollariorum sunt multa particularia eodem modo alias ex principiis superioribus demonstranda.

§. 513.

Furtum in piscibus, avibus & feris captis commissum. Quoniam piscatio, aucupium, venatio species occupationis sunt (§. 275.), si pisceris in ea fluvii parte, vel aves & feris capias in eo fundo vel districtu, aut veneris in eo fundo vel districtu, ubi jus piscandi, vel aucupii aut venationis mihi proprium est, & si pisces, aves vel feras ejus speciei capias, cujus speciei pisces, aves vel feras capiendi jus mihi soli competit, & captos pisces, captas aves vel feras tanquam tuas auferis; furtum committis (§. 512.).

Qui pisces, aves vel feras capit, non hoc facit nisi animo sibi habendi, adeoque ipse actus piscandi, aucupandi, & venandi jam furtum est, excepto eo casu, quo pisces certæ speciei alteri debiti casu capiuntur (§. 224.).

§. 514.

Eodem modo pater, si jus occupandi ἀδελφοῦ, in specie Furtum thesauros, alicui fuerint proprium & tu ἀδελφοῦ occupata, in specie commissuræ thesauros inventos tibi habere vis, te furtum committere. in ἀδελφῷ

Non inutile est, si quis demonstrationem propositionis generalis, quam de furto in rebus occupatis commisso dedimus, vi principiorum superiorum ad casus particulares applicare voluerit: tunc enim clarior elucescit veritas: id quod in moralibus apprime necesse est, ubi assensui rationi præbendo reluctatur appetitus sensitivus. Caveant adeo sibi temerarii censores, ne inutilem accusent prolixitatem, ubi eam urget ipsa rerum natura. Quomodo vero demonstrationes particulares contexendæ, ex sequentibus intelligitur, ubi ostenditur furtum committi in iis, quæ a te retinentur, nec mihi restituuntur, cum mea sint.

§. 515.

Si animalia mansueta vel mansuefacta aliena in potestatem tuam venisse celas & percontantibus aliis negas, ne dominus ea recuperare possit, furtum committis. Si enim celas, inmo percontantibus aliis negas animalia mansueta aliena in potestatem tuam venisse, eo animo, ne dominus ea recuperare possit; non modo tibi animus est rem alienam tibi habendi, verum etiam eam incio ac invito domino auferis. E-
nimvero furtum committit, qui rem alienam, incio ac invito domino, auferit animo eam sibi habendi (§. 498.).
Quamobrem furtum committis, si celas vel percontantibus

bus aliis negas animalia mansueta vel mansuefacta aliena in potestatem tuam venisse, ne dominus ea recuperare possit.

Ablatio rei alienæ nullum supponit locum, ex quo auferitur, sed quocunque loco ea fuerit, auferri ab aliquo potest. Non igitur necesse est ad furandum animalia mansueta, vel mansuefacta alterius, ut auferantur ex ædibus domini: auferri etiam ipsa te possunt in ædibus tuis, si in eas sese receperunt. Ex eo enim quod res se movens fit in fundo tuo, nullum tibi jus in eam nascitur, etiam si nullus sit (§. 237.): multo minus itaque nasci potest aliquod in eam jus, si fuerit alterius, qui omni jure in ea ceteros omnes excludit (§. 120.). Mirum itaque videri poterat, quomodo homines, qui turpe esse existimant animalia mansueta vel mansuefacta auferre inscio ac invito domino ex ædibus ipsius animo sibi habendi, sibi tamen persuadeant, turpe non esse, si idem facias, ubi in tuas ædes venere, nisi constaret, quantum cupido habendi obfuscare possit intellectum, ne veritatem perspiciat. Videmus itaque vera esse, quæ modo ad propositionem præcedentem annotavimus.

§. 516.

*Furtum in
re amissa
commissum.*

Qui rem amissam invenit ac a se inventam celat, ne dominus eam recuperare possit, vel ubi novit, quinam eam amiserit, eandem non restituit, furtum committit. Etenim qui rem amissam invenit, ideo non efficitur ejus dominus (§. 421.); sed manet ea ejus, cujus ante fuerat (§. 420.). Quamobrem ubi a te inventum celas, ne dominus eam recuperare possit, vel eam non restituis domino, ubi nosti, quinam is sit, vel quinam rem amiserit, non modo animum habes eam tibi habendi, verum etiam rem alienam inscio ac invito domino auferis. Enim veto qui rem alienam animo eam sibi habendi inscio ac invito domino auferit, furtum committit

mittit (§. 498.). Furtum igitur & tu committis, si rem amissam invenis, a te vero inventam celas, ne dominus eam recuperare possit, vel eandem non restituas, ubi non, quinam eam amiserit.

Ne quis arguetur qui rem amissam tollit, eum, eandem domino non auferre; eadem repetenda sunt, quæ ad propositionem præcedentem modo annotavimus. Rem enim utique auferas ejus, cujus est, dumque animum habes eam tibi habendi, invito domino hoc facis, quippe qui non habet animum rem suam derelinquendi. Quod vero idem facias eodem incerto per se patet. Nullum itaque dubium est, quin hic adsint omnia furti requisita (§. 498.).

§. 517.

Si vides rem quandam ab alio amitti, monendus a te est, ut Officium ejus ipse eandem tollat, aut, si tu eam tollis, extemplo eidem restituens qui videt da. Etenim si eum, qui rem quandam amittit, mones ut ab alio rem eandem tollat; eo ipso caves, ne jacturam rei suæ faciat *quandam a-* (§. 487.), consequenter damnum ab eo avertis (§. 486.). *mitti.* Quamobrem cum damnum omne, quantum in te est, ab altero avertere debeas (§. 495.); si vides rem quandam ab alio amitti, monendus utique a te est, ut ipse eandem tollat. *Quod erat primum.*

Enimvero si ipse eandem tollis, cum noris, quinam eam amiserit, eam a te domino extemplo restituendam esse ex superioribus jam constat (§. 470.). *Quod erat alterum.*

Quos perversa cupido habendi non seducit, ii quoque hoc facere solent ipso quasi naturæ ductu. Non tamen ideo omittenda erat demonstratio, qua evincitur naturalis ad hoc faciendum obligatio: demonstranda enim etiam sunt, quæ vulgo æqua ac bona agnoscuntur absque demonstratione, (*Wolffii Jur. Nat. Pars II.*) E e e tum

tum ut certa sit eorum cognitio, tum ut intelligatur, quoniam sine peccato a nobis omitti minime possint.

§. 518.

Furtum in rebus naufragis & ejectis commissum.

Si quis res naufragas aut navis levanda causa in mare ejectas, vel fluctibus expulsas, vel in ipso mari nactus animo sibi habendi aufert, furtum committit. Res enim naufragæ aut navis levandæ causâ in mare ejectæ æquiparantur rebus amissis (not. §. 429.). Quoniam itaque furtum committit, qui res amissas animo sibi habendi aufert (§. 516.); furtum etiam comittere debet, qui res naufragas aut navis levandæ causâ in mare ejectas, sive fluctibus expulsas, sive in ipso mari nactus animo sibi habendi aufert.

Consentaneum hoc est Juri Romano §. 47. I. de rer. div. quod adeo cum Jure naturæ convenit, Huic autem adversantur mores illorum, qui res naufragas & ejectas pro rebus nullius habent easque occupanti concedunt: sit ita quod in locis nonnullis jus occupandi fisco tributum, ut adeo furtum in hisce non committatur, nisi quatenus fisco subducuntur, quemadmodum furtum committitur in piscibus, avibus & feris contra jus aliorum proprium captis (§. 513.). Juris naturæ norma non sunt gentium mores; sed horum potius norma jus naturæ esse debet.

§. 519.

Furtum & rapina lege naturæ prohibita.

Nemo furtum facere, nec res alterius vi rapere debet, seu furtum & rapina lege naturæ prohibentur. Qui enim furtum facit, alteri inscio ac invito rem suam aufert animo sibi eam habendi (§. 498.) & qui alterius rem vi repit, eandem denovo invito eodem domino aufert (§. 505.). Sed nemo alteri invito rem suam auferre debet, quocumque tandem animo id fiat (§. 497.), consequenter nec animo eam sibi habentem.

habendi auferre debet. Nemo igitur furtum facere, nemo res alterius vi rapere debet.

Paret adeo non minus furtum, quam rapinam lege naturæ prohiberi. Et si enim natura res omnes sint communes (§. 7.), dominia vero communione primæva sublata ab hominibus fuerint introducta (§. 140.), adeoque a facto quodam hominum dependant; legi tamen naturæ non repugnat, ut dominia introducantur (§. 141.), consequenter eidem etiam consentanea sunt, quæ ex notione dominiæ fluunt. In his vero etiam locus est prohibitioni furti ac rapinæ, quemadmodum resolutio demonstrationis in sua principia facile prædit. Hinc & *Paulus* l. 1. ff. de furtis furtum naturali jure prohibitum recte dixit, & natura turpe l. 42. ff. de V. S. vocat *Ulpianus*. Quod adeo apud multas gentes, veluti apud Lacedæmonios, teste *Xenophonte*, & Ægyptios, *Diodoro Siculo* autore, ut alios taceamus, furta fuerint licita, id ex civili ratione factum, veluti ut cives ad solertiam & vigilantiam excitarentur, quemadmodum jam observavit *Tesmarus* in notis ad *Grotium* lib. 1. c. 1. §. 10. Istiusmodi autem leges tantummodo dant impunitatem agendi, non vero jus: factum adeo sua natura turpetate manet, etiamsi laudabile habeatur hominum opinione.

§. 520.

Res rapta & Bona rapta dicuntur, quæ domino invito vi erepta fuerant. Vernaculo sermone dicimus geraubete *rapta*. Sache, item geraubetes Gut, quemadmodum ex adverso res furtivas gestohlene Sachen, item gestohlenes Gut appellamus.

§. 521.

Dominium in re furtiva & bonis raptis a domino retinetur. Dominium
Cum enim res furtiva (§. 501.), adeoque domino in re furtiva
Ecc 2
invi- & bonis ra-

ptis retentum.

invito auferatur (§. 498.), & bona rapta itidem eidem invito vi eripiantur (§. 520.), invito autem dominium rei suæ auferri nequeat (§. 338.); fur equidem & prædorem, non vero dominium in ea nanciscuntur. Dominium itaque, quod solo animo retineri potest (§. 258.), cum dominus nolit rem suam fieri furis (§. 498.), vel prædonis (§. 505. 506.), in re furtiva & bonis raptis retinet.

Gentes, quarum legibus furta permiffa fuerunt, immo quæ furtum pro facto laudabili habuerunt, rem furtivam furis fieri, consequenter cum re dominium in furem transire statuerunt. Enimvero perversa errantium opinio non derogat veritati.

§. 522.

Ad quemcunque pervenerint.

Quoniam dominus dominium in re furtiva & bonis raptis retinet (§. 421.), *res furtiva & bona rapta manent domini, in cujuscunque potestatem pervenerint (§. 124.), & qui rem furtivam vel bona rapta detinet, res alienas detinet (§. 146.).*

Vitium adeo rei furtivæ ac bonis raptis semper inhæret, quamdiu extant. An vero lege civili ab eo purgari possint, non est hujus loci disquirere. Hic enim tantummodo ostenditur, quid ferat rigor legum naturalium.

§. 523.

Restitutio rei furtivæ & raptæ præcepta.

Qui rem furtivam vel raptam in potestate sua habet, & novit, quinam sit dominus, eam domino restituere debet. Etenim qui rem furtivam vel raptam in potestate sua habet, rem alienam in eadem habet (§. 522.). Sed qui rem alienam in potestate sua habet, & novit, cujusnam ea sit, eam domino restituere debet (§. 467.). Ergo qui rem furtivam, vel raptam in potestate sua habet, & novit, quinam sit dominus, eam domino restituere debet.

Facile apparet, hic non attendi, quomodo res furtiva vel rapta in potestatem tuam pervenerit, sed sufficere, ut eam in potestate tua habeas. Ex hoc enim solo nascitur obligatio rei alienæ restituendæ, nec huc facit modus, quo in potestatem tuam pervenerit.

§. 524.

Quoniam rem furtivam vel raptam domino restituere debet, qui eam in potestate sua habet, & novit, quinam furis ac præsitor sit dominus (§. 523.); ipse etiam fur & prædator, ille rem furtivam vel raptam domino restituere tenetur, si eam adhuc in potestate sua habet.

Etenim si ex ipsius potestate jam in potestatem alterius venit, aut si res ablata fuerit consumpta, nec amplius extet, restitutio fieri nequit. Ad impossibile vero nulla datur obligatio. Non tamen ideo expirat obligatio omnis, qua domino tenetur fur, vel prædator. Qualis autem adhuc supersit, in sequentibus demonstratur. Quodlibet enim suum in locum referri jubet methodus, qua utimur.

§. 525.

Similiter quia rem furtivam vel raptam domino restituere debet, qui eandem in potestate sua habet, & novit, quinam sit dominus (§. 523.); eam non furi vel prædatori restituere debet, domino vero etiam fure vel prædatore inscio restituit.

Res furtiva vel rapta manet domini (§. 522.), nec quicquam in ea juris habet fur vel prædator (§. 120.). Quamobrem in restitutione ejus nulla furis vel prædonis habenda est ratio, adeoque perinde est, sive norita te eam restitui, sive ignoret, sive in restitutionem consentiat, sive missisui possit. Neque enim in eo, quoad lex naturæ imperat, a voluntate furis vel prædonis dependes.

§. 526.

*Ablatione
rei aliene
quando inju-
ria fiat do-
mino.*

*Qui rem alienam aufert, invito domino, de eadem quocum-
que modo pro arbitrio suo dispositurus, injuriam domino facit.*
Etenim domino competit jus pro arbitrio suo de re sua dis-
ponendi (§. 121. 118.). Quoniam itaque jure suo excludit
ceteros omnes, in quorum dominio res non est (§. 120.);
si quis alius de re ipsius per arbitrio suo quocumque modo
disponere audeat, eodem invito, idem contra jus ipsius,
quod perfectum est (§. 122.); hoc facit (§. 239. part. I. *Phil.*
pract. univ.). Qui contra jus perfectum alterius quid facit,
injuriam ipsi facit (§. 859. part. I. *Jur. nat.*). Ergo qui rem
alienam aufert, invito domino, de eadem quocumque mo-
do pro arbitrio suo dispositurus, injuriam ipsi facit.

Hinc denuo patet, quod supra jam demonstravimus, qui
re aliena utitur invito domino, eum ipsi injuriam, facere (§.
222.). Disponit enim pro arbitrio suo contra voluntatem
domini de usu rei ipsius.

§. 527.

*Quando
damnum de-
rente ipse
datur.*

*Si dominus rem sibi invito ablatam non recuperat, ab aufe-
rente ipsi damnum datur.* Etenim si dominus rem sibi invi-
to ablatam non recuperat, jacturam ejus facit (§. 487.). Quo-
niam igitur damnum dat, qui jacturam rei suæ ut faciat
dominus in causa est (§. 488.); quin ab auferente damnum
detur domino, ubi is rem sibi invito ablatam recuperare
nequit, dubitandum non est.

Propositionis præsentis veritas adeo manifesta est, ut nemo
non de damno sibi dato conqueratur, quando rei sibi invito
ablatæ denuo recuperandæ spes nulla ipsi superest.

§. 528.

Quoniam tam fur (§. 498.), quam prædo (§. 505. *Damno furto* 506.), rem domino invito auferunt; *si dominus rem furto, tum & rapina sibi ablatam non recuperat, damnum ipsi a fure, vel pina datum prædones datur* (§. 527.).

Damnum nempe datum non ante dici potest, quam ubi certum est, te rem tuam recuperare non posse, vel quod non extet amplius, vel quod ignoretur, in cujusnam potestatem pervenerit.

§. 529.

Fur & prædo non modo damnum dare domino intendunt; verum etiam eidem injuriam faciunt. Etenim non minus fur, injuria in

quam prædo rem domino invito auferunt animo eam sibi furto & raphabendi (§. 498. 505. 506.), consequenter instar domini pina distinde eadem pro arbitrio suo disponendi (§. 118. 124.). *Quo- guenda-* niam itaque injuriam domino facit, qui rem eodem invito auferet de eadem pro arbitrio suo dispositurus (§. 526.); fur pariter ac prædo domino injuriam faciunt. *Quod erat unum.*

Et quia fur ac prædo rem alienam auferunt, ut eam sibi habeant, *per demonstrata*, haud quaquam intendere possunt, ut dominus eam recuperet (§. 616. *part. I. Phil. pract. univ.*), quin potius contrarium intendere debent. Enimvero si dominus rem sibi invito ablatam non recuperat, ab auferente ipsi damnum datur (§. 527.). Patet itaque, quod fur ac prædo domino damnum dare intendant. *Quod erat alterum.*

Non est quod excipias, furem intendere lucrum ex re ablatam faciendum; lucrum enim furis cum damno domini conjunctum est, ut adeo, qui illud intendit, hoc simul intendere debeat. Non tamen dici potest, quod fur & prædo furto

& ra-

& rapina actu dent damnum, quia damnum non ante patitur dominus, quam ubi rem ablatam recuperare nequit: id quod non sequitur ex eo, quod res ipsi fuerit ablata, sed & ab aliis causis pendet, vel quod ea consumpta fuerit usu, vel quod ignoretur, in cuius potestatem venerit. Quamvis adeo domino res a fure vel prædone ablata restituatur, vel ubi restitutio fieri nequit, damnum datum refarciatur, ut de damno sibi dato conqueri minime possit; non tamen propterea cessat justæ querelæ causa. Jure enim adhuc conqueritur de injuria sibi facta, quæ per hoc non aboletur, quod res ablata restituatur, vel damnum datum refarciatur. Quamobrem tam in furto, quam rapina damnum ab injuria distinguendum.

§. 530.

Injuria omnis læsio est. Qui alteri injuriam facit, eum lædit, seu injuria omnis læsio est. Omnis enim injuria fit contra jus perfectum alterius (§. 859. part. I. Jur. nat.). Qui vero quid facit contra jus alterius, eum lædit (§. 920. part. I. Jur. nat.), consequenter quicquid contra jus perfectum alterius fit læsio est. Quare qui alteri injuriam facit, eum lædit, consequenter injuria omnis læsio est.

§. 531.

Adversatur juri securitatis. Quoniam læsio omni juri securitatis adversatur (§. 919. part. I. Jur. nat.), omnis autem injuria læsio est (§. 530.); injuria omni juri securitatis adversatur.

§. 532.

Damni illatio læsio est. Qui alteri damnum dat, eum lædit, seu omni damni illatio læsio est. Omne enim damnum statum nostrum imperfectiorem reddit (§. 492.). Lædit autem alterum; qui status

tus ipsius imperfectionem promovet, & factum, quo is imperfectior redditur, læsio est (§. 669. part. I. Jur. nat.). Quamobrem qui alteri damnum dat, eum lædit, seu omnis damni illatio læsio est.

Principia hæc præmittimus per modum lemmatum ad demonstranda sequentia.

§. 533.

Nemo alteri damnum dare debet. Qui enim alteri da- *Illatio dam-*
mnum dat, eum lædit (§. 532.). Sed nemo alterum læ- *ni cur pro-*
dere debet (§. 695. part. I. Jur. nat.). Ergo etiam nemo *hibita.*
alteri damnum dare debet.

Propositionem hanc jam demonstravimus in superioribus (§. 495.); demonstrationem tamen præsentem ideo addere visum fuit, ut appareat, prohibitionem damni dandi sub principio generali: *Neminem læde* contineri. Facit hoc ad pleniorum intellectum principiorum Juris civilis, quæ Imperator recenset §. 3. I. de J. & J. Ceterum quod damni datio in numero læsionum fit, ex eo etiam demonstrari poterat, quod alterum lædat, qui ipsum bono quodam suo privat (§. 692. part. I. Jur. nat.): hoc enim facere eum, qui dat damnum, ex ipsa definitione damni dati facile intelligitur (§. 486.).

§. 534.

Qui furtum vel rapinam committit, dominum, cujus res Furtum &
auferit, lædit, seu furtum & rapina læsio est. Etenim qui fur- *rapina læsio*
tum vel rapinam committit, consequenter fur (§. 498.), est.
atque prædo (§. 506.), non modo damnum domino, cu-
jus res auferunt, dare intendunt, verum etiam eidem in-
juriam faciunt (§. 529.), immo, si dominus rem ablatam
recuperare nequit, damnum actu dant (§. 528.). Enim-
(*Wolfii Jur. Nat. Pars II.*) Fff vero

vero lædit alterum non minus, qui ei injuriam facit (§. 530.), quam qui damnum dat (§. 532.). Omnino itaque dominum lædit, qui furtum & rapinam committit, adeoque furtum & rapina læsio est.

Videmus adeo, quænam turpitudine naturalis infit furto ac rapinæ, quæ utrumque factum reddit in se illicitum, ac in se turpe, ut nulla lege positiva licitum ac honestum fieri possit, nisi quatenus impune fieri permittitur, nec civiliter infamat facientem. Duplex furto ac rapinæ inest læsio. Etsi enim fieri possit, ut dominus rem furtivam vel raptam recuperet, adeoque nullum actu sentiat damnum, vel etiam dampnum datum resarciatur; nondum tamen ipsa satisfactum est ob injuriam, qua jus securitatis violatum. Damni adeo restitutio cum hac satisfactione, seu tuitione juris securitatis minime confundenda, etiamsi furtum ac rapinam nondum spectemus nisi in statu naturali, in quo unusquisque jus securitatis suum ipse tueretur.

§. 535.

Furtum & rapina juri securitatis adversa.

Furtum & rapina juri securitatis adversantur. Homini rapina juri competit jus non patiendi, ut alius ipsum lædat (§. 913. *part. I. Jur. nat.*). Quoniam itaque furtum & rapina læsio est (§. 534.); tam furtum, quam rapina juri huic adversatur. Enimvero jus non patiendi, ut quis tè lædat, jus securitatis est (§. 917. *part. I. Jur. nat.*). Furtum itaque & rapina juri securitatis adversantur.

Brevius ostenditur hoc modo. Furtum & rapina læsio est (§. 534.). Sed læsio omnis juri securitatis adversatur (§. 919. *part. I. Jur. nat.*). Ergo furtum & rapina securitatis juri adversantur.

Equidem jus securitatis hic tantummodo spectamus in statu naturali, quemadmodum modo monuimus (*not. §.*

De Obligation. & Jurib. ex dominis oriundis. 411

534.); principio tamen huic locus est, ubi de pœna furti ac rapinæ in statu civili statuendum, prouti suo loco apparebit.

§. 536.

Nemo furtum & rapinam committere debet. Etenim qui furtum & rapinam committit alterum lædit, dominum scilicet, cujus res aufert (§. 534.). Sed nemo alterum lædere debet (§. 695. part. 1. Jur. nat.). Ergo etiam nemo furtum & rapinam committere debet.

Equidem jam superius (§. 519.) ostendimus furtum & rapinam lege naturali prohiberi: placuit tamen idem adhuc aliter demonstrare, ut pateat, furtum & rapinam ipsa lege generali *neminem lædere* prohibitam esse. Ideo nimirum furtum & rapinam ad læsionem revocavimus, ut qui dubitant vel negant, furtum & rapinam esse facta naturaliter turpia, seu per se & in se mala, tanto evidentius hoc comprehendant. In moralibus, ubi appetitus sensitivus vel averfario sensitiva assensui reluctatur, vel in casu emergente ex firmo vacillantem reddit, non eadem demonstratio ubivis eandem vim in convincendo exerit, quemadmodum in Geometria contingit, quamvis etiam hic subinde claritas suppetias ferat evidentia, ut nec in ea demonstrationes breviores semper præferendæ. Qui naturam animæ intime perspectam habent, ut non modo generalem facultatum dependentiam a se invicem perspiciant, verum etiam subiectorum diversorum diversas dispositiones tam naturales, quam acquisitas non ignorent; iis satis patebunt, quæ dicuntur.

§. 537.

Fur res furtivas & prædo raptas mala fide possident. Fur res furtivas & prædo raptas domino abstulit animo eas sibi habendi (§. 498. 505. 506.), adeoque uterque eas detinet tanquam suas. Quamobrem cum rem possideat, qui eam

Fff a

Qualis sit possessio furis & prædonis. detinet

detinet tanquam suam (§. 150.), uterque res, quas abstulit, possidet. Manent autem res furtivæ & raptæ domini sui, ut qui eas detinet res alienas detineat (§. 522.). Quamobrem cum fur & prædo norint, eas esse alienas, mala autem fide rem possideat, cui eam alienam esse novit (§. 153.); fur res furtivas, prædo raptas mala fide possidet.

Res furtivæ ac raptæ potestati domini subducuntur, cum nullo amplius modo de viis instar domini disponere possit (§. 462.). Dominus adeo possessione rei suæ excidit, dum a fure vel prædone aufertur, & ablata ipso invito venit in possessionem furis vel prædonis, ut ut jus possidendi dominio indivulso nexu coherens (§. 157.), animo ab ipso retineatur (§. 260.).

§. 538.

*Obligatio
possessoris
rei furtivæ
& raptæ.*

Possessor rei furtivæ vel raptæ eam domino restituere tenetur, quocunque tandem modo ea in potestatem suam venerit. Etenim qui rem furtivam vel raptam detinet, eam domino restituere tenetur (§. 523.): quod cum simpliciter verum sit sine ulla restrictione, tenetur utique, quocunque tandem modo in potestatem suam pervenit. Quoniam itaque possessor rei furtivæ ac raptæ eam detinet (§. 150.); eandem omnino restituere tenetur, quocunque tandem modo res in potestatem ipsius venerit.

Ostenditur etiam hoc modo. Res furtiva & rapta manet domini sui, cui ablata fuit, in cujuscunque potestatem pervenerit (§. 522.), consequenter qui eam possidet, rem alienam possidet (§. 146.). Enimvero possessor rei alienæ domino rem suam restituere tenetur (§. 471.). Ergo possessor rei furtivæ vel raptæ eam domino restituere tenetur, quocunque tandem modo in potestatem suam venerit.

Propo-

Propositio præsens tanquam casus particularis sub universali continetur, quem supra demonstravimus (§. 523.), quemadmodum ex demonstratione priori patet. Potest tamen etiam independenter ab ea demonstrari, prouti ex posteriori liquet. Non inconsultum itaque fuit, utramque in medium afferri.

§. 539.

Quoniam fur rem furtivam, prædo raptam possidet (*Obligatio furtiva* §. 537.), possessor autem rei furtivæ vel raptæ eam restituere tenetur, quomocunque in potestatem suam ea vendita sit (§. 538.); hinc denuo sequitur, quod supra jam demonstravimus (§. 524.), *furem & prædonem rem furtivam & ablatam raptam domino restituere debere.*

§. 540.

Domino competit jus rem suam exigendi ab eo, qui eandem in potestate sua habet, & si eam restituere non vult, eum vi ad restituendum compelli potest. Domino enim competit jus interdicendi alii rem suam in potestate sua habere, ut quis alius quicquam faciat se invito, quod sibi vi sua jus dominii facere licet (§. 121.). Quoniam itaque si res est in alterius potestate, hic quidem de eadem pro arbitrio suo disponere potest, non vero dominus, cui soli hoc facere licet (§. 118. 120.); domino ferendum non est, ut res sua sit in alterius potestate. Habet igitur jus rem suam exigendi ab eo, qui eandem in potestate sua habet.

Ostenditur etiam hoc modo. Domino competit, jus rem suam in potestate sua habendi, nec quisquam alius sine ipsius consensu sive expresso, sive tacito rem alienam in potestate sua jure habet (§. 465.). Ipsi adeo ferendum non est, ut res sua sit in alterius potestate, consequenter

ius eam exigendi ab eo, qui eandem in potestate sua habet; competit. *Quod erat primum.*

Qui rem alienam in potestate sua habet, eam domino restituere debet (§. 467.). Quodsi ergo hoc facere nolit, aut domino ferendum, ut sine ipsius consensu res sua sit in alterius potestate, aut eum, qui eandem in potestate habet, vi adigat necesse est, ut ipsam restituat. Enimvero domino ferendum non est, ut res sua sit in potestate alterius, *per demonstrata.* Ergo eidem competere debet jus vi adigendi eum, qui rem suam in potestate sua habet, ut eandem sibi restituat.

Ostenditur etiam hoc modo. Quoniam jus omne, quod respondet obligationi, qua alter tibi tenetur in singulari quoad quidpiam singulare, perfectum est (§. 908. *part. I. Jur. nat.*); jus exigendi rem tuam ab eo, qui eandem in potestate sua habet, utpote respondens obligationi eam restituendi (§. 467.), perfectum est. Quamobrem si quis poscenti rem suam restituere non vult, jus perfectum eidem non tribuit suum (§. 921. *part. I. Jur. nat.*). Sed si quis jus perfectum tuum tibi tribuere non vult, illud vi persequi licet (§. 1101. *part. I. Jur. nat.*). Ergo etiam restitutionem rei tuæ vi persequi licet adversus eum, qui restituere non vult; consequenter hoc facere detrectantem vi adigere licet, ut faciat. *Quod erat alterum.*

Obligationi restituendi respondet jus rem suam ab eo exigendi, qui eam restituere potest. Nulla vero foret obligatio ista, nullum hoc jus, nisi etiam dominus jus haberet restituere nolentem ad restitutionem vi adigendi. Utrumque adeo membrum propositionis præsentis admittet, qui inficiari non audeat, domino rem suam restituendam esse.

§. 541.

Quoniam qui rem alienam possidet, eam in potesta- *Idem porro*
te sua habet (§. 463.), qui vero rem alienam in potesta- *expenditur.*
te sua habet, ab eo dominus eandem exigendi jus habet,
&, ubi eam restituere non vult, jus etiam ipsum vi adi-
gendi, ut hoc faciat (§. 540.); *Domino competit jus rem suam*
exigendi a possessore quocunque &, si eam restituere nolit, ipsum vi
adigendi, ut hoc faciat.

Nimirum cum hoc jus fluat ex notione domini, quod
dominus voluntate sua retinet (§. 258.), consequenter non
mutatur, mutata possessione (§. 257.); saluum utique sem-
per manet, quicumque tandem factus fuerit ejus possessor.

§. 542.

Similiter quia dominus in re furtiva & rapta domi- *Etiam quoad*
nium retinet (§. 521.), *quamdiu res furtiva in furis, rapta in furem &*
prædonis potestate est, domino competit jus furem & prædonem vi prædonem.
adigendi, ut rem sibi ablatam restituant (§. 540.).

Comprehenditur quoque hic casus sub propositione an-
tecedente, propterea quod fur & prædo, quamdiu rem fur-
tivam & raptam in potestate sua habent, eandem possident
(§. 537.).

§. 543.

Jus rem suam vi persequendi adversus quemlibet pos- *Jus rem*
sessorem aut quemcunque alium, qui eam in potestate ha- *suam vindi-*
bet, dicitur *Vindicatio rei* vel etiam *Jus rem suam vindicandi.* *candi.*

Definitur hic vindicatio rei, qualis est vi originis suæ in
statu naturali: qualem enim mutationem subeat in civili, suo
loco ostendemus.

§. 544.

§. 544.

Jus rem suam vindicandi domino competens.

Domino competit jus rem suam vindicandi adversus quemlibet possessorem, aut quemcumque alium, qui eandem in potestate sua habet. Competit enim eidem jus rem suam exigendi a quolibet possessore & quocumque alio, qui eandem in potestate sua habet, eumque vi adigendi ut eam restituat, si hoc facere non vult (§. 540. 541.). Enimvero jus rem suam vi persequendi adversus quemlibet possessorem aut quemcumque alium, qui eam in potestate sua habet, est jus rem suam vindicandi (§. 543.). Domino igitur competit jus rem suam vindicandi adversus quemlibet possessorem, aut quemcumque alium, qui eandem in potestate sua habet.

Jus nimirum vindicandi rem suam datur contra omnes, qui eam restituendi facultatem physicam habent. Nimirum si fieri potest, ut a te restituatur; domino quoque competit jus poscendi, ut eam actu restituas, & ubi posceni eam restituere non vis, vi te adigendi, ut restituas. Nulla hic valet adversus dominum exceptio.

§. 545.

Dominium in rei vindicatione probandum.

Dominus rem suam vindicaturus probare debet dominium, seu rem, quam sibi restituendam petit, esse suam. Etenim qui rem alienam in potestate sua habet, eam domino restituere debet, si noverit quinam sit dominus (§. 467.), & circumspexit esse debet, ne res, quam domino restituere intendit, veniat in potestatem non domini (§. 470.). Rem adeo domino restitutus certus esse debet, eum, cui eam restituit, esse dominam. Enimvero ex eo, quod quis se dominum esse dicit, nondum constare potest, quod sit dominus: id quod nemo non admittit. Quamobrem qui dicit se esse dominum,

num, quod sit probare debet. Quoniam itaque dominus rem suam vindicaturus rem sibi restitui petit, cujus se dominum esse dicit (§. 543.); dominium suum; seu quod res sua sit, probare debet.

De possessore adeo rei suæ vel quocunque alio, qui eam habet in potestate sua, conqueri nequit dominus, si sibi non restituitur, quamdiu dominium non probavit. Neque etiam eidem injuriam facit, qui non restituit, quando dominium probare nequit. Dominus enim, cui restitutio fieri debet, non agnoscitur nisi dominio probato.

§. 546.

Quoniam dominus rem suam vindicaturus probare debet rem esse suam, quam sibi restituendam petit (§. 545.); restitutio-
antequam probavit dominium, vi adigere nequit eum, qui rem in nem urgere sua potestate habet, ut restituat. *Quando vi liceat.*

Nimirum non probato dominio, qui eam in potestate sua habet, certus non est, eam esse tuam, adeoque verendum, ne eam non domino restituat, quod contrariatur circum-
spectiōni, qua in rei restitutione utendum.

§. 547.

Natura domino competit jus belli in eum, qui rem, quam Jus belli suam esse probavit, ipsi resistere non vult. Domino enim quando sit competit jus rem suam vi persequendi adversus omnem in eum, qui possessorem, aut quemcunque alium, qui eandem in potestate sua habet, ubi eam restituere non vult (§. 540.). Quo-
niam vero hoc faciens rem suam vindicat (§. 543.), rem restituere non ro vindicaturus ad vim recurrere nequit, nisi dominio probato (§. 546.); domino quoque nulla vis licita in eum, qui rem restituere non vult, antequam dominium fuerit probatum (§. 170. part. I. Phil. pract. univ.). Jus vi persequendi
(Wolffii Jur. Nat. Pars II.) Ggg jus

jus suum adversus alterum, qui idem nobis tribuere non vult, jus belli est (§. 1103. part. I. Jur. nat.). Natura igitur domino competit jus belli in eum, qui rem, quam suam esse probavit, ipsi restituere non vult.

Pater adeo rei vindicationem in statu naturali esse speciem belli, quando nimirum is, qui rem restituere non vult, novit te esse dominum.

§. 548.

Quando bello locus sit.

Quoniam domino jus belli non competit nisi in eum, qui rem, quam suam esse probavit, ipsi restituere non vult; *antequam ad bellum progrediatur dominus, restitutionem rei, quam suam esse probavit, petere debet.*

Atque adeo patet, quem ordinem præscribat jus naturæ in re sua vindicanda. Nimirum 1) amice monendus est, qui rem tuam in potestate sua habet, quod res tua sit, 2) si opus fuerit, probandum dominium, 3) petenda restitutio, 4) si hæc denegatur, ad bellum progrediendum. Hoc probe notasse proderit suo loco.

§. 549.

Jus puniendi eum, qui facit injuriam facit.

Natura homini competit jus puniendi eum, qui ipsi injuriam facit. Natura enim cuilibet homini competit jus puniendi eum, qui ipsum læsit (§. 1061. part. I. Jur. nat.). Enimvero injuria omnis læsio est (§. 530.) Natura igitur homini cuilibet competit jus puniendi eum, qui ipsi injuriam facit.

Videmus adeo rationem, cur damnum ab injuria sit distinguendum, si uno eodemque actu & damnum detur & injuria fiat. Aliud enim est jus, quod ex facto alterius nobis nascitur ob damnum datum, aliud, quod ex eodem oritur ob injuriam factam,

§. 550.

Qui poenam sumit ab eo, qui ipsi injuriam fecit ob *Jus vindic-*
factam injuriam, *Injuriam vindicare* dicitur: ut adeo *Vindican-*
catio injuria sit jus poenam sumendi ab eo, qui ipsi injuriam *riam.*
fecit. Quoniam itaque natura homini competit jus pu-
niendi eum, qui ipsi injuriam facit (§. 549.); *Homini cui-*
libet competit jus injuriam sibi illatam vindicandi.

De jure puniendi jam demonstravimus, quæ tenenda
sunt, alibi (§. 1061. & seqq. part. I. Jur. nat.). Quamobrem
cum vindicatio injuriæ non sit nisi jus puniendi eum, qui
injuriam fecit, ob injuriam factam (§. pres.); superfluum
foret ea ad vindicationem injuriæ applicare. Absit autem
ut vindicationem injuriæ confundas cum cupidine vindi-
cæ: quod enim hæc ab illa abesse possit ac debeat, ex iis
patet, quæ jam alias demonstravimus (§. 1078. part. I.
Jur. nat.).

§. 551.

Domino, cui fur vel prædo rem suam abstulit, competit jus Jus punien-
furẽ & prædonem puniendi, consequenter injuriam sibi fa-
ctam vindicandi. Etenim fur & prædo domino, cui rem *prædonem.*
suam auferunt, injuriam faciunt (§. 529.). Sed natura
homini competit jus puniendi eum, qui ipsi injuriam fecit
(§. 549.). Ergo domino etiam competit jus puniendi fu-
rem & prædonem, qui res ipsius abstulit, consequenter ei-
dem competit jus injuriam sibi illatam vindicandi (§. 550.).

Vindicatio itaque rei suæ a fure vel prædone, qui eam
adhuc in potestate sua habet, a vindicatione injuriæ differt.
Quamobrem etsi fur ac prædo rem ablatam restituant; non
tamen ideo cessat injuriæ vindicatio. Aliud enim damnum
est, quod rei restitutione tollitur: aliud vero injuria, quæ
cum in facto juri tuo adverso consistat, rei restitutione non

deletur, cum factum infectum fieri nequeat. Fur & prædo obligantur non modo ad rem ablatam restituendam (§. 539.); sed & ad pœnam subeundam, quemadmodum in sequente propositione ostenditur.

§. 552.

Obligatio

furis & præ-
donis ad pœ-
nam sube-
undam.

Fur & prædo obligantur ad pœnam patiendum. Etenim fur & prædo injuriam faciunt domino, cui rem suam auferunt (§. 529.), consequenter eum lædunt (§. 530.). Enimvero qui alterum lædit, ad pœnam patiendum obligatur (§. 1071. part. I. Jur. nat.). Ergo fur & prædo obligantur ad pœnam patiendum.

Non opus est, ut hic inquiramus, quænam esse debeat furti ac rapinæ pœna in statu naturali. Novimus enim jus puniendi infinitum esse (§. 1063. part. I. Jur. nat.), ut adeo in genere nulli eidem præscribi possint limites, utpote ex circumstantiis singularibus demum præfigendi (§. 977. part. I. Jur. nat.).

§. 553.

Jus punien-
di eum, qui
invito domi-
no re alie-
na utitur.

Domino competit jus puniendi eum, qui re ipsius eodem invito utitur. Qui enim re aliena utitur, invito domino, injuriam ipsi facit (§. 222.). Enimvero natura homini competit jus puniendi eum, qui ipsi injuriam facit (§. 549.). Ergo etiam domino competit jus puniendi eum, qui re ipsius eodem invito utitur.

Jus puniendi in aprico positum est, nec in dubium revocari potest, nisi ab eo, qui principia juris naturalis non satis cognita habet atque perspecta. Quanta vero conveniat pœna, & quando committenda sit, ex iis intelligitur, quæ de jure pœnarum in parte prima demonstravimus.

§. 554.

§. 554.

Quoniam domino invito re ipsius utitur, qui sine *Jus punien-*
omni ejus consensu instrumentis ejus pisces, aves vel feras *di alienis*
capit, domino vero jus competit puniendi eum, qui re *instrumen-*
ipsum eodem invito utitur (§. 553.); *Qui instrumentis alie-*
nis sine omni consensu domini pisces, aves vel feras capit, eum ves, vel fe-
puniendi jus competit domino instrumentorum. *ras capien-*

Ostendimus in superioribus instrumentorum alienorum *tem.*
usu piscantem (§. 223.), aves capientem (§. 232.) inju-
riam facere instrumentorum domino, si instrumentis uta-
tur, non impetrato ipsius consensu. Unde etiam hinc in-
ferri poterat jus puniendi domino competens (§. 553.). Ce-
terum si usu instrumentorum damnum fuerit datum, hoc
perinde ac in furto & rapina ab injuria distinguendum,
consequenter nec reparatio damni, de qua deinceps, cum
pœna, qua injuria vindicatur, confundenda. Equidem non
dubito fore nonnullos, qui nimium juris rigorem, qui ni-
miam in distinguendo subtilitatem accusent: sed hi erunt,
qui minime prævident rigoris ac subtilitatis hujus usum in
determinandis ac dijudicandis legibus civilibus hominum-
que moribus censendis, ac propriis rectificandis. Nos ni-
hil in præsentem præmittimus nisi in certissimum ac pror-
sus indispensabilem usum futurum.

§. 555.

Qui rem nullius occupat in eo fundo vel districtu, in quo Injuria occu-
pus occupandi mihi proprium est, me non consentiente, injuriam patione re-
mibi facit. Ostenditur eodem prorsus modo, quo de jure *rum nullius*
proprio occupandi res certæ speciei idem demonstravimus *facta.*
(§. 234.).

Quoniam in superioribus, cum de acquirendis res occu-
patis contra jus alterius proprium ageremus (§. 224.), in-

juriz nullam fecimus mentionem : ideo hanc propositionem hic adjicere visum est, ubi eadem ad alia demonstranda opus habemus.

§. 556.

Injuria in aucupio facta.

Quoniam aucupium occupationis quædam species est (§. 275.); si quis aves capiat in eo fundo vel districtu, in quo jus aucupii mihi proprium est, me non consentiente, injuriam mihi facit (§. 555.).

§. 557.

Quando quis piscando, aves capiendi, venando prænam mereatur.

Qui pisces, aves vel feras ibi capit, ubi jus piscandi, aucupii vel venandi mihi fuerit proprium; mihi competit jus eum puniendi. Qui enim piscatur in ea fluvii parte, in qua piscandi jus mihi proprium, injuriam mihi facit (§. 226.). Similiter injuriam mihi facit, qui aves capiat in eo fundo vel districtu, ubi jus aucupii mihi proprium est (§. 556.), & qui venatur in eo fundo & districtu, ubi jus venandi mihi proprium est (§. 280.). Enimvero natura homini competit jus puniendi eum, qui ipsi injuriam facit (§. 549.). Ergo etiam mihi competit jus te puniendi, si pisces, aves vel feras ibi capis, ubi jus piscandi, aucupandi, venandi mihi proprium est.

Atque adeo patet, etiam si pisces capti (§. 474.), aves ac feræ captæ mihi tradantur (§. 476.), vel si jam fuerint consumptæ, damnum datum jam alio modo fuerit reparatum; remanere tamen adhuc injuriæ vindicationem, qua pœna sumpta consulitur securitati futuræ. Qui ea probe perspexit, quæ de Jure puniendi in parte prima demonstravimus, ei haud obscurum, multo minus paradoxum videbitur, cur nemo impune debeat violare jus piscandi, aucupii vel venandi alterius proprium.

§. 558.

meo, & tu me non consentiente eas occupas, injuriam mihi facis (§. 234.). Quoniam itaque natura mihi competit jus puniendi eum, qui mihi injuriam facit (§. 549.); mihi etiam competit jus te puniendi, si mihi fuerit in dominio jus res certæ speciei occupandi & tu easdem occupas. *Quod erat unum.*

Enimvero si tu jure tuo occupandi usus rem ejus speciei casu occupas, cujus occupandæ jus in dominio meo est, & rem occupatam mihi reddis; nullam mihi injuriam facis (§. 235.). Quamobrem cessat ratio juris te puniendi mihi competentis *per demonstrata*, consequenter nec jus ullum te propterea puniendi (§. 70. *Ontol.*). *Quod erat alterum.*

Pars prima propositionis difficultate omni caret: demonstratio convenit cum ea, quam in casu particulari dedimus in propositione præcedente (§. 559.). Pars altera non minus evidens est, modo demonstrationem rite expendas. Etenim ex demonstratione prima patet, non aliam juris puniendi rationem esse, quam injuriam tibi factam. Nascitur adeo jus tuum ex maleficio alterius, facto nimirum in te injurioso. Tale igitur si non adfuerit, nec jus ullum nasci potest. Nimirum posita injuria, ponitur jus puniendi: nulla vero injuria posita, nec jus puniendi poni potest.

§. 561.

Jus eripien- Si quis capit pisces, aves, feras, ubi jus piscandi, aucupii,
di alteri pi- venandi tibi fuerit proprium, vel pisces, aves, feras ejus speciei,
scas, aves & quas capiendi jus proprium tibi est; captos pisces, aves & feras ca-
feras captas ptas ipsi etiam vi, si renitatur, eripendi jus tibi est. Etenim
quando com- si quis piscetur in ea fluvii parte, in qua jus piscandi tibi
petat. proprium est, pisces capti tui sunt (§. 225.): immo etiam
tui

tui sunt, si pisces capti fuerint ejus speciei, quos capiendi jus tibi proprium est (§. 241.). Similiter tuæ sunt aves (§. 233.), tuæ etiam sunt feræ, quas capis illius in eo fundo & districtu, in quo jus capiendi aves vel feras dibi fuerit proprium (§. 280.): sunt etiam tuæ aves (§. 241.), tuæ sunt feræ ejus speciei, quas capiendi jus tibi proprium est (§. 281.). Enimvero domino competit jus rem suam exigendi ab eo, qui eandem in potestate sua habet, & si eam restituere non vult, adigendi vi ut hoc faciat (§. 540.). Ergo tibi competit jus pisces captos, aves & feras captas capienti etiam vi, si renitatur, eripiendi, si pisces capit in ea fluvii parte, in qua jus piscandi tibi proprium est, aut aves, vel feras, in eo fundo & districtu, ubi jus aucupii vel venandi tibi proprium fuerit, vel si pisces, aves, fera ejus fuerint speciei, cujus speciei pisces, aves, feras capiendi jus tibi proprium est.

Faciunt hoc vulgo homines, quorum jure violato pisces, aves vel feras ceperunt alii, etiam si juris naturæ fuerint imperiti. Non tamen ideo superfluum censeretur, quod talia demonstrantur, quæ homini per se, seu, ut vulgo loqui amant, natura nota esse dicuntur. Etenim cum lex naturæ sit actionum humanarum norma; ea judex esse debet, num quod faciunt homines recte faciant, num quod faciunt sit tantummodo licitum, an debitum. Nisi ergo demonstratum fuerit, quid fieri jubeat, quid permittat lex naturæ, ex eo solo, quod vulgo hoc faciant homines, constare nequit, factum esse juri naturæ conforme.

§. 562.

Immo in genere: *Si quis res nullius occupat in eo fundo Jus vi eripi-
vel districtu, in quo jus occupandi tibi proprium est, vel res ejus endi res oc-
(Wolffii Jur. Nat. Pars II.) H h h speciei, cupatas, quas*

*libet quando
competat.*

speciei, quas occupandi jus tibi proprium; res occupatas ipse etiam vi, si renitatur, eripiendi jus tibi est. Etenim si quis rem nullius occupat in eo fundo vel districtu, in quo jus occupandi tibi soli competit, res occupata tua est (§. 224.): tua etiam est, si ea fuerit ejus speciei, cujus res occupandi tibi soli competit (§. 234.). Unde porro eodem profus modo, quo in casu particulari (§. 561.), ostenditur, tibi competere jus etiam vi, si resistatur, eripiendi res occupatas.

Si accedis, quando res occupantur, ut adeo constet eas esse a te occupatas, non alio modo acquiras, nulla opus est probatione, quod alter occupaverit, quod tibi debetur. Actus enim occupationis manifestus est & jus tuum pro te loquitur, quod non minus manifestum supponitur.

§. 563.

*Qualis pœ-
na ereptioni
accedere
possit.*

Si quis rem quandam contra jus tibi proprium occupat, tibi, dum eam eripis, occupantem quoque verbis non modo blandis, verum etiam malis, præsertim minacibus, immo etiam colaphis & flagris objurgare licet, prouti futura securitas imperat. Etenim si quis rem quandam contra jus tibi proprium occupat, tibi non modo competit jus rem occupatam eidem eripiendi (§. 562.), verum etiam eundem puniendi (§. 560.), adeoque utroque jure una uti, consequenter dum rem occupatam eripis, eum qui occupavit una punire potes. Quoniam vero qui alterum punit, non intendit nisi aversionem periculi læsionis futuræ sibi & aliis ex præterita metuendæ (§. 1074. part. I. Jur. nat.) & jus puniendi in se infinitum (§. 1063. part. I. Jur. nat.) limites suos ex circumstantiis præsentibus sibi præfixos habet (§. 977. part. I. Jur. nat.); num securitati futuræ objurgando verbis blandis,

an malis & minacibus, immo num colaphis aut flagris consultatur, ex circumstantiis presentibus æstimandum. Quamobrem si quis rem quandam contra jus tibi proprium occupat, dum eam eripis, occupantem quoque verbis non modo blandis, verum etiam malis, præsertim minacibus, immo etiam colaphis & flagris objurgare licet, prouti futura securitas imperat.

Constat denuo hoc vulgo ab hominibus fieri: hic vero inquirendum erat, num recte fiat, & quomodo evitandus sit excessus. Ne vero existimes, objurgationem verbis blandis factam non posse pœnæ loco haberi; probe considerandum est, objurgationem simpliciter factam esse pœnam, quatenus alteri pudor injicitur exprobratione facti sui & eadem pœnitentia superaccedit, affectus utique molesti, qui dum torquent animum pro malo physico habendi, qualis est pœna (§. 1077. part. I. Theol. nat.). Quamobrem ubi hi affectus excitantur, etiamsi verbis blandis utaris, & iidem sufficiunt periculo futuræ læsionis avertendo, in hac pœna utique acquiescendum (§. 1074. part. I. Jur. nat.), præsertim si emendatrice opus sit tantummodo, minime autem exemplari: id quod suo loco accuratius discutiemus. Quæ enim de pœnarum legitima executione in genere tradenda sunt commodo loco; in casu particulari hic doceri superfluum foret.

§. 564.

Quoniam pisatio, aucupium & venatio occupationis *Etiã in cã-* species sunt (§. 275.); *Dum pisces, aves & feras contra jus tuum su particula-* proprium captos eripis capienti, eundem quoque verbis non modo *ri piscatio-* blandis, verum etiam malis, præsertim minacibus, immo etiam *nis, aucupii* colaphis & flagris objurgare licet, prouti futura securitas imperat. & *venatio-*

Poterat idem vi principiorum anteriorum (§. 557. 559. ^{nis.}

561.) eodem modo demonstrari, quo in casu occupationis in genere ostendimus (§. 563.). Dantur etiam adhuc alii puniendi modi, qualis est ablatio instrumentorum, quibus pisces, aves vel feræ capiuntur. Sed nostrum jam non est in poenarum genera hic inquirere ob rationem modo datam (not. §. 563.).

§. 565.

*Jus punien-
di mala fide
specifican-
tem.*

Si ex aliena materia speciem mala fide feceris, sive proprio, sive alieno nomine, domino materiae competit jus te puniendi. Si enim ex aliena materia speciem mala fide faceris sive proprio, sive alieno nomine, domino materiae injuriam facis (§. 342. 345.). Enimvero si alicui injuriam facis, ipsi natura competit jus te puniendi (§. 549.). Ergo domino materiae natura competit jus te puniendi, si ex ipsius materiae sive proprio, sive alieno nomine mala fide speciem feceris.

Juris adeo naturalis est, ut poena aliqua decernatur specificanti mala fide: quod vero semper perdere debeat speciem & operas, id naturale non est, cum eadem poena in omni casu jure naturæ locum minime habeat, ut pote ex averfione periculi læsionis futuræ ex præterita sibi & aliis metuendæ determinanda (§. 1074. part. I. Jur. nat.). Ceterum ubi quis alieno nomine ex materia aliena mala fide speciem facit, per se non patet, jus puniendi domino materiae competere duplex, nimirum primo puniendi specificantem, deinde etiam puniendi eum, cujus nomine specificatio facta. Ita si tu ex argento Mævii fieri curas a fabro poculum, & hic novit, argentum non esse tuum; Mævio jus competit & te, & fabrum puniendi. Quoad dominium rei qui suo nomine speciem fieri curavit habetur pro specificante, cum ipse per se fecisse putetur, quod per alium fecit: at poena inter utrumque communicatur, si uterque fuerit

fuerit in mala fide. Quod si vero specificans fuerit in bona fide, & non nisi is, qui speciem fieri curavit, in mala fide; specificantis ut in dominio, ita etiam in pœna nulla habetur ratio.

§. 566.

Si rem alienam mala fide tua adjungis, domino illius competit jus te puniendi. Quod si enim rem alienam tuam adjungis, domino illius injuriam facis (§. 391.). Patet igitur ut ante (§. 565.), huic competere jus te puniendi.

Relegenda hic sunt, quæ de mala fide in accessione non attendenda juxta Doctores Juris civilis supra jam annotavimus (not. §. 391.). Ceterum quod de jure puniendi in specificatione & adjunctione demonstravimus; idem quoque in confusione, commixtione, ferruminatione, adplumbatura, plantatione, ædificatione, satione, scriptura & pictura locum habere, ubi mala fides intercedit, haud obscure intelligitur. Mala fides semper operatur injuriam, ex qua jus puniendi nasci demonstratio præcedens loquitur. Minime igitur opus esse existimamus, ut idem in quovis casu hic in medium allato demonstremus, quod in casu specificationis & adjunctionis ostendimus. Ne quis tamen objiciat omissa hic esse, quibus tanquam principiis opus habemus in sequentibus, lubet generale apponere principium, unde per modum corollarii omnes isti casus particulares inferuntur nuda subsumptione.

§. 567.

Qui quomocunque de re aliena disponit invito domino, ipsi Jus puniendi injuriam facit, eidemque competit jus eum puniendi. Quoniam deob violandi est de re sua disponere pro arbitrio suo (§. 118.), tum dominium hoc autem jure excludit ceteros omnes, in quorum dominium generatio res non est (§. 120.); qui invito domino quomodo-raliter as-
Hh h 3 cun-ferunt.

cunque de re aliena disponit, contra jus ipsius, quod perfectum est (§. 122.), agit (§. 239. part. I. Phil. pract. univ.). Quamobrem eum alteri injuriam faciat, qui contra jus perfectum ipsius quomocunque agit (§. 859. part. I. Jur. nat.); domino injuriam facit, qui ipso invito quomocunque de re aliena disponit. *Quod erat unum.*

Enimvero natura homini competit jus puniendi eum, qui ipsi injuriam facit (§. 549.). Ergo etiam natura domino competit jus puniendi eum, qui de re ipsius ipso invito quomocunque disponit. *Quod erat alterum.*

Videmus adeo, quomodo jus puniendi oriatur ex qualibet dominii violatione, tanquam maleficio, seu actu juri alterius contrario.

§. 568.

Jus puniendi in confusione, comminatione, ad plumbatura, adificatione, plantatione, scriptura & pittura.

Si quis mala fide materias liquidas vel liquefactas confundit (§. 392.), aut solida corpora commiscet (§. 393.), vel rem alienam cum sua sive per ferruminationem, sive per adplumbaturam jungit (§. 395.), vel in solo suo ex aliena materia, aut in solo alieno ex sua adificat (§. 401.), vel in solo suo plantam alienam, aut in alieno suam ponit, vel sementa sua in agro alieno aut contra spargit, vel in charta aliena scribit, vel denique in tabula aliena pingit; evidens omnino est, eum in casu omni de re aliena invito domino pro arbitrio suo disponere, consequenter is rei aliena domino injuriam facit & huic jus ipsum puniendi competit (§. 567.).

Videmus adeo, casus particulares nullo negotio ex principio generali inferri: immo iisdem quoque annumerari posse specificationem & adjunctionem, de quibus figillarim egimus antea (§. 565. 566.).

§. 569.

Natura domino competit jus puniendi possessorem malæ fidei, Jus punien- quod fructus ex re ipsius perceperit. Etenim possessor malæ di possesso- fidei injuriam facit domino, cum fructus ex re ipsius per- rem m. f. ab cipit (§. 447.). Sed natura homini competit jus punien- fructus per- di eum, qui ipsi injuriam facit (§. 549.). Ergo natura do- ceptos. mino competit jus puniendi possessorem malæ fidei, quod fructus ex re ipsius perceperit.

Patet hinc ulterius, quod Imperator, quemadmodum supra jam annotavimus (not. §. 447.), quoad perceptionem fructuum inter possessorem bonæ ac malæ fidei recte distinguat. Hic enim jure punitur, ille minime: Sed qualis & quanta pœna conveniat, suo demum loco disquirendum.

§. 570.

Si rem contra jus proprium alterius occupatam, in specie pi- Jus punien- fces, aves vel feras captas, & thesauros inventos ei non reddis, cui di non red- jus occupandi proprium est, huic natura competit jus te puniendi. dentem res Etenim si rem contra jus proprium alterius occupatam huic contra jus non reddis furtum in ea committis (§. 512.). Ac idem proprium committitur in piscibus, avibus vel feris captis (§. 513.), occupatas. ac thesauris inventis in eadem hypothese (§. 514.). Quo- niam itaque domino, cui res sua fuit ablata, competit jus puniendi furem (§. 551.); jus quoque te puniendi mihi competit, si rem contra jus mihi proprium occupatam, in specie pisces, aves vel feras captas & thesauros inventos, mihi non reddis.

Hæc pœna non confundenda est cum altera, quæ vindicando injuriam, non obstante, quod res contra jus proprium occupatæ fuerint redditæ, exigitur (§. 558. & seq.), nec tollit obligationem ad damnum datum resarciendum, si res

si res non amplius extent, quemadmodum deinceps ostendetur.

§. 571.

Quando punire liceat tuam venisse celas & percontantibus aliis negas, ne dominus care animalia a-cuperare possit; si rem amissam invenis ac a te inventam celas, liena, res a-ne dominus eam recuperare queat, vel, ubi nosli, quinam eam missas, nau-amiserit, eam non restituis; si denique res naufragas vel ejectas fragas & e-animo tibi habendi aufers; domino in omni casu competit jus te jectas deti-puniendi. Etenim in omni casu furtum committis (§. 515. nentem. 516. 518.). Eodem igitur, quo ante (§. 570.), modo colligitur, domino rerum competere jus te puniendi.

Differunt hi casus a præcedentibus (§. 570.). Erenim in istis jam inhæret injuria actui, quo res venit in potestatem nostram; in præsentibus autem actus nihil viri habet: neque enim in se vitiosus est actus, quo rem amissam tollis, vel res naufragas & ejectas exundis extrahis, vel etiam animalia mansueta & mansuefacta in custodiam tuam deducis. Sed tum demum actus vitiosus evadit, ubi accedit animus rem tibi habendi, nec domino eam restituendi. Quamobrem hic simplex tantummodo injuria adest, cum in casibus præcedentibus duplex deprehendatur.

§. 572.

Damnum resarcire quid sit.

Damnum resarcire dicitur, qui tantundem restituit alteri, quantum valet res, cujus jacturam fecit, seu, qui pretium rei restituit.

De valore rerum dicemus suo loco, quando de dominii translatione acturi sumus. Ut valor rerum definiri facilius ac certius posset, rerumque commutatio nullam pareret difficultatem; pecunia inventa est, de qua suo loco ex instituto

ruto dicemus. Tumque clarius patebit, quomodo damnum datum resarciri queat. Sufficit in præsentī stabilire obligationem, qua tenemur ad damnum datum resarciendum, & eidem respondens jus hoc exigendi perpendisse.

§. 573.

Cui damnū datum est, vel qui damnū passus est, is minus habet, quam habere debebat. Cui enim damnū datum est, vel sequens. qui damnū passus est, is jacturam quandam rei suæ sive corporalis, sive incorporalis facit (§. 486.), adeoque ea ita subducitur potestati ipsius; ut eam nunquam recuperare possit (§. 487.). Quoniam itaque minus habet, qui re quadam sive corporali, sive incorporali caret, quam antea habebat, quod per se patet; is omnino minus habet, quam habere debebat, cui damnū datum est, vel qui damnū passus est.

Equidem nonnullis dubium oriri poterat, quod non semper minus habere dici possit, quam ante habuerat, qui damnū passus est, quoniam damnū etiam dari dicitur corpori, pudicitiae, famæ: quodsi tamen rem curatius consideres, dubium protinus evanescit. Ponamus enim tibi amputari manum; membri alicujus jacturam facis, adeoque minus habes, quam antea. Ponamus infligi corpori vulnus, pars adeo corporis sanitate caret, adeoque rei cujusdam jacturam fecisti, consequenter minus habes, quam antea, cum pars illa esset sana. Ponamus damnū inferri famæ, jacturam adeo facis rei incorporalis, integritatis nimirum famæ, consequenter denuo minus habes, quam antea habebas, quam famæ tuæ detraheretur. Modo itaque perpendas, damnū non consistere in sola jactura rei cujusdam corporalis, quæ extra te est; nihil erit in propositione præsentī obscuri, unde dubium oriri possit.

§. 574.

*Ex aptitudi-
ne sola domi-
nium non
nasci.*

Id alicui suum non est, ad quod aptus est. Ad quod enim quis aptus est, ad hoc ipsi non nisi jus imperfectum com- petit (§. 237. part. I. Phil. pract. univ.). Enimvero ad quod aliquis jus tantummodo imperfectum habet, id ipsi suum non est (§. 132. part. I. Jur. nat.). Ergo id alicui suum non est, ad quod aptus est.

Ex sola adeo aptitudine non nascitur dominium. E. gr. Qui egenus est, is eam habet aptitudinem, quæ requiritur, ut qui opibus abundat ipsi eleemosynam det (nos §. 237. part. I. Phil. pract. univ.). Sed jus ad eleemosynam, quam a Titio petit, imperfectum est, nec dici potest egenum in ea domi- nium habere, & eam esse rem ipsius.

§. 575.

*An damnum
patiamur
leso jure im-
perfecto.*

Qui non nanciscitur, ad quod aptus est, consequenter jus tantummodo imperfectum habet; is damnum non patitur. Et- enim id alicui suum non est, ad quod aptus est (§. 574.), consequenter ad quod jus tantummodo imperfectum ha- bet (§. 237. part. I. Phil. pract. univ.). Quamobrem si id non nanciscitur, non sui jacturam facit (§. 487.). Quoniam ita- que damnum non consistit nisi in jactura sui (§. 486.); qui id non nanciscitur, ad quod aptus est, consequenter ad quod jus tantummodo imperfectum habet, is damnum non patitur.

Ita qui cum egenus sit a Titio eleemosynam, quam jure petit, non accipit, nullum patitur damnum. Cum enim eleemosyna, quam petit, non sit res sua, nec jacturam sui facit, si eam non nanciscitur. Ad hoc enim, ut quis jactu- ram sui faciat, requiritur, ut quod suum erat potestati ejus subductum recuperatu impossibile (§. 487.).

§. 576.

§. 576.

Qui tibi denegat, ad quod aptus es, consequenter jus imperfectum habes; is tibi damnum non dat. Quoniam enim dādo id, ad quod aptus non pateris, si non nanciscaris id, ad quod aptus es, quis aptus consequenter jus tantummodo imperfectum habes (§. 575.); est, datur si quis tibi denegat, ad quod aptus es, consequenter jus tantummodo imperfectum habes, is in causa non est, ut damnum patiaris, adeoque jacturam tui facias (§. 486.). Enimvero qui factō quodam, vel non factō suo in causa non est, ut jacturam tui facias, is damnum tibi non dat (§. 488.). Ergo nec tibi damnum dat, qui tibi denegat ad quod aptus non es, consequenter ad quod jus non nisi imperfectum habes.

Quamobrem si Titius dives denegat egeno petenti elemosynam, hic conqueri nequit de damno sibi a Titio dato. Hinc & Aristoteles Nicomach. lib. 5. c. 4. negat contra proprie dictam justitiam quicquam committere eum, qui pecunia sua alteri non succurrit præ tenacitate. Quæ hic demonstrantur de damno a jure imperfecto removendo, probe tenenda sunt, ubi de damno dato resarciendo agitur, ne hanc obligationem latius extendas, quam par est. Et si autem contra justitiam proprie sic dictam nihil committat, qui tibi denegat, ad quod aptus es, neque propterea tibi de damno dato justa querendi causa fit; non tamen ideo facit, quod legi naturali conveniebat, adeoque peccat.

§. 577.

Si damnum datum resarcitur, non amplius minus habes, Effectus damnum habere debebas. Si tibi damnum datur, minus habes, *mnī resarcit* quam habere debebas (§. 573.). Enimvero si damnum *citi* datum resarcitur, tantundem tibi restituitur, quantum vallet res, cujus jacturam fecisti (§. 572.), consequenter

quam recuperare nequis (§. 487.). Quamobrem perinde est, ac si rem datam recuperasses. Damno igitur refarcito tantundem habes, quantum ante habebas, quam damnum dabatur, adeoque non amplius minus habes, quam habere debebas.

E. gr. Ponamus tibi damnum datum esse, quod valet 100. aureorum. Centum igitur aureos non habes, quos habere debebas. Quodsi adeo damnum datum refarciatur, tibi restituuntur centum aurei, atque tum non amplius minus, sed tantundem habes, quam habere debebas. Nimirum damnum resarciendo patrimonium tuum in eum restituitur statum, qualis futurus erat, si damnum nullum tibi datum fuisset. Et si enim non amplius res istæ sint in patrimonio tuo, quas antea habebas, veluti vasa argentea; non tamen propterea id deminutum est, cum vasa ista per hypothecam valeant 100. aureos.

§. 578.

Idem nitius expensatur.

Quoniam damno tibi dato minus habebas, quam habere debebas (§. 573.), eodem autem refarcito, non amplius minus habes (§. 577.); si damnum datum refarcitur, perinde est ac si nullum datum fuisset.

Factum infectum fieri nequit, consequenter si damnum datum fuerit, impossibile est ut datum non sit. Enimvero si damnum refarcitur, factum quasi infectum redditur, dum is restituitur bonorum tuorum status, qui fuerat, antequam damnum daretur.

§. 579.

Obligatio non diminuitur, quod alter habet.

Nemo efficere debet dolo, vel culpa sua, ut alter minus habeat, quam habere debet. Etenim nemo alteri damnum dare debet (§. 495.). Et damnum etiam culposum lege naturali

turali prohibitum (§. 496.). Quoniam igitur is minus habet, quam habere debebat, cui damnum datur (§. 573.), consequenter is efficit, ut alter minus habeat, quam habere debebat, si eidem damnum dederit; nemo omnino efficere debet sive dolo, sive culpa sua, ut alter minus habeat, quam habere debebat.

Nemo alteri invito dominium rei suae auferre potest (§. 338.), adeoque dominium in se inviolabile jus est. Cum hac inviolabilitate utique pugnat permissio efficiendi, ut alter minus habeat, quam habere debebat: neque enim minus habere intelligitur, quam quatenus non amplius in dominio ipsius est, quod in eodem erat ac esse debebat.

§. 580.

*Damnum omne dolo vel culpa datum est resarciendum, seu, Obligatio re-
si tu alteri sive dolo, sive culpa tua damnum dedisti, id eidem re-
sarcire teneris.* Pone enim, si fieri potest, damnum datum *damnum*
dolo, vel culpa datum non esse resarciendum. Quoniam *datum.*
is minus habet, quam habere debebat, cui damnum da-
tur (§. 573.); dolo vel culpa tua efficere licet, ut alter
minus habeat, quam habere debebat, consequenter ad
hoc non efficiendum, minime obligaris (§. 170. part. I. Phil.
pract. univ.): Quod cum sit absurdum (§. 579.), damnum
datum sive dolo, sive culpa resarciendum.

Ostenditur etiam hoc modo. Nemo alteri damnum dare debet (§. 495.), adeoque si dolo, vel culpa sua damnum dedit, alterum, cui dedit, in pristinum statum restituere tenetur, ut perinde sit, ac si damnum nullum datum fuisset. Enimvero perinde est ac si damnum nullum datum fuisset, ubi damnum datum resarcitur (§. 578.). Quamobrem qui damnum dedit sive dolo, sive culpa sua, id resarcire tenetur.

Obligatio damni non dandi nulla foret, nisi eidem adhæreret obligatio resarciendi damnum datum, quemadmodum obligatio alteri iniuriam rem suam auferendi nulla foret, nisi eidem quoque cohæreret obligatio rem ablata restituendi. Restitutioni locus est, ubi res extat: ubi vero non extat, quod restitui possit, in ejus locum succedit reparatio damni. Qui adeo admittit restitutionem rei adhuc extantis, is sine omni ratione in dubium revocat damni dati reparationem. Ceterum Jus naturæ quemadmodum restitutionem rei alienæ omnem sine ulla exceptione urget; ita etiam damnum omnem resarciri jubet, qualecunque & quantumcunque fuerit, sive dolo, sive culpa quacunque datum. Jus naturæ non attendit differentiam inter magnum & parvum, cum res minima non minus tua sit, quam magna, & jactura rei minimæ non minus damnum sit, quam jactura magnæ, nec propter parvitatem mutet genus. Tuetur adeo rigorem summum tam in rebus restituendis, quam in damnis resarciendis,

§. 581.

Damnum resarcire pertinet ad retributionem sui.

Quoniam suum alteri tribuit, qui eidem præstat, ad quod præstandum ipsi obligatur (§. 923. part. I. Jur. nat.), qui vero alteri damnum datum resarcit, alteri præstat, ad quod præstandum ipsi obligatur (§. 580.); *Qui damnum datum resarcit, alteri suum tribuit.*

Abfit, ut hinc inferas damnum datum esse resarciendum, quod suum cuique tribuendum: committeres enim circum in demonstrando, quemadmodum demonstratio corollarii præsentis loquitur.

§. 582.

Quinam locupletior factus.

locupletior factus dicitur; qui plus habet, quam antea habebat. Quando igitur bonis tuis res quadam corporalis,

lis, vel incorporalis superaccedit, illis non deminuitis, locupletior fit.

E. gr. Portantus, omnia bona tua valere centum aureos: quod si iis superaccedat vel obulus, quem antea non habebas, ut bonorum universitas obulo aucta dici possit, in tantum fit locupletior. Hinc idiomate vernaculo dicere solemus: *ich bin um einen Heller reicher worden.* Nimirum quod plus jam habes, quam antea habebas, valet obulum unum. Quando quis locupletior fieri dicitur, minime attenditur, quantum antea habuerit, nec quantum sit illud, quod plus habet: sufficit enim, quod plus habeat, quam ante. Quod si rem quandam, quæ erat in bonis tuis, cum alia, quæ tantundem valet, permutes; facta permutatione non plus habes, quam antea habebas, nec hac permutatione locupletior factus.

§. 583.

Hinc etiam intelligitur, quandonam quis *locupletior Re alterius fiat re alterius*, nimirum quando res, quæ bonis ipsius fit *quando quis peraccedit, alterius est, sive quando quod plus habet est locupletior res quædam alterius, sive corporalis, sive incorporalis.* *fiat.*

E. gr. Qui rem amissam, quam invenit, non restituit, re alterius locupletior fit: quod enim jam plus habet, quam antea habebat, res alterius est. Similiter fur locupletior fit re furtiva, hoc est, re, quam alteri in seio ac invito abstulit.

§. 584.

Apparet etiam, quandonam quis *locupletior fiat ex re* *Quando-* *alterius, nimirum quando id, quod plus habet, ex re al-* *nam ex re* *terius venit, vel ejus loco succedit.* *alterius.*

E. gr. Ponamus te rem quam tibi commodavi, pro certa mercede commodare alteri; merces, quæ te locupletiozem reddit, ex re mea provenit: locupletior itaque fit ex re mea.

§. 585.

§. 585.

*An cum alie-
rius damno
locupletio-
rem fieri li-
ceat.*

Nemo locupletior fieri debet cum damno alterius. Quan-
do enim locupletior fis, plus habes, quam antea habebas
(§. 582.). Et quoniam damnum in jactura sui consistit (§.
486.), quando locupletior fis alterius cum damno, alter
jacturam ejus facit, quod tu plus habes, consequenter tu in
causa es, seu dolo vel culpa tua efficis, ut alter minus ha-
beat, quam habere debebat. Enimvero nemo efficere
debet dolo vel culpa sua, ut alter minus habeat, quam ha-
bere debebat (§. 579.). Ergo etiam nemo locupletior fie-
ri debet cum damno alterius.

Ostenditur etiam hoc modo. Qui locupletior fit al-
terius damno, cum damnum in jactura sui consistat (§. 486.),
in causa utique est, ut alter jacturam sui faciat, consequen-
ter alteri damnum dat (§. 488.). Sed nemo alteri da-
mnum dare debet (§. 495.) Ergo etiam nemo locupletior
fieri debet cum damno alterius.

Videmus adeo regulam juris notissimam l. 206. ff. de R.
J. esse ipsam naturæ legem, unde multa definiunt J&I Ro-
mani, immo etiam Doctores, illius interpretes, obser-
vante *Grotio* lib. 2. c. 10. §. 2.

§. 586.

*Obligatio
reddendi,
quod quis ex
alieno lucra-
tus.*

*Si ex re mea non amplius extante factus es locupletior, san-
tum mihi restituere teneris, in quantum locupletior factus es.*
Quodsi enim ex re mea locupletior factus, quod plus ha-
bes, quam habere debebas, ex re mea venit. Quoniam
vero res mea, quæ mihi restituenda erat (§. 467.), non
amplius extat; si nihil mihi restituitur, ego jacturam rei
meæ facio (§. 487.), adeoque tu fis locupletior cum meo
damno.

damno. Enimvero nemo locupletior fieri debet cum damno alterius (§. 585.). Damnum igitur ut resarciatur, tantundem mihi restituere teneris, in quantum locupletior factus es (§. 572.).

Si tu ex re mea factus es locupletior, plus habes, quam habere debes (§. 582.), ego vero, qui rem meam non teneo, minus habeo. Perinde igitur est, ac si meum apud te esset, mihi utique reddendum (§. 467.).

§. 587.

Si res casu perierit, bonæ fidei possessor non tenetur ad ullam restitutionem. Quando ad restitutionem. Etenim si res perit, possessor eam non annullam restititio-
pius habet, quod per se patet, consequenter impossibile est, ut ea restituatur, adeoque ad restitutionem rei ipsius neatur pos-
teneri nequit (§. 209. part. 1. Phil. pract. univ.). Quoniam possessor b. f.
possessor bonæ fidei ignorat, rem esse alienam, sed potius
putat eam esse suam (§. 153.), nec ipsi imputari potest,
quod eam non restituerit (§. 550. part. 1. Phil. pract. univ.),
quemadmodum, si novisset, cujusnam ea sit, facere de-
buisset (§. 467.), consequenter quod casu apud ipsum pe-
rierit, alias non peritura apud dominum (§. 638. part. 1. Phil.
pract. univ.). Non igitur in causa es, cur alter jacturam
fecerit rei suæ (§. 487.), consequenter nec damnum ipsi
dedisti (§. 488.), adeoque nec ad damnum resarciendum
teneris (§. 580.). Et quia res periit, per se patet, quod
nihil ex re ista ad te venerit, consequenter nec ex realie-
na locupletior factus fueris (§. 586.). Quamobrem nec
hoc nomine quicquam tibi restituendum venit (§. 586.).
Jam vero si quid alteri restituendum, aut restituenda est res,
aut tantum, quantum ea valebat, quod fit quando damnum
resarcitur (§. 572.), aut denique tantum, quantum ex re
(*Wolfii Jur. Nat. Pars II.*) K k k fa-

factus es locupletior. Nihil itaque horum cum obtineat in hypothefi propositionis præsentis, *per demonstrata*; si res casu perierit, possessor bonæ fidei non tenetur ad ullam restitutionem.

Nimirum nihil apud ipsum est, quod restituere possit, nec res nec lucrum ex re, neque etiam ex non facto, omissa nempe restitutione tenetur, quia obligatio de re aliena restituenda non ante vim suam exierit, quam ubi nosse rem non esse tuam & cujusnam ea sit (§. 467.).

§. 588.

Quando ad nullam restitutionem teneatur inventor rei amissa. Si res amissa, quam explorare potueris, quoniam sit dominus, non teneris ad restitutionem ullam. Rem, quæ periit, restitui non posse, nec ad eam restituendam inventorem obligari patet ut ante. Sive autem ignores, rem esse alienam, sive saltem nescias, quinam sit dominus, restitutionem a te non factam tibi imputari non posse denuo patet ut ante. Unde etiam eodem prorsus modo, quo ante, porro colligitur, tibi imputari non posse, quod res perierit restitutione facta non peritura, consequenter te nullum alteri dedisse damnum, quod rem ipsius in potestate tua habueris. Eodem igitur prorsus modo, quemadmodum ante (§. 587.), ostenditur, te non teneri ad ullam restitutionem, si res amissa, quam invenisti, casu apud te perierit, antequam de domino constare potuerit.

§. 589.

Alias casus. Quoniam eadem demonstratio adhuc subsistit, quando res casu perit, antequam cum domino, qui amisit, restituere possis, etiamsi constet, quinam sit, adhuc non teneris ad ullam restitutionem.

Nemo non videt, supponi a nobis, quod restitutio non tua culpa differatur, consequenter nec mora tibi imputari possit.

§. 590.

Si res naufraga vel in mare navislevanda causa ejecta ca- Quando res
superierint, quas vel in ipso mari, vel in litore nactus es, ante- stitutio quo-
quam de domino tibi constare, aut domino a te restitui potuerint; ad res nau- quam de domino tibi constare, aut domino a te restitui potuerint; ad res nau-
non teneris ad ullam restitutionem. Idem denuo ostenditur ap- non teneris ad ullam restitutionem. Idem denuo ostenditur ap-
fragas & e- fragas & e-
plicata demonstratione superiori (§. 587.) de possessore jectas nulla.
bonæ fidei data ad res naufragas vel ejectas, quemadmodum
ad amissas (§. 588. 589.).

Qui res amissas, naufragas vel ejectas detinent animo eas domino restituendi, quamprimum de eo certo constiterit ac restituendi occasio commoda adfuerit, referri nequeunt inter possessores, nisi significatui vocabuli vim inferre velis (§. 150.). Quamobrem hi casus non poterant sub eo comprehendi, quod de possessore bonæ fidei demonstravimus (§. 587.).

§. 591.

Si res casu perit, apud dominum eodem casu non peritura; Quando
malæ fidei possessor damnum resarcire tenetur. Etenim posses- mala fidei
for malæ fidei novit rem, quam possidet esse alienam (§. possessor ca- for malæ fidei novit rem, quam possidet esse alienam (§. possessor ca-
153.), neque adeo ignorare supponitur, quinam sit do- 153.), neque adeo ignorare supponitur, quinam sit do-
minus. Quando itaque rem, quam domino restituere de- sum presta-
bet (§. 467.), non restituit; non factum suum ipsi impu- re teneatur.
tatur (§. 163.), consequenter pro causa libera habetur e- bet (§. 467.), non restituit; non factum suum ipsi impu-
jus, quod mali domino ex hoc non facto consequitur (§. tatur (§. 163.), consequenter pro causa libera habetur e-
527. part. I. Phil. pract. univ.). Quod si ergo res casu perit, jus, quod mali domino ex hoc non facto consequitur (§.
eodem casu apud dominum non peritura, malæ fidei pos- 527. part. I. Phil. pract. univ.). Quod si ergo res casu perit,
seffor in causa est, quod res perierit, consequenter domi- eodem casu apud dominum non peritura, malæ fidei pos-
nus seffor in causa est, quod res perierit, consequenter domi-

mus ejus jacturam fecerit (§. 487.). Quoniam itaque damnum dat domino (§. 488.), damnum autem datum resarciendum (§. 580.); si res casu periit, apud dominum eodem casu non peritura, malæ fidei possessor damnum resarcire tenetur.

Apparet hinc, quomodo malæ fidei possessor ex facto suo ultra rei rationem teneatur, quemadmodum *Grotius* ait lib. 2. c. 10. §. 91. seposita pœna ob rem male possessam, ad quam verba *Grotii* trahit *Gronovius* in Notis. Pœna enim ab injuria descendit, quæ possessioni mala fide factæ adhæret (§. 567. 153.): reparatio autem damni ab imputatione non factæ restitutionis est, qua effectus casualis, rei nempe interitus, averti poterat (§. 639. part. I. *Phil. præf. univ.*).

§. 592.

Quando non teneatur.

Si res casu periit, apud dominum eodem casu peritura, mala fidei possessor non tenetur ad ullam restitutionem. Etenim si eodem casu res periisset apud dominum, quo apud malæ fidei possessorem periit; perinde est ac si dominus eam habuisset, consequenter propterea, quod possessor malæ fidei rem domino non restituerit, effectus casualis eidem imputari nequit (§. 639. part. I. *Phil. præf. univ.*). Quamobrem nec haberi potest pro causa libera jacturæ rei, quam fecit dominus (§. 527. part. I. *Phil. præf. univ.*), adeoque ad damnum datum nullo modo concurrat (§. 488.). Cum igitur damnum resarcire non teneatur (§. 580.), nec res, quæ periit, restitui possit, non tenetur ad ullam restitutionem.

Casus hic rarissimus est. Et quamvis nihil adsit, quod restitui debeat, non tamen cessat pœna ob possessionem mala fide continuatam, donec casus contigerit.

§. 593.

Quando pos-

si res culpa possessoris bonæ fidei periit, hoc tamen non obstante damnum

damnum resarcire non tenetur. Possessor enim bonæ fidei putat rem esse suam (§. 153.), consequenter si res perit, eam sibi perire existimat (§. 356.), nec se teneri ad rationem alteri reddendam, quomodo re sua usus fuerit (§. 169.). Ignoravit igitur, re pereunte alteri damnum inferri (§. 486. 487.), ac se de eodem resarciendo teneri (§. 580.). Patet etiam ignorantiam ipsius esse invincibilem (§. 28. part. i. Phil. pract. univ.). Quamobrem cum ignorantia invincibilis imputari nequeat (§. 550. part. i. Phil. pract. univ.); nec imputari ipsi potest, quod in avertendo damno ab alio culpam evitare non studerit, adeoque nec in causa fuisse dici potest, cur alter iacturam rei suæ fecerit (§. 527. part. i. Phil. pract. univ. §. 486. part. 2. Jur. nat.). Damnum adeo domino culpa sua dedisse non censetur (§. 488.), consequenter nec idem resarcire tenetur (§. 580.).

Equidem qui culpa sua damnum dat alteri, damnum dare non interdit (§. 717. 616. part. i. Phil. pract. univ.), adeoque perinde videtur, si quis norit rem esse alienam, si ve puret eam esse suam; fallitur tamen, qui nullam hinc quoad damnum alterius differentiam adesse sibi persuadet. Et enim qui novit rem esse alienam, illi etiam perspectum est, re culpa sua pereunte damnum alteri dari. De eo autem cogitare nequit, qui rem suam esse existimat. Quamobrem cum de culpa vitanda non cogitat, ne alteri damnum detur, qui dari novit aut nosse potest ac deber, is damnum alterius indirecte vult (§. 621. 623. part. i. Phil. pract. univ.): id quod dici nequit de possessore bonæ fidei. Rigorem juris naturalis ultra sortem humanam extenderet, qui in casu propositionis præsentis damnum resarciendum urgeret. Non male Interpretes juris Romani possessorem bonæ fidei instar domini esse dicunt, de quo adeo ratiocinandum sit eodem, quo de domino, modo, nisi quatenus vel re, vel

ex re alterius locupletior factus, & plus habet, quam habere debet, alteri restituendum. Ex facto nimirum suo non tenetur ulli, cum alias non esset instar domini; sed tantummodo ex re, quatenus scilicet habet, quod est alterius. Luber itaque apponere principium generale,

§. 594.

*Possessorem
bona fidei
non teneri
ex facto.*

Possessor bona fidei non tenetur domino ex facto & non facto ullo, hoc est, propterea non obligatur ad aliquid dandum vel faciendum domino, quia hoc fecit, vel non fecit. Quicquid enim facit possessor bonæ fidei, dum de re aliena disponit, id ipsi imputari nequit (§. 163.). Cumque sub facto etiam comprehendatur non factum, seu sub actione positiva etiam negativa, nisi expresse contrarium moneatur, vel aperta appareat repugnantia; facile intelligitur, possessori malæ fidei etiam non factum imputari non posse, scilicet quod hoc facere omiserit (§. 24. part. I. Phil. pract. univ.). Quamobrem nec haberi potest pro causa libera mali, quod inde domino resultat (§. 527. part. I. Phil. pract. univ.). Nulla igitur ratio est, cur propterea quod hoc fecit, vel non fecit, domino aliquid dare vel facere debeat. Atque adeo patet, possessorem bonæ fidei non teneri domino ex facto & non facto ullo (§. 70. Ontol.).

Hinc inferri poterat, quod in propositione præcedente demonstratum (§. 593.), si res culpa bonæ fidei possessoris perit, non teneri eum ad damnum datum resarciendum: teneretur enim ex facto, vel non facto suo, cum nec res alterius penes eum sit, nec aliud quid ejus loco successerit,

§. 595.

*Teneri ta-
men mala fi-*

Possessor mala fidei tenetur domino ex facto quocumque & non facto, hoc est, propterea obligatur ad aliquid dandum vel faciendum

faciendum, quia hoc fecit vel non fecit. Quicquid enim agit *dei possessio-* malæ fidei possessor, dum de re aliena disponit, id *ipsum rem.* imputatur (§. 163.). Et eodem modo intelligitur, imputari etiam non factum, seu quod hoc facere omiserit (§. 24. *part. I. Phil. pract. univ.*). Quamobrem recte habetur pro causa libera mali, quod inde domino resultat (§. 527. *part. I. Phil. pract. univ.*), consequenter domino ad dandum vel faciendum id obligatur, ad quod cum obligari ex facto vel non facto ostendi potest. Possessor itaque malæ fidei tenetur domino ex facto quocunque & non facto.

Quando in genere demonstratur, malæ fidei possessorem ex facto & non facto suo teneri domino, dicinequit, ad quid dandum vel faciendum teneatur. Quoniam enim ex omni facto vel non facto non tenetur ad idem, ad quid teneatur, in casu demum speciali ostendi potest, veluti ad reparationem damni, ubi culpa ipsius interit, quemadmodum paulo ante ostendimus.

§. 596.

Possessor tam bonæ, quam malæ fidei tenetur domino ad fructus im- ratam fructuum industrialium extantium restituendam. Fructus *industriales* ex enim industriales communes sunt pro rata rei domino, *extantes* quæ qua proveniunt, & ei, cujus culturæ ac curæ debentur (§. *tenus a pos-* 442.), sive quis fundum alterius bonæ, sive malæ fidei possessor *restit-* fideat (§. 443.). Ratam igitur domino rei competentem *tuendi.* si detinet possessor, rem alienam possidet (§. 350.). Enimvero possessor rei alienæ domino rem suam restituere debet (§. 471.). Ergo possessor tam bonæ, quam malæ fidei tenetur domino ad ratam fructuum industrialium extantium restituendam.

Ne quid dubii suboriatum illis, qui in Jure Romano ver-
fati

fati sunt, repetenda hic sunt, quæ supra annotavimus (no. 443. 447.).

§. 597.

Quatenus fructus consumpti restituendi a possessore bonæ fidei.

Possessor bonæ fidei in tantum tenetur, in quantum ex fructibus naturalibus consumptis & consumpta rata industrialium domino debita locupletior. Etenim cum fructus consumpti non amplius extent (§. 434.), nec naturales, nec rata industrialium domino debita restitui possunt, quemadmodum fieri debeat, si extarent (§. 485. 596.). Quoniam vero possessor bonæ fidei non tenetur ex facto suo, quo de fructibus perceptis disposuit (§. 594.), nec ex eo tenetur, quod alieno vixerit, vel liberalius vixerit, quam si rem alienam non possidisset. Cum tamen quilibet tantum restituere teneatur, in quantum ex re alterius locupletior factus est (§. 586.); possessor quoque bonæ fidei in tantum tenetur, in quantum ex fructibus naturalibus consumptis & consumpta rata industrialium domino debita locupletior est.

Qui ex consumptione fructuum naturalium & ratæ industrialium locupletior factus, ut domino restituat quod loco rei ipsius penes se est, æquitati conveniens nemo non agnoscere tenetur, nisi negare velit ex re aliena locupletio-riorem factum in tantum teneri, in quantum locupletior factus, quod maxime absurdum (§. 586.). Neque tamen hoc concessio absurdum videri debet, quod qui fructus inutiliter consumpsit, ut ex iis locupletior factus non sit, nihil restituere teneatur, adeoque fructus lucretur. Durum enim merito videretur, si possessor bonæ fidei teneretur ex facto, quo de fructibus, quos suos esse putavit, ignorantia condonanda disposuit, cum alias, si novisset, rem non esse suam, sed cum fructibus a se restituendam, vel ætius contentiusque vixisset, vel de modo alio victum & amictum acquirendi sollicitus fuisset.

§. 598.

Si possessor bonæ fidei tantundem habet in bonis, quantum va- Restitutio d
lent fructus naturales consumti & rata fructuum industrialium sicut porro ex-
domino debita; tantundem quoque restituere tenetur: sin minus penditur.
in bonis habuerit, minus; sin nihil, nihil quoque restituere te-
netur. Quoniam cum damno alterius locupletaretur, qui
alieno viveret, ut suum servaret (§. 486. 582.), nemo au-
tem alterius cum damno locupletari debet (§. 585.):
nemo quoque alieno vixisse dicendus est, qui proprio vi-
vere potuit. Quamobrem si bonæ fidei possessor tantun-
dem habet in bonis, quantum valent fructus naturales
& rata industrialium domino debita, id loco fructuum
succesuisse adeoque ex fructibus locupletatiorem factum fu-
isse possessorem dicendum est. Similiter dicendum est, pos-
sessorem rei alienæ, qui minus habet in bonis, quam va-
lent fructus naturales consumti & rata industrialium con-
sumtorum domino debita, in tantum factum fuisse locu-
pletatiorem ex consumptione fructuum, quantum in bonis
habet. Quodsi vero in bonis nihil habet, nec locuple-
tior factus est ex fructuum alienorum consumptione. Enim-
vero possessor bonæ fidei in tantundem tenetur, in quan-
tum ex fructibus naturalibus consumtis & consumptione ra-
tæ industrialium domino debitæ locupletior factus est (§.
597.). Ergo si possessor bonæ fidei tantundem habet in
bonis, quantum valent fructus naturales consumti & rata
fructuum industrialium domino debita, tantundem quoque
restituere tenetur: sin minus in bonis habuerit, minus; si
denique nihil, nihil quoque restituere tenetur.

Hæc admodum evidenter colliguntur ex principiis, ipsis
non modo Jctis Romanis, verum etiam Juris Romani in-
(*Wolffii Jur. Nat. Pars II.*) LII terpre-

terpretibus admodum familiaribus. Civile adeo, non naturale est, quod Imperator §. 35. l. de rer. div. possessorem bonæ fidei ab omni onere restituendi fructus consumptos liberet, nec dominum, si fundum vindicet, de fructibus consumptis agere posse pronunciet, etsi dicat, naturali ratione placuisse, ut fructus, quos bonæ fidei possessor percepit, sint ejus pro cultura & cura. Quæ a nobis stabilita sunt sententia, consentanea quoque est principio pervulgato, quod bona fides veritati æquiparetur & tantum possidenti præstet, quantum veritas l. 136. ff. de R. J. Ceterum in eandem quoque sententiam ivisse Doctores nonnullos, videre est apud *Manzium* ad Inst. de rerum div. §. 36. n. 38. nec adeo procul ab eo abest *Grotius* lib. 2. c. 10. §. 5. dum possessorem bonæ fidei ait teneri ad restitutionem & rei, & fructuum consumptorum, si modo alias quoque tantundem consumpturus fuerat.

§. 59.

Quatenus possessor b. f. fructus consumptos restituere tenetur.

Possessor mala fidei simpliciter tenetur ad affirmationem fructuum naturalium consumptorum & rata industrialium domino debitæ consumpta restituendam. Tenetur enim ex quolibet facto suo (§. 595.), adeoque etiam ex consumptione fructuum domino debitorum. Enimvero cum fructus consumpti non amplius extent, ut dominus eos recuperare possit (§. 434.), possessor malæ fidei, dum fructus domino debitos, hoc est, naturales (§. 445.), & ratam industrialium (§. 443.), consumit, in causa est, ut jacturam sui faciat (§. 487.), adeoque damnum eidem dar (§. 488.), & quidem, cum norit fructus esse alienos (§. 153.), dolo (§. 705. *part. I. Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum damnum datum sit refarciendum, quando dolo datur (§. 580.); possessor quoque malæ fidei damnum consumptione fructuum naturalium & ratæ industrialium domino debitæ datum refarcire

circ debet. Tantundem igitur eidem restituere tenetur, quantum valent fructus naturales & rata artificialium domini debita (§. 572.), seu, quod perinde est, ad horum æstimationem restituendam tenetur.

Non est quod excipias, si tantundem non habuerit in bonis eum nec tantundem restituere posse, quantum valent fructus consumi domino debiti, consequenter si nihil habuerit eum quoque nihil restituere posse, adeoque nullam esse inter possessorem bonæ fidei & possessorem malæ fidei quoad restitutionem fructuum consumptorum differentiam (§. 598.). Etenim hic quæritur, quid possessor rei alienæ ob fructus domino debitos consumptos debeat, minime vero quid restituere possit. Etsi enim debitor non sit solvendo, manet tamen debitor, nec qui restituere nequit, quod debet, ab obligatione restituendi liberatur. Cumque pœnam mereatur possessor malæ fidei ob fructus perceptos (§. 569.), tanto majore pœna dignus, quod fructus domino debitos consumserit, probe gnarus se æstimationem restituere non posse. Immo æstimationem adhuc restituere tenetur, si postea ad meliorem fortunam pervenerit. Magna itaque differentia est quoad restitutionem fructuum consumptorum inter possessorem malæ fidei ac possessorem bonæ fidei. Supra vero jam annotavimus (not. §. 443.), pœnale esse, quod Imperator iubeat possessorem malæ fidei restituere fructus industriales consumptos omnes.

§. 600.

Possessor bonæ fidei non tenetur ad fructus percipiendos restituendum. Etenim bonæ fidei possessor non tenetur ex non facto ullo (§. 594.), adeoque nec ex fructuum percipiendi sunt illi, quos, cum percipere potuisset, percipere re neglexit (§. 433.); bonæ fidei possessor non tenetur ad fructus percipiendos restituendum.

Consentit *Grotius* lib. 2. c. 10. sed ob hanc rationem, quod nec rem habeat, nec quicquam quod rei loco succedit. E-
nimvero per hanc rationem tantummodo apparet, quod mi-
hil habeat, quod restituere possit, consequenter quod re-
stitutio sit physice impossibilis: hic vero quæstio de eo est,
num possessor bonæ fidei præstare debeat culpam omisso-
nis domino damnosam, qui carere debet, quod lucrari po-
terat, si ipse rem suam possedisset, & curatius administra-
set, ceti decet prudentem ac diligentem patremfamilias.
Quid quod eadem ratio, quam affert *Grotius*, adhuc subsi-
stat in possessore malæ fidei, de quo tamen dici nequit, quod
non teneatur ad fructus, quos percipere neglexit. Cete-
rum ex demonstratione nostra manifestum est, possessorem
bonæ fidei non teneri ex ulla culpa, adeoque nec ex su-
pina & crassa negligentia.

§. 601.

An teneatur possessor m. f. Possessor malæ fidei tenetur ad fructus percipiendos restituere, seu ad resarciendum damnum domino datum, quod fructus percipere neglexit, quos percipere poterat. Etenim possessor malæ fidei tenetur ex non facto quocunque (§. 595.), adeoque etiam ex neglectu perceptionis fructuum, quos percipere poterat. Quoniam itaque in causa est, quod dominus carere debeat eo, quod habiturus fuerat, si ipse rem suam possedisset & diligentius curasset, consequenter jacturam sui faciat (§. 487.), ac ideo damnum dedit domino (§. 488.), culpa sua (§. 758. part. I. *Phil. pract. univ.*), damnum vero culpa datum resarciendum (§. 580.); domino utique damnum datum resarcire, adeoque æstimationem fructuum, quos percipere neglexit, restituere (§. 572.) debet. Tenetur igitur possessor malæ fidei ad fructus percipiendos restituendum (§. 433.).

Negligentia sua non minus bonæ, quam malæ fidei pos-
sor domino dat damnum: quod vero hunc teneat obligatio
damnum datum refarciendi, illum minime, inde est, quod
hic teneatur ex non factio suo, ille ex eodem non teneatur,
prouti ex collatione demonstrationum manifestum est. Con-
sentit jus Romanum l. 25. C. de R. V. Sit ita quod
Doctores nonnulli limitationes quasdam adjiciant in legi-
bus minime expressas, quarum nullitatem etfi ex anteriori-
bus facile demonstrare possemus, nostrum tamen in præ-
senti non est in examinandis Doctorum opinionibus tem-
pus fallere.

§. 602.

Quoniam *malæ fidei possessor* naturaliter habet ratam fru-
ctuum industrialium (§. 443.), dum ad fructus percipiendos re-
stituendum tenetur (§. 601.); non tenetur nisi ad restitutionem expenditur.
rata fructuum industrialium percipiendorum domino debita.

Nimirum damnum domino dedit nonnisi in rata ipsi de-
bita, adeoque ultra eam non datur, quod refarcire debeat.
Hinc vero est, quod Jus Romanum l. 5. C. de R. V. con-
cedat possessori malæ fidei impensas fructuum necessarias
deducendi: quod non minus attendendum venit in fructi-
bus percipiendis. Manifesta enim foret iniquitas (§. 585.),
si quis jactuarum facere deberet impensarum ac operæ suæ,
quæ non minus res suæ sunt quam fructus alteri debiti (§.
437.). Sed cum nos in superioribus (§. 443.) communio-
nem fructuum industrialium adstruxerimus, non opus est,
ut, ubi de earum restitutione agitur, impensarum ac operæ
habeatur ratio.

§. 603.

Impense dicuntur sumtus, quos in rem impendimus, si-
ve ejus conservandæ, sive utendæ ac fruendæ gratia, vel et-
iam

iam in fructuum perceptionem. Vocantur etiam *Impendia*, vernaculo idiomate **angewendete Kosten**.

Ita sumtus, quos facimus in ædes reficiendas, ut conserventur, nec collabantur, sunt impensæ. Similiter sumtus, quos facimus, ut ager sterilis fertilior reddatur, impensæ sunt. Et merces, quam solvimus operariis, ut fructus colligant & ad locum convenientem deferant, impensæ sunt in fructuum perceptionem factæ.

§. 604.

Impensa necessaria quam sint.

Impensa necessaria sunt, quæ fiunt rei conservandæ gratia, seu, ut *Paulus* ait l. 79. ff. de V. S. quæ si factæ non sint, res aut peritura; aut deterior futura sit, & sine quibus fructus percipi non potuissent.

Ita impensæ necessariae sunt, quæ fiunt ædium veterum fulciendarum vel reficiendarum gratia, item dum arbores in locum mortuarum reponi curamus, vel flumina averimus, ne sint noxia.

§. 605.

Impensa utiles quam sint.

Impensa utiles sunt, quibus factis res fit utilior & fructuosior, scilicet plures habeat usus pluresque ferat fructus: quod dum fit, *Res meliorari* dicitur.

Ita ædificia meliorantur, si ad plures usus aptantur, & quæ eo fine fiunt impensæ utiles sunt. Similiter ager melioratur, si ex sterili fertilior redditur, & sumtus, qui eo fine fiunt, impensæ utiles sunt. Sunt etiam impensæ utiles, si quis plantat arbores plures in horto, quam antea in eodem fuerant, vel arbores magis frugiferas substituât minus frugiferis.

§. 606.

Impensa vo-

Denique *Impensa voluptaria* sive *voluptuosa* sunt, quæ
 nec

nec necessariae, nec utiles sunt, aut, quae folius voluptatis *luptuaria* percipiendae gratia fiunt. *quamam sint.*

Res voluptuariae nonnisi ad vitae jucunditatem faciunt (§. 501. part. I. Jur. nat.). Quae in eas impenduntur impensae, voluptuariae sunt. Huc pertinent, quae ad aedificium ornandum faciunt, item viridaria, aviaria, praetoria.]

§. 607.

Impensa necessaria in perceptionem fructuum naturalium facta et a possessori cuicumque restituenda. Etenim sine impensis necessariis fructus naturales percipi non poterant (§. 604.). Quamobrem si dominus ipse fructus percepisset, fructuum nem quaholse facere debuisset (§. 603.). Quamobrem si possessor domino restituit fructus naturales extantes, aut non *restituendum* extantium aestimationem (§. 485. 598. 599.), nec dominus vicissim ipsi restitueret impensas necessarias, dominus utique locupletaretur cum damno possessoris (§. 582. 486.). Quoniam itaque nemo cum damno alterius locupletari debet (§. 585.); impensae necessariae in perceptionem fructuum naturalium factae possessori cuicumque restituendae.

Fructuum industrialium nulla hic fit mentio, quia impensae jam insunt ratae possessori debitae (§. 443.).

§. 608.

Dominus natura obligatur ad rem suam quamlibet, quantum obligatio in se est, conservandam & meliorandam, siquidem meliorari potest. Quilibet enim homo obligatur ad patrimonium suum *vandi & meliorandi* conservandum & amplificandum, quantum in potestate sua est (§. 458.). Enimvero cum patrimonium sit omnium bonorum, quae quis habet, universitas (§. 452.), bona vero sint res, quae sunt in dominio nostro, universim spectatae

etatæ (§. 448.); si res nostras conservamus, patrimonium conservatur, & si earum numerus sive copia multiplicatur, patrimonium amplificatur. Quamobrem dominus natura obligatur ad rem suam quamlibet, quantum in se, seu in potestate sua est, conservandum & ad rerum suarum numerum multiplicandum. Quod si operam des, ut plures ex re tua percipere possis fructus, seu eam fructuosiore reddis, hoc ipso numerus rerum tuarum multiplicatur: immo quatenus res fructuosior pluris æstimatur, hoc quoque respectu bonis tuis incrementum aliquod accessisse censetur. Et quoniam res, quæ pluribus usibus & majori commoditati aptata utilior redditur, itidem pluris æstimatur, hoc ipso etiam, quod utilior redditur, bonis tuis incrementum aliquod accessisse dicendum est. Ast res melioratur, si utilior & fructuosior redditur (§. 605.). Patet itaque dominum quoque natura obligari ad rem suam, quantum in se est, meliorandam, si quidem meliorari potest (§. 209. *part. I. Phil. pract. univ.*).

Natura homini non competit nisi rerum naturalium usus (§. 21.), nec in res artificiales, quæ in communiõne primæva pure naturalibus incorporantur (§. 31.), in eadem aliud jus is habet. Hoc jus dominiorum introductione tantummodo efficitur proprium (§. 166.), adeoque homini non licet de substantia rei disponere nisi in suum aliorumque usum, quem definiunt officia erga se ipsum atque alios (§. 167.). Quamobrem hinc facile intelligitur, quod rem suam, quantum in se est, conservare debeat, ut, nisi usu consumatur, sit diuturnioris usus, & meliorare eandem teneatur, ut plures admittat usus. Neque obligatio naturalis, in se immutabilis (§. 142. *part. I. Phil. pract. univ.*), introductione dominiorum expirat, qua ad res industriales & artificiales multiplicandas tenemur (§. 511. *part. I. Jur. nat.*). Atque hinc patet,

pater, unde fluat obligatio rem fructuosiore efficiendi: id quod sub melioratione continetur (§. 605.). Qui adeo rem conservat, qui eandem meliorat, is facit quod est officii sui; qui vero cum conservare, cum meliorare posset, hoc non facit, is omittit, quod facere debebat. Diligentis adeo patris familias, qui omnes officii sui partes adimplet, omnino est, rem suam, quantum in se est, conservare ac meliorare. Unde etiam patet, quod æquitati maxime conveniat, ut malæ fidei possessor etiam teneatur ad fructus percipiendos, seu quos percipere neglexit (§. 601.). Videmus adeo quam pulchre omnia inter se cohæreant, modo jura ex primo suo fonte derives.

§. 609.

Quoniam impensæ necessariae sunt, quæ fiunt rei conservandæ gratia (§. 604.), utiles vero, sine quibus ea meliorari nequit (§. 605.), homo autem, quantum in se est, natura obligatur ad rem suam, quantum in se est, conservandam & meliorandam (§. 608.); homo quoque natura obligatur ad faciendas, quantum in se est, impensas necessariae & utiles.

Impensæ adeo necessariae ac utiles conveniunt officio boni patrisfamilias, & qui iis parcit, contra officium boni patrisfamilias agit.

§. 610.

Impensa necessaria utilibus præferenda. Quæ in rem necessario impenduntur, aut impenduntur in rem numero eandem, in quam utiles fiunt impensæ, aut in rem numero diversam. Quoniam sine impensis necessariis res conservari nequit (§. 604.), adeoque nec diu utilior ac fructuosior esse res potest, quæ diu conservari nequit aut quoad substantiam suam deterior redditur; ante omnino curandum (Wolffii Jur. Nat. Pars II.) Mmm est,

est, ut res conservetur, nec quoad substantiam deterior evadat. Quamobrem patet impensas necessarias, quæ cum utilibus in eandem numero rem fiunt, utilibus esse præferendas.

Enimvero ponamus jam rem unam fieri utiliore ac fructuosiore, aliam vero deteriore evadere, vel prorsus interire. Quoniam homo natura obligatur ad rem quamlibet conservandam, quantum in potestate sua est, nec ad rem meliorandam tenetur, nisi quantum in se est (§. 608.); utique non tenetur ad rem quandam meliorandam cum deterioratione aut interitu alterius, nec adeo dicenda est melioratio rei in potestate sua esse, si cum deterioratione vel interitu rei alterius fieri debet (§. 175. part. I. Jur. nat.). Quamobrem cum impensæ necessariæ sint, sine quibus res conservari non potest (§. 604.), utiles vero sint, quibus res fit utilior & fructuosior, seu sine quibus meliorari nequit (§. 605.); impensæ necessariæ utilibus etiam in hoc casu præferendæ, ubi impensæ necessariæ ac utiles non in eandem rem fiunt.

Non nego in casu priori multo evidentius esse, quod impensæ necessariæ utilibus præferendæ, quam in posteriori: in casibus tamen particularibus rationes evadunt magis manifestæ. Quamobrem non piget, exemplo aliquo propositionem præsentem quoad utrumque casum illustrare. Ponamus itaque te possidere domum. Impensas necessarias facis si statim ædes reficere studes, ubi quæ ex parte deteriorantur, ne posthac multo sumtu reficiendum sit, quod nunc exiguo fieri poterat, nec neglectu impendiorum necessariorum tandem totæ collabantur, aut ruinæ proximæ refici amplius nequeant. Atque utiles tantummodo sunt impensæ, si ædes pluribus usibus, vel plurium habitationi aptantur,

ut lucrum inde sperari possit. Nemo non te reprehendet; si impensas utiles quidem facis, necessarias facere non vis. Lucrum nullum censetur, quod cum majore damno conjunctum. Ponamus similiter te possidere prædium rusticum. Quodsi de agris & hortis meliorandis plurimum sollicitus fueris, de horreis autem, stabulis aliisque ædificiis reficiendis & conservandis non cogites, adeoque impensas quidem utiles facis, necessariis tamen parcis; nemo prudens te laudabit, quin potius reprehendet. Prudens enim paterfamilias hanc primam curæ suæ partem esse jubet, ut res necessariæ, quibus œconomia rustica carere nequit, conserventur, nec deteriores; alteram vero, ut, quæ meliorari possunt, quantum in se est, meliores. Quodsi sumtus, quos facere tenetur, rerum necessariorum conservatoriæ & earum, quæ meliorari possunt, non sufficient; illas conservari, quam has cum illarum deterioratione aut interitu meliorari mavult. Etsi autem facile prævideam posse nonnulla non sine omni specie objici, quasi non semper impensæ necessariæ utilibus sint præferendæ; cum tamen illarum objectionum discussio longior foret, quam ut commode hic locum habeat, in tantas ambages descendere nolumus, nulli dubitantes quin sufficiente acumine & attentione usus ipsemet iisdem speciem detrahere possit. Sane Jæti promiscue omnes impensas utiles necessariis postponunt.

§. 611.

Impensa voluptuaria in se licita sunt: illicitis tamen accensentur, si necessariis ac utilibus præferuntur. Etenim impensæ voluptuariæ voluptatis percipiendæ (§. 606.), consequenter vitæ jucunde transigendæ causa fiunt (§. 470. part. citæ. I. Jur. nat.). Quoniam itaque homini jus est ad ea omnia, quæ ad vitam jucunde transigendam faciunt & ad omnes actus huc requisitos (§. 472. part. I. Jur. nat.), impensæ voluptua-

luptuariæ in se licitæ sunt (§. 170. *part. I. Phil. pract. univ.*).
Quod erat unum.

Enimvero cum res voluptuariæ nonnisi ad vitæ jucunditatem faciant (§. 501. *part. I. Jur. nat.*), res autem voluptuariæ utilibus & necessariis sint postponendæ (§. 502. *part. I. Jur. nat.*); hinc facile conficitur, impensas voluptuarias, quæ voluptatis tantummodo percipiendæ gratia fiunt (§. 606.), adeoque nonnisi propter vitæ jucunditatem (§. 470. *part. I. Jur. nat.*), utilibus ac necessariis esse postponendas. Quamobrem qui necessarias ac utiles postponit voluptuariis, seu has istis præfert, contra obligationem naturalem facit: id quod admittendum est, si vel maxime contendas, nonnisi prudentiæ patrisfamilias adversari tale factum (§. 258. *part. I. Jur. nat.*). Quodsi itaque impensæ voluptuariæ præferantur necessariis ac utilibus, illicitis accensendæ veniunt (§. 170. *part. I. Phil. pract. univ.*). *Quod erat alterum.*

Jæti omnes impensas voluptuarias necessariis ac utilibus postponunt, ubi de restituendis impensis agunt. Agnoscunt itaque bonum patrisfamilias primum de rebus conservandis, deinde de iisdem meliorandis cogitare debere: quod ubi fecerit, eum reprehendi minime posse, ubi etiam de iis cogitet, quæ vitam faciunt jucundiorẽ. Cum de vitæ jucunditate ageremus, voluptatem veram, quæ ex perfectione vera oritur (§. 514. *Psych.*), innocuæ saltem contradistinximus (§. 471. *part. I. Jur. nat.*), quæ transitoria quidem est, utpote nonnisi exiguo temporis spatio durans, nunquam reditura (§. 385. *part. I. Phil. pract. univ.*), non tamen in tedium degenerat, vel tedium parit (§. 384. *part. I. Phil. pract. univ.*), ut veræ æquipolleat (§. 285. *part. I. Jur. nat.*). Quamobrem cum ex eo ipso, quod res nostras

nostras conservemus & melioremus, voluptatem veram percipiamus; non ideo vita jucunditate caret, quia res mere voluptuarias non curamus, consequenter ab impensis voluptuariis prorsus abstinemus, quatenus nonnisi impensarum habetur ratio. Impensas necessarias ac utiles, quatenus in veram voluptatem influunt, ex rerum conservatione ac melioratione percipiendam, urget ipsa obligatio vitam jucunde transigendi (§. 471. part. 1. Jur. nat.). Quatenus vero impensæ voluptuariæ, in res mere voluptuarias factæ, tædium pariunt, quando ad animum revocamus damna ex neglectu impensarum necessariarum ac utilium facta, obligationi huic adversantur (§. 471. part. 1. Jur. nat.), cum voluptas, cujus percipiendæ gratia factæ sunt (§. 606.), tum fit nocua (§. 385. part. 1. Pbil. pract. univ.), & illicita ipsa (§. 283. part. 1. Jur. nat.), impensas quoque voluptuarias illicitas efficit. Præsens adeo propositio cum principiis alibi jam demonstratis optime consentit.

§. 612.

Impensa mixta sunt, si voluptuariæ infint necessariis & *Impensa utilibus*. Dicuntur autem *voluptuaria predominari*, si magis *mixta* voluptatis, quam necessitatis aut utilitatis habetur ratio. *nam sint.*

Impensarum mixtarum nulla in Jure civili fit mentio. Cum enim impensæ pecunia æstimentur, eadem res, duplex admittit pretium, alterum quatenus in numero necessariarum est, alterum quatenus voluptuariis accedit. Pretium adeo unum ab altero discernendo impensæ voluptuariæ a necessariis separantur. Et idem tenendum est in casu altero, ubi impensæ voluptuariæ permiscetur utilibus. E. gr. Serris, quæ januis affiguntur, carere minime possumus, ut eas claudere ac aperire valeamus, prouti usus postulaverit. Impensæ adeo in serras factæ in se necessariæ sunt, utpote ad januarum conservationem tanquam pars

maxime necessaria spectantes (§. 604.), ablati nimirum ac deteriorati ferris januas deteriorari manifestum est. Quod si ferræ ornatiores ac propterea pretiosiores præferuntur communibus, ut magis delectent, quatenus majoris sunt pretii, impensæ voluptuariæ fiunt, quoad premium vero commune, quod inest pretio ornatorum, impensæ sunt necessariæ. Cum itaque impensæ voluptuariæ inhæreant necessariis, eas mixtas appellare lubet. Levi autem attentione apparet, quomodo voluptuariæ a necessariis separentur, nimirum subtrahendo premium communium, quibus vulgo utimur, a pretio ornatorum, quæ non sunt usus communis. Si quis in arbuſto plantat arbores, quorum magis amœni, quam necessarii sunt fructus, easque certo ordine dispositas, ut sint oblectamento, ac utroque fine majores sumtus facit, quam si arbores fructus magis necessarios edentes nullo certo ordine plantasset; quatenus plantantur arbores, ut arbuſtum sit fructuosius, impensæ utiles sunt (§. 605.), quatenus vero majore sumtu fructus amœni præferuntur magis necessariis & oblectamenti gratia arbores non sine arte certo ordine disponuntur, excessus sumtuum impensis voluptuariis annumeratur (§. 606.). Atque adeo impensis utilibus permiscuntur voluptuariæ, ac ideo impensæ in arbuſtum factæ a nobis appellantur mixtæ. Patet autem denuo attendenti, quomodo voluptuariæ, quæ insunt utilibus, ab his separentur. Quod si in casu priori ferræ ornatiores fuerint minus durabiles, voluptatis magis habetur ratio, quam necessitatis, rumque voluptuariæ impensæ prædominantur. Similiter si in casu posteriori in arbuſto magis amœnitatis fructuum, quam necessitatis habetur ratio, & pauciores arbores certa lege positas arbuſtum recipit, quam si nulla lege ponerentur, ut adeo minus fructuosum evadat, quam haberi poterat; impensæ denuo voluptuariæ prædominantur utilibus.

§. 613.

Impensas tollere dicitur, qui ea tollit, quæ suo sumtu in Impensas re aliena facta sunt. Hinc impensas utiles tollit, qui tollit tollere quid utilitatis causa facta: tollit voluptuarias, qui tollit voluptatis sit. gratia facta: tollit mixtas, qui tollit necessitatis vel utilitatis ac voluptatis gratia facta.

E. gr. Qui tollit picturas laqueari affixas, vel aulae, seu vela picta parietum, impensas voluptuarias tollit. Similiter qui tollit ferras ornatiores, impensas mixtas tollit.

§. 614.

Sine detrimento aut corruptione rei tolli dicitur, quo sublatum res, a qua quid aufertur, non efficitur in se deterius. Sine detrimento tollere

Ita sine detrimento tolluntur picturae laqueari affixae, quia re quid sit. laqueare iis ablatis non efficitur in se deterius. Similiter aulae sine detrimento tolluntur, quia parietes iis ablatis in se non deteriorantur.

§. 615.

Si qui rem alienam domino restituit, impensas tollit, quæ sine rei detrimento tolli possunt, domino nullum dat damnum. Quando im- pensa tollantur absque
Quod si enim rem alienam restituens impensas tollit, non nisi ea tollit, quæ suo sumtu facta sunt (§. 613.). Et quodammodo damnum de-
aufferuntur, non ideo redditur deterius (§. 614.), consequenter nec aestimationi rei quicquam decedit. Quoniam itaque in causa non est, ut dominus ejus, quod suum fuerat, ullam jacturam faciat (§. 487.), nullum quoque ipsi dat damnum (§. 488.).

Aufert nimirum quod suum est, nec rem alienam deterius reddit, ut pretium ejus minus evadat. Perinde igitur est, ac si impensae, in rem alienam nullae factae fuissent.

§. 616.

*Impensa
quam sine
detrimento
rei tolli ne-
queant vel
possint.*

*Impensa necessaria sine detrimento rei tolli nequeant: in se
quam sine autem non repugnat, ut utiles ac voluptaria sine detrimento rei
detrimento tollantur. Sublatis enim impensis necessariis res aut peri-
rei tolli ne- tura, aut deterior futura (§. 604.). Quoniam itaque sine
queant vel detrimento tolli nequit, quo sublato res in se redditur de-
possint. terior (§. 614.); nec impensæ necessariæ sine rei detri-
mento tolli possunt. Quod erat unum.*

Enimvero impensis utilibus ac necessariis non factis, res futura non est deterior, multo minus peritura, sed tantummodo minus utilis minusque fructuosa, quam fieri poterat (§. 605.), minusque servit voluptati, quam servire poterat (§. 606.). Quamobrem in se non repugnat, ut impensæ utiles ac voluptuariæ sine detrimento rei tollantur (§. 614.). *Quod erat alterum.*

Nimirum ex accidente est, ut impensæ utiles ac voluptuariæ non tollantur sine rei detrimento, quando nimirum ea, quæ utilitatis ac voluptatis gratia facta sunt, a re separari non possunt sine ejus deterioratione. Vide, quæ paulo ante annotavimus (not. §. 614.). Quando itaque impensæ utiles ac voluptuariæ sine detrimento tolli possint, quando minime possint; in casu particulari absque ulla difficultate patet.

§. 617.

*Damnum
deterioratio-
ne rei da-
tum.*

*Si res aliena deterioratur, damnum datur domino, idque tan-
deterioratio- tum, quanto minus res deteriorata valet. Per se patet, rem
ne rei da- deterioratam minus valere, quam antea, cum deteriorata
tum. non esset. Quamobrem si res aliena deterioratur, tanti
jacturam facit dominus, quanto minus res deteriorata va-
let, quam antea, cum deteriorata nondum esset (§. 487.).*

Quo-

Quoniam itaque qui rem alienam deteriorat in causa est cur jacturam sui faciat dominus (§. 881. *Omol.*); si res deterioratur aliena, damnum utique datur domino (§. 488.), idque tantum, quanto minus res deteriorata valet *per demonstrata.*

Equidem sine demonstratione propositio præsens admittitur: quodsi tamen quæsieris, cur admittatur, in demonstrationem præsentem incidēs, ubi notiones confusas, quæ assensum pariunt, ad distinctas revocas: id quod etiam in aliis casibus similibus tenendum. Philosophi vero est non sine ratione sumere, ubi ratio dari potest.

§. 618.

Qui rem alienam dolo vel culpa sua deteriore reddat, in quantum tantum domino tenetur, quanto minoris est res deteriorata. Qui quis teneat enim rem alienam dolo vel culpa sua deteriore reddit, *tur ex dolo vel culpa sua damnum dat domino (§. 617.).* Quare *rrioratione cum damnum omne dolo vel culpa datum sit refarciendum rei aliena.* (§. 580.), qui rem alienam dolo vel culpa sua deteriore reddit, domino damnum deterioratione datum refarciendum. Quoniam itaque tantum damnum æstimatur, quanto minoris est res deterior facta (§. 617.), damnum vero refarcitur, si tantundem restituitur, quantum valet id, cuius jacturam fecisti (§. 572.); qui rem alienam dolo vel culpa sua deteriore reddit in tantum domino tenetur, quanto minoris est res deteriorata.

Nemo non fateatur, unum idemque esse, five jacturam facias rei, quæ valet duos aureos, five res tua, quæ antea valebat duodecim, postquam deteriorata fuit, non valet nisi decem. Cum igitur in priori casu ad refarciendum damnum (§. 580.), tibi restituendi sint duo aurei (§. 572.); toridem quoque tibi restituendi sunt, re tua deteriore facta.

§. 619.

An possessor b. f. teneatur domino ex rei deterioratione. Possessor bona fidei non tenetur domino ex rei deterioratione ad ullam restitutionem. Si enim res aliena, quam quis possidet, deterioratur, aut facta, aut non facta ipsius deteriorari debet, aut casu quodam. Enimvero possessor bonæ fidei non tenetur domino ex facto ullo vel non facto suo (§. 594.), adeoque nec ex facto, vel non facto, quo res deteriorata fuit. Neque etiam ex eo, quod res casu perierit (§. 587.), adeoque multo minus quod casu deteriorata fuerit, quasi parte quadam ejus pereunte, ad ullam restitutionem tenetur. Patet itaque possessorem bonæ fidei non teneri domino ex rei deterioratione, quomodo cunque tandem facta, ad ullam restitutionem.

Dubium, quod hic suboriri poterat non satis perspicacibus, quasi propositio præcedens non sit universalis, cum in possessore bonæ fidei admittat exceptionem, per ea remouetur, quæ superius annotauimus (not. §. 593.). Nimirum quem bona fides ab imputatione culpæ absolvit, respectu domini, cujus res est, quam bona fide possidet; is culpa sua alteri damnum dedisse non censetur, consequenter nec ad damnum datum resarciendum obligatur.

§. 620.

Qualis res a possessore b. f. restituenda. Quoniam possessor bona fidei non tenetur domino ex rei deterioratione ad ullam restitutionem (§. 619.), rem restituere tenetur, qualis est, ubi ipsi innotescit, rem esse alienam, quam possidet.

Nimirum bona fides non diutius liberat a culpa, quam durat: cessat autem, quamprimum rescitur, rem possessam esse alienam (§. 155.)

§. 621.

§. 621.

Si possessor malæ fidei dolo vel culpa sua rem alienam deteriorem reddidit, præter rem domino quoque tantum restituere tenetur, quanto minus valet res deteriorata. Etenim possessor fiat a possessor malæ fidei tenetur domino ex facto & non facto quocumque (§. 595.), adeoque etiam ex eo, quo dolo vel culpa sua res deterior facta est. Enimvero qui rem alienam dolo vel culpa sua deteriorem reddit, in tantum domino tenetur, quanto minoris est res deteriorata (§. 618.). Ergo etiam in tantum domino tenetur possessor malæ fidei, qui dolo vel culpa sua rem ipsius deteriorem reddidit, consequenter tantundem ipsi quoque præter rem restituere debet.

Patet hinc, quod superius annotavimus (not. §. 595.), in casu speciali demum patere, ad quid præstandum tenetur possessor malæ fidei ex facto suo. Nimirum tenetur ex facto vel non facto suo in tantum domino, in quantum ex eodem facto vel non facto eidem tenetur quicumque alius. Quamobrem quæ de obligatione ex facto quodam vel non facto oriunda in genere demonstrantur, ea vi principii generalis supra adstructi (§. 595.), recte applicantur ad malæ fidei possessorem, applicari autem nequeunt ad possessorem bonæ fidei (§. 594.).

§. 622.

Si res casu deterior facta, malæ fidei possessor ex rei deterioratione non tenetur ad ullam restitutionem, ubi eodem casu deterior facta fuisset apud dominum; in casu opposito tenetur. Ostenditur eodem modo, quo malæ fidei possessorem ad damnum refarciendum teneri, vel non teneri ostendimus, si res aliena, quam possidet, apud ipsum perit (§. 591. 592.).

Nimirum res deterior dum fit, pars-ejus interire censetur. Quæ igitur de toto demonstrantur, ea quoque valent de parte ipsius.

§. 623.

Impensarum necessaria-rum restitu-tio. Possessori tam bonæ, quam malæ fidei restituenda sunt im-pensa necessaria. Impensis enim necessariis res conservatur & ne deterior fiat cavetur (§. 604.). Quoniam itaque do-minus natura obligatur ad rem suam quamlibet, quantum in se est, conservandam (§. 608.); possessor rei alienæ im-pensas necessarias faciens non facit, nisi quod ipse domi-nus facere debuisset (§. 170. part. 1. Phil. præct. univ.). Quod-si ergo impensæ necessariæ ipsi non restituerentur, earum jacturam faceret possessor (§. 487.), adeoque cum ipsius damno (§. 486.) locupletaretur dominus (§. 582.). Quam-obrem cum nemo locupletior fieri debeat cum damno al-terius (§. 585.); possessori tam bonæ, quam malæ fidei re-stituendæ sunt impensæ necessariæ.

Possessor malæ fidei tenetur domino ex deterioratione culpa sua facta (§. 621.), adeoque nulla adest ratio, cur ex facto non facto, quo res deteriorata fuit, opposito tene-ri debeat. Nihil enim inest facto, quod domino damno-sum fit. Quamobrem inter possessorem bonæ fidei, qui ex facto & non facto suo non tenetur (§. 594.), & posses-sorem malæ fidei, qui ex eodem tenetur (§. 595.), nulla hic differentia est. Consentit jus civile l. 5. C. de R. V. Ne-mo alteri tenetur ex facto suo, nisi quatenus damnosum, ut sit quod restitui debeat (§. 572-580.).

§. 624.

Jus tollendæ impensas u-luptuarias. Possessori tam bonæ, quam malæ fidei impensas utiles ac ve-luptuarias tollere licet, si sine rei detrimento tolli possunt. Quan-do enim tollit impensas utiles & voluptuarias, ea tollit, quæ

quæ suo sumtu fecit (§. 613.), cumque sine rei detrimento tolli possint *per hypoth.* iis sublatis nullum domino dat damnum (§. 615.). Quoniam itaque nihil est quod domino sit restituendum (§. 580. 572.), dum tollitur, quod suum est *per demonstrata*; nulla sane ratio est, cur possessori cuicumque impensas utiles ac necessarias tollere non liceat, quæ sine rei detrimento tolli possunt (§. 65. *Ontol.*). Eas igitur eidem tollere licet.

Sublatis impensis utilibus ac voluptuariis, quæ sine detrimento tolli possunt, nullum damnum sentit dominus (§. 615.). At damnum patietur possessor haud raro, immo plerumque fit, si eas tollit, cum res, quæ tollitur, non sit ipsi usui, nec facile inveniat alius, cui usui esse possit & qui pretium justum solvat. Quamobrem non semper possessor impensas istas tollere vult, nisi teneatur. Equidem Jus Romanum l. 38. ff. de R. V. domino tribuit *jus offerendi* tantum, quantum habiturus est possessor, his rebus ablatis; non tamen id ex principis Juris naturalis demonstrari potest. Idem tolli verat, quæ sine ulla possessoris utilitate, non nisi officendi studio tolluntur, veluti si tectorium, quod induxeris, picturasque corradere velis nihil laturus. Redditur etiam ratio, quod malitius indulgendum non fit: quæ juri naturæ satis consentanea.

§. 604.

Impensa utiles, quibus res fructuosior facta, possessori cui-cunque restituenda. Homo obligatur ad rem suam meliorem quando randam, quantum in se est (§. 608.), adeoque etiam ad *possessori cui-eandem fructuosioram reddendam* (§. 605.). Quamobrem *cunque resti-* possessor fecit, quod ipse dominus facere debebat, immo *tuenda.* facturus fuisset, siquidem omnes partes boni patrisfamilias adimplere voluisset. Præterea res fructuosior dum fit,

Nam 3

etiam

etiam pretiosior fit. Patet igitur ut ante (§. 623.), nisi impensæ utiles, quibus res fructuosior facta, possessori cui-cunque restituerentur, dominum fore locupletiozem cum damno possessoris: quod cum fieri non debeat (§. 585.) impensæ utiles, quibus res fructuosior facta, possessori cui-cunque omnino restituendæ.

Jus civile nullum statuit discrimen inter impensas utiles: et nimvero cum impensas utiles eas dixerimus, quibus res fit utilior vel fructuosior (§. 605.), discrimen in iis manifestum est: neque enim quod uni utile est, id etiam alteri utile, quemadmodum idem fructuosum est omnibus. Accedit, quod non omnes rei utilioris efficiendæ gratia eisdem facere velint, vel possint sumtus.

§. 626,

Qualis in restitutione utilium impensarum differentia quoad possessorem b. & m. f.

Impensa utiles, quibus res utilior facta, possessori b. f. restituenda: est possessori m. f. restituenda non sunt, nisi quatenus domino aequè utiles sint, vel in quantum res pretiosior facta. Etenim possessor b. f. non tenetur domino ex ullo facto suo (§. 594.), neque adeo etiam ex eo, quod rem usibus pluribus suis aptarit, quamvis ea non æquè utilis facta fuerit domino. Cumque putarit se dominum esse (§. 153.), non fecit, nisi ad quod se obligatum esse existimavit (§. 608.). Quoniam itaque ipse domino restituere tenetur rem suam (§. 471.) eamque restituit melioratam per hyp. quoniam etiam restituit fructus naturales & ratam industrialium domino debitam, quantum in bonis habet (§. 598.), impensæ autem utiles, quatenus restituendæ sunt, in bonis ipsius esse intelliguntur (§. 451.); æquum omnino est, ut impensæ utiles, quibus res utilior facta, possessori bonæ fidei restituantur. *Quod erat primum.*

Enimvero possessor malæ fidei tenetur domino ex quo-

quocunque facto suo (§. 595.), adeoque etiam ex eo, quod rem utiliore, seu pluribus usibus suis aptam fecerit. Quamobrem si dominus non æque utile est, quod ipsi utile fuerat; dominus non fecisset, quod possessor fecerat, consequenter hic damnum pateretur, siquidem impensas utiles restituere teneretur (§. 486.), quod tamen nemo alteri dare debet (§. 495.). Præter jus adeo impensas utiles tollendi, quæ sine rei detrimento tolli possunt, nihil ipsi competere potest (§. 624.), qui sibi imputare debet, quod rem alienam cum injuriâ alterius (§. 567.) ad suos usus effecerit aptiorem. *Quod erat secundum.*

Quod si tamen res utilior facta æque utilis sit domino, ut ipse easdem impensas facturus videatur (§. 608.), eodem modo, quo ante demonstravimus, impensas utiles, quibus res facta fructuosior, possessori etiam malæ fidei restituendas esse (§. 625.), etiam evincitur, impensas utiles eidem restitui debere. *Quod erat tertium.*

Denique si res facta pretiosior impensis utilibus, nisi eadem restituerentur, dominus locupletaretur cum damno possessoris (§. 486. 582.). Quoniam itaque nemo cum damno alterius locupletari debet (§. 585.), impensæ etiam utiles, quibus res pretiosior facta, malæ fidei possessori restituendæ. *Quod erat quartum.*

Salvum manet domino jus puniendi malæ fidei possessorem, quod rem, quam suam non esse novit (§. 153.), ad usus suos domino invito aptaverit (§. 567.). Hinc in pœnam leges positivæ auferre eidem possunt, quod jure naturali ipsi competeat. Atque adeo mirum videri minime debet, si quæ Juris naturæ esse statuimus, cum civili non prorsus consentiant: neque enim jus civile, notante *Ulpiano* l. 6.

ff. de J. & J. per omnia naturali servit, sed efficitur, cum illi aliquid additur, vel detrahitur. Quid vero recte addatur, quid detrahatur, suo videbimus loco. Nostrium itaque non est in præfenti disquirere, quinam sit juris civilis cum naturali consensus, quatenus scilicet juxta *Ulpianum* l. c. non in totum ab hoc discedit, aut dissensus ab eodem, quatenus aliquid additum, vel detractum fuit, ut restitutio impensarum simul contineat pœnam quoad malæ fidei possessorem.

§. 627.

Quando in restituendis impensis attendendum jus ædificationis, plantationis, adjunctionis. Si impensa utiles & voluptuaria, consistunt in ædificatione, plantatione, adjunctione, jus ædificationis, plantationis, adjunctionis in restitutione impensarum locum habet. Etenim si impensæ, quæ fiunt a possessore rei alienæ, consistunt in ædificatione, plantatione, adjunctione; possessor in solo alieno ædificat, vel plantam ponit, rei alienæ suam adjungit. Quamobrem cum supra demonstratum sit, quid iuris sit, si quis in alieno solo ædificat vel plantam ponit (§. 402. 405. 406.), aut rem suam alienæ adjungit (§. 386. & seqq.); idem quod jus obtinere debeat in restitutione impensarum dubitari haud quaquam potest.

Vi hujus ipsius principii demonstrari etiam poterat, non minus possessori malæ, quam bonæ fidei competere jus tollendi impensas, siquidem ille tollere velit, huic autem præter jus tollendi non competere aliud, quando sine rei detrimento tolli potest. In possessore autem bonæ fidei etiam rationem habendam esse voluntatis, ex anterioribus patet, quemadmodum quoad possessorem malæ fidei salvum manet jus puniendi.

§. 628.

Impensa vo-

Impensa voluptuaria, quæ tolli nequeunt simpliciter, vel hæc

sine rei detrimento, possessori bonæ fidei restituendæ, quanti sunt voluptuaria tempore restitutionis rei. Etenim possessor bonæ fidei non tenetur domino ex ullo facto suo (§. 594.), adeoque nec ex eo, quod impensas voluptuarias fecerit, quæ sine rei detrimento tolli nequeunt, vel etiam prorsus tolli non possunt. Quodsi vero hæ impensæ eidem non restituerentur, dominus in tantum locupletior fieret re possessoris, quanti sunt tempore restitutionis rei, consequenter in quantum res eidem restituitur pretiosior (§. 582.) & possessor jacturam faceret rei suæ (§. 487.), adeoque damnum pateretur absque ullo suo merito (§. 486.). Quoniam itaque nemo locupletior fieri debet cum damno alterius (§. 585.); possessori quoque bonæ fidei restituendæ impensæ voluptuariæ, quæ vel simpliciter, vel sine rei detrimento tolli nequeunt, quanti sunt tempore restitutionis rei.

Nimirum in impensis necessariis sui tantummodo rationem habere potest bonæ fidei possessor, nec dici potest, quod etiam rationem habere debeat domini, cum se, non alium dominum esse putet (§. 153.). Quamobrem hic attentionem nullam meretur, num quæ voluptati possessoris serviunt, ea etiam sint voluptati domino.

§. 629.

Si damnum ejus, cujus culpa accidit, colliditur cum damno alterius, qui omni culpa vacat, damnum ferre debet is, cujus duorum culpa est. Si damnum tuum colliditur cum damno alterius, aut tibi damnum ferendum est, aut alter ferre debet: si enim id eri autem nequit, ut uterque indemnis præstetur: id quod sumitur. Jam rest tua culpa in eum statum deducta, ut vel tu, vel alter damnum pati debeat *per hyp.* Quoniam culpa tibi imputatur (§. 722. part. 1. *Phil. pract. univ.*), ex parte (*Wolffii Jur. Nat. Pars II.*) O O O autem

autem alterius nil est, quod ipsi imputari possit, cum omni culpa vacet *per hypoth.* tu censeris causa libera damni alterutri ferendi, alter vero ad hoc non concurrat (§. 527. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Damnum adeo ferendum tibi est, non alteri.

Propositio præsens adeo evidens est, ut, modo intelligatur, assensum protinus in se trahat. Sane nemo non ultro fatebitur, æquum esse, ut damnum potius ferat, qui culpa sua damnum passurus, quam qui passurus fuerat absque omni culpa: iniquum e contrario, si damnum subire debeat, qui sine omni culpa idem subiturus, ab eodem vero immunis judicetur, qui culpa sua in damnum incurreret. Propositio autem præsens non aliud vult, quam ut damnum in se recipiat, qui sua culpa in idem incidit, ab eodem autem immunis præsteretur, qui nulla culpa sua in idem incideret.

§. 630.

Quando in casu collisionis damnum habeatur pro casuali.

Si damnum tuum colliditur cum damno alterius, uterque æqualem culpa vacet; damnum habeatur pro casuali. Etenim si damnum tuum colliditur cum damno alterius, necesse est, ut aut tu damnum incurras, aut alter idem incurrere debeat: quod est id ipsum, quod sumitur. Jam vero uterque culpa vacat, adeoque nulla adest ratio, cur alterutri imputetur, quod res in eum deducta sit statum, ut alteruter vestrum damnum pati debeat (§. 693. 696. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Immo cum & tu, & alter culpa vaces, quæ imputari posset (§. 700. *part. 1. Phil. pract. univ.*), nulla sane ratio est, cur alteri potius imputetur, quam tibi (§. 65. *Ontol.*), adeoque neutri imputari potest (§. 70. *Ontol.*). Quoniam igitur neuter haberi potest pro causa libera damni alterutri ferendi (§. 527. *part. 1. Phil. pract. univ.*); damnum

vero

vero casuale est, quod non nisi casu improviso, nec evitabili datur (§. 491.); si damnum tuum colliditur cum damno alterius, damnum ab alterutro ferendum pro casuali habendum.

Merum adeo infortunium est, quod ex eo, quod unus fecit, alter pati. debeat damnum.

§. 631.

Quoniam damnum pro casuali habendum, si damnum *Quinam id tuum colliditur cum damno alterius, uterque autem culpa vacet ferre debeat.* (§. 621.); *damnum ejus esse debet, qui damnum casuale patitur, necesse est.*

Hinc ostendi poterat, quod supra jam evicimus (§. 626. 628.), possessori bonæ fidei restituendas esse & utiles, & voluptuarias impensas, non attento damno, si quod inde patiatur dominus. Damnum enim hoc in præsentī casu habendum pro casuali (§. 621.), adeoque ferendum ei, cui res perit *vi prop. præf.* consequenter domino. Minime autem admittendum, ut impensis non restitutis damnum sit possessoris bonæ fidei omni culpa vacantis, quod, cum se dominum putaret (§. 153.), non fecit nisi quod dominus impune facere poterat (§. 169.). Placuit autem propositionem præcedentem cum corollario præsentī addere, ne forsitan quid dubii oriatur vi propositionis anterioris (§. 620.) quoad possessorem bonæ fidei, cum ex collatione harum propositionum manifesta sit differentia inter possessorem bonæ fidei & possessorem malæ fidei, in hoc casu, quo vel possessor, vel dominus damnum aliquod ferre tenetur.

§. 632.

Si damnum tuum colliditur cum damno alterius, nec uter- Damnum que vestrum omni culpa vacat; illud dividendum est in ratione quando divi- culpa. dendum in

casu collisio- culpa. Etenim si damnum tuum colliditur cum damno al-
nis. terius, aut damnum quoddam tibi ferendum est, aut alte-
 ri: quod est illud ipsum, quod sumitur. Enimvero uter-
 que vestrum culpa omni non vacat *per hypoth.* Quamo-
 brem cum utrique vestrum culpa sua imputari posset (§. 722. *part. I. Phil. pract. univ.*), uterque vestrum habetur pro
 causa libera damni pro ratione culpæ suæ (§. 527. *part. I. Phil. pract. univ.*). Damnum igitur inter vos dividendum
 in ratione culpæ.

Hactenus repertus non est modus culpam ad *mensuram*
 revocandi, nec rationem culpæ unius ad alteram definiendi.
 Theoria igitur etsi sit satis evidens, praxis tamen ac-
 curata nondum in potestate est.

§. 633.

Impensa vo- *Impensa voluptuaria, quas possessor tollere nequit, dominus*
luptuaria *autem non facturus erat, possessori mala fidei restituenda non sunt.*
quando pos- Si impensæ voluptuariæ, quas possessor tollere nequit, ei-
sessori m. f. dem non restituuntur, jacturam sui facit (§. 613. 487.), &
non resti- adeoque damnum incurrit (§. 486.). Quodsi dominus eas
tuenda. restituere debet, quas ipse facturus non erat; eodem mo-
 do patet, quod ipse damnum patiat. Quamobrem da-
 mnum possessoris & damnum domini inter se colliduntur.
 Enimvero cum possessor malæ fidei sit *per hyp.* adeoquenon
 rit, se impensas in rem alienam facere (§. 153.); incogi-
 tantia (§. 748. *part. I. Phil. pract. univ.*), aut imprudentia
 ipsius tribuendum, quod faciat impensas, quas num do-
 minus facturus fuerat ignorat (§. 776. *part. I. Phil. pract. univ.*).
 Quoniam itaque tam incogitantia, quam imprudentia cul-
 pa est (§. 749. 777. *part. I. Phil. pract. univ.*); damnum, quod
 emergit, dum res domino suo restituenda (§. 471.), cul-
 pa

pa possessoris emergit. Per se autem patet, cum impensæ factæ fuerint domino inconsulto, immo prorsus invito in præsentis casu, quo eas ipse factururus non erat, dominum omni culpa vacare. Enimvero si damnum ejus, cujus culpa accidit, colliditur cum damno alterius, qui omni culpa vacat, damnum ferre debet is, cujus culpa est (§. 629.). Quamobrem in casu præsentis damnum quoque ferre debet possessor malæ fidei. Atque adeo patet, impensas voluptuarias, quas possessor tollere nequit, dominus autem factururus non fuerat, possessori malæ fidei restituendas non esse.

Eodem prorsus modo ostendi poterat, possessori malæ fidei non restituendas esse impensas utiles, quas ipse tollere nequit sine rei detrimento, vel etiam prorsus tollere non potest, dominus autem factururus non fuerat: quod paulo ante alio modo demonstravimus (§. 626.).

§. 634.

Impensas voluptuarias, quæ vel simpliciter vel sine detrimento rei tolli nequeunt, dominus possessori m. f. restituere debet, si quidem ipse eas factururus fuisset. Quando restituenta. Ostenditur eodem modo, quo supra demonstravimus, impensas utiles possessori m. f. restituendas esse a domino, quibus res fructuosior facta (§. 625.).

Jus civile promiscue denegat restitutionem impensarum voluptuariarum possessori m. f. nec concedit nisi jus tollendi, si quidem tolli possunt sine sui corruptione, quæ tolluntur ac sine detrimento rei: sed hoc magis pœnale, quam naturale dicendum.

§. 635.

Si impensa quadam possessori restituenda; in tantum restituenda; in quantum tuen-

tucnda, quantum valent tempore restitutionis rei. Nimirum tanto pretiosior evadit res, quantum valent impensæ tempore restitutionis; aut, si mavis tanto dominus fieret locupletior, si impensas non restitueret, cum damno possessoris (§. 486. 582.). Quoniam itaque nemo cum damno alterius locupletari debet (§. 585.); si impensæ voluptuariæ possessori restituendæ, in tantum restituendæ, quantum valent tempore restitutionis rei.

Nimirum cum nemo plus habere debeat, quam quod habere debet; tempore restitutionis rei possessor tantundem habere debet, facta restitutione, quantum haberet, si impensas retineret. Enimvero si impensas retineret, tantundem haberet, quantum eadem valent tempore restitutionis. Quamobrem nec plus ipsi restituendum a domino, ut habet quod suum est, seu quantum habere debet. Tantundem nimirum restituitur possessori, quantum habiturus erat, si impensas retineret: ita nimirum conqueri nequit, quod minus habeat, quam habere debebat. Sane si plus restituere deberet dominus, quam impensæ valent tempore restitutionis rei; plus daret, quam acciperet, adeoque possessor fieret locupletior cum damno domini: quod ferendum non est (§. 585.).

§. 636.

*Deductio
impensarum
quid sit.*

Impensas deducere dicitur possessor, si tanto minus restituit, quantum valent tempore restitutionis rei.

E. gr. ponamus possessorem domino cum re restituere debere ob fructus consumptos centum quinquaginta aureos, impensas autem, quas facit, eo tempore, quo restitutio fit, æstimari 120. Deducit is impensas, si loco 150. aureorum domino non restituit nisi 30.

§. 637.

Possessori competit jus impensas, quæ ipsi restituenda sunt, Jus' deducendi. Etenim si possessor ob fructus consumptos restituendi impensare tenetur 150. aureos, impensarum autem, quas vicissim dominus ipsi restituere tenetur, tempore restitutionis rei valent 120; revera ipsi non debet restituere nisi 20. aureos, ut habeat, quantum habere debet. Quoniam itaque 20. aureos domino restituens, eidem quod suum est tribuit (§. 923. *part. I. Jur. nat.*); obligationi naturali, qua unusquisque suum cuique tribuere tenetur, satisfecit (§. 924. *part. I. Jur. nat.*), consequenter ultra 20. aureos domino nil restituere debet. Enimvero dum hoc facit, impensas deducit (§. 636.), adeoque ex mutua illa fructuum & impensarum obligatione nascitur jus deducendi impensas (§. 156. *part. I. Phil. pract. univ.*), consequenter jus deducendi impensas restituendas possessori competit.

Justitia, quæ suum cuique tribui jubet (§. 926. *part. I. Jur. nat.*), non exigit, nisi ut unusquisque tantundem habeat, quantum habere debet. Quoniam jus deducendi impensas huc facit, ut non minus possessor, quam dominus habeat, quantum habere debet; jus deducendi impensas justitiæ convenit. Probe autem notandum est, quod ex demonstratione liquet, jus hoc nasci ex mutua obligatione restituendorum fructuum & impensarum, sive fructus sint consumpti, sive adhuc extant, ut nulla habenda sit ratio voluntatis domini, utrum scilicet is velit impensas deduci, nec ne. Eadem enim necessitas est, ut tu tantum habeas, quantum valent impensarum tempore restitutionis rei, quam ut dominus habeat fructus ipsi debitos, quemadmodum ex demonstrationibus anterioribus liquet, & eodem momento, quo tu fructus domino debitos restituere teneris, ipse vicissim impensas tibi restituere tenetur. Unde restitutio, ad quam tene-

tenetur possessor, non intelligitur, nisi deductis impensis. Nimirum antequam dici possit, ad quid restituendum domino teneatur possessor, impensarum deducendæ sunt.

§. 638.

Quid in restitutione rei tenendum quoad fructus pendentes. Res restituenda est domino cum fructibus naturalibus pendentibus: possessori autem competit rata industrialium pro ratione impensarum in sationem factarum, rata domini æstimanda ex usu fundi & impensis in perceptionem faciendis. Quilibet possessor rei alienæ rem suam domino restituere tenetur (§. 471.), & fructus pure naturales domini sunt adhuc pendentes (§. 440.). Quoniam itaque possessori jus nullum est eos percipiendi; res omnino restituenda est domino cum fructibus naturalibus pendentibus. *Quod erat unum.*

Enimvero si tu fundum meum sive bona, sive mala fide possides, fructus industriales communes sunt mihi & tibi pro rata, quantum nimirum valet usus fundi mei & cultura ac cura tua (§. 443.). Enimvero cum fundum restituas, dum fructus adhuc pendent *per hyp.* adeoque a fundo nondum separati sunt (§. 433.); impensas non fecisti nisi in sationem, dominus vero facere debet in fructuum perceptionem. Quamobrem rata tua æstimanda est ex impensis in sationem, rata vero domini ex usu fundi & impensis in perceptionem. *Quod erat alterum.*

Qui ex superioribus didicit, fructus industriales non minus esse fructus culturæ ac curæ, quam rei, ex qua proveniunt (§. 439.); ei paradoxum minime videbitur, quod hic asseritur, etsi cum Jure civili non conveniat. Quomodo vero rata possessori & domino debita computanda sit, facile intelligitur. Etenim primo fructus dividuntur in ratione omnium impensarum & usus fundi, quem suam æstima-

stimationem habere constat. Dein pars prior denuo dividitur in ratione impensarum in sationem & impensarum in perceptionem fructuum facturam, & pars respondens impensis in sationem possessori cedit; ceteri autem fructus manent domini.

§. 639.

Premium inventionis dicitur, quod datur inventori rei *Premium* amissæ, quia eandem domino restituit. *inventionis*

E. gr. Ponamus me amississe horologium portatile, quod *quid sit.* tu invenisti. Quando ego tibi duo aureos, quia horologium a me amissum & a te inventum mihi restituis; duo aurei sunt præmium inventionis. Quoniam facta æquipollent rebus, quatenus perinde ac hæ certo pretio æstimantur; præmium inventionis etiam in facto consistere potest, quando nimium facio, quod ut facerem tu mihi quid dare deberes. Perinde igitur est, si ego tibi hoc faciam, quia rem meam mihi restituis, si tibi dem, quod tu mihi dare deberes, ut istud facerem.

§. 640.

Inventor rei aliena nullum habet jus petendi a domino, cui An præmi- rem amissam restituit, *præmium inventionis.* Etenim dum *am inven-* inventor domino rem amissam, quam invenit, restituit, *tionis pete-* dominus recipit quod suum est (§. 420.), non quod *re licet.* tu *um est* (§. 422.). Quamobrem nec dominus plus habet, quam habere debebat, nec tu minus habes, quam habere debebas. Sola igitur restitutione rei inventæ satisficit obligationi, qua efficere prohibemur, ut quis minus habeat, quam habere debeat (§. 579.). Nulla igitur ratio est, cur dominus inventori quid dare debeat, quod ipsi rem suam restituit (§. 56.), adeoque nec habet jus præmium inventionis petendi a domino (§. 70. *Ontol.* & §. 639.).

(*Wolfii Jur. Nat. Pars II.*)

Ppp

Vul-

Vulgi opinio est, quasi dominus debeat inventori præmium inventionis dare, cum rem amissam recipit. Existimant enim, cum rem recipit, præmium vero inventionis dat, eum damnum minus pati, quam si jacturam totius rei fecisset: damnum autem minus præferendum esse majori, siquidem illo hoc evitatur. Quamvis vero in eo non sit, quod reprehendas, non tamen hinc sequitur, præmium inventionis esse debitum. Qui hoc sibi persuadent, non perpendunt, quanta sit obligatio rem amissam domino restituendi (§. 472.), ita ut in ea furtum committatur, si dolose non restituatur (§. 526.) Ecce enim alter tibi obligatus esse debet ad dandum præmium, quod tu furtum committere nolueris in re ipsius. Nullum tibi jus est rem amissam tollendi, nisi animo eam domino restituendi. Restitutio non est voluntatis tuæ, sed necessitatis. Ex facto igitur tuo alter tibi non obligatur: nec obligatur ex re, quippe res ipsius manet, etiamsi ab ipso fuerit amissa (§. 420.), nec tu eius efficeris dominus, dum eam invenisti (§. 421.). Quamobrem si quis sponte sua inventori dat præmium, non facit, quod debet, sed quod lubet.

§. 641.

*Quando
nam ad im-
pensas tene-
atur domi-
nus inven-
tori.*

Impensa in rem amissam adipiscendam & conservandam facta a domino sunt restituenda inventori. Etenim si sine impensis istis rem adipisci non potuisses, ac ideo dominus eandem vel prorsus non recuperasset, vel recuperatio difficilior facta fuisset; impensæ istæ una cum impensis in rei conservationem factis necessariæ sunt (§. 604.). Eodem igitur modo ostenditur porro, impensas hæc inventori a domino restituendas esse, quo supra evicimus, possessori tam bonæ, quam malæ fidei impensas necessarias esse restituendas (§. 623.).

Quo-

Quoniam operæ nostræ æquipollent rebus, quæ sunt in dominio nostro (§. 437.), & suo loco patebit, eas æstimationem perinde ac res recipere, quemadmodum jam supra annotavimus (not. §. 436.); impensis in rem adipiscendam factis etiam annumerandas esse operas facile intelligitur per ipsam impensarum definitionem (§. 603.).

§. 642.

Quoniam res naufragæ & navis levandæ causa in mare ejectæ æquiparantur rebus amissis (not. §. 427.), impensæ restitutione autem in rem amissam adipiscendum factæ inventori a domino restituendæ sunt (§. 641.); *impensa etiam, quas inter fragarum & quoque operarum æstimatio est (not. §. 641.), in res naufragas & ejectarum. ejectionis adipiscendas factæ a domino restituendæ sunt, qui eas nactus est.*

In rebus naufragis & ejectis multo clarius apparet, quod dominus sine illis impensis eas recuperare non potuisset. Quamobrem cum impensæ factæ præsumantur voluntate domini; idem etiam alio adhuc modo demonstrari poterat ex quasi pacto inter dominum & eum, qui illas adipisci studuit, intercedente, prouti suo loco constabit.

§. 643.

Quoniam pabulum in conservationem animalium impenditur, quod vero in rem amissam conservandam impenditur, a domino restituendum (§. 641.); *si animalia manducantia & mansuefacta, quæ in potestatem tuam venerunt, domino minus, dum restituuntur (§. 479. 480.), hic vicissim æstimationem pabuli restituere tenentur.* Cumque eadem sit ratio aliarum impensarum in eorum conservationem factarum, veluti medicamentorum, si forte morbo quodam laborent; *restituendæ quoque sunt impensa quæcumque aliæ, si quas forsitan in eorum conservationem fieri necesse eras.*

Animalia sunt in numero rerum: quæ in eorum conseruationem impenduntur, impensæ necessariæ sunt (§. 604.), & domino restituendæ, cum ea recipit (§. 623.). Immo in genere patet, quæ de impensarum in rem alienam factarum demonstrata sunt, (§. 623. & seqq.), ea quoque ad animaliam mansuetam, quam mansuetam applicanda esse. Ita si canis alienus, qui in potestatem tuam venit, collari fuerit ornatus, cum collare sit in numero impensarum voluptuariarum (§. 606.), certo casu utilium numero (§. 605.), tolli autem possit salvo cane; collare tollere licet, ubi restituitur canis (§. 624.).

§. 644.

Jus deducendi æstimationem fructuum & usus ex impensis in conseruationem animalis ab eo factis, in cuius potestatem uenerat. Ostenditur eodem modo, quo supra (§. 637.) demonstravimus possessori rem cum fructibus restituenti competere jus deducendi impensas, sumpto scilicet ex antecedentibus, quod domino restituendi sunt fructus percepti & vicissim restituenti fructus restituendæ sint impensæ in conseruationem animalis factæ.

Cum animalia sint in numero rerum, quomodo fructus restituendi computentur, ex superioribus abunde liquet, quæ de fructibus ex re aliena perceptis in genere demonstrata sunt. Et quia usus, quem animalia præbent, fructibus accensentur; ejus quoque æstimatio ex iisdem principiis definitur.

§. 645.

Alimenta animalium que tandem is fuerit; dominus sine pabuli restitutione animal se quando non recipere debet. Etenim si animalia aluntur propter solum usum, pabulum, quod impenditur, eidem æquipollet

Quam-

Quamobrem cum usum habeat is, in cuius potestate est, domino autem competit jus deducendi æstimationem usus ex impensis in conservationem animalis factis, quæ hic sunt pabulum (§. 644.); nihil relinquitur, quod animal restituenti vicissim restitui debeat. Quamobrem si animalia quædam aluntur propter solum usum, quicumque tandem is fuerit; dominus sine pabuli restitutione animal suum recipere debet.

Si qui canes aluntur solius animi gratia, vel custodiæ domus causa; eos restituenti nulla debetur alimenti restitutio. Eadem est ratio in oscinibus, pavonibus, ciconiis. Qui enim avibus hisce alimenta præbet, hoc non facit, nisi quod vel cantu oscinum, vel pavonum & ciconiarum adspectu delectetur.

§. 646.

Natura competit jus belli in eum, qui fructus vel impensas Jus belli in restituendas restituere non vult. Fructus & impensæ sunt in eum, qui fructus vel impensas restituere non vult. in numero rerum, quod nemo non concedit, & æstimatio in locum fructuum & impensarum succedens, pro re non minus habenda. Quoniam vero ex lege naturæ patet, quid fructuum & impensarum restituendum sit, quemadmodum ex superioribus abunde constat; lex quoque probat, quinam fructus sint res tua, quænam impensæ res tua sint, ut adeo fructus haberi debeant pro re domino suo restituenda, & eodem modo spectentur impensæ, quæ restitui debent. Enimvero natura domino competit jus belli in eum, qui rem, quam suam esse probavit, ipsi restituere non vult (§. 547.). Ergo etiam natura competit jus belli in eum, qui fructus vel impensas restituendas restituere non vult.

Propositio præfens probe notanda est, ut suo loco demonstrari possit, quid in civitate juris esse debeat circa rerum, fructuum ex iis perceptorum & impensarum restitutionem.

§. 647.

Res aliena non corrumpenda, nec deterioranda.

Nemo rem alterius corrumpere seu destruere aut deteriorare debet. Etenim si res corrumpitur vel destruitur, dominus ejus jacturam facit (§. 457.). Quamobrem si tu eandem corrumpis, vel destruis in causa es, ut jacturam rei suæ faciat (§. 881. *Ontol.*), consequenter tu eidem *damnum* das (§. 488.). Similiter si res deterioratur, pretium ejus imminuitur, adeoque dominus, qui jacturam facit partis, qua pretium deminuitur (§. 487.), jacturam partis rei suæ fecisse dicendus est. Et quoniam tu, qui rem deteriolem effecisti, in causa es, ut hanc jacturam sui faciat dominus (§. 881. *Ontol.*), denuo eidem *damnum* das (§. 488.). Enimvero nemo alteri *damnum* dare debet (§. 495.). Ergo etiam nemo rem alterius corrumpere vel destruere aut deteriolem reddere debet.

Perinde autem est sive dolo, sive culpa rem alterius corrumpas, aut deteriolem reddas, cum *damnum* culposum non minus lege naturali prohibitum sit, quam dolosum (§. 496.). Ceterum hanc propositionem addere libuit, quod ea ad alia demonstranda suo loco utemur.

§. 648.

An id liceat domino.

Dominus rem suam nulla urgente naturali obligatione destruere, corrumpere vel deteriolem reddere non debet. Etenim dominus re sua non aliter uti debet, quam ut obligationi cuidam naturali satisficiat (§. 167.), consequenter ipsi *permissum* non est, ut nulla obligatione naturali urgente rem suam destruat,

destruat, corrumpat vel deteriore reddat, adeoque hoc facere minime debet (§. 722. part. I. Jur. nat.).

Quod hoc minime repugnet liberæ de re sua dispositioni, in qua dominium consistit (§. 118.) in superioribus jam annotavimus (not. §. 167.). Hinc suo loco ostendemus, etsi aliis ferendum sit, ut dominus re sua male utatur (§. 169.), hoc ipso tamen violari jus imperfectum aliorum: quod etsi injuria non sit (§. 859. part. I. Jur. nat.), adeoque impune fiat inter homines (§. 549.), peccatum tamen est (§. 446. part. I. Phil. pract. univ.).

§. 649.

Exercitium dominii sunt actus vi dominii domino liciti aut eidem saltem permittendi. *Exercitium dominii quid*

Actus quinam liciti sint, ex iis patet, quæ superius de usu rei suæ licitæ demonstrata sunt (§. 167.); quinam saltem permittendi, etsi in se illiciti, ex iis dijudicandum, quæ de abusu rei suæ (§. 168.) jure naturali prohibito (§. 170.), sed a non domino permittendo (§. 169.) demonstrata sunt. Utrumque vero actuum genus fuit ex ipsa dominii notionem.

§. 650.

Nemo alterum in exercitio dominii sui ullo modo impedire debet. *Exercitium dominii nullo modo impediendum.* Quoniam enim exercitium dominii absolvitur actibus vi dominii domino licitis, aut eidem saltem permittendis (§. 649.); actus omnes, quibus dominus in exercitio dominii sui ullo modo impeditur, sunt actus domino contrarii. Quamobrem cum actus omnes dominio alterius contrarii illiciti sint (§. 123.); actus quoque omnes, quibus dominus in exercitio dominii sui ullo modo impeditur, illiciti sunt, consequenter nemo alterum in exercitio dominii sui ullo modo impedire debet (§. 170. part. I. Phil. pract. univ.).

Equi-

Equidem per ea, quae de actibus dominio alterius contrariis illicitis annotavimus (not. §. 123.), jam constare poterat, neminem alterum in exercitio domini sui ullo modo impedire debere: placuit tamen, ob frequentem hujus principii usum idem disertius inculcare. Immo hujus principii etiam suus erit usus, quando de dominio eminente in civitate obtinente acturi sumus.

§. 651.

Idem specialius expenditur.

Quoniam nemo alterum in exercitio domini sui ullo modo impedire debet (§. 650.), dominium vero continet facultatem de rei substantia & quolibet ejus usu atque fructu pro arbitrio disponendi (§. 135. 136.); nemo hominum ullo modo impedire debet, quo minus de rei sua substantia, usu ac fructu pro arbitrio disponat.

Tot sunt actus, quos impedire illicitum, quot domino vi domini liciti aut saltem permittendi sunt. Ad tria tamen genera revocari possunt, prouti nimirum consistunt vel in exercitio proprietatis, vel juris utendi, vel juris fruendi. Prolixum vero nimis foret omnes istos actus recensere & in modos, quibus impediri possunt, inquirere. Ita contra jus proprietatis est, si quis impedire velit, ne dominus rem suam alienare possit: contra jus utendi est, si impedire velit, ne aedes suas incolat: contra jus fruendi est, si impedire velit, ne ligna in sylva sua caedat, aut in piscina sua pisces capiat, vel alat; item ne fundum suum fructuosiore efficiat.

§. 652.

Abstinencia ab omni actu domino licito aut permittendo.

Nemo sibi actum ullum vi domini domino licitum aut saltem permittendum arrogare debet. Etenim domino competit jus interdicendi cuivis non domino omni actu vi domini licito, nec patiendi, ut quis alius faciat quicquam se invito, quod

quod sibi vi dominii facere licet (§. 121.). Ac idem etiam intelligitur de quovis actu domino saltem permittendo (§. 169.). Hi igitur actus, quando sibi eos, arrogat alius dominio contrarii sunt. Omnes vero actus dominio alterius contrarii illiciti sunt (§. 123.). Ergo etiam illicitus fit actus quicumque, quando sibi eum arrogat non dominus, qui domino licitus erat, aut saltem permitti debebat. Quamobrem nemo sibi actum ullum vi dominii domino licitum aut saltem permittendum arrogare debet.

Hinc multa demonstrari poterant, quæ superius alio modo demonstrata fuerunt. Ceterum propositio præsens adeo evidens est, ut in dubium revocari non possit nisi ab eo, qui omni dominii notione distincta destituitur. Cum enim dominium involvat jus excludendi omni actu domino licito & vi dominii permittendo (§. 121. 169.); nullum omnino foret hoc jus absque obligatione iisdem abstinenti. Pone enim non dominum non obligari ad hanc abstinentiam: ergo ipsi sunt liciti actus ex jure dominii fluentes, consequenter dominus non habet jus iisdem alteri interdicens: quod utique absurdum (§. 121.). Propositionem adeo præsentem admittere tenetur, nisi qui contradictoria asserere velit.

§. 653.

Exercitium juris in genere consistit in actibus vi juris *Exercitium*
ei licitis, cui idem competit. *juris in ge-*

Nimirum cum jus non sit nisi facultas moralis agendi (§. 156. *Phil. pract. univ.*); qui jus aliquod habet, ei certi actus liciti sunt, seu ipsa lege naturali eidem permittuntur. Quando igitur facit, quod jure suo facere potest, jus suum exercet. Ita jus venandi exercet, qui id habet, quando actu venatur: exercet jus aucupii, quando actu aves capit. Om-

nes omnium actus, qui ferarum vel avium capiendarum causa fiunt, ad exercitium juris venandi vel aucupii pertinent. Quodsi ergo jus fuerit proprium, nemini nisi ei, cui jus proprium competit, actus isti liciti sunt, seu ipsa lege permittuntur.

§. 654.

*Jure suo
quinam utatur.*

Jure suo utitur, qui facit, quod vi juris sui facere potest, adeoque eos edit actus, qui ad exercitium juris sui pertinent (§. 653.).

Ira jure suo utitur qui feras capit in eo districtu, in quo venandi jus habet; qui piscatur in ea fluvii parte, ubi jus piscandi habet; qui aves capit eas, quas capiendi in aliquo districtu jus habet. Et dominus utitur suo jure, dum sylvam arboribus excisis in arvum convertit.

§. 655.

*Obligatio
non impe-
diendi exer-
citiū juris.*

Nemo alterum in exercitio sui juris ullo modo impedire debet. Etenim nemo quicquam facere debet, quod est contra jus alterius (§. 910. part. I. Jur. nat.). Quamobrem cum contra jus alterius sit, si quis usum ejus quocunque modo impedit (§. 239. part. I. Phil. pract. un.), consequenter si impedit, quo minus facere possit, quod vi juris sui facere poterat (§. 654.); nemo alterum in exercitio sui juris ullo modo impedire debet (§. 653.).

Ostenditur etiam hoc modo. Nemo alterum impedire debet, quo minus jure suo utatur (§. 180. part. I. Phil. pract. univ.). Quoniam itaque jure suo utitur qui facit quod vi juris sui facere potest (§. 654.), & in his actibus exercitium juris consistit, (§. 653.); nemo alterum quocunque modo in exercitio juris sui impedire debet.

Lubet

Lubet hic in genere demonstrare, quæ de dominio in specie demonstranda erunt hoc loco propterea quod principiis generalibus etiam haud raro fit locus.

§. 656.

Nemo sibi actum ullum vi juris proprii alteri licitum arrogare Abstinenda debet. Etenim jure proprio excludimus ceteros omnes *ab omni actu* eodem jure (§. 119.), consequenter nemo facere potest *vi juris proprii* (§. 156. *part. I. Phil. pract. univ.*), quod *vi juris proprii* nobis *propr. alteri licitum* (§. 170. *part. I. Phil. pract. univ.*). Quilibet adeo *ciso*, obligatur ad non faciendum, quod *vi juris proprii* nobis *facere licet* (§. 118. *part. I. Phil. pract. univ.*). Quoniam itaque hoc facere audet, qui actum quendam *vi juris proprii alteri licitum* sibi arrogat, quod per se patet; nemo quoque sibi actum ullum *vi juris proprii alteri licitum* arrogare debet.

Ostenditur etiam hoc modo. Qui quendam actum sibi arrogat *vi juris proprii alteri licitum*, is quoad hunc actum jus alterius tollit, aut, si mavis, jus alterius dimittit, cum is *vi juris proprii* isto actu ceteros omnes excludat (§. 119.). Enimvero nemo quicquam facere debet contra jus alterius (§. 910. *part. I. Jur. nat.*). Ergo nemo sibi actum ullum *vi juris proprii alteri licitum* arrogare debet.

Cum dominium fit jus proprium (§. 118.); quod paulo ante de dominio demonstravimus (§. 652.), per modum corollarii subsumere poteramus. Non tamen piget in genere demonstrare, quæ pro instituti ratione in specie demonstrata fuerunt, cum in omnibus operibus nostris methodi non modo syntheticæ, verum etiam analyticæ rationem habeamus. Ostendendum itaque, quomodo specialium

cognitio nos deducat ad cognitionem generalium, ita ut generalia ex specialibus antea cognitis deriventur, et si deinde qui brevitati studuerit ac evidentiae adfuetus fuerit, specialia ex universalibus per modum corollarii inferre possit, quamvis minore claritate, cujus initio major habenda ratio est, cum animum ad scientiam appellamus.

§. 657.

Fundi immutatio quid sit.

Fundum immutare dicitur, qui certo cuidam usui destinatum alii destinat.

Ita fundum immutat, qui arboribus excisis sylvam in agrum fertilem convertit: fundum etiam immutat, qui ex pomario facit viretum, nec non qui aedes extruit in eo solo, in quo erat hortus, vel ex adverso ex horreo facit equile ac bovine, aut ovile, vel etiam ex agro piscinam & contra.

§. 658.

Fundi immutatio qualis sit actus.

Qui fundum immutat, de ipsa rei substantia disponit. Ex enim qui fundum immutat, eundem alii usui destinat, quam antea destinabatur (§. 657.). Enimvero cum res in Jure non spectentur nisi quoad usum, quem habent (§. 495. part. I. *Jur. nat.*); fundi quoque in suas specis distinguuntur per usum, quem nobis præbent. Quamobrem qui fundum immutat, rem alterius speciei facit, quam cujus antea erat, adeoque de ipsa rei substantia disponit.

Non est, quod excipias, quia fundi immutatione intenditur aliquis usus (§. 657.), qui fundum immutat, eum de usu fundi disponere: quando enim dicimus disponere de usu rei, tum supponitur usus, qualem res habere potest, qualis nunc est, v. gr. qualem habere potest pomarium, quamdiu manet pomarium, vel qualem habere potest piscina, quamdiu piscina manet. De re igitur ipsa, consequenter recepto loquendi usu de substantia rei disponit, qui rem

rem immutat, ut non amplius eum usum habere possit, quem ante habuerat, sed alium prorsus ab eo diversum habet, quem ante habere non poterat. Sane nemo negabit de substantia auri disponere eum, qui ex eo anulum fieri curat, aut monetam cudi jubet. Quæ autem hic accedit auri immutatio non differt ab immutatione fundi (§. 657.).

§. 659.

Quoniam de substantia rei disponit, qui fundum immutat (§. 658.), de rei autem substantia disponere nequit, nisi qui jus proprietatis habet (§. 131.); *Fundum quoque immutare non licet ei, qui jus proprietatis non habet* (§. 170. part. I. *Phil. pract. univ.*).

§. 660.

Dominus, seu qui dominium plenum habet, jus habet fundum immutandi pro arbitrio suo. Quoniam enim dominium plenum etiam proprietatem habet (§. 137.), proprietas vero jus est pro arbitrio suo disponendi de ipsa substantia rei (§. 131.); qui dominium plenum habet, seu dominus de ipsa rei substantia quomodocunque pro arbitrio suo disponendi jus habet. Enimvero qui fundum immutat de substantia rei disponit (§. 658.). Ergo domino seu ei, qui dominium plenum habet, competit jus fundum pro arbitrio suo immutandi.

Nemo simpliciter dominus dicitur, nisi qui dominium plenum habet. Quando enim dominium simpliciter dicitur, non intelligitur nisi plenum prouti suo loco clarius elucescet. Immo qui nihil proprietatis in re habet, nec sine restrictione dominus dici suevit, quemadmodum suo loco patebit, quando de jure in re aliena constituto acturi sumus.

§. 661.

Translatio

Jus suum in alium transferre dicitur, qui verbis vel factis sufficienter declarat, se velle ut jus, quod sibi competebat, sit alterius.

E. gr. Ponamus mihi competere jus proprium piscandi in certa fluvii parte. Quod si tibi dicam jus, quod mihi proprium erat, tibi proprium esse debere, jus meum piscandi in te transfero. Quod vero etiam factis & non factis meo voluntatem meam alteri declarare possum suo videbimus loco.

§. 662.

*Alienatio rei
quid sit.*

Translatio domini, quod quis in re quadam habet, in alium *Alienatio rei* appellatur.

Transfero dominium meum in te, si verbis vel factis declaro, velle me, ut res, quæ mea est, sit tua. Quando itaque res a me alienatur, quod meum erat ut sit alterius volo. Ita si libræ meam volo esse tuam & hanc voluntatem meam sufficienter indico, librum alienavi. Et idem eodem modo intelligitur de re alia quacunque.

§. 663.

*Quomodo
disponatur,
in alienatione
rei.*

Qui rem alienat, de ipsa substantia rei disponit. Etenim qui rem alienat, dominium, quod in ea habet, in alterum transfert (§. 662.), adeoque sufficienter indicat se velle ut dominium, quod in ea habet, alteri competat (§. 661.), consequenter ut res, quæ sua erat, sit alterius (§. 124.), de ipsa igitur re, aut, si mavis, substantia rei, non de ejus usu aut fructu disponit.

Liber a me alienatur, si, qui meus erat, eum volo effectuum tibi que sufficienter indico voluntatem meam (not. §. 662.). De ipso igitur libro, seu substantia libri dispono quando eum alienare lubet.

§. 664.

Qui proprietatem habet, rem alienandi jus habet. Et Quinam enim qui rem alienat, de substantia rei disponit (§. 663.). *rem alienare* Quamobrem cum de substantia rei pro arbitrio suo dispo- *re possit.* nere possit, qui proprietatem habet (§. 131.), qui proprietatem habet, rem quoque alienare potest, seu eidem competit jus rem alienandi.

Domino tanquam proprietario competit jus de substantia sua quocunque modo pro arbitrio suo disponendi (§. 131.). Inter hosce modos, quibus de substantia rei disponitur, est etiam alienatio. Quodsi ergo hæc domino non competere debet, potestas ejus de substantia rei disponendi restricta esse deberet: quod a natura domini abhorret. Quare jus alienandi continetur in proprietate tanquam pars in toto.

§. 665.

Dominus seu qui plenum dominium habet, rem alienare potest, seu domino competit jus rem suam pro arbitrio suo alienandi. di domino Etenim qui proprietatem habet, is rem alienare potest (§. *competens.* 664.). Sed dominus, cum dominium plenum proprietatem contineat (§. 137.), proprietatem rei habet. Ergo etiam rem alienare potest, seu ipsi competit jus rem suam pro arbitrio suo alienandi (§. 156. *part. I. Jur. nat.*).

Si liber fuerit tuus, sola voluntate tua fieri potest alterius: jure enim proprietatis de ipsa rei substantia pro arbitrio tuo disponis, dum librum tuum posthac esse non vis, vis autem ut sit alterius.

§. 666.

Qui proprietatem non habet, rem alienare non potest. Qui *Qui rem a-* enim proprietatem non habet, is nec ullo modo de substan- *alienare non* tia rei pro arbitrio suo disponere potest (§. 131.). Quo- *possit.* *niam*

niam itaque de substantia rei disponit, qui eam alienat (§. 663.); rem quoque alienare nequit, qui proprietatem non habet.

§. 667.

An non dominus rem alienare possit.

Quoniam itaque dominus non est, qui dominium (§. 121.), consequenter proprietatem non habet (§. 131.), qui vero proprietatem non habet, rem alienare non potest (§. 664.); *non dominus rem alienare non potest.* Quamobrem cum porro alienatio in translatione domini in alium consistat, quod in re quadam habet (§. 662.); *non dominus dominium rei alienae in alium transferre nequit.*

Nemo a non domino efficitur rei dominus. Si liber hic tuus est, non meus, nec ego non dominus dominium ejus in alium transferre possum. Mea voluntate efficere non possum, ut liber, qui tuus est, tuus esse desinat & alterius fiat.

§. 668.

Cuius soli jus alienandi competit.

Nemo prater dominum rem alienare potest, seu domino soli competit jus rem alienandi. Etenim domino competit jus rem suam pro arbitrio suo alienandi (§. 665.), nec quamquam alius non dominus rem alienare potest (§. 667.). Prater dominum adeo nemo rem alienare potest, ac ipsi soli jus rem alienandi competit.

Ostenditur etiam hoc modo. Domino competit jus rem alienandi (§. 665.). Sed dominus omni jure suo excludit ceteros omnes (§. 120.): ergo etiam jure rem suam alienandi quemvis alium excludit. Ipsi igitur soli competit jus rem alienandi.

Aliter. Dominus rem suam alienare potest (§. 665.) vi proprietatis (§. 664. 665.), consequenter domini (§. 136.).

Est

De Obligation. & Jurib. ex dominio oriundis. 497

Est adeo alienatio actus vi dominii domino licitus (§. 170. part. I. Jur. nat.). Enimvero dominus habet jus interdiciendi cuivis non domino omni actu vi dominii licito, nec patiendi, ut quis alius quicquam faciat se invito, quod sibi vi dominii facere licet (§. 121.). Ergo jus quoque habet interdiciendi cuivis non domino alienatione rei suæ, nec patiendi, ut quis alius eandem se invito alienet. Nemo igitur præter dominum rem alienare potest, consequenter domino soli jus rem suam alienandi competit (§. 156. part. I. Phil. pract. univ.).

Aut dominus es, aut non dominus. Si dominus es, jus quoque rem alienandi habes (§. 665.); si non dominus, nec tibi jus alienandi competit (§. 667.). Ecquis hinc non concludat, meminem esse præter dominum, qui rem alienare possit. Quamprimum enim admittis, præter dominum alium quoque hoc facere posse, non domino tribuendum erit jus, quod ei competere minime posse ostendimus. Jus adeo alienandi cum dominio non modo indivulso nexu cohæret; verum etiam sine eo subsistere nequit.

§. 669.

Qui rem quocunque modo a non domino accipit, dominus Rei a non do-
ejus non fit. Et enim non dominus nullum habet jus rem *mino* acce-
alterius alienandi (§. 667.), consequenter cum alienatio *pra nam sis*
in translatione dominii consistat (§. 662.), dominium rei *dominus.*
alienæ in aliam sua voluntate transferre nequit. Quam-
obrem qui rem quocunque modo a non domino accipit,
in eum dominium non transfertur. Sed dominus non est,
in cujus domino res non est (§. 121.). Ergo qui rem quo-
cunque modo a non domino accipit, dominus ejus non
fit.

Non attenditur hic differentia, utrum scias, nec ne, rem a non domino accipere. Nihil enim ad dominium alterius in te translationem facit scientia, vel ignorantia tua: voluntas enim domini unicum translationis hujus principium est. Non vero ideo dominus velle dicendus est, ut res tua fiat, quæ ipsius erat, quod tu per errorem existimes, qui tibi rem dat, esse dominum ejus, quemadmodum nec prodest ignorantia, quod a non domino dominum rei transferri non possit.

§. 670.

An res incorporales a nostro alienari possunt.

Res incorporales etiam alienari possunt, quæ sunt in dominio nostro. Etenim alienatio est translatio domini, quod quis in re quadam habet, in alium (§. 662.). Quamobrem dominium transfertur, si quis verbis vel factis declarat velle sese, ut res, quæ in dominio suo erat, sit in dominio alterius (§. 661.), per se autem patet, quod idem velle possit, qui rem quandam incorporalem in dominio habet; evidens omnino est, res etiam incorporales, quæ sunt in dominio nostro, alienari posse.

Res etiam incorporales dominio subijci posse, supra demonstravimus (§. 216.). Neque absurdum videri debet, nos habere dominium, consequenter jus proprium (§. 118.), in jure quodam, veluti jure piscandi aut venandi in aliquo districtu. Vidimus enim in superioribus (not. §. cit.), definitionem domini non minus convenire rebus incorporalibus, quam corporalibus. Et quantumvis demonstraverimus (§. 663.), qui rem suam alienat, de ipsa substantia rei disponere; nec hinc emergit difficultas, quæ insuperabilis videri potest. Etenim de ipsa re, non de usu aut fructu ejus disponit, qui de substantia ejus disponit. Quamobrem cum non minus de ipso jure, quod tibi proprium est, disponere possis, quam de ejus usu vel inde percipiendo

do fructu; absurdum cenferi minime debet, si ad conferendam universalitatem notionum de ipsa substantia rei corporalis, veluti juris piscandi vel venandi, disposuisse dicaris, ubi de ipso jure disponis, etsi aliquid subfit fictionis, quæ res incorporales, quæ mera accidentia, spectantur instar rerum corporalium, quæ in numero substantiarum habentur. Istiusmodi fictiones non solum frequentes sunt in jure, verum etiam in ipsa Mathesi, quemadmodum oculatiores facile perspiciunt. Quid quod vocabulum substantiæ non eo præcise sensu hic sumatur, qui Philosophis proprius est. Unde & de substantialibus fundi & contractuum loquuntur Juris periti, quas esse res incorporales nemo non novit. Sed de his apertius dicemus suo loco.

§. 671.

Quoniam jus occupandi in genere (§. 319.), jus piscandi (§. 218.), jus aucupii (§. 228.), jus venandi in certo districtu (§. 276.), vel feras certæ speciei (§. 277.) in specie, res itaque incorporales (§. 497. part. I. lib. Jur. nat.), dominio subijci possunt; *Jura quædam in specie alienabilia* jus etiam occupandi in genere, ac in specie jus piscandi, jus aucupii, jus venandi in certo districtu vel feras certæ speciei alienari possunt.

Jura etiam esse alienabilia & quænam ea sint, quæ alienari possunt, cognita admodum necessarium est. Hinc enim pendet solutio quæstionum maxime arduarum, quemadmodum suo loco constabit, quando de imperio & servitute tam personali, quam servitutibus realibus, aliisque juribus acturi sumus.

§. 672.

Alienatio conditionata est, quæ fit sub certa conditione: *Alienatio est pura est*, quæ fit absque ulla conditione, seu quæ conditionata non est.

Res a

Ita
§ pura.

Ita conditionata alienatio est, quæ fit ad certum tempus quo elapso domino pristino restituenda: est pura est, sive gr. jus piscandi, quod mihi erat, in perpetuum firmiter, ut idem mihi nunquam restituere tenearis.

§. 673.

Quot modis dominus alienare licite potest, & sub licita quacunque conditione. Ex rem aliena enim dominus vi proprietatis (§. 664.), quam dominium re licite possidet.

Dominus rem suam non minus conditionate, quam pure alienare licite potest, & sub licita quacunque conditione. Ex rem aliena enim dominus vi proprietatis (§. 664.), quam dominium re licite possidet (§. 136.), rem suam pro arbitrio suo alienare potest (§. 665.), adeoque a voluntate ipsius unice pendet, utrum sub certa conditione, an absque illa conditione eandem alienare velit. Quoniam itaque conditionata alienatio est, quæ fit sub certa conditione (§. 672.); dominus quoque rem suam non minus conditionate, quam pure alienare licite potest. Quod erat unum.

Enimvero quoniam illicitum quod est, nemo facere debet, sed ab omni potius homine omittendum (§. 170. part. I. Phil. pract. univ.); conditio, sub qua dominus rem suam alienat, licita esse debet. Quod erat secundum.

Et quia a domini voluntate unice pendet, in quantum rem suam alienare velit, per demonstrata n. 1. evidens omnino est, quod sub licita quacunque conditione rem suam alienare possit. Quod erat tertium.

Loquimur hic de ea alienatione, quæ jure fit: unde addidimus, quod licite fieri possit (§. 170. part. I. Phil. pract. univ.), non vero hic quaeritur, quænam alienatio fit valida: qua de re suo loco.

§. 674.

Quando alienatio sub conditione

Nemo dominum impedire debet, quo minus sub conditione etiam illicita rem suam alienet, quando ea conditione nulla ipsi fit injuria.

injuria. Quodsi dominus rem suam sub conditione illi-*illicita* natu-
cita alienat, omnino facit, quod obligationi cuidam natu-*raliter per-*
rali repugnat (§. 170. *part. I. Phil. pract. univ.*), adeoque re *mittenda.*
abutitur (§. 168.). Enimvero etsi abusus rerum suarum le-
ge naturali fit prohibitus (§. 170.) nemini tamen jus est ab-
usum istum impediendi, quamdiu is, quis abutitur rebus
suis, contra jus illius quid facit (§. 169.), consequenter
quando conditione ista, sub qua fit alienatio, nulla ipsi fit in-
juria (§. 859. *part. I. Jur. nat.*). Quamobrem nemo dominum
impedire debet, quo minus sub conditione etiam illicita
rem suam alienat, quando ea conditione nulla ipsi fit in-
juria.

In propositione præcedente ostendimus, quid jure facere
possit dominus; in præsentem autem, quid salvo jure ipsius ei-
dem permitti debeat ab aliis, salva nimirum libertate natu-
rali. Neque enim ex dominio in se spectato alienatio sub
conditione illicita fuit, sed quatenus exercitium fit vi liber-
tatis naturalis, quemadmodum ex iis intelligitur, quod su-
pra annotavimus (*not. §. 169.*).

§. 675.

Dare idem significat, ac dominium rei suæ transferre in *Dare quid*
alterum. Unde *Datio* est translatio domini, quod quis in *fit.*
re habet, in alterum.

Quando igitur dico: do tibi hunc librum; hoc idem si-
gnificat, ac libri hujus dominium in te transfero.

§. 676.

Nemo nisi dominus rem alteri dare potest. Etenim nemo *Quam al-*
præter dominum rem alienare (§. 668.), adeoque domini-*teri rem da-*
um ejus in alium transferre potest (§. 662.). Quamob-*re possit.*
rem cum datio rei fit translatio domini, quod quis in ea

habet alterum (§. 675.); nemo nisi dominus rem quamdam alteri dare potest.

Hinc etiam patet, quo sensu verum sit, quod vulgo dicitur: *Quod quis non habet, alteri dare non potest.* Nimirum si hoc ipso negatur, qui dominium in re quadam non habet, ipsum in alium id transferre posse. Convenit adeo cum propositione paulo ante demonstrata (§. 667.), quod non dominus dominium rei in alium transferre minime possit (§. 662.). Facile autem intelligitur, verum non esse: *Quod quis habet, id alteri dare potest.* Si enim vel maxime habere idem significare hic debeat, ac tibi esse jus quoddam in re aliqua, aut, quod idem est, te in realiqua quadam habere, nondum tamen hinc inferre licet, te etiam id alteri dare, hoc est, jus, quod tu in ea habes, te in alterum transferre posse. Possunt enim esse rationes, cur id non liceat, veluti si dominium habes dependens a voluntate alterius, qua tibi ademptum est jus alienandi, quod inest dominio pleno per se, quemadmodum antea supposuimus (§. 665.). Sed de eo apertius dicemus suo loco.

§. 677.

Quoniam nemo alteri rem dare potest nisi dominus (§. 676.); qui dominus rei non est, nec eam alteri dare potest. Quoniam itaque nemo rei alienæ dominus est (§. 146.); nemo etiam alteri rem alienam dare potest.

Ita ego tibi dare nequeo librum, qui meus non est: nec dare possum nummos, qui sunt alterius. Quoniam vulgo *rem habere* dicitur is, in cujus potestate ea est; patet omnino, ambigui sensus esse, quod vulgo dicitur, te alteri dare non posse, quod non habes, & hoc sensu ex terminis manifestum est, universaliter verum non esse, quod alteri dare possis, quod habes, nisi dare ita explices, quod idem sit ac efficere, ut in alterius veniat potestatem: id quod si-
gnificat

gnificatui donationis minime convenit, quem ante sumimus (§. 675.). Ne igitur terminorum æquivocatione deludamur, a brocardico illo, quod quis non habet, alteri dare non potest, abstinere præstat.

§. 678.

Dominio competit jus, sive pure, sive conditionate jus quoddam ad actum quemcumque vi dominii sibi licitum in alium trans-ferendi. Etenim domino competit jus rem suam pro arbitrio alienandi (§. 665.); tam pure, quam sub conditione jus ad actum quacunque licita (§. 673.): immo etiam ipsi permittendum est, ut rem alienet sub conditione illicita, quando eadem nulla fit injuria alteri (§. 674.). Quamobrem cum alienatio rei consistat in translatione dominii, quod quis in ea habet, in alium (§. 662.) & exercitium dominii absolvatur actibus domino vi ejusdem licitis aut saltem permittendis (§. 649.): dominus rem alienans jus ad omnes actus vi dominii sibi licitos aut saltem permittendos in eum transfert, in quem dominium transfert. Enimvero in se non repugnat, ut quis habeat jus ad certos quosdam actus, non vero ad omnes. Domino igitur competere debet etiam jus in alium jus quoddam ad certum quendam actum vi dominii sibi licitum sive pure, sive conditionate transferendi.

Continet dominium jus multiplex pro diversitate objecti, de quo est domino libera disponendi facultas (§. 136. 118.), quatenus scilicet vel de substantia rei seu re ipsa (§. 131.), vel de usu, vel de fructu denique rei disponi potest (§. 135.), & ex hisce juribus resultant jura alia, veluti jus alienandi (§. 665.), jus possidendi (§. 157.), jus fundum immutandi (§. 657.), jus vindicandi (§. 584.). Cum jus omne sit facultas moralis quædam agendi (§. 156. *part. I Phil. pract. un.*), vi cujuslibet juris multi domino liciti sunt actus (§. 170. *part. I, Phil.*

I. Phil. pract. univ.), in quibus exercitium juris consistit (§. 653.). Libera domini de re sua disponendi potestas, cum etiam de rebus incorporalibus, qualia sunt jura (§. 497. *part. I. Jur. nat.*) perinde ac de corporalibus, disponi possit, quemadmodum quoad jus alienandi paulo ante vidimus (§. 670.), involvit etiam potestatem liberam de jure quocunque in dominio contento vel ex eodem resultante disponendi. Arque adeo jura hæc singula sive tota, sive partem aut particulam quandam alicujus juris alienare seu pro lubitu suo in alium transferre potest (§. 670.). Hæc qui perpendit, clare admodum perspicit, quid sibi velint jura ad actus vi domini domino licitos aut saltem permittendos, nec minus perspiciet non modo fieri posse, ut dominus jure ad quosdam actus se abdicet ac idem alteri cuicunque sive pure, sive sub conditione quacunque concedat, verum etiam hoc ipsi licere, ut, quod facit, jure suo facere possit (§. 170. *part. I. Phil. pract. univ.*). Ceterum propositio præsens principium fecundissimum est, unde multa pendent, quæ in parte tertia demonstraturi sumus, in qua de translatione domini ex instituto agemus.

§. 679.

*Translatio
juris ad
actum in
certum tem-
pus.*

Quoniam domino competit jus in alterum transferendi jus quoddam ad actum quendam vi domini sibi licitum (§. 678.), jus autem hoc confertur sub certa conditione, si tantummodo conceditur in certum tempus, ut concessio fiat sub hac conditione, ne ultra hoc tempus jure sibi concessio utatur, seu tempore hoc elapso ab eodem absteat; Domino competit jus in alium quemcumque jus ad actum quendam vi domini sibi licitum transferendi non modo in perpetuum, verum etiam in certum tantummodo tempus, prout ipsi visum fuerit, adeoque suo arbitrato determinandum, & quidem vel cum ex-
tensione sui, vel servato etiam sibi ejus exercitio.

Si jus

Si jus conceditur in perpetuum & quidem cum exclusione domini, jus totum in alterum transfertur: quod si jus conceditur in perpetuum, ut dominus eodem quoque uti possit, jus proprium evadit commune: si vero jus conceditur nonnisi ad certum tempus, tum pars quædam juris transfertur in alterum, si fiat sub ea conditione, ut dominus quoque eodem uti possit, alias integrum transfertur in certum tempus: si denique jus non confertur nisi ad unum vel alterum tantummodo actum, particula quædam juris in alterum transfertur. Hæc ideo monemus, ut constet quod modis dominus jus quoddam in alium transferre possit. Quando autem jus alienari dicitur, tum intelligimus translationem juris cum exclusione domini, ita ut, quod ipsi proprium erat, jam fiat proprium alterius, consequenter res, quæ fuerat tua, respectu tui jam sit aliena.

§. 680.

Defraudare alterum dicitur, qui verbis vel factis dolo- *Defraudatio*
sis ipsum privat eo, quod suum est, vel quod eidem de- *quid sit.*
betur.

E. gr. Si quis falso pondere vel mensura usus minus dat, quam dare debebat, alterum facto dolo privato eo, quod ipsi debitum, adeoque defraudat. Similiter qui verbis dolo usus alterum pecunia emungit, eum verbis dolo privato suo, adeoque defraudat. Defraudationes innumeris modis contingere possunt, ut singulas recensere non detur. Immo pendent a natura negotiorum humanorum, adeoque pro horum diversitate diversæ sunt. Sufficit autem dedisse definitionem, vi cujus in quolibet negotiorum genere occurrentes facile dignoscuntur singulæ, atque in genere ostendisse eas lege naturali prohibitas, consequenter illicitas esse (§. 170. *part. I. Pbil. pract. univ.*).

§. 681.

Effectus defraudationis.

In omni defraudatione damnum alteri dolo datur. Qui enim alterum defraudat verbis vel factis dolosis eundem privat eo, quod suum est, vel quod eidem debitum (§. 680.), consequenter quod suum fieri debebat (§. 170. *part. I. Phil. pract. univ.*). In causa igitur est, ut jacturam sui faciat (§. 487.), consequenter damnum dat (§. 488.) & quidem dolo *per demonstrata.* Patet adeo in omni defraudatione damnum dolo dari alteri.

Jacturam mei facio non minus, si quod meum fieri debebat, absque mala voluntate potestati meæ ita subducitur, ut idem recuperare non possim, quam si eidem hoc modo subducitur, quod actu meum est. Quamobrem damnum dat non minus, qui alterum privat eo, quod actu suum est, quam qui eo privat, quod debebatur, adeoque suum fieri debebat. Nimirum etsi debitum nondum actu nostrum fit, per fictionem tamen, recte consideratur instar nostri, quod est in alterius potestate.

§. 682.

Defraudatio illicita.

Nemo alterum defraudare debet. Etenim qui alterum defraudat, ipsi damnum dat (§. 681.). Sed nemo alteri damnum dare debet (§. 533.). Ergo etiam nemo alterum defraudare debet.

Ostenditur etiam hoc modo. Qui alterum defraudat, verbis vel factis dolosis ipsum privat eo, quod suum est, vel quod eidem debetur (§. 680.), consequenter dolo efficit, ut minus habeat, quam habere debet. Sed nemo dolo efficere debet, ut alter minus habeat, quam habere debet (§. 579.). Ergo etiam nemo alterum defraudare debet.

Patet adeo defraudationem omnem lege naturali prohibitam esse. Quam parum autem intersit inter furtum & defraudationem.

De Obligation. § Jurib. ex dominio oriundis. 507

fraudationem, tum clarius elucescet, ubi de pactis eg-
rimus.

§. 683.

*Qui alterum defraudavit, damnum ipsi datum rescircire se. An dam-
netur.* Etenim qui alterum defraudat, damnum ipsi dolo *nam omne*
dat (§. 681.). Sed qui alteri damnum dolo dedit, id ei *defraudatio-*
dem rescircire tenetur (§. 580.). Ergo qui alterum defrau- *ne datum sit*
davit, damnum ipsi datum rescircire tenetur. *rescicien-*

Naturaliter defraudatio omnis illicita (§. 682.), atque id-
eo ad omne quoque damnum, quod defraudatione datur, re-
sarcendum tendit obligatio naturalis, nec ulla quantitatis
hic habetur ratio. *dum.*

§. 684.

Natura homini competit jus puniendi eum, qui ipsum defrau- Jus punien-
davit. Qui enim alterum defraudat, dolo ipsi damnum *di defrauda-*
dat (§. 681.), consequenter eum lædit (§. 532.). Enim *torum.*
vero natura homini competit jus puniendi eum, qui ipsum
læsit (§. 1061. part. I. Jur. nat.). Ergo etiam eidem com-
petit jus puniendi eum, qui ipsum defraudavit.

Non adeo sufficit damnum defraudatione datum rescirciri,
sed etiam pœna exigenda naturaliter a defraudatore, nisi
pœnam remitti convenientius sit (§. 1092. & seqq. part. I.
Jur. nat.). Hinc recte Zachæus duplum offert ei, quem
defraudavit, conscientiam suam salvaturus. Duplo enim
inest præter id, quod rescircendum, etiam pœna.

§. 685.

Natura homini competit jus belli in defraudatorem, si da- Jus belli in
mum ipsi datum rescircire non vult. Defraudator enim da- *defraudato-*
mum defraudatione datum rescircire debet (§. 683.), ad- *rem.*
eoque homini competit jus a defraudatore hoc exigendi

fectum (§. 23. 908. part. I. Jur. nat.), consequenter jus perfectum non tribuit defraudator ei, cui damnum datum refarcire non vult (§. 921. part. I. Jur. nat.). Enimvero natura homini competit jus belli in eum, qui jus perfectum suum ipsi tribuerenon vult (§. 1104. part. I. Jur. nat.). Ergo etiam natura eidem, competit jus belli in defraudatorem, si damnum ipsi datum refarcire non vult.

§. 686.

Idem jus in casu quolibet damni refarciendi. Immo in genere: *Natura homini competit jus belli in eum, qui damnum datum ipsi refarcire non vult.* Ostenditur eodem modo, quo in casu particulari idem ostendimus in propositione præcedente.

Videbimus suo loco, probe notandum esse, quando jus belli homini natura competit in statu naturali. Nimirum in statu naturali, atque adeo vi originis suæ, jus cogendi, quod juri omni perfecto inest (§. 235. part. I. Phil. pract. intro.), non est nisi jus belli: quod ut clarius appareat, in propositione sequente idem demonstrare lubet.

§. 687.

Jus cogendi quale sit jus. *Jus cogendi alterum, si obligationi suæ satisfacere noluerit, quod per se inest omni juri perfecto, est jus belli in eum, qui obligationi suæ satisfacere recusat.* Qui enim alterum cogit ad faciendum, quod sua sponte facere non vult, eum vi adigit ad faciendum: id quod per se manifestum sumitur. Jus igitur cogendi alterum, qui obligationi suæ satisfacere non vult, est jus eum vi adigendi, ut satisfaciat, consequenter ut jus suum alteri tribuat (§. 921. part. I. Jur. nat.). Est igitur jus vi perfequendi jus suam adversus alterum, qui idem nobis tribuere non vult. Enimvero jus perfequendi jus suum adversus alterum, qui idem nobis tribuere non

vult, adeoque obligationi suæ satisfacere renuit (§. cit.), est jus belli (§. 1103. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem Jus cogendi alterum, qui obligationi suæ satisfacere non vult, quod per se inest omni juri perfecto (§. 235. part. 1. Phil. pract. univ.), est jus belli in eum, qui obligationi suæ satisfacere recusat.

Postquam introducta sunt dominia, frequentissime contingit, ut homines sibi mutuo obligentur ad aliquid dandum, quod tamen dare recusant. Quamobrem cum dominium jus perfectum sit (§. 118.), cui jus cogendi per se inest; frequentissima quoque in statu naturali oriuntur bella. Haud difficulter hoc assequitur, qui perpendit multiplicēs obligationes non dominorum, quæ respondent tot juribus in dominio contentis ac inde oriundis, & tot obligationibus, quibus alii tenentur aliis, ex dominio tanquam fonte suo emanantibus, prouti constabit, quando de translatione dominiū acturi sumus. Multa istiusmodi bella jam vidimus in antecedentibus, cumque rigor juris naturalis nihil alieni alteri concedat, quantumcunque tandem id fuerit, sed omnis restitutionem & damni vel minimi reparationem urgeat, jus belli in statu naturali latissime diffunditur: id quod hic notasse suo loco proderit.

§. 688.

Quoniam jus rem suam vindicandi, quod domino *Rei vindicatio bellum*. competit adversus quemlibet possessorem, aut quemcunque alium, qui eandem in potestate sua habet (§. 544.), est jus rem suam vi persequendi adversus eum, qui eam restituere recusat (§. 543.), consequenter jus cogendi eum, qui obligationi suæ satisfacere non vult (§. 467.): *ipsa rei vindicatio, aut si mavis, jus rem suam vindicandi est jus belli in possessorem quemlibet, aut quemcunque alium, qui eandem in pote-*

Rese sua habet, ubi dominio probato (§. 545.) eam restituere recusat.

Hinc patet, quod supra demonstravimus, natura domino competere jus belli in eum, qui rem, quam suam esse probavit, restituere non vult, cum vindicatio rei eidem competat (§. 544.), dominio probato (§. 545.).

§. 689.

Jus puniendi num sit jus belli.

Jus omne puniendi jus belli est. Etenim qui poenam ab eo sumit, qui ipsum laesit, bellum gerit (§. 1114. part. I. Jur. nat.). Quamobrem quoties tibi competit jus alterum puniendi, toties etiam tibi competit jus belli adversus eum, consequenter jus puniendi jus belli est.

In anterioribus scripsisse demonstratum fuit, natura nobis jus puniendi quoddam competere. Unde denuo patet, introductis rerum dominiis in statu naturali multiplices dari belli causas, adeoque bella frequentissime oriri. Cumque saepissime & restitui aliquid debeat, & praeterea non obstante restitutione facta poena tamen adhuc exigi jure possit; bellorum frequentia clarius adhuc hinc elucescit. Eri enim ob duplicem causam nonnisi unum geratur bellum; cum tamen bello consequi conemur, quod nobis debetur, utrum bellum una de causa sit finiendum, alteram tamen ob causam adhuc continuandum: duplex adeo bellum recte reputatur, quod ob continuitatem nonnisi unum videatur.

§. 690.

Defensio rerum quid sit.

Rem defendere dicitur, qui eam rapere vel destruere conanti resistit, ne rapere vel destruere possit. Unde *Defensio rei* est actio, qua resistitur vi ad eam rapiendam vel destruendam adhibita.

Defensio rerum a defensione sui non differt nisi obiecto. Etenim

Etenim eodem modo, quo personam nostram defendimus, rem quoque nostram defendimus. Utrobique resistitur vi, quæ adhibetur vel adversus corpus nostrum, vel res nostras. Vis igitur vi repellitur non minus in defensione rerum, quam in defensione sui, de qua alias egimus (§. 972. & seqq. part. I. Jur. nat.).

§. 691.

Domino competit jus res suas defendendi. Cum enim dominus jure suo excludat ceteros omnes (§. 120.), nec pati teneatur, ut quis alius quicquam faciat se invito, quod sibi vi dominii fatere licet (§. 121.); idem nec ferre cogitur, ut quis vi rem ipsius auferat, vel destruat. Necesse igitur est, ut ipsi sit jus vi isti resistendi, quæ ad res suas vel rapiendas, vel destruendas adhibetur (§. 156. part. I. Phil. pract. univ.). Quoniam itaque rem suam defendit, qui resistit vi ad eam rapiendam vel destruendam adhibitæ (§. 690.); domino utique competit jus res suas defendendi.

Ostenditur etiam hoc modo. Cum homini omnicompetat jus a quocunque exigendi, ne ipsum lædat, & ubi lædere conatur, eundem cogendi, ne faciat (§. 914. part. I. Jur. nat.), qui vero vi res alterius aufert seu rapit, adeque etiam qui destruit, dominum lædat (§. 534.); domino quoque competit jus resistendi vi, quæ adhibetur vel ad rem ipsius rapiendam, vel destruendam. Enimvero qui vi resistit, quæ adhibetur ad rem rapiendam vel destruendam adhibitæ, rem defendit (§. 690.). Domino igitur competit jus rem suam defendendi.

Domina rerum sine hoc jure defensionis consistere nequeunt. Si enim res suas defendere non licet, permittendæ sunt rapinæ (§. 505.), adeoque multo magis furta permittenda esse debent (§. 498.): id quod absurdum (§. 536.) & ipsi domini notioni contradicit (§. 120. 121.).

§. 692.

§. 692.

Defensio rerum licita.

Defensio rerum suarum licita. Cum enim domino competat jus rem suam defendendi (§. 691.), quando eam defendit, hoc jure suo facit. Sed licitum est, quod jure nostro facimus (§. 170. part. I. Phil. Pract. univ.). Ergo defensio rerum suarum licita.

§. 693.

Expers injuria.

Si res tuas defendis, ei, adversus quem defendis, injuriam non facis. Etenim tibi domino competit jus res tuas defendendi (§. 691.), atque adeo jure tuo uteris, quando eas actu defendis. Enimvero qui jure suo usus quid facit, nemini injuriam facit (§. 975. part. I. Jur. nat.). Ergo dum res tuas defendis, nec ei injuriam facis, adversus quem defendis.

Videri equidem poterat propositio hæc superflua, cum nemo facile sibi persuadeat, raptori injuriam fieri, si eidem resistatur, seu vis ejus vi repellatur; videbimus tamen suo loco, quod ea aliis lucem affundat in Jure Gentium. Præterea manifestum est, qui defensionem rerum suarum vel simpliciter illicitam pronunciant, vel saltem nimis arctis limitibus constringunt, eam vel in rotum, vel maxima saltem parte ad injuriam referre debere, modo injuriæ distinctam ac satis adæquatam habeant notionem.

§. 694.

Jus res defendendi infinitum.

Jus res suas defendendi infinitum est. Etenim qui res suas defendit, eas rapere vel destruere conanti resistit ne rapere aut destruere possit (§. 690.), consequenter conservationem rei suæ & possessionis ejusdem tanquam finem intendit (§. 616. 617. part. I. Phil. pract. univ.). Quoniam itaque domino competit jus res suas defendendi

di (§. 691.); ea omnia ipsi facere licet, quæ ad vim raptoris vel destructoris rei suæ repellendam necessaria sunt (§. 170. part. I. *Phil. præct. univ.*). Hunc vero finem non semper eadem facilitate obtinere licet, cum vis, quæ adhibetur a raptore vel destructore, non semper eadem sit, adeoque necesse est, ut tantundem liceat, quantum ad repellendam vim fieri opus est. Quoniam itaque juri defensionis in genere nulli præfigi possunt limites, sed hi demum ex circumstantiis præsentibus determinandi sunt, istiusmodi autem jus infinitum est (§. 977. part. I. *Jur. nat.*); jus res suas defendendi infinitum est.

Ex demonstratione liquet, Jus res suas defendendi metiendum esse non ex pretio rerum, sed ex vi repellenda. Qui enim huc animum non advertunt, circa limites hujus juris inanes difficultatas movent. Labet tamen propositionem sequentem addere, ne quid deesse videatur, quod in defensione rerum ad alia cognoscenda conducit.

§. 695.

In raptorem vel eum, qui vi rem tuam destruere conatur, Quomodo tantundem sibi licet, quantum vi repellenda sufficit. Etenim qui defensionem rem suam defendit, vi resistit ad eam rapiendam vel destruendam adhibitæ (§. 690.), adeoque vim vi repellere conatur, ne res sua rapiatur vel destruat (§. 727. *Ontol.*). Quamobrem cum jus defendendi res suas, quod ipsi competit (§. 691.), infinitum sit (§. 694.), adeoque limites eidem ex circumstantiis præsentibus præfigendi (§. 977. part. I. *Jur. nat.*); tantundem omnino defensori licere debet in raptorem, vel eum, qui vi rem tuam destruere conatur, quantum vi repellendæ sufficit.

Clarissime adeo patet, quomodo vim determinare debeamus, qua ad vim raptoris vel destructoris repellendam opus est.

§. 696.

*Quanam
media de-
fensionis li-
cita.*

Quoniam adeo non plus licet in raptorem vel destructorem rei tuæ, quam quantum vi repellendæ sufficit (§. 695.); Si leniora media, immo lenissima sufficiunt, non utendum durioribus.

Relegenda hic sunt, quæ annotavimus (not. §. 982. part. I. Jur. nat.), cum idem de defensione sui demonstrarem. Immo etiam repetenda hic sunt, quæ de ordine in usu medicorum observando ibidem tradidimus (not. §. 983. 984. part. I. Jur. nat.). Defensio enim sui & rerum suarum iisdem principiis nititur, cum corpus, quod respicit defensio sui, sit in numero rerum nostrarum.

§. 697.

*An defensori
rerum suarum se
opponere li-
ceat.*

Quicquid is facit, qui defensioni licita rerum suarum se opponit, id licitum non est, sed injustum. Eodem modo demonstratur, quo idem de defensione sui ostendimus (§. 985. 986. part. I. Jur. nat.).

Propositio præsens non modo intelligenda est de raptore & destructore, verum etiam iis, qui una cum ipsis rerum suarum defensori sese opponunt. Additur autem in propositione, defensionem licitam esse debere, cui alii sese opponunt. Fieri enim potest, ut defensor in defensione excedat: quod licitum non esse ex propositione sequente apparet.

§. 698.

*Excessus in
defensione
qualis sit.*

Omnis excessus in defensione rerum suarum illicitus est, & quatenus defensor modum excedit, raptorem vel destructorem laedit. Etenim in raptorem vel destructorem rei tuæ tantumdem

dein licet, quantum vi repellendæ sufficit (§. 695.), adeoque non plus licet, quam sufficit. Qui ergo vi majore utitur ad vim raptoris vel destructoris repellendam, quam qua opus est, is facit, quod minime licet. Quamobrem cum hoc faciat, qui modum in defensione excedit (§. 1001. *part. I. Jur. nat.*); excessus omnis in defensione rerum suarum illicitus est. *Quod erat unum.*

Quoniam autem porro nullo jure fit, quod illicitum est (§. 170. *part. I. Phil. pract. univ.*); malum, quod raptori vel destructori rei tuæ excessu inferitur, nullo jure inferitur. Quamobrem cum malo illato raptor vel destructor aut status ejus reddatur imperfectior (§. 565. *Psych. empir.*); excessus in defensione læsio est (§. 669. *part. I. Jur. nat.*), consequenter quatenus in defensione modum excedis, raptorem vel destructorem rei tuæ lædis. *Quod erat alterum.*

Relegenda hic sunt, quæ de excessu in defensione sui annotavimus (*not* §. 1002. *part I Jur. nat.*). Nemo ibi jus majus in alterum arrogare potest, quam quod lege naturali ipsi tribuitur (§. 695.).

§. 699.

Naturaliter raptorem vel destructorem interficere licet, si res An raptor in- aliter conservari nequeat. Etenim tantundem licet in raptorem, *terfici possit.* quantum vi repellendæ sufficit, ut res conservetur (§. 695.). Quodsi ergo res aliter conservari nequeat, seu vis ejus vi repelli minime possit, quo res conservetur, quam raptorem interficiendo, eum interficere licet.

Non negat *Grotius* lib. 2. c. 1. §. 11. salva justitia commutativa hoc fieri posse: ratio tamen, quam reddit, genuina non est. Existimat enim inæqualitatem, quæ inter rem

vitam est, favore innocentis & odio raptoris compensari. Jus enim defensionis non metiendum esse ex rei quantitate, sed ex vi, quam infert raptor (not. §. 695.). Absit autem ut propositionem præsentem damnes. Hæc enim non admisa, damnanda erunt omnia bella, quæ rerum suarum conservandarum gratia fiunt. Neque enim jus belli, quod inter summas potestates extra controversiam positum est, alio fundamento innititur, quemadmodum suo loco videbimus. Alia vero quæstio est, num quæ natura permittit, idem lex civilis permittere debeat: de qua itidem suo loco.

§. 700.

*Vulneratio
& mutilatio
raptoris
quando licita.*

Quoniam raptorem naturaliter interficere licet, si res aliter conservari nequeat (§. 699.), eum etiam vulnerare, aut membro quodam truncare licet.

Ostendi poterat eodem profus modo, quo jus interficendi evicimus (§. 699.), si argumentatio a majori ad minus in præsentis casu admodum manifesta non arrideat,

§. 701.

*An furem
cum re fugi-
entem in-
terficere li-
ceat.*

Similiter quoniam naturaliter raptorem rei conservandæ gratia interficere licet (§. 699.); furem quoque & raptorem fugientem cum re jaculo, aut, si majoris globo expulso prosternere licet, si res aliter recuperari non possit. Etenim fuga cum re tua fugientis æquipollet vi, qua rapitur res tua, siquidem fuga non impedita rei tuæ perinde jacturam facis, ac vi minime repulsa.

Quæ paulo ante (not. §. 699.) monuimus, ea hic quoque repetenda veniunt. Propositio nimirum præsens etiam facit ad definiendum jus inter summas potestates vigens, prouti suo loco docebimus.

§. 702.

§. 702.

Si fur in actu furandi deprehensus vi rem tuam eripere tentat, ex fure prado fit sive raptor; consequenter idem tibi in eum abeat in raptorem. Etenim furtum committitur, quando domino in scio res auferitur (§. 498.), rapina vero, quando vi eripitur (§. 505.). Quando igitur fur in actu furandi deprehenditur, & cum jam amplius te in scio rem auferre non possit, vi eandem eripere tentat, actus furandi omnino degenerat in rapinam. Quamobrem cum ex etymologia pateat raptorem dici, qui res alienas animo sibi habendi rapit, in superioribus autem prædonem dixerimus, qui rapinam committit (§. 506.); si fur in actu furandi deprehensus vi rem tuam eripere tentet, ex fure prædo fit, sive raptor. *Quod erat primum.*

Hinc vero porro sua sponte sequitur, quamprimum fur in actu furandi deprehensus vi utitur ad rem tuam auferendam, idem in eundem tibi licere, quod in raptorem licet. *Quod erat alterum.*

Ex propositione præsentè liquet, non attendendam hic esse differentiam inter furem diurnum & nocturnum, ita ut amplius jus concedatur in nocturnum, quam in diurnum. Ea enim tota civilis est, non naturalis, ad quam autores provocant, ut licitam esse defendant interfectionem furis nocturni, illicitam vero diurni.

§. 703.

Si raptor vel prado, aut etiam fur in furandi actu deprehensus, vi impetit corpus tuum aggressor quoque fit, consequenter idem defensionis in ipsum tibi jus est, quod in aggressorem. Etenim qui corpus tuum cum deum vi impetit, utique te lædere conatur quoad corpus tuum defensione rei (§. 670. part. I. Jur. nat.). Quoniam itaque aggressor concurrat.

est, qui te lædere conatur (§. 979. *part. I. Jur. nat.*); raptor vel prædo, aut etiam fur in furandi actu deprehensus, si vi impetit corpus tuum, aggressor quoque fit. *Quod erat unum.*

Hinc vero porro suo sponte sequitur, quamprimum raptor vel prædo aut fur in actu furandi deprehensus corpus tuum impetit; idem in ipsum tibi jus esse, quod in aggressorem. *Quod erat alterum.*

Tunc adeo defensio sui concurrit cum defensione rerum, consequenter ea, quæ de defensione sui (§. 980. *Et seqq. part. I. Jur. nat.*) demonstrata sunt, etiam hic locum habent. Ad hunc concursum respexere nonnulli in decidenda questione, num. furem nocturnum interficere liceat, qui interfici posse statuerunt tanquam sicarium, non vero tanquam furem, perperam scilicet rem, quæ defenditur, cum vita comparantes (*not. §. 694.*).

§. 704.

*Defensio rei
aliena quan-
do licita.*

Qui rem alienam nomine domini tenet, ei competit jus eam defendendi adversus raptorem & destructorem. Unusquisque, quantum in se est, damnum omne ab altero avertere debet (§. 495.), consequenter impedire, quo minus ejus jacturam faciat dominus (§. 486.). Ad idem igitur etiam tenetur, qui rem alienam nomine domini tenet. Jam vero dubium non est, quin dominus rei suæ jacturam faciat (§. 487.), si quis eam vi ei eripit qui eam nomine domini tenet, aut protus destruit. Quamobrem ei, qui rem alienam nomine domini tenet, competit jus vi raptoris vel destructoris resistendi, quo minus rapere vel destruere eandem possit (§. 159. *part. I. Phil. pract. univ.*), adeoque jus eam defendendi (§. 690.).

E. gr. Qui rem alienam jussu domini vendere debet, eam

quia

De Obligation. § Jurib. ex dominio oriundis. 519

quin adversus raptorem vel destructorem defendere queat, dubitandum non est.

§. 705.

Homini non modo competit jus defendendi rem alienam, Quando non quantum potest; verum is etiam obligatur ad defendendam eandem, modo licita, quantum in potestate sua positum est, si dominus ipse, vel qui eam sed & debita. ejus nomine tenet, eidem defendenda non sufficit. Homini enim cuilibet competit jus ad eos actus, quibus impedire potest, ne quis lædatur ab alio (§. 989. part. I. Jur. nat.), adeoque etiam ne destruat. Enimvero quo hoc facit, rem alienam adversus raptorem defendit (§. 690.). Ergo homini competit jus defendendi rem alienam, quantum potest. *Quod erat unum.*

Porro quilibet homo obligatur ad impediendum, ne quis lædatur ab alio, quantum in potestate sua est (§. 988. part. I. Jur. nat.), consequenter etiam ne quis rem suam alteri eripiat, vel eam destruat *per demonstrata*, si nimirum dominus, vel qui eam ejus nomine tenet, eidem defendendæ ipse non sufficit (§. 608. part. I. Jur. nat.). Quamobrem cum rem alterius defendat, qui impedit, ne quis rem domino, aut ei, qui eandem domini nomine tenet, vi eripiat, vel destruat (§. 690.); quilibet omnino homo obligatur ad defendendam rem alienam, quantum in potestate sua positum est, si dominus ipse, vel qui eam ejus nomine tenet, eidem defendendæ non sufficit. *Quod erat alterum.*

Idem de sui defensione ostendimus (§. 990. part. I. Jur. nat.).

§. 706.

*Qui in defensione rei suæ modum excedit, fit aggressor ejus, Quando de
qui*

defensor rei qui rem rapere vel destruere intendebat. Qui enim in defensione rei suæ modum excedit, rapere vel destruere eam intendentem lædit (§. 698.). Qui vero alterum lædere conatur, aggressor est (§. 979. part. I. *Jur. nat.*). Ergo qui in defensione rei suæ modum excedit, fit aggressor ejus, qui rem rapere vel destruere intendebat.

Idem de defensore sui modum excedente ostendimus (§. 1003. part. I. *Jur. nat.*).

§. 707.

Jus raptoris vel destrutoris in defensorem rei, qui modum excedit. Si defensor rei sua modum excedit, quoad excessum ei competit jus se defendendi, qui rem rapere vel destruere intendebat, & tantundem huic in illum licet, quantum læsioni, qua excessui infensorem est, arcenda sufficit. Quoniam in defensione rei suæ modum excedens sit aggressor ejus, qui rem rapere vel destruere intendebat (§. 706.); propositio præsens eodem modo demonstratur, quo jus aggressoris in defensorum sui quoad excessum defensionis evicimus (§. 1004. part. I. *Jur. nat.*).

Abfit ut tibi persuadeas, non opus esse, ut, quæ de excessu in defensione sui demonstrata fuerunt, ea ad excessum defensionis rerum suarum applicentur, adeoque inutilem accuses prolixitatem. Suo enim videbimus loco, sine his principiis definiri non posse jus belli, quod viget inter Gentes. Immo nec satis intelligi potest, quænam in civitate Judicis potestati subjicenda veniant.

§. 708.

Quando raptorem & destructorem in defensione sui adversus excessum defensionis defendendi jus unusquisque habet, immo si ipse defendere sese adiuvare li-

Quamobrem in hypothesis propositionis precedentis raptorem & destructorem in defensione sui adversus excessum defensionis defendendi jus unusquisque habet, immo si ipse defendere sese adiuvare li-

nequit, ad eam defendendum obligatur, quantum in potestate sua citum & de-
positum est (§. 1007. part. I. Jur. nat.). *bisum in de-*

Nimirum auxilium fertur raptori vel destructori rei alie-
fenfio rei.
næ non qua raptori vel destructori, sed qua defensori ad-
versus vim illicitam. Quoniam tamen contra raptorem
vel destructorem rei suæ duplici jure agitur, nimirum ju-
re defensionis rei suæ (§. 691.), & jure puniendi (§. 551.);
in æstimando excessu ratio habenda est juris utriusque, ad-
eoque cavendum, ne quod pœnæ exigendæ causa fit, pro
excessu defensionis habeatur.

§. 709.

Qui rem suam adversus raptorem defendit, possessionem su-
am defendit. *Quid pro-*
Etenim qui rem suam adversus raptorem *prie defen-*
defendit, vi resistit, quam ad eam eripiendam adhibet (*sendatur ia*
§. 690.). Quamobrem cum dominus in re rapta dominium *defensione*
(§. 521.), adeoque & jus possidendi retineat (§. 157.); *id rei.*
tantummodo agit, ne detentione rei suæ, sine qua tanquam
dominus de ea pro arbitrio disponere nequit (§. 118.), ex-
cidat. Quamobrem cum in hac detentione possessio con-
sistat (§. 150.); qui rem suam adversus raptorem defendit,
possessionem suam defendit.

Qui rem, quam nomine domini tenet defendit, possessio-
nem domini defendit, ut, quam habet, non amittat, vel
amissam recuperare possit, vel sibi debitam acquirat, pro cir-
cumstantiarum diversitate.

§. 710.

Quoniam possessionem suam defendit, qui rem suam *Jus defen-*
adversus raptorem defendit (§. 709.); *dendi est jus defendendi possessionem,*
consequenter impediendi, ne quale sit.
eadem excidas.

(Wolffii Jur. Nat. Pars II.)

Uuu

Dum

Dum res eripitur, dominium non auferitur (§. 521.), nec eadem cohærens jus possidendi (§. 157.), sed possessione actuali excidit ac ideo dominii exercitium tibi adimitur (§. 150. 649.). Quodsi possessionem amissam recuperare non possis, jacturam rei facis: quam evitaturus possessionem tueris vim raptoris vi repellendo.

§. 711.

An dominus pati debeat ut possessione deiciatur. Domino ferendum non est, ut quis ipsum de possessione rei suæ deiciat. Etenim domino soli cum competat jus possidendi (§. 157.); eodem jure ceteros omnes excludit, consequenter ipsi ferendum non est, ut quis alius eum de possessione rei suæ deiciat.

Pone nimirum te ferre debere, si quis alius te de possessione fundi tui deiciat, juris possidendi nullus erit effectus. Immo nec ulla apparet ratio, cur tibi permissum esse debeat, ut possessionem amissam recuperes, consequenter & jus vindicandi rem nullum erit (§. 543.). Dominium retines in re rapta & furtiva (§. 521.), adeoque dum de re recuperanda sollicitus es, de recuperanda possessione cogitas, & quicquid rei recuperandæ gratia facis, non alio sine fit, quam ut eam iterum detineas tanquam tuam, ut de ea actu tanquam dominus pro arbitrio tuo disponere possis.

§. 712.

An l. n. prohibitum dominum de possessione deicere. Quoniam domino ferendum non est, ut quis ipsam possessione rei suæ deiciat (§. 711.); nemo quoque dominum de possessione rei suæ deicere debet, seu lege naturali prohibitum est, ne quis alterum de possessione rei suæ deiciat.

Hac lege dominia tuetur natura rerum. Quid enim juvat dominium, nisi rem possideas, ut ex ea utilitatem percipere actu possis, quam vi dominii tibi percipere licet? Jus, cujus exercitium in potestate nostra non est, parum prodest. Quid juvat, ædes esse tuas, si cum velis eas incolere

colere non possis, quin potius permittere debeas, ut alius te invito easdem incolat. Cum nemo impedire debeat, quo minus de rei tuæ substantia, usu ac fructu pro arbitrio disponere possis (§. 651.), nec de possessione rei tuæ deicere licet dominum, quo omnis illa disponendi facultas physica ipsi adimitur, alius sibi arrogat actus domino tantummodo & licitos cum exclusione ipsius, contra manifestam naturæ legem, istiusmodi ausum ne quidem quoad unicum actum permittentem (§. 692.).

§. 713.

Qui de possessione deicitur, ei adimitur liberum dominii exercitium. Etenim de possessione dejectus rem suam non amplius detinet tanquam suam (§. 150.), consequenter de re sua non amplius pro arbitrio suo disponere potest, etsi velit, seu physice impossibile est, ut non impeditus edat actus dominii sibi licitos. Quamobrem cum his actibus exercitium dominii absolvatur (§. 649.); qui possessione deicitur, ei adimitur liberum dominii exercitium. *Quid inde sequatur, si quis de possessione deicitur.*

§. 714.

Quoniam nemo alterum in exercitio dominii sui, ul- *Turbatio* lo modo impedire debet (§. 650.), omnium vero maxime *possessionis* hoc faciat, qui alterum possessione deicit (§. 713.); *nemo prohibita.* *dominum possessione deicere debet.*

Alio adhuc modo patet, quod modo aliter ex antecedentibus intulimus (§. 712.).

§. 715.

Possessionem defendere dicitur, qui vi invaloris resistit, *Defensio* qua eum de possessione deicere conatur. *possessionis*

Qui novit, quod possessio fit in numero rerum incorporalium (§. 497. part. I *Jur. nat.*); nec dubitabit definitionem *quid sit.*

defensionis rerum ad possessionem transferre, ut adeo rem quandam incorporalem domino eripiat, qui possessione eum dejicit. Ne tamen quis inanes hic fingat difficultates, defensionem possessionis definire lubuit, cum definitionem nominalem tanquam arbitrariam quivis admittere teneatur. Perspicaciores autem hinc vident, cur defensionem possessionis hoc modo definiamus.

§. 716.

Intentio possessionem defendentis.

Quoniam possessionem defendens vi infautoris resistit, qua eum de possessione dejicere conatur (§. 715.), qui vero de possessione dejicitur ei liberum dominii exercitium admittitur (§. 713.); *qui possessionem suam defendit, non aliud intendit, quam ut liberum dominii exercitium retineat.*

E. gr. Ponamus te dejici de possessione horti tui; postquam dejectus es, tibi non amplius hortum colere ac fructus percipere licet, immo non conceditur ullus ejus, quem antea cum possideres facere poteras, usus. Non alio igitur fine possessionem defendis, quam ut dominus pro arbitrio de horto tuo actu non impeditus disponere valeas.

§. 717.

Jus defendendi possessionem domino competens.

Dominus competit jus possessionem suam defendendi adversus infauctorem. Cum enim domino ferendum non sit, ut de possessione rei suae immobilis dejiciatur (§. 711.); necesse est ut ipsi competat jus vim, quae adhibetur ad eum dejiciendum, vi repellendi, ne dejiciatur (§. 156. part. I. Phil. pract. univ.). Quoniam itaque possessionem suam defendit, qui vi infautoris resistit, qua eum de possessione dejicere conatur (§. 715.), infauctor vero est, qui alterum, cum jus possidendi non habeat, vi de possessione sua rei immobilis dejicit (§. 507.); quin domino competat jus possessionem suam defendendi adversus infauctorem, dubitandum non est.

Osten-

Ostenditur etiam hoc modo. Domino competit jus rem suam defendendi (§. 691.). Enimvero jus rem suam defendendi est jus defendendi possessionem (§. 710.). eo sensu, quem stabilivimus (§. 715.). Quamobrem cum invalor sit, qui dominum de possessione rei suæ deicere conatur (§. 507.); domino utique competit jus possessionem suam defendendi.

Unum omnino idemque est, sive vi raptoris resistas, ne rem mobilem eripere possit, sive vim invaloris repellas, ne te possessione deicere queat: utroque nimirum casu idem obtinetur, nimirum quod intenditur, ut liberum tibi maneat domini exercitium (§. 716.). Quamobrem qui domino concedit jus res mobiles defendendi adversus raptorem, is eidem denegare nequit jus defendendi possessionem rei immobilis.

§. 718.

Quoniam domino competit jus possessionem suam defendendi (§. 717.), jus vero defendendi possessionem suam non differt a jure rem defendendi (§. 710.); *qua de jure possessionem re defensionis rerum suarum demonstrata sunt, ea etiam tenenda tenenda. de jure defendenda & possessionis.*

Non igitur opus est, ut de jure defendendi possessionem demuo demonstratur, quæ de jure defendendi res suas demonstrata fuerunt.

§. 719.

Natura domino soli competit jus possessorem rei suæ de possessione vi deiciendi, si eam restituere non vult. Etenim si possessorem vi devisor domino rem suam restituere non vult, ei competit jus deiciendi de ipsum vi adigendi ut hoc faciat (§. 541.). Quamobrem possessione si qui eam possidet possessione cedere non vult, domino uti- *domino com-*

que natura competit jus possessorem rei suæ de possessione vi deijciendi. *Quod erat unum.*

Enimvero soli domino competit jus possidendi (§. 157.), non dominus vero rem alienam nullo jure possidere potest (§. 158.). Quamobrem jus possessorem possessione vi deijciendi non nisi domino natura competere potest. *Quod erat alterum.*

Si alius fundum tuum possidet, dominium quidem in eo habes, sed possessione excidisti, ut dominii exercitium tibi nullum sit. Quamobrem si fundus tibi restituitur, restituenda est possessio, ut liberum tibi sit dominii exercitium. Vi igitur alterum ad restitutionem rei immobilis adigis, si eum vi de possessione, qua cedere non vult, deijcis.

§. 720.

Cur non dominus nemi- nem posses- sione rei ali- ena deijcere possit.

Quoniam domino soli competit jus possessorem rei suæ de possessione vi deijciendi, si eam restituere non vult (§. 719.); non dominus possessorem rei aliena, etiamsi fur vel prædator fuerit, de possessione sua vi deijcere nequit.

Nimirum qui nullum habet jus possidendi, nec alterum possessione sua deijcere potest, etiamsi injuste possidet, cum & ipse injuste eam possideret, nec res mutata possessione perveniret ad dominum suum, in cujus ut perveniat potestatem opera tantummodo danda (§. 466.), hac circumspectione adhibita, ne res domino soli restituenda in non domini veniat potestatem (§. 467.).

§. 721.

Quando dominus alium tequam dominium probavit. Dominus possessorem rei sua possessione vi deijcere nequit, antequam dominium, vi adigere nequit eum, qui rem in potestatem deijcere testate sua habet, ut restituat (§. 546.). Quamobrem cum hoc

De Obligation. & Jurib. ex dominio oriundis. 527

hoc fiat, si de possessor rei immobilis possessione vi deiciatur; nec dominus, cui natura jus possessorem rei suæ, possessione vi deiciendi competit (§. 719.), idem facere potest, antequam dominium fuerit probatum.

Nimirum antequam dominus dominium suum probavit, non agnoscitur dominus consequenter adhuc dubitatur, num eidem conveniatur jus soli domino competens (§. 718.). In dubio igitur non mutanda possessio. Huc respiciunt leges civiles, quando de possessione vi dejectum restitui jubent, etiam si dominus fecerit §. 4. l. de interdict.

§. 722.

Si non dominus, vel qui dominium suum nondum probavit, jus defensorem rei alienæ de possessione vi deicere vult; eidem competit jus possessionem defendendi. Etenim non dominus possessorem rei alienæ possessione vi deicere nequit (§. 720.), nec dominus possessorem rei suæ de possessione vi deicere potest, antequam dominium probavit (§. 721.). A vi igitur ista abstinere obligatur tam non dominus, quam dominus dominio nondum probato. Possessori adeo competit jus vi ejus, qui de possessione ipsum deicere molitur, resistendi, ne hoc facere possit. Quamobrem cum possessionem defendat, qui vi invaloris resistit, qua eum possessione deicere conatur (§. 715.); si non dominus, vel qui dominium suum nondum probavit, possessorem rei alienæ de possessione vi deicere vult, eidem competit jus possessionem defendendi.

Non dissentit jus Romanum l. 1. ff. de vi & vi arm.

§. 723.

Vis illa, qua quis de possessione deicitur, vocatur *Spo-Spolium quidam* in Jure Canonico. Et hinc *Spoliatus* dicitur, qui possessione

sessione rei dejectus. Possessio hic intelligitur tum de re immobili, tum mobili.

Cum hodie apud nos nomen spoli frequens sit in Jure, non inconsultum duximus idem quoque hic definire, ut tanto facilius doctrina juris naturæ cum Jure positivo conferri possit.

§. 724.

Jus possessionis quid sit.

Jus possessionis vocatur jus possessori vi possessionis competens.

Hinc differt a jure possidendi, quod domino competit vi dominii (§. 157.). Istiusmodi jus possessionis est, quod nemo possessorem vi deicere & possessor se adversus vim invaloris defendere possit (§. 720. & 199.).

§. 725.

Possessio quando restituenda.

Qui de possessione vi dejectus est sive a non domino, sive a domino, qui dominium nondum probavit; ei possessio restituenda. Etenim non dominus (§. 720.) & dominus, antequam dominium probavit, possessorem de possessione vi deicere nequit (§. 721.), adeoque eidem relinquenda possessio est, quamdiu nemo jus quoddam in re probavit, vi cujus ipsi possessio potius competat, quam possessori presenti. Quamobrem si quis eum vi de possessione dejectus perinde est ac si rem suam ipsi vi eriperet, cum possessio utique spectetur tanquam res incorporalis sua. Etenim res facta domino restituenda est (§. 523.). Ergo etiam ei restituenda possessio est, qui vi de eadem dejectus est, sive a non domino, sive a domino, antequam dominium probavit.

Cui res restituitur mobilis, eidem restituitur possessio, cum dominium in eadem retineat, etiamsi possessione excidat (§. 237.). Quando itaque possessio rei immobilis restituitur,

res

quoque immobilis restituitur. Res vero possessori erepta tamdiu restituenda, quamdiu de domino nondum certo constat.

§. 726.

Quoniam ei, qui de possessione vi dejectus est sive a non Jus dejecto domino, sive a domino, qui dominium nondum probavit, eadem de possessio restituenda; si quis eidem possessionem restituere non possessione vult, dejecto competit jus alterum vi de eadem iterum dejectionis dejectione (§. 23. part. I. Jur. nat.) quando com-

Nimirum possessio tamdiu spectatur tanquam res sua possessoris, donec de domino certo constiterit. Unde in hoc casu violenta dejectio convenit cum rei vindicatione (§. 543.). Ideo præsens propositio ex jure rem suam vindicandi etiam inferri poterat (§. 544.). Prodest talia notasse ad formandas conceptus universales, quos haud exigui usus esse in scientiis nemo ignorat, cui eas intimius inspicere datum est. Quamvis vero hoc artificio multa brevius demonstrare poteramus, consultius tamen visum fuit eodem non uti, ne tyronibus, quibus conceptus istiusmodi generales familiares non sunt, obscuriora & minus evidenter viderentur, quæ perspicacioribus plana & expedita sunt. Conceptus isti universales magis conducunt ad invenendam veritatem, quam ad inventam discipulis demonstrandam.

§. 727.

Vi possidere dicitur, qui possessorem veterem de possessione vi dejectione acquirit, sive is jure, sive quinam dimala fide possideret. catur.

Hic significatus receptus est in Interdictis prætorii adeoque idem a nobis retineri debuit (§. 142. Disc. prælim.).

§. 728.

Quoniam de possessione vi dejectus si eum, qui ipsum Quinam vi (Wolfii Jur. Nat. Pars II.) Xxx deje-non possideat.

dejecerat, de possessione vi acquisita iterum deicit, eandem recuperat, non vero demum acquirit, quam nondum habuerat, vi autem non possideat, nisi qui possessorem veterem vi deijciendo de possessione eam acquisivit (§. 727.); *Qui de possessione vi dejectus cum, qui ipsum dejecerat, iterum deicit, vi non possidet.*

Consentit Jus Romanum l. 1. ff. de vi & vi arm.

§. 729.

Alius casus. Eodem modo patet, qui vim vi repellit, ne de possessione sua deiciatur, consequenter per vim eam retinet, eam vi non possidere (§. 727.).

Convenit etiam hoc cum Jure Romano l. c.

§. 730.

Vi dejecto Quando vi possidens ab adversario de possessione vi deicitur, quando pos- possessio ipsi non restituenda. Etenim vi possidens possessionem ei restituere tenetur, qui de eadem dejectus est (§. 725.), & si id facere nolit, dejecto natura competit jus cum restituenda. 725.), & si id facere nolit, dejecto natura competit jus cum iterum deijcendi (§. 726.). Quamobrem evidens est, possessionem restituendam non esse ei, qui cum vi possideat ab adversario de possessione vi deicitur.

Raptor vel prædo rem raptam restituere tenetur ei, cui rem vi eripit. Enimvero si hic eam iterum eripuit, nemo non intelligit, quod nulla locum habere possit restitutio. Cum possessio vi acquisita æquipollet rei raptæ, æquis non videt possessionem sibi ereptam, quando vi recuperatur, in valori non esse restituendam. Civile adeo est, non naturale, quod interdicto unde vi restitutio etiam dejecto fieri jubeatur, qui vi ab eo possidet, a quo dejectus est, nisi vi præfens fuerit repulsa §. 6. l. de Interd. Cur vero jus civile a naturali recedat, alio loco explicandum. Naturalis ratio

nulla

De Obligation. & Jure. ex dominio oriundis. § 731

nulla est, cur quod tibi competit jus eum, qui te dejecit, in continenti iterum dejiciendi, competere non debeat quocumque tempore alio.

§. 731.

Nemo domino ignorante possessionem ipsius occupare debet. An occupatio
Etenim domino soli competit jus rem suam possidendi (§. possessionis 157.), consequenter qui ipso ignorante possessionem ejus occupat, is facit quod contra jus domini est. Enimvero *aliena non* nemo quicquam contra jus alterius facere debet (§. 910. *violenta li-* *cita.* *part. I. Jur. nat.*). Ergo nemo quoque domino ignorante possessionem ipsius occupare debet.

E. gr. Si tu ad nundinas profectus (quod est exemplum *Labecis* l. 6. ff. de acq. & amit. poss.) neminem reliqueris; nemini licet possessionem fundi tui occupare, etiam si non sit, qui resistat. Convenit istiusmodi occupatio possessionis cum furto (§. 498.), adeoque lege naturali non minus quam furtum (§. 519.), prohiberi esse debet.

§. 732.

Qui ignorante possessore possessionem sine vi occupat, *furtive eam ingredi & rem clam possidere dicitur: ipsa vero possessio* hoc modo acquisita *clandestina* appellatur. *clandestina possessio quam sit.*

Casum clandestinae possessionis modo dedimus (not. §. 731.). Clam igitur a te hortum possidet, qui furtive eum ingressus est, veluti te absente ac nemine in eodem relicto occupata possessione ejus. Facile autem apparet, cur clandestina etiam detur possessio. Nimirum si quis jus quoddam in re immobili sibi competere existimat, sibi tamen metuit, ne a possessore vi resistatur; possessionem clam potius occupare, quam hunc vi dejicere mavult. Occurrit istiusmodi possessio etiam inter Gentes, prouti suo loco in Jure Gentium videbimus.

§. 733.

Recuperatio
possessio-
nis clande-
stina quando
licita.

*Domino, probato adversus possessorem rei sua dominio, com-
petit jus etiam possessore ignorante possessionem occupandi, si eam
restituere non vult.* Competit enim ipsi in hoc casu jus vi
possessorem de possessione deiciendi, si rem suam restitu-
ere non vult (§. 719.). Quamobrem si sine vi ignorante
possessore possessionem recuperare vel etiam primum ac-
quirere possit, ecquis dubitabit, quin medium recuperandi
vel acquirendi possessionem lenius præferre possit duriori,
consequenter quod etiam ipsi competat jus possessore rei
sua ignorante possessionem occupandi, si eam restituere
non vult.

Si quis de possessione ædium tuarum te deiecit, & tu sine
vi, absente possessore, ædes vacuas ingredi & possessionem
hoc pacto recuperare possis, nullum profecto dubium est,
quod hoc facere liceat; immo fatebuntur omnes, hoc potius
faciendum esse, quam ut ædes incolestem vi expellas. Per
se autem patet, probatione domini opus non esse, ubi per
se satis manifestum est, te dominum rei esse.

§. 734.

Quando re-
licita acqui-
sio.

*Nemo non dominus possessore rei aliena ignorante posses-
sionem occupare debet.* Etenim non domino nullum jus possi-
dendi competit (§. 157.). Quamobrem si quis vel maxi-
me rem alienam possidet, non tamen ideo non dominus
jus ullum occupandi possessionem nanciscitur, ut eam sibi
habeat. Igitur nec possessore rei aliena ignorante posses-
sionem occupare debet.

Valet hoc etiam in eo casu, si possessor fur vel prædo fu-
erit; neque tamen in demonstratione attenditur, quomodo
possessionem acquisiverit, sed tantummodo supponitur, quod
jam habeat, cui ea clam aufertur.

De Obligatione & Juribus ex dominio oriundis. 533

§. 735.

Clandestina possessio illicita, sive a domino, sive ab alio possessore quocunque clam possideas. Etenim si dominus non fueris, nec possessionem ignorante domino vel possessore alio quocunque occupare licet (§. 731. 733. 734.). Quamobrem cum clandestina possessio sit, quæ ignorante possessore occupatur sine vi (§. 732.); clandestina possessio illicita est, sive a domino, sive ab alio possessore quocunque clam possideas. Clandestina possessio quando illicita.

Illicitam non minus clandestinam, quam violentam possessionem pronuntiat Prætor in Interdictis ipsam rationem naturalem secutus, ut adeo perspicaciores vi principiorum a nobis hic perscriptorum facile judicaturi sint, quomodo interdicta ex jure naturali effecta fuerint, modo adhuc jus civitatis a nobis fuerit explanatum.

§. 736.

Si quis a te clam possidet, nec possessionem restituere vult, tibi vis in clamis jus est ipsum de clandestina possessione ut deiciendi. Etenim desinitum si quis a te clam possidet, te sive domino, sive possessore re ignorante possessionem occupavit (§. 732.), consequenter cum hoc facere illicitum sit (§. 731. 734.), possessionem tibi ablatam utique restituere tenetur, quemadmodum vi dejecto ea restituenda (§. 725.). Quod si ergo hoc facere nolit, eodem modo patet, quod tibi competat jus eum de clandestina possessione deiciendi, quod paulo ante ostendimus dejecto competere jus iterum deiciendi deicientem (§. 726.).

Qui cogitat, quoad effectum juris perinde esse, sive vi de possessione deiciaris, sive ea tibi clam auferatur, quæ de violento possessore demonstrata sunt, ea facile transferet ad clandestinum.

§. 737.

Quando possessionem ignorante possessore occupare liceat. Quoniam clam a te possidentem vi deicere licet (§. 736.); multo magis, ut possessionem amissam recuperes, eam ignorante eo, qui clam a te possidet, occupare licet.

Notanda hic eadem sunt, quæ paulo ante in casu simili annotavimus (not. §. 726.).

§. 738.

Quando possessione ignorante possessore occupata clandestina non sit. Si tu eo, qui te vi deiecit de possessione, vel qui clam a te possidet, ignorante possessionem occupas, clam ab eo non possides. Etenim possessionem amissam licito modo recuperas (§. 737.), non vero possessionem alienam illicito modo acquiris (§. 731. 734.). Quamobrem cum nonnisi de posteriori casu intelligatur clandestina possessio (§. 732.); si tu eo, qui te vi deiecit de possessione, vel qui clam a te possidet, ignorante possessionem occupas, clam ab eo non possides.

Ne in materia de possessione, quæ satis intricata videretur non sufficiente acumine utentibus, confusio oriatur, recuperatio possessionis amissæ probe distinguenda ab acquisitione ejus, cum antea eam non habuissemus.

§. 739.

Jus possessoris. Quamdiu possessori possessionem auferre non licet, liberum ipsi permittendum est dominii exercitium. Etenim possessor detinet rem tanquam suam (§. 150.), adeoque eo animo, ut de eadem instar domini disponat (§. 124.). Quamdiu itaque possessionem eidem auferre non licet, permittendum utique est, ut instar dominii de re disponat. Quamobrem cum exercitium dominii consistat in actibus, quibus de re disponitur (§. 649. 118.); permittendum utique eidem

dem est liberum domini exercitium, quamdiu ei possessionem auferre non licet.

Jus hoc possessori vi possessionis competens est libertas de re, quam possidet, instar domini disponendi, quamdiu nemo adest, qui jus habet eum possessione privandi five dominus fuerit, five non fuerit, libertas vero illa instar domini de re disponendi non confundenda est cum jure, in quo dominium consistit (§. 118.). Si possessor non fuerit dominus, five bona, five mala fide possideat, de re, quam possidet, nullo jure disponit (§. 161.): Permittendum tamen ipsi est, ut instar domini disponat, quamdiu dominus ignoratur, aut de eo certo nondum constet. Atque adeo aliud est jus de re quadam pro arbitrio disponendi, in quo dominium consistit, aliud libertas de re, quam quis possidet, instar domini disponendi, quamdiu nemo licite possessionem ei auferre licet. Est enim jus possessori competens particula quædam libertatis naturalis, vi cujus etiam alteri permittendum ut faciat, quod illicitum est, quamdiu nil sit contra jus permittentis (§. 158. part. I. *Jur. nat.*), adeoque quod quis nullo jure facit (§. 170. part. I. *Phil. pract. univ.*). Neque concessa hac libertate possessori non domino in casu dubio damnum datur domino, vel injuria ipsi fieri permittitur, cum ex superioribus jam constet, quid juri conveniat, si is dominium suum ad liquidum perduxit, tam contra possessorem bonæ fidei, quam malæ fidei.

§. 740.

Tamdiu rem possides quamdiu hac in eo permanet statu, ut dominium sive per te, sive per alios exercere possis, aut, quod perinduderes possides est, sive ipse, sive alius tuo nomine dominium exercere queat. *Quamdiu dures posses- sio.*
Etenim si res in eo permanet statu, ut tanquam dominus de ea disponere possis pro arbitrio tuo, cum dominium in hoc jure consistat (§. 118.), eam utique detines tanquam tuam

tuam (§. 124.). Consistit autem in hisce actibus domini exercitium (§. 649.), & dominium exercetur, siue ipse, siue alius tuo nomine actus istos edat. Detines adeo tamdiu rem tanquam tuam, quamdiu dominium siue ipse, siue alius tuo nomine exercere valet. Enimvero rem possides, quamdiu eam detines tanquam tuam (§. 157.). Ergo tamdiu rem possides, quamdiu in eo permanet statu, ut dominium siue ipse, siue alius tuo nomine exercere queat.

Ad possessionem non requiritur actuale exercitium domini, sed sufficit nuda ejus possibilitas, seu potentia physica domini exercendi. Neque necesse est, ut ipse dominium exercere possis; sed sufficit, ut alius hoc facere queat tuo nomine, cum quod alius tuo nomine facit ipse fecisse putandus sis. Sane detentio rei tanquam suae non aliud significat, quam rem in eo esse statu, ut quoties tibi visum fuerit, de ea instar domini disponere valeas, atque esse hunc animum, quando visum fuerit, actu disponendi. Solum animus de re disponendi pro arbitrio tuo non sufficit ad possessionem, nisi etiam res in eo fuerit statu, ut, quod vis, a te etiam, siue tuo nomine ab aliis fieri possit. Rei igitur in isto statu existentis detentionem loquitur, nec sine ea intelligitur.

§. 741.

*Res mobilis
custodia quo-
modo possi-
deatur.*

Quoniam res mobilis tamdiu manet in eo statu, ut de ea instar domini disponere possis, quamdiu a te custoditur, quod per se patet, tamdiu vero eandem possides, quamdiu in statu isto permanet (§. 740.); *rem mobilem tamdiu possides, quamdiu eam tanquam tuam custodis.*

Facile adeo apparet, rem mobilem te possidere posse, etiam si ignores eam esse in numero rerum tuarum, modo a te custodiatu tanquam tua. Immo non ideo excidis possessione, etiam si ignores ubinam ea sit, nec quaesitam reperire possis

De Obligation. & Jurib. ex dominio oriundis. 537

possis, de ea instar domini dispositurus. Sed sufficit eam adhuc esse in custodia tua.

§. 742.

Similiter quoniam tamdiu rem possides, quamdiu in eo *Quomodo* remanet statu, ut dominium sive ipse exercere queas, sive *possessio reti-* alius tuo nomine exercere possit (§. 740.); *possessio retine-* *tur non solo animo possidendi, sed potentia insuper proxima ad eos* *actus, in quibus domini exercitium consistit.*

Atque hæc ratio est, cur supra contra communem Jcto- rum doctrinam asseruerimus, possessionem solo animo non retineri, quemadmodum dominium retinetur (§. 258.259.). Relegenda hic sunt, quæ supra annotavimus (not. §. 260.). Ex iis enim, quæ ibidem annotavimus, intelligi potest, non in re, sed verbis esse dissensum. Nobis tamen visum est non modo recte cogitare, verum etiam recte eloqui, quæ cogitamus. Sane nemo Jctorum negabit ad animum possidendi requiri etiam potentiam proximam ad eos actus, in quibus domini exercitium consistit, cum alias adhuc possideres, si quis vi vel clam a te possidet: quod utique absurdum.

§. 743.

Et quoniam absentia tua minime obstat, ut quis tuo *An absens* nomine dominium exerceat, res autem tamdiu a te possi- *rem posside-* detur, quamdiu in eo permanet statu, ut alius tuo nomi- *re possit.* ne dominium exercere queat (§. 740.); *rem etiam absens* *possides, quamdiu ea in eo permanet statu, ut alius tuo nomine* *dominium exercere possit.*

Nimirum a te absente res adhuc detinetur tanquam tua, quod permanet in eo statu, ut de ea tuo nomine tanquam de re tua disponi possit. Nulla sane hic differentia est, si- ve præsens fueris, sive absens, ut absentis non alia sit pos-
(*Wolfii Jur. Nat. Pars II.*)   Y y   fidendi

fidendi ratio, quam præsentis. Atque hac de causa non opus est, ut dicamus ab absente solo animo retineri possessionem.

§. 744.

Possessio rerum in corporalium seu Jurium.

Res incorporales, aut, si mavis, Jura nobis competentis possidentur usu & facultate physica utendi. Etenim cum res incorporales in sensus minime incurrant, adeoque nec tangi possint (§. 497. part. I. Jur. nat.); alio modo a nobis detineri nequeunt tanquam nostræ, nisi quatenus iisdem utimur, quotiescunque nobis visum fuerit. Quoniam vero non continuus esse potest earum usus, ideo sufficit tibi esse facultatem utendi, quotiescunque volueris, consequenter ut res eo permaneant in statu, quo facultas utendi tibi salva est. Quamobrem cum rem possideat, qui eam detinet tanquam suam (§. 150.); res incorporales, aut, si mavis jura nobis competentia possidentur usu & facultate utendi physica.

E. gr. Res incorporalis est jus venandi. Jus adeo venationis possides, quatenus non modo actu venaris, quotiescunque tibi visum fuerit, & de actu venandi ac ipso jure pro arbitrio tuo disponis, verum etiam cum actus iste non sit continuus, quatenus fieri potest, ut veneris, quando tibi visum fuerit, & aliis concedere potes, ut in eo districta, in quo jus venandi habes, nunc venentur, aut ut quis terram quandam tuo permisso capiat. In Jure vix consideramus sermo est. Atque tum propositionis præsentis veritas ex ipsa notione juris clarius elucescit. Cum enim jus non sit nisi facultas moralis agendi (§. 156. part. I. Phil. pract. univ.), possessio autem, prouti ex antecedentibus abunde liquet, magis in facto, quam in jure consistat, quamvis ex hoc facto jus quoddam sequatur, quod jus possessionis appellatur (§.

724.) & in anterioribus a nobis demonstratum fuit; facultas moralis agendi a nobis detineri nequit tanquam nostra, nisi quatenus physicam quoque agendi facultatem habemus, ut, quod facere licet, etiam facere possimus. Quodsi vero facere quid equidem tibi licet, nullo tamen modo fieri potest, ut facias, etiamsi velis; perinde omnino est, ac si res fuerit in dominio tuo, in eo tamen fuerit statu, ut facere non possis, quod vi domini tibi facere licet. Quemadmodum itaque in hoc casu possessionem amisisse videris, quando liberum domini exercitium tibi permissum non est, sed ab omni actu vi domini licito abstinere cogeris, consequenter nullus tibi est domini usus; ita similiter jus, quod tibi competit, non possides, quando excluderis usu ejusdem, nec physica utendi facultas in tua potestate est. Ceterum quæ de Juribus dicta sunt, ad res quoque alias incorporales applicari possunt, etsi in Jure vix sit aliqua possessionis earundem utilitas. E. gr. Virtus omnino ad res incorporales referri debet (§. 497. *part. I. Jur. nat.*), quæ tanquam accidens inhæret substantiæ animæ. Possideretur adeo a nobis virtus, quatenus physice possibile est, ut edamus actus ex habitu virtutis procedentes, atque adeo liberum virtutis exercitium in potestate nostra est. Neque vero existimandum est, possessionem hoc modo latissime extensam nullius esse usus. Qui enim novit, conceptus universales, etiamsi aliquid fictitii contineant, usui esse in inveniendis; is quoque pervidebit, possessionis conceptum universalem, cui tribuitur, omnis amplitudo, quam habere potest, hoc usu in moralibus minime destitui. Sed de talibus plura dicenda erunt in Arte inveniendi, siquidem Deo visum fuerit, ut telam ceptam eo usque pertexamus. Quæ vero de possessione rerum incorporalium a nobis dicta sunt, conveniunt menti Jurorum Romanorum l. fin. ff. de Servit. vid. *Servitus in Jurisprud. Romano German. forensi lib. 2. tit. 36. §. 4.*

§. 745.

*Violenta
possessio rei
incorporalis.*

Quoniam res incorporales solo usu & facultate physica utendi possidentur (§. 744.), qui te vi usu rei incorporalis excludit vel facultatem physicam usendi tibi adimit, & usum istum sibi arrogat, is de possessione rei incorporalis te vi dejicit & eam a te vi possidet (§. 727.).

In possessione distinguenda est potentia agendi physica a potentia agendi morali. In hac jus consistit, illa vero ad possessionem requiritur cum affectatione potentiae agendi moralis. Potentia moralis nemini adimi potest invito, adimi tamen potest physica, quatenus res ita subducitur potestati tuae, ut de ea non amplius disponere possis, quemadmodum lubet ac licet, vel quatenus jure, in quo res incorporalis consistit, ab altero uti prohiberis, qui eundem usum sibi arrogat. Adempta igitur potentia agendi physica adimitur possessio, etsi permaneat licitum, ut, quod facere prohiberis, jure a te fieri posset, nec nisi injuria fieri prohibearur, seu quod minus fieri possit impediaris. E. gr. Si jus venandi tibi fuerit proprium in aliquo districtu, hoc jus consistit in potentia morali venandi, ut scilicet tibi venari liceat citra ullius injuriam, nemo vero praeter te in eo districtu absque tuo consensu licite venerur. Quodsi ergo fuerit qui vi a venatione in illo districtu te abstinere cogit, ipse venaturus in eodem quoties libuerit: is adempta potentia venandi physica de possessione te dejicit. Actum tuum venandi ut illicitum reddat fieri nullo modo potest, quamdiu tibi fuerit in isto districtu venandi voluntas; ast totus impediri potest, quo minus detur, seu alterius voluntate cessare potest contra voluntatem tuam, obstaculo physico objecto. Et hoc modo intelligitur, quomodo dominium, in quo est res sive corporalis, sive incorporalis, animo conservetur, possessio vero adimatur. Immo clarissime quoque conspicitur, quomodo possessio retineatur etiam ab absente, vel praesente,
qui

qui jure suo non utitur, veluti agrum, quem colere poterat, non colit; ædes, quas incolere poterat, vacuas relinquit; non venatur, cum venari posset. Ac evidentissime patet, retentionem possessionis non pendere a solo voluntatis actu, quo dominium seu jus retineri potest, sed præterea requiri potentiam agendi physicam, quæ morali respondet minime impeditam. Ne autem potentia physica agendi ex parte tua impediatur & præter voluntatem tuam tu pati debeas, ut alius faciat, quod tibi tantummodo facere licebat, id a tua minime pendet voluntate, quemadmodum nemo non perspicit, qui vel levi attentione utitur. Ceterum obiter monemus ex modo dictis manifestum esse, sine subtilitatibus metaphysicis, quas ignorantes oderunt, scioli rident, jura intime perspicere minime posse, ut plenissima luce radiant.

§. 746.

Quoniam res incorporales perinde ac corporales do- *De possessio-*
minio subjici possunt (§. 216.) & rerum corporalium ac in- *ne rerum in-*
corporalium possessio non intelligitur, nisi per potentiam *corporalium*
physicam faciendi, quod vi dominii facere licet (§. 740. *tenenda.*
744.); *qua de possessione rerum corporalium demonstrata fuerunt,*
ea etiam de possessione rerum incorporalium intelligenda. Un-
de sequitur, *quod nemo te de possessione rei incorporalis vi deji-*
cere debeat (§. 714. 720.), *nec domino competat hoc jus, nisi do-*
minio probato, ubi possessionem ipsi restituere non vis (§. 721.).

Superfluum foret cetera, quæ de possessione rerum de-
monstrata sunt, ad possessionem incorporalium applicare.
Sufficit enim ostendisse, quod ubi principiis istis opus ha-
bemus, iisdem locus sit non minus in possessione rerum
incorporalium, quam corporalium.

§. 747.

Res incorporales dicuntur *quasi possideri*, quatenus earum *Quasi pos-*
Y y y 3 *posses-* *sessio quid sit.*

possessio fingitur ad analogiam possessionis rerum corporali-um, cujus fundamentum est potentia physica ad eos actus, quos edendi facultas moralis jus est domino competens (§. 742. 744.). Unde *quasi possessio*, quæ etiam a nonnullis *analogica* appellatur in oppositione ad *possessionem proprie sic dictam*, est possessio rerum incorporalium, quæ fingitur ad analogiam seu similitudinem rerum corporali-um, hoc est, quæ in solo usu & facultate physica utendi consistit.

In ipso etiam Jure Romano hæc quasi possessio simpliciter possessio appellari solet. Quamobrem nulla adest ratio, cur nos demum possessionem distinguamus in possessionem proprie sic dictam & in quasi possessionem, præsertim cum ostenderit, si accurate rem inspicias possessionem rerum corporali-um & incorporali-um una eademque notione comprehendi posse: quæ etiam ratio est, ut quoad effectum juris, qui hic unice attenditur, nulla intercedat inter utramque possessionem differentia.

§. 748.

*Turbatio
possessionis
quid sit.*

Possessio dicitur *turbari*, si possessor impeditur in exercitio domini ipsi permittendo quoad unum alterumve actum quocunque modo, non tamen idem totum ipsi adimitur. *Turbatio* adeo *possessionis* est impeditio actuum quorumcunque vi possessionis possessori permittendum quocunque modo facta.

Nimirum actus vi possessionis possessori permittendi, minime vero impediendi sunt hi ipsi, in quibus exercitium domini consistit (§. 123.). Detinet enim possessor rem, quam possidet tanquam suam, eaque utitur & de ea disponit instar domini. Et sine exercitio domini possessio foret inutilis. Immo res incorporales non possidentur nisi exercitio juris, in quo consistunt (§. 747.). E. gr. Turbatur possessio,

fiō, si quis impedit, ne agrum colere, ne fructus percipere, perceptos vendere possit: item si quis impedit, ne ædes incolere, vel alii incolendas locare valeas.

§. 749.

Omnis turbatio possessionis illicita. Etenim possessori *Quod sit illi-* permittendum est liberum dominii exercitium, quamdiu *permissa.* possessionem ipsi auferre non licet (§. 739.), consequenter nemo in exercitio dominii quoad actum ullum ullo modo impedire possessorem debet (§. 722. *part. I. Jur. nat.*). Quamobrem cum possessio turbetur, si possessor impeditur in exercitio dominii quoad unum alterumve actum quocunque modo (§. 748.); nemo possessionem alterius turbare debet, consequenter omnis turbatio possessionis illicita (§. 170. *part. I. Phil. pract. univ.*).

Multis omnino modis possessio turbari potest, cum non modo plures sint actus, qui ad dominii exercitium possessori permittendum spectant; verum etiam actus singuli pluribus modis impediri possint. Cum igitur hic in genere demonstratum sit, actus omnes, quibus actus quicunque possessori permittendus, seu ad exercitium dominii spectans impeditur quocunque modo, illicitos esse; non opus est, ut singulos actus ad exercitium dominii spectantes recensemus ac in modos, quibus iidem impediri possunt, sollicitè inquiramus. Ne tamen minus acutorum attentioni sese subducant, quæ ad turbationem possessionis referenda sunt, quædam saltem specialia de modo turbandi possessionem in medium afferenda sunt.

§. 750.

Turbatio verbalis est, quæ fit verbis: realis vero, quæ in facto quodam consistit. *Turbationis divisio in verbalem & Differe. realem.*

Differentiam hanc admittant Doctores Juris civilis, nisi quod utramque turbationem tam verbalem, quam realem in judicalem & extrajudicalem subdividant. Vid. *Struvius* in Syntagm. Jur. civ. Exercit. 42. Lib. 4. ff. tit. 2. §. 28. 29. Sed subdivisio non est hujus loci, cum in statu naturali, ultra quem jam non progredimur, judiciorum nullus fit locus. Quæ igitur de turbatione five verbali, five reali hic traduntur, ea de extrajudicali accipienda sunt.

§. 751.

Utraque illicita.

Quoniam turbatio omnis possessionis illicita (§. 749.), possessionem autem tam verbis, quam factis turbari posse ipsa experientia loquitur, ac in casibus particularibus nullo negotio patet, estque verbalis turbatio, quæ verbis, realis quæ ipso facto fit (§. 750.); *turbatio possessionis verbalis non minus illicita, quam realis.*

Unum sane idemque est, five verbis alterius impediatur aliquis dominiû actus tibi tanquam possessori permittendus, five facto quodam, & quaecunque tandem fuerit hoc factum. Quamobrem qui agnoscit, possessionem alterius non esse turbandam, is illicitam esse perspicit non minus verbalem, quam realem possessionem.

§. 752.

Cur possessor rem diffamare non liceat quasi possessor non sit.

Nemo alterum diffamare debet, quasi is non sit rei, quem detinet; possessor, sed possessionem sibi, vel alii competere, eo animo, ne possessor de re, quam possidet, disponere aut ex ea utilitatem aliquid percipere queat. Qui enim possessorem impedit, quominus de re, quam possidet, disponere vel ex ea utilitatem, quam vult, percipere queat, is possessionem ipsius turbat (§. 748.), & quidem verbis, in hypothese propositionis præsentis consequenter turbatio verbalis est (§. 750.). Quamobrem cum turbatio

batio possessionis verbalis illicita sit (§. 751.); nemo alterum diffamare debet, quasi is non sit rei, quam detinet, possessor, sed possessionem sibi, vel alii competere, eo quidem animo, ne possessor de re, quam possidet, disponere aut ex ea utilitatem aliquam percipere queat.

Exemplum istiusmodi turbationis verbalis est, si propter diffamationem nemo fundum emere aut conducere velit, item si non poterit possessor invenire operarios, qui agrum colere velit metu deterriti, ne a vero possessore vim pantantur.

§. 753.

Nemo falso asserere debet, sibi jus aliquod in re, quam quis Cur prohibi- possidet, competere, eo quidem animo, ne altere libere de eadem ta diffama- disponere, vel utilitatem quandam ex eadem percipere possit. tio, quasi tibi
Eodem prorsus modo ostenditur, quo propositionem præ- *jus competat*
cedentem demonstravimus (§. 752.). *in re ab alio*

Est nimirum hæc quoque diffamatio turbatio possessionis *possesse*
verbalis & quod dedimus exemplum ad propositionem præ-
cedentem, ad præsentem quoque applicari potest. Plenius
autem intelligitur propositio præsens, ubi explicata fuerint
jura, quæ quis in re ab alio possessa habere potest.

§. 754.

Nemo sibi arrogare debet actus possessori permittendos, cui Cur nemo
possessio minime competit, seu, circa rem ab alio possessam se gere- se gerere de-
re non debet tanquam a se possessam Qui enim sibi arrogat *beat tan-*
actus possessori permittendos, cum tamen possessio ipsi *quam posses-*
nime competat, is possessorem utique impedit, quo minus *forem rei,*
ipse libere de eadem disponere ac utilitatem omnem inde *cujus posses-*
percipere possit. Enimvero qui hoc facit possessionem al- *for non est.*
terius turbat (§. 748.), cumque turbatio in facto consistat,

realis est (§. 750.). Quoniam itaque realis turbatio illicita est (§. 751.); nemo sibi arrogare debet actus possessori permittendos; cum ipsi possessio minime competat, consequenter nemo se gerere debet circa rem ab alio possessam tanquam a se possessam.

Hæc realis turbatio responderet turbationi verbali, quæ consistit in diffamatione, quasi tu, non alter sit possessor rei. Quod enim in turbatione verbali verbis dicitur, id in reali præsentis casus re ipsa fit. In illa enim turbator se dicit possessorem, in hac se gerit tanquam possessorem, utrobique in detrimentum possessoris. Ita turbatio possessionis est, si quis agrum ab alio possessam colit, si fructus ex horreo ab alio possesso percipere conatur, si rem ab alio possessam vendit vel oppignorat. Hi enim actus, domino soli competentes, possessori autem permittendi, quamdiu possessio ipsi auferri nequit, non possessori permitti nequeunt.

§. 755.

Cur nemo se gerere debeat circa rem ab alio possessam, ac si ea alii concuenerit. Nemo factò quodam suo declarare debet, quasi res, quam tu possides, possessio alii competat. Quoniam enim ne verbis quidem declarare licet pro possessore, qui non est; in præjudicium ejus, qui rem possidet (§. 752.): multo minus ipso factò declarari debet, quasi possessio rei, quam tu possides, alii competat.

Nimirum possessionis turbatio realis casus præsentis convenit cum turbatione verbali, quæ in diffamatione consistit, quasi alius sit possessor rei, quam qui eam detinet. Exemplum vero casus præsentis est, si quis rem a te possessam conducit ab alio tanquam possessore, quem non esse novit, aut, si quod præstare debet possessori, id tibi præstat, quasi ad te spectaret possessio. Plenior lux affulgebit propositioni præsentì, ubi ostenderimus, quoniam occurrant actus
circa

De Obligation. Et Jurib. ex dominio oriundis. 547

circa rem ab alio possessam. De his enim constare satis nequit, antequam doctrina contractuum & modi constituendi alteri jus in re sua fuerint explicati. Sunt autem istiusmodi actus juri possessionis contrarii (§. 724.), adeoque illiciti (§. 910 part. I. Jur. nat.).

§. 756.

Nemo resistere debet ullo modo actui ulli possessoris, quo in- *Quibusnam*
star domini de re, quam possidet, quomodocunque disponit. Qui actibus pos-
sessoris nom-
enim hoc facit, actum istum impedit, aut saltem impedire
conatur (§. 727. Ontol.), consequenter possessionem alte-
rius turbat (§. 748.). Et quoniam turbatur facto, quo
resistitur, turbatio realis est (§. 750.). Est vero omnis
turbatio possessionis realis prohibita (§. 751.). Ergo ne-
mo resistere debet ullo modo actui ulli possessoris, quo
instar domini de re, quam possidet, quomodocunque
disponit.

E. gr. Possessor agri vult agrum colere, tu eidem resistis,
ac operarios vi arces. Realis hæc est possessionis turbatio,
non permessa, sed prohibita lege naturali. Similiter pos-
sessor vult intrare in hortum, quem possidet, tu te oppo-
nis, nec permittere vis, ut intret, aut quocunque modo ef-
ficis, ne intrare possit. Realis hæc denuo possessionis
turbatio est.

§. 757.

Vis, qua possessio turbatur, dici solet *Vis turbativa*, Differentia
quemadmodum ea, qua rei mobilis possessio alteri eripitur, *vis, qua jus*
Vis ablativa; ea vero, qua quis de possessione dejici ut rei alterius vio-
lenti-
immobilis, *vis expulsiua* vocatur, & ea, qua quis adigitur *latu*.
ad rem tradendam, vel possessionem alteri cedendam, *vis*
compulsiua appellatur.

Cum termini hi recepti sint in Jure, nostrum quoque fuit eos explicare, ut a nobis demonstrata cum doctrinis aliorum conferri possint facilius.

§. 758.

Minis ab actibus possessoriiis cur possessor non deterrendus. Nemo minis possessorem deterrere debet ab ullo actu ad dominiū exercitium spectante, seu vi possessionis ipsi permittendo. Qui enim hoc facit, utique possessorem in exercitio dominiū impedit (§. 726. *Onsol.*), consequenter ejusdem possessionem turbat (§. 748.). Quamobrem cum turbatio omnis possessionis illicita sit (§. 749.); nemo quoque minis possessorem deterrere debet ab ullo actu ad dominiū exercitium spectante, seu vi possessionis ipsi permittendo.

Exempli loco est, si quis minis deterret possessorem, ne agrum colat, ne arbores in sylva, quam possidet, cædat, ne in fundo a se possesso ædificet.

§. 759.

Quomodo possessio rerum incorporalium turbetur. Possessio rei incorporalis turbatur, si usus juris, quod quis possidet, quomodocunque impeditur. Etenim res incorporales, sive jura possidentur usu & facultate physica utendi (§. 744.). Quamobrem si quis usum juris, quod alter possidet, quomodocunque impedit; is possessorem impedit in exercitio juris ipsi permittendo (§. 653.). Enimvero qui alterum impedit in exercitio juris ipsi permittendo, is possessionem ipsius turbat (§. 748.). Possessionem itaque rei incorporalis turbat, qui usum juris, quod quis possidet, quomodocunque impedit.

E. gr. Ponamus tibi competere jus piscandi. Quod si quis piscari volenti resistit, ne piscari valeas; is possessionem tuam turbat. Eodem modo idem intelligitur, si tibi jus venandi, vel jus aucupii competit.

§. 760.

Quoniam quæ de possessione rerum corporalium de- *De turbatio-*
monstrantur, de possessione etiam rerum incorporalium in *ne quasi pos-*
telliguntur (§. 746.); *quæ de turbatione possessionis hætenus sessio- nis te-*
demonstrata sunt, ad quasi possessionem, seu rerum incorporalium nenda-
possessionem etiam applicanda veniunt.

Potest & hæc dividi in verbalem & realem. Et ad verba-
balem referri debet diffamatio, quasi non tibi, sed alii vel
diffamanti competat jus aliquod proprium, veluti jus in eo
districtu venandi: ad realem refertur arrogatio juris tibi
competentis, veluti si quis venetur in eo districtu, ubi jus
venandi tibi proprium, quasi sibi hoc liceat; resistentia,
quæ fit jure suo utenti, veluti si quis pati nolit, ut feras ca-
pias in eo fundo, ubi venandi jus habes; metus minis in-
cussus, si tuo jure uti volueris, veluti si piscari velis in ea
fluvii parte, ubi piscandi jus habes. Has turbationes esse
illicitas novis demonstrationibus non demum evincen-
dum est.

§. 761.

Si quis possessionem acquirere vult, rem possidendam facto quo- *Possessio quo-*
dam redigere debet in eum statum, quo physice possibile est, ut de modo acqui-
ea pro arbitrio suo disponat instar domini. Ut enim res possi- *ratur.*
deatur, necesse est rem esse in eo statu, quo dominium
exercere (§. 740.), consequenter pro arbitrio suo dispo-
nere de re potest (§. 118.). Quamobrem si quis possessio-
nem acquirere vult, rem possidendam facto quodam redi-
gere debet in eum statum, quo physice possibile est, ut
de ea pro arbitrio suo disponat tanquam dominus.

Factum hoc Jcti actum corporalem vocant, quia actus
omnes externi motu corporis & organorum ejus perficiun-
tur. Hinc possessionem animo & corpore simul acquiri af-

firmant. Qui enim possessionem acquirere debet, is quoad actum internum rem possidere, velit necesse est; quoniam vero sola voluntate res nondum est in eo statu, ut eam possidere queas, ideo requiritur etiam actus externus quo in statum istum redigitur. Hic loci nobis tantummodo sermo est, quomodo possessio originarie acquiratur, adeoque in actum istum corporalem acquirendum, quo possessio originaria obtinetur.

§. 762.

*Modus originarius
acquirendi
possessionem.*

Modus possessionem acquirendi originarius est, quo res, quam nemo possidet, in possessionem redigitur.

E. gr. Avis, quæ per aërem volitat, a nemine possidetur. Quod si ergo eandem in possessionem tuam redigis, factum, quo hoc fit, seu, ut Icti loqui amant, actus corporalis, quo acquiritur possessio, est modis eum acquirendi originarius.

§. 763.

Modus derivativus.

Modus possessionem acquirendi derivativus est, quo possessionem acquirimus rei, quæ in alterius possessione est.

E. gr. Si ego possideo avem cavæ inclusam, & tu possessionem a me acquiris, actus ille corporalis, seu factum, quo possessio ad te venit, modus acquirendi derivativus est. de modis derivativis acquirendi possessionem hic non agitur: sed tantummodo de modo acquirendi originario. Hic enim quaeritur, quomodo res ab hominibus ceperint possideri.

§. 764.

*Natura rerum
nullam possi-
deri.*

Natura res nulla possidetur. Etenim natura res sunt nullius (§. 7.), adeoque nemini hominum in iis jus proprium competit (§. 6.), consequenter nec eædem in ullius dominio sunt (§. 118.). Quamobrem nec a quoquam res ulla detineri potest tanquam sua (§. 124.). Quoniam itaque

que

que non possidetur, quod non detinetur tanquam suum (§. 150.); natura res nulla possidetur.

Possessio supponit dominium, quemadmodum ex ipsa definitione possessionis liquet (§. 150.). Quando itaque dominia nulla sunt, nec possessio datur. Etenim vel maxime res detineatur usus cujusdam gratia, qui promiscue omnibus patet, quatenus necessarius (§. 19.); non tamen hæc detentio possessio dici potest: res enim detinetur non tanquam sua, sed tanquam communis. Detentio vero rei tanquam communis, non tanquam suæ, usus cujusdam gratia, quo nemo natura excluditur, possessio non est (§. 150.). Ita religiosi, qui nihil habent proprii, adeoque nec veste utuntur tanquam sua, vestem non possident, sed eam tantummodo usus a superiore concessi gratia detinent, quamdiu is voluerit, extemplo eandem alii tradituri in eundem usum, si iusserit superior, cujus voluntas vi obedientiæ voti religiosorum voluntas censetur.

§. 765.

Possessio naturalis vocatur, quæ natura possessori com- *Naturalis*
petit. Quoniam natura res nulla possidetur (§. 764.), *na-* *possessio num-*
turalis quoque *possessio nulla datur*, & *notio possessionis natura-* *datur.*
lis non nisi deceptrix est (§. 38. Log.)

Nimirum natura rem possidere contradictio est, cum supponatur, natura rem quandam esse in dominio alicujus, quod utique implicat vi demonstrationis præcedentis (§. 764.). Ceterum me tacente intelligitur, sermonem hic esse de rebus a nobis diversis. Quamobrem nulla foret objectio, quod membra corporis nostri nostra sint natura, & potentia physica proxima ad eos actus, in quibus eorum usus consistit, homini cuilibet natura competat, consequenter quod unusquisque membra corporis sui natura possideat (§. 742.). Hæc sane objectio etiam valet contra rerum omnium

omnium communionem primævam. Quodsi tamen velit etiam ea, quæ ad substantiam nostram pertinent, veluti membra corporis, sub iis rebus comprehendi, de quibus communio negativa primæva, dominium & possessio prædicatur; nec difficile nobis est ostendere, quod nec originarie seu natura, hæc possideamus. Homo enim non est dominus, sed tantummodo usufructuarius membrorum corporis sui (§. 378. *part. I. Jur. nat.*), adeoque non nisi usus eorundem ipsi competit (§. 377. *part. I. Jur. nat.*). Et quoniam in communionem primævam res industriales ac artificiales non minus communes sunt, quam naturales (§. 32.), hominibus in eadem ob communem utilitatem laborandum (§. 514. *part. I. Jur. nat.*), adeoque usus organorum corporis tui non minus ad alios spectat, quam ad te ipsum. Idem ulterius patet ex eo, quod homini natura competat jus petendi ab aliis, ut ea conferant ad perfectionem suam statusque sui perfectionem, quæ ipse facere nequit (§. 234. *part. I. Phil. pract. univ.*). Natura igitur usu membrorum corporis tui non excluduntur alii, quin potius communionem quoad eundem natura quoque introduxit, dum homines obligat ad perfectionem suam statusque sui conjunctis viribus promovendam (§. 221. *part. I. Phil. pract. univ.*). Nemo igitur dici potest membra corporis sui detinere tanquam sua natura, adeoque nec natura eadem possidere dicendus est. Eodem modo idem patet de aliis quibuscunque, quæ ad substantiam nostram ullo modo pertinent, ac ideo nostra dicuntur.

§. 766.

Quomodo possessio rerum communium acquiratur. Rerum, quæ sunt in communionem primævam, possessio acquiratur una cum dominio. Rerum enim in communionem primævam dominium acquiratur occupando (§. 175.). Enimvero quando res occupatur, a te redigenda est in eum statum, ut tua esse possit (§. 174.), consequenter ut tu de ea pro arbitrio tuo tanquam dominus disponere possis (§. 118.

124.) Quoniam itaque istiusmodi facto acquiritur possessio, quo res in talem statum redigitur (§. 761.), rerum quæ sunt in communione primæva, possessio occupando, atque adeo cum ipso dominio acquiritur.

Uno igitur actu cum rerum, quæ sunt in communione primæva, dominium & possessio acquiritur; non opus est, ut hic de modo acquirendi possessionem prolixius agamus.

§. 767.

Quoniam in communione primæva res sunt nullius *Possessio rerum nullius* (§. 7.), rerum vero in communione primæva existentium *rum nullius* possessio una cum dominio acquiritur (§. 766.); *rerum quomodo ac-*
nullius possessio una cum dominio uno eodemque actu acquiritur. quiritur.

Ita si poma sint nullius, qui pomum decerpit, cum dominio etiam possessionem acquirit, si eo decerpit animo ut sit suum.

§. 768.

Quoniam rerum nullius possessio una cum dominio *Quenam de*
uno eodemque actu acquiritur (§. 767.), *qua de modo ac-*
quirendi rerum nullius dominium in superioribus demonstrata sunt, acquirendi
ea etiam de modo acquirendi rerum nullius possessionem tenenda. tenenda.

Quomodo res tam mobiles, quam immobiles corporales, tum etiam incorporales dominio subjici cæperint, in superioribus demonstratum fuit (§. 171. & seqq. 181. & seqq. 219.). Ea igitur omnia ad modum quoque acquirendi rerum possessionem, quæ a nemine possidentur applicari debent. Præter necessitatem vero prolixi essemus, siquidem ipfimet singulas propositiones de dominio demonstratas de possessione quoque acquirenda enumerare vellemus.

§. 769.

Occupatio est modus originarius acquirendi possessionem. Est Modus ori-
(Wolffii Jur. Nat. Pars II.) A a a a *enim narius ac-*

quirendi possessionem. enim occupatio modus acquirendi dominium originarius (§. 178.), consequenter rerum nullius (§. 176.). Quoniam itaque rerum nullius possessio una cum dominio uno eodemque actu acquiritur (§. 767.), occupatio etiam est modus acquirendi possessionem rerum nullius, consequenter quæ in nullius adhuc dominio (§. 618.), adeoque nec in ullius possessione sunt (§. 150.). Quoniam itaque modus acquirendi possessionem originarius est, quo acquiritur possessio rerum, quas nemo adhuc possidet (§. 762.); occupatio est modus originarius acquirendi possessionem.

§. 770.

Possessio acquisita quaenam dicitur. Possessio acquisita dicitur, cujus factio quodam nostro participes reddimur.

Opponitur ea possessioni naturali in sensu philosophico, paulo ante (§. 765.) explicato. In Jure enim Romano possessio naturalis alio sensu accipitur, eidemque opponitur civilis. Sed illa distinctio in systemate Juris naturæ nullum habet usum, quemadmodum suo loco constabit.

§. 771.

Possessionem rerum omnem esse acquisitam. Quoniam possessio rerum naturalis nulla datur (§. 765.), adeoque nulla sine factio quodam suo homini competere potest (§. cit.); *omnis possessio rerum acquisita est* (§. 770.).

Factum, quo possessionis reddimur participes, est modus acquirendi possessionem, quemadmodum de modo acquirendi Jus diximus (§. 112. part. I. Jur. nat.). Et hinc occupatio, qua possessionem rerum nullius acquirimus, est modus acquirendi possessionem, prouti ante supposuimus (§. 768. 769.). Quoniam enim possessio in factio quodam consistit, jus tamen possessionis comitem habet; ideo quæ de jure dicuntur, ad possessionem quoque suo applicari possunt ac debent modo.

§. 772.

Si possessio acquiritur facto, quo vi legis dominium acquiri potest, titulum habet. Etenim si vi legis facto aliquo dominium acquiri potest, lex declarat, istiusmodi facto dominium acquiri posse. Quamobrem cum jus possidendi soli domino competat (§. 157.); lex quoque declarare debet eodem facto, quo dominium acquiritur, possessionem acquiri posse. Enimvero ratio legalis, per quam patet factum quoddam tale jus parere posse, titulus est (§. 113. part. I. Jur. nat.). Possessio itaque si acquiritur facto, quo vi legis dominium acquiri potest, titulum habet.

Si quis excipiat possessionem non esse jus, sed magis in facto consistere, quam in Jure, dubium hoc jam removimus (not. §. prac.). Nimirum dominio cohæret jus possidendi (§. 157.), vi cujus domino soli possessio competit. Quoniam adeo nemo nisi dominus rem possidere deberet; factum legitime acquirendi dominium legitimum quoque esse debet factum, quo acquiritur possessio, cum possessor, si vel maxime non sit, haberi tam debeat dominus, quamdiu de hoc nondum certo constat.

§. 773.

Quoniam occupando acquiritur dominium rerum nullius (§. 175.), occupando vero etiam possessio originarie acquiritur (§. 769.); occupatio est titulus possessionis originarie (§. 772.).

Occupatio titulus est non qua factum, hoc enim respectu modus acquirendi est (§. 112. part. I. Jur. nat.), sed quatenus continet rationem legalem possessionis acquisite vel acquirendæ (§. 113. part. I. Jur. nat.). Hinc titulum possessionis probaturus provocas equidem ad occupationem,

nem, non tamen absque respectu ad legem spectatam, quatenus nimirum vi legis apparet, istiusmodi facto possessionem acquiri potuisse.

§. 774.

Possessio titulata.

Possessio titulata dicitur, quæ titulum habet.

Datur nimirum etiam possessio, quæ titulo destituitur. Etenim fur & prædo rem furtivam & raptam etiam possident, possidet etiam invalor rem immobilem, qua alterum vi dejicit. Sed furtum & rapina, itemque vis ab invalore illata lege naturali prohibentur, adeoque titulo destituitur furis, prædonis ac invaloris possessio.

§. 775.

Qualis sit possessio occupatione quaesita.

Quoniam occupatio est titulus possessionis originariæ (§. 773.); *possessio occupatione acquisita titulata est* (§. 774.).

De aliis titulis possessionis in præsentī non agimus, ubi de modo acquirendi dominium, consequenter etiam possessionem nonnisi originario agimus. De ceteris dicendum in sequentibus.

§. 776.

Quando cu- peris possessio facultatum animæ & organorum motoriorum corporis.

Dominis rerum introductis, homo etiam actiones suas tam internas, quam externas, seu facultates animæ ac organa corporis, quibus actiones externa eduntur, possidere capit. Etenim actiones tam internæ, quam externæ liberæ æquiparantur rebus, quæ sunt in dominio hominis (§. 436.), consequenter etiam organa corporis quibus eduntur actiones externe, & facultates animæ a quibus pendent internæ, spectari debent tanquam res, quæ sunt in dominio hominis, postquam dominia rerum introducta sunt. Homo igitur facultates animæ, a quibus pendent actiones internæ, & organa corporis, quibus eduntur externæ illi respon-

respondentes detinet tanquam res suas (§. 124.), rerum dominiis introductis, cum antea tantummodo spectaretur tanquam usufructus (§. 378. *part. I. Jur. nat.*). Enimvero qui rem quandam detinet tanquam suam, eam possidet (§. 150.). Quamobrem dominiis rerum introductis homo etiam possidere coepit actiones suas liberas internas cum facultatibus, a quibus pendent, & externas cum organo corporis, quibus eduntur.

Quemadmodum natura res omnes sunt communes, ita etiam communio est actionum humanarum, consequenter facultatum animæ, quas quis habet, & organorum corporis motoriorum, quæ ipsi sunt. Hinc vidimus in communi primæva etiam res industriales & artificiales fuisse communes (§. 29.), quod fieri non poterat, cum res non minus industriales, quam artificiales sine actionibus humanis non existant (§. 504. 505. *part. II. Jur. nat.*), adeoque ab usu facultatum animæ & organorum corporis motoriorum pendeant (§. 851. *Ontol.*), nisi usus facultatum animæ & organorum corporis esset communis, qualem etiam natura hominis & in ea fundata lex naturæ exigit (§. 220. 221. *part. I. Phil. pract. univ.*). Enimvero ubi dominia rerum introducta, usus rerum non mansit communis, sed proprius factus: absurdum itaque foret, si usus facultatum animæ & organorum motoriorum corporis communis relinqui debuisset. Necessitas, cur hic quoque homini proprius fieri debuerit, suo loco clarius elucescet ubi de translatione domini acturi sumus. Introductis itaque dominiis homo occupare coepit se ipsum, adeoque facultates animæ & organa motoria corporis facta sunt sua respectu aliorum hominum. Dominium enim non nisi respectivum est, quod concipitur cum respectu ad homines alios, qui jam eorum usu excluduntur, cum is natura pateret, omnibus, quantum libertas naturalis permittebat (§. 156.

part. I. Jur. nat.). Subtilis equidem videtur hæc disquisitionis, & valde vereor, ne hebetiores istiusmodi subtilitates contemnant; sunt tamen eadem veritati congruæ & ad contractus penitus intelligendos ac quid in iis justum sit demonstrandum necessariæ, prouti suo loco patebit: ubi etiam plenior lux iisdem affundetur, ut facilius intelligantur etiam a minus acutis. Hic autem necesse erat originem possessionis facultatum animæ ac organorum motoriorum corporis demonstrari, ne quis perperam eam habeat pro naturali (§. 765.), contra ea, quæ superius demonstravimus (§. cit.). Immo non difficile nobis foret ostendere, has ipsas subtilitates non esse a mente Jætorum Romanorum alienas, etsi distincte nullibi explicatas. Sed nostrum jam non est in tantas ambages descendere.

§. 777.

Possessio facultatum animæ & organorum motoriorum corporis quando turbetur. Quoniam possessio turbatur, si possessor impeditur in exercitio domini ipsi permittendo quoad unum alterumve actum quocunque modo, non tamen idem totum ipsi adimitur (§. 748.); *possessio actionum seu facultatum ac membrorum motoriorum corporis turbatur, si quis alterum impedit, quo minus faciat, quod in commodum suum quocunque modo facere potest* (§. 776.).

§. 778.

Cur illicitum sit impedire alterum, ne quid faciat in commodum suum. Quoniam turbatio omnis possessionis illicita (§. 749.); possessio autem facultatum animæ ac membrorum motoriorum corporis turbatur, si quis alterum impedit, quo minus faciat, quod in commodum suum quocunque modo facere potest (§. 777.); *nemo alterum impedire debet, quo minus faciat, quod in commodum suum quocunque modo facere potest.*

Nimirum

Nimirum quando actiones considerantur tanquam res nostræ non alio modo spectantur, quam quo ex iis commodum quoddam, aut utilitatem quandam percipimus, vi notionis rerum (§. 495. part. I. *Jur. nat.*). E. gr. ponamus Titium impedire Mævium, quo minus operam suam pro certa mercede locare possit Cajo: turbat utique is possessionem facultatem animæ ac organorum motoriorum corporis, adeoque etiam hoc respectu illicitum est, quod facit. Similiter qui impedit artificem, quo minus rem quandam artificialem perficere possit, inter turbatores possessionis referendus. Notanda hæc sunt ad formandos conceptus universales, quorum usum jam supra indicavimus. Quo magis scientiæ fuerint exultæ, eo latius quoque patebit aditus ad istiusmodi conceptus universales, magno adjumento ad multam rerum scientiam animo comprehendendam futuros.

§. 779.

Possessio rei corporalis amittitur, si in eum pervenit statum, Possessio rei quo nec ipse, nec alius tuo nomine dominium exercere potest. corporalis
Tandiu enim rem possides, quamdiu ea in eo permanet quando a-
statu, quo sive ipse, sive alius tuo nomine dominium ex-*mittatur.*
ercere potest (§. 740.). Quamobrem si in eo statu fuerit,
quo nec ipse, nec alius tuo nomine dominium amplius
exercere potest, rem quoque corporalem non amplius
possides, consequenter possessionem amittis, dum in eum
statum pervenit.

E. gr. Ponamus agrum tuum te in captivitatem abducto ab hoste occupari. Impossibile est, ut ipse, vel alius tuo nomine agrum colat, aut ut eundem alteri vendas. Possessionem igitur agri amifisti. Similiter si agrum alteri vendis, tibi non amplius integrum est agrum colere, nec alius eundem tuo nomine colere potest. Possessionem igitur
amittis

amittis, dum agrum vendis & alteri venditum tradis. Doctores Juris civilis multum se torquent, ubi modum amittendi possessionem explicare debent. Duæ autem sunt potissimum rationes, quæ difficultatem faciunt, nimirum quod statuatur possessionem solo animo retineri & quod leges teneantur possessionem ejus, qui in eadem est, dum de dominio litigatur. Etenim ex eo, quod possessio solo animo retineri possit, omnino sequitur, nec eam sine animo amitti posse: id quod tamen non ita succedit, quemadmodum in dominio, quia sine potentia physica exercendi dominium seu, ut loqui amant, actus possessorios nulla concipitur possessio. Et quoniam leges teneantur possessionem ejus, qui in possessione est, nec eam amitti, definiendum omnino erat, quinam in possessione est, aut cui ea debeat, dum de dominio litigatur, ne cui fieret injuria, cum possessor dominus præsumatur, si justo possideat titulo, nec possessio alicui concedi possit nulla de causa, quamdiu dominium suum nondum probavit. Per nostra tamen principia difficultates evanescent. Etenim dominium jus est, adeoque in facultate morali agendi consistit (§. 156. part. I. Phil. pract. univ.). Facultas moralis effectum nullum habere potest, nisi accedat potentia seu facultas agendi physica. Neesse igitur erat, ut possessionem a dominio distingueres, ita ut res supponatur in eo statu, quo non adimitur potentia physica exercendi dominium sive per te ipsum, sive per alium tuo nomine. Facultatem moralem agendi habere quis potest, deficiente potentia physica, unde dominium solo animo retinetur, cum a tua unice pendeat voluntate, utrum id habere velis, nec ne. Ast physica potentia exercendi domini, hoc est, ea faciendi, quæ vi domini facere licet, non pendet a voluntate tua cum supponat rem in eo statu, quo physice possibile est, ut instar domini de ea disponas, seu actum facias, quod vi domini facere licet. Ita palam est possessionem

sessionem amitti, si tibi adimitur potentia physica exercendi dominium sive per te ipsum, sive per alium tuo nomine. Atque hoc modo sublata est prima difficultatis causa. Deinde possessor tamdiu præsimitur dominus, donec contrarium probetur, & ubi constat eum dominum non esse, possessio tamen tamdiu relinquenda, quamdiu quinam sit dominus certo non constat, cum res restituenda non sit nisi domino. Ex eo autem, quod quis vi vel clam ab alio possidet, cum non præsumi possit, quod is sit dominus; possessionem ejus cur tueri debeat, lex adversus eum, a quo vi vel clam possidet, ratio nulla est, etiam si constet nec hunc justum esse possessorem. Atque hoc modo sublata quoque est difficultatis causa altera. Principia hæc in anterioribus abunde enucleavimus, ut adeo ex iis facile dirimantur lites de possessione, quemadmodum suo loco vterius docebimus.

§. 780.

Si res mobilis custodia tua quocunque modo subducitur, Quomodo vel res se movens e custodia tua elabatur, ut vel ignores, ubi rei mobilis nam ea sit, vel is, qui eam in potestate sua habet, non patitur, possessio aut dominium in ea exerceas, possessionem amittis. Etenim permittatur. se patet, in omni hoc casu tibi adimi potentiam physicam exercendi domini, seu rem in eum pervenisse statum, quo nec ipse, nec alius tuo nomine dominium exercere possit. Quamobrem cum possessio amittatur, si res in eum venit statum, quo nec ipse, nec alius tuo nomine dominium exercere potest (§. 779); possessionem rei mobilis utique amittis, si ea custodiæ tuæ quomodocunque subducitur, vel res se movens e custodia tua elabatur, ut vel ignores, ubinam ea sit, vel is, qui eam in potestate sua habet, non patiat, ut dominium n ea exerceas.

Vi hujus principii non difficile erit definire, utrum possessionem rei mobilis amiseris, nec ne, quemadmodum casus particulares sequentes palam loquentur.

§. 781.

Rei amissa amittitur possessio. Quoniam res, quam amittis, custodiæ tuæ subducitur, ut ignores, ubinam ea sit (§. 419); *quamprimum res amittitur, possessionem ejus amittis* (§. 780).

Non obstat, quod redux in eum locum, ubi eam amiseras, eandem invenias. Tamdiu enim possessionem amiseras, quamdiu eam non inveneras. Potest enim possessio amissa recuperari, nec ideo dici potest, eam amissam non esse, quia statim recuperatur: tempus enim nullam affert mutationem, quæ notionem amissæ possessionis minime ingreditur.

§. 782.

Item rerum naufragarum & ejectarum. Eodem modo patet, *rerum quoque naufragarum & navis levanda causa in mare ejectarum amitti possessionem.* Fluctibus enim maris abripiuntur, ut ignores ubinam ea sint, & num easdem recuperandi spes ulla superfit.

§. 783.

Item rerum clam & vi ablatarum. Et quoniam res, quæ clam vel vi nobis aufertur, animo non restituendi, itidem custodiæ nostræ subducitur, ut vel ignoremus ubinam ea sit, vel qui abstulit non patiatur a nobis dominium exerceri; *si qua res mobilis, clam vel vi nobis aufertur, animo non restituendi, possessionem ejus amittimus.*

Accidit hoc non modo in furto (§. 498) & rapina (§. 505); verum alii etiam dantur casus, quo animo non restituendi clam vel vi quicquam aufertur, veluti si rem, quam alteri invidemus, clam ablatam sub terra defodimus, aut

vi ereptam in flumen abjicimus, aut in utroque casu eam destruimus. Etenim nemo non concedit, nos privari possessione rei in quolibet hoc casu, nec rationem aliam reddere potest, quam quia nobis adimitur potentia physica de ea instar domini disponendi. Sed nolumus plures adducere casus particulares, cum nemo non ex iis, quos in medium attulimus, perspiciat, nullo negotio intelligi, utrum possessio amittatur, nec ne, modo attendamus, num nobis adimatur physica domini exercendi potentia.

§. 784.

Qui rem mobilem, quam in custodia sua adhuc habet, re- An possessio perire nequit nescius, ubinam eam reposuerit, possessionem non amittatur, sit. Etenim si rem mobilem adhuc in custodia tua habes, si signores, tibi non adempta est potentia physica exercendi domini, ubinam sed res adhuc permanet in eo statu, ut dominium exerceam re- perire possis. Quoniam tamen rem reperire nequis, ubinam fueris. eam reposueris nescius; exercitium domini tantum suspenditur quoad aliquem actum. Enimvero tamdiu rem mobilem possides, quamdiu in eo permanet statu, ut dominium exercere possis (§. 740). Rei igitur mobilis possessionem adhuc retines, quam in custodia tua adhuc habes, sed nescius ubi eam reposueris reperire non potes.

E. gr. non amisisti possessionem libri, qui in bibliotheca tua asseruatur, etiamsi eum reperire non possis, quando eo habes opus.

§. 785.

Si quis dominium in re tua immobili exercet, nec pati- Rei immo- tur, ut tu idem ullo modo exerceas; possessionem ejus amisisti. bilis posses- Etenim per se patet, rem immobilem in eum peruenisse sio quando statum, quo nec ipse, nec alius tuo nomine dominium amittatur.

exercere potest. Quamobrem cum possessio rei corporalis amittatur, si ea in eum pervenit statum, quo nec ipse, nec alius tuo nomine dominium exercere potest (§. 779); possessionem rei immobilis utique amittis, si quis dominium in re tua immobili exercet, nec patitur, ut tu idem ullo modo exerceas.

Non opus est, ut casus particulares per modum corollarii inferamus, cum hæc illatio nihil habeat difficultatis. Etenim si quis domum tuam ingreditur te absente, eamque incolit, nec patitur, ut redux tu eandem incolere possis; nemo non inde colligit, te possessionem ædium tuarum amisisse. Similiter si quis agrum tuum exercet, nec patitur, ut tu eundem exercere possis; nemo non hinc inferet, te possessionem agri tui amisisse. Perinde autem est, siue alter te vi arceat ab exercitio domini, siue minis, siue etiam tumetipse metu deterrearis ab exercitio domini tui.

§. 786.

*Quando
non amittatur.*

*Si tu sponte tua dominium in re immobili exercere negligis, nec est qui ullo modo impediat, quo minus hoc facias; possessionem non amisisti.*¹ Etenim nemo est, qui non intelligat, in hypothese propositionis præsentis rem immobilem, quam possides, nondum in eum pervenisse statum, quo nec ipse, nec alius tuo nomine in ea dominium exercere potest, cum tibi adhuc integra sit potentia physica exercendi domini, & a tua tantummodo pendeat voluntate, utrum id exercere velis, nec ne. Quoniam itaque tamdiu possessio retinetur, quamdiu permanet in eo statu, ut siue ipse, siue alius tuo nomine dominium exercere possit (§. 740); in hypothese propositionis præsentis possessionem utique retines, consequenter eam non amisisti, si sponte tua dominium in re
imm o-

De dominio & modo idem acquirendi origin. 565

immobili exercere negligis, nec est, qui tunc modo impediat, quo minus hoc facias.

Ita possessionem ædium non amittis, etiam si nec ipse, nec alius tuo nomine easdem incolit, neque quisquam est, qui prohibeat, quo minus eas vel ipse incolat, vel alius tuo nomine easdem incolat. Similiter si agrum tuum incultum per plures annos jacere sinis, nec est qui impediat, quo minus ipse eundem colat, vel alius tuo nomine eundem colat, quin agrum adhuc possideas, nemo diffitebitur.

§. 787.

Si quis jus tibi competens exercet, nec patitur, ut tu idem facias; possessionem ejus amittis. Etenim cum jura nobis competentia possideantur usu & facultate, aut, si mavis potentia physica utendi (§. 744); tamdiu retines possessionem, quamdiu tu jus tuum libere exercere potes. Quod si ergo alius tibi, quod competit, jus exercet, nec patitur, ut tu idem facias, tibi ademptus est usus juris tui, adempta est potentia physica eodem utendi, consequenter possessionem non retines, adeoque eam amittis.

E. gr. ponamus tibi competere jus venandi in certo districtu: alium vero in eodem venari, nec pati, ut tu venaris vel feram ibi capias; possessionem Juris venandi utique amittis. Idem eodem modo patet, de jure piscandi & jure aucupii, immo de alio quocunque jure particulari.

§. 788.

Solo non usu non amittitur juris possessio, modo non patiaris, ut alius eodem utatur, nec alius prohibeat, ut tu utaris. Etenim si tu non pateris, ut alius eodem utatur, nec adest, qui ipse prohibet, ut tu utaris; animum utendi adhuc habes, & eodem uti potes, quodcumque volueris: quod vero non utaris, a voluntate tua unice pendet. Quamobrem potentia

tia physica utendi tibi non adempta, usu quovis tempore patente. Quoniam itaque jura usu & facultate physica utendi possidentur (§. 744); quamdiu non pateris, ut alius jure tuo utatur, nec alius prohibet, quo minus tu utaris, si vel maxime ipse eodem non utaris, idem tamen adhuc possides, consequenter solo non usu non amittitur jus tuum, modo non patiaris, ut alius libere utatur, nec alius prohibeat, ut tu utaris, adeoque is te consentiente, vel vi a te non possideat (§. 745).

E. gr. Si tibi convenit jus venandi in certo districtu, tu autem non venaris, jure tuo uteris. Quodsi non patiaris, ut alius venetur in eo districtu; animum alios eodem jure excludendi ostendis, consequenter ex solo non usu presumi nequit, te jus venandi possidere, vel habere amplius nolle. Quodsi nec alius fuerit, qui tibi hoc jus arroget, ac te eodem usurum ab usu arcet; nihil sane obstat, quo minus in illo districtu venari possis, quandocunque & quoriscunque volueris. Nemo igitur affirmare audebit, te jus venandi non possidere, cum ad possessionem non requiratur actualis usus juris, sed sufficiat potentia physica ad actus exercitio juris convenientes, seu possessorios. Eodem modo idem liquet de jure piscandi, de jure aucupii & alio jure quocunque.

FINIS PARTIS SECVNDÆ JURIS NATVRÆ.

CONSPECTUS

PARTIS II.

JURIS NATURÆ

DE DOMINIO ET INDE RESULTANTIBUS, CVM-
QUE IIS CONNEXIS OBLIGATIONIBVS.

CAPUT I.

De primæva rerum communione, — 1

CAPUT II.

De Dominio & modo idem acquirendi originario, 111

CAPUT III.

De obligationibus & Juribus ex dominio oriundis, 371

FINIS CONSPECTUS.

INDEX

INDEX

RERUM PRÆCIPUARUM ET VERBORUM, IN QUO NUMERI PARAGRAPHS DENOTANT.

- A.
- Absens** num rem possidere possit, 743
- Abstinentia** ab omni dominiū actu non domino præcepta, 652
- Abusus rerum** in quo consistat, 99
- Abusus rerum suarum** quinam sit, 168. num impediendus, 169. num prohibitus, 170
- Accessio.** Definitio, 348. divisio, 350. jus, 481
- Accessio artificialis.** Definitio, 350. jus, 386 & seqq.
- industrialis.** Definitio, 350
- mixta.** Definitio, ibid.
- naturalis.** Definitio, ibid.
- Accessorium.** Definitio, 348
- Actiones libera** hominum quatenus rebus equiparantur, 436
- Actus dominio contrarii** cur illiciti, 123
- Actus possessorios** cur nemo sibi arrogare debeat, 754
- Ædes.** Definitio, 398
- A deo nota** quænam sint, 313. quales sint res, 314. quando illorum dominium acquiratur, 315. cuiam acquiratur, 317. quando occupata reddenda, 482
- Ædificatio.** Definitio, 401. jus, 402
- Ædificatura.** Definitio, 395. 396. jus, 481
- Ædium usus** qualis in communione primæva, 67
- Ær** qualis sit res, dominio introducto, 209. num sit usus in exhausti, 207. an dominio subijci possit, 208
- Ager.** Definitio, 399. Divisio, 362
- Ager arctifinius.** Definitio, 362
- assignatus.** Definitio, ibid.
- limitatus.** Definitio, ibid.
- Agri restitutio a flumine ad alveam pristinum revertente** quali juri subijciatur, 379
- Alienandi jus** cui competat, 664
- Alienatio rei.** Definitio, 662. divisio, 672. quomodo in ea de re disponatur, 663. qualis domino licita, 673. quando sub conditione illicita naturaliter permittenda, 674
- Alienatio conditionata.** Definitio, 672
- pura,** ibid.
- Alimenta animalium** quando non restituerenda, 645
- Alluvio.** Definitio, 351. jus, 358 & seqq.
- Alluvionis jus** num detur in lacubus &

Index Rerum Pracipuarum & Verborum.

- & stagnis, 383. quale sit, si alveum novum sibi fecerit flumen ex agro tuo, 380
- Alveus fluminis.* Definitio, 373
- Alvei redeuntis ad speciem pristinam* jus 376
- Alveus derelictus* cujusnam sit, 372
- Alveus novus* priori in universum relicto cujusnam sit, 377. 378. quando pleno jure ejus, cujus flumen est, 381
- Amplificatio patrimonii* præcepta, 458
- Animalia fera.* Definitio, 304
- Animalium mansueta.* Definitio, 304. num derelicta præsumantur, si conspectui subducuntur, 305. an sint nullius, quamdiu ignoratur, ubinam sint, 306. an amissa possessione maneat tua, 307. an ab alio possideri possint, 308. quo animo detineri queant, 309
- Animalia mansuefacta.* Definitio, 310. quamdiu pro mansuetis habeantur, 311. quando restituenda, 479. 480
- Animus derelinquendi.* Definitio, 219
- Animus revertendi* animalium quid sit, 312
- Aves sylvestres* cujusnam sint, 294
- Aqua profluens* qualis sit res, introducto dominio, 209. num sit usus exhausti, 307. an dominio subijci possit, 208
- Arbor in confinio posita* cujusnam sit, 416
(*Wolffii Jur. Nat. Pars II.*)
- Area.* Definitio, 399
- Artium cultura* in vitæ simplicitate negligitur, 74
- Aves in aere volitantes* quales sint res, 227. quales præsumantur, 269. quando captæ alteri reddendæ, 476. 477. cujusnam sint in fundo alieno captæ, 240. aut ibidem, ubi jus aucupii proprium, 233. quando captas eripere liceat capienti, 561
- Avis domino naturaliter discernibilis* si capiatur, cujusnam sit, 272
- Avis volans* num statim fiat nullius, 263. cujusnam sit, si capta internosci possit, 262. quando præsumatur derelicta, 268. quando volantis dominium retineatur, 271. quando amittatur, 270
- Avis sclopeto trajecta vel vulnerata* cujusnam sit, 273
- Avium dominium* quomodo instrumentis acquiratur, 231
- Aucupium.* Definitio, 275
- Avulsio.* Definitio, 361. jus, 360
- Auxilium in bello communionis primæve* quanam ferre debeat, 60
- B.
- B***ella nulla* quando in communionem primæva, 75
- Bellum injustum* in communionem primæva, 59
- Bellum justum* in communionem primæva, 58
- Bona.* Definitio, 488. quomodo deturmi
- Cccc

Index Rerum Precipuarum & Verborum.

- terminentur, 449. & seqq.
- Bona rapta.* Definitio, 520
- Boni & mali cognitio* qualis in simplicitate vitæ, 85
- Bonorum dilapidatio.* Definitio, 459.
- quod sit prohibita, 460
- C.
- C**asus quando a possessore malæ fidei præstandus, 591. quando non, 592
- Cbaritas* quando non violetur in simplicitate vitæ, 88. quamdiu vigeat in communione primæva, *ibid.* quando praxis ejus reddatur difficilis, 89. 90
- Cbaritatis necessitas* in communione primæva, 75. ad conservandam communionem primævam, 77
- Cognitio boni & mali* qualis in simplicitate vitæ, 85
- Collisio damnerum* quam pariat exceptionem, 629
- Collisio domini cum jure occupandi communi* quam pariat exceptionem, 324
- Collisio juris communis & proprii* quam pariat exceptionem, 323
- Commixtio.* Definitio, 393. jus, 481
- Communio rei.* Definitio, 3. ejus imago in brutis, 7.
- Communio rerum* qualis fuerit inter Christianos primos, 3. qualis sit inter Religiosos, 3. cur apud Religiosos introducta, 75
- Communio mixta.* Definitio, 129. quosnam excludat, 130. num legi naturali repugnet, 142. instituto religiosorum convenientissima, 142
- Communio negativa.* Definitio, 104. cur ita dicatur, *ibid.*
- Communio positiva.* Definitio, 126. quinam in ea sit dominus, 127. num legi naturali repugnet, 142. quosnam excludat, 128
- Communio primæva rerum.* Definitio, 9. an ejus cognitio supervacanea, 9. qualis sit, 105. quale sit jus, 10. in quo statu obtineat, 11. an legi naturæ conveniat, 106. an in ea persistere liceat, 107. an eam imitari liceat, 107. quinam fuerint imitati, 31. an eam tollere liceat, 120. nemine usu rerum necessario excludit, 20. num absque charitate conservari possit, 77. cur statui præsentis non conveniat, *ibid.* quando a bello libera, 70
- Communio religiosorum* qualis sit, 129
- Confusio.* Definitio, 392. jus, 394. 481
- Conservatio patrimonii* præcepta, 458
- Conservatio rei* præcepta, 608
- Consociatio.* Definitio, 112
- Continentia* quando obtineat in communione primæva, 76
- Culpa* quando non præstanda a possessore bonæ fidei, 593
- Cultura*

Index Rerum Præcipuarum & Verborum.

- Cultura rerum* cuiam rei æquiparetur, 437
Gura rerum cuiam rei æquiparetur, 437
- D.**
- Dammum.** Definitio, 486. effectus, 492. consequens, 573. num detur læso jure imperfecto, 575. quando dividendum in casu collisionis, 632. quando in eodem pro casuali habendum, 630. & a quonam ferendum, 631
Dammum furto & rupina datum, 528.
Dammum deterioratione rei datum, 617. quomodo refarciendum, 618
Dammum casuale. Definitio, 491
culpofum. Definitio, 490. num lege naturali prohibitum, 496
doloſum, ſive voluntarium. Definitio, 489
Dammum a ſe avertendi obligatio, 493. a patrimonio avertendi obligatio, 494. ab aliis avertendi obligatio, 495
Dammum dare quid ſignificet, 488. quinam dare poſſit, 676. qui non poſſit, 677
Damni datio num ſit læſio, 532. an prohibita, 533
Dammum num detur jus imperfectum denegando, 576
Dammum refarcire quid ſit, 572. num ſit retributio ſui, 521
- Damni refarciendi* obligatio, 677. effectus, 578
Dare quid ſignificet, 675
Defraudatio. Definitio, 680. effectus, 681. illicita, 682
Defraudator ad quid teneatur, 683, 684
Defenſio poſſeſſionis. Definitio, 715. an ſit licita, 717. quid ea intendatur, 716
Defenſio rerum quid ſit, 690. quod licita, 692. expers injuriæ, 693. in quo proprie conſiſtat, 709
Defenſionis rerum exceſſus qualis ſit, 698
Defenſionis vermini adverſus raptorem vel deſtructorem rei quomodo definiantur, 695
Defenſio rei alienæ quando licita, 704. quando debita, 705
Defenſio ſui in communione primæva in quo conſiſtat, 51. quod ſit licita, 52
Defenſor rei quando fiat aggreſſor raptoris vel deſtructoris, 706
Defenſori rerum ſuarum num ſe opponere liceat, 697
Dejectio de poſſeſſione num naturaliter prohibita, 712. ejus effectus, 713
Deſtructoris jus in defenſorem rei, qui modum excedit, 707. quando ei auxilium ferre liceat, 708
Sine Detrimeto aut corruptione rei tollere, quid ſit, 614

Index Rerum Precipuarum & Verborum.

Diffamatio possessoris, quasi possessor non fit, cur prohibita, 752.753

Divisio num fit modus acquirendi dominium, 191, 193. quando fit modus acquirendi originarius, 192. 194. quando derivativus, 195

Dominus. Definitio, 121. quale jus ei competat, 121. quando peccet usu juris sui, 160. num conscientia erronea injuriam faciat alicui, 165. num habeat jus rem suam derelinquendi, 256. quodnam habeat jus quoad restitutionem rei suæ, 540. & seqq. quinam fit in communiione positiva, 127. quando rem possideat, 464. an pati debeat, ut de possessione vi dejiciatur, 711

Dominium Definitio, 118. quale sit jus, 122. 337. an invito auferri possit, 338. excludit alios eodem jure, 120. cur res eidem subjiciantur, 211. quibusnam juribus constet, 136. quando introduci necesse sit, 140. an salva lege naturæ introduci potuerit, 141. quomodo acquiratur in communiione primæva, 173. 175. 191. 193. quomodo conjunctim occupando acquiratur, 189. qualia fuerint eius primodia, 171. qualis fuerit progressus, 172. an cum re intereat, 352. an cum re amittatur, 420. an cum

possessione amittatur, 257. an solo animo retineatur, 258

Dominium in parte fundi fluviò adjacentis quando amittatur, 357

Dominium in re furtiva & rapta retinetur, 521. 522

Dominii exercitium. Definitio, 649

Dominium plenum. Definitio, 137

Dubitatio de dominio num efficiat malam fidem, 156

E.

Examen apium quando fiat nullius, 296. quando ab alio inclusum restituendum, 297. num in arbo-

re tua confidens fit tuum, 298. cuiusnam fit, 299. quando fiat occupantis, 300

Exceptio ex damnorum collisione, 629

in collisione dominii & juris occupandi communis, 324

in collisione juris communis & proprii, 323

Exercitium dominii Definitio, 649.

nullo modo impediendum, 650.

651. nec alieni sibi arrogandum, 652

Exercitium juris. Definitio, 653. non

impediendum, 655. nec alieni sibi

arrogandum, 656

F.

Facultates anime quando possideri coeperint, 776

Faci

Index Rerum Præcipuarum & Verborum.

quirendi, 444. ex re aliena quando fit injuria,	446	G.
<i>Fru menti excussio ex spicis</i> num fit specificatio, 346. ejus jus,	347	G emma in mari inventa quales sint res; 326. cuius occupando acquirantur, 327
<i>Fundus</i> . Definitio,	399	H.
<i>Fundi immutatio</i> . Definitio, 657. qualis sit actus, 658. cuius licita, 680. cuius illicita,	659	H erbarum emissarum jus, 408
<i>Fur</i> quando fiat raptor, 702. num fugientem cum re interficere liceat, 701. quod obligetur ad rem restituendam, 524. 539. ad pœnam subeundam, 552. qualis ejus possessio,	547	I.
<i>Furtum</i> . Definitio, 498. objectum, 499. divisio, 500. & seqq. a quonam non committatur, 510. quando committatur in re nullius, 512. quando in piscibus, avibus & fectis capiendis, 513. quando in <i>αιθεροποις</i> & thesauris, 574. in animalibus alienis ad ædes nostras venientibus, 515. in re amissa, 516. in rebus naufragis & ejectis, 518. quod sit prohibitum, 519. 536. num sit læsio, 534. cui juri adversetur,	535	J actura rei. Definitio, 487
<i>Furtum diurnum</i> . Definitio,	500	<i>Ignorantia</i> quænam possessorem bonæ fidei & malæ fidei faciat, 159
<i>manifestum</i> ,	502	<i>Illicitum</i> quid sit in communiõne primaeva, 97. 98
<i>nec manifestum</i> ,	ibid.	<i>Illimitatum</i> cur dominio subijci nequeat, 204
<i>nocturnum</i> ,	500	<i>Impensa</i> . Definitio, 603. quænam aliis præferendæ, 610. quando tollantur absque damno domini, 615. quando sine detrimento rei, 616. in quantum possessori restituendæ, 635
<i>possessionis</i> ,	504	<i>Impensa in animalia aliena</i> quænam restituendæ, 643
<i>usus</i> ,	503	<i>Impensa in fructuum perceptionem</i> quænam possessori restituendæ, 607
		<i>Impensa in rem amissam</i> quænam inventori restituendæ, 641
		<i>Impensa in res naufragas & ejectas</i> quænam restituendæ, 642
		<i>Impensa mixta</i> . Definitio, 612
		<i>Impensa necessaria</i> . Definitio, 604. quod faciendæ, 609. quod possessori restituendæ, 623
		<i>Impensa voluptuaria</i> . Definitio, 606. quando licita, 611. quando in mixtis prædominentur, 612. quatenus posses

Index Rerum Precipuarum & Verborum.

- possessori b. f. restituendæ, 628.
 quando possessori m. f. non restitu-
 endæ, 633. quando non, 634. quan-
 do tollendæ, 624
Impensa utilis. Definitio, 605. quan-
 do tollendæ, 624. quænam posses-
 sori omni restituendæ, 625. quæ
 differentia pro bona vel mala fide
 possessoris in restitutione attenden-
 da, 626. quando earum restitutio at-
 temperanda juri ædificationis, pluri-
 tationis, adjunctionis, 627
Impensarum deductio. Definitio, 636
Impensas tollere quid sit, 613
Imperfecti juris læsio num sit damnum,
 575
Incolas regionis num sede sua expellere
 liceat in communione primæva, 95
Incorporatio rerum quid sit, 30
Injuria occupatione rerum nullius fa-
 cta, 555
Injuria omnis num sit læsio, 530. cui-
 nam juri adferretur, 531
Injuria furto & rapina facta num a
 damno distinguenda, 529
Injuria in aucupio facta, 556
Insula Definitio, 365. quot modis
 fiat, 366. cujusnam sit in fluvio na-
 ta, 367 & seqq. cujusnam sit in ma-
 ri nata, 370. cujusnam sit, quam flu-
 men ab agro tuo facit, 371
Intextura jus, 389
Invasor. Definitio, 507. qui non sit, 511
Inventor rei amissa ad quid obligetur,
 472. quando ad nullam restitutio-
 nem teneatur, 588. 589
Mandatio. Definitio, 384. jus, 388
Jura quomodo possideantur, 744.
 quænam in dominio contineantur,
 136
Jura alienabilia particularia, 671
Jus quale sit in communione primæ-
 va, 21. 103. quousque in ea ex-
 tendatur, 27. quale sit in commu-
 nione mixta, 144. 145. quodnam
 in dominium transeat eo introdu-
 cto, 166. quodnam domino com-
 petat quoad restitutionem rei suæ,
 540. quodnam nuda apprehen-
 sione acquiratur, 183
Jure suo uti qui dicatur, 654
Jus acquisitum num invito auferri pos-
 sit, 336
Jus ad actus quale homini competat
 in communione primæva, 64. va-
 riæ ejus species, 65
Jus alienandi cui competat, 664.
 665. 668. cui non competat, 666.
 667
Jus alluvionis quando cum agro oc-
 cupetur, 363. quando non occu-
 petur, 364
Jus aucupii num dominio subijci pos-
 sit, 228. quomodo subijciatur, 230
Jus aves certas capiendi num domi-
 nio subijci possit, 229
Jus belli in detentorem rei suæ, 547.
 548. in defraudatorem, 685. in
 eum

Index Rerum Præcipuarum & Verborum.

- eum, qui damnum refarcire non vult, 686. in eum, qui fructus vel impensas restituere non vult, 646
- Jus cogendi* quod fit jus belli, 687
- Jus commorandi, habitandi & transitus* in communione primæva, 66. imago hujus juris in brutis, 66
- Jus deducendi impensas* possessori competens, 637
- Jus deducendi æstimationem fructuum & usus* ex impensis in animal restituendum, 644
- Jus dejectendi de possessione dejectentem* quando competat, 726
- Jus defendendi res* quale fit, 710. quod domino competat, 691. quantum fit, 694. quomodo ejus termini definiendi, 695. quænam media licita, 696. quando concurrat cum jure defensionis sui, 703
- Jus defendendi possessionem* cui competat, 717. quænam de eo tenenda, 718
- Jus defendendi possessionem rei alienæ* cui competat, 722
- Jus defendendi se* in communione primæva quosnam habeat limites, 53
- Jus eripiendi alteri* pisces, aves, feras captas, 561
- Jus excludendi alios ab usu rerum* unde nascatur, 116
- Jus exclusionis* contentum in jure proprio, 119. in dominio, 120. in communione positiva, 143. in mixta, 145
- Jus favos extendendi in sylvis* num dominio subjici possit, 295
- Jus fruendi.* Definitio, 135. cur non detur in communione primæva, 23. num competat possessori fundi alieni, 443
- Jus immutandi fundum* cuiam competat, 660
- Jus in res communes* in communione primæva, quale fit, 47
- Jus interdicendi* quale domino competat, 121
- Jus libere de re aliqua disponendi* unde nascatur, 117
- Jus non patiendi impeditionem usus rerum* in communione primæva, 49. ad quodnam jus referatur, 50
- Jus occupandi* cuiam competat in communione primæva, 179. quousque extendatur, 180. quinam idem definire debeat, 180. num a fundo pendeat, 237
- Jus occupandi a dæmonibus* num dominio subjici possit, 316
- Jus occupandi rem in fundo alieno* num proprium fieri possit, 325
- Jus piscandi* num dominio subjici possit, 215. quomodo subjiciatur, 220
- Jus possidendi* cuiam competat, 157. num animo solo retineatur, 260
- Jus possessionis.* Definitio, 724. quale fit, 739
- Jus*

Index Rerum Præcipuarum & Verborum.

<i>Jus proprium.</i> Definitio, 2. quod jus alios excludendi involvat, 119	<i>diendi</i> in communione primæva, 45. 52. unde fluat, 45
<i>Jus proprium capiendi aves vel pisces certa speciei</i> quando violetur, quando non, 241	<i>Jus rerum.</i> Definitio, 1
<i>Jus puniendi</i> num fit jus belli, 689	<i>Jus transferendi</i> in alterum jus ad quosdam dominiæ actus, 678. 679
<i>Jus puniendi</i> defraudatorem, 684. furem & prædonem, 551. turbatorem communione primæva, 55. 56. possessorem malæ fidei ob fructus perceptos, 569. occupantem res contra jus proprium alterius, 558. 560. non reddentem res contra jus proprium occupatas, 570. pisces, aves, feras alienis instrumentis, 554. item contra jus proprium alterius capientem, 557. 559. animalia aliena, res amissas, naufragas & ejectas detinentem, 571. re domino invito utentem, 553. injuria alterum afficientem, 649. mala fide specificantem, 565	<i>Jus venandi</i> num dominio subijci possit, 276. 277. quomodo subijciatur, 278
<i>Jus puniendi</i> in adjunctione, 566. ob violatum dominium in genere, 567. in confusione, commixtione, ferruminatione, adplumbatura, ædificatione, plantatione, satione, scriptura & pictura, 568	<i>Jus vi deijciendi possessorem</i> cuienam competat, 719. cuienam non, 720. 721
<i>Jus rem derelinquendi</i> num domino competat, 256	<i>Jus vi eripiendi</i> res occupatas, 562
<i>Jus rem destruendi</i> , 18. imago ejus in brutis, 18	<i>Jus vindicandi rem suam.</i> Definitio, 543. cuienam competat, 544
<i>Jus rem in potestate habendi</i> cui competat, 465	<i>Jus utendi.</i> Definitio, 135. ejus exercitium cur non turbandum in communione primæva, 36
<i>Jus resistendi usum necessarium</i> impediendi (Wolfsi Jur. Nat. Pars II.)	<i>Jus utendi fruendi.</i> Definitio, 135 L.
	L abor in communione primæva quo fine fiat, 41. quinam unicuique conveniat, 42
	<i>Lacus.</i> Definitio 382. num in eo detur jus alluvionis, 383
	<i>Lesio juris imperfecti</i> num fit damnum, 575
	<i>Lapilli in mari</i> quales sint res, 326. cuienam occupando acquirantur, 327
	<i>Legis natura summa</i> in simplicitate vitæ, 86
	<i>Licitum</i> quomodo ab illicito separetur in communione primæva, 97. 98
	<i>Limites omnes</i> quidnam respuat, 206
	<i>Littora maris.</i> Definitio, 373
	<i>Locupletior</i> quinam fiat, 582. quinam fiat, Ddd

Index Rerum Præcipuarum & Verborum.

- fiat re alterius, 583. quinam ex re alterius, 584. num quis fieri possit cum damno alterius, 584
- Lumen solis* qualis sit res, dominio introducto, 209, num sit usus inextinguitus, 207. an dominio subijci possit, 208.
- M.**
- M***ala fides* num attendenda in specificatione, 341. & seqq. quantum spectetur in re ex re tua refecta, 391
- in *Martinenta* quales sint res, 326. cuiusnam acquirantur occupando, 327
- Melioratio rei.* Definitio, 605. præcepta, 608
- Metalla* quales sint res, 318. cuiusnam sint in visceribus terræ latentia, 319
- Moum* cur tuum esse non possit, 125
- Mineralia* sub terra latentia quales sint res, 318. cuiusnam sint, 320
- Minis deterrere possessorem* ab actibus possessoriis cur illicitum, 758
- Modus acquirendi dominium* in communione primæua, 173
- Modus derivativus acquirendi dominium.* Definitio, 177
- Modus derivativus acquirendi possessionem.* Definitio, 763
- Modus originarius acquirendi dominium.* Definitio, 176. quinam sit, 178
- Modus originarius acquirendi possessionem.* Definitio, 762. quinam sit, 769
- N.**
- N***on dominus.* Definitio, 121. num rem alienare possit, 667. quo jure excludatur, 138
- Noluntas presunta* Definitio, 245
- Nummi insuli in veste* num sint thesauri, 330
- O.**
- O***bligatio reddendi,* quod quis ex alieno lucratur, 586
- Occupatio.* Definitio, 174. quemnam ad eam requirantur, ibid. divisio, 196. qualis sit modus acquirendi, 178
- Occupatio conjunctim facta,* 189. quodnam in ea singulis jus acquiratur, 190
- Occupatio per fundos.* Definitio, 196
- Occupatio per universitatem.* Definitio, 196
- Occupatio rerum mobilium* quomodo fiat, 181. 184. 188
- Occupatio rerum immobilium* quomodo fiat, 185. 186. 187
- Occupatio rerum dominio vacuarum* cum a domino fundi impediri possit, 321
- Occupatio rerum naufragarum & scellarum in mare* quemnam pariat juris effectum, 327
- Occupatum per universitatem* cuiusnam sit, 197
- Opera* cuiusnam rei æquiparetur, 437
- Organa motoria corporis* quando possideri cæperint, 776
- Ova* ex nido in fundo tuo petita cuiusnam sint, * 242. 243

Index Rerum Pracipuarum & Verborum.

P.

Patrimonium. Definitio, 452. quando cœperit, 454. usus, 455. abusus, *ibid.* jus in eodem, 456. obligatio quoad idem, 457
Patrimonium amplum. Definitio, 453. an dispenset a labore, 457
Patrimonium tenue. Definitio, 453
Patrimonii dilapidatio. Definitio, 459. prohibita, 463
Perceptio consummata fructuum. Definitio, 435
Perceptio inchoata fructuum. Definitio, 435
Pictura. Definitio, 418
Piscatio. Definitio, 275. num sit injuria, ubi jus piscandi proprium, 226
Pisces cujusnam sint in fluviis & mari 215. cujusnam in piscina & stagnis, 214
Pisces capto, ubi jus piscandi proprium, cujusnam sint, 225. alienis instrumentis cujusnam sint, 232. quando alii reddendi, 474. 477. quando alteri licite eripiantur, 561
Piscina num domini capaces, 213
Piscium dominium quomodo instrumentis acquiratur, 221. quod alienis acquiratur, 223
Plantatio. Definitio, 403. jus, 405. 406
Pena ereptioni rei accedens, 563. 564
Possessio. Definitio, 150. quomodo acquiratur, 761. num solo animo retineatur, 259. quamdiu retineatur, 740. quomodo retineatur, 742. quando restituenda, 725. quando vi-

dejecto non restituenda, 730. occupando acquisita qualis sit, 775. quando habeat titulum, 772
Possessio facultatum animæ & organorum interiorum corporis quando cœperit, 776. quando turbetur, 777
Possessio rerum amissarum quando amittatur, 781. *clam vel ut ablatarum* quando amittatur, 783. *communium* quomodo acquiratur, 766. *corporalium* quando amittatur, 779. & seqq. *immobilium* quando amittatur, 785. quando non, 786. *incorporalium* in quo consistat, 744. 746. quando turbetur, 759. quando amittatur, 787. quando non, 788. *rerum mobilium* quamdiu retineatur, 741. quando amittatur, 788. quando non, 784. *rerum nullius* quando acquiratur, 767. de ea tenenda, 768. *rerum naufragarum & ejectarum* quando amittatur, 782
Possessio furis qualis sit, 531. *prædonis* qualis sit, *ibid.*
Possessio acquisita. Definitio, 770. *clandestina*, quænam sit, 732. num licita, 731. 734. 735. quænam non sit, 738. *naturalis.* Definitio, 765. num detur, *ibid.*
D d d d 2 Possessio

Index Rerum Praecipuarum & Verborum.

- Possessionis originariae titulus*, 773
Possessio titulata. Definitio, 774
     violenta rei incorporalis, 745
Possessionis defensio. Definitio, 715
     recuperatio clandestina quan-
     do licita, 733. 737
     turbatio prohibita, 714
Possessor. Definitio, 150. *ejus animus*,
     151. *quinam non fit*, 152. *quibus-*
     nam actibus ejus non fit resisten-
     dum, 754. *cur hoc sibi arrogare*
     non liceat, 754
Possessor bonae fidei. Definitio, 153. *ejus*
     opinio, 153. *ignorantia*, 154. *quan-*
     do fiat possessor malae fidei, 155. *an*
     teneatur domino ex rei deteriora-
     tione, 619. *num teneatur ex facto*
     suo, 594. *quando culpam praestare*
     non teneatur, 593. *quando ad nul-*
     lam restitutionem teneatur, 587.
     qualem rem debeat restituere, 620
Possessor male fidei. Definitio, 153. *num*
     teneatur ex facto suo, 595. *quomo-*
     do rem restituere debeat, 621. 622.
     quando casum praestare teneatur,
     591. *quando non*, 592
Possessor bonae & male fidei num de re
     jure disponat, 160. *an jus utendi &*
     fruendi habeat, 161. *quales sint utri-*
     usque actus, 162. 163. *eorum dif-*
     ferentia quoad fructuum perceptio-
     nem, 447
Possessori fundi alieni num competat
     jus fruendi, 443
Possessoris rei furivae & raptae obli-
     gatio, 538
     rei alienae obligatio, 471
Prado. Definitio, 506. *qui non fit*, 509.
     obligatio rem raptam restituendi,
     524. 530. *poenam subeundi*, 552.
     possessio qualis, 537
Premium inventionis. Definitio, 639.
     an petere liceat, 640
Prasumptio. Definitio, 244. *num fal-*
     lere possit, 247
Prasumi quid non debeat, 248
Prasumptum num fit verum, 246
Prima natura quatenus sint, 80. 81.
     num conveniant cum jure naturae,
     83. *an ultra ea extendatur vitæ sim-*
     plicitas, 82
Prohibitio domini, ne ingrediariis fun-
     dum, num occupationem impe-
     diat, 322
Proprietar. Definitio, 131. *cum do-*
     minio saepe confunditur, *ibid.*
Pulli avium in nido in fundo tuo *cujus-*
     nam sint, 242. 243

Q.

Quasi possessio quatenus dicatur, 747

R.

Rami arboris fundo tuo imminentes
     cujusnam sint, 410. *jus eorum*,
     410. & seqq.
Rapina. Definitio, 505. *quando non*
     committatur 508. *num fit laesio*,
     534. *cui juri adversetur*, 535. *pro-*
     hibita, 519. 536
Raptor num interfici possit, 699. *num vul-*

Index Rerum Precipuarum & Verborum.

- furtum in ea committatur, 516
Res amissa inventione num dominium
 acquiritur, 421. 422
Res amissa inventor quale habeat jus,
 426
Res artificiales quales sint in commu-
 nione primæva, 29. quando de iis
 cogitare coeperint homines, 74.
 num in fructuum numero sint, 438
Rerum artificialium incorporatio in
 communione primæva, 31
usus in communione primæva
 cuiam competat, 32
Res communes. Definitio, 4. quænam
 sint natura, 7
Res derelicta. Definitio, 249. quomo-
 do ejus dominium intereat, 250. cu-
 jusnam sit, 251. quomodo domini-
 um acquiratur, 252. quinam suam
 facere possit, 253
Res discernibilis. Definitio, 267
Res ejecta in mari cujusnam sint, 427.
 an fiant inventoris, 429. quando re-
 stituendæ, 473. quando non, 473.
 quando in iis committatur furtum,
 518
Res furtiva. Definitio, 501. domino
 restituenda, 523. non domino non
 restituenda, 525
Res incorporales num dominio subji-
 ciantur, 216. 217. quomodo subji-
 ciantur, 219. num alienari possint,
 670. quomodo possideantur, 744
Res indiscernibilis. Definitio, 267
Res industriales quales sint in commu-
 nione primæva, 29. quando a sim-
 plicitate vitæ exigantur, 72. quando
 earum nullus defectus in commu-
 nione primæva metuendus, 75
Rerum industrialium in corporatio in
 communione primæva, 31. vñs
 qualis in communione primæva, 32
Res immobiles. Definitio, 148. quomo-
 do occupentur. 185. 186. 187.
 quamdiu possideantur, 740. quomo-
 do earum possessio amittatur,
 785
Res mobiles. Definitio, 148. quando oc-
 cupentur, 181. quomodo domini-
 um, si nullius sunt, acquiratur, 182.
 184. 188. quamdiu possideantur,
 741. quando possessio amittatur,
 780. quando abditæ non sint the-
 saurus, 329
Res naufragæ cujusnam sint, 428. an fi-
 ant occupantis, 429. an restituendæ,
 473. 590. quando in iis furtum
 committatur, 518
Res nostra. Definitio, 124
Res nullius. Definitio, 6. quænam sint
 natura, 7. quomodo earum posses-
 sio acquiratur, 767
Res peregrinæ. num petere licet in-
 communione primæva, 94
Res principalis. Definitio, 349
Res propriæ. Definitio, 132. quænam
 sint, 133. num destrui, vel deterio-
 rari licite possint, 648
Res pure naturales quando in simplici-
 tate vitæ non sufficiant, 71
 Res

Index Rerum Præcipuarum & Verborum.

<i>Res aptæ.</i> Definitio, 520. cuiam restituendæ, 523. quando vicicite eripiantur, 562. num prædoni a non domino restituendæ, 525	tate restringenda, 74
<i>Res se moventes.</i> Definitio, 236. an existentia in fundo tuo tibi tribuat jus in eas, 237. 238. in fundo alieno occupatæ cujusnam sint, 239	<i>Scriptura</i> jus, 418
<i>Res singulares, sive singulorum.</i> Definitio, 5. num natura dentur, 7. 8. cur nullæ dentur in communiione primæva, 24. num fieri potuerint salva lege naturæ, 109	<i>Simplicitas vitæ</i> quando exigat res industriales, 72
<i>Res usus inexhausti.</i> Definitio, 198. an dominio subjiçienda, 199. 201. quales sint, 200	<i>Solum.</i> Definitio, 397
<i>Rerum utilium</i> usus quinam licitus, 15	<i>Spolium.</i> Definitio, 323
<i>Rerum voluptuariarum</i> usus quinam licitus, 15	<i>Spatium atmosphericum.</i> Definitio; 411. jus, 409 & seqq.
<i>Restitutio rei aliena</i> quantam inferat obligationem, 458. & seqq. quam exigat circumspæctionem, 470. quando vi urgenda, 546. quando cesset, 587. & seqq. quando fieri debeat a possessore m. f. 621. 622. quando in accessione locum habeat, 481. in confusione, commixtione, ferruminatione, adplumbatura, ib.	<i>Species.</i> Definitio, 339. quando intereat, 353. cujusnam sit materia, si interit, 354
<i>Ripa.</i> Definitio, 373. cujusnam sint, 374. 375	<i>Specificatio.</i> Definitio, 339. jus, 340. & seqq. 344. 345
S.	<i>Specificans mala fide</i> num injuriam faciat domino, 342
<i>Satio.</i> Definitio, 404. jus, 417	<i>Stagnum.</i> Definitio, 382. num dominio subjiçi possit, 213. num in eo detur jus alluvionis, 383
<i>Scientia cupiditas</i> quomodo exorta in animis hominum, 74	<i>Stolonum</i> jus, 407
<i>Scientiarum cultura</i> in vitæ simplici-	<i>Superficies.</i> Definitio, 400
	T.
	<i>Terminatum</i> cur dominio subjiçi possit, 212
	<i>Termini artificiales.</i> Definitio, 205
	<i>intelligibiles,</i> ibid.
	<i>naturales,</i> ibid.
	<i>sensibiles,</i> ibid.
	<i>Titulus</i> possessionis originariæ, 773
	<i>Thesaurus.</i> Definitio, 328. cuiam acquiratur, 332. qualis sit res, 331. quando inventus alii reddendus, 483. quando furtum in eo committatur, §14. quemnam occupatio habeat juris effectum, 332
	<i>Translatio juris.</i> Definitio, 661
	<i>Translatio juris ad actum</i> in certum tempus, 678
	<i>Turbatio communionis primævæ.</i> Definitio, 61. an auxilium turbatorj ferre liceat, 62. 63
	<i>Turba-</i>

Index Rerum Præcipuarum & Verborum.

<i>Turbatio juris utendi</i> in communione primæva prohibita,	36
<i>Turbatio possessionis.</i> Definitio, 748. num licita, 749. divisio,	750
<i>Turbatio possessionis facultatum animæ & organorum motoriorum corporis</i> illicita,	777-778
<i>Turbatio possessionis quasi,</i>	760
<i>Turbatio possessionis realis.</i> Definitio, 750. num licita,	751
<i>Turbatio possessionis verbalis.</i> Definitio. 750. num licita,	751
<i>Turbatio possessionis verbali affinis,</i>	755

V.

V enatio. Definitio,	275
<i>Ville.</i> Definitio,	398
<i>Vindicatio rei.</i> Definitio, 543. cuiam competat, 545. quando competat,	545
<i>Vindicatio in iuria.</i> Definitio, 550. num licita,	ibid.
<i>Vi possidere.</i> quinam dicatur, 727. quinam vi non possideat,	728-729
<i>Virtutis agnitio</i> num detur in simplicitate vita,	84
<i>Vis</i> in possessorem clandestinum licita, 736. in turbatorem communionis primævæ licita,	54
<i>Vis ablativa.</i> Definitio,	757
<i>compulsiva,</i>	ibid.
<i>expulsiva,</i>	ibid.
<i>turbativa,</i>	ibid.
<i>Vita simplicitas</i> in quo consistat, 68. quanta sit in eadem indigentia, 69. arcet a communione primæva bella, 70. non sufficit ad vitæ commoditatem & jucunditatem, 73. num conveniat legi naturæ,	79-91

num in ea hominibus persistendum, 92. ejus termini,	82
<i>Vitiorum ignorantia</i> cur sit in simplicitate vita,	87
<i>Vivendi genus diversum</i> num conveniat communioni primævæ,	100
<i>Universitas.</i> Definitio, 112. cur & quærens unam personam representet,	113
<i>Votucrium possessio</i> quomodo amittatur sine dominio,	261
<i>Voluntas præsumta.</i> Definitio,	249
<i>Votum paupertatis</i> cur cum voto obedientiæ conjungendum in communione religiosorum, 63. cum divitiis cenobiorum consistit,	139
<i>Usuarii</i> quod sint homines in communione primæva,	96
<i>Usus futuri gratia</i> num quædam assertare liceat in communione primæva,	93
<i>Usus rei</i> qualis competat domino,	167
<i>Usus rerum</i> qualis lege naturali homini detur, 14. quomodo in communione primæva commensurandus, 33. quinam illicitus in communione primæva, 102. an impeditus in eadem sit læsio 48. quomodo restringatur in communione primæva, 101. quomodo ea sublata restringatur ad singulos, 114. quomodo ad universitatem,	115
<i>Usus rerum necessarius.</i> Definitio, 12. quale sit jus, 46. quarumnam rerum sit, 13. lege naturali homini concessus, 14. quod sit licitus, 15. quomodo se habeat in communione primæva, 19. quod nemo eodem excludatur in eadem, 20. a quonam sit in eadem definiendus,	43
<i>Usus rerum actualis</i> quomodo se habeat in communione primæva, 34-35. quomodo in eadem determinetur,	44

FINIS INDICIS PARTIS SECUNDÆ
JURIS NATURÆ.